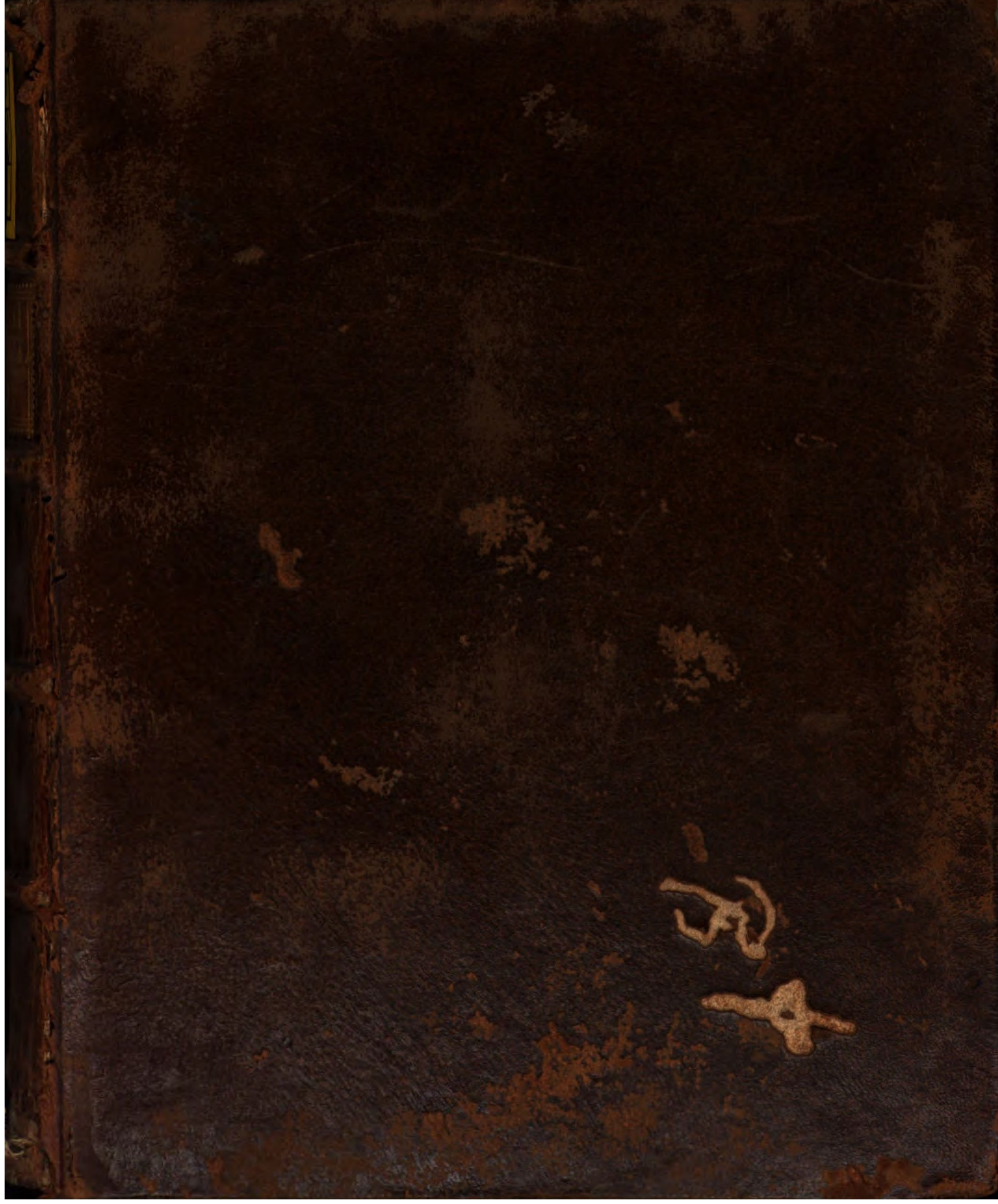

40

Diff. 1972.

1.
JOANNIS RVDOLPHI KIESLINGII,
PROF. P. IN ACADEM. LIPSIENS.

EXERCITATIONES
THEOLOGICO-HISTORICAE,

IN QVIBVS

VENERABILIS
D. JOANNIS CHRYSOSTOMI
TROMBELLII,

BONONIENSIS, CANONICI REGVL. CONGREGAT.
RHENAN. ET SANCTISS. SALVATORIS
BONONIAE ABBATIS,

DISSERTATIONES
DE
CVLTV SANCTORVM
BONONIAE AN. MDCCXL. EDIT.
ET TOM. I. PART. I. EXHIBITAE,
MODESTE DILVVNTVR.

LIPSIAE,
EX OFFICINA CLANNERI, MDCCXLII.

CHRONOLOGICAL

TABLE

OF THE

REIGN

OF

CHARLES

THE

SEVENTH

OF

THE

Bayerische
Staatsbibliothek
München

P R A E F A T I O

D E

B. LVTHERI PACIS STUDIO,

§. I.

*Q*uod precatus est a Deo optimo maximo B. noster MARTINVS LVTHERS purioris doctrinae vindex, eo tempore, cum se, suasque fortunas pro veritate religionis, incolumitate totius ecclesiae Christianae, otio, concordiaque totius imperii devoveret, nondum restitutum est unionis & pacis vinculum. Id immortalis LVTHERO laudi quivis ducat necesse est, illum, quod in aprico est, suas rationes ecclesiae saluti, & religionis veritati non anteposuisse, sed conservandae ecclesiae causam gessisse, plus una vice miseram & periculosam, religionis ergo, ad lites componendas profectionem suscepisse, & serio optasse, ut, quod odium Romanenses, & audaces nonnulli homines in totam ecclesiam Lutheranam, & in omnes bonos conceptum jam diu continerent, id in se uno potius, quam in optimo quoque, & in universa ecclesia deficeret.

§. II. Quam inique etiam Romanenses de religionis negotio a B. LVTHERO gravissimis de causis suscepto sentiant; id tamen negare non possunt, illum omnes pacis conditiones, verbo Dei, & puritati religionis non adversas, accepisse, seque totum ecclesiae, quin & Pontificis Romani iudicio, summa cum animi reverentia tradidisse. Non obstinatus, sed veritatis tenax fuit, felicissimus, quem dixi, purioris cultus restaurator. Quae nobis ad pudorem excutiendum objicere videtur Vener. D. EMANVEL a SCHELSTRATIVS, Bibliothecae Vaticanae quondam praefectus, baud quidem incelebris, sed ab animi moderatione in religionis negotio saepius nimis longe recedens, nobis laudi & solatio cedunt. Quid enim nobis exoptatius accidere posset & opportunius hac Vener. SCHELSTRATENII

confessione, qua B. LVTHERI modestiam, & venerationem erga Romanum Pontificem laudat, commendatque, qua animi submissione ad ecclesiae Romanae praesulem, LEONEM X. scripserit, & eidem, si salvo fidei fundamento fieri posset, extremum quodvis pietatis officium se praestitutum promiserit. Operae pretium est, hoc ex SCHELSTRATIO afferre documentum: Data est epistola anno 1518. die SS. Trinitatis & incipit: Auditum audiui de me pessimum Beatissime Pater. Excusat se, inquit, Schelstratenius, in ea de oppugnatione indulgentiarum, asseritque, non contra usum, sed abusum in publicandis indulgentiis sese egisse: utque oblatrantium querelis faceret satis, schedulam disputatoriam adjunxisse: invitans tantum doctiores, si qui vellent mecum disceptare, sicut manifestum esse etiam adversariis oportet ex praefatione ejusdem disceptationis. *Finit vero:* Quare Beatissime Pater, prostratum me pedibus Tuae B. offero, cum omnibus, quae sum & habeo. Vivifica, occide, voca, revoca, approba, reproba, ut placuerit; vocem Tuam, vocem Christi in te praesidentis & loquentis agnoscam; Si mortem merui, mori non recusabo; Domini enim est terra, & plenitudo ejus, qui est benedictus in secula Amen, qui & reservet in aeternum Amen. Die SS. Trinitatis anno MDXVIII. *Claudit Schelstratenius hoc iudicio satis ridiculo:* Haec de sua erga sedem Apostolicam observantia, & debita Romano Pontifici obedientia Martinus Lutherus. Audiat Germania, auscultet terra Septentrionalis, per quam Lutherus haereseos venenum diffudit: expendat & consideret, quam Christi in terris Vicario reverentiam deberi, fateatur ille, quem habuit religionis suae ducem, sectae antesignanum, haereseos autorem! a) *De veritate hujus epistolae*

- a) Vid. ej. Act. Oriental. Eccl. contra Lutheri Haeresin, Monumentis, Notis, & Dissertationibus illustrata, Dissertat. I. c. I. de initio Lutheranae Haeresis. p. m. 4. & 5. P. I. Edit. Romae 1739. Diu haec SCHELSTRATII acta ab eruditis sunt desiderata, typis jam jam expressa, delituerunt, neque lucem aspexerunt, donec Anno MDCCXXXIX. hoc SCHELSTRATII opus, quo

stolæ Lutheri ad Leonem hujus nominis decimum emissæ, nemo nostrum dubitat. Nec nos eam occultamus, sed veluti invictissimum mansuetudinis, & pii animi asservamus testimonium. Non obelo notata & oblitterata est hæc LVTHERI epistola in nostris libris, sed baud mutila, & manca in iis exhibetur. Obvia est in scriptis B. LVTHERI, b) & pie asservatur ab illustri VITO LVDOV a SECKENDORFFIO c) & venerabili, egregieque de Ecclesia Lutherana merito Mgf. D. VAL. ERNEST. LOESCHERO. d)

§. III. Nihil nobis prius & sanctius est hoc ipso, quod nobis per contemptum objicit SCHELSTRATENIVS innocentia B. LVTHERI documento. Germania & terra Septentrionalis ambabus, quod dicitur, manibus hoc amplectitur testimonium, ex quo reverentia LVTHERI in Episcopum Romanum, mansuetudo, pacis studium, & omne, quod ad restituenda Romanos inter & Lutheranos otia conferre poterat, officium, luculenter apparent. Fidem dedit LVTHERVS, se, si quid erroris in confessione offenderetur, ad alia principia esse rediturum. Plus invidiæ, quam candori dedit Cel. DV-PINIUS, qui circa LVTHERI ingenium observat: LVTHERRVM suis animi dotibus ad turbendam Ecclesiam, & dissensum lon-

(a) 3

ge

quo necem & interitum Lutheranis minatus est, juris publici fieret, & Typis JOSEPHI COLLINI expressum prodiret, hoc Typographi titulo ad Lectorem donatum: Opus inscriptum ACTA ORIENTALIS ECCLESIAE contra Lutheri hæresin a Clarissimo Viro Emanuele a Schelstrate compositum, quod diu typis impressum, nescio qua de causa, delituerat, in publicam lucem edere placuit.

b) Vid. Op. B. Lutheri Tom. I. Latin. Jenens. fol. 78. 79.

c) Vid. ej. Histor. Lutheranismi Lib. I. Sect. 13. §. XX. p. m. 33.

d) Vid. ej. Reformat. Act. & Document. Tom. II. cap. XI. p. m. 489.

ge gravissimum excitandum fuisse abusum, eoque pertinacia & insolentia processisse, ut non solum abusus in Ecclesiam tunc temporis receptos reprehenderet, sed & doctrinas fidei Christianae maxime contrarias ad pervicaciam usque defenderet. c) Quid quaeso unquam B. LUTHERVS, quod religionis pacem conciliare & confirmare poterat, omisit? Quibus in partibus morosum denudavit animum? Aut qua in re se iniquiorem ergo Pontificem praestitit? Secesit cum Legatis Romani Pontificis, patre purpurato CAJETANO, & legato venerabili illustrisimoque MILITIO ad colloquia privatos inter parietes instituenda. Prodiit in disputationum publice cum Pontificiis habendarum campum. Non declinavit, doctrinae suae examina, eaque acutissima. Non erubuit, in confessum publicum Wormaticae celebratum, causa fretus bona, descendere, se vitae periculo submittere, & extrema quaevis pro veritate, quam asseruerat, divina, constanti animo rerum discrimina subire. Delineavit pacis conditiones, seu articulos, quos appellare amamus Smalcaldicos, quibus si subscribere voluissent Romanenses in Concilio Tridentino, dextram fidemque ipsis dedissent fidei nostrae professores. Dubium plane est nullum, quin ipse Pontifex Leo, caeterique sedis Romanae purpurati assessores, huic pacis negotio, praepedita plane opinione, & fervore occaecati obicem posuerint, quod rerum tradunt documenta.

§. IV. Primo id mihi haud levidense videtur pacis conciliandae impedimentum, quod emendationem sacrorum, diu multumque a piis desideratam, paulo segnius Romanae sedis praesules tractarint. Non negaverim, valde nos inter & Romanenses ambigi de emendatione Sacrorum suscipienda. Romanenses in externis ecclesiae morbis, quales sunt abusus rerum Ecclesiasticarum, ritus citra Pontificum mandata recepti, deperdita Clericorum vita, auri sacra fames, summa potestas & lascivia, subsistunt, sed Protestantes accuratius penetrant. Observarunt pii Augustanae confessionis conditores non solum abusus turpiter in ecclesia admissos, sed & maxima fidei capita, gravissimis erroribus involuta castigarunt. Quos errores fidei plane inimicos, & exi-

•) Vid. Bibliotheque des Auteurs separez de la Commun. de l'Eglise Romain. Tom. I. Caractere de Luther. p. 74. à Paris.

Et exitiales emendandos censuerunt, rogarunt, efflagitarunt; in reliquis autem articulis, quos abusus appellant, se satis lenes præstiterunt, Et pacis ineundæ rationes obtulerunt. Valde proinde Protestantes a Romanensibus circa emendationis necessitatem dissident, nec unquam cum ipsis, si externos tantum ecclesiæ abusus expurgandos censuerint, in gratiam redibunt. Nec hos quidem nævos emendarunt, sed magis magisque adauxerunt, quod ex iis, quæ tractamus, argumentis facile apparebit. Parum omnino rerum suarum satagisse complures præsides Romanos planum est. Episcopi Romanæ ecclesiæ, qui dictatoriam in rebus ecclesiasticis auctoritatem sibi vindicant, non solum ob officii, sed etiam voti, quod sub auspiciis sui muneris præstiterunt, rationem, ad sananda ecclesiæ vulnera, fuerunt obligati. Sed quia fuerunt homines, id humani, quod fidem ante datam non liberarunt, a semetipsis non alienum esse putarunt. Hanc curam div. Paulus Ecclesiæ Episcopis in mentem revocat. Ultimum enim Ephesis acclamaturus vale, Proceres Et Seniores Ecclesiæ Ephesinæ arcersendos curat, Et ipsis maximo cum animi dolore, Et verborum pondere hæc proponit, imò imis imprimit medullis. Cavete, inquit, & vobis & toti ovili, cui vos Spiritus Sanctus præposuit custodes, ut Dei pascatis ecclesiam, quam ipse suo sanguine comparavit. Act. XX. 28. Prima orationis pars ad ipsos Patres Ecclesiæ Ephesinæ conscriptos est directæ, ut secum habitent, Et provinciam sibi demandatam rite administrent. Sunt enim duces gregis, ad quos totus componitur grex. Inprimis id curent, ut typum sanctæ, quam ab Apostolo hauserant, doctrinæ conservent illibatum, tenacissime retineant, Et ne latum quidem unguem ab eo recedant. Caveant, ne fastu commoti, aut dulci falsorum Doctorum lenocinio pellecti, Christianæ doctrinæ nuntium mittant, Et a vero clanculum tramite deflectant.

§. V. Urget in altera orationis parte munus, quo Ephesinæ ecclesiæ Seniores funguntur. Vocat ipsos Episcopos, a Spiritu Sancto constitutos. Pereximio hoc nomine auctoritatem divinæ vocationis Novi Testamenti ætate confirmat, Et ipsos provinciæ sacræ memores reddit. Vox, Episcopus, in scriptis gentilium non insolens est, Et significat rei publicæ administrum, cui cura suprema in rebus divinis Et temporalibus est demandata, ut fusius hujus nominis natales

excussit **LVDOVICVS THOMASSINVS**, qui prolixè ex *Augustino* edocet, esse nomen operis, nempe vigilantiae, & curae, & non meri honoris. f) *Egregie de horum Episcoporum officio edisserit* **R. P. ED. MVNDVS MARTENE**, *S. Mauri Presbyter, in antiquitate facile consummatissimus*: Constat igitur, inquit, Dominum Jesum Christum pastorem bonum relicturum mundum, & rediturum ad Patrem, ad pascendum oves suas Petrum, & in Petro ceteros Coapostolos Petri, nec non & omnes Apostolorum successores, id est, episcopos, loco proprio reliquisse, eos videlicet, qui caritate & ætate Petri curam suscipiunt Petri, id est, non solum principem pastorum Dominum Jesum plus cæteris diligentes, verum etiam pro ovibus sibi creditis mortem subire parati. g) *Cujus vocis notionem solide quoque enucleavit* **B. noster ZIEGLERVS**. h) *Attentis oculis gregem debent pascere, & curare Episcopi, ne quid detrimenti capiat. Magnæ enim molis fuit Christo, christianam condere gentem, quam suo sanguine redemit. Hoc sibi dictum putent Romani, quotquot a Petri usque putatitia sede & ætate extiterunt Episcopi, qui nomen Vicarii Jesu in ecclesia militante clam palamque ad se arripiunt. Cothurno plane incedit* **P. AVGVSTINVS CALMETVS**, qui in dictum, quod ex *Actor. XX. 28. excitavimus*, ita commentatur: Apostolus inquit, Episcopos constitutos esse regere ecclesiam Dei, non quod singulis episcopis ecclesiae regimen generatim demandatum sit, sed quod singulae ecclesiae singulis peculiariter demandatae sunt episcopis. Ecclesiae omnes principem habent Jesum Christum, & S. Petri successores in Romana ecclesia visibiles, sunt in terris illius vicarii, & ecclesiae capita. i) *Utinam suo, quod ipsis jam cum Vener. CALMETO donabo, officio fecissent satis Romani Episcopi, nec manibus in sinum abjectis sibi.*

f) Vid. ej. *Vet. & Nov. discipl. Ecclesiastic. Tom. II. Part. II. Lib. II. Cap. LXV. §. XVI. p. m. 525. Edit. Lucens. 1738.*

g) Vid. *de Antiquis eccles. ritib. Tom. I. Lib. I. Cap. IV. Artic. XI. p. 446. Edit. Antw. 1736.*

h) Vid. *Cel. Ziegleri lib. de Episcop. Lib. I. cap. I. p. 1 sqq.*

i) Vid. *Calmeti Commentar. ad h. l. Tom. VII. pag. 1007. Edit. Ven.*

*sibimetipsis indulgissent. Prescius scribam, & strictis tantum calamis
piorum desideria, quibus ecclesiae emendationem expetiverunt, absol-
vam. Vix enim, ac ne vix quidem huic argumento pertractando hae
sufficerent paginae, si omnia, quae hic faciunt, in compendium redigere,
& uno quasi conspectu exhibere vellem momenta. Quae, a temporibus Hen-
rici IV. Imperatoris usque ad Caroli V. pie memoriae Imperatoris
aetatem, emissa sunt a cordatis viris & illustribus imperii Romani Pro-
ceribus desideria & gravamina, collegit & in opus testimoniis satis
certis munitum redegit Cel. GEORGIVS, qui tristissimam rerum
Christianarum faciem ex his documentis nobis dedit conspiciendam. k)*

*§. VI. Satis cognita fuerunt nonnullis ecclesiae Romanae episco-
pis, & aliis viris haud obscuris, quibus salus ecclesiae cordi curaeque
fuit, ulcera, quibus jam pridem laboraverat ecclesia. Intellexerunt,
huic morbo remedium aliquod acutum & promptum esse afferendum,
ne morbus, qui jam plurima infecerat membra, totum corrumpere
corpus. Ipse Imperator SIGISMUNDVS, qui in concilio Con-
stantiensi ecclesiam emendare voluit, summam & incredibilem fere dedit
operam, ut vulnera sanaret. Quo fuerit, in emendandis sacris, studio,
vel ipsius ex epistola, qua Galliae regem, ut ad concilium Constantiense
veniat, perhumaniter rogat, edocemur. Ita vero scribit Augustissi-
mus Imperator: Eximio desiderio jam dudum tenebamur, ut diebus
nostris videre possemus unicam Christi sponsam Catholicam feliciter
reformatam, postea vero cum ad imperialia gubernacula fuisset as-
sumti, id quod nobis erat in desiderio, transivit in praecceptum, cum
teneamur, sanctam matrem ecclesiam per imperiale officium tueri.
Cujus etiam canones sanctorum Patrum nos appellant advocatum &
defensorem. Quam epistolam nobis tradunt & Goldastus l) &
(b) Geor-*

k) Vid. Imperatorum, imperiique Principum ac Procerum, totiusque Na-
tionis Germ. gravamina adversus sedem Romanam totumque eccle-
siastic. ordin. ex actis Imperii & concil. eruta, edit, a Jacobo Frideri-
co Georgio, Lips. 1725.

l) Vid. Goldasti Constitut. Imperial. Tom. I. p. 146.

Georgius. m) *Nimis longum foret, recensere orationes, quibus in pleno concilii confessu de corruptissimo ecclesiae statu dixerunt viri haud ignobiles, STEPHANVS de PRAGA, MAVRITIVS de PRAGA, BERNHARDVS BAPTISATIVS Ordin. S. Benedicti de Gasconia, & ut alios omittam, THEOBALDVS & THEODORICVS de NIE M, qui omnes, maturandam esse ecclesiae emendationem, serena fronte pronunciarunt.* n) *Testes hujus rei habeo omni exceptione majores, quorum auctoritatem infringere haud licebit. Sæpenumero cordatus EDMUNDVS RICHERIVS in calce conciliorum hos emittit gemitus: hæc est illa eximia & tantopere a Christianis nationibus ducentis abhinc annis exoptata reformatio, vel, ut verius dicamus, abusu curiae Romanae incrustatio atque involutio.* o) *Huic cordati RICHER II de vana emendationis spe & pessimo ipsius exitu judicio facile adjicio hanc Anonymi sententiam, qua asserit: totum mundum & infinitos fere homines spe reformationis longo tempore fuisse lactatos, sed voti & promissi non compotes factos. Semper in hoc præjudicio requiescendum fuit: Ecclesia non potest errare.* p) *Nec melioris sortis sunt argumenta, quibus adhuc auditores suos sæpius suis monitoribus asperos, & in fide Ecclesiae haud resupinos repellunt Romanenses: Sedes Romana est infallibilis. His ipsis telis petit Vener. CÆTETANVS CENNIVS, Romanae Basilicae Presbyter, Theologos Hispanos, qui quandoque sua cornua Romanae sedi ostenderunt, & soli Episcopo Romano auctoritatem, qua falli nescius fingitur, denegarunt. At CENNIVS hunc errorem adversus ipsos ita defendit: Ratum, inquit, firmumque apud omnes sit, infallibilem Apostolicæ sedis doctrinam, supremamque ejus auctoritatem a Christo institutam sapientissimo consilio esse, ut inde tantum, veluti ex purissimo fonte, certa fidei, ac disciplinæ dogma-*

m) Vid. Georgii gravamina p. 189.

n) Vid. Herm. v. Haardt A. Concil. Constant. Tom. I. p. 823. seq.

o) Vid. Histor. Concil. General. Lib. IV. Part. II. p. 26.

p) Vid. Discours des dissensions, & confusions de la Papauté, Chap. X.

Leurs pretendues reformations p. 346. Edit. Ambrun. 1587.

dogmata peti posse omnes sciant. q) *Quam certa, & sana fidei, & morum capita, ex Romanæ Ecclesiæ fonte profluxerint, in aprico est. Nos postea gurgitem & gangrænam errorum denudabimus. Ecquis igitur candido ALPHONSO a CASTRO, Hispano inclyto, posuerit in vitio, quod de miserrimo rerum ecclesiasticarum statu jam sua ætate ita scripserit: Viri sancti gemunt, Deumque orant, ut præsentibus malis medeatur, quibus impares se esse cognoscunt, atque ideo medelam apponere negligunt. r) Nec inficiatus est hoc Episcopus Meldensis, JACOBUS BENIGNUS BOSSUETUS, qui otia nos inter & Pontificios restituenda allaboravit, & de rerum sacrarum in Germania conditione ita judicavit: Diu multumque reformatio a populo, Doctoribus, & Episcopis catholicis erat desiderata. s)*

§. VII. Vix Romani Pontificis diadema tot splendet & coruscet gemmis, quod nostra Ecclesia Lutherana veritatis testibus, qui errores in ecclesiam receptos & intellexerunt, & ut penitus eradicarentur, anxie desiderarunt. Si quæras, quibus in partibus ecclesia pristino suo nitore restituenda, facile senties, & in doctrina, & moribus omnem veri Dei cultum fuisse neglectum & misere distortum. Prostant Scholasticorum scopæ, traditionum figmenta, & Episcoporum Romanorum commenta, quæ eos in pudorem dare possunt. Fusius hoc argumentum absolverunt, & spissis voluminibus demonstrarunt viri præclari, errores ecclesiæ Romanæ cum antiqua & vera Christi doctrina neutiquam conciliari posse. Ex his primas certe tenet partes celeb. JOANNES PLACETTUS, qui in libro de insanabili Romanæ ecclesiæ Scepticismo satis declaravit, nihil omnino esse, quod firma fide sibi persuadere possint Pontificii. t) Cui statim
(b) 2 ad.

q) Vid. ej. Dissertat. de Antiquit. Eccles. Hispanæ, Dissert. IV. Cap. III.

Tom. II p. 59. Edit. Romanæ, 1741.

r) Vid. ej. Lib. I. advers. Hæres. Cap. XII. f. m. 32.

s) Vid. ej. Histoire des variations des eglises Protestantes Tom. I. Liv. I. p. m. 3. Edit. a Liege, 1710.

t) Vid. ipf. insanabil. Roman. Eccles. Scepticism. Cap. II. & III. quod Pon-

adjungo *RENOULTUM* de antiquitate & perpetuitate ecclesiae Protestantis. u) Nemo, nisi omnem exuere velit veritatem, negabit, maxima doctrinae capita in Romana ecclesia esse nova, & antiquum ecclesiae Christianae non obtinere candorem.

§. VIII. Sunt vero videlicet doctrinae, de justificatione, de meritis operum, de transubstantiatione, de sacramento cœnae sub una tantum specie, de Missae sacrificio, ut loqui amant, incruento, de indulgentiis, de purgatorio, de satisfactione propria, de confessione auriculari, de Sanctorum invocatione, de septem sacramentis, de traditionibus, de suprema Pontificis auctoritate, de ejusdem infallibilitate, de suprematu in conciliis, & quæ sunt alia Pontificiorum sŷrmata. Egregie hanc novitatem papatus edocuerunt, & quantum doctrina Pontificiorum differat ab antiqua ecclesia Christiana, declararunt duumviri, qui in hoc scribendi genere omne ferunt punctum, JOSEPHUS HALLIUS x) & PETRUS MOLINÆUS. y) Quibus, nisi antefendus, certe tamen apponendus est Cel. RICHARDUS HOOCKERUS, inclytus magnæ Britanniae Theologus, qui satis evicit, Romanam ecclesiam novis institutis, ritibus, & ceremoniis ad deformitatem usque esse corruptam. z)

§. IX.

Pontificiorum fides Scriptur. Sacrar. niti non possit. p. m. 9. seq. Edit. Amstelod. 1721.

- u) Vid. l'Antiquité & la perpetuité de la religion Protestante démontrée en forme de manifeste par Jo. P. Renoult, Premier Principe des Protestantes, p. m. 24. §. II. Edit. Amst.
- x) Vid. Halls the olde religion, a Treatise wherein is Laid downe the true state of the difference Betwint the Reformed and Romane Church, Edit. 1663.
- y) Vid. ipf. Nouvauté du Papisme Anno 1715.
- z) Vid. ej. of the Lawes of Ecclesiastical - Polity Book IV, §. 4. 5. 6. p. 157. a Lond. 1676.

§. IX. At novus insurgit Ecclesiæ Romanæ Tertullus, & infelix causæ pessimæ defensor, **VINCENTIUS LUDOVICUS GOTTIVS**, quem galerus ornat purpureus, vir alias limatioris ingenii, at hic, præter consuetudinem, & ingenii indolem, hebes, & impudicus, qui de doctrinæ, quam asseruit Lutherus, puritate, suas miro cum strepitu cavillationes, & insulsas plane ratiunculas effundit. Afferam eas manibus haud interpolatricis tractatas. Audacem, inquit, **LVTHERI**, & insanam temeritatem prodit ipse in L. contra Regem Angliæ his verbis: „ Certus enim sum, dogmata mea habere me de cælo Dogmata mea stabunt, & Papa cadet, „ invitis omnibus portis inferni &c. Et infra: Ego vero adversus „ dicta Patrum, hominum, angelorum, dæmonum, pono non antiquum usum, non multitudinem hominum, sed unius Majestatis „ æternæ verbum, Evangelium, quod ipsi coguntur probare „ Dei verbum est super omnia. Divina Majestas mecum facit, ut „ nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani, mille Ecclesiæ „ Henricianæ contra me starent: Deus errare & fallere non potest, „ **AVGVSTINVS**, & **CYPRIANVS**, sicut omnes electi, errare „ potuerunt, & errarunt. “ Igitur, o Luthere, omnes, qui fuerunt ante te, quacunque doctrina & sanctitate celebres, errare potuerunt, & erraverunt, tu solus nec erras, nec errare potes? Quare? Quia habes Evangelium. At illi Patres, & Ecclesia Evangelium non habuerunt? Forte, quia illi illud non bene intellexerunt; tu solus bene intelligis, tu solus certus es, dogmata te habere de cælo, in te solo loquitur Deus, qui nec fallere potest, nec falli? At miser Apostata, unde probas, tantâ certitudine te a Deo donatum, ut solus supra, & contra omnes verbum Dei vere loquaris, ac cæteri omnes erraverint, si tecum non sentiant? Numquid tu es alter Paullus, qui possis dicere cum ipso ad Galat. I. v. 12. *Neque enim ego ab homine accepi illud (Evangelium,) neque didici, sed per revelationem Jesu Christi?* a) *Vix tam enervem, & a dignitate GOTTII remotam,*
(b) 3 *imo*

a) Vid. ej. Libr. de Eligenda inter Dissidentientes Christianos sententia Cap. VI. §. I. §. VIII. p. 91. & 92. a Cardinali Vincent. Ludovico Gottio, Edit. Ratisbon. 1741.

imo futilem plane expectassem horum verborum confutationem. O bone GOTTI, quodnam est illud, quod tantopere in Luthero reprehendis crimen? Dicis: Lutherum scripsisse, se solum non errare potuisse, quum tamen ante ipsius ætatem fuerint multi viri, doctrina & sanctitate celebres, qui errarunt. A pietate & modestia Lutheri alienum est, hanc affectare sapientiam, ut se falli nescium crediderit: nam se esse hominem, & manes suos pati posse, optime novit, neque unquam in hoc sanæ rationis prolapsus est deliquium, ut se cum putatitiæ sedis Petrinæ successoribus & Christi, si Deus placet, vicariis, dixerit infallibilem. Tam alte de seipso nunquam sensit. Hoc vero maximo cum veritatis firmamento asseruit: se verbo divino innitentem minime errare: quia Deus errare, & fallere non potest. Vera dixit, & scripsit Lutherus, licet vel mille, & bis mille acutulorum Romanæ curiæ blateronum suas effutirent nugas. Dicis, mi GOTTI, eam doctrinæ Christianæ formam, quæ verbo Dei ad amussim respondet, non esse ab erroribus fundamentalibus in rebus fidei liberam; nulla ergo veritatis divinæ, quam nos ex verbo revelato haurimus, certitudo est statuenda, nullumque firmamentum religionis erit asserendum. Omnia doctrinæ nostræ capita, e Scriptura sacra deprompta, ex tua præpedita opinione, erunt dubia, incerta, fallacia. Confiteris igitur religionis scepticismum, quem vobis ad oculum demonstravit Cl. PLACETTVS. Percontare, quæso, & sub limam voca Lutheri doctrinas, si vel unicum fidei nostræ articulum offenderis scripturæ sacræ adversum, jure LVTHERVUM verbo Dei tenacissime inhaerentem accusaveris. Eccur tot, tantique Ecclesiæ Romanæ viri, qui scripturam sacram nosse debebant, LVTHERRI doctrinas non his argumentis infirmarunt & rejecerunt? Cur, quæso, omnis expertes consilii, auxiliique ad vestros Patres & traditiones adhuc recurritis? O miseri & stupidi levis armaturæ milites! Si non e scriptura sacra vera doctrinæ capita sunt petenda, quo demum ex fonte illa derivanda esse dixeris? Ex dubiis forsitan Patrum testimoniis? Egregia sane demonstratio; si Patrum auctoritas Dei verbo præfertur! Forte ex fictis & ridiculis, quas habetis, traditionibus? Validum certe demonstrationis argumentum, si fides divina traditionibus humanis est inferior. Tam levem & jejunam rationem non a tirone, nedum a viro gravi & erudito, qualis GOTTIVS est, expectassem. Si Evangelium, ad quod provocat

LV.

*LVTHERVS, & quod secutus est, nobis non veram suggere potest
 fidei & morum doctrinam, frustra nos adhortatur Deus ad legem,
 & testimonium; Quodsi non dixerint juxta hoc verbum, non erit
 eis lux matutina. Jes. Cap. VIII. vers. 20 Inanis erit PAVLLI
 adhortatio: quicunque ad hanc normam incedunt, iis pax & mise-
 ricordia tribuetur, una cum Dei Israele Gal. VI. v. 16. Falsum erit
 hujus divi Apostoli de integritate & virtute Scripturæ sacræ testi-
 monium: Omnis Scriptura, divinitus inspirata, est utilis ad doctri-
 nam, ad reprehensionem, ad correctionem, ad justitiæ disciplinam,
 ut perfectus sit divinus homo, ad omne bonum factum comparatus.
 I. Timoth. III. v. 16. 17. Corruit ejusdem Apostoli effatum: Verum
 etiam si nos, aut cœlestis angelus, vos diversum doceat ab eo, quod vos
 docuimus, Evangelium, esto testabilis. Gal. I. 8. Ne unius quidem
 assis erit divi PETRI testimonium: Habemus firmissimum fatidi-
 cum sermonem, in quem recte facitis, quod estis intenti tanquam
 in lucentem in obscuro loco lucernam, donec dies illucescat. 2. Petr.
 I. 19. Si igitur ad hanc religionis & veritatis normam nostros
 non debemus attollere vultus, dicas, velim Illustrissime GOTTI,
 quænam lux nobis viam demonstrare debeat? Si Lutherana religio.
 quæ Scripturam sacram habet amicam, non est vera, discere cupio,
 quid de Romana Ecclesia, cui revelatio divina e diametro contrariatur,
 sit statuendum? Plus saltem veritatis habebit Lutheranorum, quam Ro-
 manensium religio. Pessime Dei causam agis, cujus veritatem & invi-
 ctam auctoritatem asserere debebas. At eam plane subvertis, & certam,
 indubitatamque verbo divino fraudulenter subtrahis fidem. Si libuit
 celsissimo & ornatissimo GOTTIO stomachari, & in B. LVTHE-
 RV M immortalis memoriæ virum debacchari, Deo bellum indicare,
 & ejus verbum male tractare, ipsi debebat esse religioni, pudorique.
 Demonstrandum erat, nostræ religionis capita huic Dei verbo esse ad-
 versa. At hic hæret aqua! Eccur, bone GOTTI, in tam profusum
 prorumpis cacchinnum, & satis jejune asseris? Tu solus bene intelligis,
 tu solus certus es, te dogmata tua habere e de cœlo, in te solo loqui-
 tur Deus, qui nec fallere potest, ne falli? At miser Apostata, unde
 probas, tanta certitudine te a Deo donatum, ut solus supra, & contra
 omnes verbum Dei vere loquaris: At Ven GOTTI, frivola, & tua
 persona plane indigna est, qua B. Lutheri famam arrodas, & cineres ejus
 sævis, cavillatio. Ubi, quæso, dixit LVTHERVS, se dogmata sua per
 imme-*

immediatam inspirationem & revelationem accepisse? O leve certe argumentum, ex cerebello GOTTI ortum! LVTHERVS nullas affectavit revelationes, nulla commercia, & immediata cum Deo colloquia, qualia personati Petri successores impudenter jactitarunt, & his ipsis nugis & aucupis popello imposuerunt. LVTHERVS habet verbum, quod est de cælo, non quidem ita delapsum, ut Mariæ, & aliorum Sanctulorum imagines cælitus delapsæ feruntur, sed, quod Deus e cælo nobis per Prophetas, Jesum & Apostolos manifestavit. Nec Christus, gravissimus voluntatis divinæ interpres, hoc dissimulavit, sed aperte dixit; verbum, quod nobis annuntiavit, esse de cælo: Sermo, inquit, quem auditis, meus non est, sed patris, qui misit me. Job XIV. v. 24. Ex his itaque, quibus Lutheranam sugillat Vener. GOTTIVS religionem, facile apparet, quam levidenses, vanæ, & futiles sint Romanensium adversus Lutheranos disceptationes. At mitto nunc tam illustrem Ecclesiæ Romanæ defensorem, & ex intimo animi affectu illud divi Pauli repeto votum, coram rege Agrippa aliquando emissum: Deum precor, ut non solum tu, mi GOTTI, sed & omnes Romanenses, tales fiant, qualis fuit miser Apostata, ut loqui amas, Lutherus! Act. XXVI. 29. Denudabimus nunc ulterius causas, quæ veram ineundæ concordiae viam præcluserunt.

§. X. Secunda, quæ animos a pace ineunda deterruit, ratio, mihi videtur esse inanis, de dictatoria in rebus fidei decernendis Romanæ sedis auctoritate, persuasio. Irruunt in nos Romanæ sedis affecclæ, & auspiciatissimum, quod suscepit LVTHERVS, religionis negotium, cœu crimen læsæ majestatis in Episcopos Romanos commissum exclamant: Falcem in alienam messem misisse Lutherum, veritatis, quam amplectimur, & exosculamur, evangelicæ vindicem, sibi que spartam, & provinciam emendationis, quam soli Romano Episcopo relictam esse putant Pontificii, satis impudenter vindicasse, nobis magna cum audacia objiciunt. Hæ sunt BELLARMINI querelæ, & MAIMBURGII, & quotquot in verba Romanensium jurant, lacrimæ! Vocationem B. LVTHERI ad emendandam ecclesiæ faciem in omnibus fere pagellis mirum in modum urgent, ita ratiocinantes: Illos, qui nullam habent vocationem, aut missionem, esse Schismaticos, Sacrilegos, & nullo modo audiendos. Quid illos mordeat, & has

bas insulas concludendi rationes exprimat, facile apprehendimus. Imperatoria, quam ad se arripuerunt Episcopi Romani, potestas est illud, quod aures ipsorum vellicat, momentum. Quam subdole etiam agat *MAIMBVRGIVS*, vir ingenio ad persuadendum satis idoneo instructus, qui nobis prærogativas ecclesiæ Romanæ, & Episcoporum omnibus modis commendat; id tamen a nobis nondum impetravit, neque unquam impetrabit, ut auctoritatem, & potestatem Romani Præsulis admittamus. a) Satis frigida sunt *MAIMBVRGII* & *BELLARMINI* de primatu Pontificis argumenta, ab antiqua divi Petri sede, & fundamento regiminis ecclesiastici petita, quæ fusius infirmavit *LAVNOJVS*. b) Nec fortioris sunt roboris argumenta, quæ conciliis olim celebratis nituntur, quæ suo ordine & serie *LAVNOJVS* discussit. Imaginariam esse divi Petri auctoritatem, multis quidem evictum est argumentis, sed hæc persuasio tam altas in Romanensium animis egit radices, ut eam semel atque iterum innovent. Inclytus Italiæ Theologus, *PETRVS FRANCISCVS FOGGINIVS*, nuper admodum strenue annisus est, ut lubricam hanc divi Petri, ejusque successorum in rebus sacris dignitatem ex instituto adsereret, hunc in modum scribens: Bene ac sapienter orthodoxis omnibus ab ineunte Ecclesia usque adhuc ratum firmumque fuit, Sanctissimum Petrum Romam venisse & cathedra ibi constituta, postquam illam ad mortem usque Magnus Episcopus impleverit, qui in ea deinceps sederent Pontifices, characteris illius heredes reliquisse, quo præ ceteris Christianis omnibus dignitate eminebat, & potestate summus Ecclesiæ Princeps, & Monarcha. At vero hæretici, qui honori potissimum sibi ducunt, in summam Romanorum Pontificum auctoritatem, quoad possunt, insolentius furere, & debacchari, ut scilicet petra, qua super Ecclesia ædificata est, funditus, si valerent, eversa, ædificium quoque destruant universum,

(c)

a) Vid. *Traité Historique de l'establissement, & Prærogatives de l'eglise de Rome & de ses Eveques* a Paris Edit. 1685.

b) Vid. *Joa. Launoji Sarboniæ Parisiens. Anti-Bellarmin. sive defensio libertat. eccl. Gall. de Monarchia Petri ex loc. Matth. XVI. probata*, p. 1. & seqq. Edit. Daventr.

sum, cum D. Petri Primatum ægre nimis falsum svaderi posse animadverterint, ne quid intentatum relinquerent, eo tandem deveniunt, ut alii suspectum reddere, alii dubium probare, & alii demum D. Petri Romanum Episcopatum quin vel ipsum Romam versus Sancti Apostoli iter commentitium evincere, & omnino fabulosum contenderint. c) *Pressis pedibus hunc præambulonem sequitur Vener. P. ETRVS MORETTVS, qui ex condita sede, & sepultura divi Petri Romanæ Ecclesiæ auctoritatem stabilire audet. Magnum, inquit, sane privilegium loci! Ex quo etiam non solum illud consequebatur, quod maioribus nostris persuasum esset, in Ecclesia Romana, quam plantasset, & consecrasset sanguine suo, vivere perpetuo, ac residere Petrum, uti deprehenditur ex verbis Philippi, Pontificii Legati, prolatis actione III. Concilii Ephesini, S. Leonis Papæ Serm. 3. in Anniversar. assumpt. suæ, S. Petri Chrysologi in Epistola ad Eutycheten Cap. 15. Par. I. Concilii Chalcedonensis &c. Verum etiam stylus, ut quicquid fieret ad tumulum Petri, aut illinc traheret originem, putaretur ab ipso Petro factum, quasi præsentem, suamque interponente auctoritatem, potestatemque. Hinc vox illa S. Bonifacii Episcopi ordinati juxta ætatis suæ morem ad tumbam Piscatoris per B. Gregorium II. Promitto ego &c. d) *Miror, qua fide Romanenses hac auctoritate privent St. Paullum, & eum non alterum suæ Ecclesiæ constituent Vicarium, quum de Paulo illustriora, quam de Petro extent testimonia, Paullum Romæ ecclesiam condidisse, & mortem ibidem subiisse. At cæcum cæcus sequitur Venerabilis CAJETANVS CENNIVS, Basilicæ Vaticanæ Presbyter ornatissimus, qui ex hoc argumento stomachandi arripit occasionem, & B. nostrum Lutherum ludibrio exponit. In eo est, ut vindicet Episcopo Romano præ Hispaniarum Episcopis auctoritatem, & primatum, quem Lutherus satis apte ex æqualitate omnium Apostolorum pernegaverat. Adoptavit, inquit,**

c) Vid. ej. Exercitation. Historico Critic. de Romano divi Petri itinere & episcopatu: Exercitat. I. p. 1. & 2. Florentiæ M D CC XXXI. edit.

d) Vid. ej. Lucubration. de Presbyterio Part. II. Sect. III. §. IV. p. 112. Edit. Rom. 1741.

*inquit, audacissimus, & juxta ignorantissimus omnium hominum Lutherus falsam hanc doctrinam fundatæ per Jacobum Majorem Hispaniarum Ecclesiæ, eaque utens, ut Petro, & Romanæ Ecclesiæ primatum eriperet, argumentum illud confecit in Disputatione Lipsiensi: Si Romana Ecclesia est prima propter primum Apostolum Petrum, eadem necessitate confitebuntur, Compustellanam esse secundam propter Apostolum St. Jacobum, & Ephesinam tertiam propter Apostolum tertium Joannem, & sic per ordinem Apostolorum. e) Non opus est, ut tanto cacchinnò hoc B. Lutheri excipiat argumentum. De eruditione hujus insignis veritatis divinæ testis judicent alii, qui illum eruditionis laude minime privant. Argumentum, quo B. noster Lutherus primatum Episcopi Romani infirmavit, non est ridiculum, sed solidum, imo omnibus minutis Romanensium ratiunculis firmitus. Imaginarium enim est, quod de Divi Petri primatu fingitur argumentum. Repugnat enim huic primatui Christi prohibitio, qua Apostolis omni dominatione, & se efferendi ceteris studio interdixit. Matth. XX, 25, 26. Luc. XXII. 25. Aequalem omnibus Apostolis, neque ullam Petro præ reliquis, concessit potestatem, sed easdem officii partes omnibus demandavit. Matth. X. 1. Petrus ipse nullibi hunc titulum affectavit, sed se *πρωτοεπισκοπον*, non autem summum Episcopum appellavit. 1. Pet. V. 1. Nunquam aliquam sibi vindicavit auctoritatem, sed se ejusdem cum reliquis Apostolis esse conditionis declaravit, quum a ceteris Apostolis ad Samaritanos mitteretur. Act. VIII. 14. Absit denique, ut hanc Christo intulerit injuriam, eumque sua privavit auctoritate, quum optime nosset, & suis fidelibus traderet, solum Jesum esse Archiepiscopum animarum. 1. Pet. V. 4. Novit, Jesum, qui suam semper ecclesiæ promiserat præsentiam, Apostolo Petro, & fictis aliis Romanæ Ecclesiæ præsidibus prorsus supersedere. Nimis autem longum foret omnia, quæ in subsidium vocant Romanenses, ut auctoritatem sedis Romanæ stabiliant, sub limam vocare argumenta, quum ea a viris celeberrimis, inter quos* ISAACVS
(c) 2 CA.

e) Vid. ej. Dissertat. de Antiquit. Eccles. Hispanicæ. Tom. I. Dissertat. I. Cap. XIII. §. XII p. 53. Edit. Romanæ, 1741.

CASAVBONVS, f) SAMVEL BASNAGIVS, g) JACOBVS CAPELLVS h) & B. ITTIGIVS i) eminent, tam feliciter sint confutata, ut actum agerem, si eorum recoquerem sententias. Abhorrevit proinde videtur a tam limato Vener. CENNII iudicio tam absona Lutheri cavillatio, quum planum sit, Petrum hanc dictoriam neque affectasse, neque sustinuisse in reliquos Apostolos auctoritatem. Si vero urgeat divi Petri iter, & Episcopatum, Romæ institutum, largiar Venerabili CENNIO cum cel. GUILIELMO CAVEO, k) USSERIO ARMACHANO, l) PEARSONIO, m) JOSEPHO SCALIGERO, n) B. ITTIGIO o) & aliis gravissimis Historicis, lubens, & pro re evicta donabo, Petrum Romæ fuisse; At inde nullo modo sequitur, Episcopatum sedis Romanæ aliis sedibus Ecclesiæ esse præferendum. Constat enim, div. Petrum diu in Judæa, & Syria, delituisse, & ibidem, ut BELLARMINVS p) & PETAVIVS q) nobis concedunt, episcopalem adornasse ecclesiam.

§. XI.

- f) Vid. ej. Exercitat. XIII. ad Annal. Baron. Eccles. p. 228. Exercitat. XV. p. 315. Exercit. XVI. de translata Monarch. ad ej. Successor. p. 663.
- g) Vid. ej. Exercitat. Historic. Critic. Exercitat. IV. p. 258. & 273.
- h) Vid. ej. Vindicias pro Casaubono, advers. Bulingerum, de sedis Romanæ Potestate, Sanctitate & Fide, p. I. & sqq.
- i) Vid. ej. Histor. Ecclesiast. prim. sec. Cap. IV. §. IV. seq. p. 232.
- k) Vid. ej. Histor. Lit. Part. I. p. 4. & Part. II. p. 2.
- l) Vid. ej. Annal. Vet. & N. T. ad an. 66. p. 683. sqq. Edit. Paris.
- m) Vid. ej. Oper. Posthum. p. 27. 32. sqq.
- n) Vid. ej. Animadvers. ad Euseb. Chronic. p. 197.
- o) Vid. ej. Histor. Ecclesiast. Secul. I. Cap. IV. p. 228.
- p) Vid. ej. Op. Tom. I. Lib. II. Cap. VI. de Pontific Rom. p. 743.
- q) Vid. ej. Ration. Tempor. Part. I. Lib. V. Cap. III. p. 188. Edit. Batav.

§. XI. Griphos quidem consuunt Romanenses, at id nondum præstiterunt evictum, demonstratumque, divum Petrum primam condendae Ecclesiae, quæ Roma floret, Christianæ adjecisse manum, ut potius hanc gloriam divo Paulo relinquendam esse complures statuunt. Ingentem impendit venerabilis **PETRVS FRANCISCVS FOGGINIVS** operam, ut demonstret, jam ante Pauli adventum sedem Romanam ornasse, & fundamenta hujus ecclesiae posuisse divum Petrum. At valde dubia, & incerta sunt ejus argumenta. Ipse **FOGGINIVS** de hoc computo ita scribit: Periculosa provinciam suscipio, cum annum ipsum, quo D. Petrus Romam primum venerit, investigare velim, de hoc enim & inter Catholicos a gravissimis viris disputatur. r) Maximam suæ sententiæ auctoritatem conciliare annititur testimonio St. Leonis Papæ, qui, Claudio Imperatore, Petrum Romam venisse putat, cujus adventum bis sesquipedalibus decantat verbis: Ad hanc ergo urbem, tu beatissime Petre, Apostole, venire non metuis, & consorte gloriæ tuæ Paulo Apostolo, aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupato, sylvam istam frementium bestiarum, & turbulentissimæ profunditatis Oceanum, constantior, quam cum supra mare gradereris, ingrederis. Nec mundi dominam times Romam, qui in Caiphæ domo expaveras sacerdotis ancillam. s)

§. XII. Plenam huic Oraculo, quod ex tripode dictum putat vener. **FOGGINIVS**, non adhibeo fidem, quum rationes nostræ, quibus Romanensibus occurrimus, hac Leonis ratiuncula sint firmiores, & graviores. Inter alia, quæ urgemus, argumenta, duo sunt maximi omnino ponderis, quæ tamen arrodit laudatus **FOGGINIVS**. Dubiam trahit silentium Petri, in epistola Paulina ad Romanos data, nostram mentem, cui tamen scrupulo ita occurrit reverendus auctor: Nunc autem, inquit, & quoad epistolas D. Pauli,

(c) 3

neu-

r) Vid. ej. Exercitat. de Romano D. Petri itinere & Episcop. Exercit. VI. p. 101.

s) Vid. I. Exercitat. p. 127. in Sermon. I. in Natal. Apostol. Petri & Pauli.

neutiquam sane mirum videri debet, quod nulla in eis de Petro mentio fit; cum enim Paullus scriberet, Petrus Roma abesse, vel in alia amplissimæ illius urbis regione degere poterat, aut forte iis, ad quos scribebat Apostolus, præcipua cum Petro seu societas seu necessitudo non erat, aut denique mille aliis de causis, quas divinare non vacat, Petri nomen filere oportebat. Profecto, etsi Petrus Romæ sedebat, ut Episcopus, sæpissime tamen, ut Apostolus aberat. t) Sic felicissime ex sua sententia sciulus FOGGINIVS expedit eos, quos viros gravissimos diu multumque vexarunt, nodos. Ast his facile occurro figmentis; divo Paulo in suis epistolis fuisse solemne, ut salutationem ab Apostolis, aut muneris sociis, comitibusque adjiceret, sive illi fuerint præsentis, sive ob negotia sacra absentes. Aequum, piumque duxit, fideles de eorum statu, conditione, & sorte reddere certiores, quod omnes epistolæ exponunt. Ecquis autem putaverit, Paullum nullam divi Petri, in epistola ad Romanos injecisse mentionem, quum ipsi nihil prius, nihilque antiquius esse posset, addita salutatione, & admonitione, ut hunc ducem, Episcopumque sequerentur. Quam admonitionem in epistolis aliis offendimus. Levis & calva est, quam suggerit vener. FOGGINIVS, responsio. Si hæc valeret ratiocinatio, id etiam profecto sequeretur, quod nec Jacobus Hierosolymæ Episcopus fuerit, neque enim illius meminit Paulus in Epistola ad Hebræos. u) Suo iterum excidit FOGGINIVS auso, quum Paullus in epistola ad Hebræos doctorum, at jam pie defunctorum, expressis verbis faciat mentionem. Heb. XIII. 7. Mementote eorum, qui vobis præsunt, qui vobis divinam exposuerunt doctrinam. At recte observavit cl. TILLEMONTIVS, x) Paullum sine dubio respexisse Jacobum, qui jam extrema perpeffus erat supplicia. Quod cl. Tillemontii judicium firmo omnino gaudet firmamento, si spectes, hanc epistolam Paulli ad Hebræos post prima Paulli vincula esse scriptam. Incidit vero felicissima hæc Apostoli libe.

t) Vid. Exercit. IV. p. 81.

u) Vid. l. c. p. 82.

x) Vid. ej. Tom. I. Memoir. pour serv. de l'Histoire. Ecclesiast. p. in.

liberatio in annum Christi LXIII. quod præter cl. ARTHVRVM BEDFORDVM y) ipse FOGGINIVS profitetur, asserens: St. PAVLLVS Romam ann. Christi LXI. Nerone rerum domino venit. z) Si igitur duos, quos in vinculis transegit Paullus adjuce- ris annos, otia erunt satis certa. Hoc igitur ex calculo nostra fir- matur sententia, Jacobum jam rebus mortalium fuisse ereptum. Non igitur opus erat, ut expresso nomine Jacobum appellaret Paullus, quum hujus Apostoli Hebræos minime subiret oblivio. Imaginarium proinde est, quod adfert ven. FOGGINIVS argumentum. Nullum prorsus hic offendit pro stabiliendo divi Petri Episcopatu præsidium. Alterum, quo utimur, argumentum, ex Act. Cap. XXVIII. com. 22. est petitum. Ceterum vellemus ex te audire, quæ sentias. Nam de ista quidem secta notum est nobis, ei ubique contradici. Ex hoc Ju- dæorum, qui Romæ degebant, desiderio tuto colligimus, eos adhuc Christianæ doctrinæ fuisse expertes, neque a divo Petro, quem exu- lem Roma fugit D. FOGGINIVS, a) hæc hausisse oracula. Mi- nutam iterum apponit rationem laudatus auctor, asseritque: Laudata verba non omnium, sed eorum dumtaxat Judæorum esse, qui nondum fidem Christi amplexi fuerant, & falsis, quas ab Jero- solymorum Synagoga literis hauserant, opinionibus imbuti, Christia- nam religionem solo nomine acceperunt. Quin etiam ea ratione il- los esse locutos, ut ostendant, evangelium numquam alias accepisse, haud equidem video, sed potius Pauli, quem virum doctissimum putabant, de eo sententiam audire velle videntur. Quid? nonne & aliqua in eis dissimulatio esse potuit, aut magis quædam cupido enu- cleatius a Paulo intelligendi, quæ ad Christianam doctrinam specta- bant, cum jam & nonnulla ex fama accepissent, & fortassis etiam ex literis, quas Paullus ad Romanos mox miserat. b)

§. XIII.

y) Vid. The Scripture Chronology Book VIII. Chap. II. p. 765. Edit. Lond.

z) Vid. Exercit. VIII. p. 151.

a) Vid. Exercit. VIII. p. 153.

b) Vid. Exercit. VIII. p. 152-53.

§. XIII. Miror venerabilis FOGGINII ingenium ad fragmenta, quæ vel sagacissimis vix incidunt appositum. Verba satis exponunt, Judæos in religione Christiana, quam nondum hauserant, esse hospites. Si vero per aliquot annos jam divi Petri commercio fuissent usi, eos ab hac doctrina vix dixeris tam alienos. Explodo, quam fingit FOGGINIVS, dissimulationem. Quasi vero inscius verum fuisset Apostolus, & ignorasset, quibus in terræ partibus Petrus commoratus sit. Si div. Petrus Romæ jam fuisset, ut puram de Jesu disseminaret doctrinam, id fugere non poterat Apostolum Paullum. Provocasset sine dubio ad div. Petrum, qui Judæos ad suum commercium, & familiaritatem admisit. En mira, & ficta plane dissimulatio! Forsitan eadem in suis Exercitationibus utitur dissimulatione, ne veritate pariat odium, & personatum Petri vicarium offendat. Quanto infirmius hoc vener. FOGGINII judicium, tanto verius, firmitusque nobis est cl. Philippi a Limborch testimonium, quo hæc actorum verba ita illustrat: verba Act. XXVIII. 22. videntur esse hominum superficiali tantum religionis Christianæ ex relatu aliorum cognitionem habentium. Atqui si Petrus jam aliquot annos Romæ transegerit, an credibile est, ipsum Evangelium, quod ipsum Romæ prædicasse nemo negare auit, Judæis non annunciasse, præsertim cum ipsi creditum esset Evangelium circumcisionis, Gal. II. 7. 8? Si vero id Petrus illis prædicavit, exactam illius habuere cognitionem. Nec dici potest, id eos coram Paulo dissimulasse; Statim enim ab ipso redargui potuissent, male eos dissimulare evangelii cognitionem, cujus plenam notitiam jam per Petrum adepti essent. c) Facile proinde hunc V. Fogginii dissipamus fumum, & in Irenæi sententiam descendimus. Ita vero hic St. Irenæus, Lugdunensis Ecclesiæ præsul, disputat: Sed quoniam, inquit, valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis, Petro & Paulo, Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ, eam, quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam
malam

c) vid. ej. Commentar. in Act. Apostol. ad h. l. p. 207. edit. Roterd.

malam, vel vanam gloriam præterquam oportet, colligunt. d) *Licet Frenæus Petrum Paulo præmittat, & hoc ipso indicet, se in ea versari persuasionem, Petrum jam ante Paulli adventum Romæ doctrinam, annunciasse verum; non tamen excludit div. Paulum, & hac ratione duos præsules constituit, & Petri primatum tollit. Satis apposite judicat cl. BLONDELLVS; Romanos Episcopos non esse primarios eo nomine, quod St. Petrus sedis Romanæ sit conditor, quum ille ipse Apostolus etiam Antiochenæ, Hierosolymitanæ, & Cæsariensis Ecclesiæ dici possit Episcopus. Titulus proinde, Successor, seu vicarius sedis Petrinæ non esset universalis, exclusis aliis Episcopis, qui & divi Petri successores sunt appellandi. Innumeros proinde Petrus haberet successores, non solum Romæ, sed & alibi, qui pari cum Episcopis Romanis gauderent auctoritate. e) Frustra objeceris Episcopatum Antiochenum esse transitivum, Romanensem autem permanentem, quam scopam solide discussit cel. SANZ BASNAGIVS f) & Venerab. Magf. D. DEYLINGIVS g) quorum posterior, ex ARNALDO, HVBERTO, & auctoribus Romanæ Ecclesiæ exquisitis fusius edocuit, div. Paulum non omni privari laude, sed participem esse bujus imaginarii episcopatus Romani, ita ut duo Ecclesiæ Romanæ capita sint constituenda. Mittimus nunc hæc, CENNII, FOGGINII, & aliorum virorum somnia. Immortalem autem meretur laudem cel. ISAACVS BARROVS, qui a primis inde ecclesiæ Christianæ incunabulis edocuit, quæ olim circa sacrorum emendationem & conciliorum celebrationem fuerit ratio. Diluit in suo, quem maximo cum judicii acumine & lectione Patrum laud vulgari, emisit tractatu, de suprematu Pontificis, fusius argumenta, quæ ad Petri primatum, & episcopatum, quem ad successores propagasse dicitur, spectare possunt. In propositione V. hoc potissimum egit, ut enervaret Romanæ ecclesiæ præjudiciū, quo ex jure*

(d)

divi.

d) vid. ej. Lib. III. adv. Hæres. Cap. III. p. 201. edit. Grab.

e) Vid. ej. Primauté en l'Eglise Chap. XXX. Sect. 44. 45. p. 588. seq. Edit. à Geneve.

f) Vid. ej. Exercit. laud. Exercit. V. p. 260.

g) Vid. ej. Observat. S. Part. II. Observ. XLV. p. m. 533.

divino potestatem sibi vindicant. Demonstrat, hoc lubricum esse fundamentum, cum neque de primatu D. Petri, neque de ejus episcopatu Romæ instituto, certi quid constet, ut multo magis ex documentis primorum Patrum demonstrari possit, non unum episcopum, sed omnes ecclesiae præsules consilia de rebus sacris vel omit- tendis, vel emendandis, vel instituendis iniisse. h)

§. XIV. Hæc ipsa summa vis, & norma loquendi, & decidendi a Romano Pontifice sibi vindicata, omnia ad veritatem enucleandam instituta elusit concilia, & Protestantes spe unionis restituendæ penitus privavit. Quæstio in limine statim concilii Tridentini, de jure, & auctoritate, res controversas decidendi, proposita, omnibus, qui liberum expectarunt concilium, timorem incussit, & Protestantes ab hujus Senatus sacri cancellis arcuit, & retraxit. Nemo, qui vel primis, quod ajunt, labiis concilii Tridentini degustavit historiam, ordinem hujus concilii, ejusdemque decidendi rationem laudabit. Rem auctoribus haud sublestæ fidei adfirmo, & ita quidem paucis adfirmo, ut, quid regerant Romanenses, non video. Felicissimus rerum gestarum conditor, JACOBVS THVANVS, hæc, quæ excitasse juvabit, de concilio Tridentino nobis memoriæ prodidit. Concilium, inquit, Mantuæ primum a Paulo III. indictum, dein renuentibus Protestantibus Vicentiam translatum est. Cum ne in eum quidem locum consentirent Germaniæ principes, postremo Tridenti, quæ civitas est in Germaniæ, & Italiæ finibus sita, celebrando concilio locus assignatus fuit. Sed dum in eo negotio ambitiose & astute nimis multi versantur, plus quam humanis consiliis in re, quæ ad Dei gloriam spectat, quam gratiæ divinæ tribuitur, grassanti separationis malo serius, quam par fuit, adhibitum est remedium. i) Quam callide hoc, si modo concilium est dicendum, sit celebratum, & deinceps disruptum, fusius nobis exposuerunt HEIDEGGERVS, & PÉTRVS SVAVIS. Hic in sua, quam nobis tradidit, concilii Tridentini histo-

h) Vid. Isaac Barrow's Treatise of the Pope's supremacy. Worcks Volum. I. p. m. 607. Lond. MDCCXXII.

i) Vid. Thuani Histor. sui temporis Lib. I. p. m. 17.

historia; alter in concilii Tridentini tumulo. Nec nobis PALLA-
VICINVS in sua, quam SVAVI opposuit, vera concilii Triden-
tini historia id persvadebit, omnia ordine ac decenter fuisse acta, quum
adsint ecclesiæ Romanæ testes, qui hunc fumum facile dissipant. Non
video quid nobis respondere possint Romanenses, si literas, quas legatus
quidam e concilio ad Papam misit, excitaverimus, quæ bujus sunt te-
noris: Ego vero, scribit, beatissime Pater, plane adfirmo, nihil posse a
nobis fieri periculosius, & perniciosius, quo si Protestantes sinantur
in concilio, quæ voluerint, loqui. Negare enim non possumus, quod
multi sint solide docti, & versati atque exercitati in ipsis Bibliorum
fontibus, & in veteribus scriptoribus. Norunt enim linguas, Græ-
cam & Hebraicam. Ita qui si hi congregiantur cum nostratibus mul-
ta certe eminebunt pericula. Scis enim, Beatissime Pater, tuos epi-
scopos literarum fere esse rudes, voluptati autem & deliciis deditos.
In summa: Mallem ego quidem congressum & pugnam illam pruden-
ter declinari. Quid putas, illos recta invadere tuum principatum,
recta missas, recta purgatoria. k) Ex hoc, quod in dubium vocare non
possunt Romanenses, ediscimus testimonio, quibus consiliis, dolis &
fraudibus concilium celebratum sit Tridentinum. Verum esse putave-
rim, concilia, quocunque demum veniant nomine sive æcumenica, sive
particularia illa vocaveris, contra & præter verbum Dei expressum
habita, nulla gaudere auctoritate, ut recte probavit cel. HEIDEG-
GERVS. l) Si enim accurate considerantur Articuli, in hoc con-
cilio excussi, veritati divinæ plurimi repugnant, inde ambigue in ple-
risque statuit, & nihil certi de iisdem decrevit concilium. Nedum
illud liberum esse dicamus, quum Pontificis legati omnia subdole tra-
ctarint, & omnem proponendi & decidendi potestatem sibi vindicarint,
quod diu multumque declinarunt Protestantium, & aliorum regum
legati. m)

(d) 2

§. XV.

k) Vid. Petri Pauli Vergerii Op. Tom. I. p. 12.

l) Vid. ej. Tumul. Concil. Trident. Tom. II. ad Session. XXV. Quæ-
stion. IV. p. 915. Edit. Tigur.

m) Conf. laud. Heideggeri Tumul. Conc. Trident. Tom. II. p. 12. 13.

§. XV. Tertia causa, quæ otia pacis retardavit, est nimis acerba, & severa in Lutherum, ejusque sectatores sententia, a Pontifice lata. Si bona nobiscum fide agere vellent Romanenses, profiteantur necesse est, acerbiores, qua usus est Pontifex Leo X. in Lutherum, animadversionem, adversus totius ecclesiæ commoda omnino stetisse. Longius a pietate Pontificum abesse debebant diræ, & funestæ in Lutherum minæ, literæ, a Pontifice obsignatæ, execrationes, & quodvis mortis genus evomentes, quæ animos mirum in modum exacerbarunt. Alienum est a mea natura, figmentis ludere. Statim adjungo rei testimonia, ut Lutheri, Lutheranorumque innocentia tanto magis appareat. Extremam Beato nostro Ecclesiæ statore a Leone X. illatam esse vim, literæ, quibus ab aris & focus pulsus est LUTHERVS, in tota Germania valvis templorum affixæ luce meridiana clarius exponunt. Palam enim est, Pontificem, Carolum V. & regem Gallia omnibus artibus ad extirpandam Lutheri doctrinam instigasse, & Lutherum ipsum vi, & armis eliminasse, ejecisse, exterminasse, quod fusius tradunt Summe Vener. Magnif. CYPRIANVS, Theologus Gothanus incomparabilis, n) & Dominus LENFANTVS. o) Sed ne recentiorum auctorum documentis disceptare videar, ad alios provocare libet. Legant æqui judices apud cordatum SLEIDANVM, quas insidias Luthe-ro Romanenses in concilio Wormatiensi struxerint, quibus tamen consilio, auxilioque FRIDERICI Electoris feliciter evasit, & aliquot tempus in arce Wartenburgensi latuit. p) Evolvant ven. CIACONIVM, qui de cæco HADRIANI in Lutheri doctrinam impetu furoreque hæc tradit: Non minori, inquit, sollicitudine Lutheranismum profligare conatus est Hadrianus sextus. Franciscum Cheregatum in Germaniam legavit, ut Germanos ad opem Ludovico Hungariæ Regi ferendam, impiaque dogmata rejicienda hortaretur. Cui etiam ad omnes

n) Vid. D. Cypriani Solida Demonstratio de origin. & increment. Papismi Cap. XI. de caus. separat. §. V. p. 969. sqq.

o) Vid. ej. Preservatif contre le Reunion avec le siege de Rome Tom. I. p. 109. seq.

p) Vid. ej. Lib. III. de statu relig. & reipubl. p. m. 55.

omnes Germaniæ principes, præsertim vero ad Saxoniam ducem ejusdem argumenti literas dedit. q) *Plus igitur nocuit, quam reformationi profuit hic Romanæ sedis præsul. Adeant Romanenses PETRUM SVAVEM, r) & NATALEM ALEXANDRUM s)* qui nobis Pontificiarum literarum breviaria exhibent, in quibus Luthe- ro & ejus asseclis igne & aqua interdicitur. Demandatur, ut quo de- mum loco, & die inveniantur, captivi Romam mittantur. Quæ conver- tendi, & ad veram agnitionem revocandi media ab usu Jesu, & Apo- stolorum longissime recedunt, & viam ad ineundam religionis pacem efficiunt difficiliorem. Nihil magis ii, quibus salus reipublicæ Ecclesia- sticæ curæ cordique est, in votis habent, quam exoptatum illum diem, qui dissidiis Romanenses inter & Luthe- ranos finem adferet. Sed quando Deus hæc otia, diemque, qui nostra moratur gaudia, daturus sit vix ullus mortalium divinare potest. Vix est mortale, quod optamus

§. XVI. Alta apud illos nostra secessio, seu potius eliminatio, manet mente reposta. Nos autem immortales Deo, qui nos in liberta- tem vindicavit, agimus gratias, & in veritate salutari constanter permanere apud animum constituimus. Omnes in sodalitis Jesu ferre casus, æquum est. Bono sumus animo, & jejunam illam de sepa- ratione, & secessione a matre ecclesiæ cavillationem patienter sustine- mus. Illa ipsa, ut genio illorum indulgeam, separatio est illud rerum caput, quod in nos magnopere reprehendunt Romanenses. Separationem autem attentius consideraturi, aliam esse bonam & licitam, aliam au- tem malam, & illicitam statuimus. Malam & illicitam eam appella- mus, quæ fita a veritate ad mendacium, a pietate ad impietatem, qua- lem reprehensam esse 1. Cor. I. 12. 13. & ad Gal. III. 1. legimus. Bona & licita est, quando nosmetipsos a commercio malorum, & secus docentium segregamus, qualis fuit Abrahami, Eliæ, Pauli & alio-
(d) 3 rum,

q) Vid. Ciaconii Vit. & res gest. Pontif. Roman. p. m. 1450. Edit. Romanæ.

r) Vid. Petri Svavis Histor. Concil. Tridentin. p. m. 17.

s) Vid. Natalis Alexandr. Histor. Ecclesiast. Tom. VIII. p. 121. Edit. Paris.

rum, qui puriori cultui sese dederunt. Bonam esse & licitam hanc ab infidelibus & impiis secessionem, nemo, nisi male sanus negabit. Salus enim nostra suprema lex esto. Prostant divinae adhuc adhortationes, quæ nos stimulant, & permovent, ut castra impiorum relinquamus. Deus excitat fideles: Exite e medio ipsorum & separate vos ab iis, ne immundum tetigeritis, & ego vos recipiam, Jes. LII 11. & 2. Cor. VI. 17. Licet nostra his Scripturae Sacrae admonitionibus nitatur separatio, placet tamen eandem AMBROSII & HILARII judiciis munire. Hæc est illa de hac separatione AMBROSII mens: Si qua est, inquit, ecclesia, quæ fidem respuat, nec Apostolicæ prædicationis fundamentum possideat, ne quam labem perfidiæ possit aspergere, deserenda est. Quod Apostolus quoque evidenter asseruit: Hæreticum hominem post unam correptionem evita t) Quam de necessitate separationis sententiam prolixius nobis exponit S. HILARIUS, ita disputans: Speciosum quidem nomen est pacis, & pulchra est opinio unitatis: sed quis ambigat eam solam ecclesiæ atque Evangeliorum unitam pacem esse, quæ Christi est? Quam ad Apostolos post passionis suæ gloriam est locutus, quam ad æterni mandati sui pignus commendavit abiturus: hanc nos, fratres dilectissimi, & amissam quærere, & turbatam componere, & re-pertam tenere curavimus. Sed hujus ipsius fieri nos vel participes, vel autores, nec temporis nostri peccata meruerunt, nec imminentes Anti-Christi prævii ministrique sunt passi: qui pace sua, id est, impietatis suæ unitate se jactant, agentes se non ut Christi episcopos, sed Anti-Christi sacerdotes. u)

§. XVII. Nullum proinde nobis est dubium, quin nostra a Romana, non antiqua ab ecclesia Christiana, secessio sit bona, pia, justa & Deo pergrata. Nec ulla Schismatis, cujus nos tantopere accusant,

t) Vid. P. Ambrosii Commentar. Lib. VI. in Evangel. Luc. c. IX. p. m. III. Edit. Parisiens.

u) Vid. S. Hilarii Pictav. Episcop. Lib. contra Arianos vel Auxentium Mediolanensem p. m. 346. & seq. paginis, in quibus hoc argumentum pertractat. Edit. Paris.

sant Romanenses, suspicio, & ratio in nos cadit. Solvit feliciter, quæ nobis obijciuntur, argumenta, cel. CHILLINGWORTHVS qui Romanenses in ruborem dedit. Ita vero illi argumentur: Quicunque se separant ab externa communione visibilis ecclesiæ, illi sunt Schismatici: Atqui Lutherus se separavit ab externa visibilis ecclesiæ communione: Ergo Lutherani sunt Schismatici. x) Tanto non gaudet robore hoc argumentum, ut ingenio sagacissimus, & judicio gravissimus CHILLINGWORTHVS illud non enervavit, ut potius hoc ipsum facile destruxerit. Demonstravit externam ecclesiam iis temporibus fuisse admodum corruptam, & quasi Sodomam, inde æquum piisque fecisse Protestantes, quod ab hoc malorum & impiorum commercio discesserint. y) Separatio proinde nostra non fuit ab ecclesia Christiana, & ejusdem communione defectio, sed a Romana Ecclesia, quæ a vera & Apostolica, ejusque magistro Christo defecerat, justa secessio. Separationis turpis & schismatis horrendi nos non arguere possunt Romanenses. Non recessimus ab ecclesia Christiana, ejusque forma doctrinæ, quod nobis adhuc demonstrare debent Romanenses. Nostra fidei confessio a fide primitivæ ecclesiæ baud discrepat, quod in Romanæ ecclesiæ fide valde desideratur. Multum itaque debemus judicio viri apud Romanenses non ignoti cel. ALTIMERÆ, qui de hac separatione, quæ absque schismatis vitio est, magnæ cum gravitate, & pondere sententiam tulit. Si Romana Petri sedes, latinaque omnis Ecclesia novum aliquod fidei dogma hætenus non admissum inveheret, aut statueret, ejus profecto communionem ceteræ per orbem Ecclesiæ absque schismatis injuria rite possent evitare. z) Antiquum hæc sapiunt candorem, & tam vera & cordata sunt, ut meliora a Lutheranis non expectaveris. Satis autem supra demonstravimus, nova fidei dogmata, olim non admissa, ut cum ALTIMERA loquar, Romanenses successu temporis invenisse, eademque

x) Vid. William Chillingworth the religion of Protestantes, a Safe-way to Salvation. Chap. V. The Separation of Protestants from the Church of Rome, not givity of Schism. p. m. 201. seq. à Lond. 1704.

y) Vid. l. c. p. 202.

z) Vid. ej. Præfation. Panopliæ §. XXII. p. 17.

que cumulasse, ut traditionum Judæorum haud sint dissimilia. Ne-
minem vidi, qui *ATHANASIUM* cum suis professoribus fidei
Schismatis, & injustæ secessionis jure accusaverit, quod ab Ariano-
rum castris longius recesserit. Nec quisquam improbavit Liberii Epi-
scopi Romani defensionem, qua se contra Constantii II. imperatoris
accusationem, qua suam secessionem, ab ecclesia tunc Arianorum ve-
neno corrupta, satis bene tuitus est, asserendo: Etiam si solus sim,
fidei causa non id circo minuitur. a)

§. XVIII. Id sibi demandatum esse crediderunt reformatæ Ec-
clesiæ doctores, ut has Romanensium simulationes & exprobrationes e
medio tollerent. Nec tiro est in his debellandis hostibus, cel. *GIS-
BERTVS VOETIVS*, qui his Protestantium argumentis excu-
sat separationem. Separatio, inquit, hæc facta est a Papismo, & a
Gangræna pravæ doctrinæ: facta est tantum ad tempus, donec Deus
meliora daret & contagium hoc evitaretur; facta est non ab omni-
bus, sed ab aliquibus tantum fraternitatis actibus. b) Nullus ani-
mum nostrum subit ob hanc ab ecclesia Romana secessionem pudor, &
nos sceleris omnis puri, non egemus Mauri jaculis, nec arcu, nec ve-
nenatis, quas in nos emittunt Romanenses, sagittis, ut iisdem illos
petamus. Causa freti nostra, omnes, quas in nostram separationem
evomunt, patienter ferimus cavillationes; quum nostra nobis con-
scientia pluris sit, quam ipsorum sermo, & inanis loquendi & calu-
mniandi profluentia. Quanto proniores sumus ad pacem offerendam,
tanto duriores offendimus Pontificiorum ad eam recipiendam animos,
adeo quidem, ut prius e pumice aquam, quam a Romana ecclesia
otium extorseris. Omnis reuniendi in dies magis magisque spes
evanescit. Quas enim pacis rationes in religionis negotio constituen-
dæ, nobis obtulerunt moderati ingenii viri, ita sunt comparatæ, ut
salvo fidei fundamento a nobis accipi haud possint.

§. XIX.

a) Vid. Theoret. Episcop. Cyr. Eccles. Histor. Lib. II. Cap. XVI. p.
m. 94.

b) Vid. Gisberti Voet. desperata causa Papatus p. m. 698. seq.

§. XIX. *Vana sunt, quæ nobis persuadere conantur pacis inter-
nuncii, somnia, se a rigore primorum seculorum recessisse, & melio-
rem fidei & confessionis subministrasse expositionem, ita quidem, ut
propius ad religionis nostræ adyta accedant. Rem acu tetigit Vene-
rabilis & Magnificus MARPERGERVS, qui alba ligustra, quibus
Romana Ecclesia turpitudinis notas ornat, eleganter & solide denu-
davit, his verbis cedro dignis: Obtestor, inquit, tuam, mi lector,
conscientiam, numne re satis expensa accuratam hujus Anti-Chri-
sti omni ex parte descriptionem veritati, & Romanæ Ecclesiæ pror-
sus consentaneam offendas? Cave, sis in re tam plana, & aperta stu-
dio cæcus. Absit, ut Babyloniam meretricem pro integra, pudica,
& illibata habeas virginem; quoniam fucata se hactenus ador-
navit forma. Nimium ne crede colori! Ne te pellis externæ, & pu-
tatitiæ confessionis decipiat ovina, sub qua Romanus ille Idolorum epi-
scopus suos ungues lupinos occultare solet. Quum Spiritus Sanctus
illum expertæ malitiæ mendacem, ejuratum Christi hostem, & Apo-
statam a patre, & filio appellitet, eos atro notabis carbone, tanquam
perfidios hypocritas, & detestabiles seductores, qui Anti-Christi hære-
sin excusant, & illam veritati divinæ minime exitialem esse impu-
denter adserunt. c) Tam fucatis nos pelliciunt verbis prudentiores Ro-
manæ Ecclesiæ doctores. At utinam cordati essent, & unitis viribus
has superstitionis maculas suæ Ecclesiæ firmiter impressas prorsus de-
lerent, tunc demum crederemus, eos serio hoc agere, ut ad nostras ac-
cedant partes. Illam a nobis facile Romanenses impetrabunt fidem,
sagacioris ingenii in Romana Ecclesia viros, Pontifices, Patres pur-
puratos, & procures, aliqua ex parte vanitatem, & superstitionem
cultus Romani agnovisse, & pleraque doctrinæ capita, nugis, & fig-
mentis annuenerasse, & adhuc annumerare. Sed dum vitium fugiunt,
in contraria currunt. Excussa enim aliquo modo supina popelli super-
stitione, ad Scepticismum, insanabilem illum Romanæ Ecclesiæ mor-
bum, quem accurate demonstravit supra laudatus PLACETVS,
sunt prolapsi, ut plane nihil credant. Quot enim Pontifices & anti-
stites summi, qui de Deo rebusque divinis ambigue senserunt, olim
extitere! Scatet Roma Scepticistis, Atheistis, & Naturalistis,*
(e) *quæ*

c) Vid. ej. Commentar. ad I. Epist. St. Joan. Cap. II. v. 22. Meditatio

XXX, de Accurata Anti-Christi descriptione. p. m. 474.

qui nullam omnino admittunt religionem. Miror proinde, quo auctoritatis firmamento in re satis plana, Ven. PETR FRANC. FOGGINVS in dissertatione, qua, Romam non esse Babylonem, adserere conatur, scribere audeat: Ceterum, inquit, si recte inspicimus, nulla alia urbs Roma sanctior, nulla Sanctorum hominum frequentia clarior, nulla religionis trophæis augustior, quod quidem nemo ibit inficias, nisi qui transverso eam intueatur oculo, & mendacii notam minime erubescat d) Non transverso, sed recto Romanæ Ecclesiæ sordes oculo introspectere STILLINGFLEETVS, PLACETTUS, LENFANTVS, MOLINÆVS, du VIDAL, Atonius GAVINVS, alique nostræ Ecclesiæ, quos prætereo, viri, quos si legisset, Romanæ Ecclesiæ offendisset gangrænam. Sed forte FOGGINIVS in tenebris ambulat, ipsique opus est, ut armato utatur oculo, quo tanto melius suæ ecclesiæ vitiliginem, & scabiem intelligat. At sine dubio per Sanctam Romam intelligit homines Deo votivos Romæ degentes; Et sane tam ingens est eorum in hac urbe numerus, ut noctuas portares Athenas, si Sanctos & mortuos & vivos Romam deportare velles. Sic itaque hæc, quam jactitant Romanenses, Ecclesiæ emendatio, nostram non conciliabit amicitiam. Nedum illi, qui crassis adhuc laborant erroribus, quos magis magisque incrustant, pacis restituent studium. Dulce proinde hoc est lenocinium, sed siccum prorsus illectamentum, quo nos in rem suam trahere allaborant. Non titivilitii, sed maximi est ponderis, quæ Romanenses inter & Lutheranos adhuc durat, de cultu Sanctorum religioso, disceptatio. Nondum expurgata, & ab omnibus nævis emendata est hæc, de qua concertatur, controversia, sed veluti globulus diu multumque revolutus in immensum accrevit pondus. Quæ sit ecclesiæ Romanæ hoc in argumento mens, nuper admodum nobis explicuit Vir Ven. D. JOANNES CHRYSOSTOMVS TROMBELLIVS, BONONIENSIS, CANONICVS REGVLARIS CONGREGATIONIS RHENANÆ, & SANCTISSIMI SALVATORIS BONONIÆ ABBAS, in decem, quas de cultu Sanctorum religioso anno 1740. emisit, dissertationibus, non vulgari lectione

d) Vid. ej. Exercitat. Historico-Crit. de Romano divi Petri Itinere, & Episcopatu, Exercitat. X. p. 213.

lectione, & eruditione superficialia refertis. Omnes industriae nervos intendit vener. TROMBELLIVS ut Romanensium, de cultu Sanctorum sententiam, contra Protestantes firmiter stabiliat & ex variis dictis imminutis & detortis, & primitivae ecclesiae usu approbet. In his dissertationibus sesquipedalia profert verba. Quasi vero nos hos ipsis ad silentium rede-gisset. Videbunt, inquit, in his sane, ut arbitror, adversarii ipsi, quam vera sit Catholicorum doctrina, & quam remotae a reprehensione consuetudines eae, quas vehementer damnant. Videbunt Patrum, videbunt conciliorum, videbunt veteris ecclesiae auctoritate firmatas, atque adeo omnis erroris ac superstitionis expertes. e) Sed quod voluit non praestitit, neque Romanensis unquam praestabit, nisi omnem & divinam & humanam subvertere velit fidem. Quin imo tam crassos, & graves vener. ABBAS, defendit errores, quos ipsi ne quidem sagaciores condonabunt Romanenses. Cultum enim immediate Sanctis deferendum, & bona ab ipsis Sanctis expectanda, & petenda esse, jam dudum tanquam nimiam de Sanctis opinionem clarissimi viri, quos suo loco adducemus, rejecerunt. Meorum duxi esse partium, ut vener. ABBATIS dissertationes ea, qua decet, in rebus fidei defendendis, modestia, & plano argumentorum, quae ad demonstrandam rei veritatem faciunt, delectu, sub iudicium vocarem, fidem Lutheranorum ex veritatibus divinis, & historia ecclesiastica deducere & contra omnes de novo a TROMBELLIO allatas vindicarem contentiones. Pari gaudeo jure cum ipso. Si ipsi, ut scribit, dogmata & ritus Romanae Ecclesiae ab haereticorum cavillis vindicare, integrum est. f) Nemo mihi succensere poterit, si ipsius argumenta illustravero, & veritatem asseruero Lutheranam.

ss. XX. Causam vero religionis, quam profitemur, & ceu pupillam tuemur, Lutheranae acturus, religioni, pudorique mihi duco, rem seriam negligenter, & lusorie tractare, manes demortuorum turbare, & vivos intempestivo, quod a mea natura plane est alienum, laceessere studio. Possent quidem multae, si timidius trepidantiusque

(e) 2

age-

e) Vid. p. 9.

f) Vid. pag. 6.

agerem, a praesenti, quod auspicatus sum, instituto, me revocare cau-
 sa; Sed quum nobis a Deo nihil prius, nihil antiquius, nihilque san-
 ctius datum sit religione, hoc veritatis clypeo, & testudine tectus,
 confidenter in scenam prodeo. Nihil enim est in rebus humanis prae-
 stantius religione, quam summo studio quisque tueri debet. Singula-
 re vero illud Lactantii effatum, ii, qui res controversas tractant,
 sibi metipsis dictum putent, ne veritati plus noceant, quam prosint.
 Invitat laudatissimus **LACTANTIUS** adversarios ad placidum
 certamen his quidem verbis: **Procedant** in medium pontifices, seu mi-
 nores, seu maximi, flamines, augures, item reges sacrificuli, qui-
 que sunt sacerdotes, & antistites religionum. Convocent nos ad
 concionem, cohortentur ad suscipiendos cultus Deorum, persvadeant,
 multos esse, quorum numine, ac providentia regantur omnia, osten-
 dant origines, & initia sacrorum, ac Deorum, quomodo sint mortali-
 bus tradita; qui fons, quæ ratio sit, explicent; proferant, quæ mer-
 ces in cultu, quæ poena in contemptu maneat. Quare ab hominibus
 coli se velint; quid illis, si beati sunt, humana pietas conferat, quæ
 omnia non asseveratione propria (nec enim valet quicquam mortalis
 hominis autoritas) sed divinis aliquibus testimoniis confirment; si-
 cuti nos facimus. Non est opus vi, & injuria; quia religio cogi non
 potest. Verbis, potius quam verberibus res agenda est, ut sit vo-
 luntas. Distringant aciem ingeniorum suorum. Si ratio eorum ve-
 ra est, afferatur. Parati sumus audire, si doceant. Tacentibus certe
 nihil credimus, sicut ne sævientibus quidem cedimus. Imitentur
 nos, & rationem rei totius exponant. Nos enim non illicimus, ut
 ipsi objectant, sed docemus, probamus, ostendimus. g) *Altius*
mibi inbærent, quas **VENERABILIS & MAGNIFICVS**
D. B. Gu. MARPERGERVS, summus Ecclesiæ nostræ præsul
 longe meritissimus tradidit de Elencho rite pertractando regulæ, qua-
 rum summa hacredit: I.) Ut disputanti ipsi de veritate fidei constet.
 II.) Ut rixandi studium evitet, neque errores extorqueat. III.) Ut
 sui officii expendat rationes. IV.) Ut Ecclesiæ Saluti prospiciat.
 V.) Ut Ecclesiæ emolumentum, & ædificationem promoveat. VI.) Ut
 adver-

g) Vid. Lactanti Lib. V. Cap. XIX. p. 518. Edit. Lugdun. Batav.

adversarium non despiciat, sed etiam atque etiam adspiciat. VII.) Ut res sublimam vocandas rite expendat. VIII.) Ut logomachias evitet. IX.) Ut intimos animi expiscetur recessus, qua mente scribat. X.) Ut gradus admonitionis observet. XI.) Ut elenchum nominalem, & realem apposite adhibeat. XII.) Ut tempori, loco, & rationi pertractandæ inserviat. XIII.) Ut veritatem semper habeat amicam. h) *Sedulo id egi, ut banc sequeretur cynosuram. Hoc duce, bocce auspicio cum Vener. ABBATE disputabo, & modesto ipsius dissertationes examini submittam. Me non ex litigandi studio aut præpedito animo hæc scripsisse, Deum testor immortalem. Veritatis defendendæ ratio me impulit. Si igitur acutulus Romanæ Ecclesiæ alumnus has aggrediatur dissertationes, me ne verbum quidem responsurum esse sciat, nisi evictum dederit, me a veritate divina aberrasse, aut ex invidia quicquam attulisse. Non mihi, sed Ecclesiæ Romanæ doctoribus, quos excitavi, bellum indicat necesse est.*

§. XXI. Non deerunt quidem iniqui rerum aestimatores, qui hoc genus scripturæ leve esse putabunt, & naso perlustrabunt adunco. Alii institutum reprehendent, & vel inclarescendi vel litigandi studio attribuent. Alii, rem non novam sed sæpius jam ventilatam, & cramben multoties recoctam his paginis apponi asserent. At quum homo sim, hanc a me non alienam puto, cavillationem, hoc fretus solatio: mentem recti consciam, falsas videre persuasiones. Putaverim ea, qua debet modestia, scripta in opprobrium nostræ Ecclesiæ Lutheranae evulgata citra intempestivi fervoris, & vanæ gloriæ suspicionem, confutari posse. Id enim iis, qui in Academiis velut in specula sunt constituti, datum esse crediderim, ut ecclesiæ, quam profitentur, suæ, ne quid illa detrimenti capiat, curam habeant, ne forte adversariorum objectamentis, illusionibus, cavillis, & persuasionibus salus ecclesiæ periclitetur. Si igitur mihi quis hunc, quem suscepi, laborem, vitio vertat, id non mihi, sed veritatis studio, quo trabor, & officii, quo fungor, rationi, nisi omnem deposuerit pudorem, jure dabit. Illis, qui annis detrita, & spissis libris obsita in his paginis exhiberi, indolescent, facile respondeo, nihil nostra dici ætate, quod non sit dictum prius. Non abnego multa in hoc libro tractari argumenta,

(e) 3

de

h) Vid. ej. Singular. Libr. de Elencho Part. II. Cap. V. p. 237. sqq.

de quibus, a primis inde Ecclesiae Lutheranae incunabilis, ab utriusque ecclesiae doctoribus est disceptatum. Sed hoc etiam pro certo affirmo, non omnia, quae offeruntur disputationis argumenta, plane esse vulgaria & ubivis obvia, sed novis coloribus adeo affusa, & veluti Judaeorum traditiones, accessibus adaucta, ut primam vix offenderis formam. Id enim plerumque accidit, ut res controversae diu multumque detortae, & male tractatae, novis induantur involucris, & speciosis involvantur pigmentis, ut vel sagax decipi possit Oedipus. Mitiores videri volunt nostro seculo Romanenses: sed non sunt. Si verba ipsorum phalerata conspexeris, quantivis pretii ea esse putaveris: Si vero haec sustuleris tuguria, errores & fallacias facile intelliges. Nec plane leges trita, sed & nova assuta sunt argumenta, quae ven. TROMBELLIVS pro ingenii acumine objectavit. Videbis plurima Scripturae Sacrae dicta, manibus tractata interpolatricibus, & affecta interpretationibus & falsis, & prorsus novis. Offerunt se varia variorum Patrum primitivae ecclesiae, testimonia, & nova, & ad palatum penitus explicata, quae a sordibus, & argutiis sunt liberata.

§. XXII. Ratio tractandi, quam adhibui, haec est. PRIMO argumenta ex dissertationibus significantiora, & praestantiora, elegi, & ea, quae accuratiori explanatione digna judicavi, ex instituto tractavi. Reliqua, quae tanti non sunt ponderis, aut quae jam explosa vidi, per transennam attigi, & ex auctoribus fide dignissimis tradidi controversiae summam, & rei confutationem.

§. XXIII. SECUNDO aequum duxi, non tam nostris quam Pontificiorum armis in disputatione cum Ven. Abbate uti, & libros recentissimorum, & satis illustrium apud Romanenses virorum, ipsi opponere, ut vel ipsorum consensum, vel dissensum ad oculum evincerem. Qui cum Romanensibus tantum ex THOMA AQUINATE, SVARETIO, VASQUETIO, BECANO, aliisque, his vetustioribus disceptant auctoribus, impari ratione mihi videntur cum ipsis congregari, quum ipsorum usus in scriptis recentiorum Romanensium haud adeo frequens sit. Parum illi feliciter suas exsequuntur partes, qui tantum ex Protestantium scriptis cum ipsis decertant: quia nostrorum Theologorum libri apud ipsos sunt perrari. Desideravi

ravi doctorum nostrorum scripta in his Trombellii dissertationibus, nisi, quod forte passim HUGONEM GROTIUM, & THEOD. BEZAM & paucos alios Reformatæ Ecclesiæ Scriptores, offendi. Rarum esse in Italia nostrorum scriptorum usum, non ignoro, sed ex catalogis librorum prohibitorum satis novi. Nec me præterit, quæstiones de nostris libris in Italia haberi admodum duras. Alia proinde via rem aggredi placuit, ea videlicet, quæ ipsi auctores externos, & quantum fieri potuit, Romanenses opponerem, quos ipse adire, & sententias sibi minus propitias colligere potest. Fortiora mihi videntur ea argumenta, quæ ab ipsis Pontificiorum documentis, in defendenda nostra religione, petuntur, his, quæ e nostræ veritatis promodum desumuntur condo.

§. XXIV. TERTIO dedi operam, ut Patrum testimonia in medium allata, rite excuterem, ea vero potissimum, quæ mihi nova sunt visa, & nondum a B. nostro CHEMNITIO, & cel. DALLÆO enixe eruta. Nec hos duumviros in scriptis Patrum versatissimos privavi laude, sed ipsorum secutus sum vestigia. Ipsos non raro in subsidium vocavi, & si rem jam ab ipsis ad liquidum deductam vidi, in ipsorum placitis acquievi.

§. XXV. QUARTO eos, quos perraros judicavi auctores adjeci, & id sedulo egi, ut rei, de qua agitur, sensum nervose exprimerem. Inde exoticas auctorum & interpretum quandoque retinui voces. Arridebat quidem fontes auctorum adjicere, sed quum viderem opus satis spissum esse futurum, mutavi consilium.

§. XXVI. QUINTO verba admodum dubia, perplexa, & alia levioris momenti argumenta censura vexare, mihi vituperio duxi, ne de verbis disputare, & plagosus esse viderer Orbilius. Verba venerabilis ABBATIS accurate, ut ipsa fluunt, apposui, neque ullam literam mutavi, ne falcem in alienam mitterem messem. Nostra disputatio non tam verba, quam res ipsas attingit. Occurrunt passim levidenses, quæ enodari possent, quæstiones, quas, quia capita nostræ controversiæ non lædunt, lubens omisi, ut CATONIS CENSORINI evitarem suspicionem.

§. XXVII.

§. XXVII. SEXTO omnem adhibui curam, ut argumenta in quibus rei vertitur cardo, accuratiori mentis trutina examinarem, & ea, quantum in viribus fuit positum, rite discuterem, atque omnes expurgarem naevos.

§. XXVIII. Hæc est illa, quam mihi in exarandis his Exercitationibus præfixi, meta. Si vero eam minus feliciter fuero affectus, nec instituto ex asse fecero satis, in rebus magnis voluisse sat esse puto. Perdifficile enim, me iudice, est, tam varia & diffusa rerum pertractandarum argumenta in compendium redigere, & necessaria, neque ubivis obvia, ex rei dignitate tradere. Secundum hanc normam perlustrabis L. B. quas vides, EXERCITATIONES, & æquo eas dignaberis iudicio, Vale. Dabam Lipsiæ d. VIII. Sept. MDCCXLII.

ELENCHVS EXERCITATIONVM ANTI-TROMBELLIANARVM.

AD DISSERTAT. I.

EXERCITATIO I. <i>De Indole & natura cultus religiosi, Dissertationē primæ opposita.</i>	pag. 1
II. <i>De Cultu, qui à vero deflectit.</i>	16
III. <i>De ficto excellentiarum cultu.</i>	22
IV. <i>De vanitate cultus Mariani ob excellentiam.</i>	23
V. <i>De origine cultus Mariani.</i>	27
VI. <i>De figmento cultus ob excellentiam medii.</i>	35
VII. <i>De fictitio cultum in Latriam, Hyperduliam & Duliam dispescendi genere.</i>	38
VIII. <i>De usu vocis, Adoratio.</i>	48

AD DISSERTAT. II.

EXERCITATIO I. <i>Preliminaris.</i>	pag. 55
II. <i>De Porphyrio & Juliano.</i>	56
III. <i>De Mahumetanis, Sanctis Romanensium infensis, sed cultui Mahumeti prorsus addictis.</i>	63
IV. <i>De Judeis, Sanctorum hostibus.</i>	69
V. <i>De Basilidianis, impurissimis idolorum & imaginum cultoribus, Romana Ecclesia facile donandis.</i>	74
VI. <i>Da Cainis, seu Cajanis.</i>	80
VII. <i>De Eustathio, & Concilii Gangrensis decreto.</i>	81
VIII. <i>De Eunomianis & Arianis.</i>	89
(f)	EXER-

EXERCITATIO IX.	<i>De Concilio Elibertino, cultui imaginum opposito.</i>	91
X.	<i>De Joviano & Vigilantio.</i>	95
XI.	<i>De Philippico Bardane.</i>	100
XII.	<i>De Leone Isauro.</i>	106
XIII.	<i>De Constantino Copronymo.</i>	111
XIV.	<i>De Leone IV. Imperatore.</i>	116
XV.	<i>De Concilio Niceno II. Sanctorum cultui propitio.</i>	118
XVI.	<i>De Concilio Francofurtano ad Manum, Niceno II. opposito.</i>	121
XVII.	<i>De Leone Armeno.</i>	130
XVIII.	<i>De Michaeli Balbo & Theophilo.</i>	132
XIX.	<i>De Epiphanio Iconoclasta.</i>	134
XX.	<i>De Sereno Masfiliensi.</i>	138
XXI.	<i>De Claudio Taurinensi.</i>	141
XXII.	<i>De Catharis s. Waldensibus.</i>	143
XXIII.	<i>De Wiclefo s. Wiclepho, incomparabilē veritatis purioris teste.</i>	155
XXIV.	<i>De Joanne Husso, Hieronymo Pragensi, eorumque sectatoribus.</i>	159
XXV.	<i>De Luthero, Sanctorum cultui haud amico.</i>	168

AD DISSERTAT. III.

EXERCITATIO I.	<i>De vario nominis. Sanctus usu.</i>	pag. 172
II.	<i>De Sanctorum consecratione.</i>	175
III.	<i>De dubio Sanctorum judicio.</i>	181
IV.	<i>De Ecclesia primitiva, per tria Secula Sanctorum invocationis haud rea.</i>	186
V.	<i>De Sanctorum intercessione.</i>	194
VI.	<i>De lubrica Ecclesiae Romanae auctoritate.</i>	195
VII.	<i>De intercessione Sanctorum, variis dictis Scripturae Sacrae falso afficta.</i>	197
VIII.	<i>In qua de vindictis effatorum Zachariae, Tobiae & Jobi agitur.</i>	206
		EXER.

EXERCITAT. IX. De Dictis nonnullis Scripturae Sacrae a falsa interpretatione vindicatis.	213
X. De nimio Patrum aestimio.	224
XI. Qua nonnulla Patrum testimonia, globulis involuta, solvuntur.	228
XII. In qua vindiciae Patrum continuantur.	233
XIII. De ritibus in primitiva Ecclesia circa martyres & pie defunctos consuetis.	235
XIV. Qua Augustini testimonia, admodum ambigua, sublimam vocantur.	244
XV. De intercessione Sanctorum ex variis Sacri Codicis dictis extorta.	247
XVI. De intercessione Sanctorum, & Symbolo Apostolico ex-terminata.	255
XVII. De origine internunciorum, seu mediatorum, quos Ecclesia Romana veneratur, Sanctorum.	258
XVIII. Qua generalis Sanctorum deprecatio vindicatur.	272
XIX. De levidensi Romanensium, in percipiendis per Sanctos beneficiis, subterfugio.	275
XX. De socia, quae fingitur, Sanctorum in exposcendis beneficiis & auxiliis ferendis, opera.	289
XXI. Qua Sanctorum merita, in intercessione, ficta repelluntur, & Dicta Sacri Codicis vindicantur.	290
XXII. Qua duo argumenta, ab utilitate & efficacia precum, quas Sancti emittere dicuntur, desumpta, breviter diluuntur.	294
XXIII. De precibus Sanctorum, pro universa Ecclesia effusis.	295
XXIV. In qua modus, quo defuncti rerum humanarum conscii esse dicuntur, rite diluitur.	310
XXV. De Fructuoso, & Sancto Polycarpo, pro tota Ecclesia rogantibus.	314
XXVI. De rebus terrenis & humanis a Sanctis frustra exposcendis.	316

AD DISSERTAT. IV.

- EXERCITATIO I. *De Angelo fœderis Josua, prope Jerichuntem appa-*
rente. pag. 318
- II. *De Cultu Angelorum, Justino martyri frustra afficto.* 332
- III. *Qua nonnulla Scriptura Sacra Dicta à griphis sol-*
vuntur. 339
- IV. *Qua duo potissimum Sacri Codicis dicta diluuntur.* 342
- V. *Qua Canon Synodi Laodicensis à cavillis vindicatur.* 373
- VI. *In qua verus Sanctorum honor traditur.* 404
- VII. *De vano, qui Sanctis immediate deferitur, cultu.* 414
- VIII. *In qua voluntas Dei signi, in colendis Sanctis, con-*
futatur. 425
- IX. *In qua miracula & beneficia, per Sanctorum reli-*
quias facta, ipsorum non confirmare cultum, asse-
ritur. 433
- X. *De justo reliquiarum aestimio.* 443
- XI. *De cultus reliquiarum in Romana Ecclesia origine.* 448
- XII. *De rationibus, quibus reliquiarum innititur cultus.* 462
- XIII. *In qua affirmatur, Sanctorum, eorumque reliquia-*
rum, imaginumque cultum deducere ad superstitio-
nem. 471

EXERCITATIONES ANTI-TROMBELLIANÆ.

EXERCITATIO I. DE INDOLE, ET NATURA CVLTVS RELIGIOSI, DISSERTATIONI PRIMÆ OPPOSITA.

AD CAP. I. p. 9.

§. I.

Consideraturus primum primæ Dissertationis caput, of-
fendo Ven. *Trombellium* omnes intendere nervos, ut
definitionem cultus religiosi ad Romanensium adferat
palatum, & divisionem inter latriam, hyperduliam, &
duliam gypsatissimis nobis persuadeat manibus, eamque
novis obducatur coloribus. Singula membra separatim æqua sunt expendenda
lance. Quam de cultu adfert, ita sese habet definitio. „Cultus est, confessio
„ quædam, & ut fere appellant Theologi, protestatio excellentiæ rei ali-
„ cuius, quam animo agnoscimus, & honoramus, tum etiam, si opus

A

„ sit,

„sit, externis quibusdam signis ad id institutis palam exhibemus.“ a) Chorda hic venerab. Abbas cum Thoma Aquinate, & Bellarmino, ut reliqua ecclesiae Romanae lumina omittam, eadem oberrat. Ovo vix similius est ovum quam illa cultus ratio, quam suppeditat pater purpuratus Robertus Bellarminus, cujus verba, ut veritas tanto magis sua radiet luce, appono. *Primo loco, inquit, observandum: adorationes tres actus complecti. Primo actum intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicujus. Secundo actum voluntatis, quo nos illi interiorius inclinamus, & aliquid volumus facere actu interiore, vel exteriori, quo protestemur ejus excellentiam, & nostram subjectionem. Tertio, actum exterioriorem, quo caput inclinamus, vel genua flectimus, vel aliquod aliud signum subjectionis ostendimus.* b) Quos cultus religiosi actus, si de Deo sumantur, facile admitto. Cognitio summi Numinis, & perfectionum, quae in Deo sunt, maxime ad adorandum Deum mortales impellit. Ignoti enim nulla est cupido. Agnitio vera summi rerum humanarum arbitri, ex lumine rationis, & fonte revelationis plenissime, hausta, excitat nos, ut interni, & externi cultus Deo offeramus studia, officiaque.

§. II. Cultus nobis est officium, quod homo soli Deo, & ratione & revelatione recte cognito, ea, quam nobis commendavit, ratione, ex intimo animi affectu, & externo pietatis, & reverentiae studio submisce de- fert. Nostra proinde meditatio potissimum versatur circa cultum religiosum, quem ex puris revelationis divinae fontibus hausimus. Hoc studio nos ab iis, qui veri cultus adhuc sunt expertes & superstitioni prorsus dediti, multis recedimus parasangis. Nullum nobis cum crassa gentilium idololatria, aut Romanensium persuasione de Sanctis, & angelis, ob excellentiam colendis, est commercium. Praeter Deum Opt. Max. nullos, quos alii sibimetipsis fingunt, sanctos Deum inter & homines internuncios, agnoscimus, sed ens illud omnibus numeris perfectissimum, quod universum hunc terrarum orbem, & mortales terrae hospites, efformavit, summa animi observantia colimus. Quod pietatis officium suo jure sibi soli vindicavit Deus, qui in oraculis & mandatis hanc obsequendi gloriam cunctis, quotquot sunt, mortalibus reliquit.

III, Com-

a) Vid. Dissertat. I. cap. 1. p. 9.

b) Vid. Bellarm. Op. Tom. I. Libr. I. Cap. XII. de Sanct. Beatit. p. m. 2140.

§. III. Constanter inhæremus præcepto divino, quod nobis Exod. XX. 5. & Deut. V. 9 inculcatur: *Non te incurvabis iis, (Diis) neque iis servies.* Quæ verba sæpius repetuntur, & Israelitis in memoriâ revocantur. Sed quo planiora hæc divina sunt monita; eo magis ingenium, & industriam æcuiunt Romanenses, ut vim horum verborum subvertant. Se his tangi dehortationibus minime credunt. Inde hoc præceptum ita interpretari non erubescunt: *Illud, inquit, in hujus præcepti explicatione accurate docendum est, venerationem, & invocationem sanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cœlesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum sanctorumque cinerum cultum, quem semper Catholica ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare.* c) Fucatis utuntur argumentis, quibus nobis persuadent, hæc præcepta ad gentem tantummodo Judaicam, ad superstitionem, & idololatriam mirum in modum proclivem, spectare. Se nullo modo, ajunt, adorare sanctos, tanquam idola, & falsos Deos, sed ut amicos, Deo admodum familiares, rude jamjam inter cœlites donatos, neque hos tantum, sed cultu quodam respectivo, & relativo Deum ipsum colere. Omnis res nunc huc redit, ut virtutem hujus præcepti ex mente Moïsi rite expiscemur, & ad ipsius normam, quam suggessit Christus, bene interpretemur.

§ IV. Divellit hæc duo verba Ven. Abbas, & latriam ad solum Deum, incurvationem vero simul ad Deum, & ad sanctos, & alios refert. „Christus, inquit, citans verba Deuteronom. VI. 13. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies, inducitur, utens voce latreusis: illi soli adhibebis latriam. Inde Doctores nostri permoti sunt, ut latriæ vocabulo tum uterentur, quum exprimere vellent summum illud, atque humillimum obsequium, venerationem, ac servitutem, quam Deo præstamus. Laxius autem de verbo, genuflexio, d) seu adoratio sentit his quidem verbis: „Ut a prima, inquit, id est ab *adoratione*, exordiar, quoniam non pauci ex veteribus Deum tantummodo adorandum esse dixerunt: creaturas vero non item, arbitrati sunt viri etiam docti, usurpari non posse vocabulum hoc, *adoratio*, illique affinia ad significandum delatum creaturis honorem: ideoque *adorationis* nomine aut id ipsum denotari, quod per Latriam denotatur, aut si quod inter hæc vocabula discrimen est, hoc

A 2

tan-

c) Vid. Catech. Trident. Præcept. I. p. 357.

d) προσκύνησις. p. 10.

„ tantum esse, quod *Latria* demissio sit animi, corporis vero *adoratio*.
 „ Et hæc quidem Protestantium videtur esse persuasio, dum Catholicos
 „ ex eo etiam idololatriæ accusant, quod hi non vereantur adorationis
 „ vocabulo uti ad exprimendam eam animi demissionem, quam creaturis
 „ excellentibus, & potissimum sanctis, adhibent, si eam animi demissio-
 „ nem exteriori aliquo argumento testatam faciant. Ad evellendos ita-
 „ que, si qui in Catholicorum animis inessent scrupuli, abigendamque
 „ adversariorum nostrorum calumniam, facile ostendam, multo latiore,
 „ quam ipsi putent, esse hujus vocis *adoratio* significationem, ideoque
 „ immerito siue impietatis, siue inscitiz redargui Catholicos, dum inter-
 „ dum Mariam, & Sanctos *adorari* ajunt. “ e) Operæ pretium est, ut
 veram hujus mandati vim, & genuinum verborum sensum sedulo dilua-
 mus. In Exodo verba ita fluunt: f) non incurvabis iis. (seu non adorabis
 eos). Verbum, & incurvare & adorare aliquem corporis gestum significat,
 quando nostrum studium & reverentiam genua flectendo, procidendo, ma-
 nus osculando, ut uniuscujusque religio, & ratio suadet, erga alium decla-
 ramus. Optimus horum verborum interpretes est Christus, qui mentem
 patris sui, hoc in effato, nobis plenius explicuit. Quum enim cum sa-
 tana congredieretur, hoc, quod postulavit diabolus honoris, & reverentiz
 officium, ipsi prorsus denegavit, asserendo: Scriptum est: *Dominum*
Deum tuum adorato, g) *cumque solum colito*. Matth. IV. 10. Nemo tam
 temerarius est, qui non profiteatur, hoc, cujus nucleum nobis demonstrat
 Jesus, dictum ad divinum pertinere cultum. Mandatum ipsum, quod
 duas in se continet partes, est copulativum. Arctissimo vinculo genufle-
 xionem, & latriam conjungit Christus. h) Utraque pars ad divinum
 spectat honorem, & prima non minus prohibita est, quam altera. Recte
 explicuit hæc verba Cel. *Fridericus Spanhemius*: *Vis, inquit, inferatur*
non verbis modo, sed & scopo Christi, qui est, Satanam repellere, flagitan-
tem προσκυνησιν, adorationem v. 9. Si jam ita Deus adorandus, ut non
solus, infirma Christi responsio. Si etiam soli Deo λαλῶμεν quidem, non
soli προσκυνήσων, proclive Satanae reponere, se non λαλῶμεν postulasse, verum
 προσ-

e) Vid. Cap. III. §. II. & III. p. 16. 17.

f) להלך הוהוהוה—נל Grace vero & προσκυνήσεις.

g) προσκυνήσεις.

h) προσκυνήσεις, & λατρεία.

προσκυνησιν. i) Quæ itaque conjunxit Jesus, divinæ veritatis interpres, divelli non debent. Soli Deo & adoratio, & genuflexio debetur; non autem, ut Romanenses volunt, genuflexio quoque sanctis ipsorumque imaginibus est exhibenda.

§. V. Rem primo perspicuis sacræ Scripturæ testimoniis evincemus, deinceps ad genuinam hujus vocis interpretationem e Patribus eruendam nos convertemus, ut garrulis Ecclesiæ Romanæ defensoribus silentium imponamus. Hoc non negamus, vocem, *genuflexio*, quandoque de honore mere civili & humano legi, quia Hebræorum, aliarumque gentium consuetudo talem corporis demissionem, & *incurvationem* suavit, ut vel ex *Conone* ediscimus, qui venerationem, quam Persæ προσκυνεσν dicere amabant, recusavit, ne civitati suæ esset opprobrio, si talem honorem regi habuisset. k) At enim vero hoc etiam evictum est, hoc verbum, si res de cultu divino, sive sit superstitiosus, sive verus, agitur, non solum externum corporis gestum, sed & simul venerationem & cultum animi significare internum. Errant proinde Romanenses, si adorationem per dulum, & externam quandam reverentiam explicare satagunt. Nam utrumque cultus, & honoris officium Christus diabolo denegat, & soli Deo vindicat, quod nobiscum statuit Celeb. Joannes Pridosius, Oxoniensis summæ auctoritatis, & spectatæ eruditionis Theologus, qui ita sentit: *Vides, tam προσκυνησιν, quam λατρεσιν, æque adorationem, ac servitutem religiosam soli Deo a Christo fuisse adjudicatam.* l) Pari ratione de cultu religioso, quem Diis detulerunt Israelitæ, προσκυνησιν sumitur. Act. VII. 43. Stephanus enim, qui primo loco inter Jesu testes collocatur, senioribus summi Senatus sacri hæc objicit: *Annon adhibuistis Molochi tabernaculum Remphanisque Dei vestri fidus, quæ vos simulacra fecistis ad adorandum?* Nihil igitur certius est his testimoniis, *adorationem*, si de cultu divino est sermo, ad venerationem, quæ soli Deo competit, spectare religiosam. Sed tantum abest, ut in hoc sensu, & significato acquiescant Romanenses, ut potius hanc vocem, si de angelis aut hominibus, quibus adoratio offertur, sermo est, de dulia, & externa reverentiæ nota interpretentur.

A 3

§. VI. Illu-

i) Vid. ej. Oper. Theolog. Tom. III. Part. I. ad b. l. p. m. 35. Edit. Lugd. Bat.

k) Vid. Cornel. Nep. in vita Cononis c. III. p. m. 77.

l) vid. ej. Op. Theol. Lect. XV. de invocatione Sanctorum §. 6. p. m. 211.

§. VI. Illustria, quæ in N. Instrumento occurrunt dicta, in quibus hæc genuflexionis ratio traditur, hæc fere sunt. Primus locus Act. X. com. 25. 26. nobis exhibetur, in quo de Cornelio asseritur: *Cornelius, ad pedes Petri lapsus, eum veneratus est.* m) At Petrus eum *allevavit: Surge,* inquit, *ego quoque homo sum.* Cardo rei hoc potissimum in momento vertitur, sitne hæc Cornelii erga Petrum reverentia honor civilis an cultus aliquis religiosus? Postremum recte statuit Vener. Augustinus Calmetus, at suam simul nobis, quam cum ecclesia credit, obtrudit duliam. Ad hæc verba monet: *Ad pedes illius provolutus eum adorat, non latriæ cultu, qui uni Deo debetur, verum dulia, qua angelos, & sanctos veneramur.* Cum S. Petrus sensit, a Cornelio se aliquid ultra hominem haberi, illum attollit, & honores sibi delatos respuit. Ita angelus Danielelem, qui ad pedes suos procubuerat, sustulit. Dan. VIII. 18. & alter ille angelus S. Joanni in Apocalypsi XIX. v. 10. ait: *Vide, ne feceris, conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium: Deum adora.* Et Apoc. XXII. 8. 9. Cum Lystrii Paulo, atque Barnabæ honores divinos deferre vellent, bi in mediam turbam se conjecerunt, atque, discerpentes vestimenta sua, dixerunt: *Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines, annunciantes vobis, ab his vanis converti ad Deum vivum.* Si consuetudo in ecclesia caremonias quasdam probavit in observantiæ argumentum erga Præsules, quæ adorationis aliquid retinere videntur: hæ notæ exteriores ad Deum referuntur, cujus in terris locus ab Episcopis occupatur. Hac mente, & nos Præsulibus honorem deferre, & illos a nobis excipere æquum est: & perperam ac temere Critici, ac censores quidam hos usus damnant, in quibus nihil mali est. n) Tam egregie commentatur Calmetus, qui semper titubat; nec sibimetipsi satis constat. Dabimus hoc Calmeto, hoc loco non de latria, sed dulia agi. Cornelius ex sermone angeli jamjam edidicerat, non esse angelum, sed hominem, nomine Simonem Petrum, qui arcerendus esset, ut ipsum de voluntate Dei instrueret, quod ex 5. & 6. v. apparet. Angelus alium non mittit ad revelandam Dei voluntatem. Nec opus erat, ut angelum in hospitio quæreret, quem ipsum mittere poterat hic divini mandati interpres. Calculum, ex animi sententia, mihi suggerit Cel. Philippus a Lim-

m) προσκυνησέν.

n) vid. ej. Comment. ad h. l. Tom. VII. p. m. 926. sqq. Edit. Vener.

Limberch, hunc in modum edisserens: *Non videtur*, inquit, *credidisse Petrum esse angelum: non enim verisimile est, Cornelium credidisse, angelum sibi mandasse, ut alium ad se evocaret angelum; qui, si fuisset angelus, procul dubio jussu Dei sponte, quemadmodum ipse, ad ipsum venturus fuisset: multo minus, quod angelus, hospitio Simonis Coriarii uteretur, cuique nomen Simon, & cognomen, Petrus: quæ omnia evidenter ostendunt, angelum illi designare voluisse hominem, quem ad se accesserit. Nec contrarium ostendunt verba Petri, Cornelium coram se procumbentem alloquentis: Surge, nam, & ego ipse sum homo. Non enim ex illis liquet, Cornelium credidisse, Petrum non esse hominem: sed Petrus modeste a se amolitur eximium, quem sibi Cornelius deferrebat, honorem, dicendo, se hominem illi similem, iisdemque infirmitatibus obnoxium esse, ac proinde inconveniens esse, ut coram se procumbat. o) Dubio igitur omni caret, Cornelium Apostolo Petro, non ut angelo, sed homini Deo admodum familiari, & singulari revelationis gratia instructo, venerationem, quæ cultum Dei religiosum imitari videbatur, absolvere voluisse. Sed Petrus neque angelus, neque sanctus jam emortuus fuit; ergo etiam hoc honore ex mente Calmeti se judicavit indignum. Sic itaque nobis concedit hanc genuflexionem p) ex utriusque & dantis, & recipientis mente fuisse cultus religiosi, quem *dulia* vocat, speciem. Si est *dulia*, eam recipere potuerunt angeli, quibuscum versati sunt & Daniel, & Joannes. Falso proinde ad hos provocat, quia jam dixit: *dulia solemus angelos, & sanctos venerari*. De his autem postea. Paulum & Barnabam pro Diis esse habitos, nullo plane eget testimonio; quum illud ex cultu, quem ipsis deferre volebant Lystrii, & Pauli confessione appareat. Disquiratur ergo: quæ causa retraxerit Petrum, quominus hos delatos admitteret honores? Respondet *Calmetus*: sensit Petrus a Cornelio se aliquid supra hominem haberi. Sic nobis coactus applaudit hanc *προσκύνησιν*, & venerationem talem esse pietatis, & reverentiæ notam, quæ nulli creaturæ, sed soli Deo competit. Nam ut ipse ex Apoc. cap. XIX. & XXII. adduxit eam etiam angeli, quibus tamen *dulia* non est deneganda ex sua sententia, respuerunt, & rejecerunt. Male se detorquet Calmetus, circa genuflexionem, seu adorationem. Modo hanc colendi rationem ut *duliæ* cultum angelis, & sanctis adscribit, modo iisdem dene-*

o) Vid. ej. *Commentar. in Act. Apostol. ad h. l. p. 101. & sqq. Edit. Roterod.*

p) *προσκύνησιν*.

denegat, aut saltem rejectum esse hunc ab angelis cultum, pudore suffusus profiteri necesse habet. Rem satis perplexam, reddit adhuc magis incertam asserendo: quasdam observantiæ cæremonias ex consuetudine ecclesiam erga Præsules & Episcopos retinuisse, quæ notæ exteriores ad Deum, cujus in terris locum occupent, referantur. Pro aris & focis pugnat, ut genuflexionem, quæ summo ecclesiæ Romanæ Præsuli deferatur, simul hoc modo defendat.

§. VII. Si hæc reverentia externa, quædam grati animi & observantiæ fuisset nota, eam quoque recipere poterat Petrus, quia erat legatus Dei, per quem sua mandata revelavit Cornelio Deus: Quum vero hanc reverentiam, sive dulia, sive externum fuerit gratæ mentis signum, prorsus denegaverit, sequitur, hanc genuflexionem seu adorationem, quo demum se vertat Ven. Calmetus, ad cultum religiosum, qui Deo debetur, esse referendam. Magis perspicua, ut Calmeti ingenium agnoscamus, sunt dicta Apocalyptica, quæ cap. XIX. 10. & cap. XXII. 8. nobis exhibentur. Utrumque effatum unius, ejusdemque est tenoris, & virtutis: Et procidi, inquit, dilectissimus Jesu commilito, ante pedes ejus, ut eum adorarem. Et dixit mihi: Vide, ne hoc feceris. Conservus tuus sum, & fratrum tuorum, qui habent testimonium Jesu. Deum adora. Circa prius monet Ven. Calmetus: *Voluisse Joannem angelum dulia cultu venerari, quo homo legitime potest angelos colere. Sed rationem, cur respuat adorationem, quam ipsi deferre cupiebat, angelus reddit: Deus unus a te æque, ac a me colendus est. Si ego Tibi aperui, quid in Jesu Christi Ecclesia eventurum est, non mihi, sed uni Deo omnis honor debetur.* q) Planius scribit in altero, ad quem ipse provocavit, loco: *Cecidi, ut adorarem Majoris observantiæ causa, atque in grati animi signum. Nolebat autem latriæ cultum illi deferre; eum enim angelum esse noverat, & sciebat, illum paulo ante respuisse adorationem, vel reverentiæ notam, qua illum venerari voluerat.* r) Disputabimus iterum cum Ven. Calmeto ex suo, quod certum esse putat, principio. Interpretabimur itaque hoc pietatis officium de nudo, & externo reverentiæ vestigio, seu dulia, quæ angelis debetur. Suo se ipsum indicio periisse, & suo gladio se jugulatum esse sentiet Calmetus. Concedam itaque Cel. Calmeto, & qui cum eo facit, venerabili Abbati, hanc libe-

q) Vid. ej. Commentar. ad h. l. Tom. VIII p. m. 900.

r) l. c. p. m. 913. sqq.

liberius sentiendi facultatem. Donabo illis, per *genusflexionem*, venerationem aliquam, cultu religioso inferiorem, quam duliam appellare amant Romanenses, hic esse intelligendam; sed leve est, quod inde accipiant, opinionis suæ munimentum. Exponant mihi rationes, quibus angelus motus sit, ut hoc grati animi signum a se amoveret, quod sine omni vitio recipere poterat? Nam hic cultus angelis deferri potest, quod omnes, quotquot legi, Romanenses, uno ore confirmant. Nec cimen aliquod in Joanne quærendum est, qui optime noverat, tanquam Apostolus divina gratia illustratus, religiosam adorationem, seu latriam soli Deo esse adhibendam. Cur igitur angelus hanc renuit venerationem? Cur quæso Joannis obsequium gravi quadam reprehensione retundit? Respondet Ven. Calmetus; ratio est, quia *Deus unus est colendus*. Si igitur hæc adoratio, ut ipse mihi jam concessit, fuit externa reverentiæ nota, nullas video causas, ab quas hoc pietatis studium rejecerit angelus. Planum proinde esse autumo, etiam hanc duliam, seu venerationem inferiorem, in cultum Deo soli adhibendum religiosum impingere. Recte, hæc si pensitaveris, fecit angelus, qui hanc a se declinavit adorationem, inscius forte cultus dulici, quem Angelis, & Sanctis nostra ætate Romanenses decernunt. Satis solide hanc Romanensium persuasionem reprimit Campegius Vitringa, qui hunc griphum ita discutit: *Joannes*, inquit, *jam dudum admonitus erat, ut dubitare amplius non posset, rem sibi esse cum angelo creato. Intercessit autem angelus, quo minus Apostolus propositum exsecutus sit, verbis: Vide ne (per Apostopesin, hic loci elegantem, cujus generis in sacris multa exempla sunt :) hoc est, Cave feceris: Deum adora: dicere voluit, non convenire sibi, ut hoc gestu, & ritu, licet interpretationem sustinere posset reverentiæ civilis, a Joanne coleretur, quippe qui gestum & ritum religiosæ adorationis imitabatur, ac proinde perverse, & in contrariam partem accipi posset.* s) A qua Cel. Vitringæ explicatione ne latum quidem unguem retrocedit Cl. Carolus Dabutius Anglicanus, qui optime observat, hanc Joannis venerationem, & adorationem non omni cultus divini caruisse suspicione, quam ob causam, hoc reverentiæ signum, ne Dei honorem affectaret angelus, sibi deferendum haud passus sit. t) Sua igitur mole ruit argumentum Romanensium de

B

cultu,

s) Vid. ej. *Anacris. Apocalyps. Joan. ad Cap. XIX. vers. 10. p. 819. Edit. Amstelæd.*

t) Vid. ej. *Perpetual Commentary of the Revelation of St. John. Chap. XIX. v. 10. p. 543. a Lond. 1730.*

cultu, quem dulicum nominant, & angelis, sanctisque præstandum sibi persuadent. Si enim hanc externam venerationem, & duliam a se alienam esse duxit angelus, arcanorum interpret divinorum, multo minus hoc pietatis cultu sancti erunt afficiendi. Id enim sanctis angelis, imo omnibus sanctis coelitibus est singulare, ut, quo majores sunt, eo humiliores existant, & omnem cultum, qui soli Deo competit, a se submisce declinent. Porro, si ex mente *Cacmeti* soli Deo propter hanc revelationem, Joanni factam, gloria debetur; sequitur, in omnibus rebus nostris agendis non sanctis, sed soli Deo gloriam esse retribuendam veluti grati animi tesseram, & justam, dignamque auxilio divino mercedem, quam Deus suo jure a nobis postulat; *ego te eripiam, & tu me laudabis. Psalm. L. 15.* Evanesce proinde Romanæ ecclesiæ figmentum, quo ex verbo, *genusflexio*, cultum aliquem externum, & duliam exsculpere allaborant, ut cultum sanctorum religiosum aggere quodam muniant. Spiritus S. qui est Scripturæ S. interpret, omni exceptione major, planum hujus vocis sensum suggerit, & de cultu interpretatur religioso, qui bestię & imagini ipsius pessime exhibetur, Apoc. XIV. 9. *Si quis bestiam, & ejus imaginem veneratur, notamque in frontem, manumve suam admittit, is etiam solum Dei vinum potabit.* Quem cultum summo odio prosequitur, & prorsus detestatur Deus, cui soli laudes debentur sempiternæ.

§. VIII. Quamvis Scriptura sacra, in se satis sit plana, & perspicua, nullisque indigeat testimoniis aliunde petitis: placet tamen sensum quorundam patrum, quem nobis de hac voce, *genusflexio*, suggerunt, ad repellendos Pontificiorum insultus, & tricas, adferre. *Justinus Martyr*, strenuus rerum Christianarum defensor, plus una vice *genusflexionem* u) s. *adorationem* de vero Dei cultu eodemque religioso usurpat. Christianorum pietatem in Deum, & officium in imperatores, & magistratus gentilibus ob oculos ponens, ad verba Christi: Date Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ sunt Dei, ita commentatur: *Proinde nos solum Deum adoramus & vobis in rebus aliis leti inservimus.* x) Cum Tryphone Judæo sic disputat: *Judæos hunc Christum rejicere, venturum autem & passurum, & regnaturum, & adorabilem Deum futurum confiteri.* y) Cui as-

u) προσκυνησιν.

x) Vid. Apolog. pro Christian. II. p. m. 64.

y) προσκυνητον γινεσθαι Θεου. Vid. ej. Dialog. cum Tryphon. Judæo p. m. 294.

sentitur *Clemens Alexandrinus*, qui gentibus idololatriam absurdam plane, & stupendam exponit, quod sint *superstitiosi lapidum adoratores*. 2) Occupet ex multis, qui excitari possent, autoribus, ultimum *Dionysius Alexandrinus* locum, qui cum Christianis in Ægypto degentibus hanc fidei professus est doctrinam: Nos, inquit, quidem unum Deum omnium rerum episcopem, qui *Valeriano*, & *Gallieno*, sacratissimis Augustis imperium tradidit, colimus & adoramus. a) Rapuerunt deinceps Patres concilii Nicæni II. cum ejusdem præside *Tarasio* hoc verbum ad suam libidinem, & de adoratione, & imaginum cultu illud sunt interpretati; venerabiles imagines & adorandas, & exosculandas, & colendas esse decreverunt. b) Ne vero vox Græcis satis nota, & usu trita esset offensæ, pro externo quodam amoris & favoris signo hanc adorationem est interpretatus *Tarasius*. Ita enim indignus, ut se appellitat, hujus concilii præses, & vere hoc munere indignus *Tarasius* hæc verba osculari, & adorare confociat, & connectit, ut Romanensibus nullum remanserit subterfugium, hanc imaginum exoscultationem pro mero honore explicantibus externo. *Imagines*, inquit, sunt adorandæ, id est salutandæ. Id ipsum enim est utrumque: κυνειν quippe antiqua Græca lingua, & salutare & osculari significat: πρὸς, præpositio augmentum quoddam significat, amoris: quemadmodum *φερω* & *προσφερω*, *κυρω* & *προσκυρω*, *κυνω* & *προσκυνω*, quod salutationem indicat & secundum protensionem, amicitiam. Quod enim quis osculatur, & adorat, & quod adorat, profecto & osculatur. c) Si igitur hujus concilii decreta sua faciunt Romanenses, profiteantur necesse est, se imagines, quibus oscula imprimunt, adorare, & proinde incultum Dei religiosum graviter peccare. Si enim adoratio soli Deo debetur religiosa, osculatio vero ad cultum spectat religiosum, sequitur, imaginum exoscultationem religiosæ Dei adorationi esse contrariam.

§. IX. In cujus sententiam recentiores Ecclesiæ Orientalis patres a Romanensibus præstigiis quasi occæcati, descendunt, quod vel ex *Gabrielis*

B 2

Phi-

2) οἱ λίθων προσκυνήται vid. *Clement. Alexandr. Op. Admonitio ad gentes* p. m. 34.

a) Vid. *Eusebii Histor. Eccles. Lib. VII. c. XI. p. m. 105.*

b) Vid. *Joan. Zonara Annales τὰς σέπτας εἰκονὰς καὶ προσκυνεῖσθαι καὶ σεβασθαι* Tom. II. p. 116. *Op. Byzant. Tom. X. Edit. Paris.*

c) Vid. *Hard. Act. C. Tom. IV. Concil. N. II. Act. VII. p. m. 475. Edit. Paris.*

Philadelphiensis cognoscitur Apologia. Occurrit accusationi cujusdam, qui adorationem & cultum donorum sacrorum, corporis & sanguinis Christi, in Eucharistia reprehendit. Verbis hic Gabriel, quæ alias valent sicut nummi, veluti tesseris ludit & genuflexionem de externa quadam, & simplici veneratione interpretatur, latriam autem de cultu religioso, qui Deo & Christo debetur. *Æquum est, inquit, fratres, pium ac sanctum, & Christianis Orthodoxis conveniens, imaginem sanctam Domini, & Dei ac Servatoris nostri Jesu Christi honorare & adorare, sicuti sancta Christi ecclesia precipit: sancta autem dona, quia dona sunt sancta, & materia consecrata Deo, idonea, & determinata, ut per benedictionem & virtutem precationum fiant Christi caro & sanguis, satius est honorare & colere. Et paucis interpositis: Docet sancta Christiana ecclesia Catholica orientalis suos germanos filios, ut munera sancta, cum ingrediuntur, adorent atque honorarent d) & dicant: memento mei Domine in regno tuo, tanquam sancta dona, & pretiosa, materiamque necessario convertendam in Christi carnem & sanguinem; non vero ut perfectum Domini corpus; hoc enim, Latriæ cultu adorandum monet sacerdos. e) Quam Gabrielis distinctionem apprimere rerum urget Cel. Richardus Simon, cui nihil exoptatius accidere potuisset hoc ipso discrimine, quo ex ipsius mente simplicem venerationem f) & cultum summum denotat Gabriel, g) Sic itaque in hoc verbi usu habent, quod volunt Romanenses, argumentum videlicet & materiam, ex qua varias producere formas, & superstitionibus suis novas inducere possunt plumas.*

§. X. Vera cultus religiosi, quem appellamus internum, indoles, & natura consistit in demissa animi observantia, qua virtutes, & perfectiones in Deo conspicuas pie deveneramur. Propullulat amor, quem splendor tot, tantarumque excellentiarum, quæ in Deo sunt, in nobis excitat, ut
ctus

d) προσκυνειν και γεραρειν.

e) Vid. Gabrielis *Philadelphiensis Apologia pro eccles. Oriental. p. m. 15. seq. Edit. Paris. 1686.*

f) προσκυνησις.

g) λατρεία. Vid. *Ejusd. Not. uberior. ad h. Apolog. Gabriel. Philadelph. p. m. 233.*

ipsius commercio frui desideremus. Profluit fiducia animi certissima, qua promissis divinis prorsus innitimur, & triplici quasi robore circa peccatus muniti, veluti densa sub testudine omnes ferimus casus. Nec deest nobis spes, quæ nostros animos rebus in adversis lactat, ut lætos ad sidera tollamus vultus, certissimi fore, ut ex hoc inexhausto bonitatis fonte nihil nisi amoris, & munificentiae rivali pleno quasi alveo in nos redundent. Quod in animo sentimus, Deum colendi studium, desideriumque, in externos deinceps cultus religiosi actus prorumpit, & vim aliquam gratam nobis, ad declarandam nostram erga Deum voluntatem, & mentem, tacite infert. Inde nostras ad hunc omnis boni auctorem effundimus preces, ipsius auxilium omni tempore & loco imploramus, & eidem pro suis beneficiis in nos collatis gratias persolvimus decentissimas. Nihil quicquam officiorum, quæ ad cultum spectant externum, omittimus. Statis convenimus temporibus, quæ nobis sacra sunt, ut Deo cultum non solum animo, sed & demisso corporis situ, præstemus, sacramenta ipsius pie colamus, & ad exhibenda omnia omnis cultus & officii genera, quocunque demum veniant nomine, nos voto obligemus, imo nos, quales & quanti sumus, ipsi tradamus. Hi vero actus externi cum cultu interno sororio quasi vinculo sunt connexi, adeo quidem, ut si hunc vel illum, quem dicimus externum, angelis, sanctis, aut cuidam creaturæ persolveris, actum, qui soli Deo debetur, internum læseris cultum, & idololatricam vel palam vel subdole commiseris. Hoc est rerum omnium caput, quod in *Bellarmino*, & ceteris Romanæ ecclesiæ scriptoribus urgemus. Is, quem appellavimus, pater purpuratus, hos cultus interni, & externi actus commiscet, ut verum a falso non nisi summo mentis acumine discerni possit. Difficile putat esse ex actibus externis, ad internam venerationem concludere. Ita vero judicat: *Ex actibus, inquit, exterioribus, qui sunt communes cultui Dei, & cultui creaturæ non potest evidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum, tribuat creaturis, nec ne?* h) Tres constituit *Bellarminus*, ut ex fronte excitati capitis perspicimus, cultus externi species: Primo summum Sacrificium, quod non creaturis, sed soli Deo competit. Secundo recenset alios actus cultus religiosi externos, quales sunt templorum exstructio in nomine cujusdam Sancti, altarium consecratio, festorum in honorem sanctorum celebratio, & quæ sunt alia. Hos cultus actus & Deo & sanctis certo sub respectu

h) Vid. *Opp. Tom. I. Lib. I. Cap. XII. de Sanctor. Beatit. p. m. 2141.*

ctu attribui posse certissime credit. Tertio nec hos actus cultus externos in Deum solum, sed & simul in sanctos cadere autumat: fundere preces, genua flectere, in humum se demittere, vota dedicare, colere sanctos, eos adorare, peregrinationes ad loca sacra instituere religiosas, per nomina & reliquias Sanctorum sacramenta præstare, dona iis offerre, & alios, quos pietas exigit, actus iisdem persolvere. i) Nemo nostrum tam cæcus est, qui Bellarmini errores non suboleat. Quam Bellarmini scopam solide discussit immortalis memoriæ Theologus B. Jo. Fechtius, declaravitque, in quantum actus cultus externi Deo, Sanctisque fieri possint communes. *Licet inquit, imagines Sanctorum memoria, & honoris causa depingere, Sanctorum natalitia celebrare, & eorum merita in publico conventu laudare, eorumque virtutes ad imitationem proponere. Sed hi non sunt actus cultus religiosi, sed honoris. Reliqui vero, quos adducit Bellarminus, quales sunt adoratio, invocatio, & alii actus, quos supra appellavimus, Sanctis minime conveniunt, sed soli Deo sunt proprii.* k) Si hæc omnia ad limam vocantur, nemo tam hebetis est, & stupidi plane ingenii, qui non videat, quam male Bellarminus naturam cultus religiosi, ejusdemque & internos, & externos confundat actus, ut sanctorum stabiliat cultum. Reputet quis secum, Cl. Jo. Rainoldi, Theologi Anglicani nulli fere, & eruditione, & judicio secundi, argumentandi rationem, eamque iterum, iterumque aspiciat, & examini subiciat, verane sit, an falsa. Tam accurate de hac cultus religiosi natura disputat: *Quisquis creaturæ divinum cultum exhibet, committit idololatriam: At Papistæ cultum divinum exhibent creaturæ, in Sanctorum reliquiarum, imaginum, rerum consecratarum, & Sacramenti Eucharistiæ veneratione: Papistæ igitur in sanctorum, reliquiarum & Sacramenti Eucharistiæ veneratione committunt idololatriam.* l) Satis evidentem esse hanc rationem ex Scriptura S. & vera cultus apud Romanenses religiosi contemplatione perspicimus. Nec oleum operamque perdiderunt auctores gravissimi, qui

i) Vid. l. supra cit.

k) Vid. B. Fechtii Libr. de origin. & superstit. Missar. Lib. I. c. III. de communione actuum cult. religiosi. externor. inter Deum & creatur. §. IV. V. sqq. p. m. 102. seq.

l) Vid. Rainold. de Romana Eccles. idololatria in cult. sanctor. reliqu. imagin. aquæ, sal. olei, aliarumque rerum consecratar. & Sacrar. Eucharist. Lib. II. cap. I. p. 327. seq. edit. Oxon. a. 1596.

qui hanc sibi met ipsis datam esse provinciam crediderunt, ut omnes cultus in Romana ecclesia religiosi partes examinarent, & cum moribus, institutis aliarum gentium conferrent. Laterem enim lavant Pontificii, qui hanc superstitionis maculam suæ ecclesiæ abstergere allaborant, & cultum, quem suis excellentiis, nempe angelis, Sanctis, eorumque reliquiis, & imaginibus præstant, tricis, & variis coloribus excusant, ut suo loco fusius sum expositurus.

§. XI. Soli Deo hanc deberi adorationis, & religiosi cultus gloriam, patres primitivæ ecclesiæ unanimi consensu crediderunt. Sufficit mihi primorum seculorum pater, *Tertullianus*, qui hæc de cultu tradit religioso. *Nos unum Deum, inquit, colimus, quem omnes naturaliter nostis: ad cujus fulgura & tonitrua, contremiscitis, ad cujus beneficia gaudetis.* m) Quem locum arrodit Ven. *Trombellius* & eidem subsequens *Tertulliani* effatum opponit: *Colimus ergo & imperatorem sic quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum, & quicquid est a Deo consecutum & solo Deo minorem.* n) Sed æquus rerum censor hoc dictum haud fugillabit, quum in posteriori loco *Tertullianus* aperte de honore, & officio in Imperatores, & Principes agat. Hos coluerunt primi Christiani memores mandati Christi: *Date Cesari, quæ sunt Cesaris.* Matth. XXII. v. 21. Et *Paulus*: *Date unicuique, quod ipsi debetis: honor, cui honor debetur.* Rom. XIII. 7. *Clemens Alexandrinus* hæc tradit: *Oportet Græcos per legem discere, & Prophetas, colere unum Deum, qui est vere omnipotens.* o) Non ulterius huic argumento immoror, quum illud tot ponderibus, quot argumentis jam pertractarit, *Cel. Dallæus* & planum fecerit: *Solum Deum, Patrem videlicet, Filium & Spiritum Sanctum esse unicum, & solum cultus religiosi objectum.* p)

m) Vid. ej. lib. ad Scapulam p. m. 447. edit. Parisiens.

n) Vid. ej. disput. I. p. 10.

o) Vid. Clem. Alex. Stromat. lib. VI. p. m. 693. edit. Colonienf.

p) Vid. Jo. Dallæi advers. Latinorum, de cultus religiosi objecto, traditionem. Lib. I. c. I. p. 1. Edit. Genev. 1663.

EXERCITATIO II. DE CVLTV, QVI A VERO DEFLECTIT.

§. I.

Cultus, qui ab hoc, quod in calce Exercitationis primæ monuimus, objecto deflectit, nobis idololatria, & superstitio appellatur. Paucis in idololatriæ fontem inquiramus. Bene ac sapienter nostro quidem judicio de fonte omnis idololatriæ judicavit Cel. Heidanus, qui causam & originem omnis erroris circa cultum divinum a discessu a verbo, & mandato Dei, deduxit, ita sentiens: *Ex dictis, inquit, jam constat primi erroris, & peccati causam esse discessum a verbo, & mandato Dei ad propria ratiocinia, & inventiones, quas dum homo ausus est præferre claro Dei præcepto & se, & posteros ex se nascituros, illa rectitudine, in qua lucebat imago Dei, & in cujus conservatione tota ejus vertebatur felicitas, privavit.* a) Quo vero potissimum tempore hæc idololatria, quæ totum fere vallavit mundum, orta sit, nec Oedipus hariolabitur. Cum sane, pro more suo, de origine idololatriæ differit Ven. Bernhardus Montfaucon: *Difficile est, inquit, primos demonstrare idololatriæ natales. Disceptatur num, ante diluvium, an post orta fuerit? Posteriores sententiam plerique docti asseverant, & longævam Patriarcharum vitam causam fuisse dicunt, quod nulla idololatria inventa sit.* Inde porro bene judicat Ven. Montfaucon & optimam eligit sententiam: *Prima, inquit, numinum simulacra, quæ novimus, Tharæi erant Abrahæ patris, quæ in Labani familiam devenerunt. Quo pacto autem idolorum cultus primum in orbem invehctus sit, & quando semel induta superstitio in diversas religiones proruperit; id cognosci nullo modo potest. Illud certe probe novimus, homines scilicet aliorum ejusdem naturæ hominum simulacra, ut Deos coluisse, hinc ad plantas, ad fluvios, ad montes colendos progressam esse superstitionem: in quibusdam etiam regionibus, brutas*

a) Vid. ej. libr. de Origine erroris Lib. II. c. II. p. m. 8.

brutas animantes, aves, pisces & alia in Deorum numerum inducta fuisse, sed quibus gradibus hæc tanta impietas propagata fuerit, id prorsus ignoramus. b) Hoc certo inter omnes stat talo, hanc, si a crassa recesserimus gentilium idololatria, quoque esse superstitionem, & cultum idololatriæ proximum, quando Deus aliis rationibus, & modis, quam iis, quos in verbo suo ordinavit, ab hominibus adoratur. Si enim mortales novum, atque fictitium excogitant, & constituunt cultum, novum etiam ac fictitium sibi constituunt & efformant Deum. Gentiles, teste Paulo, noverunt, ex insita cognitione, esse Deum; noverunt, esse illum colendum; sed ipsum non honorarunt, & coluerunt, ea ratione, quæ summo rerum omnium conditori convenit; propterea ad varias Dei formas effingendas, & miras Deum colendi rationes sunt prolapsi, & idololatriæ fuerunt dediti. *Rom. I. 21.*

§. II. A vero me haud aberrasse putaverim, si dixerò, idola non tantum falsorum Deorum, sed & veri Dei fuisse simulacra, quum clara adsint testimonia, gentiles his idolis Deum ignotum, verumque omnium rerum coluisse conditorem. Communis enim plerorumque gentilium fuit sententia; unum existere Deum summum, & hujus universi gubernatorem, cui in re gerenda semideos, & genios adjecerunt. Probat hoc mira, & occulta hunc Deum ignotum colendi ratio, quod vel ex Atheniensium ara, cui inscriptum erat: *Ignoto Deo. Act. XVII. 23.* ex Chanaanorum, Phœnicum, Græcorum aris, nec minus altari in monte Carmelo apparet. Ut structuram templorum, & ararum omittam, quod argumentum fusius exponit *Rainoldus*. c) Imo nostris adslipulatur argumentis ipse Paulus, qui nos edocet, gentiles suis idolis, & simulacris verum Deum, obscura tamen & vetita plane ratione coluisse. Duo palmaria, quæ profert, Paulus dicta, quæ nostro favent instituto, hæc sunt: Athenis cum Philosophis disputans, ad Arati, & aliorum Poetarum, & Philosophorum provocat effata, quæ Athenienses ex tripode dicta amplectebantur: *In ipso vivimus, & movemur & sumus; sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt. Act. XVII 28.* Quæ igitur Aratus de Jove, a quo principium, & finis est, scripsit, de vero illo ignoto Atheniensium Deo dicta esse, suo judicio & calculo Paulus confirmat; atque hoc ipso probat, gentilium

C

aras,

b) *Vid. ej. Antiquitat. Explanat. Tom. I. Part. I. præfat. in Disquisitione prævia: de origine idololatriæ p. m. XCII. Edit. Paris.*

c) *Vid. lib. cit. Lib. II. c. III. p. 432.*

aras, & simulacra, non res mere imaginarias fuisse, sed & veri & existentis Numinis simulacrum, quod verum Deum obscure repræsentavit. Accedit alterum Pauli dictum, quo gentiles *gloriam incorruptibilis Dei mutasse in efformatam imaginem hominis corruptibilis*, asserit. Rom. I. 23. Nullum prorsus nobis est dubium, quin sub sole, luna & aliis simulacris variæ gentes verum Deum coluerint; quod fusius demonstrare non mearum est partium.

§. III. Rem facile conficit cultus vituli aurei, quo Aegyptiorum simulacro usi sunt Israelitæ in cultu vero Deo præstando. Falsum & satis explosum est Bellarmini argumentum, quo vitulum aureum pro imagine Dei sed falsi, & non veri efformatum, & cultum esse asserit. Egregie hoc contra Bellarminum vindicavit Rainoldus, & edocuit, Judæos sub hoc vituli aurei simulacro quam maxime verum coluisse Deum. Urget enim Jehovahæ appellationem in verbis Aaronis: *Festum Jehovahæ cras esto*. Exod. XXXII. 5. *Israelitas hoc ipso vituli aurei cultu gloriam Dei, ut Davides ait, mutasse in similitudinem vituli comedentis fœnum*, ex Psalm. CVI. 20. constat. Israelitæ hoc ipso simulacro vero Dei immortalis cultum miserunt nuntium, quod Moses, & Davides Israelitis in mentem revocant. ex Deut. XXXII. 15. Psalm. CVI. 20. d) His igitur nihil planius esse putaverim, idola & simulacra, & apud Judæos non raro cultus veri Dei fuisse instrumenta. Parum ceteroquin nos movet vituli aurei ratio, & forma, fueritne simulacrum Apis, Osiridis, aut Typhonis an minus. Sententia de Typhonis simulacro, arridet & Millio, & aliqua ex parte, Jurieo. Putant enim, Typhonem ejuratum fuisse Apis hostem. Inde coluisse Israelitas Typhonem, ob mala Ægyptiis inflicta, & suam ex Ægypto liberationem, arbitratur Cel. Millius. e) Disquiritur nimirum, cur hic bos ab Aarone ex auro fuerit conflatus, & efformatus? Regeritur, hoc ob Typhonis formam factum esse, quæ rubra fuit: inde omnes boves *rubros diis Aegyptiorum fuisse terrori, & execrationi, quia hunc colorem habuit Typhon*, tradit Jurieus. f) Expenfis in utramque partem argumentis, valde dubia, incerta & difficultatibus est obnoxia de Typhone sententia, quod

Vene.

d) Vid. Rainold. Lib. II. cap. III. p. 400. seq. § 12. 28. 30.

e) Vid. MILLII Dissertat. II. de Vitulo aureo §. VI. p. 41.

f) Vid. Jurieu Histoire des Dogm. & Cult. Part. III. Chap. III. Les Aegyptiens &c p. m. 513.

Venerabilis Abbas *Mosheimius*, qui in antiquitate, & re historica vix parum habet, modeste profitetur. g) Parum interest, si nigrum siue rubrum finxeris vitulum aureum, satis est, Israelitas hoc ipso simulacro verum coluisse Deum. Si tamen dicendum, quod res est, Ven. *Montefalconis* sententia de Api, cui plurimi subscribunt, Millio palmam subtrahit. *Typhon*, inquit, fuit sol ab *Ægyptiis* cultus. *Attis* pro sole vulgo solebatur. Dicitur, solem, *Serapin*, *Mithram*, *Ditem*, *Typhonem*, *Attin*, *Ammonem*, *Adonidemque* idem esse numen. h) Inde facile apparet ratio, cur Aaron ex auro, seu rubro colore vitulum ad speciem *Typhonis* efformaverit. Non videtur Cel. *Millius* rem acu tetigisse, quando vitulum aureum pro *Typhone* habet, quum sine dubio fuerit *Apis*, qui mollioris fuit aspectus & cultus. Concedimus hoc, quod *Typhon* aliquis malus *Ægyptiis* fuerit Deaster. Immortalis memorie *Montefalco*, sagacissimus rerum antiquarum venator, profitetur, se nullam vidisse *Typhonis* imaginem aut figuram; & inter omnes, quas offendit, figuram bovis tributam *Typhoni* esse, non vidit. De *Typhone* satis concinne iudicat. Postquam asseruit, duo credidisse *Ægyptios* principia: bonum, cuius *Osiris*, *Isis* & *Orus*, & malum, cuius *Typhon* sustinuit rationem, hæc nobis de *Typhone* tradit. Secundum *Ægyptios*, inquit *Diodorus Siculus*, Lib. I. p. 18. *Typhon* frater *Osiridis* erat, hic in *Ægypto* regnabat cum iustitia, & ex legum æquitate. *Typhon* homo violentus atque impius fratrem occidit, ejusque corpus in partes viginti sex distribuit, quarum singulas singulis consceleratis, & conjuratis suis dedit, ut hoc, ceu vinculo colligati, & ejusdem criminis rei, ad ipsius imperium tuendum ac defendendum adigerentur. Et post pauca. *Typhon* principium mali, de quo jam actum fuit, representatur a *Pignorio* post mensam *Isacam* ex lapide quopiam: est figura, quæ sub pedibus crocodilum habet, piscemque capite gestat. Id pro *Typhone* proponitur: nollem pro *Typhone* admittere, nec videre memini me unquam imaginem, quæ *Typhonem* liquido exprimeret. *Hermopoli* *Hippopotamus* pro *Typhonis* symbolo habebatur, inquit *Pignorius*, atque illo symbolo ejus indoles ad malum inferendum prona indicabatur, quia *Hippopotamus*, quem *Achilles Tattius* lib. IV. *Ægyptium* elephantem vocat, incestum ait *Horapollo* Lib. I. c. 56. & parricidium admiserat. *Hippopotamus* tamen *Papremi* adorabatur, ne forte monstruosum hoc animal feris aliis invideret, quas ex

C 2

Agy-

g) Vid. ej. *Cudworth. System. Intellectual. p. m. 247. not. 34.*

h) Vid. ej. *Antiquit. Tom. I. Part. I. p. m. 17. Totam Typhonis historiam tradit Synesius, Episcopus Cyrensis, Op. Sect. I. de Provident. p. 107. . . 112. Edit. Paris.*

Ægyptiis populis diversi in Deorum numerum retulissent. Putabant enim Ægyptii, asinam esse symbolum Typhonis, ideoque istud animal Copti male accipiebatur, ideoque etiam illi, qui Busirin, Abydon & Lycopolin incolebant, bucina clangorem oderant, quod rudentem asinum referre videretur. Ocbus, rex Persarum, qui in Aegypto dominabatur, cum didicisset, se ab Ægyptiis asinum vocari, occiso Api, præcepit Ægyptiis, ut bovis loco asinum colerent: id vero ille in perniciem suam molitus est. Bagoras enim aut Vagao, Ægyptius eunuchus ejus, indigne ferens injuriam ab Ocho in Deum gentis sue illatam, ipsum occidit ejusque corpus felibus comedendum præbuit, ut animal, Isidi consecratum, Isidem ulcisceretur. i) Multum omnino veritatis, auctoritatisque hoc Ven. Montefalconis judicium habere videtur, quod facili negotio Cel. Sam. Bocharti testimonio confirmabo. Ille, quem dixi, Bochartus, qui res a notitia nostra longissime remotas elucidavit, bene annotavit, Typhonem, tanquam pessimi ominis Deastrum, ab Ægyptiis metu potius, quam religione fuisse cultum. Id ipsius ingenio relinquo, quando statuit, Ægyptios Mosen pro Typhone habuisse. Nimirum a Mose tot tantisque malis mulctati, servili metu adacti, ipsum aliquomodo colendum statuerunt, sed non aliter ac Romani Febrim, & Græci Furias, ne scilicet nocerent. Prætereo hanc Cel. Bocharti sententiam, & alteram seligo, qua evincit, Typhonem, non sub bovis, sed asini forma esse cultum, quod & laudatissimus Montfaucon tradit. Recenset ex Plutarcho Bochartus hæc, quæ sua illustrat commentatione momenta: Plutarchus, inquit, de cultu Typhonis commemorat, Ægyptios quibusdam festis Typhonem deprimere, & contumeliis afficere, rufos quidem homines probris insectantes, asinum vero etiam præcipitem dejicientes, ut Coptitæ; quia rufus fuit Typhon & asinini coloris. Refellit porro Philonis sententiam, qua Taurum fingit, & docet, quod Typhoni pro tauris asinos, crocodilos, & hippopotamos Ægyptii consecraverint. k) Nihil hic est, quod vitulo aureo fit simile, proinde de Typhone dubitamus & in Api subsistimus, cujus figura fuit Taurus, qui natus dicebatur vacca, quæ a fulmine concepisset. Non fuit merum idolum, sed & Taurus, a sacerdotibus cultus, & saginatus. l) Quem Apis seu vituli aurei cultum plerique doctissimi & sagacissimi viri, huic

i) *Vid. Antiquit. Explicatione & Schematibus illustrata Tom. II. Part. II. Cap. IX §. IV. V. p. 292. seq.*

k) *Vid. ej. Hierozoic. Part. I. Lib. II. Cap. XXXIV. p. 345. Edit. Londin.*

l) *loc. cit. Montfaucon Cap. XIV. de Api. p. 306. seq.*

huic, simulacro optime conformem, admittunt, Typhōnis vero idolum repellunt, ut præter Bochartum, m) Cel. Joannes Seldenius prolixius demonstravit. n) Accedit, Aegyptios celebrasse diem natalem & festum Apis, quod Aegyptiorum institutum Israelitæ imitabantur edendo, bibendo, ludendo, & saltando circa vitulum aureum. Apis erat signum fertilitatis: inde forsitan Israelitæ emigrantes & in deserto latitantes Dei auxilium, & præsidium acquirere voluerunt. Omnis enim, ut recte sentit Cel. Rollinus, qui fusius hoc tractat argumentum, sed a Montfauconio non dissentit, apud Aegyptios animalium cultus ad duas redundat causas: Prima, inquit, se sustentat fabula, Deos aliquando in homines conspirasse, & refugisse in Aegyptum, & se diversis animalium formis occultasse. Et inde putant esse cultum divinum, qui ad ipsos proveniret. Secunda ipsorum cultus ratio est utilitas, quam a quovis animalium genere perciperent homines. o) Ipse enim, ut ex Cicerone adducit, qui irridetur, Aegyptii nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt. p) Id jam non expeditur, num Apis fuerit symbolum Josephi, ab Aegyptiis cultu affecti religioso, de quo argumento Cl. Nicolaus Nourrius erudite disputat. q) Redimus nunc ad nostrum argumentum, id affirmantes, præter hanc crassam idololatriam variis modis a mortalibus rerum divinarum spectatoribus peccari. Duos inprimis modos idololatriæ nobis tradit Cel. Anglicanus Theologus, Guilielmus Perkinsius: Unus est, quando Deum aliter mente concipimus, & ejus essentiam nobis formamus, quam ipse revelavit. Alter modus est, quando id, quod Deo proprium est, creatura tribuitur. r) Id mihi non sumo, ut de cultu Romanæ Ecclesiæ religioso feram judicium, aut quicquam ex arbitrio, & dictatoria loquendi norma de eo proferam. Judicent ipsi sagacissimi Romanæ sedis flatores, viri longe doctissimi, num sua, quam amplectuntur, Ecclesia omnis superstitionis sit expers.

m) Vid. loc. cit. p. 350.

n) Vid. ej. Syntagm. I. Cap. IV. de vitulo aureo. p. m. 126. sqq.

o) Vid. Histoire des Egyptiens, Chapitre II. Des Pretres & de la religion des Egyptiens Tom. I. p. m. 64. Edit. à Amsterdam 1730.

p) Vid. Cicero Lib. I. de natur. Deorum n. 101.

q) Vid. ej. Apparatus ad B. M. Pat. Tom. II. Dissert. IV. Cap. XXVII. p. 1564.

r) Vid. Perkinsius de idololatria p. m. 19.

EXERCITATIO III.
DE
FICTO EXCELLENTIARVM
CVLTV.

AD CAP. I. DISSERT. I. p. 10.

Divisio, quam nunc adfert Ven. Abbas, cultus in tot genera & gradus, quot sunt genera & gradus excellentiarum, iterum ex arido Thomæ Aquinatis fonte, & ex succo Bellarmini rivulo profluit. Secundo, inquit Bellarminus, observandum est, tot esse species adorationis sive cultus, quot sunt species excellentiæ; ut beatus Thomas docet 2. 2. quæst. 103. art. 3. honor enim sive cultus debetur personæ propter excellentiam ejus. Sed quod ad præsens institutum pertinet, tres sunt species excellentiæ. Prima est excellentia divina & infinita, cui respondet prima species cultus, qui a Theologis dicitur latria. Secunda est excellentia humana, seu naturalis, quæ posita est in humanis virtutibus, dignitatibus, gradibus. Tertia est excellentia quædam media inter divinam & humanam, qualis est gratia & gloria sanctorum. a) Hoc lubrico, quod postea destruendum, subvertendumque est, nititur Ven. Trombellii divisio, fundamento. Multas sibi fingit excellentias, & gradu & cultu maxime diversas. „ Hinc „ cultum, inquit individuus Bellarmini comes, venerabilis noster Abbas, „ in tot & genera, & gradus dividere possumus, quot sunt genera, & „ gradus excellentiarum, quas agnoscimus, & honoramus. “ b) Quando nobis de religioso Dei cultu est sermo, præter Deum solum, qui est unicum cultus, & adorationis objectum, nullas novimus hermaphroditicas, humanas, inquam, & divinas seu sanctas excellentias, nisi quis Deum sibi metipsum fingere velit tanquam lumen, inter minora sidera, ut cum Horatio loquar, exsplendescens. Sed hæc ad explanandum Ven. Trombellii sensum dixisse sufficiant. Percontemur nunc penitus has, quas comminiscitur, excellentias.

a) Vid. Bellarm. Op. Controvers. Tom. I. Lib. I. Cap. XII, p. m. 2140.

b) Vid. pag. 10.

EXERCITATIO IV.

DE

VANITATE CVLTVS MARIANI
OB EXCELLENTIAM.

§. I.

Vix tot nomina Junoni adfinxerunt gentiles superstitione veluti alto oppressi somno, soporeque, quot excogitarunt Pontificii honorum vocabula, quibus Mariam, beat. virginem, a multis inde seculis compellarunt, & suum cultum stabiliverunt Marianum. Prius me hæ paginæ, quam disputandi argumentum deficerent, si omnem verborum ornatum, quo humilem Jesu matrem vestiunt, enarrare vellem. Pauca tamen, quæ Romanensium superstitionem satis produnt, honorum nomina excitabo & subjudicium vocabo. Ea potissimum urgebo nomina, quæ a Pontificibus, falli nesciis, in decretis sunt indita; reliqua enim, quæ indiscreti Mariæ cultores excogitarunt, hanc non sustinent auctoritatem. Prodigio est simile, quod in Psalterio Mariano Seraphicum Doctorem S. Bonaventuram tam procacem legimus, ut per omnem fere Psalmorum seriem Mariæ nomen, & laudes non sine scandalo decantarit. Audi, *bone Trombelli*, Bonaventuræ commentationem ad *Psalm. 1. Beatus vir, qui diligit nomen tuum Maria, gratia tua ejus animum conservabit.* Ad *Psalm. X. In Domina confido, propter dulcedinem misericordiae nominis sui.* Ad *Psalm. XIX. Exaudias nos, Domina in die tribulationum, & precibus nostris converte clementem faciem tuam.* Ad *Psalm. CIX. Dixit Dominus Dominae nostrae: Sede mater mea a dextris meis.* Ad *Psalm. CXXXVI. Per illam peccata purgantur, & per fructum illius animæ dealbantur.* Tædet plura afferre. Hoc non Bonaventura solum, si forte hoc objeceris, sed & Episcopi, & concilia de Maria statuunt. Abhorret nostra meditatio a nomine, quod Pontifex maximus *Sixtus* hujus nominis IV. Mariæ attribuit, his quidem verbis: *Cum præexcelsa meritorum insignia, quibus regina cælorum, virgo Dei, genetrix gloriosa, sedibus prælata ætheris sideribus quasi stella matutina perrutilans, devotæ considerationis indagine perscrutamur, & infra*
pecto-

pectoris arcana revolvimus, quod ipsa, utpote via misericordiae, mater gratiae & pietatis amica, humani generis consolatrix, pro salute fidelium, qui delictorum onere gravantur, sedula oratrix & pervigil ad regem, quem genuit, intercedit. a) Insolens plane & inauditum est, Mariam appellari reginam, viam misericordiae, matrem gratiae, consolatricem & sedulam oratricem. Helleboro opus habent, qui tam inusitatis Mariam exornant titulis. Nullas cum gentilibus caelorum reginas, seu Deas nobis fingimus, sed Deum, qui est rex caelorum *Dan. IV. 34.* pie deveniamur. Praeter Jesum, qui solus est via, veritas & vita *Jo. XIV. 6.* qui solus est janua, per quam ad Patrem introimus, *Jo. X. 9.* nullam misericordiae admittimus viam aut semitam. Matrem gratiae non novimus, nisi Christum, qui est thronus gratiae *Hebr. IV. 16.* & propitiatorium, *Rom. III. 24.* Frigidum est ipsorum argumentum, quod a voce *κεχαριτωμενη* *Luc. I. 28.* petunt, quam vocem sensu activo sumunt, quum tamen vocis notio aliud suadeat. Nec linguae graecae adeo ignarus est & expers *Natalis Alexander*, Theologus Parisiensis, ne intelligat hujus verbi vim, quam ita est interpretatus: *Gratiae plena, inquit, Deo acceptissima, eximie sancta per gratiam, qua major excogitari secundum hominis gratiam non potest, ut Dei mater electa sit.* b)

§. II. Praeter Jesum, & quem ad fideles solatio erigendos misit Spiritum sanctum, nullam ulterius scimus consolatricem, & oratricem. Christus enim noster est advocatus, quem apud Patrem habemus. *1. Jo. II. 1. Rom. VIII. 34.* Eandem fidem de Spiritu S. profiteamur, quod nos consoletur, & languidos nostros animos testimonio, de salute nostra, interno confirmet, *Jo. XIV. 16. Rom. VIII. 26.* Crasse satis de merito, & intercessione Mariae scripsit *Crassetus Gallus*, qui tam impudenter erravit: *Uti non possum salvari, nisi per merita filii; sic non sperare salutem, nisi per intercessionem matris. Filius est noster mediator apud patrem; mater est nostra advocata s. mediatrix apud filium.* c) Quae quam injuria, & iniqua sint in meritum Christi, & ipsius intercessionem, modesti & prudentes agnoverunt Romanensium Docto-

a) Vid. *Ast. Concil. Harduin. Tom. IX. Decret. Sixti IV. de festo concept. immacul. virg. Mariae p. m. 1494.*

b) Vid. *ej. Exposition. Evangel. ad b. l. p. m. 903. Edit. Paris.*

c) Vid. *ej. considerations chretiens. Tom. I. p. m. 1713.*

Doctores. Cel. *Bailletus* huic cæco, & balbo Mariæ cultori se opposuit, & rem hoc colore dealbavit: *Titulus mediatrix non convenit S. virgini, nisi determinaveris eum ad mediationem intercessionis. Jesus solus est mediator redemptionis.* d) Sed hæc *Bailleti* sententia, æque erronea & falsa est, ac stolidi *Crasseti* ratiuncula. Nam nullum plane est inter mediatorem redemptionis & intercessionis discrimen; quia utramque officii sacerdotalis partem solus sustinet Jesus. Redemit nos, & pro nobis intercedit. Illud adhuc excutere libet nomen, quo Pontificii Mariam salutant *auxiliatricem*. Quam nominis dignitatem Mariæ conciliavit Synodus Hierosolymitana, præside Dositheo celebrata. Patres hujus Synodi non erubescunt, hæc de Maria effutire. Nos, utique, quodcunque volumus, obtinemus, sanctissimam Deiparam habentes auxiliatricem, mediatricem & patronam apud regem, quem illa pro nobis obtestatur dicens id, quod in canticis legitur: *Qui sedes in hortis, vocem tuam insinua mihi.* e) Egregie hæc orientalis ecclesiæ confessio Romanensium demulcet aures, sed nos parum movet: quia orientalis ecclesia diu multumque a Romana vexata, & variis plecta lenociniis eidem suum consensum in maximis fidei capitibus efflagitatum passim præbuit.

§. III. Tantum autem a nobis abest, ut uno modulo ac pede, omnes metiamur Romanenses, ut potius palam profiteamur, non deesse viros cordatos, qui ignorantiam, & dolum suboleant, & ob hunc stolidum Mariæ cultum suberubescant. Enixe complures laborant, ut hoc malum ad salutem convertant, sin minus, ut crassam hanc plurimorum superstitionem aliquo modo excusent. Id sibi datum esse credidit Cel. *Albertus a Choiseul*, Episcopus Tornacensis in sua epistola pastorali, qua monita salutaria Mariæ S. Virginis ad suos indiscretos cultores emisit. In his monitis omnem movet lapidem, ut cæcutientes Mariæ cultores in viam reducat, & ab infania retrahat. Fatetur, quem excitavi, Ven. Episcopus, ex ignorantia hunc Mariæ cultum esse ortum, & meris fabulis, & historiis, quæ nullam merentur fidem, niti. Hinc Mariam proponit, ob cultum, ob adorationem, ob laudes minus decentes, ob ornamentum,

D

ob

d) Vid. ej. *Devotion a la St. Vierge. Cujus libelli summa apud Du-Pinium exhibetur, ad cujus auctoritatem tuto provocamus. Vid. ej. Nouv. Biblioth. des Aut. Eccles. Tom. XVIII. p. m. 286.*

e) Vid. *Harduin. Act. Conc. Tom. XI. p. 199.*

ob auxilium, quod ab ipsa petitur, & ob alios religionis actus ingemiscentem. f) Cujus præstantissimi Episcopi vestigia, ut jam diximus, preßit *Adrianus Bailletus*, qui pro eo, quo est ingenio, cultum Mariæ emendare est conatus. Re vero accuratius perpenſa, nihil aliud egit, quam ut errorem sub alia venditet specie. Mariam dicit, adamandam esse in relatione ad Deum. Mariam suo suffragio nostram sublevare infirmitatem, & inopiam, docet, simulque statuit, multos abusus circa Mariæ cultum esse expungendos. Sed si omnia *Bailleti*, & *Choiseulii* argumenta accurata expendimus lance speciem veritatis præ se ferunt, & nobis multa pollicentur, re vero ipsa parum, aut nihil, & ad summum, qua verba, ab aliis differunt. Eadem fere cum crassis Mariæ cultoribus oberrant via, neque unquam sperandum est, ut in hoc capite ad nostras accessuri sint partes, quia cultus Mariæ & Sanctorum in Ecclesia Romana est aureum illud vellus. Notavit jamjam sua ætate hoc impedimentum, quo minus pax & unio inter Pontificios & Protestantes restitui possit, *Georgius Cassander*, qui pacis conciliandæ negotium sustinuit, & ita sensit: *Inter alia, quæ ex invocatione sanctorum promanarunt, vitia, hoc etiam ortum est, quod homines nonnulli certos sibi sanctos, tanquam Patronos, & tutores elegerunt, in eorum meritis atque intercessione plus quam in merito Christi fiduciam posuerunt, atque adeo unico illo advocacy Christi officio observato sanctos, atque inprimis Virginem Matrem in illius locum substituerunt.* g) Quid mirum, si a *Dallao*, iisdem, quibus olim usi sunt Patres contra supersticiosos gentiles, retunditur argumentis, cultus Marianus. Hoc paganorum, inquit, Divis atque heroibus objiciunt vetustissimi Christiani frustra illos & perperam coli, quibus datum a summo & Principe Deo hunc honorem non constet. Celsum, inquit *Origenes*, rogemus, de iis, qui coluntur pro Diis aut demonibus, aut heroibus, unde vero demonstrare potes, o bone, quod iis a Deo datum sit, ut ita honorentur, ac non potius id ab ignorantia & imperitia hominum errantium, & ab eo, quod honorari verum est, deficientium? Et cum de quodam dixisset recens in Deos ab Imperatore relato; Idem, inquit, licet de aliis quoque querere, qui scire possimus. talem eis honorem a Deo concessum esse? Hæc ille. quæ & a Latinorum Theologis, de Divis, quos colunt, itidem queri possunt.

Neque

f) Vid. *Les avis salutaires de la Vierge a ses devots indiscrets* edit. 1674. conf. du Pin N. Bibl. Tom. XVIII. p. m. 178.

g) Vid. ej. *Consultat. de Art. Religios.* p. 139.

Neque enim illi demonstrare possunt, Dei Optimi Maximi voluntate atque autoritate Divæ quidem Virgini datum esse hyperdulia honorem, aliis vero dulia, aut omnibus Divis in commune concessum esse, ut a nobis singulis in terra versantibus invocari votisque, ac precibus, templis, festis sacris, altaribus, simulacris, procesionibus, & ceteris sexcentis colantur, quæ ad eos honorandos fiunt. h) Nos de Maria S. Virgine eam tenemus sententiam, fidemque, quam nobis Scriptura tradit sacra. Reliqua omnia, quæ de ipsius immaculata conceptione, de miraculis, de ascensu in cœlum, & deprecatione apud Christum effinguntur, & narrantur, prorsus rejicimus, & ex ecclesia exterminamus.

EXERCITATIO V. DE ORIGINE CVLTVS MARIANI.

§. I.

Primordia cultus Mariæ investigaturi, offendimus viros in re ecclesiastica versatos, qui statuunt, Seculo III. clanculum a nonnullis errorem de Mariæ & Sanctorum cultu esse nutritum, & velut privatam aliquam sententiam, receptum. a) Ambigue senserunt, & scripserunt, Origenes, & Cyprianus, ex quorum scriptis Cel. Vossius colligit, eos credidisse, sanctos in cœlis preces & intercessionem suas nostris precibus consociare. Quod ad Origenem spectat, optime novit, hanc sententiam Scriptura sacra non firmari posse, inde eam pro domestica proponit, & asserit: *Ego sic arbitror, quod omnes illi, qui dormierunt ante nos patres, pugnent nobiscum, & adjuvent nos orationibus suis. Ita namque etiam quendam de senioribus magistris audiivi dicentem,*

D 2

h) Vid. ej. Lib. de relig. cult. object. c. XXIX. p. m. 520.

a) Vid. Gerb. Joh. Vossii Tr. Theolog. disp. XI. de Invocat. Sanctorum Thes. II. Tempore Origenis & Cypriani, h. e. circa annum Domini CCL. particularis intercessionis dogma in ecclesiam invehî cœpit; atque is primus erroris gradus fuit. p. 393.

tem. b) Facile rejicitur hæc *Origenis* persuasio, quum ipsius sententia nullum in Scriptura inveniat fundamentum, sed traditione, & opinione viri cujusdam, a quo forsitan alios simul hauserat errores, nititur; quod ipse palam profitetur. Nec satis nobis probatur hac *Origenis* ætate hunc, quo infectus fuisse fertur *Origenes*, ab Ecclesia Christiana receptum fuisse errorem. Nihil proinde veritati decedit, hac *Origenis* sententia, quam in sinu suo aluit, nec palam est professus, ut potius *Origenem* non ex hoc tantum effato, sed ex aliis, qui rite juxta se invicem sunt ponendi, locis judicandum esse, statuamus.

§. II. Primum inter Mariæ cultores obtinet locum *Petrus Gnapheus* seu *Cnapheus*, cognomine *Fullo*, ob artem fullonicam, quam in Accemetensium monasterio exercuerat, ita dictus, ut cum aliis sentit *Cel. Samuel Banagius*, vir in historia consummatissimus. c) Quem dixi, *Petrus Gnapheus*, infelicis memoriæ Episcopus, primo partes Presbyteri in ecclesia Chalcedonensi, inprimis autem in templo Sanctæ Bassæ, quod Chalcedone fuit, aliquantulum sustinuit. Fuit ingenio ferox, subdolus & quasi ad turbandam ecclesiæ Christianæ pacem natus. Et ne quid mali in hoc pessimæ notæ viro deesset, monendum est, eum Apollinaris, & Eutychianorum principiis adeo fuisse tinctum, ut horum errorum maculas ipsi difficulter abstergeris. Variis, quibus usus est, artibus sibi episcopatum Antiochenæ ecclesiæ conciliavit, seu potius illum ad se arripuit, quem etiam amissum, a Zenone restitutum accepit. Errores, quos *Petrus*, inquam, *Gnapheus* disseminavit, ex Eutychianorum maximam quæ partem fontibus seu potius lacunis profluxerunt, & huc fere redeunt; inseruit trisagio verba de Deo, *qui est crucifixus*, excogitavit & ordinavit consecrationem unguenti in ecclesia coram populo; instituit aquæ in sacris Theophaniis consecrationem, apposuit nomen Mariæ genitricis publicis, quæ in ecclesia habebantur, precibus & hoc ipso infelix illud

b) Vid. ej. In *Jesus Nave* Cap XIII. Homil. XVII. p. m. 320.

c) Vid. ej. *Annal. Polit. Eccles.* Tom. III. p. m. 826. Annotavit *Banagius Fullo*, & *Gnapheus*, non diversa esse nomina. *Gnapheus* est græcum, *Fullo* latinum. Observari quoque debet vixisse Seculo XVI. virum ejusdem nominis haud incelebrem *Guilielmum Fullonium Gnapheum*, qui, quoniam Romanensiam reliquit castra, gravissima quævis est perpeffus, ut legi potest apud *Bibliothec. Bremens.* Autor. *Class. VIII. Fasc. I n. 7.*

illud lolium, de cultu & invocatione Mariæ & Sanctorum, sua cœpit incrementa. Juvabit nunc paucis sententiæ nostræ excitasse assertores & vindices longe gravissimos! Nicephorus hæc de Gnapheo nobis tradit. Petrus, inquit, (cujus officium & accessum ad episcopatum Antiochenum supra descripsit) tumultus Antiochiæ non minimos excitavit, res plerasque apud plebem per confusum miscens, & insolita quædam adversus fidem inducens: quodque maximum est, omnes eos, qui Deum crucifixum, & passum esse non crederent, anathematis fulmine jaciens. Atque ubi opinionem suam confirmavit, ter sancto hymno accessionem istam: qui crucifixus es pro nobis, tandem adjecit. Quæ verba ad hunc usque diem apud Theopaschitas obtinent. Quibusdam etiam hominibus, ex Apollinaris partibus sibi ascitis, multa adversus Martyrium Episcopum molitus est, & populum per varia dissidia in partes plures deduxit. Et paucis lineis interpositis. Petrum Gnapheum, quatuor ista ecclesiæ Catholicæ commodissima reperisse dicunt: ut sacram unguentum in populo totius præsentia consecraretur; ut ad vesperam Sanctorum Theophaniorum unda in sacrum lacrum infunderetur; ut symbolum sanctum, quod antea magno, & sancto Parasceves die dici solitum fuerat, in Synaxi & conventu ecclesiæ quovis decantaretur; & ut in precatione omni Dei genitrix nominaretur, & divinum ejus nomen invocaretur. d) Parum differunt, quæ Georgius Cedrenus nobis de hoc Gnapheo seu Fullone reliquit, quæ ita sunt adornata: post hunc (Flavianum Antiochiæ Episcopum) Petrus, cognomento Gnapheus, id est fullo, per tyrannidem eo episcopatu occupato, primus auctor fuit unguenti in ecclesiâ coram universo populo consecrandi, ac ut in sacris Theopaniis aquarum consecratio vesperi fieret, ac ad singulas preces, nominatim Dei genitrix, cieretur: & in cœnæ mysticæ celebratione quavis symbolum fidei recitaretur, cum id tantum in vigilia magna diceretur. e) Et post nonnullas paginas, hos, quos excitavit Gnapheus, motus, pertractat, his quidem verbis: Fuit in comitatu Zenonis Petrus quidam Gnapheus, id est, Fullo, Presbyter templi Bassæ Sanctæ Martyris, quod est Chalcedone. Is, quia Apollinaris errores sequebatur, infinitas contra fidem turbas excitavit, damnans eos, qui negant, Deum fuisse crucifixum, & dissidio in plebe Antiochena factò, sanctissimo hymno hæc inseruit;

D 3

d) Vid. ej. Eccles. Histor. Tom. II. Lib. XV. Cap. XXVIII. p. 633. seq. Edit. Paris.

e) Vid. Cedreni Historiar. Compend. Tom. I. p. 303. Tom. VIII. Script. Byzant. Edit. Paris.

seruit; qui propter nos crucifixus est: quod hodieque apud Theopaschitas obtinet. Cum autem Martyrius, Antiochena episcopus, se ita abdicaret, servata mihi sacerdotii dignitate, clerum inobedientem, populum contumacem, & ecclesiam sordibus infectam, res suas habere jubeo. Petrus ille Gnapheus Episcopatum arripuit, mox, se exilio damnatum audiens, profugit. f)

§. III. Totum hoc religionis, quod contra hunc ecclesiae Christianae doctorem haud candidum actum est negotium, & scripta, quibus se opposuerunt his *Gnaphei* moliminibus, & erroribus alii Ecclesiae Patres, nobis exhibuit sedulus conciliorum venator *Harduinus*, quem penes epistolae Episcoporum contra *Petrum Gnapheum* adornatae legi possunt. g) Hoc igitur videtur esse triste cultus Mariani initium, quod institutum tantopere urgent Romanenses, ut, nihil prius hoc ipso in ecclesia fuisse, nobis persuadeant. Levis est nostro judicio excusatio, qua asseritur, *Gnapheum* nomen Mariae Deiparae precibus ideo inseruisse publicis, ut Nestorianorum furori obicem poneret. Sed mala esse facienda, ut inde eveniant bona, & juri divino & humano contrarium esse putamus. Duo vero in hoc *Petri Gnaphei* instituto urgenda sunt momenta. Unum, quod novum & a ritu primitivae ecclesiae alienum fuit. Nam nullibi legimus, vel Apostolos, vel primitivos ecclesiae Patres, quorum scripta & liturgiae extant, hoc ordinasse. Mentio Mariae genitricis in publicis precibus recentior est. Alterum, quod observamus, est, quod a Romanensibus nondum satis sit evictum, hanc Mariae commemorationem fuisse cultus adorationis, & hyperduliae notam. Haec enim Mariae ex diptychis commemoratio his seculis, praeter externum honorem, nullum nobis subministrat cultum. Uti vero diptychorum usus in abusum subsequentibus seculis degeneravit; ita etiam Mariae honor, in deprecationes, & intercessiones, imo cultum abiit superstitiosum. Liturgiae enim, quae nobis Mariae adorationem, intercessionem & cultum exponunt, sunt longe recentiores. Inde non male suspicatur B. *Saligius*: Quo major & magnificentior cultus Mariae exhibetur, eo noviora sunt diptycha, eo recentiora Missalia. Acri cum judicio observat discrimen, quod in liturgiis Basilii & Chrysostomi est statuendum. Basilii, inquit, liturgia haec nobis in calce refert: cum sanctissima il-
libata,

f) Vid. ej. *Auct. Historiar. Compend.* Tom. I. p. 349. sqq. cit. Tom. VIII.

g) Vid. ej. *Act. Concil.* Tom. II. p. m. 335. sq.

libata, super omnes benedicta gloriosa Domina nostra Deipara & semper virgine Maria. Hæc verba nullam invocationem nullumque adorationis spirant cultum. Chrysostomi liturgia multo est corruptior, in qua ut regina colitur: in memoriam & honorem super omnes benedicta gloriosa regina nostra, Deipara, & semper virginis Mariæ, cujus precibus suscipe Domine sacrificium istud super cæleste Tuum altare. Hoc tamen planum est in pervetustis, ut idem observat Saligius, Missis Latinis Mariæ intercessionem locum non habere, quod Missa edocet Ambrosiana. Certissime igitur colligimus, hunc Mariæ cultum sub finem seculi IV. & sequenti demum tempore esse male receptum. h) Viris nonnullis in historia ecclesiastica satis versatis, hæc arridet sententia, qua Mariæ Deiparæ mentio publicis in precibus facta, pro mero symbolo, & tessera, Eutychianos inter & Nestorianos habetur. Certe Jacobus Banagius hunc Romanensium Mariæ cultum ex instituto Fullonis, pessimi alioquin hæretici, fluere non credit, sed fuisse symbolum Eutychianos inter & Nestorianos, ut olim voculam *ομοσίου* inter Christianos, & Arianos. i)

§. IV. Et si vel maxime hoc concessero Pontificiis; leve tamen erit, quod inde sentient, lucrum, quum hoc Gnaphei institutum, usu primitivæ ecclesiæ non sit munitum, nedum mandato divino suffultum. Quæ fuerit primorum Christianorum de cultu Mariæ mens, nobis scriptis reliquit Epiphanius, qui quamvis fuerit vir ingenio admodum simplici; attamen acer & tenax fuit in retinendis, & defendendis iis, quæ vera, & recta esse judicavit. Ita vero S. Epiphanius, de cultu Mariæ adversus Collyridianos disputat: Sanctum erat Mariæ corpus fateor, non tamen Deus (Dea) illa fuit. Eadem & virgo extitit: minime tamen nobis ad adorandum proposita, sed eum adorans ipsum, qui e sua carne genitus, e cælo, ac paterno sinu descenderat. Quare sanctum quoque nos Evangelium præmunire voluit; in quo ita Christus loquitur: Quid mihi, & tibi mulier? Nondum venit hora mea. Ubi idcirco mulierem appellavit: Quid mihi, inquit, & tibi mulier? Ne quis B. Virginem excellentioris alicujus esse naturæ crederet, eoque vocabulo, quasi vaticinans, ad ea schismata, hare-

h) Vid. Saligius de Diptych. cap. VIII. de nominib. B. Mariæ in Diptychis §. II. III IV. p. m. 125. seq.

i) Vid. Jacques Basnage Histoir. de l'Eglise Tom. II. Liv. XX. Chap. III. p. m. 1218. Edit. Rotterd.

heresesque refutandas usus est, quas in orbe terrarum olim excitandas cognoverat: nemo, ut Sacrosanctæ virginis vehementiori quadam admiratione permotus sese ad illius hereses, nugas & deliria converteret. k) Quam sana, & plana etiam sit hæc Epiphanii de cultu Mariæ confessio; tam acris nihilominus est disceptatio, ad quam nos provocat Cel. a Schelstratenius, qui auctoritati Hieremiæ, Patriarchæ Constantinopolitani, plus tribuit, quam Epiphanii testimonio, & rei veritati. Postquam enim hanc Epiphanii sententiam, de impio Collyridianorum Mariæ cultu recensuit, hæc ex Hieremia adducit: *Quod, inquit, ad Epiphanii contra Collyridianos orationem attinet: scitote, & si pessimam ea sectam, ut diximus, evertit: tamen interim sane iconomachiam (imaginum oppugnationem) introducere. Sed bonum non est bonum, quando non beneficit. Unde & ante nostram memoriam D Joannes Damascenus, oratione sua II. de imaginibus in hac, Epiphanii inquisitione habita, vitium deprehendit, & ut adulterina, confictaque convincens evertit. Ideo ait: Si vero dicis, beatum Epiphanium diserte nostras imagines abrogare: scito, commentitiam esse eam orationem, dum alius quispiam in S. Epiphanii nomen invaserit, sicut sæpe fieri solet, aut Epiphanidis hæretici esse: non enim Patribus pater repugnat: nam unius S. Spiritus participes omnes fuerunt. l)*

§. V. Ne illotis manibus, & re nondum satis cognita, ad enervandam Hieremiæ, & Schelstratenii opinionem accedamus, placet Joa. Damasceni verba de hoc Epiphanii scripto audire. Damascenus hanc Epiphanii orationem dubiam prorsus & incertam reddit, & asserit: *Quod si dicas, B. Epiphanium imagines nostras palam improbasse; noveris, librum illum supposititium esse, & Epiphanio, quod quidem alias sæpe contigit, falso adscriptum a quopiam fuisse. Neque enim ille pater a Collegarum sententia descivit: omnes quippe unius sancti Spiritus participes fuerunt. m)* Præmissis nunc iis, quæ præmittenda videbantur, hoc Damasceni, & eorum, qui ipsius nituntur auctoritate, argumentum excutere placet. Primo

k) Vid. ej. Panar. s. Libr. advers. Hæres. Tom. II. Lib. III. Hæres. LXXIX. advers. Collyridianos, qui Mariæ sacrificium offerunt p. m. 1061. sqq.

l) Vid. ej. Acta Oriental. Eccles. contra Lutheranos Respons. Hieremiæ secund. p. m. 208 seq.

m) Vid. ej. Oration. II. de imaginib. Tom. I. p. 339. § XVIII. Edit. Lequien, Paris. 1712.

mo *Damasceni*, & quotquot ipsius amplectuntur fidem, iudicium de suppositio *Epiphani* libro, falsum esse statuimus, & fictitium. Nam quod spectat ad tempus, quod usque ad *Damasceni* ætatem, quæ in seculum demum VIII. incidit, effluxit, nullum lego Patrem, qui hoc temporis, ad quatuor propemodum secula, intervallo, de veritate horum *Epiphani* librorum præter *Damascenum*, imaginum cultui addictum, unquam dubitaverit. Plerique etiam auctores, qui de Patrum scriptis collegerunt censuras, Panarium, ad quod refertur *Epiphani* oratio adversus Collyridianos, ad opera *Epiphani* genuina retulerunt, e quibus *Thomas Pope-Blountus* n) & *Oudinus* o) se nobis offerunt. Si forte horum auctoritas dubia fuerit, addam de hoc *Epiphani* Panario *Photii* iudicium, quod hoc est: *Legimus Sanctissimi Episcopi Epiphani adversus octoginta hæreses, panaria voluminibus tribus in libros septem distributa. Ducto igitur a Barbarismo initio, tendit inde usque ad Messalianos: cæteris, qui ante ipsum contra hæreses scripserunt, copiosior, & utilior: propterea quod, quæ reliqui utilia continebant, hic nequaquam prætermisit: Sed quacunque præter illa studiose reperire potuit, adjunxit.* p) Dubium de hoc *Epiphani* Panario *Cel. Du-Pinio* enatum est nullum, sed *Epiphanium*, hoc ipso libro, cultum *Marie* superstitiosum infirmare voluisse arbitratur. q) Fidem huic Panario non denegat *Ven. Natalis Alexander, Baronio* certe non secundus, qui asserit: *Sanctus Epiphanius scripsit Panarium seu librum adversus hæreses anno præcedenti: ipse enim ejus exordio indicat, fuisse tunc annum undecimum Valentis & Valentiniani.* r) *Henricus Spondanus* de fide, & auctoritate hujus libri non ambigit, sed calculum addit: *Quo etiam, inquit, tempore S. Epiphanius ad Archimandritas in Syria apud Chalcidem habitantes, librum, quem ipsi petierant de hæresibus misit, rationem in præfatione reddens, cur Panarium, nempe casulam medicam nuncupari voluerit: Egregium plane opus, & Catholica Ecclesia valde proficuum.* s) Mitto alios.

E

§. VI.

a) Vid. ej. *Censur. celebr. Author.* p. m. 239.

o) Vid. ej. *Commentar. de Scriptoribus Eccles. antiq.* Tom. I. p. 530.

p) Vid. ej. *Bibliothec.* p. m. 302. seq. Edit. Schott.

q) Vid. ej. *Nouvelle-Biblioth. des Aut. Ecclesiastiqu.* Tom. II. p. 299.

r) Vid. ej. *Critic. Histor. Chronolog. in Annal. C. Baronii ad ann. 375.* §. X. p. m. 541. Edit. Paris.

s) Vid. ej. *Annal. Ecclesiastic. ad ann. 375.* p. m. 399. Edit. Mogunt.

S. VI. Mirum sane est *Damasceni*, *Hieremie*, & *Schelstratenii* iudicium, quo ex *Epiphanio*, viro veritatis tenacissimo, Vertumnum aliquem effingunt, & fidem scriptis denegant, quum facto ipso edocuerit, se de cultu Mariæ, & imaginum ita sentire. Testimonium enim, quod de scisso velo habemus, tam planum est, & perspicuum, ut quid regere possint excitati autores, non videamus. Genus scribendi, quo usus est *Epiphanius*, in hoc *Panario*, a ceteris non differt scriptis, nec vola adest, nec vestigii nota, quæ nobis suspicionem de fraude quadam movere possit. Propius autem ad *Damasceni* tempora, & subsequencia accessuri, *Damascenus* labe iconolatriæ infectus, *Epiphanium* male Docetis, & Manichæis annumeravit, & ex eo, quod cultum imaginum improbavit, sine causa, & omni veritatis argumento huic hæreticorum numero inferuit. Nam utramque Christi admisit *Epiphanius* naturam, sed non Christi imaginem colendam, & adorandam, nedum picturam Mariæ devenerandam esse censuit. Frigida est *Cel. Lequien* observatio: in ora editionis *Romana* legi: *Επιφάνιος ἀγέλης Epiphaniidis Heretici*, & narrasse post septimam Synodum *Nicephoro Constantinopolitano* aliisque *Metropolitano Sicensi Nacolia*, in *Phrygia* se vidisse descripta *Epiphanii opuscula fictitia*, in quibus litera δ fuerit erasa, ita quidem, ut pro *Επιφάνιος*, legeretur *Επιφάνιος*. Inde *Nicephoro*, & aliis subnata est dubitandi ratio de *Panarii Epiphanii veritate* t) Sed hæc omnia, & alia argumenta, quibus auctoritas horum librorum infirmatur, & recentior quidam *Epiphanides* effingitur, magis extorta, quam nativa sunt, & ex *Romanensium* cerebro profluxerunt. Demonstret quæso *Damascenus*, edoceat *Lequienus*, quisnam fuerit ille, de quo somniant, *Epiphanides Hereticus*? Nullus nobis obvius est *Epiphanides*, qui sua figmenta *Epiphanio* supposuerit. Si *Panarium* pro genuino *Epiphanii* habetur scripto, ut supra proposui, & auctoribus probavi, facile concidit *Lequien* ampulla. Nec magnopere in discutiendo altero *Damasceni*, quo auctoritatem *Epiphanii* impugnat, desudamus argumento, quod a consensu Patrum petit, hoc nifus fundamento, quod unius Spiritus participes fuerint. Male ab Apostolis divina gratia assistente, & ab erroribus, & mendis præservante, quinimo verba, & res suggerente, ad Patres ecclesiæ concludit. Quæ concludendi ratio, ab ingenio *Damasceni* satis limato, & acuto recedit, & quidem adeo longe recedit, ut ex iudicio virorum satis celebrium has tres *Damasceni* Orationes du-

t) Vid. *Lequien* in not. I. ad *Damascen. Orat.* II, l. c. p. m, 339.

dubias esse dixeris. u) Tantæ apud nos non sunt auctoritatis patres, ut falli fuerint nescii, quum Patrum mendæ, & in rebus fidei gravissimis, dissidia, hoc Damasceni tollant præjudicium. Militamus igitur pro Epi-
phanio, qui nobis veram ecclesiæ primitivæ in honorandis, non vero in-
vocandis Sanctis, fidem tradidit, & re & scriptis subnascentem Mariæ cul-
um expugnavit.

EXERCITATIO VI.

DE

FIGMENTO CULTVS OB EX- CELLENTIAM MEDII.

§. I.

Nullum prorsus nobis est dubium, quin cultus religiosus sit reli-
gionis actus. Et hoc est palmarium disceptationis argumen-
tum. Cultum religiosum soli Deo præstamus, & eundem San-
ctis denegamus. Sed hic longius a nobis recedunt Roma-
nenses, qui adorationem, & sanctorum invocationem tanquam interme-
dium aliquem constituunt cultum, & proprie pro actu religionis
agnoscere nolunt. Volupe est speciosa, & albis ligustris ornata Celeb.
Ven. Cajetani Felicis Veranii excitare argumenta, quibus ita nobiscum
disputat: *Non defuerunt ex Hæreticis, qui putaverint nullum alium dari
cultum, & honorem, nisi divinum pertinentem, ad latriam, qua Deum
colimus & supremum rerum omnium dominum, & Politicum, quo hu-
mano, & civili cultu homines vel eruditione clari vel dignitate præcullen-
tes solent in honore haberi. Sed præter utrumque cultum divinum, & hu-
manum datur alius cultus medius seu infra divinum, & supra humanum,
quo viros dignitate insignes colimus, ut docent omnes catholici, quapropter
expendendum est, an revera detur hujusmodi cultus & an pertineat ad vir-
tutem religionis. Et dicimus, viros sanctos propter excellentiam supernatu-
ralem,*

E 2

u) Vid. Oudin. Commentar. Tom. I. p. m. 1724.

ralem, seu gratiam sanctificantem ac gloriam, qua donantur in caelesti patria, posse adorari adoratione perfectiori, specificè distincta, ab adoratione, seu honore civili, qui hominibus, ob dignitatem, vel humanam præeminentiam, exhiberi solet. a)

§. II. Nemo nostrum tam hebes est, aut cæcus, qui non videat, latere hic anguem sub herba. Fingit præter cultum divinum, & politicum seu humanum ex liripippio rationis cultum aliquem medium, quo viros dignitate & excellentia præstantes afficere solemus. Hic cultus est immaturus ingenii fœtus. Cultus politicus seu civilis, qui hominibus præstatur, est proprie non cultus, sed humanitatis officium, quod a cultu divino multis differt parasangis. Quæro, ex *Veranio*, ad quam cultus speciem suam referat cultum intermedium? Ad neutram; inquit: Nam est infra cultum divinum, & supra humanum seu politicum. Consideraturus autem, & accurata mentis acie contemplaturus hunc cultum, quem appellant, intermedium, quem sanctis sacrum esse dicunt Romanenses, proxime ad cultum accedit religiosum. Viros, & pietate & virtute insignes, non invocamus; nullas ad eos emittimus preces; eorum auxilia non imploramus; ipsorum meritis, & intercessionibus non confidimus; ipsorum imagines flexis genibus non adoramus; neque religionis causa ipsorum imagines osculamur, aut solennia, & festa celebramus, aut templa in honorem ipsorum exstruimus. Hunc autem cultum Romanenses suis sanctis tribuunt religiosum, & divinum, quod est in aprico. Rejicimus proinde hunc, quem excogitant, cultum intermedium; quod enim ultra citraque cultum divinum, & humanum seu civilem est, rectum consistere nequit.

§. III. Cum simulatione quadam nobis persuadere conantur Romanenses; sanctos vel eam ob causam esse invocandos, colendosque, quia sunt donis, & virtutibus præ aliis ornati, & excellentia supernaturali donati. Sed nec hæc procedit argumentandi ratio, quam nobis magna cum audacia sæpius excitatus *Veranius* obtrudit, ita edisserens: *Dicendum est, angelos & homines sanctitate insignitos esse honore, & cultu dulci dignos, consequenter mereri, ut ab omnibus colantur & adorentur, & id esse*

a) Vid. ej. *Theolog. Polemic. seu Vindic. Eccl. Catholico-Roman. Tom. II. Lib. IV. cap. IV. p. m. 294. Edit. August. Vindel. 1719.*

esse de fide definitum a Felice I. in sua epistola II. decretali in concilio Romano, ut etiam in concilio Gangrensi VII. & demum in concilio Tridentino Sess. 25. Et post pauca. Adorandos esse homines sanctitate insignes, deducitur ex Scripturis 1. Reg. XVIII. Simul adoravit Samuelem, quando post mortem ei apparuit, & tamen non fuit ab eo reprehensus. Abdias 3. Reg. XVIII. adoravit Eliam, eo, quia vir sanctus habebatur & Propheta Domini; eodem pacto filii Prophetarum adoraverunt Eliseum 4. Reg. II. eo, quia intellexerunt, spiritum Eliae in eo requievisse. b) Hæc est communis Romanensium excusatio. Sed demonstrare debuisset *Veranius*, creaturas eximiis exornatas donis, non amplius esse creaturas, sed Deos, & sanctos internuncios, quibus propterea religiosus cultus est deferendus. Excellentiores fide, sanctimonia, & gratia divina, Abrahamo, Jacobo, Moise, & Davide, haud extiterunt sancti, sed nullibi Deus ipsos, eam ob rationem, colendos demandavit, neque eos a suis posteris fuisse invocatos legimus. Vasa terrestria, auro gemmisque repleta, ob thesaurum, quem continent, non melioris fiunt naturæ. Concilia & Pontificum Romanensium decreta auctoritatem non nobis subministrant divinam. Priora concilia, quæ appellare solemus œcumenica, quia cum Scriptura sacra consentiunt, admittimus, gradu tamen ipsis sacris literis longe inferiori; recentiora vero Pontificum concilia, quia pleraque Scripturæ sacræ sunt adversa, humana, falsa, & irrita dicimus. Expungat *Veranius* e Pontificum conciliis errores, quos suis decretis inseruerunt, & in ecclesiam receperunt Romani Episcopi; eradicet ritus, quos primitiva ecclesia ignoravit, & qui cum verbo Dei militant, tunc demum Conciliorum & decretorum admitteremus auctoritatem, valoremque. Nec virgula indigemus Mercuriali in indagandis argumentorum, quæ affert *Veranius*, arcanis. Dicta enim, quæ affert, tam plana & perspicua sunt, ut, si quis ex hoc humanitatis officio erga Reges & Prophetas præstito, & Hebræorum consuetudine, cultum adorationis, & invocationis exsculpere velit, & suam genii hebraici ignorantiam, & rituum antiquorum imperitiam plus satis prodat.

6. IV. Subterfugium, a Sanctorum præstantia & dignitate deductum, suo jam tempore enervavit *Athanasius* in disputatione contra *Paulum Samosatensem*, & eos, qui ipsius somnia amplectebantur. Sed asse-

E 3

verat,

b) Vid. l. c. Tom. II. Lib. IV. Cap. III. An & quomodo sancti angeli & homines sint adorandi? p. 289.

verat, inquit Paulus Samosatenus, genitum ex virgine non nisi hominem esse, neque quicquam habere ex natura sua, quod divinitatis sit, sed Deum in hunc ipsum descendisse? Et post pauca. Cum igitur Samosatenses dicunt, alterum solum hominem, alterum solum Deum esse, absit, ut hanc doctrinam recipiamus. Nam si cavillantur, Deum habitantis more in carne sua fuisse, repudientur; sin autem Deum in nobis habitasse referant, recipiatur, quod dicunt. Id enim Scriptura testatur: habitabo in eis & obambulabo: alioqui nihil discriminis inter nos, & Christum esset. Quapropter, si adoras hominem Christum, eo quod ibi inhabitet Dei verbum, una opera, adora quoque Sanctos, ob Deum, qui in illis domicilium habet. c) Ex hoc Athanasii contra Samosatenses certamine duo colligimus testimonia. Unum hoc Athanasii tempore sanctos non fuisse invocatos, neque adoratos. Alterum, neque adorandos esse sanctos eo nomine, quod Deus in iis habitat, & quod illum ipsum in tribuendis vitæ spiritualis, & gratiæ dotibus habent fauctorem. Invieta itaque nostra stat sententia, cultum, quem fingunt Romanenses, intermedium, quo sancti sint colendi, futile esse aliquod inventum, & suave somnium.

EXERCITATIO VII.

DE

FICTITIO, CVLTVM IN LATRIAM, HYPERDVLIAM, ET DVLIAM DISPESCENDI GENERE.

AD CAP. I. & II p. 12. sqq.

§. I.

Totus in eo est Ven. Trombellius, ut nobis cramben vel centies recoctam apponat, divisionemque latriæ, hyperdulæ, & dulæ innovet, atque nobis obtrudat. Profitetur: „vocabulum δῆ-
 „ λειος priscis, ut inquit, temporibus minime restrictum
 „ esse

*) Vid. ej. Opp. Tom. I. de Incarnation. verb. Dei p. 593.

„ esse ad significandam venerationem illam, quam deferimus Sanctis, sed
„ ad servitutem, cujusque generis, imo ad obsequium, aut certe demissio-
„ nem quamlibet, tametsi ingenuam, denotandam adhibebatur. “ a) Et ut
„ suum dealbet errorem, asserit: „Theologos hoc vocabulum ad Sancto-
„ rum cultum coarctasse. Hyperdulia esse venerationem Mariæ solum-
„ modo convenientem §. VII. asserit ex *Bonaventura* tam impudenter. „ Ex
„ hoc enim, quod mater Dei est, prælatâ est cæteris creaturis, & eam præ
„ cæteris decens est honorari, & venerari: hic autem honor consuevit a
„ Magistris hyperdulia vocari. Et accipitur verbum illud de glossa super
„ *1. Reg. II.* ubi dicitur, dulia major, & dulia minor. “ Et mox: „Ad illud,
„ quod objicitur, quod Christus honoravit Matrem suam: dicendum
„ quod verum est: Sed Christus non adoravit eam adoratione latriæ, sed
„ hyperdulæ, non enim adoravit eam, ut Deam, sed ut filius matrem
„ suam. &c. “ b) Male applicat verbum *adorare*, quando Salomo matrem
adoravit. Salomo honoris officium matri præstitit, sine omni religionis,
aut saltem duliæ cultu: c) Christum autem unquam matrem cultu hyper-
dulæ adorasse, insulsum est, si de hoc cogitaveris adorationis obsequio.
Hoc si fecisset, idololatriæ non expers fuisset. Quod filium decebat,
matri absolvit, pietatis studium, seque ad mores, & mandata ipsius com-
posuit Christus, ut *Luc. II. 51.* legimus. Ex hoc obedientiæ signo, nul-
la apparet hyperdulia, alias sequeretur, omnes liberos, qui parentes ho-
norant, & ipsis obtemperant, eos cultu hyperdulæ afficere. Sic itaque
Christus Maria matre, longe est inferior, & creator servit creaturæ,
quam tamen non una tantum vice castigavit. *Luc. II. 49. an nescitis mihi
agenda esse mei Patris negotia?* & *Joa. II. 4. Mulier, quid mihi tecum?*
Quæ modesta Jesu matris castigatio omnem hyperdulæ cultum respuit.

§. II. Enixe laborat Ven. Abbas, ut suam latriæ, hyperdulæ &
duliæ divisionem muniat. Re vero satis perpenſa, partim ingenuam er-
roris confessionem edit, partim minuta satis, & jejuna ratiuncula argu-
mentum defendit. „Fateor equidem, *inquit*, a veteribus multo diversam
„ significationem tributam esse vocibus Latriæ ac Duliæ, ac nos tribua-
„ mus. “ d) Nihil nobis hac ipsa Ven. *Trombellii* confessione accidere
posset

a) *Vid. §. IV. p. 12.*

b) *Pag. 13.*

c) *1. Reg. II. 19.*

d) *Vid. c. II. §. II. p. 14.*

posset optatius, nec ille primus est, qui in re tam perplexa veritatem confessus est, sed suæ confessionis testem habet jam *Bellarminum*, qui hæc proponit: *Sed quamvis ista vocabula non sint propria divino cultui, secundum primam ipsorum vocabulorum institutionem, tamen Schola Theologorum non sine causa excogitavit illam distinctionem, de latrā, & duliā.* †) Facile his figmentis superfedere poterant Romanenses, si recta incedere voluissent via, & cultum, qui soli Deo debetur, ipsi integrum conservare. Entia enim præter necessitatem non sunt multiplicanda. Solus Deus est colendus; proinde, inter voces, *latrā*, & *duliā*, quæ non raro conjunguntur, aut posterior, priori, substituitur, nullum prorsus est discrimen. Ne tamen omni destituatur veritatis specie, Ven. *Trombellius* se hoc expedit modo. „Doctores, inquit, ecclesiæ has voces, ut olim Patres ecclesiæ vocabula *Persona*, *Hypostasis*, & *Homousion* | introduxerunt, &, ut ita loquar, sanctificarunt. ††) “

§. III. Hæc mihi ne quidem per somnium incidisset excusatio. Obtusioris ecclesiæ nostræ viros putat esse ingenii, quando hæc talia fingit. Aut se ipsum decipit, aut nos decipere studet. Verum est, recepisse Patres ecclesiæ verbum, *persona*, ut exprimerent vocem, *hypostasis*, & significarent, Jesum Dei filium unigenitum esse personam per se subsistentem, imaginem Patris seu characterem hypostaseos. *Hebr. I. v. 3.* Fecerunt hoc ob unam, eandemque, quam cum Patre habet, essentiam. Et sic se res habet, cum voce, *ὁμοουσιον*, quam Patres concilii Nicæni primi contra Arianos ad evincendam filii cum patre essentiam seu consubstantialitatem, adhibuerunt. Videbatur ipsis hoc verbum appositum ad significandam Jesu Christi divinitatem, &, ut cum Celeb. *Georgio Bullo* loquar, consubstantialitatem. Non imaginarium fuit vocabulum, sed in re ipsa fundatum. Excitatus Cel. *Bullus*, illustre Angliæ decus, ex antiquissimis patribus, ab ætate Ignatii, & Clementis Romani usque, ad ipsum concilii tempus fusi⁹ demonstravit, voces, *hypostasis*, & *ὁμοουσιον*, non esse campanam sine pistillo, sed eas gravissimum, & firmissimum habere argumentum, firmamentumque; quia omnes ecclesiæ, quotquot vixerunt patres, Jesu Christi divinitatem, & consubstantialitatem, jam ante hoc concilium, sunt professi. Inde, optime huic argumento, quod pro-

†) vid. *Bellarmin. Tom. I. Lib. I. c. XII. p. 2142.*

††) *Pag. 15.*

prolixius tractavit, his verbis coronidem imponit. *Itaque tandem luculentissimis & testimoniis e singulis Scriptoribus Ante-Nicanis, quorum vel integra scripta, vel fragmenta saltem aliqua reperire potuimus, adductis, Thesin nostram secundam abunde comprobavimus, quæ hæc fuit: Filium Dei Deo Patri ομοσσιον sive consubstantialem, hoc est, non creatæ alicujus, aut mutabilis essentia, sed ejusdem prorsus cum Patre suo naturæ divinæ, & incommutabilis, proinde verum Deum ex Deo vero esse, Catholicorum doctorum, qui tribus primis seculis floruerunt, constans, concorsque fuit sententia. e)*

§. IV. Vocem hoc in sensu recte & bene esse adhibitam, Romanæ ecclesiæ doctores affirmant. Ven. Natalem Alexandrum Parisiensem sententiæ vindicem adduco, qui, ad propositionem: *Utrum vox Ομοσσιον apposite & prudenter inserta fuerit symbolo Nicani concilii?* rem probat. *Nicani patres, inquit, ομοσσιον, Patri filium recte sunt professi, eamque vocem fidei symbolo apposite, & prudenter addiderunt. f)* Nec excitasse pœnitet Henricum Spondanum Mauleonensem, qui ita judicat: *Ceterum, quod calumniarentur Ariani vocem esse exoticam, nec reperiri in sacris Scripturis: Athanasius pluribus docet ejus significationem ex iisdem divinis esse litteris, nomenclaturamque non vuper inventam, sed a sanctissimis quoque Patribus usurpatam, ab ipsis præsertim S. S. Dionysio, Romano, & Alexandrino, Episcopis, & ante hos a Theognosto antiquissimo Theologo. g)* Quæ licet satis certa sint, & evicta; nihil tamen juvant Ven. Trombellium. Nam alia plane est duliæ, & hyperduliæ ratio. Hic habes arenam sine auro. Deus Pater quidem filio communicavit essentiam, & adorationis cultum, etiam qua humanam naturam *Philipp. II. 9.* ob unionem personalem; sed communionem religiosæ adorationis esse Deum inter, & sanctos statuendam, nullibi extat. Nulla, si vel minutissimam finxeris, ad eos gloriosi cultus nota redit. Audi, quæso, cultus sui, & adorationis vindicem longe potentissimum, ita edifferentem: *Meam gloriam alteri non dabo. Jes. XLII. 8.* Recte omnino, Cel. Henricus Morus, Anglicanus Theologus, hoc distin-

F

ctionis

a) *Vid. ej. Defensio Fidei Nicane de filii το ομοσσιον Sect. II. c. XIV. §. 5. p. m. 171. Edit. Gratianæ Londin. 1703.*

f) *Vid. ej. Histor. Ecclesiast. Tom. III. Dissertat. XIV. ad Sec. IV. p. 221. Edit. Paris.*

g) *Vid. Annales Eccles. ad ann. 324. §. XXII. p. m. 290.*

tionis genus deridet, & fufius explanat, cultum religiosum non esse, nisi unum. Externum autem cultum religiosum, si vel in minimis gradibus devotionis seu internæ intentionis consistat, in idololatriam deviare. *Futilia*, inquit, & *vana sunt, ad quæ recurritur in oculis recens excusis, Dulia, Hyperdulia, & Latria subterfugia: quibus significare volunt certas quasdam differentias, & gradus cultus religiosi, imo distinctas ejusdem species, cum tamen non sit nisi unus cultus religiosus.* h)

§. V. Desperata Romanensium circa cultum sanctorum religiosum, causa, eos eo demum deduxit, ut de nova aliqua elabendi rima, in re fatis plana, cogitarent. Delapsi sunt ad novum, ut jam dixi, distinguendi genus, quod est nomen sine re, & umbra sine corpore. Optime suæ causæ consulere sunt arbitrati, cultum religiosum in Latriam, quæ soli Deo, duliam, quæ angelis & sanctis, & hyperduliam, quæ beatæ Mariæ Virgini, & carni Christi sit præstanda, dispescentes. Duliam sanctis esse exhibendam, neque ullum hac ipsa ratione committi crimen, certissime persuasum est Bellarmino, qui ita sentit: *Schola Theologorum non sine causa excogitavit illam distinctionem de latria & dulia. Nam cum in re inveniantur manifesta distinctio inter cultum Dei, & Sanctorum, oportet etiam ad vitandam æquivocationem invenire distincta vocabula. Optima autem erant ista duo. Primo, quia scriptores sacri vocem, latria, nunquam usurpant, nisi pro cultu solius Dei, ut patet ex toto novo testamento; vocem autem dulia usurpant pro omni servitute tam Dei, quam hominum. Et post pauca. Neque obstat, quod isti Patres raro meminerint nominatim dulia: nam cum dicunt, sanctos, & imagines coli debere, & non latria, satis indicant, debere coli alia specie cultus, eam nos vocamus duliam. Et paucis lineis interpositis. In Scripturis dulia non solum accipitur pro servitute mancipiorum, sed etiam pro honoraria subjectione, ut Gal. V. i) per caritatem servite invicem.* k)

§. VI.

h) *Vid. ej. Op. Theologic. Lib. I. c. X. de Notione cultus religiosi. p. 469. Edit. Lond.*

i) *δουλεύω.*

k) *Vid. ej. Opp. Tom. I. de Eccl. Triumph. s. de Sanctor. Beatit. Lib. I. c. XII. p. m. 2142. sqq.*

§. VI. Facile hoc labore supersedere potuissent Romanenses, quo novas voces contra Scripturam sacram e suo excogitant cerebello. Auctores Novi Instrumenti hoc Pontificiorum discrimen ignorant, & voces λατρεῖν & δαλεῖν promiscue ponunt, & de cultu religioso, qui soli debetur Deo, usurpant. Ita Servator asserit: *Non potestis Deo, Ἐ Mammoni s. opibus servire. Matth. VI. 24.* l) Accedit planus verbi servire m) usus, qui proprie servire est, ut vel sexcentis probare possem exemplis: Christus tamen, verba Deuteronomii VI. 13. adhibens, servire n) substituit, atque hoc ipso edocuit, utrumque verbum & λαλρεῖν & δαλεῖν de cultu religioso sumi *Matth. IV. 10.* Nec hoc inficiantur *Bellarminus & Trombellius.* Nam vox servire, de cultu religioso, qui Diis gentilium præstatur, legitur *Exod. XXIII. 33. Si serviveris Diis eorum.* o) Et ad *Epistol. ad Galat. IV. 8. Servivistis eis, qui natura Dii non sunt.* Circa hæc verba observat *Augustinus: Si serviveris Diis eorum, erunt tibi offendiculum. Hic græcus habet servire, non λαλρεῖν.* Unde intelligitur, quia Ἐ δαλεῖα debetur tanquam Domino, λαλρεῖα nisi Deo, tanquam Deo. p) Noverit Ven. Abbas, vel me tacente, fictitium inter latrariam & dulam, discrimen jam dudum esse explosum. Probavit enim vir magnus ille Batavus, *Fridericus Spanhemius*, ex communi usu vocum apud scriptores, & Scripturæ sacre lectione satis evidenter, has voces, latraria & dula, promiscue de cultu divino sumi. q) Cui adjicio *Suicerum.* r) Male igitur vox dula de cultu sanctis præstando a Romanensibus explicatur.

§. VII. Quæro porro ex Pontificiis, si dulam sanctis præstant, num eos hoc cultu pro Diis, aut Dominis habere velint? Utrumque

F 2.

legi

l) δαλεῖν.

m) ָָָָָ.

n) λατρεῖν.

o) δαλεῖν.

p) Vid. ej. *Quæstion. XCIV. ad Exod. XXIII. 33. Lib. II. Tom. III. p. m. 398*
Edit. laudat.

q) Vid. ej. *Opp. Tom. III. Part. I. ad Matth. c. IV. p. m. 35.*

r) Vid. ej. *Thesaur. Ecclesiast. ad vocem λατρεῖα Tom. II. p. 216. sqq.*

legi divinæ contrariatur. Sancti neque sunt Dii, neque Domini nostri: nam unus nobis est *Deus, Pater ille, a quo omnia & in quem nos: item unus est Dominus, Jesus Christus, per quem omnia, & per quem nos:* 1. Cor. VIII. 5. Humanitatis officium, ad quod præstandum D. Paulus Galatas excitat, cap. V. 13. nullum Romanensibus suppeditat patrocinium. Neque hæc, quæ vivi sibi metipsis invicem suggerunt, studia ad mortuos sunt trahenda. Quale enim officium, præter piam recordationem, & sempiternæ beatitudinis votum, sanctis præstabis defunctis? Nullum omnino. Nec erubescimus, hæc palam Romanensibus objicere, eos non dulia, sed latria sanctos colere. Colunt enim eadem feneratione suos sanctos, qua Deum Optimum Maximum devenerari mortales decet. Dulia, de qua D. Apostolus Paulus excitato loco agit, & quam suam faciunt Pontificii, non involvit aliquam vel corporis, vel mentis erga alios homines submissionem, nullam spem, fiduciamque, quam in ipsis ponimus, nullam adorationem, & invocationem, nullam ipsorum imaginum venerationem, & osculationem, nullam votorum sponfionem, nullam denique sacrificiorum, donorumque oblationem. Hæc autem omnia in cultu Romanensium duliæ, ut loqui solent, offendimus; Proinde summo jure concludimus; eos non dulia, sed revera latria suos colere sanctos, & cultui, qui soli Deo debetur, divino injuriam inferre. Non erraverimus, si dixerimus, hoc novo distinctionis genere Romanenses veluti una fidelia duos, vel tres dealbare parietes. Tametsi res adeo plana sit, & perspicua, ut facile aliis argumentorum, & testimoniorum nervis ad firmandam nostram sententiam carere possit; placet tamen Romanensibus hoc, quod de illo argumento jam dudum tulit, opponere *Augustini* judicium, sane appositum. Videtur *Augustinus* non contra *Faustum*, sed contra *Bellarminum*, *Trombellium*, omnesque sanctorum cultores scribere, & omne duliæ figmentum penitus destruere. Colimus, inquit, ergo martyres, eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Evangelicâ veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto devotius, quanto securius post certamina superata: quanto etiam fidentiore laude prædicamus, jam in vita feliciore victores, quam in ista adhuc usque pugnantes. At illo cultu, qui latria *Græce λατρεία* dicitur, latine uno verbo dici non potest, cum sit proprie quadam divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendos docemus, nisi unum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificii, unde idololatria dicitur

eorum, qui hoc etiam idolis exhibent; nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum precipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo; Et quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam sive ut corrigatur, sive ut caveatur. s)

6. VIII. Perpulcre hæc ab *Augustino* sunt dicta, quæ facile Romanensibus bilem movent. Primo affirmat, nullum, nisi dilectionis, & societatis cultum sanctis esse offerendum; Sunt enim adhuc ecclesiæ, sed triumphantis socii. Et quo majores & feliciores sunt nobis, qui per varia rerum discrimina ad cœlestem tendimus metam; eo ardentiori studio eos amare & complecti fas est. Ne vero quis ex his *Augustini* verbis: *Illi tanto devotius sunt colendi, quanto securius sunt post certamina superata*, cultum extorqueat duliū; statim in excitato loco omnem adorationem, & invocationem removet, asserens: *Etiam ipsi sancti, vel homines, vel angeli exhiberi sibi nolunt, quod uni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo, & Barnaba; apparuit & in angelis, sicut in Apocalypsi legimus. t)* Nullum igitur in his verbis, quæ nimis alte dicta videntur, Romanenses inveniunt præsidium. Secundo monet, sacrificia, & hujus generis alia, ad latrā, quæ soli Deo debetur, spectare, & hoc ipso illos, qui talia sanctis præstant, se idololatriæ crimine conspurcare. Dic, quæso, Ven *Trombelli*, qua ratione, sine superstitionis macula, sacrificia, & alia hujus cultus generis, quæ supra adduxi, in cultu Sanctorum, defendere possis? Necessè habes, nisi omnem deposueris pudorem, ingenue profiteri: vos sanctos non dulia, sed latrā colere, & hoc modo in Deum esse injurios, & gravi censura notandos. Falleris, si contrarium nobis persuadere conaris. Fallere vero credentem, & stupidam Romanæ ecclesiæ plebem, non operosa est gloria. Tertio urget *Augustinus*: purioris doctrinæ cultores nulli martyri, animæ, aut angelo offerre aliquod sacrificium, quia *sana doctrina hoc institutum corrigit, & corripit*. Excellens hoc est nobis fidei Christianæ, quam primitiva ecclesia est professā, testimonium, egregiumque sanæ, quam in Lutherana ecclesia conservamus, doctrinæ documentum. Apparet ex hoc effato: Romanam ecclesiam

F 3

non

s) Vid. ej. Opp. Tom. VIII. Libr. XX. contra Faustum. p. m. 247. Edit. Bened.

t) Vid. l. cit. p. 247.

non habere sanam doctrinam Apostolicam, quam nos cum primitiva ecclesia tuemur. Primo statim intuitu intelligimus, St. *Augustinum* ad verba divi Apostoli Pauli respicere, qui veram Jesu doctrinam sanam, & ad pietatem excolendam imprimis proficuum appellavit his verbis: *Si quis, inquit, diversam sequitur doctrinam, neque sanis Domini nostri Jesu Christi dictis, pietatisque doctrinæ accedit, is inflatus nihil intelligit.* 1. *Timoth. VI. 3. 4.* Cui divi Apostoli effato *com. 10. 1. Timoth. I. & com. 9. Epistol. ad Tit. cap. I.* optime adjunxeris. Libra nunc veritatis expendat *venerabilis Abbas*, num hic Sanctorum cultus sanam Jesu Christi doctrinam habeat amicam? Declaret, hanc Romanæ ecclesiæ, de sanctis persuasionem, verum de Deo sensum, & vitæ sanctimoniam promovere? Ecquis æquus rerum æstimator dubitaverit, hanc Romanensium opinionem a sana Jesu doctrina longius recedere? Nemo viros in dijudicanda religionis veritate acutos, & justos vitii accusaverit, qui spissis satis libris, Romanam ecclesiam a sana Jesu doctrina recessisse, ad oculum demonstrarunt. Nemo forte B. nostrum *Hunnum*, qui Romanam ecclesiam Apostasiæ ream fecit, jure reprehenderit?

§. IX. Quo demum hyperdulia, haud levis cultus religiosi umbra, nitatur firmamento, ignoramus; neque hujus rei invenimus rationem. Hoc distinctionis genus primitivæ ecclesiæ prorsus est ignotum, & gentilium moribus institutisque debetur. Illi gradu honoris maxime diverso suos amarunt Deos, & pro diversa ipsorum conditione, & meritis vel majus vel minus pietatis, & honoris genus iis adhibendum decreverunt. Veteres migrarunt coloni, Ethnicorum Dii, quorum locum nunc occupant Romanensium sancti, sanctæque, quibus eadem officia, merita, & auxilia, qualia olim gentiles suis Diis attribuerunt, in sua nunc ecclesia assignant. Id Pontificii non inficiari possunt. Nam quæ in templis, & imaginibus leguntur inscriptiones, edocent, gentilium Deos a Romanensibus quidem expulsos, sed novos in ipsorum locum subvectos esse Sanctos. Templum vetustate & splendore insigne, quod *Pantheon* vocatur, & olim Jovi Deorum præsidii, cæterisque Diis fuit sacrum, jam Mariæ virginis, & omnibus St. Christi Martyribus est dicatum, & summæ est, expertæque sanctitatis auctoritatisque. Quæ conspicitur, meam sententiam confirmat, inscriptio, quæ integra ita legitur:

PANTHEON
AB AGRIPPA AUGUSTI GENERO
IMPIE JOVI CÆTERISQUE
MENDACIBUS DIIS
A BONIFACIO III. PONTIFICE
DEIPARÆ ET SS. CHRISTI
MARTYRIBUS PIE DICATUM. u)

Venerabilis Montfaucon hæc nobis de Pantheo tradit. *Pantheon*, inquit, illud magnum Romanum ab Agrippa, ut vulgaris fert opinio, constructum est, vel restauratum tantum, & ornatum porticu, ut est aliorum sententia: hoc, inquam, *Pantheon* hodieque integrum est. Lux superne a magno foramine intrat, in fornicis medio constituto, in circuitu templi interius sex magnæ aspides sunt, idque, ut totidem Deorum statuae collocarentur; puto namque ex Deorum multitudine ortum, quod *Pantheon* nominaretur, non autem, ut habet Plinius, quod forma ejus convexa fastigiatam cæli similitudinem ostenderet. x) Ne hujus vitii Romanenses iniquius insimulare, aut præpedito animo hæc scribere videar, ipsorum marmora, monumenta & templa, ut invictissima veritatis, quam assero, documenta illis oppono. Pauca hujus rei testimonia afferenda statuo, ut de argumento disceptationis constet. Solemnæ fuit apud gentiles *Bona Dea* nomen, ad cujus altaria, & sacra undique confluerunt mortales, eximia sibimetipsis a *Bona Dea* promittentes præmia. Summo pietatis affectu, & honore præ cæteris Deabus culta, & ipsi quædam hyperdulia fuit olim præstita. Revixit *Bona Dea* nomen, & cultus in *Maria*, quæ Pontificiis est *Bona Dea*, omnis, uti jam adduximus, bonitatis, & prosperitatis fons & origo. Eamque ob causam Mariæ præ omnibus, quas devenerantur Romanenses, sanctis femellis, & virginibus, excellentius aliquod cultus genus, quod hyperdulia appellatur, summa animi pietate præstant. Hæc non ex nobis ut araneas fingimus, sed ex Romæ Modernæ autore ediscimus, qui hæc tradit: *Si fideles seu Christiani, quum gentilium cultum in purum, & sanctum ecclesiæ Christianæ mutarent, certas regulas, & proportionem ob-*
serva.

u) Vid. Gruteri *Inscription. Roman.* p. 1. & *Missonii Itinerar.* p. 452.

x) Vid. *Montfauconii Antiquitat. Explanat. Tom. II. Part. I.* p. 53.

servarunt ; certe secundum rei veritatem & conformitatem instituerunt, ut templum olim Bonæ Deæ sacrum, Mariæ sanctæ virgini consecrarent. y) Quod etiam hujus auctoris testimonio de Theodoro, cujus tutelæ infantes, & pueruli sunt traditi, asseritur. Hic patronus jam Romuli vices sustinet. z) Alluserunt quoque Romanenses in stabiliendo Sanctorum cultu ad nomina, quorum similitudinem, & conformitatem adamarunt, ut ex templis St. Apollinaris, & St. Martinæ intelligitur. Utrumque possederunt gentilium Dii, unum Apollo, alterum Mars. Nec hoc inficiantur Romanenses. †) De Marte satis rem declarat inscriptio:

MARTYRII GESTANS VIRGO MARTINA
CORONAM
EJECTO HINC MARTIS NUMINE
TEMPLA TENET. ††)

EXERCITATIO VIII.
DE
VSU VOCIS, ADORATIO.

AD CAP. III. p. 17. seq.

§. I.

De voce, adoratio, variis exemplis docet Ven. Abbas, illam pro cultu divino, & honore externo in Scriptura sacra sumi, ita tamen, ut suspicionem cultus dulci, & hyperdulci non evitet. Audi

y) Vid. Rom. Nov. Tom. II. de St. Mariæ templo in Mont. Aventin. c. X. p. m. 159. interprete Alberto Reimaro.

z) Vid. Tom. II. de Templo St. Theodori c. XXXVI. p. 235.

†) Vid. Rom. Nov. Tom. II. de St. Apollinar. Templ. c. XXI. p. 403.

††) Vid. Tom. II. de Templo St. Martinæ & St. Lucæ c. XIV. p. 638.

Audi ipsum: „ Ostendo, *inquit*, Hebræos adorationis nomine non illud
 „ tantum modo summum obsequium intellexisse, quod Deo adhibetur, in
 „ argumentum supremi dominii, quod in nos habet, verum etiam minora
 „ illa obsequia, quæ creaturis præstantioribus deferimus, quum illarum
 „ excellentiam, aut præclara erga nos merita testificamur: veluti cum po-
 „ pulum terræ adoravit Abrahamus, cum Saulem adoravit David, cum Davi-
 „ dem Nathan Propheta adoravit. “ a) Vulgatam porro defendit versio-
 „ nem his verbis: „ Cave vero, *inquit*, putes, hæc ideo ab allegatis Doctori-
 „ bus tradi, quod Latinam Bibliorum interpretationem tantummodo se-
 „ quantur, non vero Hebraica ipsa volumina. Scilicet hæc utentia vo-
 „ ce *iistachû* derivata a radice *Sciachàb*, & quam vulgata nostra vertit,
 „ *adoravit*, ea utuntur voce, qua obsequium summum corporis demis-
 „ sione testatum quis facit, sive Deo obsequium illud, sive angelis, sive
 „ etiam hominibus adhibeatur. “ b) Haud obscurus hujus sententiæ
 suffragator est Ven. *Mabius*, qui, miro acumine, circa hoc verbum *ad-
 orare* nobiscum disputat. Paucis ipsius exprimam mentem. Ipsi per-
 suasum est, verbum *adorare* in plurimis locis quædam signa externa hono-
 ris, & reverentiæ declarare. Certum esse putat, Hebraicum vocabulum,
 si de Deo agitur, adorationem summam, si vero de creaturis deprehen-
 ditur, illud honoris genus longe inferius, significare, quo homines
 aliis suum declarant studium. Putat, Protestantes noluisse, ut plebs
 in scriptura sacra talia offenderet effata, e quibus appareret, a Catholicis
 etiam verbum *adorare*, ad significandum honorem creaturis adhibitum,
 usurpari, inde eos substituisse in ejus locum vocabulum *prosternere*, in iis
 dictis, in quibus de honore creaturarum sermo est, ne scilicet populus
 eorum amplius addiscere posset, ex Bibliorum lectione, quod omnino
 permissum sit, honorem creaturis adhibendum, etiam vocabulo *adorare*,
 apposite exprimere. c)

§. II Omnis circa vocem *adorare* versatur disceptatio, quæ facile
 componi poterit, si inter nos, de adoratione religiosa, quæ soli Deo

G

com-

a) Vid. p. 17. Cap. III.

b) Vid. p. 18.

c) Vid. la vérité de la Religion Catholique par M. des Mabis Chap. VIII, des ima-
 ges p. 340. sqq. Edit. Paris. 1710.

competit, & de *adoratione* civili, hominibus ex more Hebræorum per incurvationem, & corporis in terram demissionem præstita, constat. Verbum enim *adorare* in placitis Veteris Testamenti divinis æque pro adoratione Dei religiosa, ac nudo honoris in superiores, aut alios viros illustres signo, legitur. Exempla hujus vocis modo de cultu religioso, modo de honoris obsequio sunt, in sacro V. T. codice ubivis sunt obvia, quæ accurate nobis conservavit, & collegit Vener. *Marius de Calasio*. d) Quam ambigua etiam sit hæc verbi notio; facile tamen, si rem rite expendimus, ex toto verborum ambitu ediscimus, qui sensus in dictis, quæ perlustramus, sit potior. Annotavit hæc summo cum judicio Cel. *Jacobus Gussenius*, & nostrum excitavit studium, hæc in mentem revocans: *Intelligitur quidem inclinatio quævis. Applica vero Exod. XX. 5. ne putes aliquem parvum demissionis gradum hac prohibitione non vetitum erga idola.* e) Arridet singularis, quam circa hujus vocis, *adoratio*, f) notionem affert Cel. *Matthæus Brouërius de Niedek*, Juris-Consultus in Belgio haud incelebris, observatio, qua insigniores hujus adorationis voces enarrantur. Docet, apud Judæos Talmudicos quatuor potissimum usitata esse vocabula his distinctionibus descripta: quod scilicet השתחויה *Hischtachavæh*, quod cum affixo legitur 2. Reg. V. designat totius corporis prostrationem; ברך *Boerach*, genuum flexionem; כנע *Canah* demissionem capitis cum superiore corpore usque in genua; & קרד *Qard*, solius verticis inclinationem. g) Hæc sunt ex sententia Judaicorum Doctorum diversa cultus & adorationis genera, & gradus, qui in libro Megil. fol. 22. ab iisdem traduntur. Nec somnium, & figmentum has adorationis species dixeris; quia easdem apud Gentiles, & Hebræos obvias habemus. Triplex apud veteres, ut laudatissimus *Brouërius de Niedek* optime observat, h) fuit ratio flectendi corpus. Veteres procumbebant; stabant, vel

d) Vid. ej. *Concordant. Sacror. Biblior. Hebraic. Tom. IV. ad b. voc. p. 455. Edit. Roman.*

e) Vid. ej. *Commentar. Ling. Ebraic. ad verb. שחך p. 847. Edit. Amstel.*

f) השתחויה.

g) Vid. ej. *Dissertat. de Populorum Veter. & Recentior. Adorationibus, cum figuræneis. Cap. I. p. 8. Edit. Amstelod. ann. 1713.*

h) Cap. XVII. p. 176.

vel sedebant. Summum adorationis genus apud Gentiles fuit, prostratio in terram coram suis simulacris, ut ex Tibullo ediscimus.

Non ego, si merui, dubitem procumbere templis: i)

Neque Judæi hujus adorationis modi fuere expertes, quod vel exemplum Jesu nos edocet. Cum ille extrema subiret supplicia, dolore, & tristitia depressus, prostravit se in terram. Paululum enim progressus, in terram facie sua procumbebat adorans. *Matth. XXVI. 39.* Ut effatum *Apocalyps. Cap. IV. 9.* & Chrysostomi, & Augustini testimonia præteream.

§. III. Si de adoratione, quæ soli Deo competit, agitur, externa hæc corporis demissio cum interno animi affectu semper est conjuncta. Id autem in civili honoris, seu si adoratio magis arrideat, cultu non offenditur. Possumus citra religiosam aliquam *adorationem*, omnibus reverentiæ, & honoris notis externis regi, aut proceribus nostrum declarare obsequium, sed inde non sequitur cultus adorationis religiosus. In cultu vero Sanctorum, eorumque reliquiarum, & imaginum non est mera externa, & civilis, sed religiosa *adoratio*: quod non solum ex his figuris externis, sed spe, fiducia, fideque in imaginibus, Sanctisque, quos exhibent, collocata imo votis, ac desideriis coram imaginibus, effusis, satis apparet. Bene ac sapienter majores nostri hoc discrimen inter cultum religiosum, qui Deo deferatur, & honorem civilem, qui creaturis adhibetur, in verbo, *adorare*, observarunt, & sæpius vocem *prosternere*, selegunt, ut omnem omnino superstitiöse adorationis notam ex animis auditorum suorum extinguerent. Secutus est Lutherus alias versiones, quæ vocem, *adorare*, in variis locis quoque per vocem *prosternere* expresserunt. Rem nonnullis testimoniis confirmabo.

§. IV. Locus, qui *Genes. XVIII. 2.* extat, in vulgata versione ita fluit: *Et adoravit in terram.* Parum recedunt aliæ versiones, quæ, ut Syriaca, & Targum Onkelos & Arabica verba ita exprimunt: *Adoravit in terram, & super terram.* Hebræo-Samaritana vocem, *adoravit*, haud vitiose ita reddidit: *Prostravit se in terram.* k) Accuratori itaque examini nostram submittimus versionem, ut videamus, num ipsi circa hoc verbum, *adorare*, insit discrimen. Biblia, quæ extant, Pentapla hoc, quod

G 2

tan-

i) *Vid. Lib. I. Eleg. 5. vers. 44.*

k) *Vid. Briani Waltonii Bibl. Sacr. Polyglotta Tom. I. ad b. l. p. 66. seq.*

tantopere urget Vener. *Mabius*, discrimen planius edocent. Effatum *Genes. XVIII. com. 2.* secundum versionem vulgatam ita fuit: Adoravit Abrahamus in terram: Sed Lutherana & aliæ versiones verbum, *adorare*, per demissionem in terram pronuntiarunt. Desiderat itaque *Mabius*, religionis Lutheranae obtreclator, verbum, *adorare*. l) Eadem fere verba retinent excitatae versiones, *cap. XIX. com. 1. Genes.* in quo de apparitione duorum agitur Angelorum, quos ex mente versionis vulgatae, ita excipit Abrahamus: *adoravit pronus in terram*. Reliquæ versiones iterum verbum, *adoravit*, silentio involvunt, & rem ita exprimunt, *demisit se, prostravit se in terram*. m) Vener. *Augustinus Calmetus*, Societatis Jesu Professor, accurata mentis indagine de sensu verbi *adorare* indicat, & externum officii & honoris intelligit signum. *Abraham*, inquit, *hic hospitalitatis amorem ostendit, atque pro hospitibus suis observantiam, & cultum. Festinans currit, ut eos invitet atque coram ipsis humi prosternitur. Verbum adorare, aliquando in Scripturis usurpatur, ut simplex exterior observantia significetur, quod fit, corpus magis, minusve inclinando pro illorum merito, & qualitate, qui hunc honorem vel recipiunt, vel reddunt. Aëctus exterior, quo Deum adoramus, alius prorsus non erat ab eo, quo homines excipiebantur, sed interiori duntaxat animi sensu distinguebatur*. n) Circumspecte judicat *Calmetus*, & re ipsa cultum, seu honorem externum intelligit, quia hanc admittit sententiam: Abrahamum hos viros pro hospitibus, quos hospitalitatis jure dignos censuit, forte agnovisse, & iis debitum humanitatis officium, apud Orientales populos receptum, præstitisse. Quandoque vocem, *adorare* in versionibus, sine vitio retinuerunt, ut linguae sanctae genium, & Judæorum ritum exprimerent *2. Sam. IX. 6. 2. Sam. XIV. 22.* Primum dictum in versione vulgata Romanensium ita legitur: *Mephiboseth adoravit regem*: Lutheranorum hoc verbum, *adoravit*, ex Romanensium desiderio, addidit. Sed Judæorum recedit, sua fiat sententia, & verbum *adoravit*, per vocem *prostravit*, feliciter expressit. o) Rotunde Judæi, alias talpacæciores, hanc adorationem, quam fingunt Romanenses, de externo, & nudo veneratio-

l) Vid. *Biblia Pentapla ad h. l. Tom. I. p. 47.*

m) Vid. *l. c. p. 51.*

n) Vid. *ej. Commentar. ad h. l. Tom. I. p. m. 134 Edit. laud.*

o) Vid. *Bibl. Pentapl. Tom. I. l. c. p. 986.*

nis interpretantur signo. Posterius enīctum 2. Sam. XIV. com. 22. ab ea, quam ad prius dictum suppeditavi, non recedit versione. p)

§. V. Retinuit porro nostra versio vocem, *adorare*, in Ps. XCLIX. 5. in quo verba sic se habent: *Laudate coram Domino nostro, & incurvate vos coram scabello ejus pedum, sanctus est.* Vulgata hæc verba ita interpretatur: *Exaltate Dominum, Deum nostrum, & adorete scabellum ejus, quoniam sanctum est.* Sensus igitur Romanensium huc redit: quasi ipsum scabellum pedum, seu arca fœderis sit adoranda. Paraphrastes Chaldaicus rem bene exhaustit: *Laudate coram Domino, Deo nostro, & adorete in domo Sanctuarii ejus. Sanctus est videlicet Dominus,* q) Recte commentatur Cl. *Witsius* בית המקדש domus Sanctuarii, versus Sanctuarium, in quo arca fœderis erat. r) Quod igitur aliæ versiones scabellum appellant, domus Sanctuarii Chaldaico interpreti dicitur, & arca fœderis, sanctissimo in loco posita intelligitur. s) Dolendi sunt Romanæ ecclesiæ rudiores, & plebei, qui ex sua vulgata vix hariolari, & intelligere possunt, num scabellum, seu arca ipsa ab Israelitis fuerit adorata, an aliud quoddam cultus religiosi objectum. Hæc si legunt, facile animum inducunt, ut credant, Israelitas tam stupidos fuisse, ut scabellum, seu fœderis arcam, adorarent. Proinde imagines sacras æquo pietatis affectu esse adorandas, facile sibi persuadent. Magis ad verborum sacrorum sensum accedunt aliæ versiones, quæ verba ad scabellum pedum, accuratius sunt interpretatæ. Nam Lutherana, Reformata, & Judaica vocolas, ad, coram, prope scabellum, ad declacarandum hoc mysterium, adjecerunt. t) Non tantopere verbum *adorare* urgemus, quum vox *Sanctum*, vel *Sanctus* causam adorationis in se contineat impulsivam. Si *Sanctum* intelligis, habes Sanctuarium, seu templi adytum; Si *Sanctus* placuerit, Deus, qui adorandus est, subintelligitur; quod Chaldaicus interpres, LXX. Seniores, alique admittunt. His itaque verbis non insinuatur scabelli *adoratio*, sed precum emissio coram scabello seu

G 3

arca

p) Vid. l. cit. p. 1005.

q) Vid. Biblia Polyglott. ad b. l. Tom. III. p. 243.

r) Vid. ej. Melet. Leidens. Exercit. IV. in Orat. Domin. de gestibus orant. §. VIII. p. 45.

s) Vid. Walt. Bibl. Polygl. Tom. III. p. 242.

t) Vid. Bibl. Pentapl. ad b. l. Tom. II. p. 148.

arca foederis, quæ gratiosa Dei gaudebat præsentia. Vocula u) enim addita, indigitat morem Hebræorum, in precibus effundendis consuetum, quo adorantes arcam versus, cui Deus insidebat, se convertere solebant, non arcam, quæ hic scabellum pedum appellatur, sed Deum ipsum, qui suam præsentiam in illa manifestandam promiserat, precibus efflagitantes, ut facile ex loco parallelo *Pf. CXXXII. 7.* colligi potest. Quod *Emanuel Sa*, in annotationibus facile nobis concedit, ita edisserens: *adore scabellum*, inquit, *seu ad arcam*, unde responsa dat Deus, *velut sedens super Cherubim.* x) Putaverim, hoc argumentum satis esse vindicatum a Cl. *Jo. Buxtorffio*, qui ad hæc duo Davidis loca observavit: *Arcam in his & aliis locis nunquam separatim vel sumendam vel considerandam esse sine Dei majestate, illi certo modo unita. Arcam Deus fieri curavit, non ut illa divinis honoribus afficeretur, sed ut ipse, juxta suam voluntatem, ad eam coleretur, & invocaretur.* y) Quin & ipse sacerdos summus expiationis die coram foederis arca preces effudit, sed non eam adoravit, quod eruditissime exposuit *Magnif. Deylingius.* z) Accurate rem explicat, & ad partes nostras accedit *Calmetus*, qui non cum cæcutientibus, de scabelli, sed veri Dei adoratione prope arcam, ita scribit: *Jerusalem versus faciem vestram convertite Dominum adoraturi, vel in templo illius prostrati majestatem ibi adore.* a) Feliciter laudatissimus *Gussetius* sensum reddit: *Rex non intrabat Basilicam ipsam, ideoque extra eam situs dum orabat, convertebat pios corporis sui motus versus eam, aque ac versus Arcam, cum utraque esset sedes Dei, objecta regis oculis.* b) Pudet nos in re, vel millies explosa, plura afferre testimonia, ne in triviis nota, diligentius tradere videamur.

u) *h.*

x) *Vid. Biblia Sacr. Vulgat. Edit. Scholiis & annotat. illustrat. Sixti V. jussu recognita atque edita ad h. l. Tom. I. p. 800. Edit. Antwerp.*

y) *Vid. ej. Exercitat. de Histor. Arc. Fœd. Cap. I. p. 18.*

z) *Vid. ej. Obs. Sacr. Part. III. Obs. XLVI. ad Hebr. IV. 16. p. 456.*

a) *Vid. ej. Commentar. ad h. l. Tom. IV. p. m. 409.*

b) *Vid. ej. Commentar. Ling. Ebr. ad h. l. p. 847.*

EXERCITATIONES ANTI-TROMBELLIANÆ

A D

DISSERTATIONEM II.

QVA

ENVMERANTVR VENERA-
TIONIS SANCTIS ADHIBITÆ
HOSTES.

EXERCITATIO I. PRÆLIMINARIS.

ella Sanctis olim, ipsorumque reliquiis, & imaginibus illata, Ven. *Abbas* singulari decantat dissertatione, & ejuratos Sanctorum hostes nobis recenset. Omnes, quotquot extiterunt, aut jam vivunt Sanctorum debellatores hac generali complectitur ratione. „ Monuere jam, *inquit*, pri- „ dem Catholici Doctores, in damnanda, reprehendenda- „ que Sanctorum veneratione consensisse Ethnicos, Ma- „ hometanos, Judæos, & Hæreticos, paucis eos omnes, „ qui Christianæ religionis, aut certe Catholicæ hostes sunt. “ a) Sequar ipsius vestigia, ita quidem, ut eos potissimum feligam, quos appellat imaginum, Sanctorumque hostes, de quibus accuratius examen est instituendum. Facile enim hoc concedo Viro venerabili, præter Gentiles, & Judæos, nonnullos primitivæ Ecclesiæ hæreticos Chri-

a) vid. *Dissert. IV. Cap. I. p. 32.*

Christum, ejusque assecclas, pios videlicet Jesu testes odio plusquam Vatiniano esse persecutos, & horum reliquiis, imaginibusque violentas injecisse manus. Tantum abest, ut eorum causam agam, ut potius ipsorum insaniam, & rabiem plane detester. Sed & hoc dubio carere mihi videtur omni, nonnullos patres nimias in Sanctos profudisse laudes, nec modum in Sanctorum cultu servasse, sed ultra, citraque deviasse, adeo quidem, ut rectum vix consistere potuerit. Non placet jam plus ultra limites, quos posuit Ven. Abbas, progredi, sed ejus servare ordinem. Nobis jam cum priscis paganis nulla est disceptatio, nec ipse in his Sanctorum hostibus excitandis est prolixus. Quos ego commentatione mea dignos judicavi, examini submisi, alios autem, de quibus non satis constat, aut quorum non magna est auctoritas, adversarios præterire satius duxi.

EXERCITATIO II.

DE

PORPHYRIO, ET JULIANO.

AD CAP. I. p. 32.

§. I.

Agmen eorum, quos Sancti parum amicos senserunt, ducit Porphyrius, quem paucis verbis tantum attingit venerabilis Abbas, hæc de eo afferens: „ Porphyrius, inquit, teste Hieronymo, „ martyrum miracula, & intercessionem irrisit. “ a) Nisi me omnia fallunt, de Porphyrio, alias Malcho, Tyrio illo rege, per nominis allusionem, a Longino dicto, insigni quondam philosopho, sermo est, nec dubito, quin hac in parte Ven. Abbas mihi adstipuletur. Uterque Porphyrius, & Philosophus, & Antiochenæ Ecclesiæ præsul, sus laborat macula, & suo quisque loco a Scriptoribus notatur.

§. II. Quem dixi, Porphyrius, cujus ætas in seculum III, incidit, is sine dubio est ille infensus Sanctorum hostis, quem Hieronymus, &

ex

a) f. c. p. 32.

ex eo Ven. Trombellius reprehendit, non vero *Antiochenus*, qui quidem ab eo non nomine & omnia, si credere fas est, sed ætate admodum differt. Fuit excitatus *Porphyrius* magnus ille, de quo concertatur, Philosophus, ut *Eunapius*, *Suidas*, & *Longinus* haud dubitanter tradunt. Rudimenta eruditionis a *Longino* accepit, & deinceps Romam tanquam ad bonarum artium mercaturam est profectus, seque commercio *Plotini* adjunxit, cujus consuetudine per aliquot annos usus est. Nec inanis ex hujus *Plotini* scholis discessit, sed haud vulgari rerum notitia instructus, relicta Roma, Siciliam appulit. Laudem eruditionis in rebus philosophicis ipsi non denegant, & *Lactantius*, & *Augustinus*, quorum prior *Porphyrium philosophiae antistitem*, b) posterior autem magnum, immo doctissimum *Philosophum* appellat. s) Quos emisit hic, de quo disputatur, *Porphyrius*, libri sunt deperditi, quorum fragmenta *Eusebius* in Præparatione Evangelica collegit. Calamos suos imprimis adversus Christianos direxit, & gentilium errores disseminavit. Tela ipsius, quantum fieri potuit, & *Lactantius*, & *Methodius*, Olympi Lyciæ episcopus, reprefferunt, ut apud Cel. Nicolaum Nourrium, d) & Casimirum Oudinum e) videre est. Libros hujus *Porphyrii* *Malchi*, *Libanium*, & *Julianum* imperatorem in deliciis habuisse testis est *Socrates*. Refert laudatus *Socrates*, hunc *Porphyrium* a Christianis esse male tractatum, ex quo tempore suum in Christianos evomuerit virus. *Porphyrius*, inquit, cum apud Casaream Palestine a quibusdam Christianis verberatus fuisset, iram comprimere non volens, præ nimio furore Christianam religionem deseruit: & odio illorum, a quibus casus fuerat, impulsus, libros maledicentissimos adversus nomen Christianum composuit. f) Religioni hunc *Porphyrium* Christianæ fuisse addictum, non sine ratione suspicatur Ven. Calmetus, qui *Socratis* affert testimonium, & ejus libros minime laudat. De ejus scriptis adversus reli-

H

gionem

b) Vid. *Lactant. Lib. V. Cap. II. p. 460.*

c) Vid. *Augustini Op. Tom. VII. Lib. XIX. de Civ. Dei. Cap. XXIII. p. 429. Edit. laud.*

d) Vid. ej. *Apparat. ad Bibliothec. Maxim. V. Patr. Tom. II. Dissertat. III. in Lactant. Cap. III. p. 627. Edit. Paris.*

e) Vid. ej. *Commentar. de Scriptor. Eccles. Tom. I. p. m. 299. sqq.*

f) Vid. ej. *Histor. Ecclesiast. Lib. III. Cap. XXXIII. p. 84. Edit. Paris.*

gionem Christianam emissis ita judicat, ea tam subtilia, acuta, & venenata fuisse, ut vix acutiora orbis Christianus ea ætate viderit. g) Quo demum animo suos adversus Christianos evulgarit libros, nos non investigamus. Satis est, inter nos constare, hunc ejuratum Christianorum hostem in veritatem divinam irruisse.

§. III. Inter ea, quæ ad institutum nostrum spectant, doctrinæ capita, in quibus cornua sua Sanctis, ex Hieronymi, & Venerab. Abbatis sententia, ostendit Porphyrius, est Sanctorum, eorumque reliquiarum contemptus haud ultimo ponendus loco. *Vigilantium* malefactorum a Porphyrio haustorum accusat errorum, hæc in verba, quæ præterit Ven. Trombellius, erumpens: Spiritus, inquit, iste immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpe hoc vilissimo tortus est pulvere, immo hodieque torquetur, & qui in te plagas dissimulat, in cæteris confitetur. Nisi forte in morem Gentilium, impiorumque, Porphyrii, & Eunomii has præstigias Dæmonum esse confingas, & non vere clamare Dæmones, sed sua simulare tormenta. h) Omnis, si quid in me est ingenii, judicive, error enatus est a falsa Dæmonum persuasionem, quæ prima fuit criminis, & hæreseos causa. Miracula, quæ per Sanctorum reliquias hac ætate edita creduntur, Porphyrius non negavit, sed Dæmonibus, iisque bonis, quos libamine carnum delectari, immoque fumigatione vivere, & pinguescere statuit, male adscripsit, & hæc suorum Dæmonum responsa, quibus divinitatem attribuit, summo studio collegit, Christianisque ad eludenda divina oracula, & placita opposuit. i) Duplicis generis credidit genios. Bonos, quos dixi, & malos, quibus nulla sacrificia esse offerenda, statuit. Audiamus ipsum ita disputantem. Quam ob rem, inquit, vir æquus, ac prudens, sibi ab isto sacrificiorum genere cavendum putabit, quo pravorum Dæmonum gratiam aucupetur. Animum ipse potius omni ratione, ac studio purgare conabitur, certus, eos nunquam puræ ac sinceræ mentis hominem aggredi, propter morum, ac naturæ dissimilitudinem.

g) Vid. Aug. Calmet Histoire Univers. Tom. V. Liv. LIX. §. V. p. 180. Edit. Strasbourg. 1740.

h) Vid. ej. Op. Tom. I. Epistol. LIII. advers. Vigilant. p. 593. Edit. Paris.

i) Vid. Eusebii Præparat. Evangel. Libr. IV. Cap. VI. & VII. p. m. 143.

dinem. k) Quæ duo, si rite pensitaveris argumenta, facile invenies causam, ob quam *Hieronimus* illum, ut Sanctorum irrisorem reprehenderit. Miracula per Sanctorum reliquias facta rejecit, & virtuti Dæmonum dedit: Sacrificia Christianorum propter martyres oblata, redarguit, putavitque, non his, sed solis Dæmonibus bonis, qui nostræ naturæ essent similes, nostrique internuntii, esse litandum. His quantum ego, ex *Eusebii* documentis colligo, rationibus commotus, cultum aliquem sanctis martyribus adhibendum *Porphyrius* improbavit. A *Plotino*, cujus commercio, & institutione usus fuerat, hanc de Dæmonibus persuasionem didicerat *Porphyrius*. Quam superstitionem in vita *Plotini* fuisse tradit, & varia miracula, & colloquia cum Dæmone, quem *Plotinus* habuit familiarem, instituta commemorat. Enarrat, quæ ratione præsentem quodam *Ægyptio* Sacerdote in æde *Isidis* Dæmonis invocatio sit facta, tam singularis quidem, ut pro Dæmone Deus accesserit, in cujus præsentia nihil interrogare, neque eum diutius videre licuerit. Ex his, & aliis haud vulgaribus annotationibus circa *Porphyrii* doctrinam, quam recenset *Baltus*, l) facile intelligimus, *Porphyrium* his Platonis principiis totum fuisse immersum, & hoc ex fonte Sanctorum rejecisse intercessionem. Irrisit, teste *Augustino*, *Porphyrius*, acutulus ille Christianæ religionis hostis, expiationem, & redemptionem nostram per sanguinem Christi, cui fictitiam aliquam opposuit animæ purgationem. *Porphyrius*, inquit, per quandam quasi purgationem animæ per theurgiam, cunctanter tamen, & pudibunda quodam modo disputatione promittit, reversionem vero ad Deum hanc artem præstare cuiquam negat, ut videas eum inter vitium sacrilegæ curiositatis, & philosophiæ professionem sententiis alternantibus fluctuare. Et post pauca. Hanc enim dicit per quasdam consecrationes theurgicas, quas teletas vocant, idoneam fieri, atque aptam susceptioni spirituum & angelorum ad videndos Deos. m) Ne hæc obscura relinquam eruta, afferam statim interpretationem, quam nobis suggerit *St. Augustinus*, his verbis: Sed subditus *Porphyrius* invidis potestatibus, de quibus & erubescibat, & eas libere redarguere formidabat, noluit intelligere, Dominum Jesum Christum esse

H 2

prin-

k) Vid. *Euseb. l. c. Cap. XVIII. p. m. 166.*

l) Vid. *Défense des S. S. Peres accusés de Platonisme Liv. III. p. 279. à Paris 1711.*

m) Vid. *ej. Op. Tom. VII. de Civit. Dei. Lib. X. Cap. IX. p. 187.*

principium, *cujus incarnatione purgamur: cum quippe in ipsa carne contempsit, quam propter sacrificium nostræ purgationis assumpsit.* n(Produnt hæc hujus tenebrionis mentem tam aperte, ut nullum plane sit dubium, quin & Christi, & Sanctorum intercessionem impugnarit. Hæc itaque est facies *Porphyrii*, quem perstrinxit *Hieronymus*, & quem *Constantinus M.* Imperator Arianis annumeravit, & severo percussit mandato. Plane consentientem habeo *Ven. Antonium Pagium*, qui, postquam *Porphyrii* ætatem adversus *Baronium* vindicavit, hæc ex auctoribus fide dignis affert. *Nam cum prius, inquit, Imperator scripsisset, Porphyrium religionis hostem pravis quibusdam commentariis contra pietatem editis dignam invenisse mercedem, nequis de exilio, alioque supplicii genere explicaret, subjungit: ac talem, ut ipse quidem infamis apud omnem posteritatem maximo opprobrio, & dedecore, compleretur; impia autem ejus scripta plane delerentur. Quibus manifestum est, nihil aliud imperatori propositum fuisse, quam ut publico edicto eandem probrosi nominis infamiam, Ario, ejusque sectatoribus inureret, qua Porphyrium flagrare videbat, & pari exemplo, quo Porphyrii libros extinxerat, impia eorum scripta supprimeret,* inquit *Holstenius in libro de vita, & scriptis Porphyrii.* o)

§. IV. Paululum me nunc ad alterum *Porphyrium* Antiochenæ Ecclesiæ quondam Episcopum converto, qui pluribus rerum gestarum scriptoribus non albo signandus videtur lapillo. Inique de Sanctis sensisse fertur. Vixit circa initium Seculi IV. ad annum 404. quem appellavi, *Porphyrius*. Non uno nomine *Palladio*, & aliis castigandus videtur, quippe qui alia inter scelera, & damna Ecclesiæ Christianæ illata, cum *Valentino* exercitus præfecto, Ecclesias diripuisse, & in tumultu crucis signum pedibus conculcasse dicitur. *Theodoretus* autem hunc *Porphyrium* non omni privat laude, sed hæc tradit: *Alexander in episcopatu successit Porphyrio, qui post Flavianum Ecclesiæ illius præsulatum sortitus, multa benignitatis monumenta reliquerat. Atque hic quidem excellenti quadam pri-*

n) *Vid. Tom. cit. Lib. X. Cap. XXIV. p. 197.*

o) *Vid. ej. Critic. Historic. Chronolog. ad Annal. Baren. Tom. I. ad Sec. IV. §. XXXIII. p. 411. Edit. Antwerp.*

prudencia præditus fuit. p) Qualem commendat *Theodoretus*, etiam atque etiam aspicere debuisset. Tam lenis de *Porphyrio* Antiocheno sententia dubios, ancipitesque Historicorum animos traxit. Ven. *Henricus Spondanus*, hoc *Theodoreti*, quod *Porphyrio* concessit, encomium his verbis prorsus rejicit: *A veritatis*, inquit, *scopo longius aberrasse arguitur Theodoretus, dum eum laudibus extulit.* q) Certe *Tillemontius* eum non ab omni hæreseos crimine absolvit. r) Id mihi datum esse non crediderim, ut ejus defensionem in me fusciperem. Celeberr. *Sam. Banagius* mitiorem de postremo hoc *Porphyrio* tulit sententiam. *Quibus*, (nempe ex *Theodoreti* verbis) inquit, *aperte liquet, non leviter, nimiumque de fama virorum credendum esse adversariorum accusationibus, utpote qui affectibus supra modum suis indulgeant. Hominem sane flagitiis ejusmodi coopertum, quæ Porphyrio Palladius tribuit, tot laudibus Theodoretus non affecisset.* s) Sed quicquid rei demum sit, neque illum, de quo supra egi, neque hunc, de quo paucis agendum esse statui, *Porphyrium* ab omni crimine libero.

§. V. Neque *Juliani*, cujus Ven. *Abbas* post *Porphyrium* meminit, fuscipio partes. „ *Julianus*, inquit, *Apostata* referente *Cyrillo*, hanc etiam „ ob causam Christianos acriter distringebat, eos Judæis peiores appellans: quippe Judæi unicum colebant Deum: Christiani vero non uni „ cum colebant hominem (Christum tum ille indicat) sed plures, & infelices homines: quo nomine procul dubio martyres intelligit, quos „ odio maximo insequabatur. “ t) Haud leve veritatis Christianæ impedimentum fuit *Platonis* doctrina, cui totus fuit deditus *Julianus*. Quicquid *Plato* de divinatione, magia, & dæmonibus tradidit, id avide arripuit *Julianus*, hoc telo religionis Christianæ capita infelicissime petens, ut bene annotavit, quem supra appellavi, *Cel. Baltus*. u) Duo insignia in

H 3

Cyri-

p) Vid. ej. *Histor. Ecclesiast. Lib. V. Cap. XXXV. p. m. 241. Edit. Paris.*

q) Vid. ej. *Annal. Ecclesiastic. ad ann. 404. p. m. 460.*

r) Vid. *Mem. Hist. Ecclesiastiqu. Tom. II. Part. I. p. m. 93.*

s) Vid. ej. *Annal. Polit. Eccles. Tom. III. p. m. 208. § XIX.*

t) Vid. *Ven. Aut. p. 32. & 33.*

u) Vid. *Déf. des Per. Liv. III. p. 285.*

Cyrillo Alexandrino mihi occurrunt testimonia, quibus cultum Sanctorum, & crucis Christi impugnavit *Julianus*. Primum, quod Ven. Abbas paucis lineis adducit, in suo ambitu ita fluit: *Quid vero tale, garrit Julianus, datum a Deo gloriantur Hebraei, ad quos a nobis vos transfugisse persuasum est? Illorum igitur sermonibus, si aures praeuissetis, non infelici loco prorsus essetis, sed deterius quidem quam antea, quum inter nos versamini, levia tamen sustinueritis ac tolerabilia. Unum enim pro multis Diis hominem, immo multos potius infelices homines coleretis. Hæc de Martyribus dici, statim nobis exponit Cyrillus, & cultum, quo Christiani hac temporis ætate affecerint martyres, egregie declarat. Sanctos porro, inquit Cyrillus, martyres, neque Deos esse dicimus, neque divino cultu scilicet illos adorare solemus, sed affectus, & honoris: quin potius summis honoribus illos ornamus, puta quod pro veritate strenue certaverint sinceritatemque fidei eo usque servarint, ut animam ipsam contemserint, repudiatisque mortis terroribus, periculum omne vicerint, & virtutis adeo mirabilis se ipsos veluti quasdam imagines vitæ hominum præposuerit. x)* Persuasio *Juliani*, infensissimi Christiani nominis hostis, ex paganismo oriebatur, quo Imperatores, & præclaris meritis ornati demortui in Deorum numerum referebantur, & pro Diis adorabantur. Quam cavillationem a Christianis removet *Cyrillus*, edocetque, se martyres externo honoris, ob sua merita, colere affectu, & non tam colere, quam potius honorare. Alterum, quod præteriit Ven. Abbas, testimonium, crucis signum potissimum concernit. At vos, inquit *Julianus*, infelicissimi homines, quum adorare, & colere nolitis ancile, quod penes nos servatur, aterna urbis pignus cœlitus delapsum, & a magno Jove, aut Marte, patre demissum; crucis lignum adoratis, ejusque signa in fronte formatis, & vestibulis ædium insculpitis. y) Male habuit *Julianum* Christianos scutum illud brevius e cœlo, ut fabulantur Gentiles, delapsum minime colere, sed signa crucis magni facere. Utrumque, & *Porphyrium*, & *Julianum* Apostatam e nostris eliminamus scholis, constanti ferentes animo, si tale quid nobis a *Bellarmino* imputetur. z)

x) vid. ej. Op. contra *Julian*, Libr. VI. p. m. 201. & pag. 203.

y) Vid. l. c. p. 194.

z) Vid. ej. Op. Tom. I. Lib. I. Cap. XX. de Sanct. Beat. p. m. 2185.

EXERCITATIO III.

DE

MAHVMETANIS, SANCTIS ROMANENSIVM INFENSIS, SED CVLTVI MAHVMETI PRORSVS ADDICTIS.

AD CAP. I. p. 34.

§. I.

Ut leonem ex unguibus; sic *Ven. Abbatem* nunc ex suis scriptis cognosces, eum minus candidum & moderatum in Lutheranos fovere animum, dum B. *Lutherum*, cum *Mahumeto* satis audacter conjungit. Ne ipsi quis vim inferri dicat, ipsius verba accurate appono. „Mahometanos, *inquit*, Sanctorum venerationi adversari multis quidem argumentis discimus, sed præsertim ex iis, quæ *Prateolus* (in verbo *Mahometes*) profert. Ex eo nempe novimus plane in eo convenire cum *Mahomete Lutherum*, quod Sanctis delatas preces, & cultum uterque reprobet. *Mahometes, inquit Prateolus*, ut omnia innovaret, Dei unius prætexebat cultum. Itaque Mariam a Christianis pro Deo (forte Dea) haberi calumniabantur: unde & Mariæ, omniumque Christi martyrum cultum omnem abrogavit. Porro quis nescit falso Prophetæ ac legislatori suo plane parere, atque omnino consentire eos, qui propterea se Mahometanos appellant, quod omnes prorsus *Mahometis* sui antecessoris errores, & falsa dogmata consecrantur? a) “

§. II. Haud poenitebit operis, ea omnia, quæ ad religionem Mahometanam spectant, accuratius eruiffe. De Maria non ignominiose sentit Mahumetus, licet eam cum Maria, seu Mirja Mosis sorore subdole con-

a) vid. p. 34. §. V.

confundat. Concedit eam ex afflatu Gabrielis concepisse, & Christum peperisse. Commemorat in libro Alcorani, Mariam secessisse a familia sua ad locum orientalem, & accepisse clam velamen, quo se tegeret. Et missus, tradit nugator, ad eam spiritum nostrum, (id est Gabriel,) & assimilatus est ei homo perfectus. Dixit Maria: Equidem confugio ad Misericordem, ut tueatur me a te. Si es timoratus, abstinebis te a me, dum confugio ad Deum. Respondit Gabriel: Certe ego sum legatus Domini, ut donem tibi puerum Sanctum. Dixit illa: Unde erit mihi puer, cum non tetigerit me homo (id est maritus)? neque fuerim meretrix? Respondit Gabriel: Ita erit. Dicit Dominus tuus: Hoc apud me est facile, & ut ponamus eum (id est puerum), in miraculum hominibus, & in misericordiam ex nobis. Et hoc est negotium definitum a nobis. Concepit igitur illum, & discessit cum eo in utero ad locum longinquum. b) Nihil ego in hac sectione Alcorani offendo, quod in Mariam injurium sit. Agnovit eam Mahometus pro pudica, & casta virgine, quæ, ut ipse deliravit, non ex Spiritus sancti obumbratione, sed ex Gabrielis complexu puerum magni nominis, est enixa. Si hoc Mahumeto vitio vertit, quod Mariam non præcepit invocandam, adorandamque, id ipsi, si alias hoc incarnationis arcanum rite retulisset, facile condonarem. Hoc autem male habet Prateolum, & bonum Marraccium, Mahumetum omnem imaginum cultum lege prohibuisse, atque hac ratione Sanctorum cultum destruxisse. Nulla enim imago in ipsorum delubris offenditur, & nullus Sanctus, nisi Mahometus colitur. Attentis legi oculis verba Suræ Secundæ Alcorani, quæ imaginum cultui minime favent. Ne ergo ponatis, inquit novæ doctrinæ promulgator, Deo similitudines; Et vos scitis. c) Sine dubio hæc verba ex vers. 4. Cap. XX. Exod. sunt deprompta. Omnem autem movet Marraccius lapidem, ut adstruat hic non de imaginibus, & simulacris, sed de idolis, & falsis Diis esse sermonem. Revera, ut putat hic nihil aliud improbat, quam idololatria, seu plurium Deorum cultus. Quia tamen aliunde constat, tam Mahumetum, quam illius assecclas, sacrarum imaginum infensissimos hostes semper fuisse, atque earundem cultum, tanquam idololatricum Christianis objecisse, nonnulla contra hunc illo-

rum

b) vid. Venerab. Ludovici Marraccii Lucensis Refutat. Alcorani ad Suram XIX. de Maria Meccana. p. 431. Edit. Patav. MDCXCVIII.

c) vid. Marraccii Refutat. Alcor. ad Sur. II. p. 10.

rum errorem argumenta breviter adducit. d) Quæ profert argumenta, satis nota sunt, sed nondum permoverunt Turcas, ut Christi imaginem, aut Sanctorum picturas admitterent. De imaginibus Dei, quantum ego judico, potissimum in hac Sura agit *Mahometus*. Inde *Marraccius* frequentem in Alcorano Apostrophem: *Et vos scitis*, ita explicat: *Unum tantum esse Deum*. e) Non igitur demunt Mahometani suo superstitionis & reipublicæ flatori, ejusque imagini cultum, sed Deum inconspicuum, quem colendum, & adorandum dicunt, imaginibus exprimendum, & sub his ipsis formis venerandum esse prorsus renuunt. Putant enim, has Dei invisibilis imagines mortales ad idololatriam, & superstitionem deducere. Rem tradit *Guilielmus Postellus*, asseritque: magno horrore Mahometanis esse imagines, & rerum vivarum picturas, ut idololatriam evitent. f) Cultus de cætero Moslemorum valde est superstitiosus. Non quidem Mariam, & Sanctos, sed suum *Mahomedem* impostorem singulari afficiunt cultu. Formulas, quibus in invocatione, & adoratione utuntur Mahometani; nobis tradit Dominus *Gagnier*. Talis hæc est, quam in peregrinatione Meccana effundunt: O Deus, nos invocamus tuum prophetam, & nos imploramus jam, ut per ejus intercessionem obtineamus remissionem peccatorum nostrorum. O Deus, converte te ad nos, & redde nos beatos per hanc visitationem, quam illi damus, & recrea nos per meritum ejus intercessionis. g) Ejusdem fere tenoris formulas invocationis offendes apud excitatum auctorem plures, quas jam silentio prætereo.

§. III. Instituunt Turcæ ad hujus impostoris tumulum suas peregrinationes religiosas, quibus peccatorum veniam acquirere, & Deum sibi propitium reddere conantur. Præcipit Mahometus in Sura II. Moslemis peregrinationes ad sacrum monumentum instituendas, & prospera quævis ipsis ab hac religiosa pollicetur peregrinatione. Peccatorum remissionem, & summam in rebus gerendis felicitatem illis promittit, ut *Marraccius* h)

I

&

d) vid. l. c. p. 17.

e) l. cit. p. 10.

f) vid. ej. *Histor. Oriental. & princip. des Turcs*. p. m. 145. Edit. Paris.g) vid. ej. *la Vie de Mahomet*. par Mr. Jean Gagnier. Tom. 2. Livr. 7. Chapit. 19. p. 393. sqq. à Amsterdam 1732.h) vid. *Maracc. ad Sur. II. de Vacca Meccan.* P. IV. p. 77.

& *Gagnier* i) ad hanc Suram observant. Distorta hæc, quæ *Sura II.* de peregrinatione Meccana traduntur, egregie enodarunt *Hadrianus Relandus*, & laudatissimus *Marraccius*, viri in hoc literarum genere facile principes. *Relandus* quinque momenta observat. 1) Intentionem, quo quis animo Meccam peregrinari contendit, & se ad id religiose Deo obstringit. 2) Permanfionem in monte Arafat. 3) Rationem, seu tonsionem in Mina. 4) Circuitionem Cabæ, sive ædis sacræ templi Meccani. 5) Cursum inter Safam, & Mervam. k) Forte expectationi, & desiderio illorum, qui accuratiorem harum peregrinationum cognitionem amant, fecero satis, si hæc rerum capita ex *Marraccio* diluero.

§. IV. Quod ad intentionem spectat, certum est, hanc peregrinationem a votivis, religionis causa, ut se expurgent institui. Ven. *Marraccius* hoc primum momentum e *Gabrielis Bremondi* Massiliensis itinerario ita explicat. Quidam, inquit, religionis, quidam vero negotiationis causa peregrinationem hanc suscipiunt. Magnates vero non nisi ad supplicium aliquod, quod commeruerint, evitandum. Hoc namque iter a quolibet crimine cæteros omnes absolvit, præter eos, quos imperator absolute punire decreverit. Extrinsecus tamen omnes magnam præ se ferunt pietatem. l) Maximam pietatis speciem declarant Peregrinantes, qui, teste eodem Ven. *Marraccio*, in itinere Alcorani versiculos decantant, & eleemosynas etiam supra vires erogant. Secundum, quod observat *Relandus*, momentum, est permanfio in monte Arafat. Quod sic elucidat *Marraccius*. Postero die proficiscuntur per intervallum mille passuum, in magnam quandam planitiem, nomine Arapha, quæ sita est ad radices montis ejusdem. In hujus medio clivus quidam seu tumulus assurgit, unde pro suggestu doctor quidam de sacrificio ibidem peragendo prolixè concionatur. Deinde quilibet pro sua facultate vervecès immolat, quorum magnam partem pauperibus distribuit: & hoc totum præstant dimidia hora ante solis occasum. Postea prolixas preces effundunt, elatis manibus, divinam clementiam implorantes, quo ipsis peccata dimittantur. m) Tertia *Relando* ratio est tonsio in Mina. Mina, seu

i) vid. *Gagnier* Tom. II. Liv. 7. Chapit. XIX. de la visite de Tombeau du Prophet. p. 389.

k) vid. *ej.* Relig. Mohammedic. Lib. I. Cap. XII. de Peregrinat. Meccan. p. 113. sqq.

l) vid. *Marracc.* ad Sur. II. de Vacca Meccana. Part. IV. p. 77.

m) vid. l. c. p. 78.

seu Muna, ut exponit *Marraccius*, est pagus, in quem retrocedunt, & huc proficiscuntur votivi. Situs est in media planitie montis Araphat, ubi scopulus quidam extat, in quo Abraham filium suum immolare voluisse credunt. Inde supra excitato *Guilielmo Postello* subnata est dubitandi ratio, num peregrinationes Mahumetorum in honorem Mahometi sint institutæ. Ipsi est persuasum potissimum in memoriam sacrificii, quod Abrahamus in filio Isaaco, in monte Caph Deo offerre volebat, has institui peregrinationes. n) Utrumque verum est; sed cultus Mahometi sine dubio est palmaria hujus itineris religiosi causa. Est vero circa montem specus quoddam, in quo Mahumetum poenitentiae causa delituisse fabulantur. Absoluto immolationis die, caput, ac pilos radunt, & festive, quantum possunt, induti, prædictum montem Araphat, & scopulum ibi situm invisunt, & unusquisque quadraginta ac duos lapillos sibi comparat. o) Circa hunc montem Araphat aliquantisper subsistunt, & triduo ibidem religionis causa morantur. Singulo die, singulare aliquod superstitionis officium absolvunt. Prima die, ut *Ven. Marraccius* commemorat, ad montis radicem proficiscuntur, precibusque cum murmure & mullitatione effusis septem ex his lapillis adversus montem projiciunt; secunda die numerum augent, & quatuordecim emittunt; tertia demum die reliquos, viginti videlicet unum projiciunt, hac freti persuasione: se hos lapillos in diaboli vultum projicere, ob pessimam Satanæ fraudem, qua Abraham tentavit, ut filium suum Ismaelem, in hoc montis cacumine mactaret, & immolaret. Quam ex sacro codice de Isaaco immolando offendimus historiam, interpolatricibus tractant manibus, eamque suis nugis, & mendaciis polluant, ut pleraque sunt Mahometanorum arcana. Quartum momentum nostra observatione dignum, est circuitio Cabæ. Quod Moslemorum mysterium ita nobis expedit *Marraccius*. Tres, inquit, tantum dies Meccæ morantur, quibus loca sacra invisunt. Uno ex his diebus septies Meccanum delubrum circumeunt, preces effundentes. p) Præter Mahometi sepulcrum, se ad insignium fœminarum stirpis Mahomedicæ, & aliorum Martyrum, & majorum monumenta conferunt, & sua erga illos pietatis officia

n) *vid. ej. la Republ. & Religion des Turcs p. 104.*

o) *vid. l. c. p. 78.*

p) *l. cit. p. 78.*

officia absolvunt. q) Ultima denique hujus religiosæ peregrinationis ratio, est cursus inter Safam, & Mervam. Quem ritum sæpius excitatus Ven. *Marraccius* his exponit verbis: Precationes quasdam submisse obmurmurant. Tum per certa intervalla saltitantes currunt, hac illac humeros ridicule jactantes. Id vero sæpius faciunt, quo, ut ipsi stulte existimant, peccatis exonerentur, penitusque purgentur. r)

§. V. Peractis itaque, quæ religio Mohamedica tradit, pietatis officiis, summus templi Meccani præses & protector, qui Rex Meccæ, & Sceriphus appellatur, se his religiosis adjungit, ducem, iis precibus quibusdam conceptis fausta quæque apprecatur, ut unus quisque bonis avibus domum redeat. Summæ dignitatis est hic Meccanæ urbis præfectus, qui apud Turcas vocatur *Hami Al Hamein*, hoc est protector, seu rector urbis sanctæ, Meccanæ, & Medinensis summus, qui his locis præest sacris, & religiosis ad monumentum Mohameti peregrinantibus de securitate, & salute prospicit, atque hoc aureum tuetur vellus, quod fusius explanat Cel. *Herbelotus*. s) Hæ sunt potiores *Mahumetum* colendi rationes, quas fusius in laudato auctore leges. Non putaverim, Ven. *Abbatem* Lutherum posse cum Mahumeto bona fide, & salva conscientia conferre. Non quidem Sanctos, eorumque imagines colunt Protestantes, attamen Lutherani, ut pressius scribam easdem non vituperio afficiunt, aut sedibus suis expellunt; neque Sanctulum quendam, ut Mahumetani Mahumetum colunt, sed solum Deum, quatenus & ratione, & revelatione cognoscitur, summo pietatis cultu devenerantur.

q) vide *Gagnier l. c. p. 397. sqq.*

r) *l. c. p. 78.*

s) vid. ej. *Bibliothèque Orientale ad voc. Scherif p. 785 sq. Edit. Paris.*

EXERCITATIO IV.
DE
JVDÆIS, SANCTORVM
HOSTIBVS.

AD CAP. II. p. 34.

§. I.

Judæos, quorum pertinacia plusquam falsissimis lacrymis est deploranda, ad Sanctorum cultum minus esse proclives, in aprico est. Id facile probatur ex rebus cum *St. Polycarpo* gestis, quas infra exponam. Inde recte Ven. *Abbas* argumentatur. „ Quantum, *inquit*, Judæis „ adhibitus martyribus cultus displicuerit, tum alia quidem haud dubia indicia, tum certe cura illa evincit, qua pro viribus studuerunt, ne „ Christiani Sanctissimi Martyris Polycarpi ossa colligerent. “ a) Duplici mihi videntur Judæi moveri ratione, ob quam infensum suum in imagines animum ostendunt.

§. II. Prima est religio, quæ ipsos cultu Sanctorum, eorumque imaginum usu prorsus prohibet. Animis ipsorum altius defixum est illud summi numinis mandatum : *non facies tibi imaginem*. Exod. XX. 4. Summam Hebræorum majores adhibuerunt sollicitudinem, ut suus, quem Deo deferrent, cultus, omnium imaginum, præter Cherubinos, quos Deus ipse efformandos præceperat, esset expers. Gravi enim pro piaculo habuerunt formam Dei immortalis rebus vilioribus exprimere, quod ex *Statio* optime observat Cel. *Banagius* : b)

*Nulla autem effigies nulli commissa metallo,
Forma Dei.*

Delapsi in Gentilium superstitionem, ad faniora redierunt principia, hujus mandati divini memores. Ne quidem Dei immortalis, quem venerantur, imaginem in ipsorum offendes templo. Quod religiosum cultus divini studium felicissimus, & acutissimus annalium conditor, *Tacitus*,

a) *vid. p. 34. §. VI.*

b) *vid. Histor. des Juifs Tom. II. Liv. III. Chap. XXVI. p. 1049. Edit. Rotterd.*

citus his verbis posteritati commendavit: *Ægyptii*, inquit, *pleraque animalia*, effigiesque compositas venerantur. *Judæi* mente sola, unumque Numen intelligunt. Profanos, qui Deorum imaginees, mortalibus materiis, in species hominum effingant. Nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt. Non Regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. c) Pulcre hæc Tacitus de moribus Judæorum observavit, cujus auctoritatem amplector, & magni æstimo. At quod ad Ægyptiorum spectat instituta, paululum recedo, & ejus testimonium recentius esse judico. Investiganti enim prima cultus superstitiosi apud Ægyptios incunabula, occurrit *Luciani* documentum haud rejiciendum, quod primis seculis templa imaginibus, & simulacris caruerunt. Licet enim Ægyptii mortalium omnium primi falso- rum Deorum cultum instaurasse dicantur, hanc tamen imaginum ab illis amolitur *Lucianus* superstitionem, & confirmat primitus nulla in templis apparuisse simulacra. Et ab Ægyptiis, inquit, *Affyrri doctrinam de Diis acceperunt, & sacra, templaque erexerunt, in quibus simulacra posuerunt, & statuas dedicarunt. Antiquitus autem etiam apud Ægyptios absque simulacris, & statuis templa erant.* d) Constat itaque ex *Luciani* documento, illud, quod ex *Tacito* adduxi, testimonium esse recentius, atque priscos Ægyptios simulacra in cultu religioso non admisisse, quod silentio præterire nolui. Id tamen nemo inficias iverit, Ægyptios omnium primos monstrosas effinxisse animalium figuras, & ridicula in cultu superstitioso admisisse simulacra, quod *Ven. Nic. Nourrius* ex *Lactantio*, *Arnobio*, *Minucio*, *Eusebio*, & aliis evidenter probat. †) Redeo nunc ad Judæorum cultum.

§. III. Quamvis de ritibus, & ceremoniis Judæorum inter nos satis constet; attamen multum roboris ex hoc Taciti testimonio nostrum nanciscitur argumentum. Exponit nobis laudatissimus rerum antiquarum commentator, in fronte, veram Numinis colendi rationem, quæ sola mente absolvitur. Qui Deum venerandi modus, enti spirituali, & animæ nostræ, quæ hujus Dei in conspicui commercio frui potest, est convenientissimus. Quorsum & *Jesus* respexit: *Veri cultores Deum in spiritu, & veritate adorabunt.* Joh. IV. 23. Tradit porro, Judæos a suis sacris omnes Deorum imagines, e re terrena, quocunque veniat nomine, confectas, arcere, & eos, qui has efformant, & colunt,

c) vid. ej. *Histor. Libr. V. p. m. 83.*

d) vid. de *Dea Syria* p. 157.

†) vid. ej. *Apparat. ad B. M. P. Tom. II. Dissertat. III. Art. II. p. 1044.*

lunt, dicere profanos. Quod iterum nostram confirmat sententiam, Judæos, ex suis institutis Deum sine omni coluisse simulacro. Eam hujus cultus causam fuisse, inde intelligimus: quod Deum, ens omnibus numeris perfectum, & materiæ terrenæ plane expers, his mortalibus, ut inquit *Tacitus*, materiis efformare, & exprimere, turpe, indignumque statuerent. Nec solis Judæis hæc Deum colendi ratio, & gloria debetur, sed & Romanæ genti, cui diu simulacra Deorum fuerunt ignota. *Plutarchus* hæc nobis de primis Romanorum institutis satis laudandis tradit: *Numa, inquit, vetuit Romanis, hominis vel bestiae formam tribuere Deo, neque fuit ulla apud eos ante vel picta vel ficta imago Dei, sed primos centum sexaginta annos templa extruxerunt, vel cellas Diis: simulacrum per id tempus nullum habuerunt, nefas putantes, augustiora exprimere humilioribus, neque aspirari aliter ad Deum, quam mente posse* e) Eadem ex *Varrone*, qui res Romanas ab origine gestas nobis conservavit, *Augustinus* tradit, his quidem verbis: *Dicit Varro, antiquos Romanos plus annos centum & septuaginta Deos sine simulacro coluisse. Quodsi adhuc, inquit, mansisset, castius Dii observarentur.* f) Castius coli Deos, putat *Varro*, si sine simulacro colantur. Quem puriorem castioremque cultum *Varro* ex Philosophorum scholis hausit. Crediderunt enim prudentiores Philosophi, Deum esse animam, motu, ac ratione mundum gubernantem. Non negaverim, commiscuisse nonnullos Philosophiæ Doctores animam Dei cum mundo; hoc tamen ex fonte bene, ac sapienter judicarunt, summo Numini, quod est anima, seu Spiritus, non rebus terrenis, non simulacris, & picturis, sed animo, mente, cogitatione, & meditatione, remotis omnibus precum, & desideriorum nostrorum arbitris, esse inserviendum, & obsequium nostrum eidem declarandum. *Clemens Alexandrinus, & Eusebius* hoc *Numæ Pompilii* interdictum de simulacris, ex Pythagoræ principiis deducunt, & laudatus *Clemens* Numam Pythagoreum appellat. g) Acerima de hoc *Clementis* effato orta est contentio, & *Hervetus* immanis Anachronismi *Clementem* accusavit. Nec omni caret animadversione; quia ex *Cicerone* & *Dionysio Halicarnassæo* evictum est; quod Pythagoras Numa est recentior. *Tullius*, Numam a Pythagoreis ob justitiam, & le-

e) vid. *Plut. in Vit. Numæ* p. m. 65.

f) vid. ej. *Op. Tom. VII. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XXXI. p. 37. Edit. Bened.*

g) vid. ej. *Stromat. Lib. I. p. 304. & Lib. V. p. 548.*

& legum æquitatem in commercium receptum esse, non sine ratione suspicatur. h) Omnis igitur error inde enatus est, quod *Clemens Plutarchi* testimonio, fideique nimis presse inhæserit, quod optime *Celeb. Nourrius* annotavit. i) Quo demum ex fonte hæc hauserit Numa, sive Mose, sive Philosopho quodam usus fuerit nescio; satis est, eum ex rei veritate judicasse. Proxime accedit hæc gentilium opinio ad invektivam illam Dei in Judæos orationem: *Cui assimilabitis Deum? aut qualem ipsi imaginem efformabitis?* *Jes. XL. 18.* Sola proinde mente ad Deum debent accedere mortales. Nulla in cultu adhibenda sunt Dei immortalis simulacra, cujus majestas, his rerum terrenarum formis, sua natura plane indignis, læditur. Ultimo commemorat *Tacitus*: *Judæos nec Regibus, nec Cæsari- bus hanc adulationem adhibere.* Quodsi Hebræi suorum, qui apud eos maximæ fuerunt auctoritatis, Regum, aut Patriarcharum imagines coluissent, id ex veritate asserere non potuisset. Sic enim ipsi fuisset dicendum: nostros, quos deveneramur, Imperatores, & Reges, eorumque simulacra rejiciunt, sed suæ gentis reges colunt, & ipsorum imagines pio afficiunt cultu. Nullum, *dicit*, in ipsorum urbibus, aut templis offendi simulacrum. Mirum proinde non est, Judæos imaginibus plane infensos, tenacissimos, immo acerrimos fuisse rituum a majoribus acceptorum defensores, & extremo plane zelo laborasse, ne *Caji* statua in templo Dei erigeretur. *Petronium* ob hanc rem legatum enixis plane precibus, ne id faceret orarunt. *Ptolomaidem* Judæi venerunt ad *Petronium*, exposueruntque suam sententiam. *Quod si tibi omnino constitutum sit, statuam afferre, & in fano collocare, nobismet ipsis prius interfectis, quæ tibi visa sunt, perfice.* Nam usque dum vivimus, non est, ut ea fieri patiamur, quæ nobis vetita sunt, & legislatoris auctoritate, & proavorum nostrorum, qui ea, ut vetarentur, ad virtutem spectare suffragiis suis confirmarunt. k) Religio, quantum deduxi, Judæis obstat, quo minus Sanctorum imagines, quod in ipsis reprehendit *Ven. Abbas*, pio excipiant affectu.

§. IV.

h) vid. *Lib. IV. Tuscul. Quæst. p. 163.*i) vid. ej. *Apparat. ad Biblioth. Max. Patr. Tom. I. Dissertat. II. de Clem. Alexand. Op. 69. Cap. XVII. Art. II. p. 1128.*k) vid. *Josephi Antiqu. Judaic. Lib. XVIII. Cap. VIII. Tom. I. p. 900. Edit. Havercamp.*

§. IV. Altera ratio est odium in Christum, ejusque asseclas. *Prædicamus*, inquit Div. Paulus, *Jesum crucifixum Judæis offensionem*. 1. Cor. I. 23. Hoc igitur, quo in Jesum, ejusque fideles professores feruntur, odio occæcati, nullos Sanctos, neque ipsorum admittunt picturas. Quantum veritatis historiæ, quam nobis *Athanasius* tradit, forte insit, de furore Judæorum in imaginem Jesu crucifixi, judicatu est difficile. Imaginem Jesu crucifixi Beryti a Judæis male tractatam, & de novo crucifixam, sanguinem emisisse tradit. Cum tam maximum, inquit *Athanasius*, facinus fuisset perpetratum, res mira, & vehementer stupenda, nulloque unquam seculo audita, ibi repente est effecta. Nam ipsius vulneris locus, aqua, & sanguine illico cæpit decurrere. l) Rem in se multis obnoxiam fidiculis, ob credulum *Athanasii* animum, plerique Romanenses incredibili plane fide, excipiunt, & pro eo, quo sunt ingenio, ad figmenta eruenda mirum in modum apposito, novis adauxerunt accessibus. *Schelstratenio* in hac historia non defuit nova fingendi argumentum. Repetam ejus verba. *Sexto decimo milliario a Sydone Berytus est opulentissima civitas. In Beryto quædam nostri Salvatoris iconia Nicodemi propriis manibus fabricata, non multum post passionem Christi ad ignominiam ejus, a quibusdam Judæis ridiculose crucifixa, sanguinem produxit, & aquam, unde & multi in vero crucifixo crediderunt; quicunque etiam ex stilla iconiæ fuerunt peruncti a quacunque gravarentur infirmitate, reddebantur incolumes.* m) Difficulter *Schelstratenius* nostros commovebit animos, ut hæc credamus; non tam, ob irrecutitorum in Jesum odium, quam potius momenta quædam alia, quæ hujus rei fidem labefactant. Etsi res esset certa, ad confirmandum Sanctorum cultum nondum sufficeret.

l) vid. ej. *Opp. Tom. II. de Passion. Imagin. Dom. nostri Jesu Christ. Cap. II. p. 634. Edit. laudat.*

m) vid. ej. *Antiquit. Ecclesiast. Tom. II. in Append. ad Op. Geographic. ad Urbem Sydon. p. m. 539. Edit. Rom.*

EXERCITATIO V.
DE
BASILIDIANIS, IMPURISSIMIS
IDOLORVM, ET IMAGINVM CVLTO-
RIBVS, ROMANÆ ECCLESIAE
FACILE DONANDIS.
AD CAP. II. p. 35. 36.

§. I.

Basilidiani, antiquissimi hæretici, nunc sunt excutiendi. Ut autem tanto felicius Ven. *Abbatis* mentem intelligamus, observandum est, quod circa hos Sanctorum hostes, constituit discrimen. „Eos, *inquit*, qui Sanctorum cultui iniquiores se præbuerunt, in „duplici differentia oportet constitui. Nam alii, cultum Sanctorum, „v. g. martyrum inprobabant, ex eo quod hosce vere & Sanctos, & „beatos esse non agnoscebant: vel quia martyrium ipsum non existima- „bant bonum esse, vel quia putabant eos non pro vera, sed pro falsa re- „ligione vitam profudisse. Alii vero, quamvis Sanctos vere esse illos, „qui Sancti dicebantur, agnoscerent, & in beatis numerarent, illis ta- „men nullum adhibere sacrum cultum volebant. Ad primum genus spe- „ctare videtur *Basilides*.“ Et post pauca. „Vixit autem *Basilides* antiquis- „simus ille primis Ecclesiæ temporibus & quarta ex hæresibus, quas „enumerat *Augustinus*, ea est, quæ ex *Basilide* desumpsit nomen. a)

§. II. *Basilides Alexandrinus*, qui Basilidianæ hæresi nomen dedit, seculo jam secundo virus scelestarum sententiarum in Ægypto disperfit. Miram Platonismi, & Pythagorismi in hac *Basilidis* hæresi deprehendes commixtionem. Quæ de Deo, & hujus mundi origine *Basilides* senserit, nobis tradit *Epiphanius*: erat, *inquit*, *ingenitum unum principium, qui solus est omnium parens. Ab hoc procreata mens, a mente verbum, ab hoc*

a) *vid. p. 35.*

hoc prudentia, a qua virtus & sapientia prodiit. Ab utraque porro principatus, potestates, angeli. b) Inde ingens angelorum seu geniorum numerus, quos variis sub formis, & imaginibus coluerunt Basilidiani. Doctrinam de transmigratione animarum in suam, quam consarcinavit, superstitionem adoptavit Basilides, quod nos edocet Origenes, hæc commemorans: Et ego, inquit Paulus, mortuus sum; cepit enim mihi jam reputari peccatum. Sed hæc Basilides non advertens, de lege naturali debere intelligi, ad ineptias, & impias fabulas, sermonem Apostolicum traxit in Pythagoricum dogma: id est, quod anime in alia, atque alia corpora transfundantur, ex hoc Apostoli dicto conatur adstruere. c) Inique porro de Christo senserunt Basilidiani, cujus quidem diem baptismi celebrarunt, sed se Eucharistia abstinuerunt. Insigniora errorum latibula ipsis fuerunt vocabula Abraxas, & Chaulochau, sive Caulacau, quorum primo summum omnium principem statoremque, posteriori vero Christum designarunt, ut tradit Irenæus. Igitur, qui hæc didicerit, & angelos omnes cognoverit, & causas eorum, invisibilem, & incomprehensibilem cum angelis, & potestatibus universis fieri, quemadmodum, & Caulacau fuisset. d) Multum in eo desudarunt Critici, ut insolens nomen Caulacau enodarent. Non aberraverunt in eo iudicio illi, qui Theodoretum sequuntur interpretationem, secundum quam Jesum, mundi redemptorem, hoc inaudito insignire voluerunt nomine. Cel. Grabijs, qui Irenæi verbis admodum mutilis nimium tribuit, mundum intelligit. Verba Irenæi, quæ immediate præcedunt, in excitato testimonio, ita fluunt: Quemadmodum, inquit, & mundus nomen esse, in quo dicunt descendisse, & ascendisse Salvatorem esse Caulacau. e) Observat laudatissimus Grabijs, hunc textum esse mutilum & hiulcum, indeque difficile genuinum verborum sensum eliciendum. Observat, Theodoretum & Epiphanium hoc nomen de Jesu explicuisse. Ipse vero in aliam descendit sententiam, quæ ita sese habet: Quantum ex Irenæi verbis, licet vitiatis, conjicere licet, nomen Caulacau, quod proprie lineam ad lineam significat, ex Es. XXVIII. 10. desumptum, non ipsi Salvatori, sed mundo tribuerunt Basilidiani, quod mundus ipsis quasi duplex linea videretur, per quam descendit, & ascendit

K 2

Sal.

b) vid. Epiph. Hæres. XXIV. Lib. I. Tom. II. p. 69.

c) vid. ej. Commentar. in Epistol. ad Roman. Cap. V. Lib. V. p. m. 536.

d) vid. ej. Lib. I. advers. Hæres. Cap. XXIII. p. m. 98.

e) loc. cit. p. 98.

Salvator. f) Obscura videtur hæc *Grabii* explicatio, & potius *Cel. Barnagii* interpretatio hujus portentosi nominis, *Caulacau*, seligenda. Vocem *Caulacau* credit duobus Hebræis constare vocabulis, כֹּחַ & לִנְיָ. לִנְיָ redemptor est, quo nomine Christus afficitur, *Job. XIX. 25.* כֹּחַ vero fortitudinem significat. Jesum itaque vocarunt redemptorem fortem. Illa est vocis *Calauchau* vis, & notio. g) Sic quoque res cum voce, *Abraxas*, & *Abrifax* est comparata. Expedita est laudatissimi *Barnagii* hujus nominis enodatio. *Abraxas*, inquit, quoque Hebræum est. אֲבִי pater est, שֵׁן caput, quo sensu legitur apud *Danielem VII. 1.* Erit ergo pater præcipuus, & præstantissimus, qui caput est omnium. h)

§. III. Sed id nos non tantopere exercet, unde vox *Abraxas* suos duxerit natales; illud accuratiori mentis indagine indiget, quem Deum, aut quod sidus hoc nomine *Basilidiani* coluerint. Hand fefellit *Hieronymum* augurium, quo *Mithram* sub hoc nomine coluisse *Basilidianos* autumat. i) Res in aprico est, *Abraxam* *Mithræ* simulacrum exhibuisse. Non tamen negaverim, *Basilidianos* hoc simulacro Christum simul coluisse. Invenies detestandam superstitionis *Aegyptiacæ*, & doctrinæ *Christianæ* in *Basilidianorum* cultu permixtionem, adeo quidem, ut nihil omnino in his hæreticis offenderit *Cel. Tillemontius*, quod laude dignum judicaret. Inde *Basilidianorum mysteria appellitat ridicula.* k) Martyrium non prorsus improbavit *Basilides*, sed non tanto, quanto *Romanenses* illud æstimant, pretio dignum judicavit. Præjudicio de animarum transmigratione occupatus, credidit animam quæ in alia vita peccavit, & nullas dedit pœnas, in hoc, quod nunc gubernat corpore, supplicio affici, satis honorifico per martyrium: alias autem animas hac ipsa ratione a suis ablui nævis, & peccatis. Et si quis, inquit *Clemens Alexandrinus* de hac *Basilidianorum* opinione, qui omnino non peccaverit, accesserit ad patiendum, quod quidem

f) vid. l. c. in *Nor. Grabii ad Irenæum. n. 11. p. 98.*

g) vid. ej. *Annal. Politico. Ecclesiast. Tom. II. p. m. 49.*

h) l. cit. p. 49.

i) vid. ej. *Commentar. in Amos Cap. III. p. 149. Tom. III. Edit. laud.*

k) vid. ej. *Memor. ad Histor. Ecclesiast. primi Seculi Tom. II. Part. II. de Basilide p. 95 & 101.*

dem est rarum, tamen ne is quidem patietur ex paratis a potestate insidiis sed patietur, ut passus est infans, qui videbatur nihil peccasse. 1)

§. IV. At enim vero, *Ven. Abbas* operam dat, ut *Basilidianorum* emolliat errores, & demonstret, eos neutiquam fuisse Sanctis adversos, sed Sanctorum cultum aliqua ex parte admisisse. Miror sane, qua fide *Basilidianos*, & alios hujus furfuris hæreticos, in præsidium cultus Sanctorum stabiliendi vocare possit. Non erubescit, *Basilidi* hanc abluere maculam, & auctoritatem, in qua tantopere innititur, patrum infirmare. Audiamus *Ven. Abbatem*. „ Neque *Basilidem*, neque eos Gnosticos, quos „ reprehendit *Irenæus*, neque *Cainos*, seu *Cajanos*, neque denique *Manichæos* omnes a cultu Sanctis adhibendo abhorruisse, probabilibus „ argumentis evincimus. *Basilidi* demo non modo inventionis laudem, „ verum etiam errorem hunc. Nimirum *Augustinus*, alique veteres stulta „ *Basilidis* dogmata describentes, errorem hunc silentio premunt, minime prætermitturi, si revera cultum Sanctorum reprobasset. „ Paucis interpositis eadem ex *Hieronymo* confirmare allaborat, & contendit. „ *Basilidem* quidem Christianos a martyrio arcuisse, quia nec Jesum, sed „ Simonem supplicia sustinuisse putavit, propterea tamen illum hostibus „ Sanctorum non esse accensendum. Sed si propterea, inquit, eum vis „ inter hostes cultus Sanctis adhibiti recensere, eos omnes recenseas est „ opus, qui auctores sunt, ne quis martyr, aut sanctus fiat, ideoque ne „ aliquando colatur. „ m) Non opus erat, ut tanto studio *Basilidis* ageret causam, quia parum gloriæ inde ad Romanenses redundat, si ex his foetidis superstitionis lacunis veritatem religionis Catholicæ evicerit. Leve satis est argumentum, *Basilidianorum* superstitione, qua vix ulla hæresis detestabilior, & impurior extitit, Sanctorum probare cultum. Quinam, *Ven. Trombelli*, fuerunt illi, quos venerati sunt *Basilidiani*, Sancti? An Maria? Polycarpus? Januarius? Quosnam quæso Sanctulos sua veneratione judicarunt dignos? Pudetne dicere: illos fuisse Ægyptiorum Deos, *Isidem*, *Osiridem*, *Serapidem*, *Harpocratem*, *Scarabæum*, & omne fere idolum, quod supina Ægyptiorum superstitio excogitavit. Quem sæpe, sæpiusque excitat, Venerabilem *Montfauconium*, vellem, & optarem, ut legisset, & in hoc potissimum, de *Basilidianis*, incidisset argumentum, forte

K 3

ne

1) vid. ej. *Stromat. Libr. IV. p. m. 506.*

m) vid. p. 39. & 40. §. I. Cap. II.

ne verbulo quidem horum hæreticorum iniecisset mentionem. O si accuratius Basilidianorum perlustrasset errores, hos fuitiles, & insullos hæreticos minime, vocasset in præsidium. Eorum enim, ut recte observat Ven. *Aug. Calmetus*, doctrina tam absorta, & eorum vita tam scelestæ fuit, ut mortem esse ultimam rerum lineam credidisse viderentur. n) Placet itaque, non meis argumentis, sed acutissimis immortalis apud eruditos plane memoriæ, *Montfauconii* telis hunc Ven. *Abbatis* errorem subvertere, & illum ipsum dare in pudorem. Ita vero hic Ven. Pater de Basilidianis sentit: Quis putaret, inquit, portentosam illam Aegyptiorum religionem, a viris Christianam religionem profitentibus adoptandam, & cum sacris ejus mysteriis commiscendam fore? Quis illam de Diis ineptam, monstrosamque opinionem nationis superstitiosissimæ cum arcanis sanctissimisque veræ religionis mysteriis conjungendam unquam credidisset? Illud tamen secundo Ecclesiæ seculo fecere Gnostici, Basilidiani, & Valentiniani. Irenæus, Epiphanius, Hieronymus, alique patres, hæreticæ hujusmodi impietatis ceu specimen tantum dederunt; monumenta ab illis hæreticis relictæ, quæ ad usque nostram ætatem pervenerunt, multa nos docent, quæ iis indiciis destituta, in æternam inducta oblivionem fuissent. Adducit laudatissimus Pater *Hadriani* epistolam. Verum, inquit, hanc religionum commixtionem ediscimus, ex epistola *Hadriani* Imperatoris per *Vopiscum* in vita *Saturnini* Tyranni, cujus epistola hæc verba sunt: *Hadrianus* Augustus *Severiano* Cos. Salutem. Aegyptum, quam mihi laudabas, *Severiane* carissime, totam didici levem, pendulam, & omnia fama momenta volitantem. Illi, qui *Serapin* colunt, Christiani sunt, & devoti sunt *Serapi*, qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic Archisynagogus Judæorum, nemo Samarites, nemo Christianorum Presbyter, non Mathematicus, non Aruspex, non Aiptes. Ille ipse Patriarcha cum in Aegyptum venerit, ab aliis *Serapidem* adorare, ab aliis cogitur Christum. Genus hominum seditiosissimum, vanissimum, injuriosissimum. o)

§. V. Si plura desiderat ediscere de hac Basilidianorum superstitione, audiat porro Ven. *Montfauconium*, qui satis edocet, hos Pseudo-Christianos solem, seu *Mithram* adorasse, & simul Christum hoc nomine coluisse. Certum videtur, inquit Ven. Pater, illos Pseudo-Christianos solem

n) vid. *Calmet Histoire Univers. Tom. IV. Libr. IV. §. CXXVI. p. m. 699.*

o) vid. ej. *Antiquit. Explorat. Tom. II. Part. II. Lib. III. Cap. I. §. I. & III. p. 353. 354. Edit. Paris.*

Item adorasse hisce nominibus Abraxas, & Mithras, putasseque, Jesum Christum, solem justitiæ, esse solem hunc materiale, quandoquidem hæretici quidam erant hoc infecti errore. Lapilli certe quidam, quos infra proponemus, idem planum faciunt, eorum saltem plurimos Christum pro sole habuisse. Quæ intercedebat similitudo inter Mithræ, & Christianorum mysteria, argumentum erat, istam religionem cum Christiana mixtam fuisse. p) Ne quid ex eodem felicissimo rerum antiquissimarum indagatore de cultu serpentis, cujus sub forma Christum iidem coluerunt tenebriones, dicam. Actum haud agam, si & hoc rei antiquissimæ documentum in medium attulero, ut Ven. Abbas intelligat, quantum sit lucrum, quod ex Basilidianis ad Romanenses profluat. Exhibet nobis Cel. Montfaucon hujus serpentis, quem coluerunt Basilidiani, formam, ex qua colligitur, plus quam paganam ipsorum fuisse superstitionem. *Serpens, sive Draco, inquit, aliud solis symbolum saepe in his Basilidianorum lapillis occurrit. Ægyptii serpentes bonos appellabant Dæmones, ut ait Lampridius in M. Antonino Elagabalo. Ægyptios, inquit, dracunculos Romanæ habuit, quos illi agathodæmones vocant. Sæpe vidimus serpentes cum aliis figuris; qui vero sequuntur, in gemmis Basilidianorum sunt. Primus, quem ex Museo nostro proferimus, singularissimus est: a zona supernæ serpens est; inferne autem homo. Inscriptio græca circum intelligi nequit. Qui sequitur, a Sponio emissus hanc præfert inscriptionem: Numen Dei Abresses. Multi alii in sequenti tabula visuntur: ex duobus, qui a Chiffletio publicati sunt, alter radiis coronatus est, alter bicornem lunam capite gestat. In imaginis parte est stella magna. Et post pauca. Scimus, Ophitas, qui species erant Gnosticorum primi ævi, serpentem magno in honore habuisse, ipsumque velut Christum suum respexisse. q)* Quæ si altius reputaverit, reputare vero debuisset Ven. Abbas, non video, quid auctoritatis, dignitatisque ex hoc argumento ad confirmandum Sanctorum cultum exsculpere possit. Si Sanctorum cultus idolorum superstitione est probandus, non deerunt innumera fere, & antiquissima hujus argumenti documenta. Quam, si placuerit, indagandi, & veritatem Ecclesiæ Romanæ probandi gloriam lubens, Ven. Abbati concedo, & ipsi abjectissimos hæreticos, ut egregios Ecclesiæ Romanæ testes & ornamenta, facile donabo.

p) *vid. l. c. Cap. II. p. 354. sqq.*

q) *vid. l. c. Libr. III. Cap. V. §. V p. 363. 364.*

EXERCITATIO VI. DE CAINIS, SEV CAJANIS.

AD CAP. II. p. 36. seq.

§. I.

Deperditis plane hæreticis, quos *Cainos* seu *Cajanos* appellamus, contigit Ven. *Trombellio*, pessimæ suæ causæ gaudere patrono, „ Neque *Caini* seu *Cajani*, asserit, a cultu Sanctis adhibendo „ abhorruerunt. a) Infelicissimi hujus nominis homunciones e Valentinianorum schola, tanquam ex equo Trojano prodierunt, nomen vero a *Caino*, quem suum parentem dixere, sunt sortiti. Inde Ven. *Natalis Alexander* eos sobolem Valentinianorum vocat, b) & *Tillemontium* plane habet consentientem. c) Perversum fuit hominum genus. Quod plerique omnes prudentiores in vitio ponunt, hi bipedum, quadrupedumque nequissimi laudi duxerunt. Magni fecerunt *Cainum*. Parente satis monstroso, vides, in *Cajanis*, filios, liberosque nequiores. *Cajani*, inquit *Tertullianus*, *magnificant Cain, quasi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata sit in ipso. Nam Abel ex inferiore virtute conceptum, procreatum, & ideo inferiorem repertum dicunt.* d) Quos sacer codex damnat mortales, illos in pretio habuerunt summo. *Esavus*, *Coran*, *Dathan*, *Sodomitæ*, quin imo *Judas Ischariotes*, & omnes fere, qui unquam vixerunt tenebriones & *Baptæ Sanctis* & piis sunt annumerati. Nullum vitium tam horrendum, & nullum scelus tam nefandum fuit, quod non cum voluptate, & spe præmii peregerint. Rebus dictu horrendis, angelos esse præfectos, somniarunt, quos, teste *Epiphanio*, e) scelera perpetrantes invocare consueverunt. Non aliena sunt, quæ *Theodoretus Cyrensis* de horum *Cainorum* deliramentis, quæ sordibus

a) vid. pag. 36.

b) vid. ej. *Histor. Eccles. Tom. II. p. m. 293.*

c) vid. ej. *Memor. ad Histor. Eccl. Tom. II. Part. I. p. 80.*

d) vid. *Libr. de Præscript. advers. Hæretic. p. m. 94.*

e) vid. ej. *Lib. I. Tom. III. Hæres. XVIII. sive XXXVIII. p. 276.*

bus squalent, refert. f) Fœdas amarunt libidines, easque tam turpiter exercuerunt, ut cum Sardanapalo, & Nerone certare viderentur. Nullum ego e Romanæ ecclesiæ scriptoribus vidi, qui hæc spurcissima libidinis, & idololatriæ monstra, ad probandum Sanctorum cultum in auxilium vocaverit. Legat Vener. Abbas, quem sæpius excitat, Tillemontium, qui Cajanorum Theologiam & dogmaticam, & Moralem valde impiam esse dicit. g) Evolvat quæ Natalis Alexander loco supra excitato de his Cajanis sentiat, forte ipsum, hos hæreticos allegasse poenitebit.

EXERCITATIO VII.

DE

EVSTATHIO, ET CONCILII GANGRENSIS DECRETO.

AD CAP. IV. p. 42. seq.

§. I.

Nullum aptiorem felicioremque invenit *Eustathius*, in quem concilium Gangrense detonuit, nostro Ven. Trombellio, causæ suæ defensore. „ Venio, inquit, ad Eustathium, sive Eustatium, „ aut si vis Eustachium, seu illum, quisquis ille appelletur, „ in concilio Gangrensi damnatum. “ a) De *Eustathio*, seu *Eustachio*, quo demum ipsum vocaveris nomine, maximum inter historicos alitur, dissidium. Si omnia, quæ fusius de hoc *Eustathio* disputat vener. Abbas, collegeris, invenies eum *Eustathium* illum Archonticorum facem & tubam intelligere: „ Quod si animum diligentius advertas ad ea, quæ de *Eutactio* „ illo suo Epiphanius scribit, sapertissime intelliges de Eutacti hujus magistro id eos tradidisse scriptores, ex quibus suam de Eustathio monastica conversationis auctore narrationem contexuit Sozomenus, quod

L „ idem

f) vid. ej. Op. Tom. II. Hæret. Fabul. Libr. I. p. m. 423.

g) vid. ej. Memoir. Historiq. Ecclesiastiqu. Tom. II. Part. I. p. 81.

a) p. 42.

„ idem Sozomenus Eustathio Sebasteno tribuit. “ b) Hoc stat pro certo eum Sebastenum Eustatium excusare, & pro more titubare, incertumque aliquem substituere. „ Reliquum itaque est, ut ignobilem hominem Eustathium illum fuisse dicamus, adeoque neglectum, ut Hieronymus, „ qui ut Vigilantio inventionis laudem adimeret, ad Eunomium, atque „ adeo ad Cajanos usque ascenderit, hosque erroris a Vigilantio evulgati „ auctores fecerit, omnino non meminerit Eustathii, tametsi multo apertius, & certius, quam Cajani a Sanctorum cultu fideles Eustathius averterit. “ c)

§. II. Vix Ven. Trombellio concedere possum, fuisse Eustathium in concilio damnatum, non illum Sebastenum, cujus meminerunt Sozomenus, & Socrates, qui eundem illum hunc Sebastenum fuisse confirmant. Gravissimi rerum gestarum conditores, Basilii, Epiphaniique, qui ejus mentionem faciunt, testimoniis videntur adducti, ut de alio Eustathio cogitarent. Quæ ipse adducit argumenta, & brevitatis studiosus, ex Basilio, & Epiphanio non repeto, sitne ille Eustathius Sebastenus, an vero Eutactus ille, Anachoreta, qui teste Epiphanio, in spelunca degit, & miram quandam vitæ rationem affectavit. Non levem veritatis causam præ se ferre videtur eorum sententia, qui Eutactum illum esse Eustathium asserunt, quia ea omnia crimina, quæ Epiphanius Eutacto objicit, in Eustathio damnantur. Audiamus quæso Epiphanium ipsum sic edisserentem: *Ex Armenia, inquit, in Palestinam profectus est Eutactus nomine sive Atactus potius, hoc est, moribus perturbatus. Qui cum infelix illud dogma combibisset, in patriam reversus profiteri cepit, quod didicerat. Ejusmodi porro velut ab Aspide venenum, a sene quodam hauserat, nomine Petro, sed minime hac appellatione digno: qui in Eleutheropolis, & Hierosolymorum finibus habitabat, tertio ab Hebrone lapide, oppido, quod Cabarbaricha nominant. Huic porro seni vestitus erat, initio asperitate horribilis & ad simulationem affectatus, ac cum extrinsecus ovis pelle esset indutus, lupus erat intus rapacissimus & occultus. Anachoreta, quippe esse videbatur in spelunca degens. Qui quidem plerosque abdicatis fortunis omnibus ad sese pertraxit, Paterque vulgo cum ob ætatem, tum ob habitum ipsum appellari solebat. Idem quicquid habebat in egenos distribuere, ac quotidie stipem*

b) p. 46.

c) p. 47.

erogare. Et post pauca. Porro alii jejunia simulantes Monachorum specie simplicioribus illudunt, ac se bonorum omnium abdicatione venditant. d) His omnibus a concilio Gangrensi oppositi videntur canones XIV. XV. & XVI. ut putat Vener. Abbas. e) Canones excitati apud Harduinum ita fluunt: Si qua mulier derelicto viro discedere voluerit, soluto vinculo conjugali, nuptias contemnendo, anathema sit. Si quis filios suos relinquens non eos emarit, & quod ad se pertinet, ad pietatem divini cultus informat, sed per occasionem continentie negligit, anathema sit. Quicumque filii a parentibus pretextu divini cultus abscedunt, nec debitam reverentiam dependunt illis, qui divinum cultum sibi procul dubio preferunt, anathema sint. f) Hæ canonum rationes viros quam plurimos permoverunt, ut alium Eustathium seu Eutactum Basilidianorum & Gnosticorum principiis non leviter tinctum conquirerent. Voculas igitur apud Epiphanium esse mutatas, & pro Eustathio Eutactus legi, ipsis est persuasum. Quod jamjam suo tempore sibi invenisse putavit Baronius, qui Eustathium Sebastenum, licet vel maxime fuerit Arianorum principiis deditus, absolvit, & Eutactum monachum substituit: Moveor, inquit, interna conjectura, ut loco Eustathii, Eutactus reponendus sit: facile enim in scribendo error potuit irrepsisse, ut pro Eutacto, quod esset nomen exoticum, sciens, volensque liberrarius Eustathium scripserit. g)

§. III. Quem errorem Cel. Tillemontius minime admittit, & tam miram nominis mutationem prorsus eludit, quia illa tot rerum testimoniis adversatur. h) Exponit ille ex serie temporum, & ex historia St. Basilii, qui hujus Eustathii familiaritate aliquando usus est, satis opportune, haud leve temporis intervallum Eustathium, contra quem concilii Gangrensis canones lati sunt, & inter Eutactum Anachoretam, cujus figmenta ad Eustathii errores proxime accedunt, esse constituendum. Basilii cognita hujus Eustathii Sebasteni perfidia amicitiae, & familiaritatis

L 2

cum

d) vid. Op. ej. Lib. I. Tom. II. advers. hæres. §. I. & II. p. m. 291. 292. Edit. Colon.

e) p. 45.

f) vid. Harduin. Op. Tom. I. de Concil. Gangrenf. p. 537.

g) vid. ej. Annal. Eccles. Tom. III. ad ann. 361. §. LIII. p. m. 892.

h) vid. ej. Memoires pour servir à l'histoire Ecclesiast. Tom. II. Part. II. Note de Concilio Gangrenf. p. m. 235. & 537.

cum eodem alendæ misit nuntium, & ejus errores Arianismi haud expertes, moresque pessimos castigavit. Dubium proinde fere nullum est, quin hic *Eustathius Sebastenus*, sit ille Ecclesiæ Christianæ deturbator, quem suo fulmine petiit concilium Gangrense, qua in parte prorsus consentiunt, *Tillemontius* i) & *Suerius*, k) quos si adire voluerit Vener. Abbas, eum hos autores legisse, non poenitebit. Nec recedunt Ven. Augustinus *Calmetus*, & *Fleurius*, qui rem, ut nihil supra ad liquidum deduxerunt, hunc Eustathium Sebastenum fucata vitæ sanctimonia se a Basilio avulsiisse, & novos errores introduxisse, inde concilium Gangrense ejus figmenta extirpassse. l) Haud moleste fero, sed suo Cel. *Sam. Banagium* sensu abundare patior, qui quidem *Eutactum* a Baronio effectum explodit, sed de *Eustathio* ipso dubitat, & in hanc discedit sententiam, esse *Eustathium a Gangrensi fulmine prostratum sed diversum a Sebasteno*. m) Non sine ratione gravis hic Historicus hoc asserit, sed eo potissimum probavit argumento, quod a literis Basilii, & Epiphaniï de Eustathio Sebasteno est desumptum. *Uterque carpit ejus virus Arianae hareseos sed nulla, inquit, hujus rei fit mentio. Basilius quidem, qui geminam Eustathii Sebasteni abdicationem memorat priorem in Melitensi, posteriorem in Constantinopolitano conventu factam, utique Gangrensem nullus præterisset, utpote notabilior.* n) Leve est sententiæ suæ, quod affert *Banagius*, firmamentum. Debat enim plenius demonstrare, quisnam ille fuerit Eustathius, sed hoc non præstitit. Socratis autoritas, nisi certus aliquis evincatur Eustathius, hac Banagii, & Ven. Abbatis, persuasione nondum est infirmata. Hæc vero *Socrates* tradit: *Hæc & hujusmodi (quæ apte cum canonibus concilii coherent) alia plurima cum ille faceret, & doceret, Synodus Gangris in Paphlagonia congregata, ut jam dixi, eum deposuit, ejusque dogmata anathemate*

i) vid. *Tillemont. Memoires* Tom. IX. in vita St. Basilii Art. XXXVII. & XXXVIII. p. m. 146. seq.

k) vid. *le Sueur Histoire de l'Eglise & de l'Empire* Tom. III. de Concilio Gangrensi p. 37. Edit. laudat.

l) vid. *Calmet Histoire Universelle* Tom. V. Liv. LXVII. §. LV. LVI. p. 521. Edit. à Strasb. 1740

& *Fleury Histoire Ecclesiastique* Tom. IV. Liv. XVII. §. XXXV. p. m. 343. à Bruxell.

m) vid. ej. *Annal. Politico-Eccles.* Tom. III. p. m. 24.

n) vid. ej. *Annal. Politic. Eccles.* Tom. II. ad ann. 357. IV. p. m. 840.

themate damnavit. o) Quod haud obscure confirmat Sozomenus. His de causis cum Episcopi finitimi Gangris, quæ metropolis est Paphlagoniæ, in unum convenissent, eos ab Ecclesia Catholica alienos esse decreverunt, nisi supradicta dogmata singulatim condemnarent. Ex eo vero tempore ajunt, Eustathium, ut ostenderet, se non arrogantia causa, sed divinæ disciplinæ studio ista introduxisse & exercuisse, mutata veste eodem, quo ceteros sacerdotes, cultu deinceps in publicum processisse. Quod Sozomeni effatum cum canone XX. hujus concilii optime cohæret, quo arrogantia accusantur illi, qui martyrum basilicas deserunt, ut deinceps edocebo. p) Nulla prorsus apud excitatos autores sunt dissidia, sed omnia, quæ Eutactio attribuantur, in Eustathio conspiciuntur errorum latibula. Non amplius de Eustathio cum Vener. Viro disputarem, sed ipsius ingenio aliquid donarem, si canonem concilii Gangrensis non pertinaciter introverteret, & pro lubitu explicaret. Quid enim nobis esset levius & liberius, quam ipsi ambabus concedere manibus, hunc Eustathium, qui atro fane carbone notatus est, etiam fuisse Sanctorum cultorem. Nihil nostræ decedit veritati, si omnes, quos vera ecclesia Christiana eliminavit, & depulit, Hæretici primorum seculorum fuerint Sanctorum cultui addicti.

§. IV. Nova vero oritur de sensu canonis vigesimi hujus concilii quæstio. De interpretatione disceptat Ven. Trombellius, & enixo plane studio declarare annititur; si vel maxime hoc canone damnatus fuerit Eustathius, non tamen inde sequi, quod intercessionem & preces Sanctorum aggressus sit; has credidisse putat Eustathium, sed ex arrogantia cultum Sanctorum, & martyrum memorias impugnasse. „ At animadvertas, inquit, velim, non persuasioni dedempta martyribus intercessione, de contemptis, aut minime auditis precibus nostris, aut alteri cuiquam his affini, sed arrogantia id adscribi: Si quis arrogantia utens, & martyrum congregationes abhorrens, & sacra, quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuset, sit anathema. Porro si in ea, pro qua postea stetit Vigilantius persuasione stetisset Eustathius, id exposuisset Synodus, non tantum arrogantiam, quam procul dubio in eo detegimus, qui privatos conventus agi vult a fidelibus in æde non sacra, & marty-

L 3

„rum

o) vid. ej. *Histor. Ecclesiast. Lib. II. Cap. XLIII. de Eustathio Episcopo Sebastia* p. 66. Edit. Paris. i. e. Vales.

p) vid. ej. *Histor. Eccles. Lib. III. Cap. XIV. p. 218. Edit. laudar.*

„rum corporibus, & reliquiis, cæterisque quæ dudum Ecclesiastica con-
 „suetudine in more erant, destituta. “ q) Ad hoc decipiendi aucu-
 „pium prolabitur Ven. Abbas. „ Perspicuum est, inquit, eas, quæ allatæ
 „sunt, conjecturas minime nos cogere, ut Eustathium a Gangrensi da-
 „mnatum delati Sanctis cultus hostem fuisse dicamus; Fateor, si vis,
 „eos Sanctos, quos suis erroribus adversantes noverat, minime coluisse.
 „At reliquos, quos Virginitas, pauperiesque laudabiles, interdum etiam
 „Martyres effecerat, colere, poterat, & generatim eos, quos a sua do-
 „ctrina minime abhorruisse credebat. “ r)

§. V. Priusquam altius provehar, totum canonem hujus concilii
 Gangrensis vigesimum afferam, ut tanto magis pateat disputandi ratio. Ex
 versione Isidori canon ita fluit: *Si quis per superbiam, tanquam perfe-*
ctum se existimans, conventus, qui per loca, & basilicas sanctorum marty-
rum fiunt, accusaverit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, sper-
nendas esse crediderit, memoriasque Sanctorum contemnendas putaverit,
anathema sit. Ex versione Dionysii Exigui: Si quis superbiæ usus affectu,
conventus abominatur, qui ad confessiones martyrum celebrantur, & mini-
steria, quæ in eis fiunt, simul cum eorum memoriis execratur, anathema
sit. s) Id nunc ex vir. Venerab. discere velim, num sensu complexo,
 aut incomplexo hunc canonem interpretari velit. Videtur posteriorem
 feligere partem, quia intercessio, preces & alia huic cultui affinia reticen-
 tur, & tantum de Basilicis Sanctorum, de conventibus ibidem habitis, de
 ipsorum natalitiis, oblationibus & memoriis seu commemorationibus agi-
 tur. Si igitur hunc canonem de his, quæ in primitiva ecclesia solemnia
 erant, intelligit, ut se intelligere §. XVI. fusiùs testatur, prono sequitur
 nexu: cultum Sanctorum, hoc canone non stabiliri; quia doctrinæ capita
 de intercessione, de invocatione, de precibus ad Sanctos emittendis & de
 cultu Sanctorum ne verbulo quidem tanguntur. Concedis itaque mihi,
 quod volo, Gangrensis Synodi Patres, has, quas vos habetis, de Sanctis,
 doctrinas prorsus ignorasse. Ubi quæso intercessionis cujusdam Sancti,
 vel martyris in hoc concilio fit mentio? Ubi invocationis, & adorationis
 est vestigium? Sine vitio Sanctorum celebrarunt memorias, & ad nostras
 plane

q) vid. cap. IV. §. XV. p. 50.

r) vid. l. c. p. 51. 52.

s) vid. Hard. Act. Concil. Tom. I. p. 537. 38.

plane accedunt partes. Id enim nemo nostrum negavit, nec unquam, nisi omnem fidem historicam subvertere velit, negabit, adamantino plane studio ecclesiam primorum seculorum honorasse martyres, & eos, quos diptychis suis inseruerat, pios. Si itaque hæc est mens concilii Gangrensis, exulat vestra de intercessione, invocatione, & officiis seu meritis Sanctorum in mortales persuasio.

§. VI. Recedis itaque longius a mente Rob. Bellarmini, qui hunc canonem sic interpretatur: *Ex Oriente habemus concilium Gangrense & ejus canonem ultimum, ubi anathema dicit iis, qui memorias martyrum, id est, loca, ubi sunt martyrum reliquiae, execrantur* Eustathiani enim, contra quos coactum fuit concilium, nolebant ingredi martyrum basilicas, ne corpora martyrum, quæ ipsi immunda putabant, venerari viderentur. t) Quid, quæso, planius est: Eustathianos religioni sibi duxisse venerari martyrum reliquias, quia cultum defunctorum, qui nihil vivis prodesse possunt, qui nihil audiunt, nihil intelligunt, & a quibus nulla expectanda sunt auxilia, inanem putarunt. Corruit vestrum de usu primitivæ ecclesiæ argumentum, quo tantopere inniti soletis. Quem legimus, canon hos omnes abusus, & persuasiones, quas huic Sanctorum cultui sine omni plane auctoritate, & primitivæ ecclesiæ usu, addidistis, funditus evertit. Nam conventus in Basilicis celebratos, & oblationes Seculis III. & IV. in natalitiis eorum factas esse, facile admittimus, sed vos institutis primitivæ Ecclesiæ non inhæretis. Audi infra nostram de his Sanctorum memoriis, & rebus, quæ huc spectant, sententiam. Stat itaque sententia: hunc canonem de his externis gratæ mentis, & piæ memoriæ agere documentis, & nullam esse habendam intercessionis & adorationis rationem, quod innuere videtur Hadrianus, Episcopus Romanæ ecclesiæ hujus nominis I. qui hos concilii Gangrensis canones repetit, & canonem XX. his exprimit verbis: *Ut nullus collectas exsecretur, quæ sunt in commemoratione martyrum.* u)

§. V I. Ex his igitur concedes: vel intercessionem, & invocationem Sanctorum hoc seculo, & antea fuisse ignotam, vel, si viguit in ecclesia, simul
ab

r) vid. ej. Oper. Tom. I. Lib. II. cap. III. de reliquiis Sanctor. p. 2195.

u) Harduini Concil. Tom. II. in Epitom. Canon. quam Hadrianus Carolo M. Romanæ obtulit p. m. 2039.

ab Eustathianis impugnata, & hoc canone esse defensam. Prius si admittis, ut ex sententia *Tua* omnino admittere debes, nostram ipse confirmas sententiam; primitivam ecclesiam ante seculum IV. cultu mero externo pietatem in Sanctos, & martyres significasse, & ipsorum frequentasse Basilicas, natalitia, & reliquiarum venerationem. Prius nos statuimus, neque a vera aberramus via. Hoc si tibi minus arriserit, posterius agnoscere debes. *Eustathianos* reliquiarum cultum eam ob causam improbasse, quod putarint, illum esse otiosum. Hoc enim certo stat talo: Si *Eustathiani* Sanctis denegarunt hoc externum, in frequentatione Basilicarum, festorum, & veneratione reliquiarum, obsequii studium, sequitur, eos multo minus intercessionem, deprecationem, & auxilia martyrum, & Sanctorum credidisse. Non enim odio in Sanctorum reliquias inectos eos esse legimus, sed venerationem detraxisse iis, quia hunc cultum frustraneum esse putarunt, quod Patres Gangrenses ipsis arrogantiae vertunt. His nostrum declaramus studium, quos nostra veneratione iudicamus dignos. Illud igitur venerationis obsequium *Eustathiani*, reliquiis Sanctorum denegantes, aperte edocuerunt, se intercessionem, & invocationem Sanctorum prorsus ignorare, & nullam internam in Sanctis esse rationem, quæ se ad externam venerationem adigere possit. Plurimi enim, quotquot enumeraveris hagiomachos, non semper ex odio, aut præpedita opinione, Sanctis detraxerunt cultum, sed ex interna ratione, quia Sanctos non ut intercessores & mediatores apud Deum admiserunt; sed soli Deo hæc pietatis studia deferenda statuerunt, quod ex sequentibus Exercitationibus facile cognosces. Quicquid etiam *Godofredus Arnoldus* x) referat, ut suo ex more hoc Concilium incestet; id tamen certum est, canones huius Concilii plurimos Romanensium adversari institutis, quod canones de votis monasticis, de jejuniis, de nuptiis, de cultu, & habitu corporis, ut apud Harduinum videre est, manifeste produnt. Plus igitur satis de vi huius, de quo controvertitur, canonis dictum est. Unicum ven. Abbatum adhuc incumbit, ut demonstret, quod in calce huius capituli monet.

„ At reliquos, *inquit*, quos virginitas pauperiesque laudabiles, interdum „ etiam martyres effecerat, colere poterat, & generatim eos, quos a sua „ doctrina minime abhorruisse credebat. “ y) En mirum subterfugium! Tibi jam demonstrandum est, *Eustathium* Sanctos suo instituto magis

x) vid. ej *Kirch und Ketzer · Histor. Theil I. B. IV. Cap. VII. § 28. p. 178.*

y) vid. p. 52.

gis idoneos, & propitios coluisse. Exponas, quos demum Sanctos coluerit, & colendos demandarit? Si certos quosdam Sanctos sua veneratione dignos judicavit, hos sine dubio excitassent Gangrenses Episcopi, sed in genere de Sanctorum Basilicis, & reliquiis agunt. Non igitur de individuis, sed toto Sanctorum agmine confirmant, quod *Eustathius* illos rejecerit. Hæc præter clara concilii verba ex cerebello effingis, & tam male procedunt, ac si concluderes: Decreta concilii Tridentini, de veneratione & invocatione Sanctorum, de reliquiis Sanctorum, & de imaginibus, opposita quidem sunt Lutheranis, & Protestantibus, qui horum cultum improbant; sed Lutherani, & Protestantes eos tantum Sanctos, quos ecclesia Romana amplectitur, rejiciunt, alios autem sanctos, quos sua veneratione dignos judicant, nihilominus colunt & venerantur. Quæ, qualis, quanta, argumentandi ratio! Quosnam colit ecclesia Protestantium Sanctos? Aut quorum implorat auxilia? Dic quæso bone *Trombelli*? Sed hic æque, ac in enumeratione Sanctorum, quos coluisse putas *Eustathianos*, hæsitabis. Non igitur viris, sed pueris, non visu gaudentibus, sed luscis hæc persuaseris. Sed eho jam satis est, de hoc concilii Gangrensis sensu. Facile huic oppono concilium Elibertanum, quod omnem cultum Sanctorum deprimit. De quo postea.

EXERCITATIO VIII.

DE

EVNOMIANIS, ET ARIANIS.

AD CAP. V. p. 52.

E*unomius* fuit Episcopus Cizicensis, Aetii discipulus, cujus ætas in seculum incidit quartum. Nasum rhinocerotis habuit. Inani sufflatus sapientia, se tanta rerum divinarum notitia instructum esse debuccinavit, ut essentiam divinam exacte cognosceret. Justo Dei judicio hos in errores est prolapsus, dum Jesu Christi, & Spiritus Sancti Deitatem subvertere auderet. Omnia hujus, quæ excogitavit

M

erro-

erroris capita, nobis refert *Theodoretus*. a) Venerabili Abbati non fue-
 cenſeo, quod Eunomium, ejusque ſectatores Iconomachis annumeravit,
 his quidem verbis: „ Venio ad Eunomium, quem Vigilantii antecello-
 „ rem, auctoremque erroris hujus manifeſto tradit Hieronymus, ne-
 „ que obſcure id indicat Aſterius, quorum jam verba retulimus. De
 „ eo fere ſentiunt hiſtorici, aut omnium primum Sanctorum cultum ex-
 „ preſſe improbaſſe, aut certe indicatum potius, quam palam propo-
 „ ſitum ab aliis errorem manifeſto & audacter edocuiſſe. “ b) Fa-
 cile hoc concedo Ven. Trombellio, illum infenſiſſimum fuiſſe Sancto-
 rum hoſtem. Id inprimis vitio ab Hieronymo vertitur Eunomianis,
 quod martyrum monumenta ingredi, & frequentare denegarint.
Omnes, inquit Hieronymus, ſectatores ejus basilicas apostolorum & mar-
tyrum non ingrediuntur, ut ſcilicet mortuum adorent Eunomium, cujus
libros majoris auctoritatis arbitrantur, quam evangelia: & in ipſo cre-
dunt eſſe lumen veritatis: c) Id facile condonarem Eunomio, ſi alias
 moribus fuiſſet bonis, & bene de Chriſto & Spiritu S. ſenſiſſet. Sed Eu-
 nomii confeſſio fidei, & deſenſio Apologiæ ſuæ adverſus Baſilium ſecus
 probant. Fragmenta hujus confeſſionis Eunomianæ nobis refert Cel.
Caveus: d) Leve hoc fuit Eunomianorum crimen, quod ſanctas Baſilicas,
 quas deperdita plane opera Conſtantius M. extruxit, & Sanctorum reli-
 quiis refertas, ædificavit, non frequentarunt. Sed gravioris momenti
 cauſa in hac hæreſi latet. Arianorum & Joviani partes in nos non ſuſci-
 pimus. Non negamus, his ſeculis Arianos in Sanctos ipſorumque reliquias,
 ſed non in has ſolum, ſed etiam in Chriſtum ipſum, ſæviſſe. Titii vero
 vilitii iterum eſt argumentum, quod ab Arianis petit Trombellius, aſſe-
 ritque, regem Athalaricum Arianum, aliosque huic hæreſi addictos non
 plane in Sanctos omnem depoſuiſſe pudorem. „ Annon, inquit, etiam rex
 „ Athalaricus Arianus Sanctorum cultum haud obſcure approbat, dum eorum
 „ deſenſionem ſuſcipit, qui ad Natale Sancti Cypriani religioſiſſime vene-
 „ rant peragendum? “ e) Sic Alaricus, qui St. Remigium coluit, & Aria-
 nus fuit, magnum eccleſiæ Romanæ affert nitorem. Nec veretur Baronius ſcri-

a) vid. ej. *Hiſtor. Eccleſiaſt. Lib. II. Cap. XXVII. p. m. 113. ſeq.*

b) vid. p. 52.

c) vid. ej. *Tom. I. Epistol. LIII. adverſ. Vigilantium. p. 592.*

d) vid. *Hiſtor. Literar. Script. Eccleſ. ad ſecul. Arian. p. 141.*

e) vid. p. 52.

scribere, illum tam diu regnasse, quam diu coluit St. Remigium & alios Sanctos. f) Felix itaque est imperium benevolentia, & praesidio Sanctorum munitum. Si Imperatores Sanctos habent propitios, prospera quævis sibi polliceri possunt! Nos rabiem Arianorum nunquam approbavimus, quippe qui, Christum tantum creaturam esse, affirmarunt, non vero Deum, divino tamen cultu venerandum, quoniam suos tres, quos prædicavit Deos, Arius, in Excellentiore, minorem & inferiorem dispescuit. Mitto, quæ male sani Arianis, & quotquot horum preßerunt vestigia, Hæretici, ex furore, & rabie in Christum, ejusque assecclas declararunt odia, duo adhuc argumenta, de Concilio Elibertano, & Vigilantio, de quo hæretico fusius agit Ven. Trombellius, expositurus.

EXERCITATIO IX.

DE

CONCILIO ELIBERTANO,
CVLTVI IMAGINVM OPPOSITO.

§. I.

Dicturus sum pauca de Concilio Elibertano, quod Gangrensi, de qua dixi, Synodo maximam affert lucem. Nos imaginum cultoribus decretum concilii Elibertani opponimus, cujus canon. XXXVI. ita fuit: *Placuit, inquiunt congregati Patres, picturas in ecclesia esse non debere, ne, quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* a) Quod ad locum attinet, quo hoc concilium celebratum est, nulla se prodit difficultas, sed urbem Hiberim, vel Eliberim, vel etiam Elberiam & Elviram, ut alii scribere malunt, in Hispania sitam fuisse, constat. Circa celebrationem concilii nonnulla sunt dubia, cum Harduinus ad ann. 313, Baronius ad an. 305, quem calculum fere admittunt

M 2

Bana-

f) vid. ej. Annal. Tom. VI. ad an. 507. §. 2. 3 p. 647.

a) vid. Harduin. Tom. I. p. m. 247. de hujus concilii ætate, & natura fusius agit Ven. CENNIVS, & Episcoporum, & Presbyterorum tractat dignitatem, ordinem, que sed hujus canonis vim præterit. vid. ej. Antiqu. Eccles. Hispan. Tom. I. Dissertat. I. Cap. IV. p. 65. sqq.

Banagius, & *Suerius*, qui posterior annum 306. eligit, concilium hoc Elibertanum referant. Sed hæc omnia nihil ad rhombum. De ea agitur quaestione, quo sensu hujus concilii Elibertani decretum sit accipiendum.

§. II. Enixam Romanæ ecclesiæ doctores navarunt operam, ut hujus concilii canonem alio sensu interpretarentur, & nostrum, quod inde petimus, infirmarent argumentum. *Melchior Canus* hunc Elibertani concilii canonem damnat, & non imprudenter modo factum, verum etiam impie a Concilio Elibertino latam esse legem de tollendis imaginibus arbitratur. b) Frustra est aliorum cavillatio, qua hoc decretum ab imaginum adversariis effectum, & suppositum esse asserunt. Nullo quoque modo *Bellarmini*, *Vasquetii* & *Perronii* sententia se nobis probat; Curasse, videlicet, concilii Patres, ne ex humore parietum imagines corrumpere-ntur, aut picturæ parietibus impressæ, vexationis tempore, Paganorum ludibriis atque injuriis exponerentur. Concessisse fingunt Synodum, picturas mappis exhibitas, & res fusiles in templis habendas, quippe quæ ingruente bellorum tempestate facile reponi, & in privatas ædes asportari possent. At hæc, præter patrum hujus concilii mentem, & planum canonis sensum esse excogitata inde patet; quum picturarum parietibus non impingendarum nulla fiat mentio; sed simpliciter picturæ appellentur, quibus ædes exornantur. Nec video, qua ratione pictura tantum de imaginibus parietibus defixis accipiatur, quum contrarium planum sit in imaginum everfione, quam *Epiphanius*, & *Serenus* susceperunt. Quæ licet posterior sit hoc concilio; attamen nos edocet, jam antea hunc imaginum cultum succrevisse, cui veluti principio pessimi eventus obviam ire voluerunt Elibertani concilii Proceres. Simplicissimo itaque sensu hæc decreti verba prudentiores Romanenses interpretantur, e quibus *Cel. du Pinus* est, qui profitetur, multum desudasse Theologos in explicando hoc canone, & ad varias explicationes esse delapsos, sed plana, ut verba fluunt, interpretatione canonem esse sumendum.

§. III. Varias huic canoni affingunt Romanenses explicationes, ut suum in crustent errorem. *Cabassutius* hanc affert rationem; Christianis hac ætate discrimen cultus inter dulum, & latriam nondum innotuisse. Rem ita proponit *Cabassutius*: Res quippe, inquit, his initiis nondum
satis

b) vid. *Loc. Theolog. Lib. V. Cap. IV. de Auct. Concil. p. m. 253.*

c) vid. *Nov. Biblioth. Autor. Ecclesiast. Tom II. p. 306.*

satis discussæ erant, neque in religioso cultu, ac veneratione omnibus innotuerat distinctio, quæ est inter latriam & duliã: neque inter has satis perspectum fuerat intercedens discrimen inter duliã absolutam & relativam: quarum prior ipsis sanctis hominibus, aut angelis immediate exhibetur, posterior autem rebus ad eos pertinentibus aut representantibus, quales sunt libri, vestes, imagines, sicut neque inter latriam relativam, & per accidens, quæ venerandæ cruci Redemptoris & latriam absolutam, & propriam, ac per se, quæ Christi personæ, aut humanitati deferenda est, non tamen ejus salutiferæ cruci, aut præsepi, aut fasciis, aut imaginibus ejusdem applicatur. d) Bene monet Cabassutius, hoc seculo nondum innotuisse distinctionem latriam inter, & duliã, quod ipsi facile concedimus, & novum hoc distinguendi genus fictum, & excogitatum suis auctoribus relinquimus, quum Patres primitivæ ecclesiæ non necesse habuerint, tale quid excogitare, quippe qui purioris divini cultus fuerunt tenacissimi. Neque coluerunt Mariam, & Sanctos, proinde nulla opus fuit inter latriam, hyperduliã, & duliã distinctione. Nulla enim est absoluta dulia Sanctis præstanda, sed honor & reverentia; proinde etiam evanescit relativa, quæ ipsorum imaginibus, & reliquiis præstanda statuitur, veneratio. Celeberr. Pagius hanc ex Schelstratenio apponit sententiam. Recte notat Albaspineus, inquit Schelstratius in dissertat. de disciplina Arcani cap. VI. art. 3. Canonem illum statutum fuisse pro Catechumenis potius & gentilibus, quam pro fidelibus & Catholicis. Hi enim scientes, Deum sub variis olim figuris apparuisse, ex imaginibus Deum sub illis formis representantibus nullam falsam opinionem concepissent. Sed Gentiles & Catechumeni audientes Deum a Christianis invisibilem & incorporeum prædicari, humana figura depictum videntes, alienum quid ab ejus majestate concepissent: imo ignorantes mysterium Sanctissimæ Trinitatis facile ex picturis illis Patrem in figura senis, filium in figura viri, Spiritum sanctum in figura columbæ representantibus, in notitiam summæ divinitatis venissent, quam eis occultare studebat ecclesia. Et hoc est, quod voluit Bona Cardinalis Libr. I. rerum Liturg. cap. XVI. cum scripsit canonis sensum, ex more istius seculi sollicitè caventis, ne religionis nostræ arcana infidelibus proderentur, æstimanda esse. Consonat Mendoza in Commentar. ad eum canonem, ut vel Christi humanitatem vel Patris & Spiritus Sancti assumptam formam in parietibus depingi eo tempore Hispani Episcopi interdixe-

M 3

dixe-

d) vid. R. P. Cabassutii Notit. Eccles. secul. III. de Concil. Illibertino p. 78. Edit. Lugdun.

dixerint, qui tunc nefas putarent, abstrusiora Trinitatis mysteria publicari, ne id, quod colitur, & adoratur, ab irrumpentibus quandoque in ecclesia gentilibus, & admissis quotidie Catechumenis in parietibus depictum cerne- retur, & disciplina arcani eo modo neglecta sacratoria religionis Catholicae mysteria prophanarentur, & non initiatorum ludibrio exponerentur. e)

§. IV. Placet ipsius Ven. Gabrielis Albaspinæi, Aurelianensis Epi- scopi, verba apponere, quo tanto melius ejus mentem intelligamus. Ipsi, ut recte adducunt, & Schelstratius, & Pagius, persuasum est, hunc cano- nem de imaginibus Dei immortalis tantum esse explicandum. *Ne igitur, inquit, divini Numinis majestas minueretur, & aliud de Deo depingere- tur, quam prædicarent, & quem supra homines extollerent humana specie depictum oculis objicerent, vetant, ne in Ecclesiis Dei imagines suspendan- tur: hæc ad Sanctorum imagines nullatenus pertinent. Adhæc ex Apologe- tics pro Christianis, ex Tertulliano, & Minutio discimus, varios Deos, Deorumque formas Christianis Gentiles affinxisse, ut quisque ex eorum riti- bus aliquid hausset, aut aliquid in eorum ecclesiis annotasset: Ita vulgatum Solem eos adorare, quod diebus Solis frequenter in Ecclesias convenirent: res turpes eosdem colere suspicio fuit, quod ad pedes Episcoporum vol- verentur pœnitentes. Ne igitur in mentem Gentilibus veniret, Chri- stianos hominem, aut Deum humanæ speciei similem adorare, si huma- nas facies in eorum ecclesiis intuerentur, Deum vetant in eis depingi. f)* Quæ Ven. Albaspinæi ratio nullam veritatis speciem præ se fert. Diffi- cilis enim est purioris de Deo, ejus attributis, & mysterio Trinitatis, co- gnitionis per has imagines traditio. Qui hæc de Deo arcana ignorat, illa ex his picturis nunquam hauriet, quod cum Cel. Sam. Barnagio g) confiden- ter assevero. Trahit porro præter omnem veritatem Tertullianum, & Minutium in suum, quem nectit, scirpum. Demonstrat quæso unum ex his patribus testimonium, Gentiles Christianis cultum imaginum obje- cisse. Primitivi Christiani non Dei immortalis imaginem, nedum San- ctorum coluerunt picturas, quod vel inde constat, quia acutuli Gentilium philosophi hæc tela contra idololatriam prolata, eadem ratione retundere potuis-

e) vid. Pagii *Annal. Eccles. Baronii* Tom. I. p. 42. Edit. Antw.

f) vid. ej. *Observation. de Veter. Ecclesiæ Ritibus. in Not. ad Canones Concil. Elibe- rini. Can. XXXVI. p. m. 316. 17.*

g) vid. ej. *Annual. Politico-Ecclesiast. Tom. II. p. 602. Edit. land.*

potuissent, quod factum esse haud legimus. Si igitur veri Dei imagines in Ecclesiis appendi vetuerunt Elibertini patres, multo minus Sanctorum picturis dederunt locum; quoniam tanto magis Gentilibus suspicio inde enasci poterat: Christianos venerari homines demortuos, quorum imagines in ipsorum templis conspicerentur. Pleræque enim Gentes, a moribus Christianorum remotissimæ formas, & imagines Dei inconspicui admiserunt, & Deum hac ratione coluerunt. Nulla proinde Christianis inde metuenda erat criminatio, quam tamen in Sanctorum cultu minime effugere poterant. Demonstrent igitur Romanenses, qui Albaspinæi laudant sententiam, expressam de imagine Trinitatis literam? Et si extaret, documento esset, cultum imaginum pronos reddere hominum animos ad superstitionem, quam extinguere voluerunt hujus concilii Patres. Qua in parte prorsus mihi assentitur Cel. Tillemontius, qui hunc canonem concinne tam de Dei, quam Sanctorum imaginibus explicat, quum utraque pictura Gentilibus ansam præbere posset suspicandi, Christianos ab idololatria non esse liberos. h) Stat igitur nostra sententia hunc imaginum cultum, abusumque prope finem sæculi quarti receptum & novis indies accessibus esse adauctum, donec deformis illa, quæ nunc in Romana Ecclesia est, colendi Deum ratio per imagines Sanctorum enasceretur.

EXERCITATIO X.

DE

JOVIANO, ET VIGILANTIO.

AD CAP. V. p. 53.

§. I.

Joviani, cujus pedissequum appellat *Vigilantium* Ven. Trombellius, causæ patrociniū in me non suscipio, quum ab instituto sit alienum singula membra percurrere. Stabulum enim Augiæ purgandum foret, si minutias omnes detegere vellem, unde potiora tantum argumenta expedienda esse duxi. Ipse lenius de *Joviano* sentit asseritque:

h) vid. *Memoir. Histor. Ecclesiastiqu.* Tom. VII. P. I. p. 535.

ritque: „ At quod ad cultum Sanctorum attinet, ab hoc errore alienum „ fuisse arbitror Jovianum. “ a)

§. II. De *Vigilantio* prolixius agit, & eum non quidem prorsus absolvit; attamen illum non omnia hujus cultus capita impugnasse arbitratur. „ Eam de *Vigilantio* fovet sententiam, quod a veteribus, & „ ecclesiasticis traditionibus recesserit, suaeque sensa patrum monitis, & „ privatos conventus publicis fidelium conventibus in ecclesia factis anteposuerit. “ b) Et post pauca confitetur; „ Eunomium hujus haereseos „ fuisse auctorem, *Vigilantium* autem discipulum. Certe praecessit *Vigilantium* Eunomius: ideoque *Vigilantio* hujus erroris inventionem „ adimo. “ c) Non video, cur de *Vigilantio* tam ambigue sentiat Ven. Abbas, quum planum sit *Vigilantium* invocationi, & intercessioni Sanctorum contradixisse. Quod & *Bellarminus* expressis fatetur verbis: *Vigilantius* multa etiam docuit. Primo, Sanctorum reliquias non esse venerandas. Secundo, orationes mortuorum pro aliis non exaudiri, ex quo sequitur, frustra Sanctos invocari. d) Audi porro *Bellarminum*: Igitur *Vigilantius*, ut est in libro S. Hieronymi contra *Vigilantium*, docebat, post mortem nullius pro altero exaudiri orationem, & ideo Sanctos mortuos non orare pro viventibus: ex quo sequitur, frustra eos invocari. e) Et si tibi hoc non sufficit, addam *Petavium* Aurelianensem, qui ob eruditionem magni est apud vos nominis, qui expresse profitetur *Vigilantium*, & intercessionem impugnasse. Sed copiosissime, inquit, de hoc ipso disputat, in libro contra *Vigilantium*, impurum, nebulonem: qui adversus Sanctos, eorumque cultum, ac reliquiarum venerationem, & cetera eodem spectantia impudenti ore, ac stilo depugnabat; tum vero intercessionem eorum abnegabat, eadem penitus usurpans. f)

§. III. Rem nunc ex ipso Hieronymo adversus *Vigilantium* disceptante intelligas velim. De statu beatorum, & pie defunctorum sic disputat.

a) p. 54.

b) p. 49.

c) p. 55.

d) vid. ej. Op. Tom. I. Lib. IV. Cap. IX. de notis eccl. p. m. 1506.

e) vid. ej. Tom. I. Lib. I. Cap. XV. de Sanctor. beatitate p. 2153.

f) vid. ej. Oper. Tom. VI. Theol. Dogmat. Lib. XIV. Cap. X. §. X p. m. 244.

sputaverat Vigilantius, vir in hoc momento, non prorsus reprehendendus: vel in sinu Abrahamæ, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei animas Apostolorum, & martyrum consedisse, nec posse suis tumultis, & ubi voluerint, adesse præsentem. Illud Vigilantii de statu defunctorum iudicium inique interpretatur Hieronymus, qui ita disputat: *Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, ut non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaque custodia infortunatorum insulis, & in campis Elysiis recludantur. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula injicies, ut usque ad diem iudicii teneantur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: Sequuntur agnum quocunque vadit.* g) Non negaverat, ut Bellarminus, & obtusioris ingenii Romanenses putant, beatitatem Sanctorum, Vigilantius sed ipsis præsentiam, in his terris denegaverat. Hieronymus vero de custodia interpretatus est verba Vigilantii, quod sua persona plane fuit indignum. Regerit, agnum esse ubique præsentem, ergo & Sanctos, qui sequuntur agnum esse præsentem. Quo ipso nihil magis absolum est. Sequela, quam Sancti præstant agno, non involvit præsentiam omnimodam, sed obsequium, & imitationem, quod ex Augustino facile regerimus Hieronymo: *Quid est, inquit, enim sequi, nisi imitari? Quia Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, sicut ait Apostolus Petrus, ut sequamur vestigia ejus. Hunc in eo quisque sequitur, in quo imitatur; non in quantum ille filius Dei est unus, per quem facta sunt omnia; sed in quantum ille filius hominis, quæ oportebat, in se præbuit, imitanda: & multa in illo ad imitandum omnibus proponuntur,* h)

§. IV. Ex hoc igitur dicto male, imo pessime concludit Hieronymus, Sanctos esse ubique, quia Jesus ubique præsens est. Quam vitiose concludendi rationem ne Bellarminus quidem admittit, qui ita edisserit: *Alii dicunt, Sanctorum animas, sicut etiam angelos, mira quadam celeritate naturæ quodammodo esse ubique, & per se audire preces supplicantium, quam rationem videtur habere B. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Sed neutra est sufficiens, nam neque angeli, neque animæ beatæ, etiamsi præsentem sint, possunt cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cognitione oramus. Et præterea, ad cognoscendas preces, quæ eodem tempore fiunt, in diversissimis locis, non sufficit celeritas, sed requiritur vera ubiquitas, quam nec angelorum nec hominum spiritibus convenire credimus.*

N

dimus.

g) vid. Hieron. Op. Tom. I advers. Vigilantium. p. 590.

h) vid. ej. Oper. Tom. VI. libr. de sancta virginitate p. m. 258.

dimus. i) Vide obsecro, quem sæpius sæpiusque excitas *Cornelium a Lapide*. Ille inquit: „*Sequuntur, scilicet gressibus non tam corporis, quam animi, intellectus & voluntatis, nimirum, quasi individui, & ab eo summe dilecti, agni comites, & pedissequi, sequuntur eum in omnia gaudia cœlestia, quæ agnum sequentibus, id est, mundis corde, promittuntur: hæc enim sunt agni gaudia & agnorum, id est, virginum, non autem sequuntur in gaudia leonum, aut taurorum, & vitulorum jugulatorum, puta Martyrum, præconum & doctorum Evangelii.* k) Ingeniosa & ludicra sunt, quæ statim e *Viega* adducit, quæ ingeniis hujus nationis facile damus. Quid? quod verborum vis, ne huic quidem faveat sententiæ; quia de iis, qui jam secuti sunt Christum, in vita ad salutem, per varios casus, & tot rerum discrimina tendentes, sit sermo. l)

§. V. Audi porro, Ven. *Trombelli*, Hieronymum, qui ad objectionem *Vigilantii* sic regerit: Ergo cineres suos, amant animæ martyrum, & circumvolant eos, semperque præsentem sunt: ne forte si aliquis precator advenerit, absentes audire non possint? O portentum in terras, ultimas deportandum! Rides de reliquiis martyrum, & cum auctore hujus hæreseos *Eunomio*, ecclesiis Christi calumniam struis. m) Negaverat præsentiam Sanctorum *Vigilantius*, quam & nos negamus, quia Deus solus est præsens, ut deinceps demonstrabimus. Hieronymus hæc edisserit: Dicis, in libello tuo, inquit, quod, dum vivimus, mutuo pro nobis orare possunt; postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio; præsertim cum martyres, ultionem sui sanguinis, obsecrantes, impetrare non quieverint. Si Apostoli, & martyres adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti: quanto magis post coronas, victorias & triumphos. n) Umbram itaque venatur, si quis dixerit, solum reliquiarum cultum, non autem intercessionem a *Vigilantio* fuisse impugnatam.

§. VI.

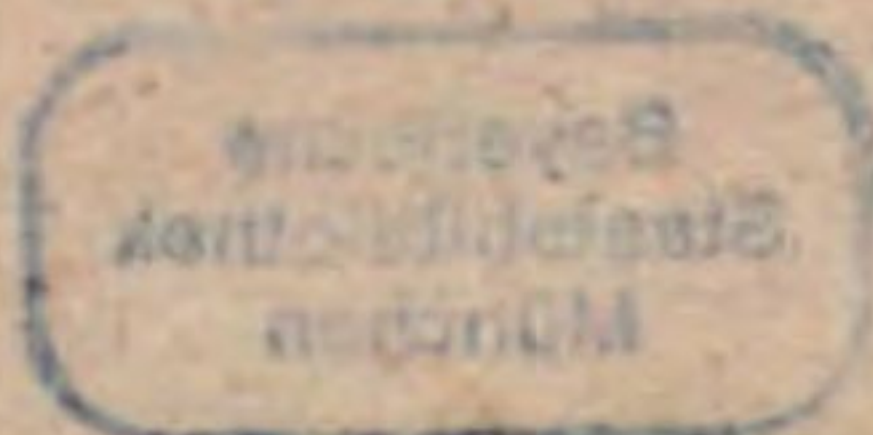
i) vid. *Bellarmin.* Tom. I. Lib. I. Cap. XX. de Sanctor. Beatitate p. m. 2179.

k) vid. ej. *Commentar.* in b. l. p. 231.

l) ἀκολουθῶντες. *Apoc.* XIV. v. 4.

m) vid. ej. Tom. I. advers. *Vigilant.* p. 592.

n) vid. *excit. loc.* p. 590.

§. VI. Sed quorsum hæc disputo? Quorsum? Nisi ut intelligas, *Vigilantium* fortiter vestram doctrinam, de intercessione, & invocatione Sanctorum infirmasse, sed minus recte, ab Hieronymo fuisse intellectum, nedum confutatum. Hoc enim sole meridiano est clarius, Hieronymum acrius, quam verius debellasse *Vigilantium*, cui, ut res edocet, præter spem, & opinionem graviora affinxit, & pessimas, pro lubitu, deduxit conclusiones. Reprehendit *Vigilantius* nimiam, quæ hoc seculo irruerat, in Sanctos, eorumque reliquias pompam: *Quid necesse est, tanto honore non solum honorare, sed etiam adorare illud nescio, quid quod in modico vasculo transferendo colis?* Et rursus in eodem libro: *Quid pulverem linteamine circumdatum, adorando oscularis?* o) Non igitur honestam martyrum commemorationem, aut sepulturæ honorem, sed cultum iis, denegavit. Gentilibus fuit in moribus positum, ut imperatorum, & illustrium virorum reliquias in urnis conservarent, & illas pie colerent. Sic Ovidius de Achillis reliquiis sine omni contumelia cecinit:

Jam cinis est, & de tam magno restat Achille

Nescio quid, parvam quod non bene compleat urnam. p)

Persuasus fuit *Vigilantius* nimium Christianorum in reliquias Sanctorum æstinium proxime accedere ad gentilium instituta. Vidit enim Christianos enixo plane studio, operaque maxima reliquias Sanctorum conservare, & pulvisculum quasi adorare. Quanam in parte *Vigilantius* reprehensione dignus sit expedias: majori certe censura est notandus *Hieronymus*, qui *Vigilantium* male intellexit, & ludibriis ipsum proscidit. Audi quæso *Celeb. Banagium* sic de certamine Hieronymi cum *Vigilantio* sentientem: Postquam vero libris editis reliquiarum venerationem impugnare *Vigilantius* cœpit, Hieronymus jam ipsi infensus, asperius in autorem invenitur. q) Evolve *Casimirum Ordinum*, qui tradit, *Vigilantium*, natione Gallum, *Barcinonenſis* ecclesiæ, quæ in Hispania est, Presbyterum, scripsisse librum, in quo docebat, non esse adorandas martyrum reliquias, nec ad horum sepulcra vigilandum, id quod id temporis magna religione fiebat a Christianis. In hunc ita conviciis debacchatur Hieronymus, ut plusculum modestiæ in eo desiderare cogar. Utinam argumentis duntaxat

N²

egisset

o) vid. excit. autor. p. 589.

p) vid. *Metamorphos. Lib. XII. n. 615.*

q) vid. *Banagii Op. Tom. III. Annal. Eccles. p. 217. §. VIII.*

egisset, & a conviciis temperasset! Nam vigiliis nocturnas non placuisse ecclesiasticis viris, vel illud satis arguit, quod horum auctoritate sublatae sint, nomine duntaxat superflite. Nec hodie simili studio concurritur ad martyrum reliquias. r) Non igitur negaverim, peccatum esse & intra, & extra Iliados muros; quum Hieronymus nimio praepeditus fervore scripserit; Vigilantius autem, eodem, & fere caeco laborarit religionis zelo, & cristas, privata ob dissidia, nimium erexerit, quod & Cel. Du Pinus, s) & Ven Aug. Calmetus t) mihi facile concedunt. Frustra itaque dente Theonino arrodit Bellarminus Centuriatorum Magdeburgensium iudicium, & hoc illis tanquam mendacium imputat, quod Centur. IV. cap. VIII. colum. 602. dixerunt: recte, & pie Vigilantium contra reliquias scripsisse, Hieronymum autem solis conviciis, & importunitate pro reliquiis pugnasse. u)

EXERCITATIO XI.

DE

PHILIPPICO BARDANE.

AD CAP. VI. p. 55. seqq.

§. I.

Pertractat in hoc capite Ven. Abbas strictis plane calamis imperatores, qui Sanctorum haud extiterunt fautores, protectoresque. „ Ut a mitiori, inquit, exordiar, synodus, quae imperantibus Constantino & Leone Constantinopoli ab iconoclastis episcopis celebrata est, quaeque se generalem perperam appellavit, quod ad intercessionem Sanctorum, & cultum iis delatum attinet, cum Catholicis consentire videtur. “ a) Levia sunt, quae ex hoc concilio, seu synodo

r) vid. ej. Op. Tom. I. Secul. IV. p. m. 812.

s) vid. Du Pin Nouv. Biblioth. A. Ecclesiast. Tom. III. p. 158.

t) vid. Calmet Hist. Univers. Tom. VI. Liv. LXX. §. XCV. p. 51.

u) vid. Bellarm. Oper. Tom. I. Cap. II. de reliquiis Sanctor. p. m. 2191.

a) vid p. 56.

nodo VI. generali pro cultu Sanctorum acquirit argumenta, quum Constantinus Pogonatus inprimis Monothelismi errores hoc concilio extirparit. Sciat, gravissimos Imperatores hanc synodum impugnasse, eam irritam fecisse, & simul Sanctorum cultui contradixisse. Placet paulo accuratius Imperatores contemplari, qui huic synodo minus propitii fuerunt. *Philippicus* seu *Filepicus Bardanes* primus fuit, qui synodum sextam est aggressus, non quidem, quod plerique rerum gestarum scriptores confirmant, ut cultum Mariæ, & Sanctorum debellaret, sed, ut Monotheletas in hoc concilio damnatos, suasu *Joannis* Constantinopolitani Monothelismi defensoris restitueret. Inde inhi non tam ob odium in Sanctorum imagines, sed ob seriem Imperatorum, qui synodum sextam sunt adorti, excitandus videtur.

§. II. Ipse *Philippicus* suffragiis militum, quos contra Chersones miserat *Justinianus*, ex metu Imperator salutatur, & Justiniano imperium abrogatur. *Cedrenus*, & *Theophanes* auctores sunt, *Philippicum* Bardanem familiari consuetudine usum esse monacho quodam monotheleto, cognomine Joanne, qui ipsi imperium aliquando capeffendum prædixerat, & sacramentum a Bardane acceperat, pro se imperio potitum, synodum VI. Constantinopolitanam adversus Monotheletas habitam, promiserat rejecturum. *Ceterum is*, inquit, *de quo ante diximus, Callistraticus monachus, hereticus, & astronomus, cum Philippico imperium vaticinio promitteret, hoc quoque ab eo stipulatum fuerat, ut eo potitus, sextam synodum, quippe prave actam, aboleret; ita imperium ei diuturnum validumque fore.* b) Paria fere de hoc Vaticinio tradit *Theophanes*; *Ceterum*, inquit, *prius longe quam imperio potiretur ad Callistrati Cænobium inclusus non nemo vaticinandi arte præditus, & heresi infectus morabatur, qui Philippico ad se nonnunquam accedenti prænuntiavit: Imperium tibi repositum est. Et post pauca. Pessime rerum synodus sexta peracta est. Si usquam imperaveris, proscribe, & incassam redde: & felix diuturna-que imperii ætas succedet. Is data jurejurandi fide, rem exequendam in se suscepit.* c) Veritatem hujus rei non amplius indago. Satis habeo, *Philippicum* Bardanem, suasu *Joannis*, quem, dejecto *Cyro*, Patriarcham

N 3

con-

b) vid. *Georg. Cedreni Histor. Compend. Tom. VIII. Biblioth. Byzant. p. 448. Edit. Paris.*

c) vid. *ej. Chronograph. Tom. VI. Laud. Biblioth. p. 319.*

constituit, auctoritatem hujus synodi VI. sub Constantino Pogonato actæ, abolevisse, & Monotheletarum partes sustinuisse. De eo nunc potissimum quaritur, num Sanctorum imaginibus violentas injecerit manus, quod maximo cum veritatis argumento nego.

§. III. Cultui imaginum fuit deditissimus hic Imperator, & pieturam Christi magno habuit in pretio, quod nobis tradit *Theophylactus Simocatta*. Solemne ipsi fuit, ut, priusquam manus cum Cardarigano, thrasonico plane belli duce, confereret, totum, cui præerat, exercitum, imagine Christi lustraret, & Deum sibi propitium redderet. Ubi hostes, inquit *Theophylactus*, *appropinquare pulvereæ nubes indicio fuit, Philippicus, Dei, hominisque (Jesu Christi) effigiem circumfert. Jam olim fama emanavit, & usque hodie durat, eam effigiem non texentis manu comparatam, aut pictoris arte, coloribusque variatam, sed divinitus efformatam esse. Quocirca etiam apud Romanos, ut ἀχειροποίητος, id est, non hominis manu confecta celebratur, & sacris divinisque honoribus colitur. Habent enim archetypum Romani, & ut sacrosanctum quiddam venerantur.* d) Eadem, sed successu, eventuque minus prospero idem nobis tradit historiarum scriptor *Theophylactus*, de hac imagine, quam *Priscus*, belli dux, circumferendam demandavit, ut tumultum sedaret; sed milites, deposita omni in rem sacram reverentia, illam lapidibus petere haud erubuerunt. Ergo *Iliphredæ Dei*, inquit, *atque hominis effigiem, quam ἀχειροποίητον, (hoc est, non mortali manu confectam) Romani appellant, involucro nudatam, per castra circumferendam committit: quo ad aspectum rei adorandæ excitata reverentia furorem comprimeret, & in modestiam quietemque rerum perturbatio transiret. Verum enim vero, cum multitudo nibilo hinc modestior saniorque evaderet, quin potius sacrosanctam imaginem lapidibus appeteret, dux sese in fugam tradidit.* e)

§. IV. Prius Cretenses, qui privata semper aluerunt sectandi studia, conciliabris, quam Romanenses, & Protestantes. Præclara sunt *Cassauboni*, & *Hospiniani* argumenta, quibus Romanensium persuasionem de imagine Edessena, qua usi feruntur & *Philippicus*, & *Priscus*, satis apposite infirmarunt. Sed *Gretserus* strenue laborat, ut Edessenam suam ima-

d) vid. ej. *Histor. Lib. II. Cap. III. p. 34. Tom. III. Script. Byzant.*

e) vid. ej. *Histor. Tom. cit. Lib. III. Cap. I. p. m. 63.*

imaginem, fictam plane, & imaginariam nobis obtrudat. f) Quod ad nomen, *Iliphreda*, spectat, id facile a nobis impetrat *Gretserus*, illud esse proprium, militis, seu cujusdam præfecti, cui hæc imago a Prisco circumferenda est data. Nomina *Iliphreda*, *Aelfreda*, *Alfreda*, *Freda*, nobis satis sunt nota. *Freda* olim pro Dea est habita. *Fredum* vero fuit pœna pecuniaria, ut vel ex *Lazio* discimus, qui de fredis secundum legem Salicam hæc nobis commendat: *Si quadrupes hominem occiderit, immediate Vuerageldo suscipiatur, & aliam medietatem dominus quadrupedis solvere studeat absque fredo: quia quod quadrupedes faciunt, fredo non exiguntur.* g) Nec nos fugiunt nomina Regum in Anglia, *Aelfred*, *Alfred*, *Wilfrid*, quæ viros pacificos significant. Qualia porro sunt *Luitfred*, *Leutfred*, *Magdelfred*, quæ pacis conciliandæ notionem habent, ut fufius exposuit *Georgius Philippus Harsdorfferus*. h) Sic inter nos constat *Iliphredam*, non imaginis, sed viri nomen fuisse.

§. V. Cardo rei in eo nunc potissimum vertitur, ut evincatur, cur imago *ἀχαιοῖσι* vocetur. Facilis est Romanensium, potissimum *Gretseri* responsio, qua asseritur, fuisse imaginem Christi ad regem *Abgarum*, *Edessenum* missam, vel illam, quæ magnæ fuit auctoritatis, *Camulianensem*. Ut paucis nostram explicemus mentem, certissimi sumus, fuisse imaginem quidem Christi, sed fictam, & manibus supposititiis confectam. Promanasse hanc de imagine non manufacta superstitionem, e rivulis gentilium tanto certius credimus, quanto magis hæc persuasio ex fabulis, & nugis Ethnicorum, de Dianæ imagine, quæ *διοπελες ἀγαλμα* dicta est, de palladio Trojano, de Numæ Ancili cœlitus demisso, probari potest. Sic non solum de ædicula Lauretana per mare, & nubes in agrum Picænæ Provinciæ Lauretanum delata gloriatur Romana Ecclesia, sed & de Sancti Dominici imagine pariles tradit tricas, asseritque: hanc imaginem cœlo esse delapsam, tanquam validissimum adversus impios iconocla-

f) vid. ej. *Syntagm. de imaginib. non manufact.* Cap. IX. sqq. p. 261. seq. in *Observat. ad Codinum. Biblioth. Byzant. Tom. XVII. Edit. laud.*

g) vid. ej. *Libr. de Gent. Aliqu. Migrationib. de Cimmeriis Libr. III. p. m. 60. Conf. ulterius Hierolexic. Dom. Marc. Melitens. sub voce Freda, & Fredda. p. m. 280 Edit. Rom.*

h) vid. ej. *Specimen Philolog. German. Disquisit. XI §. 13. p. 255.*

noclastas propugnaculum, ut *Aringhii* verbis utar. i) Cordatus autem *Montefalco* has nœnias superstitiorum monachorum explodit, & nihil, quod humanam superet sapientiam, in hac imagine invenit, inde ita sentit: *imago illa, quæ cum ab angelis confecta fuerit, ἀγγελόποιος vocatur, sed nihil nisi tritum succurrit.* k) Sed vela retraho. Quæ enim de hac imagine dixi, sufficiunt ad probandam rei veritatem, Philippicum Bardanem fictitiæ Jesu imaginis cultorem fuisse, non levi superstitione tinctum.

§. VI. Quale igitur est, quod commisit Bardanes, crimen? Summa, si quid peccaverit, huc redit, quod imagines patrum concilii sexti e palatio suo auferendas, in templo erigendas, & conciliabulum aliquod contra synodum Sextam celebrandum demandavit. Non igitur Sanctorum imagines sedibus suis deiecit, sed Episcoporum, quorum præsidio synodus sexta contra Monotheletas erat acta. Neque has Patrum picturas male tractavit, sed eas in atrium seu Xystum Ecclesiæ Sanctæ Sophiæ deportandas jussit. Quod affirmant *Banagius*, l) *Suerius*, m) *Fleurius* n) & *Calmetus*, qui eum ab omni Iconoclastia liberant, sed Monothelismi reum faciunt. o) Nam Papæ *Honorii*, & *Sergii*, Patriarchæ, imaginibus pepercit, & easdem in palatio retinuit sertas, & immotas. Uterque, & *Honorius* & *Sergius* hac Monotheletarum labe fuit infectus. Pontifex *Honorius Sanctissimus* hujus erroris non expers fuit, sed suis successoribus testis extitit, Papam non esse falli nescium, sed ad errores quosque gravissimos proclivem. Quin & ipse hic Romanæ Ecclesiæ præsul *Honorius* in synodo sexta damnatus est, ut facile fidem *Cel. Du Pinio* adhibeamus, qui ita scribit: *Sextus est, inquit, Honorius, qui à Sergio Patriarcha consultus Monothelitarum errorem decretali epistola definivit & propterea a synodo sexta œcumenica non semel anathemate percussus est, nec tantum damnatur ut fautor hæreseos, sed ut illius reus, &*

ex

i) vid. ej. *Rom. subterranean. Lib. V. Cap. V. §. 13.*

k) vid. *Montfaucon Diarium Italic, Cap. IX. p. 137.*

l) vid. *Basnage Histoire de l'Eglise Liv. XXIII. Chap. I. p. 1340.*

m) vid. *le Sueur Histoire de l'Eglise & de l'Empire. Tom. VI. p. 159.*

n) vid. *Fleury Histoire Ecclesiastique. Tom. IX. p. m. 147.*

o) vid. *Calmet, Hist. Univers. Tom. VI. Liv. LXXIX. §. LIV. p. 643.*

ex Epistola convictus. Et post pauca. Si quis ab hæresi excusare velit epistolam Honorii, is pariter Sergii epistolas potest excusare. p)

§. VII. Ægre interim hoc Philippici ausum habuit Constantinum Papam, qui concilium Romæ instituit; & Philippicum damnavit, & imagines Patrum remotas, in porticu Petri Romana pingendas curavit, ut hanc vindicaret injuriam, & rem quodammodo oblitteraret. Male propterea apud Anastasium Bibliothecarium audit Bardanes, de quo hæc tradit excitatus scriptor: Post menses, inquit, autem 3. lugubre nuntium personuit, quod Justinianus Christianissimus imperator, & orthodoxus imperator, trucidatus est, & Philippicus hæreticus in imperiali permotus est arce, cujus & sacram cum pravi dogmatis exaratione Constantinus suscepit, sed cum Apostolicæ sedis consilio respuit. Hujusque rei causa zelo fidei accensus omnis cætus Romanæ urbis imaginem, quam Græci, (pancaream) Votaream vocant, sex continentem sanctas, ac universales synodos in ecclesia B. Petri crexerunt. q) Nullas de cætero hic Philippicus cum fede Romana aluit lites, neque Sanctorum imagines deturbavit. Quid? quod satis humaniter, & amice pontificem exulem, Felicem, cujus & Anastasius meminit, tractavit, & eum rebus sacris, vasisque aureis donatum Romam benigne remisit. Hæc fere sunt, quæ nobis de munificentia, & clementia in Pontificem Felicem tradit Agnellus. Post mortem, inquit, Justiniani levaverunt super se Pelasgi Philippicum novum imperatorem, & constituerunt eum Dominum universæ terræ, ac imperium confirmatum fuit in manu ejus. Dixit ad Felicem Pontificem: revertere in terram tuam, & in sedem tuam. Cui Pontifex respondens dixit: Quo revertar? Aut quo vadam? Et dixit imperator ad eum: quare non? Pro qua causa? Respondit Pontifex: Lumina oculorum amissa habeo; omnes fortune meæ Ecclesiæ hic consumptæ sunt, & quas antecessores tui pii Principes in ornamenta Ecclesiæ dederant, detulerunt, & in hac deportata sunt civitate, & nihil remansit nisi ambitus murorum. Dixit autem ad eum Imperator; & quæ eas abstulerunt? Si tua tibi non sunt, vel etiam ex nostris tolle. Dixitque ad eum Felix Antistes: sufficiunt mea mihi, si reddere juber, quia diversi diversa tulerunt. Tunc Imperator misericordia motus jussit præconem per
O totam

p) vid. ej. Dissertation. Histor. de Antiqu. Ecclesiæ Disciplin. Dissert. V. p. m. 349

q) vid. Anastas. de Vit. Pontific. Roman. de Constantino, p. 66. Tom. XLX. Biblioth. Byzant.

totam clamare urbem, ut quicumque ex Ravennæ Ecclesia aliquid haberet, velocius ad Palatium deferret. Et allata sunt vasa, & pallia, & omnia ornamenta Ecclesiæ Pontifex suscepit. Non perdidit ex eis nisi candelabrum unum. Posthæc autem rogavit imperator Pontificem, ut ex palatio ejus aliquam benedictionem acciperet. Qui respondens ad eum inquit; sufficit mihi tantummodo gratia tua. Tamen si pro remedio animæ tuæ, meæ Ecclesiæ vis dona offerre, habes gemmas Cristallinas in illo, & in illo loco infra hujus Gazam palatii, quæ possunt ad ornatum ecclesiæ mirifice, & optime decorari. Quo audito Imperator misit fidelissimos viros ex Mirmidonibus, ut comprobaret in loco illo, si essent, ut Pontifex dixit, & inventa sunt. r) Documento hæc nobis sunt, Philippicum Bardanem, se Romanæ sedi, & cultui Sanctorum non iniquiorem præstitisse, sed multa in sedem Romanam contulisse beneficia. Primus interim extitit, qui synodum sextam, quam Romanenses faciunt suam, est adortus, licet Monothetarum precibus, & illecebris ad hoc negotium suscipiendum fuerit permotus. Excitandus mihi est visus non tam ob odium in Sanctos, a quo crimine est absolvendus, quam potius ob ordinem, seriemque imperatorum, qui huic synodo suam ademerunt auctoritatem.

EXERCITATIO XII. DE LEONE ISAVRO.

AD CAP. VI. p. 57.

§. I.

Non levi iconomachiæ macula laborat Leo Isaurus, cujus mentionem facit Ven. Trombellius, his quidem verbis: „ Contra, inquit, deteriores Iconoclastæ, ut nuper dixi, non modo imagines, & venerationem iis adhibitam averfati sunt, verum etiam sævire in Reliquias, & intercessionem Sanctorum, cultumque „ iis

r) vid. Muratorii Oper. Tom. II. Part. I. Agnelli Vit. Pontific. in vita Sancti Felicis. Cap. V. p. 162.

„ iis delatum improbaverunt. Id indicat quidem epistola prima Grego-
 „ rii II. Romani Pontificis ad Leonem Isaurum imperatorem, quæ præpo-
 „ nitur actis concilii septimi Generalis, Nicæni II. Sed non obscure,
 „ quod ad intercessionem Sanctorum, & reliquiarum cultum attinet, id
 „ ipsum ostendit Confessio Theodosii, Episcopi Ammorii, qui actione
 „ prima introductus in Concilium, ut suspensionem erroris a se amoveret,
 „ confessionem suam recitavit. a)

§. II. Confessionem *Theodosii* facile admitto, & illum Sanctorum cultorem haud postremum esse statuo. Non enim defuerunt & alii Episcopi, Iconolatriæ dediti, qui se omnibus viribus Leonis Imperatoris moliminibus tunc temporis opponerent. Maxima enim fuerunt partium dissidia circa Sanctorum cultum in orientali Ecclesia, cum *Germanus*, *Georgius Cyprius*, & *Joannes Damascenus* avidissimi existerent imaginum patroni, qui multos in suas traxerunt partes. Initia imperii *Leonis Isauri*, qui & *Conon* appellatur, satis lenia fuerunt, neque is quicquam adversus Sanctorum imagines tentavit. Sed cum superstitio imaginum decreto *Constantini* Pontificis adaucta magis, magisque increbesceret, consilio inter Episcopos communicato, & concilio in palatio habito, huic abusui mederi voluit. Paulo severius in imaginum cultores animadvertisse nonnullis videtur *Leo Isaurus*, qui episcopos erroris tenaces, & ne quid gravius dicam, obstinatos, ejiciendos, & pœnis coercendos, mandato publico imagines præcepit removendas. Auctor est *Cedrenus*, quem sequuntur *Zonaras*, *Glycas*, & *Constantinus Manasses*, Leonem, suasu Judæorum plectum, Sanctis indixisse bellum. Commemorat, sed nulla, quantum ego video, veritatis specie munitus, Judæos ipsi, cum adhuc jumenta ageret, imperium, & longævam prædixisse vitam. *Leo*, inquit, *Isaurus*, qui & *Conon*, & ob dejectas imagines, *Iconomachus* cognominatur, imperium iniit, tenuitque annos viginti quatuor. Paucis antequam imperare *Leo* cæpit annis, *Ebræi* quidam *Laodicea Phœnicie* oriundi *Izethum*, *Arabum* principem, adiverunt, promittentes ei quadraginta annos duraturum in *Arabas* imperium, si venerandas, & in templis Christianorum honore cultas imagines per omnem suam ditionem destrueret. Persuasum hoc est fatuo *Izetho*, & decretum universale contra venerandas imagines composuit. Sed favore Dei, & deprecationibus *Deiparæ*, omniumque divorum effectum est,

O 2

ut

a) vid. pag. 57.

ut, celeri morte praeventus, (ante exitum quippe anni divina eum vindicta attigit) id per suam ditionem non dimitteret. Filius regno potitus, Ebraeos istos, ut impostores, necare voluit, quod illi sentientes, profugi in Isauriam deflexerunt. Ibi cum se ad fontem quemdam refrigerarent, supervenit Leo, adolescentulus etiamnum, formosus ac procero corpore: qui se sordida arte alebat, & prandendi gratia fonti ipse quoque assidens, jumentum onere levat. Huic illi genio vaticinium suggerente praedicunt, fore, ut Romanorum imperio potiatur; negantique prorsus, fidem rei faciunt. Interim juramento eum adigunt, si hunc eventum res ejus habuerint, facturum, quod ab eo ipsi postulaturi essent. Juravit eis hoc ad fanum beati Theodori, quod eo erat in proximo. b).

§. III. Parum fidei huic Cedreni fabulae tribuendum statuo, quum Judaeorum partibus non faverit Leo, sed eosdem severa plane animadversione sit persecutus, ut recutitos ad fidem Christianam cogeret amplectendam. Rigidus omnino fuit imaginum debellator, qui non solum Sanctorum picturas, sed & Christi imaginem superstitioso affectu cultam deiecit, aut dejectam a suis approbavit. Theophanes, ut alios omittam, haec de Leone Isauro posteritati reliquit. Hoc anno, inquit, irreligiosus Imperator Leo de proscribendis, & deponendis sanctis, & venerandis imaginibus primum tractatum habere cepit: comperto cujus proposito Gregorius Papa Romanus, scripta prius ad ipsum Leonem Decretali Epistola, qua de fide quicquam statuere, & antiqua Ecclesiae sancita a sanctis Patribus firmata innovare, aut convellere non decere Imperatorem commonet. Italia tandem ac Romae tributa ad ipsum deferenda prohibuit. Et paucis interpositis lineis. Hic accensam in se divinam iram sibi favere arbitratus, Besei Dei desertorem oblatum sibi auxilium, & paris inscitiae emulum nactus, in sanctas, & venerandas imagines bellum impudentissime movit. Ambo quippe pleni erant imperitiae, atque omnis insania, unde maxima malorum pars exoritur. Quare populus urbis Imperatricis ob novam istam doctrinam maximo dolore percitus, cum ipsum Leonem statuit invadere, tum multos ex Imperatorio famulitio, qui Aerea portae Domini imaginem exturbaverant, neci dedit: quo factum est, ut in multos pietatis ergo membrorum mutilatione, verberibus, exiliis, damnis illatis animadversum fuerit: inprimis autem in eos, qui pietate, & de-

b) vid. ej. Hister. Comp. p. 450. Biblioth. Byzant. Tom. VIII. Edit. land.

et doctrina clarebant. c) Rebus sic comparatis gravissima Leonem Imperatorem inter & Gregorium II. Pontificem Romanum orta sunt dissidia, quæ nulla ratione componi potuerunt. Primo enixam dedit Gregorius operam, ut paternis monitis immorigerum, & filium, monitoribus asperum, Leonem ad frugem revocaret. Emisit literas ad Imperatorem, quas nobis exhibet Harduinus, d) in quibus rationem cultus, qui non, ut scribit Gregorius, λαλῶν καὶ, sed ἐχέμενος sumitur, aliquomodo emollit. Extollit Christi imaginem, quam ad regem Abgarum misisse fertur; & Leonem Ozia fratrem, qui serpentem æneum confregit, ira forte præpeditus, appellitat. Factum Ezechia nemo prudens facile improbavit, nec adhuc improbat. Memoria hic bonus Gregorius lapsus est, aut dormitavit, quando Ezechiam, cum Ozia confundit. Cum autem Pontifex videret, suas literas nullius esse apud Leonem ponderis, alia rem aggressus est via. Tributis nimirum, & redditibus ex Italia quotannis percipiendis Imperatorem privavit, & maximos excitavit motus.

§. IV. Omnem quidem movet lapidem Cl. Du-Pinius, ut contra Bellarminum hanc Leonis depositionem neget; sed si in aliis cum ipso consentio, argumentis, in hoc ego plane dissentio. Silentium, hujus rei, quod in literis Gregorii II. in Epistola Caroli Magni ad Constantinum, & Irenem, Pauli Diaconi, & Anastasii Bibliothecarii urget, fidem Theophanis, Cedreni, Zenonis, & Nicephori nullo modo infirmat. Si instat, hoc Græcos scriptores ex odio atque invidia in Romanam Ecclesiam scripsisse, subrideo. Ostendat quæso vestigii notam, qua approbet, hos scriptores, qui monachi fuerunt, in gratiam, & laudem hujus Imperatoris quicquam attulisse? Si odio, invidiaque incitati ob Romanæ Ecclesiæ jacturam scripserint, non tanta in Leonem, & ejus successores fuissent invecti, vehementia & livore? Hoc tandem Cel. Du-Pinius ad componendas lites utitur remedio, ut inter depositionem, seu imperatoris dignitatis privationem, & vectigalium denegationem distinguat. Deinde vero, inquit, isti scriptores non dicunt Leonem regno, aut regni parte privatum fuisse, sed tantum autorem Italici fuisse, ne illi vectigalia penderent: unde non sequitur, Gregorium existimasse Leonem ob hæresim imperio excidisse. e)

O 3

Ven.

c) vid. ej. Chronograph. p. 339. Tom. VI. Byzant. Biblioth.

d) vid. ej. Concil. Tom. IV. p. 2. 3. sqq.

e) vid. ej. Dissertat. Histor. de Antiqu. Eccles. Discipl. Dissertat. VII. p. m. 153.

Ven. *Conradus Abbas Urspergensis* a nostris stat partibus, & satis clare demonstrat, *Gregorium Imperatorem vectigalibus spoliasse. Misit, inquit, ad Papam Romanum Gregorium, ut similiter faceret. Ille vero noluit, sed omnia tributa Romanæ urbis, & Italiae sibi dari, prohibuit. f)*

§. V. Otia nunc inter nos sunt. *Novi Cel. Du-Pinium* in hoc libro id egisse, ut summam Pontificum auctoritatem debellaret. Qua in parte ab eo non diffidet *Ven. Pagi*, qui & vectigalium denegationem, & excommunicationem a *Gregorio II.* factam plane negat. *Gregorium* autem tradidisse Imperatorem *Satanæ* epistola II. confirmat. g) Nihil amplius desidero, quam hoc, ut mihi concedatur, *Gregorium Pontificem* horum motuum in Italia fuisse auctorem, suasoremque *Ital*, ut Imperatori denegarent obsequia. Quæ si perpendere voluisset, uti debuisset, *acutulus Maimburgius*, non tanto fervore in Leonem irruisset. h) Tristissima hoc dissidium in imperio Romano excitavit fata, & parum abfuit, quin & Imperator, & Pontifex suis sedibus depellerentur. Paucis ex *Anastasio* rem adduco. *Cognita*, inquit, *Imperatoris nequitia*, omnis Italia consilium iniit, ut sibi eligerent Imperatorem, & *Constantinopolim* ducerent. Sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem Principis. Ipsis interea diebus exhilaratus *Dux Neapolis* deceptus diabolica instigatione, cum filio suo *Adriano* *Campaniæ* partes tenuit, seducens populum, ut obedirent Imperatori, & occiderent Pontificem. Quæ pessima consilia animum Pontificis, ut porro tradit *Anastasius*, adeo exacerbarunt, ut devotione, & execratione in Leonem, omnesque iconoclastas detoneret. Unde majori, inquit, fidei ardore permotus Pontifex, synodale decretum cum sacerdotali conventu sacrosancta confessione Sanctissimi corporis beati *Petri Apostoli* residentibus, cum eodem summo, & venerabili Papa, & Archiepiscopis, id est, *Antonino Gradeni Archiepiscopo*, *Joanne Episcopo Ravennate*, cum cæteris Episcopis istius *Hesperiae* partis numero 93. seu Presbyteris sanctæ hujus Apostolicæ sedis astantibus Diaconis, cum cuncto clero, nobilibus etiam consulibus, & reliquis Christianis plebibus astantibus decrevit, ut si quis deinceps antiquæ consuetudinis, & Apostolicæ Ecclesiæ tenentes, fidelem usum contemnens adversus eandem venerationem sacrarum imaginum, videlicet Dei, & Domini nostri *Jesu Christi*, & Genitricis

f) vid. ej. *Chronic.* p. 157.

g) vid. ej. *Breviar. Pontif. Rom. in Vit. Gregorii*, §. XXXVII. p. 539. Tom. I.

h) vid. ej. *Hister. Iconoclast.* Libr. IV. p. 127.

tricis ejus semper virginis immaculata, atque gloriosa Maria, Beatorum Apostolorum, & omnium Sanctorum depositor, atque destructor, & profanator, vel blasphemus extiterit, sit extorris a corpore, & sanguine Domini nostri Jesu Christi, vel totius Ecclesie unitate, atque compage, quod & subscriptione sua solemniter universi firmarunt. i) Tanta animi contentione Leonem inter & Gregorium disceptatum est. Majusne crimen commiserit Leo, imagines nimio occupatus fervore, debellans, an Gregorius absonum imaginum cultum infeliciter defendens, bellumque excitans intestinum, quilibet secum reputet. Infamatum hunc a Romanensibus imperatorem modestiores rerum gestarum conditores, Banagius k) & Suerius l) non omni privant laude. Quam maxime quidem a veritate stat Ven. Aug. Calmeti sententia; Leonem Isaurum omnem bonorum Catholicorum odium adversus se concitasse, & motus exortos esse maximos ob bellum Sanctorum imaginibus illatum; m) Sed vellem probasset, Imperatorem hac in re inique, & contra Scripturam Sacram quicquam egisse. Si itaque reprehendendus est, nimius erit forsitan zelus, qui non raro limites transcendit.

EXERCITATIO XIII.

D E

CONSTANTINO COPRONYMO.

A D C A P. VI. p. 57.

§. I.

Tangit nunc in Historia Iconoclastica Constantinum Copronymum ordo. Aberravit a veritatis tramite Ven. Abbas, qui hunc Constantinum Leonis Armeni filium esse, contra omnem historiarum fidem, asseruit. „ Idem Cedrenus de Constantino Copronymo, „ in-

i) vid. Anastasii Bibliothec. Vit. Pontif. apud Murator. Tom. III. Part. I. p. 156. 58.
& apud Scriptor. Byzantinos Tom. XIX. p. 69. sqq.

k) vid. ej. Histor. Ecclesiast. Tom. II Lib. XXIII. Cap. II. p. 1342.

l) vid. le Sueur Histoire de l'Eglise & de l'Empire Tom. VI. p. m. 192.

m) vid. Calmet Histoire Universelle Tom. VI. Liv. LXXIX, LXXX. p. 620.

„ inquit, Leonis Armeni improbi Imperatoris nequiore filio hæc eloqui-
 „ tur. “ a) Verba Cedreni a Ven. *Abbate* excitata paucis præmissis afferam.
 Demonstrabo prius, quam male duos confuderit Imperatores, & quam ini-
 quus in temporum computationem, & rerum gestarum monumenta fuerit
 commentator. Maximum enim est hos inter Imperatores *Leonem Isaurum*, &
Leonem Armenum temporis intervallum. *Leo Isaurus* ex celebriorum Histo-
 ricorum computo jam ad annum 716. Imperium sustinuit, & Constantinum
 filium Caballinum seu Copronymum, quem jam vivus constituerat, post
 mortem reliquit, successorem. *Leo vero Armenus* ad annum demum 814.
 & quod excurrit. Imperio Constantinopolitano præfuit, & fasces imperii
 Michaeli Balbo tradidit. Re accuratius perpenſa, hunc, quem admisit,
 facile cognoscet, errorem. Aptat certe quadrata rotundis, & omnia,
 quæ Cedrenus de Leone Isauro dixerat, vi plane inaudita, ad Leo-
 nem Armenum trahit, & absone interpretatur. Omnis igitur, quæ exci-
 tato loco continetur commentatio, prorsus est expungenda, delenda, &
 eradicanda. „ Quid? quod, inquit, Cedrenus, hæc de Leone Arme-
 „ no scribit: Enim vero Imperator Leo non tantum in errore de ve-
 „ nerandarum imaginum debita adoratione versatus est, sed etiam de
 „ Deiparæ, omniumque Sanctorum intercessionibus impie sensit,
 „ omniumque Sanctorum reliquias more Arabum suorum præcepto-
 „ rum abominatus est. Idem Cedrenus de Constantino Copronymo Leonis
 „ Armeni nequiore filio hæc eloquitur. b) Lege, quæſo, totam historiæ se-
 riem, ne Cedreno injuriam facias, & rudioribus imponas. c) De Leone
 Armeno lege, quæ Cedrenus infra exponit. d) Consule porro Fleurium,
 Tillemontium, Calmetum, & alios Scriptores. *Constantinus* igitur, de
 quo nobis jam est agendum, cognomine *Caballinus* seu *Copronymus*, a
 patre cum imperio simul odium in Sanctorum imagines hæreditate quasi
 accepit. Non plane dissimilis videtur *Hannibali*, qui parenti Hamilacri
 puer adhuc ad aram fidem dedit, & sacramento se obstrinxit, se nun-
 quam in amicitia cum Romanis fore. e) Cultus, qui Sanctis adhibetur,
 maxime fuit hic *Constantinus Copronymus* impatiens, & monachis, qui
 vitæ desidiosæ litant, apprime infensus, adeo quidem, ut apud Ven.
 Trom-

a) pag. 57.

b) pag. 57.

c) vid. Cedr. cit. Tom. p. 450.

d) l. c. p. 488.

e) vid. Cornel. Nep. in vit. Hannibalis Cap. II. p. m. 178.

Trombellium, & omnes Romanæ Ecclesiæ doctores infelicitis nominis sit Imperator. Parum Ven. *Abbas*, qui *Constantinum* patre improbo, nequiorum filium appellat, differt ab ipso *Cedreno*, qui quicquid habuit odii, & execrationis, in hunc Imperatorem evomuit. *Constantinus*, inquit *Caballinus Iconomachus*, præfuit imperio annos XXXV. Is ex fœvissimo leone versutissima pardalis, & ex semine serpentis, aspis, & anguis volans, ut primum in patrium regnum, & impietatem successit, longius etiam a Deo, *Deipara*, omnibusque se Sanctis abalienavit. Et post pauca tradit, qua ratione Sanctorum cultum impugnarit. Atque adeo, inquit, *universali edicto* vetuit, ne quis in universum Domini Servorum, Sancti titulo cobonestaretur: quin imo conspui eorum inventas reliquias jussit, prohibuitque eorum intercessionem postulari, quod eos nihil posse diceret. f) *Ægre* inprimis fert *Cedrenus*, *Constantinum* Mariæ intercessionem, & invocationem denegasse, & parum modeste de eadem sensit. Memoratu dignum est argumentum, documentumque, quo invalidam Mariæ intercessionem, ejusque auctoritatem suis, quos in commercio habuit, ministris, aliisque præsentibus, exposuit. Sumptis enim, ut commemorat *Cedrenus*, in manus auro plenis oculis, ac præsentibus demonstratis, sciscitatus est: quanti eos putarent esse pretii? cum responsum esset, magni: evacuato auro, rursum interrogavit: Quanti oculos aestimarent? Cumque responsum esset: Nihili: Ita inquit, *Maria* quoque dum Christum gestavit utero, in honore fuit: postquam eum peperit, nihilo reliquis mulieribus præstantior est. g)

§. II. Quæ in fraudem, injuriamque Mariæ Virginis dicta esse, omnes fere ingemiscunt Romanenses. Nemini nostrum est dubium, quin Mariæ, ob felicissimum Jesu partum, singulare statuendum sit pretium, eamque omnibus, quotquot vixerunt, mulieribus, esse præponendam; neque hoc negavit Imperator; sed Mariæ, ob hanc excellentiam cultum esse deferendum, recte infirmavit. Contrarium enim legi divinæ statuit huic gratiæ, & benignitatis instrumento aliquam pietatis, & cultus adhibere notam. Neque Mariam omni spoliavit honore, sed eam non implorandam, ejusque deprecationes minime efflagitandas esse, cum rei veritate dixit. *Maria* enim in exaudiendis nostris precibus, & Christo

P

de

f) vid. ej. *Histor. Compend. Part. II. p. 460. Tom. VIII. B. Byz.*

g) vid. l. c. p. 460.

de meliori commendandis, nec minus auxiliis nobis conferendis, nihil, ut dixit *Constantinus*, præstare potest.

§. III. Difficilior est, quam nunc aggredior, *Constantini* excusatio. Si enim apud *Anastasium* Patriarcham fides est, *Constantinus* non omni Nestorianismi caruit labe. Cujus criminis excitatus *Anastasius* Imperatorem infamulavit, & de eo coram Artabasdo, & omnibus, quot fuerunt, præsentibus, hæc, teste Cedreno, evulgavit: *Ceterum Anastasius, qui falso titulum patriarchæ gerebat, manu tenens veneranda, atque vivifica crucis ligna, cum, qui iis affixus fuerat, juravit ad populum, Copronymum Imperatorem hæc sibi verba dixisse: Quem Maria peperit Christum, hunc tu filium Dei esse ne censueris, neque quicquam præter hominem; ita enim eum Maria peperit, ut & me mater mea Maria.* h) Non omni suspicione, mendacii, dolique hoc Anastasii caret testimonium, metu, & timore, capta ab Artabasdo urbe, extortum. Sed suo ipsius periit indicio Ecclesiæ Constantinopolitanæ præsul. Theophanes ea, quæ imperatorem inter, & ipsum gesta sunt, ita nobis tradit: *Imperator, inquit, Patriarcham ad se accersitum ita alloquitur: Si Dei genitricem, Christi matrem asseruerimus, quid inde mali portendetur? Ille imperatorem complexus: Miserere Domine, inquit, nec mentem tuam cogitatus hujusmodi unquam subeat. Annon vides, quam diffamatus, & execratus per universam Ecclesiam habetur Nestorius? Ad hæc imperator: Discendi cupidus, ait, questionem proposui: apud te secretum hoc nulli revelandum permaneat.* i) Ex his nondum satis apparet, *Constantinum* divinitatem Jesu impugnasse, sed eum in nomine, Deipara, nimis durum, & asperum fuisse, ne quid gloriæ, & præsidii superstitionis Mariæ cultoribus concederet omnino constat. Displicuisse ipsi imagines Christi, easque eam ob causam removendas duxisse, quod non tam divinam Jesu naturam, quam potius humanam exprimerent, certum est. Divina itaque Christi natura indignum statuit, his picturis vinculum duarum naturarum divelli, & Christum Dei filium, ut nudum exprimi hominem, quod Eutychianismum sapere putavit. Non erravit, quod imaginum usum a Paganismo deduxit, quod male habet Ven. Calmetum. k) Tale forte nihil cogitasse imperatorem, aut Christi divinitatem negasse concilium, quod

h) vid. l. c. p. 460.

i) vid. ej. Chronograph. p. 366. Tom. VI. Bibl. Byzant. & Cedren. p. 465.

k) vid. Histoir. Univers. Tom. VII. Liv. LXXXIV. §. XXIX. p. 208.

in confessu CCCXXXIV. episcoporum coegit, satis confirmat. Hac enim in synodo libere ex divinis oraculis pronuntiare integrum fuit Episcopis, ad synodum convocatis. Si Patres concilii crimen, erroremque in Imperatore offendissent, non tanta animi constantia, & miro consensu decretum de abrogandis imaginibus pronuntiasent. Nullus inter omnes extitit, qui hoc ipso decreto divinitatem Jesu minui, & infirmari diceret.

§. IV. Reliqua, quæ huc spectant argumenta, de juramento a civibus exacto, quo se expurgarent ab omni imaginum cultu, non improbanda esse censeo. Licitum enim est, ad firmandam, quam profitemur, religionem, præstare juramentum, tanquam fidei nostræ symbolum. Quæ de morte hujus imperatoris tradunt *Cedrenus*, & *Theophanes*, qui illum igne cœlitus in crura, & viscera dimisso, misere periisse, & ante mortem donis, seu legatis Mariam, quam læserat, expiasse, asserunt, facile his monachis, ut figmenta relinquo. Omne, si quod in Constantino offenditur, crimen, ex nimio pro veritate religionis Christianæ zelo, & odio in imaginum cultum, profluxit. Pio commotus fervore, nonnunquam acrius, graviusque in Sanctorum cultores animadvertit, & inprimis monachorum, quos sedibus, & monasteriis depulit, odia in se concitavit. Mitio rem de hoc Constantino apud *Jac. Banagium*, l) *Spanhemium*, m) & *Suerium* n) leges sententiam, ex qua colliges, Copronymum ab omni crimine facile absolvi posse, si consideraveris acutioribus opus fuisse, ad evellendum imaginum cultum, remediis.

l) vid. ej. *Hist. de l'Eglise* Tom. II. p. 1358.

m) vid. ej. *Histor. Imagin. rest. Op.* Tom. II. p. 746.

n) vid. ej. *Hist. de l'Eglise, & de l'Emp.* Tom. VI. p. 240.

EXERCITATIO XIV. DE LEONE IV. IMPERATORE.

§. I.

Non silentio prætereundus est *Leo IV.* Constantini Copronymi, quem ex *Irene* suscepit, filius, qui & dignitatem, & odium in Sanctorum imagines a Patre accepit. Blanda sub imperii auspicia usus est in supersticiosos Imaginum cultores indulgentia, quo ipsos a vana Sanctorum persuasione ad frugem revocaret; sed, quum se hac spe excidisse videret, suum in conservanda Christianæ religionis veritate declaravit studium. Capitali hunc laudatissimum imperatorem discedisse odio ab iis, qui imaginum cultui fuerunt addicti, ea, quæ *Theophanes*, & *Cedrenus* commemorant, sunt documento. Prodidit memoriæ *Theophanes*, imperatorem viros magnæ auctoritatis, iconolatricæ suspectos male tractasse, & extremis eos affecisse vexationibus. Cæterum, inquit, media jejuniorum hebdomade *Jacobus Protospatharius*, & *Pappias*, *Strategius*, & *Theophanes Cubicularius*, & *Accubitor*, nec non *Leo*, & *Thomas cubicularii*, quasi sanctas, & venerandas imagines convulissent, cum aliis religiosiis viris comprehensi sunt. Tum itaque *Leo* persecutoris filius nudata in publicum, quam huc usque delitescentem, gestaverat, impietate, istos verberibus inclementer caesos, & tonsos, ac per mediam urbem cum ignominia traductos in prætorium custodiendos conjecit. a) Hoc *Theophanis* testimonio fere excellentius est illud, quod de ejus implacabili in imagines odio, nobis tradidit *Cedrenus*, documentum. Media, inquit, jejuniorum septimana Imperator duas imagines reperit in pulvinari uxoris suæ *Irenes*, quas cum diligenter esset contemplatus, inquisitione facta deprehendit, eas a *Papia palatino*, aliisque nonnullis primiceriorum fuisse illatas: quos & cruciatibus, suppliciisque gravissimis addixit, in uxorem quoque *Irenam* acriter est invectus, eamque nauci esse dixit, quæ suo patri imperatori horribilibus, atque intemeratis fidei myste-

riis

a) vid. ej. *Chronograph.* p. 382. Op. Tom. VI. Byz. Laud. Edit.

riis prolati diversum plane jurasset. Constanter asseverantem, a se eas non visas, repulit, neque postea rem cum ipsa habuit. b)

§. II. Quæ Cedreni commentatio a Theophane non differt, nisi hoc in momento, quod rem cum Irene actam adjecerit. Habes itaque nefanda illa, quæ tantopere exagitant Romanenses, Leonis crimina. Sed si res accuratius expenditur, forte hoc ipsi verti poterit vitio, quod aulae ministros, mira imaginum dulcedine captos, famosiori quadam poena affecerit, & uxori superstitosæ & fastuosæ complexus denegaverit conjugales. Nullum præter ea, quæ adduxi, offendimus iconoclastiæ vestigia. Proinde deridendum statuo Cedreni, & Theophanis, quod de vindicta divina, in Leone conspicua, tradunt, figmentum. Ecquis nostrum tam credulus est, ut fidem Cedreno, & Theophani adhibeat, qui affirmant, Leonem, ob coronam, Heraclio magna in æde dicatam, sed ex eadem ablatam, carbunculis in capite propullulantibus, febri acuta affectum, animam exspirasse. Gravissimæ obstant causæ, quæ nos retrahunt, quo minus his nugis propensas præbeamus aures, ut potius cum viris in historia satis versatis statuamus, augustissimum Leonem veneno esse extinctum. Certe Irene non omnis expers fuit suspicionis, ut Banagius c) & Suerius statuunt. d) Excellentissimorum, quos nominavi, Historicorum judicium, de Leonis morte, fidem aliquam, auctoritatemque ex ipsius Theophanis testimonio, acquirit. Non omnem abiecit pudorem Theophanes, sed veritati hoc dedit, ut nobis nefanda plane Irenes scelera conservarit, edocueritque, Irenen Imperatricem animi prorsus fuisse impotentem, & eo temeritatis, & crudelitatis processisse, ut filium Constantinum non solum verberibus exceperit, & omnium odio exposuerit, sed & ipsum oculis, & simul imperio privarit, ut infelix imperator paucorum dierum intervallo præ animi mœrore mature ex vita decesserit. e) De hoc Irenes, infausti nominis matris, facinore, nemo sagacioris ingenii dubitavit, neque Vener. Calmetus, & Natalis Alexander pro eo, quo sunt in re historica candore, dissident, sed aperte profitentur, Irenen in viscera sua, in filium Constantinum sævisse, & eum inaudito plane modo e vita sustulisse.

P 3

lisse.

b) vid. ej. *Histor. Compend.* p. 468. & 69. Tom. VIII.

c) vid. ej. *Hist. de l'Eglise* Tom. II. Liv. XXIII. Cap. IV. p. 1359.

d) vid. ej. *Hist.* Tom. VI. p. 245.

e) vid. ej. *Chronograph.* p. 399. sqq. B. Byz.

lisse. f) Hoc igitur est egregium illud, quod in imperatrice *Irene* ostenditur, Romanæ Ecclesiæ fulcrum, & ornamentum! Illa ipsa Imperatrix ambitiosa, quæ suum filium fastui & libidini regnandi immolavit, est Romanæ Ecclesiæ præsidium, & dulce decus. Si Dîs placet! Interim Natalis Alexander eam ob religionem, fidem, & pietatem immortalī laude dignam censet. g)

EXERCITATIO XV.
DE
CONCILIO NICÆNO II. SAN-
CTORUM CVLTVI PROPITIO.

AD CAP. IV. p. 56. 57.

§. I.

Plus una vice Ven. Abbas concilii Nicæni secundi mentionem facit, & illud tanquam pium, & rectum laudibus commendat. Arridet ipsi Tarasii explicatio verbi, adorare, & hac ratione hujus synodi subdole coactæ approbat decreta. „ E Græcis, inquit, (circa sensum verbi, adorare) tum alii multi assentiuntur, tum certe Tharasius in Epistola ad Constantinum, & Irenen, quæ extat in actione septima Synodi Nicænæ Secundæ. “ a) Prolixius autem de concilio Nicæno II. his verbis agit: „ Contra deteriores Iconoclastæ, ut nuper dixi, non modo imagines, & venerationem iis adhibitam averfati sunt; verum etiam sæviere in reliquias, & intercessionem Sanctorum, cultumque iis delatum improbaverunt. Id indicat quidem Epistola prima Gregorii II. Romani Pontificis ad Leonem Isaurum Imperatorem, quæ præponitur actis Concilii Septimi Generalis, Nicæni II. Sed non obscure, quod ad intercessionem Sanctorum, & Reliquiarum cultum attinet, id ipsum ostendit Confessio Theodosii, Episcopi Ammorii, qui „ actio.

f) vid. ej. Hist. Univers. Tom. VII. Liv. LXXXII. §. XVI. p. 163. vid. Nat. Alexandri Histor. Eccl. Secul. VIII. Cap. VI. Tom. V. p. 718.

g) vid. l. c. p. 719.

a) p. II. porro p. 34.

„ actione prima introductus in concilium, ut suspicionem erroris a se
 „ amoveret, confessionem recitavit, in cuius limine ipso hæc extant. “ b)
 Maxima est apud Romanenses hujus synodi, quæ supersticiosum imagi-
 num restituit cultum, opinio. Operam haud ludere arbitror, si paucula
 quædam momenta, quæ mihi ad infirmendam Ven. *Trombellii* sententiam
 facere videntur, ipsi ad animum revocavero.

§. II. Illuxit nimirum expectatus, & exoptatus jam diu, ille dies, qui
 desideria Romanæ Ecclesiæ explevit. Pontifices rebus omnibus apud Im-
 peratores supra commemoratos frustra tentatis, promissis, & illecebris pel-
 lexerunt Irenem, ut eam rerum suarum fautricem efficerent. *Hadrianus*
 hujus nominis *primus*, qui tunc temporis reipublicæ Ecclesiasticæ Roma-
 næ præfuit, oblatam accepit occasionem, & manus Irenæ promisit auxi-
 liatrices. Interea dum hæc geruntur, *Paulus* Patriarcha Constantinopoli-
 tanus, deposita purpura, in *Flori* monasterium se recepit, & inter lacrymas,
 & amplexus Irenes, *Constantini VII.* & procerum ex hac vita emigravit.
 Nihil sane opportunius Irenæ, hac *Pauli* morte accidere potuisset; Ille
 enim pio animi candore, ardoreque imaginum cultui hætenus obstiterat.
 Non defuit, qui in ejus locum eveheretur, alter. Et ut res humanæ
 mutationi, & fortunæ adeo sunt obnoxie, ut, si fortuna velit, quis de
 rhetore consul fiat; sic accidit, ut *Tarasius*, aulæ minister, qui ordini
 sacro minime addictus fuit, summus Ecclesiæ Constantinopolitanæ anti-
 stes crearetur. Mira usus est calliditate, & hanc sacram provinciam sibi
 oblatam suscipere denegavit, nisi prius proceres imperii concilium de ab-
 olenda synodo Constantinopolitana, promitterent instituendum. Eam
 pietatis, & fervoris speciem ipsius verba præ se ferunt. *Quodsi*, inquit,
imperatores nostri rectæ fidei propugnatores, ut hæc petitio mea impleatur,
jusserint, ego quoque consentio, eorumque mandata exsequar, vestramque
electionem lubens amplectar. c) Id quod *Tarasius*, facile impetravit.

§. III. *Hadrianus* harum, quæ Constantinopoli gerebantur, rerum
 certior factus, concilium in urbe imperatoria habendum approbavit, &
 suos legatos delegavit. Cives autem Constantinopolitani, mala quævis
 sibimetipsis præsagientes, motus excitarunt, ut Synodum in Nicænam Bithy-
 niæ

b) vid. p. 57.

c) vid. *Theophan. Chronograph. p. 388. Oper. Tom. VI. Byz.*

niæ urbem transferre necesse haberent Constantinus, & Irene, imperantes. Remotis nunc arbitris, concilium ex animi sententia Irenes, & Hadriani est celebratum, & Synodus Constantinopolitana sub imperatore Constantino Copronymo antea habita, prorsus abrogata, cultus autem imaginum innovatus. Ex documentis hujus Synodi satis prolixis, & rationibus ab Episcopis in utramque partem propositis, ediscimus, concilii procures imagines Sanctorum venerandas, exosculandasque esse demandasse. Nos, uno ore, exclamaverunt conscripti patres, venerandas imagines recipimus. Nos eos, qui sic non se habent, anathematismis submittimus. His qui assumunt dicta, quæ a divina Scriptura contra idola proferuntur, in venerabiles imagines, anathema. His qui non salutant sanctas, & venerabiles imagines, anathema. d) Filium jam abrumpo, & ad Anathematismos, quos hoc evomuit concilium, provoco. e)

§. IV. Id tamen silentio haud involvendum est, Tarasium miro acumine cultum Sanctorum, eorumque imaginum non simpliciter recepisse, sed eum, qui ad Prototypum fertur, & relativus appellatur, approbasse. Et hoc est recentiorum Romanensium subterfugium, quod tamen Ven. Abbas non admittit, sed cultum Sanctis immediate adhibendum statuit, ut in Dissertatione IV. audiemus. Quem ambiguum hujus concilii, de cultu relativo, sensum, plerique omnes emunctæ naris Romanenses amplectuntur, quem quoque nobis Ven. Angelo Rocca a Camerino ita proponit: Nicenum, inquit, concilium II. & Generale VII. in Nicæna Asiæ civitate, ubi prima Synodus Generalis tempore Silvestri Papæ, & Constantini Imperatoris congregata fuit, celebratum est, in Ecclesia majori Sanctæ Sophiæ sub Hadriano primo, & Constantino VII. Irenes filio, imperatore, a Patribus 350. circa annum Domini 581. seu 775. vel 790. contra iconomachos, qui imagines in Ecclesiis damnabant. Quare hac in Generali Synodo decretum fuit imaginum expressiones relative esse adorandas, Sanctorumque reliquias esse honorandas: Aliud est enim, picturas absolute adorare, (quod non licet,) aliud vero per picturas cognoscere, quid sit adorandum: etenim non representantes figuras, & imagines, sed res representatas adoramus, & imagines quatenus representant. Adoratio enim non in imaginibus termina-

d) vid. Harduin. Concil. Tom. IV. p. 470. conf. Natal. Alexandri Histor. Ecclesiast. Tom. V. Dissertat. III. p. 746. seqq.

e) l. c. p. 539.

minatur, sed ad prototypum refertur. f) Oracula hujus concilii veluti ex tripode dicta adhuc veneratur Romana Ecclesia, & se iisdem munitam, factam tectamque esse putat. Sed hujus Synodi, fraudibus coactæ, execrationes purioris cultus professoribus minime imposuerunt silentium, ut potius ejusdem decreta in *Anglia, Gallia & Germania* rite examinata, prorsus sint confutata, & rejecta.

EXERCITATIO XVI.

D E

CONCILIO FRANCOFVRTA-
NO AD MOENVUM, NICÆNO II.
OPPOSITO.

AD CAP. III. p. 23.

§. I.

Quod jam tractandum auspico, Concilium Francofordiense, ad an. 794. habitum, Romanensibus videtur admodum adversum. Nisi tam plana rei gestæ extarent documenta, rem actam vocarent in dubium. Re igitur desperata, saltem de auctore librorum, adversus impium imaginum cultum emissorum, ambigue loquuntur, & hoc modo hujus concilii auctoritatem infirmata conantur. Quin imo Ven. *Abbas* tam callide agit, ut Carolinorum librorum auctorem prorsus in suas trahat partes. „ Etiam Carolinorum li-
„ brorum, *inquit*, auctor sæpe vetat, ne imagines, & Sancti adoren-
„ tur, quibus tamen Sanctis venerationem deferendam esse non raro
„ docet. a) “ Vix quidquam hac ratione, quam libri Carolini de cultu

Q

San-

f) *vid. Bibliothec. Apostolic. Vatican. a Sixto V. Pontif. Max. in splendidiorum, commodiorumque locum translat. de Concil. Nicæn. II. in VI. intersenestrio ad dextram Bibliothecæ Vaticanæ depicto. p. 75. Edit. Rom. 1591.*

a) *vid. p. 23. §. XXI.*

Sanctorum tradunt, planius esse potest. Nullus unquam Sacris Christianorum innutritus, & purioris religionis cultor hanc reverentiæ notam Sanctis denegavit. Veneratio vero, seu reverentia, non est cultus aliquis; sed externum honoris signum. Immensum fere interpositum est discrimen inter Sanctorum cultum, & eorum venerationem, quod & Venerabilis *Abbas* alibi nobis concedere videtur: b) licet ipse cum voce, cultus, ludat. Cultus majoris est virtutis, & momenti, quam veneratio. Cultus enim involvit aliquam colendi necessitatem, & legem, quam tamen in Sanctorum veneratione nullibi legunt, aut producere possunt Romanenses, ut postea ex celeberrimorum Romanensium scriptis demonstrabo. Veneratio vero est externa honoris nota, quam non denegant libri Carolini Sanctis, neque nos Lutherani eos hoc obsequio defraudamus, ut nostra Confessio Augustana fusius explanat. Si igitur Venerabilis *Abbas* Concilii Tridentini verba, de veneratione Sanctorum, eorumque reliquiarum, de externa quadam & nuda reverentia interpretari contendit, c) & eodem sensu vocem *Veneratio* in libris Carolinis accipit, habet quidem, quod exoptat; sed id difficulter ex Concilio Tridentino extorquebit. Excitatum Concilium quam maxime venerationem pro cultu habet, sed aliud libri Carolini declarant. Conceditur in hoc libello confessionario Sanctis veneratio, qualem & nos iisdem adhibendam esse statuimus. Nimirum has ipsis debemus pietatis, officiique partes, ut bene de iis sentiamus: divina in ipsos collata prædicemus beneficia; ipsorum virtutes imitemur; & ipsorum, si forte occurrant, reliquias pie terræ inferramus, &, ut ipsis terra levis sit, ex animo apprecemur. Eam Sanctorum venerationem minus supersticiosam, & illicitam, sed piam, & licitam esse, nullo modo dubitamus.

§. II. Ne verorem maximi momenti silentio præteream, & concilium hoc illustre, *Carolo M.* Imperatore, olim celebratum extremis tantum digitis attigisse videar, placet nonnulla quædam enodare argumenta. Immortalem de Ecclesia Christiana meritus est laudem *Carolus*, ob res gestas, vere Magnus, Imperator, & Galliarum Rex, qui uti Marte nulli fuit secundus, sic arte his seculis admodum obscuris facile doctissimus extitit,

b) vid. *Dissert. IV. Cap. XXIII. p. 309.*

c) *p. 24.*

tit, & sapientissimus. Insigne de hujus Augustissimi Imperatoris eruditione nobis exhibet Cel. *Muratorius* testimonium, e *Ptolomæo* *Lucensi* depromptum, quod hujus est tenoris. *Erat*, inquit, excitatus *Historiarum Ecclesiasticarum* conditor, *eloquentia copiosus & exuberans*. *Poterat quicquid velle, luculento exprimere stilo*. *Nec paterno sermone erat contentus, sed & peregrinis linguis addiscendis operam dedit, in quibus ita Latinum didicit, ut ea, sicut paterna lingua perorare fuerit solitus; Græcum vero melius intelligere, quam pronuntiare potuisset*. Adeo autem *facundus*, ut *didascalus* appareret. d) Quod *Ptolomæi* *Lucensis* de *Caroli Magni* eruditione encomium, iisdem plane verbis confirmat *Conradus Abbas Urspergensis*, ut nullum plane verborum discrimen offendatur. e) Hæc nullo alio adduxi fine, quam, ut demonstrem, non plane deridendam, & abjiciendam esse illorum opinionem, qua ipse Augustissimus imperator *Carolus* horum librorum statuitur auctor. Parum abest, quin *Ven. Aug. Calmetus* victas nobis tradat manus, & hos libros *Carolinos* admittat. Aperte enim has literas *Caroli Magni* ad ejus scripta refert, & profusis plane laudum encomiis illustrissimi, & Augustissimi Imperatoris eruditionem commendat. f)

§. III. Diu multumque inter eruditos de his libris disceptatum est, fueritne gloriosissimus *Carolus Magnus* auctor, nec ne? Immortales *Magnifico Heumanno*, *Gœttingensi Professore*, *Ecclesia Lutherana* debet gratias, quod hos *Caroli Magni* libros e latebris protraxit, & eosdem suo restituit nitori. Auctoritatem horum librorum, quos multi *Romanensium* fictos, & suppositos esse dixerunt, ex testimonio *Hincmari Archiepiscopi Rhemenfis*, qui hoc opus puer adhuc vidit, & præfatione *Synodi Parisiensis* sub *Ludovico Caroli Magni filio* habitæ, satis confirmavit, quem cum veneratione appello *Heumannus*. g) Rem novis stabilivit testimoniis *Sirmon-di*, *Du Pinii*, *Natalis Alexandri*, *Pagii*, & *Sorbonæ Parisiensis*, h) ut

Q 2

nul.

d) vid. *Muratorii Op. Tom. XI. Ptolom. Lucens. Histor. Ecclesiastic. Cap. XII. p. m. 999.*

e) vid. ej. *Chronic. p. CLXXIX.*

f) vid. *Hist. Univers. Tom. VII. Liv. LXXXIII. §. LXX. p. 139.*

g) vid. ej. *Præfat. in August. Concil. Nicæni II. Censur. S. Caroli M. de impie imagin. cultu Lib. IV. p. 10. & II. Hanov. edit. 1731.*

h) p. 36.

nullum omnino nobis de horum librorum auctoritate remanserit dubium. Nevero in re tam seria, & fere ad liquidum deducta magis mutus sim, quam piscis, & in aliorum placita jurare videar, tractationi de hujus operis auctore, nonnulla quædam adjiciam argumenta, a scriptoribus Romanæ Ecclesiæ fide dignis petita. *Supereſt*, inquit, *Magnif. Heumannus, Hadriani illius responsio, in qua Caroli opus vocat Capitulare adversus Synodum, quæ pro sacrarum imaginum erectione in Nicæa acta est. Atque ita tertium hujus rei testem habemus Papam Caroli M. æqualem.* i) Quod argumentum novis adhuc testimoniis, ab aliis præteritis, paucis confirmabo. Prodigio fane simile est, rem tantis munitam documentis a Romanensibus vocari posse in dubium. Si auctorem horum librorum Carolum Magnum esse negaveris, quid impedit, quo minus epistolæ Hadriani I. ad Carolum emissæ, pari impudentia denegem auctoritatem? Ipse *Hadrianus* hujus operis auctorem agnovit *Carolum Imperatorem*, & ad eum scripsit epistolam, seu libellum responſorium, libris Carolinis oppositum pro defensione Synodi septimæ. k) Novum se prodit probationis argumentum, quod ex indice librorum prohibitorum depromo. Obvium est in excitatis libris hoc Carolinum opus, & ipsi Imperatori adscribitur, appellaturque opus illustrissimi, & excellentissimi seu spectabilis viri, Caroli Magni contra Synodum, quæ in partibus Græciæ pro adorandis imaginibus stolidè, sive arroganter gesta est. l) Ex hoc igitur documento tutus colligo, *Alexandrum VII. Pontificem*, qui, ex Romanensium sententia, errare non potuit, fidem augustissimo horum librorum conditori haud denegasse.

§. IV. Omnis nunc, si res ad apicem exigatur summum, huc redit disceptatio; opusculum, quod adhuc extat, Carolinum, si vel maxime *Alcuinus*, quod nonnulli asserunt, illud exararit, ab ipso Imperatore nihilominus fuisse approbatum, & pro suo agnitum. Nihil proinde horum librorum auctoritati decedit, si vel id ipsum Romanensibus conferimus. Exiguum est, quod inde acquirit *Joannes Cabassutius* lucrum, qui

i) p. 12.

k) vid. *Pagii Breviar. Gestor. Pontific. Romanor. in Vita Hadriani I. Tom. I. p. 617.**Edit. Antwerp.*l) vid. *Indic. Libr. prohibitor. Alexandri VII. Pontific. Max. jussu edit. p. 96. Edit.**Romæ 1667.*

qui in verbis *Hincmari*, Rheimensis Archiepiscopi, magnum sententiæ suæ præsidium sibi invenisse putat. Commemorat laudatissimus *Hincmarus*, se contra Pseudosynodum Græcorum non modicum volumen in palatio adolescentulum adhuc legisse, ab Imperatore Carolo M. Romam per quosdam Episcopos missum; inde statim observat *Cabassutius*: *Vere dixit missum, non tamen compositum: & quidem, quæ hujus voluminis supersunt, ingenium auctoris produnt virulentum, procax, temerarium, & in omnem maledicentiam effusissimum.* m) Infirmum esse putaverim hoc *Cabassutii* contra librorum Carolinorum auctoritatem argumentum. Verum est, invalidam esse concludendi rationem: *Hincmarus* vidit & legit hos libros, ergo fuerunt a Carolo M. compositi, & deinceps Romam missi: Attamen id ex hoc *Hincmari* testimonio sequitur: Imperatorem hoc opus, sua auctoritate & nomine insignitum, evulgasse, & *Hadrianum I.* illud hac fide, & omine accepisse. Nemo de Augustinæ Confessionis auctoritate eo nomine dubitat, quia illam Electores, Principesque non confecerunt, sed satis auctoritatis, dignitatisque eam habere credit, quod Serenissimi Principes illi nomen suum dederunt, & eam sibi metipsis, tanquam fidei symbolum vindicarunt. Quam auctoritatem his libris Carolinis merito relinquendam esse arbitramur: quum ipse *Hadrianus* Pontifex illos admiserit, & augustissimus Imperator in epistola ad *Elipandum* & cæteros Hispaniæ Episcopos data, illorum fecerit mentionem. n) Salva proinde est horum librorum Carolinorum auctoritas, si vel maxime, ut nonnulli sibi persuadent, *Alcuinus* spectatæ apud Carolum M. auctoritatis Abbas, in auxilium fuisset vocatus, aut illos prorsus adornarit. Consiliis enim hujus pereximii, & eruditione, & prudentia præditi viri sæpe usus est, quem dixi, augustissimus Imperator. o) Sufficit, me canonem ultimum concilii Francofurtani adduxisse, in quo *Alcuinus* toti Synodo, ut in consortium, & in orationes tanquam vir in rebus Ecclesiasticis eruditus, recipiatur, ab Imperatore commendatur. p) Argumentis haud levibus ad summam veri speciem adstruxit *Magnif. Heumannus*, Carolum Magnum sine dubio, in conscribendis his de imaginum cultu

Q 3

m) vid. ej. *Notit. Ecclesiastic. Sec. VIII. de Concil. Francofordiens.* p. 319.

n) vid. *Hard. Act. Concil. Tom. IV.* p. 898.

o) vid. *Murator. Op. Tom. II. Part. II. p. m. 30. & Tom. XI. in Ptolom. Laconf. Hist. Eccles. Cap. XXXIV.* p. m. 985.

p) vid. *Harduin. supra cit. l. p. 909.*

cultu libris, usum fuisse inclyto illo Theologo Alcuino; quod ipsius Alcuini epistola ad Laidradum, Lugdunensem Episcopum, testimonio Rogeri Hovedeni, & Westmonasteriensis, & conformitate stili, haud dubitanter demonstravit. q)

§. V. Non obstat, quæ Carolo M. cum Pontifice Hadriano intima intercessit necessitas, & amicitia, cui contrariari putat *Cabassutius* tam gravem in Concilium Nicænum censuram. Carolus M. latam in Concilio Nicæno II. sententiam prorsus improbavit, & illam *incomparabilem absurditatem*, & *exitiale malum*, imo *vesaniam multis vesaniis præferendam* dixit. Nimis dure, & insolenter hæc dicta esse putat *Cabassutius*. Reputare vero secum debuisset *Cabassutius*, Carolum M. hoc libello non tam Pontificem Romanum Hadrianum, quam Nicæni Concilii Ildi patres petiisse. Noverat quidem, Hadriani auspiciis celebratum esse hoc concilium; attamen Pontificem, & episcopos occidentales præterit, & adversus orientales disputat. Satis amice cum Hadriano hoc de argumento confert, non tam erroris Pontificem insimulans, quam potius ipsius sententiam, & iudicium de hac lite requirens. Carolus M. summa cum modestia cum Hadriano agit, & laudatus Pontifex pari honoris affectu ad singula Caroli argumenta seu articulos respondet, ut non litigare, ut putat *Cabassutius*, sed rem amico examine excutere videantur, quod & *Ven. Pagius* r) & *Ven. Calmetus* confitentur. s) Pontificem suo non privavit auxilio, omniaque præstitit, quæ ad Ecclesiæ Romanæ facere poterant emolumentum. *Desiderium*, Longobardorum regem, civitatem Faventinam, ducatum Ferrariensem diripientem, & Sedi Romanæ detrahentem, compescuit, & ditiones ablatas restituit. Magna cum pompa Romam ingressus, & coronatus est. Quid? quod in aprico est, Carolum mutuos inter amplexus, acclamante populo: *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, Romæ fuisse exceptum. t) Quæ quum omni exceptione sint majora, nemo facile inficiabitur, maximam fuisse Imperatorem inter & Pontificem familiaritatem, qua fere ad impudentiam usque abusus est Hadrianus,

q) *vid. l. Præf. §. XXVII. p. 53. sqq.*

r) *vid. ej. Brev. Pontif. Rom. Tom. I. §. LX. p. 617.*

s) *vid. ej. Histoire Univers. Tom. VII. Liv. LXXXV. §. XXXIII. p. 279.*

t) *vid. Murat. Op. Tom. III. in Anastasii Bibliothec. vit. Pontific. p. 180.*

aus, qui suis precibus, & desideriis, in beneficiis conferendis, Imperatorem nunquam non fatigavit.

§. VI. At enim vero dubium mihi ex literis *Hadriani* ad *Carolum* M. crebrius emissis enatum est, Pontificem de *Caroli* M. moliminibus adversus Sanctorum imagines admodum fuisse sollicitum, ne forte Imperator à Romanæ Ecclesiæ fide longius recederet. Quod argumentum nostrum de librorum Carolinorum auctoritate multum omnino juvat. Sæpius, in his, ad quas provoco, literis, occurrunt monita, & adhortationes ad fidei constantiam, & ecclesiæ Romanæ confessionem. Quid quæso opus erat his precibus, & commonitionibus ad antiquam Ecclesiæ fidem retinendam? Si *Hadrianus* non sensisset, *Carolum* Imperatorem in his libris Romanæ Ecclesiæ deferere placita, tot paternis monitis & crebris epistolis Imperatorem in viam reducere, & ad religionis a majoribus acceptæ fidem excitare non necesse habuisset. Lege quæso has *Hadriani* literas ad *Carolum* Imperatorem datas, & ex iis plus satis cognosces, illum non ad desiderium Pontificis fuisse compositum: u) Religioni Christianæ deditissimus fuit augustissimus Imperator, ut eum ob res gestas *magnum*, & ob pietatis studium jure optimo *pium* dixeris. Deo fuit apprime devotus, frequens sanctorum cultor, & benignus ministrorum Ecclesiæ nutritor. Summa animi veneratione sacra frequentavit, ut non tam Imperator, quam Sacerdos esse videretur. Qua fuerit pietate, nobis Abbas *Urspergensis* his verbis memoriæ prodidit: *Religionem, inquit, Christianam, qua ab infantia fuerat imbutus, sanctissime, & cum summa pietate excoluit.* x) Dubiam proinde *Hadriani* Pontificis literæ, tot monitis, & illecebris instructæ, & refertæ, traherent mentem, nisi hæc de cultu Sanctorum, eorumque imaginum disceptatio omnem mihi scrupulum adimeret. Christianæ proinde religioni, ut cum *Abbate Urspergensi* loquar, neutiquam vero Romanæ Ecclesiæ principiis fuit deditus, quem dixi, Augustissimus Imperator. Invocationem Sanctorum, eorumque imaginum cultum repudiavit, & has Pontificiorum persuasiones a fide Christiana dissidentes, felicissime excussit. Illud ipsum Canon XLII. confirmat, qui hujus est tenoris: *Ut nulli Sancti colantur, aut invocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur: Sed hi soli in ecclesia venerandi sint, qui ex auctoritate passionum, & vita*

u) vid. *Muratorii Oper. Tom. III. Part. III. p. 199. sqq.*

x) vid. *ej. Chronic. p. CLXXXI.*

vita merito electi sunt. y) Arrige aures, Trombelli, & observa discrimen, quod inter *cultum*, *invocationem*, & *Sanctorum expositionem*, & inter eorum *venerationem* constituitur. Priores colendi rationes repelluntur; *veneratio* vero Sanctis adservatur. Sic habes Carolum M. Lutheranorum partibus prorsus faventem, & Romanæ Ecclesiæ adversum. Quæ quum ita sint, palam est, fidei confessionem in libris Carolinis editam Pontifici quidem displicuisse, sed Imperatorem puram Christianorum coluisse, & habuisse fidem.

§. VII. Delituisse hos Carolinos libros per longum temporis spatium, non miror, quum tot tantisque insidiis ipsis interitum pararint Romanenses. Sed ex suis prodierunt recessibus, auctoribus Augustino *Steucho*, & Joanne *Tilio* Gallo, quibus nec Pontificii fidem denegare possunt. z)

§. VIII. Redeo nunc ad concilium Francofurtanum, duo potissimum ob argumenta institutum. Primum, ut insanix Felicis Vrgelitani, & Elipandi, qui divinitatem Jesu impugnabant, obex poneretur; alterum, ut decreta Concilii Nicæni II. de imaginum adoratione, rescinderentur. Utrumque in hoc, quod tracto, concilio esse actum, documenta confirmant. Mihi inprimis ea argumenta, quæ de imaginum cultu agunt, excutienda esse video. Tres potissimum huc spectant hujus concilii canones, quos excitabo. *Canon II. qui Synodum Græcorum, de adorandis imaginibus rejicit.* *Can. XLII. qui tradit, quinam Sancti in Ecclesia sint venerandi.* *Can. XLIII. qui de arboribus, & lucis destruendis, severa inculcat mandata.* a) Hæc sunt illa momenta, quæ ad nostrum pertinent scopum. Oppositi sunt, quod verba ipsa declarant, canones superstitioso Sanctorum, eorumque imaginum cultui, cui ad perniciem usque data hac ætate fuit Ecclesia, quam appellare solemus, Romana. Tertius saltem canon Gallorum & Saxonum attingit superstitionem, qua sub arboribus & in diffitis lucorum locis sua sacra peragere consuevere. De Germanorum institutis hæc nobis tradidit *Tacitus*: *Nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humanioris speciem assimilare, ex magnitudine celestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident.* b) Excellentiore procul dubio crediderunt prisca Germaniæ incolæ Deum, quam ut exiguum simulacrum illum capere posset. Inde inconspicuum & immortalem Deum

y) *vid. Hard. Concil. Tom. IV. p. 908.*

z) *vid. Cl. Heumanni Præf. §. IV. p. 13.*

a) *vid. Harduin, Act. Concil. Tom. IV. p. 903. sqq.*

b) *vid. ej. Lib. IX. de Morib. Germ. p. m. 333.*

Deum potius in silvis, densisque undique sepimentis, & quercubus confitis sub Jove frigido, quam sub simulacris colere sategerunt. Quod Deum colendi institutum Persæ, Galli, & aliæ gentes observarunt. De Gallis decantat Lucanus:

*Lucus erat, longo nunquam violatus ab ævo,
Obscurum cingens connexis æra ramis,
Et gelidas alte summotis solibus umbras. c)*

Addo Tibullum, qui ita cecinit:

*Nam veneror, seu stipes habet, desertus in agris,
Seu vetus in trivio florida ferta lapis. d)*

Nec Ovidium prætereo, qui de hoc adorationis ritu hæc nobis tradit:

*Stabat in his ingens, annoso robore quercus,
Una nemus: Vitta mediam, memoresque tabella,
Sertaque cingebant, voti argumenta potentis. e)*

Antiquissimus sine dubio salutationis, & adorationis ritus est, qui sub Jove & a privatis, & publicis hominibus est celebratus, qui apud Romanos, & alias gentes diu invaluit. Defluxit sine dubio hæc adorationis consuetudo ab Adamo, mortalium parente, ad suos posteros, quod vel ex sacrificiis Caini, & Abelis, qui sub dio adorarunt. colligitur Gen. IV. com. 3. Seceserunt deinceps stupidi posteri ad lucos, & loca arboribus densa, quod præter excitatos auctores Plinius refert. *Hæc fuere Numinum Tempia, inquit, simplicia rura, etiam nunc Deo præcellentem Arborem dicant: nec magis auri fulgentia, atque ebore simulacra, quam lucos, & in iis silentia ipsa adoramus. f)* Quem adorationis ritum, Adamus Bremenensis de Saxonibus, Pikartus, de absconditis Frisiz Antiquitatibus, & Ludolfus Smidius de Belgis, satis demonstrarunt. Natales huius ritus nemo facile denudabit; hoc tamen certum est, eum esse pervetustum, quod vel ex Deuter. Cap. XII. com. 2. colligimus. Ibidem Deus hæc demandavit populo Israelitico: Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, Deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum. Solemne enim fuit

R gen-

c) Lib. III.

d) vid. Lib. I. Eleg. I. II.

e) vid. Metamorphos. Lib. VIII. 743.

f) vid. ej. Hist. Natur. Lib. XII. Cap. I. p. 654. edit. Hard.

gentilibus sub quercubus sua emittere desideria, & voti compotibus in moribus positum, dona illis appendere. Quem sacra peragendi ritum sub arboribus exterminandum curavit *Carolus M.* sed nondum prorsus eradicavit, quum Romanenses adhuc in lucis sua facella habeant, & cruces, arboresque suis donariis exornent, quod historia templi Romani, quod St. Mariæ de quercu sacrum est, demonstrat. *Baptista Clavarus* Viterbiensis, devotus ad superstitionem usque Mariæ cultor hujus beatæ Virginis imaginem marmori impressam foramini quercus in vinea confixæ, & magnæ altitudinis inseruit. Sexaginta, & quod excurrit annos hæc Mariæ imago illæsa conspiciebatur, donec editis quibusdam fictis miraculis adeo inclaresceret, ut undiquaque ex Africa & urbe Constantinopolitana donaria Mariæ de quercu mitterentur, templum à Paulo II. ædificaretur, imago ipsa magna cum pompa in locum augustiorem transferretur, & a societate, quam laniones inierunt, quotannis celebraretur. Quæ consuetudo nondum exspiravit. g) Ex his, quæ paucis attingere volui, facile constabit, hoc, quod Francofordiæ celebratum est, concilium, Romanæ Ecclesiæ optime opponi posse, siue Carolus M. siue alius quispiam fuerit librorum de imaginibus conditor.

EXERCITATIO XVII. DE LEONE ARMENO.

AD CAP. VI. p. 57.

§. I.

Tanti non sunt *Leonis Armeni* crimina, quanti illa Ven. *Abbas* æstimat, qui illum improbum appellat Imperatorem. a) Inscius hujus Imperatoris, quem, ut supra demonstravi, cum Leone Isauro confundit, in illum suam effundit iram. Plus procaci-

g) vid. Auctor. Rom. Nov. Tom. II. de St. Maria in Quercu. Cap. XXIX. p. 319. edit. laud.

a) p. 57.

cacibus, & effrenatis, monachis, quam imaginibus indixit bellum. Vi satis temperata in abolendis imaginibus usus est, & concilium, cujus acta jam sunt deperdita, instituit, ut ex Scriptura Sacra imaginum cultum confirmarent. Quod cum facere non possent convocati hujus conciliabuli patres, pro more Romanensium ad traditionem, & concilium Nicænum II. provocarunt. At Imperator Concilium Constantini Copronymi approbavit, & cultum imaginum prohibuit. b) Illud tamen incerto Historiarum auctori, qui ibidem excitatur, nondum concesserim Imperatorem imaginem Christi male tractandam, & luto commaculandam demandasse, quum illud ab ingenio hujus Imperatoris admodum alienum esse videatur. Nullum extat vestigium, Leonem monachos superstitiosi imaginum cultus tenacissimos, alia ratione, quam carcere, & exilio mulctasse. Neque indigna sunt perpessi, qui Imperatorem convitiis, & ludibriis præ insania prosciderunt, & contra ejus mandata, & Synodi decreta cum suis imaginibus processerunt. *Theodorus Studita* ejus lenitatis testis est evictissimus quem ducem, & multorum motuum auctorem, non nisi carcere satis leni coercuit. Ille ipse *Theodorus* hujus Leonis vitam tanta ferocia, & impudentia est adortus, ut magnæ Imperatori cesserit laudi, quod tanta, & inaudita fere indulgentia hominis perfractæ sane frontis calumnias in Imperatorem ejectas tulerit.

§. II. *Cedrenus*, qui parcus hujus Imperatoris laudis existit præco, id tamen non reticuit, illum fuisse in Republica corrigenda vigilantissimum, nihilque omnino rerum necessariarum, atque utilium incuratum reliquisse. c) Quod *Cedreni* testimonium acer alias morum Leonis censor, *Joannes Zonaras* confirmat, eumque in republica administranda haud segnem fuisse tradit. d) Quicquid aut *Theophanes*, *Cedrenus*, & *Zonaras* de crudelitate hujus Imperatoris afferant, non tamen nobis persuaferunt, eum acriter, in imaginum cultores fuisse invecum, quum nullam aliam, nisi exilii poenam in eosdem lege publica statuerit, quod optime observat *Joannes Suer.* e)

R 2

Fleury

b) vid. *Theophan. Chronograph. p. 438. Tom. VI. Bibl. Byzant. edit. laud.*

c) vid. ej. *Histor. Compend. p. 490. Op. Byzant. Tom. VIII.*

d) vid. ej. *Annal. Tom. II. p. 132. Op. Byzant. Tom. X. Edit. laud.*

e) vid. ej. *Histoire de l'Eglis. & de l'Empire. Tom. Sept. p. 20. Edit. Amsterdam. 1730.*

Fleury libere sentienti relinquimus, fueritne ex sua sententia egregius simulator, qui modo imagines coluerit, modo iis cultum denegaverit, an minus. f) Augustissimus hic imperator ab horum seculorum scriptoribus nobis non versipellis, sed sibi satis constans proponitur. Serio illum festo Nativitatis Jesu imagines coluisse, nemo dixerit. Quas ipsi Maimburgius, & Baronius asperferunt maculas, expurgandas curarunt, & Banagius g) & Spanhemius, quos adiisse haud poenitebit. h)

EXERCITATIO XVIII.
DE
MICHAELE BALBO,
ET THEOPHILO.

AD CAP. VI. p. 56.

§. I.

Mitius de his Imperatoribus sentit Ven. Abbas, & suo calculo eosdem dignatur. Ex Epistola ad Ludovicum Galliarum Imperatorem probat, hos Imperatores Sanctis fuisse haud inimicos. „ Affinia tradit, inquit, ea epistola, quæ Michaelis, „ & Theophili Imperatorum nomine ad Ludovicum Imperatorem data „ est: Postulantes intercessionem, & interpellationem inviolatæ dominatrici, nostræ Dei genitricis semper virginis Mariæ, & omnium Sanctorum. “ a) Quam Michael, & Theophilus ad Ludovicum Imperatorem emisissent epistolam, a recentioribus variis modis esse interpolatam, constat. Edocent literæ hos Imperatores Leonis Isauri premere vestigia, & imagines Sanctorum ex Ecclesia Christi expellere. Ipsas Mariam, & Sanctos magno fuisse in pretio, ut epistola ipsorum Venerabili Abbati signi-

f) vid. ej. *Histoire Ecclesiastiqu. Tom. Dixiem. p. 147.*

g) vid. ej. *Histoire de l'Eglise Tom. II. Chap. VI. §. VIII. p. 1375.*

h) vid. ej. *Op. Tom. I. p. 1303. sqq.*

a) p. 56.

significare videtur, patres concilii Constantinopolitani IV. minime crediderunt, qui hæc tradunt: *Michael Amorianus patria recte religionis curam gessit nullam. Secundum Michaelem Theophilus sceptris potitus non malus, æquitatis quoque propugnator. Sed in sacrarum imaginum infestatione nullo retro Iconomachorum inferior habebatur.* b) In utramque partem peccari arbitror. Nimis rigide statuunt excitati patres, & nimis laxè sentit de his Imperatoribus V. Abbas. Media inceserunt via. Non vi, & armis imagines debellarunt, sed ipsarum cultum extra urbem Constantinopolitanam permiserunt, imposito præterea civibus de hac imaginum disceptatione, omni omnino silentio. Nullum deprehendo in iis crimen, quod juramento cives explorarunt, quo clandestinos imaginum denudarent cultores. Nemo *Theophilum* Imperatorem propterea vocaverit in judicium, quod causam peccandi proximam removit, & pictores, imaginumque fabricatores, expulit. Totam enim fere Ecclesiam orientalem contagiosus infecerat imaginum cultus, ut nundinatione imaguncularum, & picturarum quæstum haberent pictores longe turpissimum. Imagines Sanctorum, pariter ac templa quondam Dianæ prostabant. Act. XVIII. Parum abest, quin illud Juvenalis de Isidis pictoribus, etiam de hac dixeris Sanctorum nundinatione:

Pictores quis nescit, ab Iside pasci? His igitur mediis, satis æquis sensim, paulatimque huic contagioso malo mederi voluit imperator. Nihil in tota *Michaelis Balbi*, & *Theophili* historia offendo, quod circa cultum imaginum ejiciendum vituperari possit. Nec Pontifici Romano se præstiterunt iniquiores laudati imperatores, sed dona satis splendida Romam miserunt. Rerum non inscii Benedictum III. delectari imaginibus, & rebus pretiosis, ut sunt ingenia Petri Successorum, qui non Petri retia, sed Judæ loculos amant, miserunt donum per Lazarum Monachum, & pictoriæ artis nimie eruditum, Evangelium de auro purissimo; cum diversis lapidibus pretiosis. Addiderunt Calicem gemmis ornatum, & alia munera a Pontifice haud spreta. c) Sed pedem hic figere placet, ne historiam politicam enixius tractare videar. Breviter ea, quæ adduxi, monenda, & novis commentationibus illustranda erant, ne nos tacendo, Venerabili Abbati, nimis rigido horum Imperatorum censori, victas manus tradidisse forte quis existimet.

b) vid. Hard. Act. Concil. Tom. V. p. 947.

c) vid. Murator. Op. Tom. III. Part. II. p. 153. & apud Anastas. Bibliothec. Op. Byzant. Tom. XIX. p. 206.

EXERCITATIO XIX. DE EPIPHANIO ICONOCLASTA.

§. I.

Sicco plane præterit pede Ven Abbas ea, quæ de Epiphanio, & Sereno Massiliensi ad nostram pervenere ætatem. Studiose in historiam Iconoclasticam inquirens, sciens sine dubio hos duumviros omisit. Vel rem actam esse negat, vel nobis persuadere intendit, Epiphanium, & Serenum minime iconoclastis esse annumerandos. Expendenda esse putavi hæc duumvirorum facta, laude dignissima. Primo de Epiphanio agam, deinde Sereni historiam persequar. Omne animi vitium, ut tritum est sermone proverbium, tanto est conspectius in se, quanto major est, qui peccat, habetur. Quid inde mirum, multos ecclesiæ præsules in heroicum St. Epiphanii factum oculos coniecisse, imo illud torvo aspexisse vultu, & Epiphanium albo Iconomachorum adscripsisse. Describit St. Epiphanius suum, ad locum Sanctum Bethel, iter, & quæ ipsi evenerunt, enarrat: *Quando simul, inquit, pergebamus ad sanctum locum, qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more Ecclesiastico facerem & venissem ad villam, quæ dicitur Anablatba, vidissemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem, quis locus esset, didicissemque esse ecclesiam, & intrassem, ut orarem: Inveni ibi velum pendens in foribus ejusdem Ecclesiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quasi Christi vel Sancti cujusdam. Non enim satis memini, cujus imago fuerit. Cum ergo hoc vidissem in ecclesia Christi contra auctoritatem Scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus ejusdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent. Illique contra murmurantes dixerunt: Si scindere voluerat, justum erat, ut aliud daret velum atque mutaret. Quod cum audissem, me daturum esse pollicitus sum, & illico esse missurum. Paululum autem morarum fuit in medio, dum quæro optimum velum pro eo mittere: arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendum. Nunc autem misi, quod potui reperire & precor, ut jubeas Presbyteros ejusdem loci suscipere velum a latore, quod a nobis missum est, & de-*

§ deinceps precipere in ecclesia Christi ejusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt, non appendi. a)

§. II. Centonem compilarem, si levidensia Romanensium argumenta adducerem, quæ huc potissimum redeunt, ut asserant, vel fuisse vulgaris, & profani cujusdam hominis imaginem; vel hanc epistolam esse suppositam a Claudio Taurinensi, vel hoc exemplum esse nullius plane auctoritatis. Nihil agunt Bellarminus, & Baronius, qui hanc Epistolam Epiphanii sublestæ fidei esse somniant, quorum argumenta prorsus rejecit Ven. Natalis Alexander, qui de Epiphanio ejusque scriptis ita sentit: *Epistola, inquit, ad Joannem Hierosolymitanum, supposititia perperam visa est Alano Copo; interpolata vero Cardinalibus Baronio & Bellarmino, qui narrationem de velo in ecclesia Anablata pendente, & ab Epiphanio discisso, in quo depicta erat imago quasi Christi, aut alicujus Sancti, assumptam ab Iconomachis contendunt. At illos refellunt omnes codices MSS. & excussæ operum S. Hieronymi, inter quæ reperitur, & ipsius Hieronymi illam laudantis testimonium, in Epistola ad Pammachium, adversus errores Joannis Hierosolymitani. Ejusdem Epistolæ postremam istam partem laudant librorum Carolinorum Auctor & Synodus Parisiensis adversus imagines. Præterea si Iconomachi appendicem illam de velo Anablata Sancti Epiphanii Epistolæ addidissent, illud fecissent causæ suæ, errorisque tanta auctoritate protegendæ studio: adeoque hanc Epistolam contra cultores imaginum allegassent: at nusquam ipsam laudarunt. Argumento est itaque, ipsam non fuisse ab Iconomachis confictam aut interpolatam.* b) Enervat fusius Ven. Natalis Alexander horum patrum purpuratorum argumenta, adeo, ut frustra rem jam defervidam recoxerit Ven. Schelstratius, qui ut supra monui, hanc epistolam Epiphanii dubiam reddit. c) At nullum Cel. Du-Pinio circa hanc epistolam, & rem ab Epiphanio gestam, subnatum est dubium, ut potius rem vere gestam esse asserat. d) Fidem rei non denegat Ven. Fleurius, sed suo suffragio confirmat, id tantum in Epiphanio reprehendens, quod cæteris episcopis fuerit religiosior, quum picturas,

a) *vid. Epiphanii Epistol. ad Joann. Episcop. Hierosolymit. Tom. II. p. m. 317. Edit. Petav.*

b) *vid. ej. Histor. Eccles. Tom. IV. ad Secul. IV. c. VI. p. 157. Edit. laud.*

c) *vid. ej. Act. Eccles. Oriental. contra Lutheranos Part. I. p. 208.*

d) *vid. ej. Bibliothec. Nov. Autor. Eccles. Tom. II. p. m. 297.*

as, & imagines, quas in Oriente, & Occidente illi admiserint, Epiphanius rejecerit. Non prorsus hunc imaginum in Palæstina usum improbat, ad discrimen Christianos inter, & Judæos, qui eo tempore has terræ occuparunt partes, constituendum. e)

§. III. Nunc eam provinciam mihi datam esse video, ut duo evincam momenta; unum, ut probem, S. *Epiphanium* revera hac in sententia esse versatum: non licere Christianis imagines in ædibus sacris reponere; alterum, ut factum Epiphanii ipsum sub limam vocem. Ad primum, quod spectat momentum, ex tota hujus facti narratione intelligimus, neque *Epiphanium*, neque Anablatenses, neque Joannem, ad cujus parochiam templum Anablatense refertur, neque Hieronymum eandem cum nostris Romanensibus de imaginibus fovisse sententiam. Quod eventus ipse probat, quia neque Joannes neque Hieronymus hoc factum tacendo approbassent, & evulgassent. Exinde colligimus, Christianos horum seculorum ab usu imaginum, earumque adoratione, in locis sacris longe recessisse. Neque ecclesiæ Anablatensis ministri, de imagine hujus Sancti queruntur; quod fecissent, si imagini hujus Sancti aliquod statuissent pretium; sed jacturam veli ægre ferunt, & aliud, quod ipsis promiserat Epiphanius, desiderant. Viderat Epiphanius hoc velum, cui imago Sancti intexta erat, nonnullis ad adyta templi adeuntibus esse offendiculo, zelo proinde commotus, illud, ne quid detrimenti caperet pura primitivæ ecclesiæ fides, removendum, & *pauperem illo mortuum efferendum* statuit.

§. IV. Res satis certa est, hanc imaginem Sancti superstitioni dedisse anam, quapropter illam removendam esse satius duxit *Epiphanius*. Stetit interea promissis Epiphanius, aliud velum mittens, quale salva religione Christiana appendi poterat. Ex quo intelligimus, hoc velum nullam plane habuisse imaginem Sancti, sed fuisse usui sacro accommodatum. Dispicendum nunc est, quid de hoc Epiphanii facto sit sentiendum. Nullum in Sanctum commisisse putamus Epiphanium crimen, quod scidit, & fregit ejus imaginem, quia hoc non fecit ex odio in Sanctum, qui rebus humanis jam erat ereptus, sed ex abusu imaginis hujus Sancti, cui nimia deferrebatur reverentia. Si pictura, aut imago
Sancti

e) vid. *Histor. Ecclesiast. Tom. IV. p. 653.*

sancti Angeli eo fine comminueretur, quia adoratur, non putamus aliqua censura hoc factum esse notandum, neque aliquam sancto angelo injuriam inferri. Non legi in Scriptura S. ullo modo reprehendi Hiskiae factum, quo serpentem æneum, a Mose efformatum, cui sua sacra fecerunt Israelitæ, comminuit, & plane e conspectu mortalium sustulit. II. Reg. XVIII. 4. Habuit hic serpens æneus Mosen ipsum, at quantæ auctoritatis virum! fabricatorem: fuit pereximium, contra morbum medium, & hoc ipso nomine plane insigne aliquod rerum sacrarum monumentum, diu multumque reservatum. Fuit denique Christi typus Joa. III. 14. nec tamen male egit pientissimus rex, qui illum contrivit. Urges serpentem rem esse inanimatam, sed imaginem Sancti cujusdam repræsentare animatam! Verum. Sed neque res animata, Sanctus videlicet in cœlis per rem externam & imaginem aliquam adorandus, aut ipsi aliquis honos deferendus est. Satis bene cæteroquin de Sanctis sensit Epiphanius, quando asserit: *Sancti omnes magno in honore sunt. Horum est gloriosa requies.* f) Iplis autem omnem denegavit cultum, & eorum abstulit imagines, ne hac ipsa superstitione ipforum læderetur Sanctitas. Excusat quoque hoc factum præter Banagium g) cordatus, & candidus Du-Pinius, qui ita sentit: *Fieri potest, inquit, ut usus imaginum, qui III. primis seculis ecclesiæ rarissimus erat, nondum fuerit institutus in Palestina, & insula Cypro, & Epiphanium, qui vir erat moribus simplicibus & zelo ardenti, existimasse, periculosum esse eum usum introducere, atque verbis æquo vehementioribus illum impugnasse. Fatendum est, hunc usum imaginum Epiphanio probatum non esse. Credo enim candori & sinceritati, quam religio a nobis exigit, contrarium fore aliter ac verba cujusdam autoris fluunt interpretari.* h) Ne quid de celeberrimo Dallao, qui tamen Romanensibus maxime est infensus, dicam, qui hoc insigne Epiphanii facinus contra omnes vindicavit insultus. i)

f) vid. ej. Tom. II. Libr. III. adversus hæreses p. m. 1056.

g) vid. ej. Annal. Primit. Eccles. Tom. III. p. 116.

h) vid. Nov. Biblioth. Ant. Eccles. Tom. II. p. 297.

i) vid. ej. Lib. II. de Imaginib. Cap. IV. p. 170.

EXERCITATIO XX.

DE SERENO MASSILIENSI.

§. I.

Qui vel primis, quod ajunt labiis, res historicas degustaverit, ignarus esse nequit motus, qui ob zelum Reverendi Episcopi Massiliensis, *Sereni*, qui Sanctorum imagines, ne adorari possent, confregit, in ecclesia Romana seculo sexto circa an 599. excitatus est. Factum *Sereni* ipse Gregorius M. Episcopus Romanus ita refert: *Perlatum ad nos fuerat, inquit, quod inconsiderato zelo succensus Sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregeris, & quidem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus, fregisse vero reprehendimus. Dic frater, a quo factum sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? Si non aliud, vel illud te debuit revocare, ne despectis aliis fratribus, solum te Sanctum, & esse crederes Sapientem. Aliud est enim, picturam adorare, aliud per picturam historiam, quid sit adorandum, addiscere. a)*

§. II. Negari nequit hac in parte, Gregorium satis lene & mite tulisse de cultu imaginum judicium. Primo nimium *Sereni* zelum, quem inconsideratum appellitat, eam ob rem carpit, quod confregerit imagines, quarum tantum adorationem vetare debuisset. Laude certe mandandus, si hoc fecisset. Aperte distinguit inter cultum imaginum religiosum, qualis est adoratio, & usum imaginum, mere historicum, seu instructivum, quem ex picturis & imaginibus plebs rerum sacrarum expers inde percipere solet. Multum hic moderatus Episcopus a fide postea in Nicæno concilio Illo stabilita recedit, quod adorationem venerabilium imaginum, & omnium Sanctorum inculcavit. Non videmus, qua ratione excipere possit *Bellarminus*: Gregorium solum reprehendere cultum imaginum superstitiosum, id est, quo imagines coluntur ut Dii; sed tamen aliquam venerationem deberi imagini ex sententia Gregorii.

Sed

a) vid. ej. Lib. IX. Epistol. IX. p. m. no. 517.

Sed demonstravit *Dallaus*, b) hanc Gregorii sententiam nusquam esse expressam. Non enim reprehendit *Gregorius Serenum*, quod adorari imagines prohibuerat, sed potius laudat: quod vero ipsas prorsus confregerat, castigat. Nullo igitur modo *Gregorius* de superstizioso imaginum, seu idolorum apud gentiles cultu, qui imagines pro Diis habuerunt, sed simpliciter de Sanctorum cultu loquitur, & eundem rejicit. Longissime a Patribus concilii Tridentini recedit, qui asserunt: *Per imagines, quas osculamur & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum nos adoramus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneramur.* c) Atqui nihil hujus rei asserit *Gregorius*. Inde optime concludimus, *Gregorium* nullum cultum religiosum imaginibus adhibendum putasse, sed hunc abusum rejecisse, inde scribit: *adorari imagines, omnibus modis veta.* Sic facile inter nos, & *Gregorium*, quem hac in parte pro veritatis confessore admittimus, sunt otia. Metuit saltem *Gregorius* ignorantie periculum, si tollerentur imagines; quia imagines sunt velut historiarum sacrarum monumenta & tabulæ, quibus plebeji, & rudiores, quibus ad mysteriorum adyta adire non contingit, instruuntur, informantur, & excitantur. Sed *Serenus* acutissimis mediis removendam statuit superstitionem, ad quam pronos proclivesque vidit *Massilienses*. Inde urit, secatur, frangit, ut imprudentiores imaginum cultores a superstitione avocet, & suo, quod ipse approbat *Gregorius*, officio satisfaciat.

§. III. Consentit porro nobiscum *Gregorius*, qui merum historicum seu instructivum esse imaginum usum statuit; inde suadet, si quis imagines facere voluerit (*videlicet ad ædificationem imperiti populi, ut nescientes litteras, historias attenderent, & discerent, quid actum sit, ut ipse dicit*) minime prohibe, ne vero adorentur imagines, omnibus modis veta. Quem imaginum usum ad conservandas historias sacras facile nos *Lutherani* concedimus, ut postea fusius tam ex nostra confessione, quam libris nostrorum Theologorum demonstrabimus. Tantum igitur abest, ut hoc *Sereni* factum plane heroicum improbemus, quum nulla alia ratione superstitioni obviam ire, & plebem huic errori plane immerfam, ad saniora revocare posset principia; ut potius laudemus, præsertim, quum & ipsi *Romanenses* recentiores de hoc *Sereni* facinore cum *Bellar-*

S 2

mino

b) vid. ej. Lib. III. Cap. VI. de imaginibus p. 339.

c) vid. *Pallavic. Histor. Concil. Trident. Lib. XXIV. Cap. V. Sess. XXV. p. 297.*

mino & viris his erroribus bene tinctis, non consentiant. Taxat itaque *Maimburgius* hanc plebis superstitionem & imaginum abusum, qui coniventibus pastoribus introductus est, donec Seculo VIII. per concilium Nicænum II. ad summum sit evectus gradum. Consentientem plane habet *Maimburgius* Cel. Joannem *Sueurium*, qui, postquam factum Sereni fuisse enarravit, & abusum imaginum tunc in Ecclesiam receptum perstrinxit, ita argumentatur: Sed nos habemus testimonia, cultum imaginum publice in ecclesiam ante annum 350. post nativitatem Jesu non esse receptum. Et hac in parte est factum Episcopi Massiliensis sine comparatione longe melius quam Episcopi Romani. d) Et si hæc omnia non adessent testimonia, quæ factum Sereni justum pronunciant, pluris Sereno sua ipsius conscientia esset, quam omnium sermo. Memor officii id agendum esse duxit, ut hanc superstitionem prorsus ex animis deleret; quum non amplius in usu imaginum historico acquiescerent, sed in adorationem, & cultum religiosum cives suæ ipsius fidei & curæ traditi proni deflecterent. Suasit officii, quod sustinuit, ratio, ut superstitioni plebis mederetur, quum hæc cæca hominum pectora nubem pro Junone, picturas, & imagines Sanctorum, in parietibus expressas, aut in lucis expositas summa animi veneratione pro Diis, aut summæ auctoritatis apud Deum ministris, & internunciis, adorarent. Quam superstitionis notam Ven. *Abbas Fleurus* non inficiatur. e) Laude proinde mactandum, & minime vituperandum est, quod sua ætate suscepit factum, quem dixi, Serenus.

d) vid. *Jean le Sueur Histoire de l'eglise* Tom. V. p. 260.

e) vid. *Histoire Ecclesiast.* Tom. VIII. p. 127. Edit. laud.

SS):(•):(SE

EXER-

EXERCITATIO XXI.
DE
CLAUDIO TAVRINENSI.

AD CAP. VI. p. 58.

§. I.

Male apud Ven. Trombellium audit *Claudius Taurinensis* ecclesiæ præsul, gente Hispanus, de quo ita disputat: „Haud ita „multo post in Occidente *Claudius Taurinensis* eam ob rem „reprehensionem virorum optimorum offendit. Et sane „quod ad imagines & cruces attinet, adeo manifesta sunt Claudii ipsius „dicta, adeo manifestæ sunt accusationes Dungali, & Jonæ Aurelianensis adversus eundem *Claudium*, ut in dubium vocari non possit „prava hac in re Claudii mens. Quod vero spectat ad memorias seu „Basilicas, & monumenta Sanctorum, quis ausit eum omnino erroris „expertem declarare? “ a) Quem dixi, *Claudius Taurinensis*, Felice Urgelitano usus est magistro. Propter eximiam eruditionem a Carolo M. & Ludovico, Rege cognomine Pio, admodum est honoratus. Degit per aliquod tempus Presbyter in aula Regis Ludovici, & deinceps Episcopus Taurinensis constitutus est, ut præsto esset, & cultui imaginum ingravescenti, & ex Italia in Galliam profilianti, velut murus aeneus resisteret. Adversarium sensit Jonam Aurelianensem, qui eum cavillationibus mirum in modum exagitavit. Extat Jonæ Aurelianensis liber de cultu imaginum, & quæ inter ipsum, & *Claudium Taurinensem* & *Dungalum* acta sunt, in bibliotheca maxima Patrum. b)

§. II. Duo potissimum urfit capita *Claudius*, quæ Romanæ sedi admodum sunt ingrata. Impugnavit auctoritatem Romani Pontificis, quod ex Epistola ad Theodomirum, qui & Theutmirus appellatur, Abbatem apparet, vetuit quoque imaginum cultum. Audi quæso Jonam Aurelianensem, his calumniis *Claudium* proscindentem. Is, inquit, nam-
S 3 que

a) vid. p. 58.

b) vid. Tom. XIV. p. 168. seq. Edit. Lugdun.

que ter dilectissimus Princeps Imperatorem Ludovicum natione Hispanum, nomine Claudium, qui aliquid temporis in Palatio suo in Presbyteratus honore militaverat, cui in explanandis sanctorum Evangeliorum lectionibus quantulacunque notitia inesse videbatur: ut Italica plebis sacra doctrina consultum ferret, Taurinensi praesulem subrogari fecit ecclesia. Quibus ex Jonæ verbis discimus & Claudium Taurinensem Episcopum natione Hispanum fuisse & in aula Ludovici Pii Imperatoris munere Presbyteri functum, non modo concionandi vices in se suscepisse, sed concinnandis etiam in Scripturas sacras commentariis per plures annos diligenter incubuisse. Denique circa annum 820. a Ludovico Imperatore ad ecclesia Taurinensis Praesulatum promotum, ut Italica plebis sacra doctrina consultum ferret, id est, ut imagines ab Italica illa plebe veneratas, atque publico expositas cultui, ipse tollendas juxta Gallicanae Ecclesiae mentem, atque abolendas procuraret. Unde sequentibus verbis acriter in eum invehitur Jonas Aurelianensis Episcopus. Sed quam pestiferum dogma, & ab ecclesiae autoritate abhorrens, in plebem sibi transfuderit commissam: Libellus, quem ad Theodemirum venerabilem Abbatem se charitate imperante corrigentem, eumque a superstitiosa doctrina avertere volentem, scripsit: eundem legere & nosse volentibus, potenter demonstrat. Memoratus denique libellus eidem Domino nostro genitori vestro, sincerissime, ac religiosissime orthodoxam fidem colenti, ob defensionem sanctae matris Ecclesiae, quae ab eodem Claudio, sicut textus suarum litterarum prodit, hostiliter impugnabatur, delatus est. Qui ab eo sui palatii prudentissimis viris examinatus, justo judicio est repudiatus. c) Jonas, qui enixam dedit operam, ut ipsius scriptis Arianismum, & Nestorianismum exsculperet, nihil invenit, quod ipsi faveret, & cavillandi praebere argumentum. Hoc autem omnes edocent Scriptores, illum venerationi & cultui imaginum acriter se opposuisse & omnes picturas conflatas, & effabricatas e sua, cui praefuit, ecclesiae ditione tollendas, & removendas demandasse. Causas suae depulsionis & zeli, ut ex Jonæ ediscimus, adducit Claudius: 1. Quod homines non simpliciter haberent, sed colerent atque adorarent statuas; 2. quia distincte dicitur, non faciendum esse similitudinem omnium, quae in caelo sunt, aut quae in terra. 3. Quia Ethnica superstitio. 4. Si adorandi fuissent Apostoli: vivi potius, quam mortui, adorari debuissent. 5. Lapides & ligna carent sensu. 6. Si opera manuum Dei non sunt adoranda: Ergo multo minus opera manuum hominum adoranda, & colenda sunt. 7. Sancti nolunt sibi honorem,

c) vid. Quidini Oper. Tom. II. ad Sec. IX. p. m. 28.

rem, soli Deo competentem, qualis est invocatio, attribui. 8. A creatione hominis. 9. Quia crucem ita venerantur, quasi semper in cruce penderet Christus. 10. Imaginibus, utpote crucium adoratione, & veneratione, rursus crucifigi filium Dei atque ostentui haberi. 11. Animæ hominum a vero Deo abducuntur ad creaturas; quæ sunt vanitates, teste Scriptura. 12. Aliud Deus iussit, aliud illi faciunt. d)

§. III. Quid in his sobriis argumentis desideret *Jonas Aurelianensis*, & quos globulos neſtat *Trombellius*, non video. Quem invidia, & odio afficit *Jonas Aurelianensis Claudium*, nos facile excusamus, quum tot, tantique viri a partibus ejus stent, & Jonæ, quem tantopere laudas, zelum plane cæcum prorsus improbent. *Bossuetus* quidem *Meldenſis* asserit, *Claudium Taurinensem* fuisse *Arianum* & discipulum *Felicis Urgelitani*, quin imo *Nestorianum*. Ex eo, quod dejecerit imagines, eum inter *Protestantium* præambulones non ultimum occupare putat locum. e) Sed utraque calumnia de *Arianismo*, & *Nestorianismo* facile concidit, quum nulla hujus rei, in libris *Claudii Taurinensis*, quos recenset *Oudinus*, f) fiat mentio. *Du-Pin* confirmat, hunc librum gaudere argumentis satis firmis, & validis, nec minus rationibus acuminis, & subtilitatis plenis. g) Recte & sapienter impugnavit imaginum cultum, sed *Jonas Aurelianensis* & *Dungalus* odio præpediti plus veritati nocuerunt, quam profuerunt. *Jonas* enim ille *Aurelianensis* facile cum *Claudio* in gratiam redire poterat. Punctum litis hoc est. *Claudius* imagines prorsus abjiciendas & non adorandas dixerat & scripserat: *Jonas* autem *Aurelianensis* tantum nimium & indiscretum taxaverat cultum, quem *Claudius* idololatriam esse pronunciaverat. Inde factum est, ut *Dallaus* ipsum testem veritatis, qui cultum imaginum impugnavit, adduxit, quod male habet *Natalem Alexandrum*. Rem omnem expedit *Natalis Alex.* & nodum Gordium dissolvit. Quo potissimum in momento verſetur rei cardo, ita explicat: *Eos*, inquit, *tantum criminatur Jonas, qui supplicant imaginibus, non qui Sanctis ipsis coram imaginibus supplicant: qui vene-*

d) vid. *Centur. Magdeb. Tom. IX. Centur. IX. Cap. V. de hæresibus p. m. 117. & Biblioth. M. P. Tom. XIV. p. 169 sqq*

e) vid. ej. *Histoire des Variations des Egl. Tom. II. Liv. XI. Chap. I. p. m. 60. Edit. à Liege.*

f) vid. *Tom II. p. 31.*

g) vid. *Biblioth. Nouv. des Aut. Ecclesiast. Tom. VII. p. 3.*

venerantur imagines ob dæmonum cultum, non qui eas venerantur ob amorem Sanctorum, quamvis cum amore nimium ac indiscretum esse nolit, qui in superstitionem degeneret. Equidem illud religiosi cultus imaginibus ex traditione delati auctarium, quo salutationibus, ingeniculationibus, luminaribus & suffitibus honorabantur imagines a Græcis, nondum Galli nostri receperant, ut mirum non sit, si Jonas Orientales perstringat, ut superstitionis reos, & sceleratissimo errori mancipatos: sed tamen rem ipsam, sive substantiam adorationis honorariæ imaginibus decretæ, ac exhibitæ non damnat; cum in ecclesiis ob Sanctorum recordationem, & amorem erigendas approbet, ac propugnet, secundum Sanctum Gregorium; easque Anathematum sordes a Claudio Taurinensi nuncupatas, indignissime ferat: ejusque facinus, quo imagines fregerat, in Sanctorum Dei contemptum vergere asserat. Sane cum Jonas plurima Sancti Augustini loca congerat, quibus cultum latriæ sive adorationem, soli Deo debitam, nulli creaturæ exhibendam probat, argumento est, ipsum ea duntaxat de adoratione locutum, cum adorationem imaginum impugnavit. h) Sed neque hæc rem expediunt omnem. Honor, externis quibusdam signis, ob unionem, Sanctis adhibendus a Jona Aurelianiensi fuit probatus, sed a Claudio Taurinensi omnis omnino cultus maximo sum veritatis argumento ad Caucasum usque & mare Caspium est rejectus.

EXERCITATIO XXII.

DE

CATHARIS, s. WALDENSIBVS.

AD CAP. VI. p. 60. & seq.

§. I.

Transit nunc Ven. Trombellius ad Waldenses, quos per ludibrium Catharos seu Novatianos appellitavit, ut suorum civium odium excitaret & antiquum proscindendi morem obtineret. „A Catharis, inquit, sublatam Sanctorum invocationem novimus
 „ ex Thoma Waldensi: „ Et post pauca: „ Non ita tamen velim accipias vocem illam antiquis (ab antiquis Catharis) ut id dictum sit de
 „ hære.

h) vid. Nat. Alex. Op. Tom. V. Dissertat. VI. §. XIII. p. m. 799. Edit. Paris.

hæreticis illis vetustissimis, qui se Catharos appellabant, & primis ipsis
ecclesiæ temporibus eam pervertere studuerunt, sed de aliis minus an-
tiquis, quos concilium Lateranense Alexandro III. Pontifice damnavit.
Hi scilicet multorum quidem sententia ii esse creduntur, de quibus lo-
quitur Evervinus, seu Hervinus & Sanctus ipse Bernardus n. 9. serm.
66. in Cant. Porro (inquiens) mortuos viventium fraudantes auxilio,
videntes nihilominus Sanctorum, qui decesserunt, suffragiis spolian-
tes. a) Porro. „ Et sane, inquit, Waldenses Sanctorum inter-
cessioni, atque invocationi fuisse infensos, non levia argumenta osten-
dunt. Ebrardus contra Waldenses ait, eos loca sancta & Sanctorum
miracula prohibuisse visitari. Ex Iconismo quoque Waldensium cer-
tiores efficimur, in eorum conventibus non extitisse imagines, non
crucis &c. Etiam Ermengaldus contra Waldenses scribens ab iis tra-
ditum monet, Sanctos, & eorum orationes vivis adhuc in mundo pro
Christo certantibus non prodesse b) “

§. II. Maculam Catharis s. Waldensibus Ven. Abbas aspergit nul-
lam. Non cedit hoc nomen, quo Venerabilis Abbas Waldenses vellicat,
& Catharos appellat, iis opprobrio, sed maximæ laudi, quum singula-
ris sanctimonix, & vitæ integritatis sit encomium. Mores ipsorum ad
vitam pie, & modeste peragendam fuisse compositos, & eos propterea
hac, si dicenda est, cavillatione, insignitos, testis haud fucatæ fidei est
Claudius Seyssilius Archiepiscopus Taurinensis, acutissimus alias Waldensium
censor: Non nihil etiam, inquit, ad horum Waldensium confirmandam, tole-
randamque Sectam confert, quod præter hæc, quæ contra fidem, religionem-
que nostram assumunt, in reliquis ferme puriorem, quam ceteri Christiani
vitam agunt. Non enim nisi coacti jurant, raroque nomen Dei in vanum
proferunt: promissaque sua bona fide implent, & in paupertate parte ma-
xima degentes, Apostolicam vitam, doctrinamque servare se solos protestan-
tur: ob idque potestatem Ecclesiæ apud se, velut innoxios, & veros Christi
discipulos, residere affirmant; pro cuius fide, religioneque, in egestate vi-
vere, & a nobis persecutionem pati, pulcrum, & religiosum ducunt. c)
Quot verba, tot laudum encomia, quæ Waldensium fidem, & integrita-
tem

a) vid. p. 60.

b) vid. p. 62.

c) vid. ej. Tractat. advers. errores, & Sect. Waldens. fol. 9. Edit. Paris.

tem non parum juvant. Ecquid enim Waldensibus gloriosius, quam recte credere, & pie vivere, quæ tunc temporis in Romanensibus eximii huiusmodi testes desiderarunt. Miror Ven. auctorem *Bernbardum* Abbatem *Claravallensem*, & *Cisterciensis* ordinis professorem veluti cæcum sequi præambulonem. Nihil enim non cavillationum, & execrationum virum in hos evomuit Waldenses, quos *rusticanos*, *idiotas*, & *prorsus contemptibiles appellat homines*. d) Circa originem nominis, & ortum Waldensium mire defudarunt viri celebriores. Quum enim Seculo jam XI. ipsorum nomen innotuerit, & Waldensium hæresis perantiqua dicatur, credibile est, eos, non tam a Petro Waldo, quam potius locis, quæ incoluerunt, disitis, nomen fuisse sortitos. *Petrus Pilichdorffius* nomen ab urbe Walden, Galliarum vicina derivat. e) Alii eos magis Vallenses, quam Waldenses dixerunt, quia Pedemontana, & Delphinata, loca, & remotas incoluerunt valles. Alii a Petro Waldo, qui est, ætate posterior eos deducunt, quum tamen jam ante ipsius tempora Waldenses hoc nomine in Gallia, Anglia, & Italia innotuerint. Apposite iudicat *Clariss. Beausobrius* de origine nominis. Origo, inquit, Waldensium est valde obscura & nemo certam indicare potest epocham: Nomen Petri Waldi posset quidem commodam dare occasionem, ob quam dicti sint Waldenses. At ille non potest esse Autor, & conditor huius Societatis. Nam illa multo ante stabilita est. f) Quæ *Beausobrii* sententia tam solidis gaudet firmitatibus, ut virorum sagacissimorum attrahat assensum. Satis enim solide *Cel. Pictetus* ex *Nicolao Vignero Gallo* observat, jam ante Petrum Waldum varios huius nominis viros, & post ejus tempora plures extitisse Waldos, quorum sectatores Waldenses minime dixeris. Id saltem nemo negaverit, doctrinam Waldensium Petro Waldo esse antiquiorem, quod satis certis probat documentis, quem excitavi, laudatissimus *Pictetus*. g) Instituta, quæ disseminavit *Petrus Waldus*, sententiæ illorum, qui Waldenses ab eo deducunt, maxime favent, &

Roma-

d) vid. *Sancti Bernardi Abb. Claræ-Vallens. Tom. I. Serm. LXVI. p. m. 1497. Edit. Paris. An. 1719.*

e) vid. *Biblioth. Maxim. Patrum Tom. XXV. p. 278.*

f) vid. ej. *Præfation. ad libr. Histoire Critique de Manichée & du Manichéisme Tom. I. p. m. 3. 4. Edit. Amsterd. 1734.*

g) vid. *Hist. de l'Eglise, & du Monde. An. D. N. S. 1160. Tom. III. p. 87. sqq. à Amsterd.*

favent, & Romanæ Ecclesiæ adversantur. Auctoritatem Romani Pontificis, purgatorium, Missam, invocationem Sanctorum, & adorationem pro mortuis prorsus introvertunt, & figmenta esse, aperte profitentur. h) Quæ fidei capita Waldenses quoque sunt professi.

§. III. Quum autem longe ante Petrum Waldum nota fuerit in Gallia Waldensium fides, accurate judicat Joannes Alphonsus Turretinus; origines Waldensium hoc Petro Waldo antiquiores esse, licet id ipsi nondum concesserim fuisse homines, vitæ in claustris, & cucullis agentæ admodum pertæsos, qui vota castitatis matrimonio, quod iniverant, præteritus læserunt, & ex edictis Pontificum Leonis IX. Nicolai II. & Gregorii VII. uxores dimittere noluerunt, sed Romanæ sedis præsidio, & commercio se subtraxerunt, & in loco, Patarea dicto, conventus suos egerunt. i) Quæ Turretini, viri acutissimi conjectura facile procederet, si circa matrimonium tantum Waldenses dissensissent, sed longe graviores habuerunt secessionis suæ causas, quas postea aggrediar. Donabo interim Turretino, homines Deo votivos, & vitæ monasticæ addictos se Waldensium sodalities adjunxisse, quod ex institutis, quæ recenset Bernhardus, facile colligere licet. Dubium fere est nullum, quin ante Petrum Waldum extiterit hæc Waldensium societas, & a Claudio Taurinensi fuerit furculus. Waldenses deinceps a Petro Waldo nomen deduxisse, tradit Harduinus. Non negaverim, Waldenses insignem cœpisse epocham ab hoc, quem dixi, Petro Waldo. Inde non raro in scriptis horum seculorum audiunt pauperes Lugdunenses. Harduinus hæc nobis ex concilio III. Lateranensi commendat: *Waldenses homines, genus quoddam monastica vitæ professor esse, & sedem Apostolicam ab initio coluisse, donec hypocrisin suam ab ipsa nullo modo approbatam iri viderent, testatur hujus temporis scriptor Abbas Urspergensis in Chronico anno Domini MCCXII. his verbis: Exortæ sunt duæ religiones in ecclesia, cujus ut aquila renovatur juvenus, quæ etiam a sede Apostolica sunt confirmatæ, videlicet Minorum fratrum & Predicatorum. Quæ forte hac occasione sunt approbatæ, quia olim duæ sectæ in Italia exortæ adhuc perdurant, quorum alii Humiliatos, alii Pauperes de Lugduno se nominabant.* k) Et Guido Carmelita, qui vixit ante annos ducentos & plures, in Summa

T 2

de

h) vid. Pictet. l. 6. p. 87.

i) vid. ej. *Histor. Eccles. Compend.* p. 149.

k) vid. Harduin. *Ab. Concil. Tom. VI. Part. II. p. 1692.*

de hæresibus: *Seçta*, inquit, *Waldensium* incepit circa annum Domini MCLXX. Petrus Waldus fuit civis Lugdunensis, qui divitias reliquit, ut pauper fieret, & Christum sequeretur, & evangelicam perfectionem servaret. Sed errore pravae intelligentiae Scripturarum, ipse & ejus sequaces ab unitate, & obedientia ecclesiae alienati per Schisma in hæresin sunt prolapsi. l)

§. IV. Anceps hæres, quid crediderint Cathari s. Waldenses, & dicis: „ Sed quæcunque senserint Cathari, indubitata res est, Bernardi temporibus impugnatum fuisse a nonnullis præsidium, quod nostrarum rerum cœlites habent. “ m) Colligas ex Bernhardo, ex Thoma Walden, Ermengardo, Pilichdorffio, spicilegium doctrinæ, quam sunt professi, & facile intelliges, Sanctorum cultum, invocationem, intercessionem & adorationem, ut alia argumenta omittam, fuisse ab ipsis negatam, & pernegatam. Quod Bernardus edocet: *Irrident nos, quod baptizamus infantes; quod oramus pro mortuis; quod Sanctorum suffragia postulamus.* Et post pauca: *Porro mortuos viventium fraudantes auxiliis, viventes nihilominus Sanctorum, qui decesserunt, suffragiis spoliantes.* n) Negarunt non solum invocationem, & intercessionem Sanctorum, sed & purgatorium vestrum, quod gravissimis, quibus & nos utimur, refutarunt rationibus. *Non credunt*, inquit dictus Bernardus, *ignem purgatorium restare post mortem; sed statim animam solutam a corpore vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Querant ergo ab eo, qui dixit, quoddam peccatum esse, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, si nulla manet in futura remissio purgatione peccati.* o) Miror, hunc Sanctum vestrum calidi fontis abbatem hebetiorem & stupidiorem esse Waldensibus, quos idiotas & obtusos appellat homunciones, & illum tam insulse concludere. Mira sane, & levis conclusio, quam vel Davus solvet. Quod neque in hoc, neque in futuro seculo remittitur, remittitur in tertio, quod fingit, seculo, nempe purgatorio, scilicet in loco, quo animæ a sordibus expurgantur: quum tamen hæc negatio omnem omnino peccatorum excludat remissionem, quod in triviis notum est.

§. V. Ne vero in Ven. Bernhardi placitis acquiescamus, operæ erit

l) vid. l. c. p. m. 169.

m) vid. p. 68.

n) vid. ej. Comment. in Cantic. Tom. I. Serm. LXVI. §. 9. p. 1500. Edit. Paris.

o) vid. ej. Commentar. l. c. p. 1501.

erit pretium in Waldensium, qui & Albigenfes appellantur, doctrinæ capita inquirere. Celebris Galliæ Historicus de Serrius, nobis conservavit librum Waldensium de Antichristo, in quo fidei articulos tradiderunt, quos exhibet Cel. Bened. Pictetus. Inprimis in Articulo VII. edocent, quod Anti-Christus, qui ex ipsorum sententia Romana est Ecclesia, depulerit veritatem ex toto orbe, atque stabiliverit, ut sibi ipsi, Sanctis, utriusque sexus, imaginibus, reliquiis, & sacramento Eucharistiæ cultus deferretur religiosus. Indolescunt porro, & demonstrant, quod Jesum, mundi servatorem, suo privarit merito, & illud imputarit, & attribuerit suæ auctoritati, meritis hominum, & Sanctorum intercessionibus. p) Uberiorem hujus doctrinæ de cultu, & intercessione Sanctorum explanationem commendant in singulari tractatu, qui agit de invocatione Sanctorum, & eodem anno MCXX. ab ipsis editus & a supra excitatis auctoribus nobis est conservatus. Profitentur Art. I. incredibile esse, Sanctos iram Dei in peccatores reprimere posse. Docent Art. II. per Sanctorum invocationem, populum deduci ad idololatriam, & plus fiduciæ in Sanctis, quam in Deo collocare. Art. III. exponunt: Jesum Christum solum esse nostrum advocatum, & intercessorem. Art. IV. Qui imitatur Sanctos, illos propterea non invocat. Art. VI. Jesum solum ad salutem sufficere, nec per alium quempiam illam obtineri posse; quam fidem primitiva habuit ecclesia. Art. VII. esse maximum errorem, & peccatum hominum introducere novos mediatores, & intercessores. q) Sin autem Ven. Abbati laudatissimum Pictetum adire non libeat, neque liceat, evolvat quæso suos rerum gestarum conditores, qui copiosiore de Waldensibus tradunt commentationem. Ven. Abrahamus Bzovius, inter alia horrenda plane, quibus Waldenses cominaculat, mendacia, veritati tamen hoc dat, & confessionem eorum de cultu, & invocatione Sanctorum haud vitiose nobis tradit. Articulus Errorum, & hæresium, ut loqui amat, XV. ita est constructus: Sancti, qui sunt in cælo, orationes nostras non audiunt unquam, nec exaudiunt, nec pro nobis ad Deum orant, unde non est licitum eos orare, nec eorum suffragia implorare, nec pro eorum reverentia festa celebrare. Quam ob rem, & miracula eorum, quæ ab hominibus recitantur, tanquam essent falsa,

T 3

p) vid. Bened. Pictet Hist. de l'Eglise, & du Monde, Tom. II, An. de N. S. 1120, p. 260. Edit. Amsterd. 1732.

q) vid. Pictet Histoire l. c, p. 262.

falsa, & fictitia reprobabant, neque fidem illis dandam esse affirmabant. r) Videt itaque Ven. Abbas, nobis satis firma adesse argumenta de hoc, quod Waldensibus jure imputatur, doctrinæ capite. Fides ipsorum circa hunc articulum tam sana, & sobria est, ut singularem Dei providentiam admiremur, qua has purioris doctrinæ scintillas, tristissima horum temporum ætate in animis piorum, ne prorsus extingueretur veritas, benignissime conservavit. Redeo nunc ad cavillationes, & vexationes, quas sustinuerunt Waldenses.

§. VI. Manichæismi ipsos insimulat eodem, quem dixi, sermone, Abbas Bernhardus, inde factum est, ut Waldenses, sub nomine Manichæorum redivivorum, in concilio Aurelianensi ad an. MXXI. a rege Roberto Manichæismi, si Diis placet, confessi & convicti ad equuleum, & rogos damnarentur, quod concilium Karrofenſe indicat. *Revivixisse in Gallis nonnihil Manichæorum hæreseos didicimus supra ex concilio Aurelianensi, anno MXVII. Privata quoque bella, & perpetuæ cades ac dirptiones quantum vastitatis inferrent, ab omnibus illorum temporum scriptoribus docemur. Adversus utramque illam pestem celebrata est hæc Synodus, auctore Ademaro, qui in Chronico, His, inquit, diebus concilium aggregavit episcoporum & Abbatum dux Willelmus apud Karrofum, propter extinguendas hæreses, quæ vulgo a Manichæis disseminabantur. Ibi adfuerunt omnes Aquitaniæ principes, quibus præcepit pacem firmare, & ecclesiam Dei catholicam venerari. s)* Inclaruit his ipsis suppliciis ipsorum constantia, quæ omnes tulit casus.

§. VII. Quæ Waldensibus afflicta sunt falsæ religionis capita, fusius ex Ebrardo Bethuniensi, St. Bernhardo, Ermengardo t) & Pilichdorffio Bibliotheca Patrum Maxima tradit. u) Gravis admodum Albingensibus, & Waldensibus, qui plerumque sociantur, ab his tribus viris Ebrardo Bethuniensi, St. Bernhardo Clarævallensi, & Ermengardo illata est injuria, quod optime annotavit Gel. Du-Pinius asserendo: hos tres auctores in

con-

r) vid. Bzovii Annal. Ecclesiast. Tom. XIII. §. XII. p. m. 764. seq.

Conf. simul pag. anteced. 57. ej. Tom.

s) vid. Hard. A. Concil. Tom. VI. Part. I. p. m. 849.

t) vid. ej. Tom. XXIV. p. m. 1520. sqq.

u) vid. ej. Tom. XXV. p. m. 277. sqq.

confutandis eorum erroribus non presse sequi Scripturam sacram, ad declarandam, & stabiliendam religionis veritatem. Afferre quidem illos, concedit, ingentem errorum numerum contra Waldenses, sed rem pessime probare. x) Accurate laudatus Du-Pinius Albingensium, & Waldensium recenset doctrinas, ex quibus planum est, hos Catharos, & Publicanos, quod nomen illa sustinuerunt ætate, non Manetis fovisse placita, sed Romanensium debellasse figmenta, & commenta. y) Accurate nobis recenset Albingensium, & Waldensium doctrinas Clar. *Jacobus Ufferius* Armachanus, quæ nullam Manichæismi maculam habent, sed Romanensium persuasionibus e diametro contrariantur. z) Non retrocedit Cel. *Molinaus*. a) Observari meretur, Waldenses, quorum ætas in Albingensium æram propemodum incidit, eandem cum Albingensibus habuisse sortem, ut ipsorum secta ex Arianorum, Manichæorum, Petrobrusianorum, & Henricianorum erroribus conflata diceretur. PerpeSSI sunt Waldenses his seculis, sine omni veri specie Manichæismi calumniam, & Jo. Benedictus Monachus, & Prateolus, ut alios omittam, illos hac censura vexant, a qua tamen eos liberarunt, & prorsus vindicarunt, viri haud incelebres, Banagius, Allixius, & Pictetus.

§. VIII. Forte origo hujus dictarii hæc est, quod non pauci Manichæorum ex Bulgaria in Italiam, & Aquitaniam ad sedes a Waldensibus potissimum habitatas se contulerint. Orta deinceps vexatione Waldenses in eorum societatem per errorem abrepti, & iis sunt adscripti. Non pudori est Ven. Abbati Meldensi *Bossueto*, Albingenses, & Waldenses hoc nomine pollueri, & asserere eos propterea catharos fuisse appellatos. b) At valde se decipit *Bossuetus*, quum Cel. *Banagius* c) & *Pictetus* d) ad oculum demonstrarint, Albingensibus, & Waldensibus cum Manichæis commercium intercedere nullum. Proponit Cel. *Pictetus* duo, & viginti Manichæorum errores, & Albingensium, & Waldensium doctrinas ad

x) vid. ej. *Nouv. Biblioth. Tom. XI. Chap. XI. p. 179.*

y) vid. *Tom. cit. p. 104 seq.*

z) vid. ej. *Cont. Christ. Eccles. Success. & Stat. Cap. VI. p. 80. Edit. Lond.*

a) vid. ej. *Monarch. Francor. p. 99. sqq.*

b) vid. *Histoire des Variat. des Eglis. Tom. II. Liv. XI. p. 75 sqq.*

c) vid. *Basnage Histoir. de l'Eglise Tom. II. p. 1404.*

d) vid. *Pictet Hist. de l'Eglise & du Monde Tom. I. p. 236. seq.*

ad hanc limam ducit, & nihil, quod Manichæismo sit affine, offendit. Quos enim Manichæi, de creatione mundi; de duobus rerum principiis; de baptismo; de abstinentia a carne, & nuptiis; de Eucharistia; de veneratione solis, & lunæ; de transmigratione animarum; de mysterio redemptionis; de magistratu; & aliis vitæ institutis sunt professi, in Albingensibus, & Waldensibus exsulant articuli, ut contra Ven. Bossuetum & alios gravissimos rerum Gallicarum scriptores felicissime vindicavit laudatissimus *Pictetus*. e) Pari auctoritate, & studio id evictum dederunt Cel. *Philippus a Limborch* in examine cum Waldensibus instituto, f) & *Usserius* historicus haud ultimo loco ponendus. g) Claudat testium agmen Cel. *Rogerus Hovedenus*, qui de Tolosatibus Waldensibus hæc commemorat: *Hæretici autem illi hæc condicebant, & dicebant, illos falsum dixisse adversus eos testimonium (nempe quod duos statuerent Deos.) Dicebant enim publice coram prædicto Cardinale, & Episcopo, & universis adstantibus, & confitebantur, & firmiter asseriebant, quod unus Deus altissimus omnia visibilia, & invisibilia condidisset, & penitus denegabant, duo esse principia.* h) Per injuriam! itaque, & præter rei veritatem hoc nomine affecti ab hac Manichæismi labe Waldenses sunt liberandi.

§. IX. Nec mirum; Wiclefitas, Hussitas, & postea, Lutheranos eodem Manichæismi crimine fuisse affectos, quod concilium Senonense edocet. Nam quod in bonis, inquit, & malis operibus statuit Scriptura, tollit *Manichæus liberum arbitrium: ad suum nutum revocat Acrius ecclesiastica jejunia: Vigilantio contra ecclesiæ decretum, sacrilega ecclesiasticorum nuptiæ probantur. Vitiis Prelatorum tantopere Valdenses offenduntur, ut inde eorum statum damnent. Excellens a Christo concessa ecclesiæ potestas gravis est Marfilio, nec illam potest ferre. At vero his succedens Lutherana secta, fons & origo Wiclefus cuique Lutherus per omnia ferme consentit, non aliqua tantum ex parte, ut priores illi hæretici, sed radicitus totam ecclesiæ enervare auctoritatem contendit. Is enim non cum uno, aut altero tantum hæreticorum priorum commercium habet, sed cum singulis.*

e) vid. l. c. p. 236. seqq.

f) vid. ej. *Histor. Inquisit.* p. 30. seqq.

g) vid. ej. *Contin. Succession. Eccles. Christianar. in Occident.* Cap. VIII. p. 114. seq. Edit. Lond.

h) vid. ej. *Anal.* fol. 574.

lis. i) Non inficiamur, præter Wiclefitas, & Hussitas Lutheranis hanc Manichæismi notam esse a Romanensibus impressam, quum tamen in Luthero ne vestigii quidem vola Manichæismi offendatur, quod doctrinæ de Deo, de peccato originis, de Christo, de eucharistia, de baptismo, & reliqua fidei capita confirmant. Quod enim ad Deum, & peccatum originale spectat, Lutherani nullum principium malum æternum, e quo lapsus, & omne malum profluxerit, admittunt. Quo vero pii confesso- res hanc a se amolirentur cavillationem, in articulo primo Augustanæ Con- fessionis, qui de Deo agit, expressis verbis Manichæismum damnant. *Da- mnant*, inquiunt, *omnes hæreses, contra hunc articulum exortas, ut Ma- nichæos, qui duo principia ponebant, bonum, & malum.* k) Hac con- fessione se a Manichæis, a Manete Persa nomen sortitis, longissime sepa- rant, & illorum deliramenta prorsus rejiciunt, ut hanc criminationis maculam a Lutheranis abluant. l) Nec postea conticuere Manichæismi inter Pontificios criminationes, quum *Matthias Flacius*, ille Illyricus, in errorem de peccato originis perniciosissimum parum considerate incideret, & tenacissime contra Strigelium illum defenderet. m) Non temere Flacii secta- tores Manichæismi dicti sunt rei, quum Flacius peccatum originis in ho- minis quæreret substantia, & homines post amissam Dei imaginem essentiali- ter in Diaboli imaginem commutatos, diceret. n) Acute satis in hunc Flacii errorem commentatur Cel. Gerh. Jo. Vossius: *Major fuit Flacii Illyrici error, quia, excepto solo capite VI. cetera omnia fatetur, ac propugnat. Quippe vult is una cum Manichæis ipsam hominis substantiam esse malam, quam non fecerit Deus, eamque substantiam esse causam omnium peccato- rum. Discrimen vero est in eo, quod Manichæi volebant, substantiam semper fuisse malam, idque a principio, quod Deo sit coæternum: Sed Illy- ricus voluit materiam prius a Deo creatam bonam; diabolum autem eam depravasse.* o) Causam inde facile hariolamur, ob quam auctores

U

For-

i) vid. Harduin. Concil. Tom. IX. p. 1929.

k) vid. Aug. Conf. Art. I. p. m. 9.

l) vid. B. Georgii Mylii Explicat. Aug. Confess. ad h. Art. Part. II. p. 18.

m) vid. Cel. Jo. Musæi, Theolog. Jenens. Prælection. in Epit. Form. Concord. Art. I. Thes. I. II. p. 40. sqq.

n) vid. ej. Clav. Scriptur. S. ad voc. Peccatum. p. m. 868. sqq.

o) vid. ej. Op. Tom. VI. in fragm. de Manichæis. p. 836.

Formulae Concordiae, Augustanae Confessioni presse inhæreant, & omnem Manichæismi suspicionem circa doctrinam de peccato originali longius removeant, his quidem verbis: *Rejicimus, atque damnamus, ut Manichæorum errorem, quando docetur, originale peccatum proprie, & quidem nullo posito discrimine, esse ipsam hominis corrupti substantiam, naturam, & essentiam.* p) Omnem navant hi Articulorum conditores operam, ut evincant, se his mendis non laborare. Firmissimis, ut Cl. Jo. Musæus observat, in hoc articulo Flacii syrma destruunt argumentis. Probant, hunc errorem repugnare primariis fidei Lutheranae articulis: Articulo creationis: Articulo incarnationis: Articulo redemptionis: Articulo denique resurrectionis. De quo argumento legendus est, quem laudavi, *Musæus.* q)

§. X. Sed, ut tandem colophonem exercitationi imponamus nostræ, confitemur, Waldenses, quo demum seculo orti, & quo modo duce usi sint, in cultu Sanctorum felicia emendationis nobis dedisse præsagia. Nec veretur, eos orthodoxiæ Lutheranae testes appellare, vir, qui vestræ ecclesiæ fulmen dicendus est, B. *Joannes Conradus Dannhauerus*, Argentoratenfis. Singulari enim tractatu hoc edocuit; de ecclesia Waldensium, orthodoxiæ Lutheranae teste, & socia. r) Sin vero minus illum ex institutis, quæ libros ecclesiæ nostræ repellunt, adire, tibi liceat, evolve, obsecro, Natalem Alexandrum, quem sæpius excitas, de Waldensium doctrina seu fide. Ostendit, quanta ipsis injuria sit illata, cum illi foetidissimis hæreticis fuerint præter omnem rationem adscripti a Bernardo, Ebrardo de Bethunia, Gretsero, Reinero, aliisque Waldensium cavillatoribus. Non negat, eos dissensisse circa quædam dogmata, & consuetudines ecclesiæ, sed de Deo & Christo pie sensisse confirmat. Cum vero, inquit, *Albanenses, & Contorezenses Cathari duo principia crederent cum Manichæis, nuptias damnarent, Vetus Testamentam reprobarent, circa Trinitatem etiam errarent: hinc factum est, ut ab Autoribus plerisque Waldenses omnes indiscriminatim horum errorum* accu-

p) vid. *Epitom. Art. I p. m. 576.*

q) vid. ej. *Prælect. in Epitom. Form. Concord. ad Art. I. Thes. XXII. & sqq. p. 49. sqq.*

r) *Argentor. 1658.*

accusati sint, & Manichæi vel Ariani appellati: cum tamen Waldenses pure, de Deo, & Christo recte sensisse, & matrimonium bonum asseruisse, atque a Deo in Paradiso terrestri institutum, eorum confessiones, ac libri testentur. s)

EXERCITATIO XXIII.
DE
WICLEFO s. WICLEPHO IN-
COMPARABILI VERITATIS
PVRIORIS TESTE.

AD CAP. VI. p. 63.

§. I.

Vixere pauci ante Joannem, inquam, *Wiclefum*, Theologum Oxoniensem haud incelebrem, fortes & strenui religionis purioris reformatores, sed hic exoptatæ reformationis felicissimus præambulo, seculo decimo quarto, incredibili & plane divina constantia erroribus Pontificiæ religionis pro viribus se opposuit. Sensit quidem tristissima sortis suæ fata, sed non illacrymabilis fuit, nec apud posteros vatibus caruit sacris, qui iusti doctrinarum ab ipso prolatarum iudices extiterunt. Romanenses, qui historica adornarunt monumenta, ægre ipsius, & non raro cum calumnia, injiciunt mentionem, lectores suos admonentes, hic niger est, hunc tu Romane caveto. Nos autem, qui viros magnos, & de republica Ecclesiastica meritos, non fati, sed virtutibus, & doctrinis metiri solemus, aliam de hoc Wiclefo sententiam fovemus. Parum aut nihil, si res apud Romanenses stetisset, nobis de Wiclefi fide, fideique articulis constaret, sed celeberrimi Britannia viri, Wartonius, Larreus, Kingthon, Wideford, & Larroqueus fragmen-
U 2 ta,

s) *vid. Nasal. Alex. Hister. Ecclesiast. Tom. VI. ad Sec. XI. & XII. Cap. IV. p. m.*

495. Edit. laud.

ta, & disputationes cum ipso institutas nobis conservarunt, & ad nostram memoriam evulgarunt. Inter doctrinae Capita quibus Romanae ecclesiae auctoritatem & cultum superstitiosum aggressus est, elucet doctrinae, de invocatione Sanctis denegata, & de vano imaginum superstitioso cultu abolendo. Lenit autem Ven. *Abbas Wiclefi* doctrinam, & mitigat durum aliorum, de ipso iudicium. Saltem id evincere conatur, *Wiclefum* de Sanctorum, eorumque imaginum cultu ex Romanensium voto, & sententia sensisse, atque scripsisse. Verba ipsius haud interpolata refero: „ Ab his, „ *inquit*, temporibus ad *Wiclefum* usque, nemo, quem ego noverim, „ Sanctorum cultum palam impugnare ausus est. Quid vero *Wiclephus*, „ & individuus ejus affecla, Joannes Hus, circa Sanctorum cultum senserint, adhuc sub iudice lis est. a) Et porro. Bossuetus, vir doctus, & „ in haereticorum scriptis probe versatus, Sanctorum invocationi, honorique imaginum assensum fuisse *Wiclephum* edocet. Interdum etiam id „ verbo, & exemplo approbasse testatur Thomas Walden, quippe monet, „ sibi ipsi contrarium apparere *Wiclefum*, dum modo intercessionem, & „ invocationem Sanctorum tuetur, & exemplo comprobat suo; modo „ perstringit & improbat. Quin etiam quaedam illius monita proferuntur ab optimis fratribus Walenburch, ex quibus constat, non eum ad „ versatum fuisse plane, aut certe non semper fuisse adversatum Sanctorum cultui, invocationique. Conveniens foret, (inquiebat ille *Dilogor*. Lib. II. Cap. X. fol. 34) parum de angelis pertractare, cum illos adoramus & credimus, quod sint factura Dei dignissima inter singulas creaturas. Et lib. 3. capit. 30. fol. 95. Ecclesia nostra rationaliter habet consuetudinem, quod, quemcunque Sanctum oraverit, sermonem ad Christum Deum dirigit, non ad illum Sanctum principaliter, sed ad Christum. “ b) Incredibili plane studio Thomas de *Walden*, monachus Anglicanus, *Wiclefi* libros infirmare est annisus, & nullum praetermisit verbulum, ex quo non errorem aliquem exsculpsit, sed quod voluit, parum feliciter praestitit, ut optime annotarunt *Cel. Lenfantus*, c) & *Natalis Alexander*. d)

§. II.

a) p. 63.

b) vid. p. 63.

c) vid. *Concile de Constance* Tom. I. Liv. II. p. 146.d) vid. ej. *Histor. Ecclesiastic.* Tom. VII. ad Sec. XIII. XIV. p. 118. sqq.

§. II. Manum nunc huic negotio admovendam, & scripta *Wiclefi* accuratius expendenda esse video. Articulus XXII. qui ad nostram pervenit memoriam, ita sese habet: *Sancti instituentes religiones privatas, sic instituendo peccaverunt. Huc quoque pertinet Articulus XLV. omnes religiones indifferenter introductæ sunt a diabolo.* Omnes hos articulos præter excitatos auctores nobis conservarunt, & rite demandarunt Cel. Hermannus *van der Hardt* e) & *Lenfantus*. f) Fusius autem mentem ipse *Wiclefus* in Trialogo suo, quem vernaculo sermone donatum in Bohemiam transmisit, jamjam explicuit, Sanctos non esse invocandos, sed Jesum solum esse nostræ salutis mediatorem, ad quem preces effundere debemus, ut ipsius Trialogus nos edocet. g) Non inficiatur Ven. *Natalis Alexander* *Wiclefum* Sanctorum intercessionem, invocationem, consecrationem, festos dies, reliquiarum cultum, & orationes pro defunctis aperte impugnasse. h) Frustra hæc negat Ven. Abbas.

§. III. Si hæc omnia, quæ contra religiosum Sanctorum, imaginumque cultum attulit *Wiclefus*, ad limam vocentur, satis apparet, eum sana, & pura hoc de argumento habuisse principia, & nullam hac ipsa sententia Sanctis, eorumque imaginibus intulisse vim, injuriamque. Nos flocci pendimus, quas omnes fere Romanenses in *Wiclefum* hac de causa evomunt calumnias. Veritas *Wiclefi* stat ceu *Marpesia* cautes, licet in omnibus horum seculorum conciliis fere sit damnata. Nam secundum Dei verbum hanc de Sanctorum imaginumque cultu emensus est doctrinam, & merito ogganniente Romanensium turba, ab omni crimine, hac in parte, est absolvendus. Parum autem interest, si *Wiclefum* Sanctis adversum facias, si minus. Objicis duo argumenta ex Trialogo desumpta, quæ invocationi maxime favent. Certum est, non caruisse *Wiclefum* suis nævis, eumque de prædestinatione, & libero arbitrio, quod sua jam ætate observavit *Philippus Melanchton*, non accurate sensisse. Quid? quod Cel. *Henric. Wartonius* *Wiclefum* non semper sibi metipsi constitisse, profitetur, quod etiam argumento de Sanctis probat. *Disimulari*, inquit, non

U 3

potest,

e) vid. *Act. Concil. Constantiens. Tom. IV. p. 154. seq. &*

f) *Lenfant Histoire du Concile de Constance Liv. II. p. 151. seq. & Harduin. Act. Concil. Tom. VIII. p. 299.*

g) vid. *Wiclefi Trialog. Lib. III. Cap. XXX. p. m. 95.*

h) vid. *ej. Histor. Ecclesiast. Tom. VII. Sec. XIII, XIV. p. 121.*

potest, diversa saepe & contraria nonnunquam dogmata in illius libris reperiri posse, quod Wiclefo adeo non detrahit, ut in laudem potius illi cedere debeat. Neque enim praeservido quodam animi impetu abreptus, sed maturo iudicio, ac ratione ductus, ecclesiae Romanae errores impugnavit, quos unico ictu eum non detexisse nil mirum est. Ut alios enim articulos taceam, in expositione Orationis Dominicae, Symboli Apostolici & Decalogi, quas perlegi MSS. purgatorium saepenumero admittit, preces Sanctis offerri, ut ipsi pro nobis Deum interpellent, monet, septem sacramenta enumerat &c. Istiusmodi tamen opiniones illum postmodum abrenuisse constat. i)

6. IV. Planum insuper est, Articulos in concilio Constantienfi Wiclefo adscriptos, vel plane effictos, vel male ipsi affictos esse. Quae enim Ven. Bossuetus k) ex Trialogo exsculpsit errorum capita, de omni creatura, Deo, de Deo, quandoque diabolo obediente, de Deo omnia necessario agente, sunt prorsus dubia & a Romanensibus aperte excogitata, quum nihil huius rei ipsi, ante concilium Constantiense fuerit oppositum. ut ex Thomae Jamesii Apologia egregie demonstrat Wartonius. Si igitur erraverit, aut titubaverit Wiclefus, inde tamen non sequitur, eum hanc de cultu Sanctorum doctrinam, ut nobis obtrudit Bossuetus, l) praefalisse conservasse, & huic errori contrariam non declarasse sententiam. Quid proinde fiet, si hoc lubrici, & parum constantis animi signum in Wiclefo tibi concessero? Nos Wiclefi libris, non tanquam fidei tesseris, & symbolis utimur; id tamen nobis concedere debes, impugnasse illum hunc ecclesiae Romanae errorem, licet illum non expugnarit. Pone, Wiclefum in Dialogo, inter veritatem, & mendacium, ut inscribitur libellus, haec posuisse; lege statim Trialogum, ibi rem retractat. Si igitur hanc doctrinam in Dialogo, quem pro tua sententia stare putas, stabilivit, eccur dialogum aequae ac trialogum comburendum decrevistis? Si Dialogus vobis erat propitius, eccur ipsum ad rogam damnavistis, & confessionem fidei, quae vos multum juvare poterat, tanto supplicio dignam iudicavistis? Relegandus, & comburendus fuit Trialogus, qui malae erat notae; & conservandus erat Dialogus. Sed uterque tristem hanc sensit sortem, quod acta Concilii Constantiensis tradunt. Idemque Joannes Wiclef libros, Dialogum & Trialogum per ipsum nominatos, & plures alios tractatus, volumina, & opuscula composuit, in quibus praescriptos, & plures alios

i) vid. ej. Append. ad Histor. Cavei Litterar. p. m. 35. seq.

k) vid. Histoire des Variat. des Eglis. Tom. II. p. 160. seq.

l) vid. ej. Histoire des Variat. des Eglis. Tom. II. Liv. XI. p. 160.

alios damnabiles inseruit, & dogmatizavit articulos. Quos libros ad sui perversi dogmatis publicationem publice legendos exposuit. Ex quibus insuper multa scandala, damna, animarumque pericula in diversis regionibus, praesertim Angliae & Bohemiae regnis, secuta sunt. Quos libros comburendos concilium damnavit. m) Non absona sunt, quae ex Cel. Hardtio retuli, a vestris libris, qui idem illud factum Herostraticum commendant. Index librorum prohibitorum hac tradit: Joannes Wiclefus, seu Wiclephus Anglus, Professor Oxoniensis, haesiarcha, cujus plus quam ducenta volumina concremata sunt, Praga Bohemorum an. 1428. Ejus cadaver exhumatum est & exustum. n) In Dialogo, quem Tu excitas, hac ipsa doctrina, de adoratione, nulla scandala, & damna & pericula, aliis intulit; Cur igitur hunc libellum vobis tam propitium comburendum statuistis? Levis igitur est, quam adversus Wiclefum movisti, ratiuncula, & tibi ipsi finxisti glaucoma.

EXERCITATIO XXIV.

DE

IOANNE HVSSIO, HIERONYMO PRAGENSI, EORVMQVE SECTATORIBVS.

AD CAP. VI. p. 63. 64.

§. I.

Male audiunt Wiclefi sectatores, *Husitae*, qui ab Joanne Husio potissimum nomen sunt sortiti, vel eo nomine, quod apud illos Sanctorum imagines, signa crucis, & reliquiae Sanctorum exiguo in pretio fuerint. Vexant eos Romanae ecclesiae statores & defensores sua censura, & illos pro suo fervore iconomachis, & iconoclastis annumerant. Quam Jo. Hussius, tenebris ad huc perfusus, de cultu, stato-

m) vid. Hermann van der Hardt Act. Concil. Constantiens. Tom. IV. Sess. General. VIII. p. 155.

n) vid. Index libr. prohibet. & expurgandor. Alexandro VII. Pontific. jussu edit. Class. I. Auctor. damnatae memor. p. 658. Edit. Romae 1667.

adoratione & imaginum foverit sententiam, relata in scriptis ejus accepimus. Quamvis, inquit, coram imagine Christi, vel alia cujuscunque Sancti, licite possint homines genua flectere, orare, offerre, candelas ponere, & sic faciant, non tamen in nomine imaginis, sed in nomine illius, cujus imago est, illa debent facere, sicut & imago non propter imaginem, sed propter imaginatum est coram hominibus sculpta, posita vel depicta. a) Parum concinnas de intercessionem Sanctorum, & Mariæ virginis passim scriptis insertas esse sententias, ex epistolis Husfii observat Lenfantus, quas tamen emendavit, ut ex Lutheri commentatione in hunc Tractatum de adoratione Sanctorum novimus. b) Opportunam itaque habet Ven. Abbas de doctrina Husfii libere sentiendi occasionem. Ita vero statuit: „ Quod attinet ad Joannem Hus, incidi nudius tertius in illius opera anno 1715. edita: & librum de adoratione avide legi. In eo vero pleraque habet, quæ Catholicus facile excipiet. In fidei suæ elucidatione. Rogo, inquit, pro meis accusatoribus virginem castissimam, genitricem Salvatoris, reparatricem generis humani, reginam cœli, quæ ex titulo gratiæ naturæ superadditæ angelicam naturam superat, quæ inter omnes Beatos citra suum filium est beatior, singulari privilegio gloriosior, gratia, & dotibus gloriæ fecundior, de cujus plenitudine, ait Bernardus, accipiunt universi, ægri curationem, tristes consolationem, peccatores veniam, justi gratiam, angeli lætitiā, filius Dei humanæ carnis substantiam, tota Trinitas gloriam. Et paucis interpositis. Sed si hæc non satis fuerint, consule Opera optimorum fratrum de Walemburch tum p. 666. nuper citata, tum pag. 213. videbisque prolata nec pauca, nec obscura Wiclefi verba in rem hanc. Ad hæc: Inter articulos, quos Constantiensis Synodus decerpfit ex libris Wiclephi, & Joannis Husfii, & Sessione XV. damnavit, nullus extat articulus, qui Sanctis adhibitam venerationem improbet. Extitisset autem, si eam improbassent Wicleph, & Hus. c) “

§. II. Quod ex suis fratribus de Walemburch objicit argumentum, idem est Bossueti subterfugium, quo probat, Joannem Husfium fuisse bonum Catholicum, & non nisi in Sacra cœna, sub utraque specie celebranda, & potestate Pontificis, declinasse, sed in cæteris omni-

a) vid. Oper. Huss. Tom. II p. 343.

b) vid. Histoire du Concil. de Constance Tom. I. Liv. III. p. 281.

c) vid. p. 63. & seq.

omnibus recte sensisse. c) Sed ut ipse fatetur Ven. Abbas, ex Carlerio: „Husitæ Sanctorum cultui parum amicos se præbuerunt. d) “ Tam subdola in rebus, in Bohemia olim gestis ignorantia magnam mihi incutit admirationem, excitatque dubium, num serio hæc scripserit Venerabilis Abbas, an minus. Inscium eum hujus cum Hussitis dissidii oportet esse, nec uno quidem oculo, quæ in Romanensium Bibliothecis asservantur, perlustrasse Conciliorum, & Constantiensis, & Basiliensis acta. Res non dubitanter erat tractanda, sed constanter asserenda; impugnasse vere immortalem *Hussium*, Sanctorum cultum, quod ipsa concilia, Bohemorum confessiones, & Romanæ Ecclesiæ Scriptores unanimi consensu confirmant. Illa in hoc argumento documenta fide dignissima in medium erant adferenda, & omnis lis dirimenda. Ven. Carlerius totam rem nondum conficit. Oratio Ægidii Carleri ad concilium Basiliense missi, ut velut Tertullus causam Romanæ ecclesiæ ageret, nos non præterit. Attentis percepit auribus, qua ratione *Nicolaus Taborita* in Joannis Hussii laudem descenderet. Audivit Bohemorum legatos Hussi sententias de cultu imaginum, de reliquiarum quæstu, & peregrinationum superstitione reprehendentès, & tanquam res admodum vanas, e Bohemorum finibus proscribentes. Non negamus, sed dextram nostram Vener. Abbati damus, *Hussium*, ejusque sectatores hæc capita impugnasse. Quum enim totus fere orbis alto superstitionis sopore esset sepultus, surrexit, divino sane auspicio, incomparabilis veritatis Christianæ testis, *Joannes Hussius*, qui quidem occidi, sed non vinci poterat. Cave illud Virgilii de eo dixeris: Argutos interstrepit anser olores! Ille ipse laudatissimus Hussius, cujus nomen anserem significat, tanta animi constantia Wiclefum secutus est, ut religionis mascule defendendæ in se susciperet causam. Inter alios articulos, quos Romanensibus opposuit, undecimus est observandus, quo abusus & mercatura reliquiarum reprehenditur. Refert nobis hunc articulum Cel. *Hermannus van der Hardt*, & eum his conceptum verbis nobis exhibet: *Omnes Simoniaci & sacerdotes convitiose viventes, ut infideles filii, infideliter sentiunt, de septem Sacramentis ecclesiæ, de clavibus, officiis, censuris,*

X

e) *Bossuet Histoire des Variations des Eglis. Tom. II. Liv. XI. Chap. CLXV, p. 164.*

d) p. 65.

ris, moribus ceremoniis, & sacris rebus ecclesiae, veneratione reliquiarum, indulgentiis, & ordinibus in ecclesia. e)

§. III. Diu fuit hæc superstitio, circa cultum reliquiarum introducta, & monachi sustentarunt credulitatem plebis, ut lucrum facerent, per expositionem reliquiarum in cœmeteriis, & plateis publicis. Nullum hæc ipsa accusatione *Hussius* commisit crimen, quod hanc Simoniam, & reliquiarum nundinationem perstrinxit, quum jam seculo undecimo in Synodo Pictaviensi & Seculo XII. in concilio Lateranensi IV. hic abusus aliquo modo esset notatus, ut optime ad hoc argumentum Romanensibus opposuit *Cel. Lenfantus*. f) Incredibile fane est, qua mentis caligine credulos homunciones occuparint, & quibus dolis, aucupisque avidi, plebejos auro emunxerint monachi. Me frustra operam collocasse putaverim, si lepidas, & dictu turpissimas decipiendi artes, quas refert *B. Heerbrandus*, g) afferre vellem. Pudorem forte incussit *Hussius* Concilii Constantiensis patribus, qui saltem specie hunc abusum circa reliquiarum quæstum tollere hoc decreto visi sunt. Cum ob avaritiæ quæstum, laicali populo scandalifato, ut videtur, quidam clerici, & religiosi, in suorum Sanctorum Patronorum, aut dedicationum festis, sanctuaria sua, & reliquias Sanctorum extra eorum ecclesias, monasteria, & conventus, in cœmeteriis, & quandoque in plateis exponant, ut tanquam eleemosynaria petitione oblationes recipere valeant largiores: ideo decernit hæc sacra Synodus sub excommunicationis pœna, inhibendo, quam contra facientes incurrant ipso facto, ne bujusmodi exponentes, turpissimam avaritiam præconisantes, quidpiam facere præsumant, ut antea. Sed bujusmodi Sanctuaria, & reliquiæ non nisi in altaribus & infra ecclesias, monasteria & conventus exponantur. h)

§. IV.

e) vid. ej. Concil. Constantiense Tom. IV. Art. XXVI. de Tertio Exam. Hussi in Concil. Constant. p. m. 316.

f) vid. ej. Histoïr. du Concil. de Constance Tom. II. Liv. VII. §. LXIII. p. m. 703.

g) vid. ej. Dissert. LXVII. de multiplici Papatus Idolomania. p. m. 60.

h) vid. v. Hardt Act. Concil. Constant. Tom. I. Part. V. Decretal. Tit. XV. cap. III p. m. 734.

§. IV. Non satis hæc, quæ adduxi, argumenta, articulum de Sanctorum cultu tangere videntur, quare venerabilem *Abbatem* ad *Æneæ Sylvii*, Senensis, qui sedem Romanam sub nomine Pii Secundi postea ornavit, testimonium, quod nulla laborat suspicione, amice relego. Magnæ, imo maximæ putaverim apud Ven. *Trombellium* futurum esse hoc *Æneæ Sylvii* testimonium; quia rebus in Bohemia gestis interfuit, & munere legati in hoc religionis negotio est functus. i) Evolvat, & perlustret hujus testis haud fucati librum, in quo Hussitarum doctrinas recenset, & hoc caput de Sanctorum cultu, & intercessione non præterit. Hujus, inquit, *pestiferæ ac jam pridem damnatæ factionis dogmata sunt; Romanum præfulem reliquis episcopis parem esse. Animas e corporibus excedentes, aut in æternas e vestigio pœnas mergi, aut perpetua consequi gaudia; purgatorium ignem nullum inveniri. Vanum esse orare pro mortuis, & avaritiæ sacerdotalis inventum. Dei, & Sanctorum imagines delendas.* k) Reliqua fidei capita, quia ad scopum non spectant, non urgeo, tradita vero sunt, & auctoritate Scriptorum firmata, a Ven. Jac. Usserio Armachano, l) & Centuriatoribus Magdeburgensibus. m) Legat ipsam Bohemorum confessionem ordine conceptam, & exhibitam, quæ Articulo XVII. ex instituto Sanctorum cultum retundit, his quidem verbis: *Insuper docent, honorem, & cultum Deo debitum, non esse ad Sanctos, nec eorum imagines transferendum, ut in Esaia scribitur: Ego Dominus, hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus. Docent autem, Sanctos hoc pacto honorandos, ut statis, & præscriptis feriis ac temporibus, omnes ad verbum Dei audiendum, & cultum Deo præstandum convenientes illorum memoriam celebrent, ac beneficia, & dona, quæ Deus illis, & per illos Ecclesiæ contulit, commemorent,*

X 2

i) vid. *Histoire de la Guerre des Hussites, & du Concile de Basle* par Mr. Jacques Lenfant. Tom. II. Liv. XXI. §. XVI. & XVII. p. 155.

k) vid. ej. *Libr. de Origine Bohem. s. Histor. Bohemic. ad Alphons. Regem Aragonum. Cap. XXXV. de perfida Secta Hussitar. & damnatis Artic. profession. illius.* p. m. 67. sqq. edit. 1523.

l) vid. ej. *Cont. Christ. Eccles. Success. & Stat. Cap. VI. p. 80. sqq. Edit. Lond. 1687.*

m) vid. *Centur. XII. Cap. VIII. col. 1206. sqq.*

rent, recordenturque fidei, vitæ, & conversationis illorum, quo ad ea imitandum excitentur, ut in omni opere bono, per verbum Dei fructificent. Ad hæc ut de Sanctis hæc recolentes, Deo pro tantis donis, quæ ipse pro sua, inexhausta bonitate in eos effudit, gloriam dent, cum laude, & gratiarum actione, pias cantiones de ipsis psallant, & eorum instar vivendum se mutuo hortentur. Atque, ut in hac, & futura vita, eorum consortes reddi possint, Deum deprecantur, nec in his omnibus quidquam a Scripturis deflexum est. Hebraeorum XIII. Memores estote eorum, qui præsumunt vobis, qui locuti sunt vobis sermonem Dei, quorum imitamini fidem, considerantes, qui fuerint exitus conversationis illorum. n) Intelliget itaque Ven. Abbas ex hac fidei confessione, Bohemos seu Hussitas in hoc articulo non titubare, neque nos, qui ab ipsorum partibus sumus, tergiversari, sed illorum amplecti fidem.

§. V. Frigida cæteroquin est medela, quam huic Sanctorum, eorumque imaginum, & reliquiarum abufui Constantienses attulerunt Patres. Circumforaneos, quales adhuc cum reliquiis in regionibus Pontificiorum ubique conspiciunt, tantum suo fulmine tetigerunt; expositionem autem reliquiarum in Ecclesiis, & sacris conventibus non improbarunt. Inde novi circa hunc abufum exorti sunt in concilio Basiliensi motus, & Taboritarum legati Joa. Hussii & Hieronymi de Praga vestigia tenacissime prefferunt. Nicolaus Wenceslaus, qui causam Taboritarum seu Bohemorum coram pleno confeflu egit, apertissime hæc tria momenta impugnavit. Inter ea, quæ Romanensibus opposuit, capita, hæc quoque sunt: De peregrinationibus afferunt: Peregrinationes per homines inventæ superstitiosæ sunt, idololatriam sapientes, & cleri avaritiam nutriendes, inquit Proponens, hoc est, Wenceslaus. De reliquiarum cultu: Circa reliquias multa contingunt peccata, ut sunt expositiones earum, venalitate factæ, spoliatio pauperum horrenda, continuatio avaritiæ sacerdotum & simulata spes ponendi aliquid numinis in iisdem. De imaginum cultu: Imagines, quas idola appellabat, destrui volebat. Quos articulos Cel.

n) vid. Confess. Fidei, ac Religion. Baronum, ac Nobilium Regni Bohemie p. 35.
Edit. a B. Lushero 1535. ex Offic. Rhav.

Cel. *Jac. Banagius* nobis e Pontificiorum scriptis tradit. o) Summam Articulorum, quos Taboritæ sunt professi, Cel. *Lenfant* nobis exhibet. Articulus XXVII. aperte huic Sanctorum cultui, & invocationi adversatur, & in eo asseritur: *Sanctos non esse invocandos, neque in cælis pro nobis orant.* p) Sat testimoniorum est ad evincendam Hussitarum & Taboritarum de cultu Sanctorum fidem.

§. VI. Ex his facile apparet, intrepidum *Hussum*, ejusque asseclas Sanctorum cultui minime litasse. Intulisse vero *Hussum*, aut confessionis suæ socium *Hieronimum de Praga* Sanctorum imaginibus manus, fictitiis annumeramus Romanensium tricis. Certe *Hieronimus de Praga* in concilio accusatus est eo nomine, quod non solum reliquias, sed & signum crucis male tractarit. Accusatio ita sese habet: *Accedens ad monasterium fratrum Minorum St. Jacobi in majore civitate Pragensi imaginem crucifixi ligneam, & erectam in angulo ex opposito domus dictæ Kreisse, ad quam consuevit esse concursus hominum causa devotionis ob memoriam passionis Christi invasit, & insiluit in eam, & stercorebus humanis, & vilitatibus undiquaque maculavit, dicendo, hereticum esse depingere imaginem crucifixi vel cujusque alterius Sancti.* q) Verum enim vero hæc ipsi imputata, male, imo pessime sunt probata; ut sunt Romanæ Ecclesiæ concilia, in quibus stat pro ratione, & veritatis testimonio voluntas. Idem accidit bono *Hieronymo de Praga*, qui in vinculis publicis latuit, & furori hostium, non tamen veritati cessit. Accusatus enim in publico confessu per *Joannem de Rocha*: quod reliquias in Monasterio Carmelitarum positas contemptibiliter in terram per quosdam Laicos projici mandavit & procuravit & deposuit, & fratres ibidem vituperavit, & percussit; addicta clausula: & sic fuit, & est verum; nihil ejus factum esse professus est. Negat articulum esse verum, imo simpliciter fictum esse

X 3

men-

o) vid. ej. *Observat. Histor. circa Bohem. Art. V. VI. & VIII. Canisii Oper. Tom. IV. p. 454. seq. Edit. Antwerp.*

p) vid. *Histoire du Concile de Basle, Tom. I. Liv. VIII. §. XXII. p. m. 139.*

q) vid. *Herm. van der Hardt Artic. Concil. Constant. Tom. IV. in Artic. dat. in causa fidei contra Hieronimum de Praga p. 674. & Harduin. Act. Tom. VIII. p. 522.*

mendacium. r) Interim Hieronymus de Praga, neque confessus, neque convictus, ad mortem est damnatus, & iniquam cum Joanne Hussio sensit sortem, imo indigna plane, perpeffus est, ut acta concilii, & catalogus veritatis testium exponunt. s) Non erubescunt hæc fateri Romanenses, sed ut rem bene gestam narrant. Certe Antonius a Soto Major, supremus olim in regnis Hispaniarum Inspector, hæc tradit: *Joannes Hus*, natione Bohemus, cum socio Hieronymo Pragensi, Waldensium, & Wiclefitarum imitator, imo, & sectator, & Hæresiarcha, cum omnibus libris a Concilio Constantiensi incendio est damnatus. t)

§. VII. Inique agerem, si horum Duumvirorum, *Husfi*, & *Hieronymi Pragensis* laudes, quæ semper manebunt, silentio involverem, eorumque animi constantiam, qua mortem sunt perpeffi, præterirem, præfertim, quum documenta a veritatis nostræ adversariis tanto excellentiora, & præstantiora, quanto infirmior, & ignobilior nostra Romanensibus videtur esse assentatiuncula. Cedro dignum est, quod ex Aenea Sylvio, quem tunc temporis purpureus ornavit galerus, adduco hujus tenoris testimonium. *Lata est, inquit, in confessu patrum adversus contumaces sententia; cremandos esse, qui doctrinam Ecclesiæ respuerent. Prior igitur Joannes combustus est: Hieronymus diu postea in vinculis habitus, cum resipiscere nollet, pari supplicio affectus. Pertulerunt ambo constanti animo necem, & quasi ad epulas invitati ad incendium properarunt: nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium. Ubi ardere cæperunt, hymnum cecinere; quem vix flamma, & frangor ignis intercipere potuit. Nemo Philosophorum tam forti animo mortem pertulisse traditur, quam isti incendium.* u) Extinctus quidem est Hussius, sed libris ejus, quod

r) vid. Act. Concil. Constant. Herm. v. d. Hardt. Tom. IV. p. 641.

s) vid. Fl. Illyr. Catalog. verit. Test. Lib. XIX. p. m. 1832.

t) vid. Index Libr. prohibitor. & expurgandor. novissimus pro Cathol. Hispaniar. regnis Philippi IV. reg. Catholic. edit. Libr. I. Class. I. p. 623. Edit. Madridi 1667.

u) vid. l. c. Cap. XXXVI. de Joanne Hussio, & Hieronymo hæresiarchis in Constantiens. Concil. igni traditis. p. 73. 74 seq.

quod optavit, & prævidit, furori hostium evadere contigit. Prælagiebat invictissimo Hussio animus, cum morte, libros, quos jam combustos videbat, non omnes esse interituros, sed superstites esse futuros, ut posteritati de fide, & confessione sua constaret. Reprehendendus essem, si salutaria hujus constantissimi confessoris monita ad fideles in Bohemia dispersos discipulos e carcere emissa, præterirem. Tam tenero ad suos scribit auditores amore: *Magister Joannes Hussus, in spe servus Dei, omnibus fidelibus, qui diligunt eum, & statuta ejus, veritatem, & gratiam Dei optat. Monendos vos esse duxi, charissimi, ne paveatis, neve timeamini eo, quod adversarii libros meos comburendos decreverint. Sitis memores, quomodo Hieremie Propheta conciones combusserint Israelitæ, non tamen, quod in eis, prophetatum erat evitarint. Et post pauca. Concilium Constantiense ad Bohemiam non proficiscetur. Nam puto, multos ex illis, qui in eo sunt, prius morituros esse, quam a vobis libros meos extorserint. Et ex Concilio per partes mundi, huc atque illuc more Ciconiarum dispergentur, cognoscentque adveniente hyeme, quod egerunt in æstate. x)*

§. VIII. Hæc igitur nobis sunt documento, quæ ratione sua Romanenses concilia celebrare, & quibus argumentis, instrumentisque religionem suam propugnare soleant. Re vero expensa nullo plane modo evincitur, Hussitas ex odio in Christum, in ipsius, aliasque Sanctorum imagines sæviisse, aut eas deturbasse. Eos autem superstitiosum imaginum cultum improbasse, & ex templis Christianorum depellendum statuisse, & optasse, merito laudamus.

x) vid. ej. *Epistol. Terr. a B. Luthero edit. Witteb. 1537. ex offic. Jo. Lufft.*

EXERCITATIO XXV.
DE
LUTHERO, SANCTORVM
CVLTVI HAUD AMICO.

AD CAP. VI. p. 65. & 66.

§. I.

Pessime agit Vener. Abbas, qui fidei nostræ Antesignanum Lutherum Iconoclastiæ infimulat. Nullum Sanctis eorumque reliquiis, & imaginibus indixit bellum, sed Sanctorum cultum & intercessionem optime improbavit. Si igitur hæc in Luthero, ejusque asseclis reprehendit, ipsi non succensemus, sed libere profiteamur, nos in hoc fidei capite longius a Romanensibus dissidere. Non erubescimus hæc Ven. Trombellii verba legentes: „ Ex Canisii, & Cassandri aliorumque moni-
„ tis Lutherum haud multum Sanctorum venerationi amicum compe-
„ ries. “ Et paucis interpositis. „ Non hi tamen omnes cultum San-
„ ctorum æque improbant. Sunt, fateor, qui in reliquias, & imagines
„ sacras quaslibet invehuntur & in sepulera ipsa, ex quibus Sanctorum
„ corporum effodiunt ossa, & flammis devovent. Sed nostris tempori-
„ bus pauci hi sunt: At utinam pauci essent, quibus Sanctorum interces-
„ sio, & cultus iis adhibitus displiceret. a)

§. II. Quæ sit apud nos cultus Sanctorum ratio, Confessio nostra Au-
gustana exhibet. De cultu Sanctorum confessores docent; quod memoria
Sanctorum proponi potest, ut imitemur fidem eorum, & bona opera juxta
vocationem; Ut casar imitari potest exemplum Davidis in bello gerendo ad
depellendos Turcas a patria. Nam uterque rex est. Sed Scriptura non
docet invocare Sanctos, seu petere auxilium a Sanctis. Quia unum Chri-
stum nobis proponit mediatorem, propitiatorium, Pontificem, & interces-
sorem. Et post pauca. Hæc fere summa est doctrinæ apud nos, in qua
cernit

a) vid. p. 65. & 66.

cerni potest, nihil inesse, quod discrepat a Scripturis vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota est. Quod cum ita sit, inclementer judicant isti, qui nostros pro hæreticis haberi postulant. b) Ex hac Lutheranorum confessione primo oculo intelliget Ven. Abbas, nos imaginem Salvatoris, ipsius crucem, vel ligno, vel ære confectam, haud deturbare, neque Sanctorum picturas suis ejicere sedibus, quum citra superstitionem in templis nostris adesse possint. Simpliciores, harum imaginum intuitu, in memoriam sibi revocant pie defunctorum fidem, & virtutes, quas ad imitationem sibi proponere possunt. Sed præter hunc usum historicum agnoscimus plane nullum. Nemo fane nostrum tam temerarius est, ut cultum his Sanctorum imagunculis præstet, & superstitionis crimine se maculet. Neque Reformatis hoc damus, ut statuamus, expellendas & amovendas esse prorsus omnes ex templis nostris imagines, ut potius eas, salva nostra fide, ex libertate Christiana, retinendas esse credamus. Non enim morali præcepto Exod. XX. 4. imagines expresse sunt prohibitæ. Vitium non imaginibus in se, sed hominibus superstitione laborantibus esse tribuendum, existimaverim. Inde statuimus, imagines, & picturas, arte factas, quæ faciunt ad ornatum, & memoriam historiarum sacrarum conservandam, non esse in gratiam Reformatorum e templis extrudendas, & exterminandas. Vellem ego, legeret, & relegeret hanc nostram de cultu Sanctorum confessionem, & doctorum scripta, spondeo, recipioque nullum vitium, crimenque in sana nostra de Sanctorum cultu doctrina, esse obvium. Contempletur nostras ædes sacras, & easdem imaginibus sanctorum ad memoriam adhuc recolendam deprehendet exornatas. Lutherus, qui nobis per Dei gratiam rem purioris cultus deperditam restituit, minime gentium Calvinii principiis se addixit, ut in ejus gratiam imagines, & picturas debellaret, aut deturbaret, sed easdem ad usum historicum, & templorum ornatum conservavit. Abusum vero & superstitionem, qua lignum crucis, & imagines Romanenses completuntur, merito extirpandum optavit. De abusu signi crucis ipsius legat sententiam. c)

§. III. Non gravius hæc dicta sunt in Christum, quum optime se explicuerit Lutherus, abusum signi crucis exagitans. Si enim signum
Y
crucis

b) vid. Aug. Confess. Art. XXI. de cultu Sanctorum p. 19.

c) vid. Tom. I. Isleb. p. 102. seq.

crucis in superstitionem abit, aut cultus superstitiosus, quem Romanenses negare non possunt, eidem deferatur, satius est, lignum ex templis nostris eliminare, quam superstitionem augere, & Deo detrahare cultum. Quod optime novit Ezechias, ut jam monuimus, serpentem æneum contriturus, ne pessimum idololatriæ aleret cultum. Ecquis igitur, bono animo, Lutherum cum Mahumetanis, aut Calvinianis conferre poterit? Lutherus abusum imaginum improbavit, sed usum, si nulla adest superstitio, libere concessit. Longe igitur Lutheri doctrina circa imagines, ut vel lippis oculis videre licet, a Calvinii, & aliorum, qui imagines ut superstitionis illecebras expellunt, sententiis distat. Ad sunt rerum testimonia. *Carlstadius*, seu *Andreas a Bodenstein*, Theol. Doct. Canon. & Archi-Diacon. in eccles. omnium Sanctorum Wittebergenſi, homo rudis, & ad excitandas in ecclesia turbas veluti natus, Luthero in arce Wartenburgensi, jussu Electoris latitante, maximos circa imagines excitavit motus, adeo quidem, ut, caterva hominum stipatus, in templum omnium Sanctorum irrueret, immani plane furore Christi crucifixi statuas, & alias imagines sacras comminueret, & dejiceret. Lutherus, qui satis noverat Carlstadium virum furibundum, jam dudum aliquid monstri aluisse, re cognita, incito Electore Wittebergam rediit, & se ejus furori strenue & literis, & publicis orationibus opposuit, ut illustris *Seckendorffius* annotavit. d) Lutherum hoc Carlstadii ausum minime approbasse, ipse satis edocuit. e) Tradit fere iisdem verbis hæc *Sleidanus*: *Lutherus hac de causa* (nempe propter *Carlstadii* motus) *potissimum revocatus a suis, cum rediisset, factum istud Carlstadii damnat, demonstrans, non hoc ordine progrediendum, sed imagines, atque statuas primum esse removendas ex animo, populumque docendum, sola fide nos placere Deo, statuis vero nihil proficere.* f).

§. IV. Quod & ipsum fatetur, & admittit Episcopus *Bossuetus*, asserens de hoc facto: Lutherum habuisse orationem sacram, qua edocuerit:

d) vid. *Viti Ludov. a Seckendorff. Historia Lutheranismi, Lib. I. Sect. XLVII. §. CXVII. seq. p. 191. seq. & conf. fusius Venerab. & Magnif. D. V. E. Lœscheri Historia Motuum Part. I. Cap. I. p. m. 16. seq.*

e) vid. *Tom. I. Isleb. p. 90.*

f) vid. *Commentar. de statu religionis & reipubl. Lib. III. p. 72.*

rit: in ecclesia non manibus, sed solo verbo abusus esse tollendos. g) Contentionem Carolstadii circa imaginum cultum non negat Cel. *Du-Pin*, & simul exponit hunc infelicitis memorie Theologum non Lutheri, sed Zwinglii fuisse sectatorem, qui in sacra coena ejus defendit partes, & Witteberga relicta ad suum Zwinglium se contulit. h) Quo igitur jure Lutherus imaginum debellator dici queat, & qua fide nostra nomina his iconoclastarum codicillis inseri possint a Romanensibus, non videmus. Nos, ut jam diximus, justum, quod iis debetur, imaginibus statuimus pretium: eas in ædibus nostris sacris admittimus, sed cultum, cane pejus & angue, saniora e Scriptura sacra edocti principia, fugimus, & detestamur. Neque in nos cadit tentata, Cryptocalvinianismi tempore a nonnullis Iconoclastia. Non enim Lutherani, sed Cryptocalviniani, Sanctis bellum indixerunt. Male quosdam e Cryptocalvinistarum fece, ecclesie ministros tractasse imagines, & e templis ejecisse, & igni culinari ad præparandum cibum tradidisse, commemorat *Joannes Frimmelius*. i) Verum enim vero hæc, quæ subdole & male suscepit unus, vel alter tenebrio, nostræ ecclesie Lutheranz maculam non adspargunt, quum malefacta unius, toti ecclesie minime imputari possint. Nos igitur Sanctis gaudia sempiterna aprecamur, & ut reliquæ eorum molliter quiescant, optamus. Ipsorum imagines in recordationem intuemur, solum autem Deum pia mente, & summa animi reverentia colimus, memores illius, quod habet Lactantius, effati: *Ideo nascimur, ut agnoscamus factorem mundi, ac nostri, Deum; ideo agnoscimus, ut colamus: ideo colimus, ut immortalitatem pro laborum mercede capiamus.* k)

g) vid. Bossuet *Histoire des Variations des Eglises Protestantes* Tom. I. Liv. II. p. m. 44.

h) vid. *Biblioth. des Aut. Sep. de la Com. de l'Eglis. Rom.* Tom. I. p. 124.

i) vid. ej. *Witteberga a Calvinismo graviter divexata & divinitus liberata* p. m. 75.

k) vid. *Lactantii Lib. VII. cap. VI. p. 667. seq.*

EXERCITATIONES ANTI-TROMBELLIANÆ

A D

DISSERTATIONEM III.

DE

SANCTORVM INTERCESSIONE.

Transit in hac dissertatione Vener. TROMBELLIVS ad argumentum, quod de intercessione Sanctorum agit. Quo vero eo planiores fiant nostræ, quas ipsi opponimus, dissertationes, apprime rerum est utile, pauca de Sanctis ipsis, eorum consecratione, & origine invocationis præfari.

EXERCITATIO I.

DE

VARIO NOMINIS, SANCTVS,

V S V.

§. I.

Solemne est nobis, qui Christianam profitemur fidem, beate defunctos, qui ex hac vita, tanquam e domo in domum, cujus opifex Deus est, in Christo migrarunt, & ad beatissimum illud animarum, angelorumque concilium sunt evecti, Sanctorum nomine ornare, & eos hac corona tanquam victores donare. Illi enim
vere

vere sunt Sancti omnis labis expertes, & in sanguine agni ab omni abluti munda. Nam illud apud Hebræos ac gentiles sanctum est dictum, quod sanguine expurgatum, & lustratione apud Paganos consueta fuit expiatum. Quem expiationis per sacrificia apud Hebræos ritum haud obscure indigit Div. Joannes Apocal. c. VII. 14, *Stolas suas agni sanguine perluerunt, ac dealbarunt.* Hac pia, sine dubio, mente, & reverentia factum est, ut pii Christi testes, qui durissima vexationum supplicia fide in Christum tulerunt, & superiores ex his miseriarum, & calamitatum certaminibus discesserunt, nomine Sanctorum, tanquam virtutis præmio, donarentur.

§. II. Qui ritus quarto demum seculo, ex quo halcyonia sensit ecclesia Christiana, suos debet natales. Tanta enim in martyres fuerunt pietate primitivi Christiani, ut in ipsorum memoriam, & honorem natalitia quotannis singulari cura, & veneratione celebrarent, & sermones fucatos admodum, & phaleratos, in quibus non raro modum in rebus, & certos fines læserunt Patres, pie instituerent. Qui, ut reliqua optime cogitata, & sapienter instituta, pessime cecidit ritus. Fuit enim hoc primorum Christianorum institutum imitationis pessimæ exemplum, quod planum fecit B. *Sagittarius*. a) Nec abnuìt *Filescus*; Christianos his, de quibus agimus, potissimum seculis tam alte de martyribus sensitse, & iisdem ad luxuriam usque in variis nominum appellationibus indulgisse, ut gentilibus, qui suos Deos, & Divos, sanctos appellarunt, suspicionem excitarint, quasi & ipsi Christiani suos martyres pro Diis haberent. b) Ex hoc primitivæ ecclesiæ ritu, quo anniversarii sanctorum martyrum dies celebrati, & in corona publica ipsorum certamina, supplicia, & triumpho ante orationem & cœnam sacram celebrandam, publice sunt recitati, promanavit Romanensium consuetudo, qua in choro passim ex martyrologio recitatur lectio, quod circa hanc Romanensium ceremoniam observat *Ferrarius Mediolanensis*. c)

Y 3

§. III.

a) vid. ej. *Dissertat. de Natalitiis Martyr. Cap. IV. §. XXXII. sqq.*

b) vid. Jo. *Filescii Theolog. Paris. Selector. Lib. I. Cap. IV. Domini, Sancti p. m. 61. Edit. Paris.*

c) vid. ej. *Libr. de ritu Sacrar. Eccles. Veter. concionum Lib. I. Cap. XIX. p. m. 77. sqq.*

§. III. Lutherani his fidei Christianæ professoribus, & Jesu testibus hanc dignitatem non detrahunt, sed cum pia animi veneratione martyrum sunt memores. At tam creduli non sunt, ut omnes, quos pro Sanctis Romana venditat ecclesia, hoc nomine agnoscant, martyres, quum satis lubricum sit Romanensium, ut postea edocebimus, de Sanctis judicium. Sancti itaque nobis sunt fideles, qui, depositis mortalitatis exuviis, gaudiis in conspectu Dei sempiternis perfruuntur, & summe perfecti appellantur, & iusti. Hebr. XII. 23. Nec minus vivi, qui rebus humanis adhuc interfunt, & in sodalitis Jesu degunt, hoc Sanctorum nomine digni censentur, & in Vet. & Nov. Instrumenti dictis longe evidentissimis hoc sanctitatis titulo mactantur, quod vel ex his videre est locis: Deut. XXXII. 3. Job. XVI. 15. Psalm. XII. 2. XVI. 3. Matth. XXVII. 23. Rom. I. 7. 2. Cor. I. 1. Philipp. I. 1. Apocal. XIX. 8. Sortiuntur autem pii hujus mundi hospites hoc pereximium nomen propter intimam, quam cum Deo Sanctissimo habent, unionem, cujus ad exemplum se componere debent. Sunt sancti propter dulcissimam cum Jesu, cujus membra sunt, communionem. Quod argumentum ad excolendam vitæ sanctimoniam div. Paulus 1. Cor. VI. 15. 19. Rom. XII. 4. 5. Eph. IV. 15. 16. iis, qui Christo dederunt nomen, cum pondere proponit. Sancti sunt, quia sceleris puri & vitæ integri in Dei commercio vivere satagunt. Sed neque hi vivi, neque mortui Sancti sunt adorandi.

§. IV. Nec id præterire volui, hunc Sanctitatis titulum in ecclesia orientali successu temporis invaluisse, & ad ecclesiæ præfules, seu Episcopos transiisse. Gavisi sunt hi summi sacrorum antistites hac nominis dignitate, ut Sanctissimi, & beatissimi plerumque appellarentur, ut *Bazilius* in notis ad *Salvianum* observat. Rem facile probamus documento literarum, quas *Constantius Pogonatus* ad *Georgium*, Patriarcham Constantinopolitanum dedit. Ita vero titulus, seu superscriptio, ut habet *Harduinus*, fuit: *In nomine Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi imperator pius, pacificus, Flavius Constantinus, fidelis in Jesu Christo Deo, Georgio Sanctissimo ac beatissimo Archiepiscopo Constantinopoleos, & universali Patriarchæ.* d) Hoc est ad Pontificum Romanorum palatum, qui hoc Sanctissimorum nomen affectant. *Henricus Kalteisen* enixe fludet, ut

d) vid. *Harduin. Act. Concil. Tom. III. p. 1050.*

ut nomen, & omen conciliet Episcopis Romanis, qui tamen sæpius quidem nomen, sed non omen habuerunt. *Omnis, inquit, supra excitatus autor, merito præsumi debet Sanctus, qui est in statu ecclesiasticæ dignitatis elevatus, quoad primum; qui est divino cultui applicatus, quoad secundum; qui est minister justitiæ publicæ, quoad tertium. Sed Papa, ut Papa, est hujusmodi in summo cujuslibet horum constitutus, ergo ipse non incongrue dici potest Sanctissimus, etiamsi sit in majoribus malis, donec non sit ita judicatus, sed ab universali ecclesia toleratus.* e) Quam explanationem jam dudum Joannes Hussius f) in concilio Constantiensi excussit. Sed lubens hoc abstineo argumento, ne camarinas circa hoc nomen rursus moveam. Firmæ sunt, & validæ, quas contra hanc nominis appellationem attulit Cel. du Vidal rationes, quibus probavit, pomposum hunc titulum effato divi Pauli 2 Thess. II. com. 14. contrariari. g)

EXERCITATIO II.

DE

SANCTORVM CONSECRATIONE.

§. I.

In fronte hujus argumenti nobis erit demonstrandum consuetudinem Romanensium, defunctos in concilium Sanctorum assumendi, Paganorum sapere quisquiliis; deinceps ratio consecrandi, & origo in ecclesia Romana paucis nobis erit exponenda. Consecrationem virorum, de republica optime meritorum, apud Gentiles fuisse solemnem, ex testimoniis probamus invictissimis, quæ viri haud incelebres nobis exhibent. Id extra omnem dubitationis aleam est positum: gentiles superstitioni deditissimos, unum ens supremum, cui alios Deos, internuncios, & ad-

e) *vid. Canisii Op. Tom. IV. Oratio Kalteisen de liber. Prædic. verb. Dei p. m. 679. seqq.*

f) *vid. Herm. van der Hardt Act. Concil. Constant. Tom. IV. p. m. 322.*

g) *vid. ej. l' Eglise Romaine pleinement convaincue d'Anti. Christianisme p. 261. à Amsterd. 1701.*

& ministros, quos Semi-Deos appellarunt, substituerunt, aliqua ex parte agnovisse. Quum enim humana omnia, fragilia sentirent, & caduca, nec minus viris illustribus, & bene merentibus dulcissimam virtutum mercedem deesse viderent, æquum piisque duxerunt, eos hoc immortalitatis præmio donare, & suis diis associare. Qui cultus iis dicitur *heroicus*, quem nobis ita explicat Polydorus Virgilius: *Ut mortales, inquit, bene meriti, inter Deos referantur, mos est adeo vetus, ut pene nihil sit eo vetustius, quando antiquitas statim ab initio suos reges, ac alios cum ob accepta beneficia, tum ob virtutes Deos facere consuevit.* a) Confirmat hoc argumentum vir sagacissimus Herbertus Cherburius, qui Virgilio pollicem premit, his quidem verbis: *Ipse, inquit, etiam cultus divinus hominibus quibusdam, hac vita probe functis, sive decretus sive exhibitus fuit, adeo, ut heroas suos non cælo tantum vel immortalitate donarint gentiles, sed ipsa eorum nomina Diis intulerint.* b) Quod fusius nobis deduxerunt Cel. G. Joannes Vossius c) & Cl. Antonius van Dale, d) viri in antiquitatibus versatissimi. Cum voluptate legi, quæ aliquot abhinc annis de Homeri apotheosi, ex monumento in Marinensi Columnensium Principum ditioe eruto egregie demonstravit argumenta, & rem antiquissimam cum rerum antiquarum venatoribus sua ætate sagacissimis, Kirchero, Cupero, Spanhemio, & Gronovio amice communicavit Cel. Schottus, Berolinensis Bibliothecæ præfectus. e) Suffragium hoc in argumento mihi non denegat Cel. Petrus Franciscus Fogginius, gravis Italiæ Theologus, qui satis probat, non solum mortuos, sed & vivos Imperatores, & benemeritos viros in numerum Deorum fuisse receptos, & gentilium Deos, sanctos appellatos. *Quid?* inquit, *non solum profecto magni principes, & formidolosi, sed privati etiam homines pro Diis non semel, vel cum adhuc mortalem vitam agerent, habiti sunt, ut Apollonius Tyaneus, teste Philostrato, Sejanus referente Tacito, & Nerullinus quidam narrante Athenagora, quodque Paulo, & Barnabæ, ut Diis honorem præstare decreverint Lystrenses, ipsa nos docent acta Apostolorum.* Quod vero

a) vid. ej. *Inventor. Rer. Lib. I. Cap. V. p. m. 29.*

b) vid. *Eduard. Baron. Herbert de Cherbury, & Castri, Relig. Gentil. cap. XI. de heroico cultu, sive proprio, sive symbolico p. m. 135. Edit. Amstelod.*

c) vid. *de Theolog. Gentil. Lib. I. cap. XII p. 97 seq.*

d) vid. ej. *Dissertat. de origine ac progressu Idololatriæ cap. II. p. m. 21. seq.*

e) vid. *Explication Nouvelle de l'Apotheose d'Homere edit. An. 1714.*

vero ad illud spectat, falsos Deos ab Ethnicis Sanctos non esse dictos, injuria certe objicitur. Veterum inscriptionum collectores innumeros referunt antiquos lapides: Jovi Sancto: Junoni sanctæ: Nymphis sanctis: Bona Dea sanctæ &c. f)

§. II. Satis plane hanc apud Romanenses defunctorum consecrationem, ex Gentilium institutis deduxit auctor sine dubio Cl. *Mussuarius* Londinensis in Gallia, qui consensum Romanorum, & Gentilium exposuit, ut nihil supra. Sanctorum consecrationem, ab Herculis, Æsculapii, Romuli, & aliorum consecratione parum, aut nihil differre probat, asseritque: Sancti, quibus Romana ecclesia cultum divinum præstat, habentur, & sunt homines, qui propter sua merita digni videntur, qui collocentur in cælo, & quibus cultus, & submissio exhibeatur. g) Nec ullum est inter Theologos nostros de ritu consecrandi Sanctos, dissidium. Pari soliditate, & veritatis documento hoc nuper admodum Romanensibus objecit, & eos in pudorem dedit, Ven. Magnif. *Pfaffius*, asserens: quod Sanctorum consecratio sit gentilium apotheosis. h) Quod & fusius probat *Molinaus*. i) Nec minus *Dallæus* rem confirmat, ita asserens: *Sed neque capio, qua fronte Tertullianus Paganicam Deorum secundi ordinis apotheosin securus irriserit, si divi, & divorum cultus apud suos essent, qui, qualesque nunc sunt apud Latinos. Apud vos, (inquit, Paganos appellans) de humano arbitrato divinitas pensatur. Nisi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo jam Deo propitius esse debet. Atqui nec apud Latinos quidem aliter fit.* k)

§. III. Sed ne in argumento satis perspicuo, & a multis jamjam ad liquidum deducto, tædium moveamus, volupe est, illud novis quibusdam accessibus augere, veritatem illius haud vulgaribus illustrare documentis, & jucunda seriis miscere. A nostro haud recedimus instituto, si superstitionem *Chinensium* accuratius introspexerimus. Id sibi negotii datum

f) vid. ej. *Exercitat. Historico-Critic. Exercitat. XII. p. 258. Edit. Florentin.*

g) vid. *Conformitez des Cerem. Modern. avec les Ancien. Chap. VII. des Saints, de leur Canonisation, de leur culte, & des offices, qu'on leur attribue p. m. 171.*

h) vid. *la verite de la Religion Protestante Chap. Sixieme p. m. 241.*

i) vid. *Nouveauté du Papism. Chap. V. p. m. 490.*

k) vid. *Dallæi Lib. III. cap. XXIX. de objecto cult, relig. p. m. 521.*

datum esse credidit Cel. *Banagius*, ut Confucium apud Chineses colendi rationem enarraret, atque Romanensibus ex ipsorum scriptis hoc objiceret momentum. l) Ille Confucius est Chinesium oraculum, cujus effata ex tripode ipsis videntur dicta. Summæ est apud illos autoritatis, Sanctus, quem ad superstitionem usque colunt. Licet in virum bonum, qualem spectatæ eruditionis, & fidei *Banagium* judicant fere omnes, non cadat suspicio: attamen pro eo, quo nos trahimur veritatis studio, ipsius fidem aliis, quæ admittere debent Romanenses, stabiliemus testimoniis, longe certissimis. Sanctum colere Confucium Chineses, eidemque, tanquam totius regni, & reipublicæ statore, protectorique, maximum statuere pietatis officium, nobis exposuit Vener. Pater *Gobienus*, qui nos de Chinesium moribus instruxit. Duo sunt, inquit, ceremoniarum genera in honorem Confucii instituta. Unum absolvitur nuda prostratione in terram, dum homo terram novies fronte pulsat, mappa quadam substrata, quæ simul mensam tegit cereis accensis, thuribulis, & nomine Philosophi, majusculis litteris in scripto, ornatam. Est alius ritus majoris pompæ, & apparatus, qui verno, & autumnali tempore in honorem illustrium majorum peragitur, cui alternantibus mensibus intersunt proceres, & alii dignitate, & nobilitate illustres. Nam tanta est illius doctoris veneratio, & æstimum, ut iisdem colatur studiis, quibus defuncti Imperatores coluntur. m) Circa hunc, quo Chineses suum sanctum Confucium, & Patriæ proceres, cœlitibus adscriptos colunt, modum, pauca addere libet momenta, ex quibus apparebit, Romanensium venerationem, qua suos Sanctos adorant, & amplectuntur, ab institutis Chinesium non discrepare.

§. IV. Primum, quod observatione dignum videtur, caput est, summa animi observantia, qua Chineses coram imagine Confucii, & Romanenses coram imaginibus suorum Sanctorum genua flectunt, & se pro-

l) vid. *Traité des Præjuges faux, & legitimes* Liv. V. Chap. II. Preuve que le culte des Saints est une idololatrie; tirée du Procès qui est entre les Missionnaires de la Chine, & les Jésuites. p. m. 774.

m) vid. *Histoire de l'Edit de l'Empereur de la Chine en faveur de la religion Chrétienne avec un éclaircissement sur les honneurs, que les Chinois rendent à Confucius & aux Morts* p. 222. par le P. Charles le Gobien de la Compagnie de Jésu à Paris 1698.

prosterunt. Tonitru quasi percussos, & tactos, quin & prono vultu in terram prostratos eos videbis, & nisi gemitus, & susurrationses subinde clanculum subaudires, illud Comici diceret: Quid stas? Quid jaces lapis? Secundum quod excutiemus membrum, sunt mappæ, seu tabulæ, quæ res memoria dignas referunt, quas non solum apud Chineses, sed etiam Pontificios ubique locorum conspicias, adeo quidem miras, & ridiculas, ut vix risum tenere potueris. Temperet, quæso, sibi quis a risu, si Servatorem nostrum ultima patientem supplicia in commercio monachorum, qui eum ad supplicii locum comitantur, in pictura conspexerit; vel lacrymosus & morosus in risum prorumpet profusus Heraclitus. Imaginem formæ, & picturæ satis ridiculæ videbis Augustæ Vindelicorum. Imago Mariæ ibidem obvia est, quæ ex costa Adami Evam efformat. n) Hic Deus nihil fecit; sed filia, præter naturæ ordinem, matrem produxit. His insulsiore adhuc leges imagines apud Joannem Pridosium. o) Tertium, quod urgemus, sunt Romanensium altaria, thuribulis & cereis adornata. Quartum denique est festorum in memoriam horum Sanctorum celebratio. Hæc fere sunt, quæ strictim enarrare voluimus, monumenta, quæ tam plana, & certa sunt, ut, quid ad hos ritus, quos in consecratione Sanctorum, eorumque cultu cum gentilibus habent communes, nobis regerant Pontificii, non perspiciamus. Nec veritati evictæ contradicere audeat Romanæ ecclesiæ scriptor satis celebris, Jo. Baptista Casalius, qui aperte profitetur, Sanctorum consecrationem a Paganis ad Romanam promanasse ecclesiam, quæ hunc ritum ethnicum religiosius, & sanctius recepit, & observavit. Talis fuit, inquit, (de canonizatione) ritus superstitionis in consecratione Imperatorum Romanorum, qualis autem religiosior, ac sanctior sit Christianorum observatio in scribendis fidelibus in Sanctorum catalogum, ex sequentibus patet. p)

§. V. Haud levidensis nunc expedienda erit nobis quæstio: Quò potissimum seculo hæc defunctos consecrandi consuetudo suam traxerit originem? Romanenses, qui in defendendis suis doctrinis, maximam qua partem novis, semper antiqua ecclesiæ Christianæ instituta urgent, etiam

Z 2

n) vid. Missenii Itinerar. p. 97.

o) vid. ej. Oration. XI. de Impostorum mendaciis p. m. 420.

p) vid. ej. Veter. Sacr. Christianor. Ritus Cap. LXVIII. p. m. 231. Edit. Rom. 1644

etiam hoc in argumento pari fide nobiscum agunt. *Jacobus de Lescornaus*, supremæ in Gallia curiæ causarum patronus, qui Praxin ecclesiæ primitivæ nobis tradidit, hunc consecrationis ritum ad prima statim ecclesiæ christianæ refert secula, nullo alio munitus argumento, quam Justiniani Novellis, in quibus *Gregorius & Basilius* appellantur Sancti. q) Ne sutor, dixerim, ultra crepidam. Ut enim taceam, ritus Christianorum ex corpore Justiniani difficulter probari posse, frigidum sane videtur hoc argumentum, quod a Sanctorum nomine petitur, quia *Gregorius, & Basilius* Sancti vocantur. Falsissimum est, si hos Episcopos hoc consecrationis ritu initiatos esse dixeris. Supra jam probavimus, in sensu ecclesiastico Episcopos de ecclesia bene meritos nomine Sanctorum fuisse insignitos. Tironibus in historia ecclesiastica hæc appellatio est satis nota. Natales consecrationis, prout res nunc est comparata, ex seculis recentioribus demum sunt eruendi. Incerta enim sunt, quæ nobis offeruntur, hujus ceremoniæ vestigia. Candidus hoc agnovit *Cel. Du-Pin*, qui originem consecrationis ad seculum X. & quidem ad annum 995. refert. In hoc, inquit, seculo legimus primum, & solemne consecrationis exemplum cujusdam Sancti per Papam Joannem XV. qui Sanct. Ulricum in numerum Sanctorum retulit, ut precibus Liutolphi, Episcopi Augustani, locum daret. r) Sed licet hoc documento antiquiora solemnis consecrationis essent exempla; nullum tamen huic ritui ex ipsius antiquitate accederet præsidium. Nullo enim modo hanc consuetudinem ex scriptis IV. primorum seculorum, aut Patrum demonstrabunt, sed omnia, quæ in medium producent testimonia, dubia, falsa, ficta & recentiora, ideoque ab Ecclesia Christiana erunt removenda.

§. VI. Nunc paucis de ritu, quem in consecrandis vita defunctis Romana observat ecclesia, erit agendum. Rem ita nobis refert, qui apud Romanenses summæ est auctoritatis, *Bellarminus*. Primum, inquit, qui canonizantur, inscribuntur in catalogum Sanctorum, id est, statuitur, ac jubetur, ut ab omnibus publice habeantur & dicantur Sancti. Secundo invocantur in publicis ecclesiæ precibus. Tertio templa & aræ in eorum memoriam

q) vid. *Pratique de l'Eglise Primitive Recueilli des Textes du Droit Civil par Jacques des Lescornay* p. 118. de la Canonisation des Saints. Par. 1648.

r) vid. *Nouvell. Bibl. des Aut. Ecclesiast. Tom. VIII. p. 65.*

memoriam dicantur Deo. Quarto sacrificia tam Eucharistia, quam laudum, & precum, quod vulgo Officium, sive Hora canonica, nuncupatur, in honorem eorum Deo publice offeruntur. Quinto dies festi in eorum memoriam celebrantur. Sexto pinguntur eorum imagines, addito certo lumine in signum gloriae quam habent in caelis. Septimo eorum reliquiae pretiosis thecis includuntur, & publice honorantur. s) Rem iisdem fere verbis, sed fusius, exponit *Casalius*. t) Hæc igitur est Romanæ Ecclesiæ circa Sanctorum consecrationem ratio, quam primitiva ignoravit ecclesia. Laudarunt quidem Patres, in conventu publico martyrum, vitas, & merita extulerunt verbis nonnunquam phaleratis; sed in commercium Sanctorum eos non adsciverunt, neque, ut internuncios Deum inter, & homines invocarunt. Aperte hoc profitetur St. Hieronymus Stridonensis, qui adversus Vigilantium ita disputat: *Quis, o insanum caput, aliquando martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum? Nonne Paulus & Barnabas, cum a Lyconibus Jupiter, & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt?* u) Videant Romanenses, num ex his Hieronymi verbis suam Sanctorum consecrationem exsculpere possint!

EXERCITATIO III.

DE

DVBIO SANCTORVM JUDICIO.

§. I.

Nimis temerarie agere videtur *Casalius*, qui iudicium sedis Romanæ in Sanctorum consecratione infallibile esse asserit: hoc nifus præsidio: *Credimus nos fide humana, quod Alexander, Caesar, Pompejus, Agesilaus, Demosthenes &c. fuerint tales, ut*

L 3

Plu-

s) vid. Bellarmini Opp. Tom. I. Cap. VII, Sanctos recte ab ecclesia canonizari. p. m.

2132. sqq.

t) lib. cit. p. m. 281. sqq.

u) vid. ej Op. Tom. I. p. m. 589.

Plutarchus de his refert, & hoc simplici auctoritate & attestatione hujus auctoris, vel similium: & nos renitentes erimus prestare consensum attestationibus, quas ipsemet Deus nobis informat, in judicio ecclesie sue? Judicium, quod habet ecclesia Dei sponsa, ad imitationem proprii sponsi in pondere, numero, & mensura. a) Sed quam fallax sit hoc Romanorum Episcoporum de Sanctis judicium, plus uno demonstrabimus documento. Maxima est in Romana ecclesia de St. Christophoro fama, qui in Lycia sub Decio virgis ferreis attritus, & a flammæ æstuantis incendio Christi virtute servatus, sed tandem sagittis confossus, & capite plexus dicitur. Tillemontius, pro ea, qua est in re historica ingenii sagacitate, de hoc Christophoro ita judicat: Historia de St. Christophoro, inquit, non minus celebris est, quam illa septem dormientium, neque minus incerta. Græci celebrant ejus officium 9. Maji, dicentes, quod baptizatus sit a St. Babyla Antiocheno, & sub Decio passus. b)

§. II. Historia hujus Christophori, viri immanis plane statura præditi, tantis involuta est tenebris, & tricis, ut ne veritatis quidem speciem præ se ferat. Fundamento haud destituitur doctorum virorum conjectura, qua existimant: Christophori nomen olim fuisse appellativum, & omnibus Christianis proprium; quia omnes fideles Christum in corde suo, tanquam templo, ferre debent. Præsidium hujus sententiæ in Epistola St. Phileæ Martyris, in qua hæc leguntur, invenitur: *proinde meliora charismata consecrantes martyres, qui Christum gestabant*: Græce: Χριστοφοροι μαρτυρες. c) Quod uti firmo stat talo, veritatis divinæ testes hoc nomine fuisse salutatos; ita parum hoc nomen differt a Theophori appellatione, quæ vox etiam appellativa, & pluribus attributa fuit, ut ex Græbio constat. Refert St. Martyris Ignatii Theophori Martyrium, quem Trajanus imperator hunc in modum est allocutus: *Quis es, o Cacodæmon, qui nostra mandata transgredi eniteris?* Cui Ignatius respondit: *Nemo Theophorum cacodæmonem appellat. Trajanus regressit: Et quis est Theophorus?*

a) vid. lib. cit. Cap. LXX. p. m. 286.

b) vid. ej. *Memoires pour servir à l'Histoire Ecclesiastique*, Tom. III. Partie II. p. m. 200. Consentit Moulin: *Combien absurde est la fable du geant saint Christophe?* vid. *Nouv. du Papisme* p. 489.

c) vid. Eusebii *Histor. Eccl. Lib. VIII. Cap. X, p. 124.*

phorus? Ignatius respondit: qui Christum habet in pectore. d) Rem egregie diluit, & enucleat immortalis memoriae Theologus Joannes Pearsonius, qui veram vocis Θεοφορος notionem apud antiquos tradit, & exponit, St. Ignatio hanc appellationem esse attributam. Sermonem autem Ignatii cum Trajano solide explicat. (e)

§. III. His itaque, & aliis commoti rationibus, nostri confessorum de hoc Christophoro ita sentiunt: Christophorum pinxit aliquis vir prudens, ut significaret per allegoriam magnum oportere animi robur esse in his, qui ferrent Christum, hoc est, qui docerent evangelium, aut confiterentur, quia necesse sit subire maxima pericula. Deinde stolidi Monachi apud populum docuerunt invocare Christophorum, quasi talis Polyphemus aliquando extitisset. f) Male hoc habet Veranium, qui omnibus modis suum Christophorum defendit, asserens: Ratio, qua Novatores nituntur, est, quia plura scribuntur de Georgio, Christophoro, & aliis Sanctis, ut de Catharina, & Hippolito, quae sunt fabulosa, & apocrypha sunt, quae ratio nulla est. g) Dissidium esse de hoc Christophoro inter exquisiti ingenii viros, jam declaravi. Perplacet mihi Cel. Muratorii judicium, quod hoc est: Quandoquidem, inquit, saepe hujusmodi voce utitur h) Gregorius, exploremus quid per illam significetur. Pro Christiano seu Christi Sectatore veteres usurparunt, & praesertim Poetae vocabulum, nempe commodius, carmini. Solebant autem Christiani non Χριστοφοροι tantum, sive Christiferi, sed etiam Θεοφοροι sive Deiferi, ac πνευμαλοφοροι, sive Spirituphorum interdum nuncupari. Probat hoc ex Phileas, quem ego jam excitavi, de St. Ignatio Martyre. Hac vero nota, quam ex Cyrillo Hierosolymitani Catech. Mystag. IV. addit, est observanda; eo sensu Christiani appellantur Christiferi, nempe quod Corpus & Sanguinem Christi gestent. i) Hac fere

d) vid. Grabii Specilegium Patr. Tom. II. p. m. 10.

e) vid. ej. vindic. Epistol. St. Ignatii Part. II. Cap. XII. p. 143. seq. Edit. Cantabrigiensis.

f) vid. Apolog. Aug. Conf. Art. XXI. p. m. 365.

g) vid. D. Cajet. Felic. Veranii Theolog. Polem. Cap. Tom. II. Lib. IV. Cap. II. p. 282.

h) Christophorus.

i) vid. ej. Anecdota Graeca ex MSS. Codicibus eruta, & notis, & disquisitionibus aucta, ad Epigr. LXXXVI. not. Χριστοφορος p. 87. Edit. Patav. 1709.

est Mabillonii sententia, qui Christophorum ad ignotos Sanctos refert, licet mitius de eo sentiat, & eum extitisse putet. k)

§. IV. Vix cœlum tot habet stellas, quot superstitiosa habet Roma Sanctos, de quorum vita, & rebus gestis nihil certi constat. Ridiculum sane est commentum, quod Pontificii doctores tradunt de St. Ursula, ejusque undecim millibus virginum. Dominus P. *Crassetus* rem ita proponit: St. Ursula est sponsa illa cantici canticorum, quæ ex Libano egressa est, ut reciperet tres coronas, nempe virginum, martyrum & doctorum. Accepit coronam virginum, quia conservavit virginitatem suam & sociarum suarum; Martyrum, quia mortem subiit pro conservatione fidei, & puritatis: Doctorum, quia erudivit 11000. virginum, easque excitavit ad martyrium. Propterea celeberrimæ facultates, quæ in Europa sunt, eam elegerunt patronam, Sorbonnica Galliæ, Viennensis Germaniæ, Conimbricensis Hispaniæ. l) Historiam quoque refert *Baronius*. m) Sed audiamus, quid prudentiores Romanæ ecclesiæ scriptores de hac sentiant historia. Doctissimus *Antonius Pagius* fidem huic historiæ non plenam dat, sed ita judicat: *Per hæc tempora St. Ursula cum sociis Martyrii palma coronata est; sed ejus historia multa fabulosa continet, nec legitima sunt acta, quæ a Surio ad diem XXI. Octobr. ex auctore Anonymo referuntur* n) Nec dissentit *Tillemontius*, qui totam Ursulæ historiam anilibus annumerat nugis. Historia St. Ursulæ, inquit, omni caret fundamento. Qualis enim est probabilitas, quod populi, qui fœminas sibi seligere potuerunt, ex vicinis provinciis, quot modo voluissent, (expellere enim potuissent viros, & reservare fœmellas) per legatos eas peterent ex Anglia? Quis quæso credet, classe multis navibus constante advecta virgines, si non 71000. saltem 11000. qui numerus communiter poni solet, esse deportatas? An probabile est, talem classem flumine advectam esse, vel Rheno, quæ via nimis longa & periculosa, vel projectam ad Coloniensem usque urbem, ubi St. Ursula cum sociis martyrium passa esse traditur? o) Nolo jam ulterius huic argu-

k) vid. ej. *Epistol. de cultu ignot. Sanctorum* §. X. p. m. 33.

l) vid. ej. *Considerations Chretiennes*, Tom. IV. p. m. 385. Ed. Paris. 1712.

m) vid. ej. *Annal. Ecclesiast.* Tom. IV. ad an. 383. n. III. p. m. 512.

n) vid. ej. *Critic. Annal. Baron.* Tom. I. p. m. 561.

o) vid. *Histoire des Empereurs* Tom. V. P. I. p. m. 436.

argumento enervando inhærere, & ea, quæ magno cum labore congessit *Usserius*, Episcopus Armachanus, adducere. p)

§. V. Errarunt proinde Monachi rudiores, ut demonstravit *Cel. Valesius*, non solum in voce Undecimilla, quæ nomen proprium est; sed ipsa adhuc errat Romana ecclesia, quæ Ursulam cum suis sociis invocat, & pie colit. Innumeros adhuc Sanctos, de quibus nihil explorati constat, adhuc excitare possem. Frustra appellarem St. Catharinæ, Margarithæ, Casparis, Melchioris, Balthasaris, Veronicæ, & aliorum nomina. Sed colophonem huic impono argumento, & multa dixisse arbitror, si *Molinaum* sub calce hujus argumenti excitavero. q)

§. VI. Toleranda forsitan adhuc esset Romanensium, in colendis quibusdam Sanctis, ignorantia, sed hæc ipsorum superstitio, qua lignum vestimenta, lapides, aliasque res, sensu carentes, pro Sanctis colunt, vix, ac ne vix quidem excusari poterit. Bilem ipsis movebimus, sed, veritatis clypeo tecti, vera scribere non erubescimus. Felicissimus marmorum, quæ tempus rerum edax nobis conservavit, antiquorum indagator P. *Mabillonius* lectu dignissima de St. *Viar*, quem inter Sanctos coluerunt Hispani, nobis tradidit. Certiores nos fecit de literis, quas in Bibliotheca Ducum Barberini offendit, quibus ab Episcopo Romano Urbano, hujus nominis octavo, petiverunt Hispani, ut Sanctum *Viar* in Sanctorum numerum reciperet. Ita vero laudatus scribit *Mabillonius*. *Notatu dignum est, quod Urbanus ab Hispanis quibusdam interpellatus de concedendis indulgentiis, ob cultum cujusdam Sancti, cui Viar nomen inditum erat, negaverit Pontifex, id se facturum, nisi prius nesciret, quis, & qualis esset ille Sanctus, & quo tandem argumento ejus sanctitas probaretur. Allatus est lapis, in quo hæc literæ reliquæ erant, S Viar. At periti judicarunt, fragmentum esse veteris inscriptionis, in qua quidam Præfectus VIARum laudabatur.* r) O felicem Romanam gentem, cui sui in viis publicis nascuntur Sancti! Sic supina plane superstitione hic St. *Viar*, qui in rerum natura non extitit, religioso in Hispania affectus est cultu. Vix a ris nobis temperamus, cultum St. *Amphibolo* aliquando in Britannia præstitum contemplari. Subolevit dolum, & errorem firmis demonstravit *Usserius*

A a

serius

p) vid. *Britannic. Ecclesiast. Antiquit.* p. m. 323. & sqq.

q) vid. *Moulin Nouveauté du Papisme Lib. VII. Chap. V. p. 487.*

r) vid. ej. *Mus. Ital. Tom I. P. I. p. 145.*

ferius rationibus: hunc fictitium *Amphibolum* ex martyrum catalogo esse expungendum, quum non sanctus veritatis testis fuerit *Amphibolus*, sed pallium hirsutum, quo indutus fuit mortem oppetiens Albanus. s) In hoc superstitionis barathrum delapsa est Romana ecclesia, ut difficile sit remeare gradum. Facilius erat hos in errores non ingredi, quam in iisdem non progredi.

EXERCITATIO IV.
DE
ECCLESIA PRIMITIVA, PER
TRIA SECVLA SANCTORVM IN-
VOCATIONIS HAVD REN.

§. I.

Non est de lana, ut trito utar proverbio, caprina, quod Pontificios inter & Protestantes adhuc durat dissidium, de invocationis, & adorationis cultu, Sanctis olim præstito. Omnem Sanctorum venerationem, quæ nunc in Ecclesia Romana invaluit, e Christiana trium primorum seculorum civitate exterminamus, & eliminamus. Omnis disceptationis cardo hoc potissimum in momento vertitur, ut ex antiquissimis Patrum documentis, primisque fontibus demonstremus: primitivos Christianæ religionis professores hujus cultus, Sanctis adhibiti, tribus primis seculis fuisse prorsus nescios, & ignaros. De piis imprimis Jesu testibus, qui e hominum commercio ad sedes emigrarunt diuturnas, bene senserunt, optima quævis sperarunt Christiani, & ipsorum vitas, & merita recensuerunt, ut deinceps declarabimus. Jam vero nobis incumbit necessitas, ut evincamus, consuetudinem Sanctos adorandi, & invocandi, ex Ecclesia primitiva penitus exulasse.

§. II. Antiquiora hoc ipso, quod ex Apostolicis Patribus afferemus, de doctrina Christiana, ejusque puritate, documento, non habemus testimonia. Relatum legimus in his documentis de fide ecclesiæ
Smyr-

s) vid. Usserii *Primord. Britannic. Eccles. Cap. XIV. p. m. 519.*

Smyrnenfis, quam in epistola de Martyrio St. Polycarpi est professā. Otia fere sunt inter omnes, hunc pereximium Ecclesiæ Smyrnenfis præfulem, ejusque martyrium per St. Joannem fuisse prædictum his verbis: *Novi tua facta, afflictionem. Noli metuere, quæ passurus es. Esto fidelis ad mortem usque, & tibi dabo vitæ coronam.* Apoc. II. 9. 10. In hæc enim tempora St. Polycarpi incidit martyrium, quod accurate deduxit Cl. *Carolus Dabutius.* a) Persuasum est Cl. Dabutio hoc St. Polycarpi martyrium ad annum 147. esse referendum, quo in temporis calculo aliquantisper recedit Venerabilis *Petrus Franciscus Fogginius*, qui hæc tradit: *Porro, inquit, quem non lateat, quanto studio id honoris tribuere contenderit Asia Ignatio, suo ab incunte altero Ecclesiæ seculo. Sancto autem Polycarpo Smyrnenfis Ecclesiæ circa seculi ejusdem medium.* Et porro. *St. Polycarpus, Apostolorum discipulus, Smyrnæ an. Christ. 166. vel, ut alii putant, 169. passus est.* b) Sed ad institutum revertor. De mortalitatis exuviis St. Polycarpi igne fere consumptis lis erat orta. Smyrnenfes reliquias St. Polycarpi, qui seculo II. forte, circa annum 166. extrema propter Christum passus est supplicia, e rogo auferre, & pie terræ demandare voluerunt, quod nonnulli Judæi, Christianis infensissimi, impediverunt, & Proconsulem rogarunt; ne Polycarpi ossa Christianis traderet, eorumque venerationem circa St. Polycarpum, ejusque exuvias sustentaret. Smyrnenfes superstitionis insimulati, omnem cultum in Sanctos supersticiosum, & impium a suis sacris amoverunt, quod ipsorum confessio, quæ ita fuit, satis declarat: *Sed cum amulus ille ac invidus, & malus justorumque generi adversus, cerneret insigne illius St. Polycarpi martyrium, moresque ab incunte ætate irreprehensos, & illum immortalitatis redimitum, præmiumque controversiæ expers reportasse, operam dedit, ne reliquiæ ejus a nobis auferrentur, quamvis id multi facere cuperent, & sancto illius corpori communicare.* Suggestit ergo Nicetæ Herodis patri, fratri autem Alces, adire Proconsulem, ne corpus illius ad sepeliendum traderet, ne, inquit, relicto crucifixo hunc colere incipiant. Atque hæc agebant suggerentibus, & instantibus Judæis, qui etiam nos observaverant, eum ex igne extracturos. Ignari, quod nec Christum unquam dere-

A a 2

linquere

a) vid. ej. *Perpetual Commentary, on the Revelat of St. John, ad h.l. p. 170.*
Edit. Lond. 1730.

b) vid. ej. *Exercitat. Histor. Crit. Exercitat. XVI. p. 879. vid. simul Not. 2.*
Edit. laud.

linquere poterimus, qui pro salute omnium, qui in toto mundo salvi fient, passus est; inculpatus, pro peccatoribus, nec alium quenquam colere: Martyres vero tanquam Domini discipulos, & imitatores merito diligimus, propter illorum erga suum regem, ac magistrum benevolentiam eximiam: quorum utinam & nos fiamus consortes, ac condiscipuli! Videns autem Centurio a Judæis ortam contentionem, corpus in medio ignis positum exussit. Atque ita nos postea ossa illius gemmis pretiosissimis exquisitiora, & super aurum probatiora, tollentes, ubi decebat, deposuimus. Quo etiam loci nobis, ut fieri poterit congregatis, in exultatione, ac gaudio, præbebit Dominus natalem martyrii ejus diem celebrare, tum in memoriam eorum, qui certamina pertulerunt, tum in venturam hominum exercitationem, & alacritatem. e)

§. III. Hæc Smyrnenſis ecclesiæ confessio ad nostram fidem Lutheranam proxime accedit. Huc autem fidei Christianæ, quam profitentur Smyrnenſes, capita redeunt. Primo ex ipsorum epistola confessio-naria apparet: Smyrnenſes præter Christum, unicum salutis nostræ de-perditæ vindicem, nullum agnovisse Deum inter, & homines internun-cium, nullumque Sanctum. Afferunt enim: *Christum nunquam derelin-quere poterimus, qui pro salute omnium, qui in toto mundo salvi fient, passus est.* Egregium hoc Smyrnenſis Ecclesiæ antistes, ob studium, amorem-que in Jesum, hoc, quo illum compellare dignatur Christus, tuetur en-comium: *Novi tua facta, & calamitatem, & pauperiem, cum tamen di-ves sis, eorumque impium dictum, qui se Judæos esse dicunt, nec sunt, sed Sa-tanae caterva. Noli metuere, quæ passurus es. Apoc. II. com. 10.* Si quid vitii, aut criminis tunc temporis in Smyrnenſibus, qui Jesum tam te-nere amabant, offendisset summus & perpetuus Ecclesiæ Christianæ dicta-tor, qui inas animi medullas, & occultos mentis scrutatur recessus, sine du-bio has mendas Smyrnenſibus in animum revocasset, quod in literis, & monitis ad reliquas Asiæ ecclesias Angelus fœderis observavit. Nec se-quentibus seculis deteriora est secuta Ecclesia Smyrnenſis; sed ut hoc, quod pertractamus, documentum, edocet, antiquum obtinuit cando-rem,

e) vid. SS. Patrum, qui temporibus Apostolic. floruerunt, Volum. II. Ecclesiæ Smyr-nensis de Martyrio S. Polycarpi Epistol. Circular. §. XVII. XVIII. p. m. 200. edit. Coteleri. Conf. Eusebii Pamph. Histor. Eccl. Lib. IV. Cap. XIV. p. m. 54. seq. eadem mutatis quibusdam verbis refert.

rem, fidemque. Secundo ponendus est loco amor Smyrnenfium in pios Jesu testes, quos tamen non invocarunt, aut adorarunt, sed tanquam Jesu commilitones, & imitatores, qui Jesum eximia benevolentia, ut regem, & magistrum sunt complexi, dilexerunt. Bene distinguendus est cultus, quem Christo præstandum statuunt, ab amore, & reverentia, qua in Martyres feruntur. De cultu, quem Christo crucifixo debent, singulari scribunt ratione *ἐπεὶ ἐλεγον ἰνα σεβέσθαι*, præter Christum nullum alium quenquam se posse colere. Addunt post pauca satis nervose, nos hunc Jesum utpote filium Dei adoramus. d) Cedro digna sunt hæc, quibus utuntur Smyrnenfes, verba *colere*, & *adorare*, e) quibus exprimitur talis reverentia, & cultus, qui nulli creaturæ, sed soli Deo est proprius. Longe remissius de pietate sua, qua veritatis Christianæ testes afficiunt, scribunt Smyrnenfes: martyres tanquam discipulos, & imitatores Domini merito diligimus. f) Nemo sane ex hoc, quo martyres amplexi sunt Smyrnenfes, amore, cultum aliquem religiosum, aut superstiosum exsculpet, nisi nodum in scirpo quærat. Si enim pro eo, quod omnes inter fideles intercedit, amoris & commercii vinculo pios & fideles in his terris adhuc degentes caros habere tenemur, nec sanctis, & beatis, ecclesiæ triumphantis incolis, nostrum denegabimus caritatis studium. Nostrum autem erga ipsos declaramus officium, ut ipsorum fidem, & constantiam intueamur; horum præambulonum vestigia premamus; ipsorum merita celebremus, & ipsis otia apprecemur sempiterna. Bene igitur Cel. Gerardus Joannes Vossius hic observat: Ex priori illa *παρρησία* (videlicet epistola Smyrnenfis ecclesiæ) discimus, primævam illam simplicem antiquitatem solere martyres *ἀγαπᾶν*, quomodo, & societatis ac dilectionis cultum iis tribuit Augustinus: non vero *προσκυβεῖν* sive adorare, non *σεβείν* sive colere, ut bene Rufinus hic loci vertit. g) Ex tam plano hoc Smyrnenfis Ecclesiæ inter cultum, quem Christo tanquam unico Dei filio exhibent, & honorem, quem piis & martyribus debent, discrimine elucet, illa distinguendi genera inter latrariam, hyperduliam, & dulam plane ignorasse nec observasse Smyrnenfes.

A a 3

§. IV.

d) υἱὸν ὅντα τὸ Θεὸν προσκυνεῖν.

e) σεβείν καὶ προσκυνεῖν.

f) τὰς μαρτυρὰς ὡς μαθητὰς καὶ μιμητὰς τοῦ κυρίου ἀγαπᾶμεν.

g) vid. ej. Tractat. Theologic. Disput. undec. siv. Thef. Histor. de invocatione Sanctorum Thef. I. p. m. 392.

§. IV. Tertio nobis est consideranda imitatio, qua piorum, & Jesu testium consortes, & condiscipuli fieri optant Smyrnenfes. Quum natura ipsa obstricti simus, quenlibet optimum nobis ad imitandum proponere, neminem tam inconsiderate agere, aut sentire arbitror, qui imitationem pro cultu aliquo religioso explicare velit. Quæro ex Pontificiis, num enixa viri cujusdam pii imitatio & sectatio, sit adoratio aut invocatio? Romani vero pios, & sanctos non solum imitantur, sed & in adorationem, & cultum inclinant religiosum. Quarto demum hac ex confessione intelligimus, suum erga St. Polycarpum Smyrnenfes declarasse studium, ut cineres ipsius colligerent, in sepulcro conderent, & die natali, hoc est emortuali, ipsius memoriam celebrarent. Utrumque pietati Christianorum convenit. Terræ, quæ sunt terræ, sunt tradenda, ut molliter piorum ossa quiescant. Nec memoria in primitiva ecclesia, martyrum celebrata prorsus est improbanda, licet natalitiorum celebratio deinceps in abusum degenerarit. Qua itaque fide primævæ ecclesiæ, se munire, & qua autoritate suum cultum Sanctorum tueri velint Romanenses, quum ipsis usus, ut in aprico est, priorum seculorum haud faveat, non intelligimus.

§. V. Dictatoria hæc Romanensibus auctoritate prolata videntur, quum ingenioso, & acutulo Paulo *Pelissonio* non desint argumenta, quibus nobis persuadere allaborat, seculo jam secundo Sanctos fuisse invocatos. Prodiit ad annum 1690. liber, cui nomen: *Reflexiones in differentias seu controversias religionis*, cujus autorem fuisse Paulum Pelissonium de Fontanier nobis tradit *Du-Pinius*. h) Omnes *Celeb. Pelissonius* acuit, & intendit nervos, ut nobis suam obtrudat sententiam, seculo jam secundo Sanctos fuisse invocatos, quod ex Centuriatoribus Magdeburgensibus probare satagit. Ita ille: invocationem Sanctorum in ecclesia agnoscunt auctores Protestantium, & a seculo jam secundo, eam in Ecclesiam introductam esse dicunt, ut Centuriatores Magdeburgenses in seculo secundo, *Centur. III. Cap. IV. p. 58. d.* Quis non videt in Doctorum hujus seculi scriptis, non obscura vestigia invocationis Sanctorum. Habes ejus for-

h) vid. *Nouv. Bibliotheq. des Aut. Eccles. Tom. XVIII. p. 241. Paul Pelisson de Fontanier le livre: des reflexions sur les differens de la religion, avec les Preuves de la tradition ecclesiastique par diverses traductions des Saints Peres.*

formulam apud Origenem: O beate Jobe, ora pro nobis! i) Non inficiamur laudatos Centuriatores, in enumeranda hujus seculi Ildi doctrina, de invocatione Sanctorum hæc tradere: *Videas, inquit, in Doctorum hujus seculi scriptis non obscura vestigia invocationis Sanctorum. Habes ejus formulam apud Origenem: O beate Job, ora pro nobis miseris! Ut reliqua transeam.* k) Quo argumento alios in suas partes trahere conatur Cel. Pelissonius. Verum enim vero nemo nostrum rerum ecclesiasticarum adeo hospes est, & ignarus omnium, qui nesciat, hanc Centuriatorum Magdeburgensium mendam esse Pelissonii, & qui cum eo faciunt, commentum. Profitemur, excitatos, qui res historicas adamantino plane studio nobis collegerunt, Centuriatores, quod & bono interdum accidit Homero, dormitasse, & a vero aberrasse tramite, Commentarium lib II. in Jobum Origeni falso adscribentes, quum alii, seculorum sequentium, auctori suos debeat natales. Nec hoc in argumento auctores fefellit augurium, neque ipsis defuit ratio, qua blaterones, fidem primitivæ ecclesiæ sugillantes, ad silentium redigere potuerunt sempiternum. Parum curamus dissentium Pelissonii circa hunc Origenis librum, ex quo suum hausit argumentum, quum omnes historiæ Ecclesiasticæ scriptores in eo consentiant momento; hunc librum Origeni, qui seculo inclaruit tertio, esse suppositum. Quam de hoc libello foveat sententiam Guilielmus Caveus, audi: *Tres libri Commentariorum, qui adscribuntur Origeni, ad opera supposititia sunt referendi, & iis annumerandi.* l) Non dissentit Celeb. Thomas Pope-Blountus, qui hunc in modum judicat: *Opera supposititia sunt libri Job Tractat. III. & Commentarii in eundem.* m) Rem ita sese habere, gravissimis munitus argumentis, asserit Casimirus Oudinus, ita disputans: *Commentariorum in Jobum libri tres sunt Origeni suppositi. Nam stilus Origeniani plane est 1) dissimilis, 2) sententias continet ab Origene alienas, 3) Luciani Martyris meminit, qui Origenis temporibus est recentior, 4) colligitur, hos libros esse scriptos post Arianae hæreseos ortum, ab homine item Ariano, ex eo, quod* *sacra*

i) vid. Reflex. sur les differ. de la relig. Sect. VIII. p. m. 139. Edit. Paris.

k) vid. Centur. III. p. 58. Edit. Basil.

l) vid. ej. Histor. Literar. Script. Eccles. p. m. 76.

m) vid. ej. Censuram Celebrior. Autor. p. m. 197. Conf. simul Cel. Vossii Tractat. Theol. Disput. XI. Thes. III. qua asserit: hos Origenis commentarios esse recentioris cujusdam, & quidem Ariani, non solum vidisse Erasimum, sed etiam Sixtum Senensem, & Genebrardum. p. m. 393.

Sacra Triadis, & ὁμοῦσιον vocabula sugillet & trium personarum, in una essentia, adoratores infectetur petulantius, inquiens: Tria cornua fecit diabolus in typum, atque figuram trionymæ illius sectæ, triumque Deorum hæresis, quæ universum orbem terræ in modum tenebrarum replevit, quæ Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum aliquando tanquam tres colit, nonnunquam unum adorat, quemadmodum Græcorum lingua memoratur, Triada, vel, Homousion. n) Quam sententiam iisdem fere verbis & argumentis tuetur Cl. Grancolas in Critica de Operibus Auctorum Ecclesiasticorum, qui profitetur, hos libros ab Ariano quodam esse profectos. Rejiciuntur enim, & eluduntur in iis nomina, Trinitas, & Consubstantialitas, laudatur Lucianus Martyr, qui longo post Origenis ætatem temporis intervallo demum mortuus est. o) Credo, ex his limatioris ingenii virorum judiciis planum esse, Pelissonium data opera errasse, ut credulis fucum faceret, & Centuriatores Magdeburgenses sublestæ fidei faceret reos.

§. VI. Postquam levidense hoc *Pelissonii* argumentum destruximus, nonnullis jam rationibus nobis erit demonstrandum: Patres primorum seculorum Sanctos haud invocasse, aut adorasse. Obvia sunt nobis hujus argumenti testimonia, quæ, si vel accuratissimus rerum adsit censor, suo gaudent fundamento. Incesserat jam Hieronymi ætate in Christianos nimia in sanctos Martyres religio, quæ, propemodum ad superstitionem nonnullis inclinare videbatur. *Vigilantius* Christianos, ob profusam in Martyres reverentiam, superstitiosi cujusdam cultus accusare non erubuit. Hieronymus autem ipsi declaravit, Christianos Martyres, eorumque reliquias non adorare, sed honorare, non invocare, sed merita commemorare. *Nos, inquit, non dico martyrum reliquias, sed ne solem quidem, & lunam, non angelos, non archangelos, non Cherubim, non Seraphim, omne nomen, quod nominatur & in præsentī seculo & in futuro, colimus & adoramus, ne serviamus creaturæ potius, quam creatori, qui est benedictus in secula. Honoramus autem reliquias martyrum, ut eum, cujus sunt mar-*

n) vid. *Commentar. de Scriptor. Ecclesiast. Secul. III. Tom. I. p. m. 248.*

o) vid. *J. Grancolas la Critique abrégée des Ouvrages des Auteurs Ecclesiastiques Tom. I. p. m. 180. Edit. Par. 1715. Conf. omnino Cel. Du-Pin, qui huic sententiæ inter omnes fere receptæ suo calculo adstipulatur. Nouv. Biblioth. Tom. II. p. m. 148.*

martyres, adoremus. p) Refellit Hieronymus, & ad Garamantes usque relegat Vigilantii calumniam, qua Christianos superstitionis, & idololatriæ insinulaverat. Demonstravit Hieronymus, Christianos in cultu siderum, geniorum, & supina superstitione, longe lateque inter gentiles regnante, nullum cum paganis habere commercium. Omnem enim, qua in Martyres, & ipsorum reliquias ferebantur Christiani pietatem, civilem tantum esse dicit honorem, & reverentiæ signum.

§. VII. Coronidis loco nonnulla plana & perspicua ex Patribus excitabimus, de cultu Sanctorum, effata. *Augustinus*, Hipponensis Ecclesiæ præsul, de mortuorum cultu tam ingenuè sentit: *Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia, si pie vixerunt, non sic habentur, ut tales quarant honores, sed illum a nobis coli volunt, quo illuminante lætantur, meriti sui nos esse consortes: Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem.* q) Insignem nobis conservavit locum *Baronius*, qui rem cum *Fructuoso*, ejusque *Diaconis*, coram *Æmiliano* gestam enarravit. *Æmilianus Fructuoso*, ejusque sociis deos colendos demandavit: quod denegarunt, hac fidei confessione prolata: *Ego unum Deum colo*, inquit *Fructuosus*; *qui fecit cælum & terram, mare, & omnia, quæ sunt in eis.* *Æmilianus Fructuoso* persuadens, *Deos esse colendos adseruit: Si illi vel maxime Deo essent inferiores; tamen honore quodam humano, & civili, ut imperatores, coli & adorari posse. Scis, esse Deos?* inquit, *qui audiuntur, qui timentur, qui adorantur, si Dii non coluntur, nec imperatorum vultus adorantur?* Hanc Ethnici sententiam in cultu Sanctorum prorsus suam faciunt Romanenses, eodem colore suum errorem dealbantes: Si cultus vel reverentia imperatoribus, regibus, & viris summæ dignitatis exhibetur, multo minus est hæc pietatis ratio, & cultus Sanctis apud Deum gratiosis denegandus. Sed toto cælo differt cultus, qui soli Deo debetur, ab honore externo & civili, qui viris in dignitatis fastigio constitutis merito, & citra omne superstitionis & idololatriæ crimen præstatur. Sed hæc ipsorum excusatio ulterius verbis *Eulogii diaconi*, *Fructuosi calamitatis comitis*, refelli potest. *Æmilianus*,

B b

hujus

p) vid. St. Hieronymi Opp. Tom. I. Epistol. LIII. advers. Vigilantium ad Riparium Presbyt. p. m. 583.

q) vid. ej. Opp. Tom. I. Libr. de vera religione Cap. LV. §. 108. p. 587. Edit. Paris. Bened.

hujus judicii præses, ad Eulogium, quem ad suas partes trahere voluit, dixit: *Numquid & tu Fructuosum colis?* Eulogius Diaconus dixit: *Ego Fructuosum non colo, sed ipsum colo, quem & Fructuosus.* r) Ex his itaque planum est, præter Deum hos fidei Christianæ testes, neque jam defunctos martyres coluisse, neque vivos veritatis testes, qualis Fructuosus fuit. Quin imo cultum nulli creaturæ, sed soli Deo summo, hujus universi flatori, vindicarunt, & verbo, *colere*, de cultu divino strictissime in hac publica fidei confessione sunt usi.

EXERCITATIO V.
AD DISSERTAT. III.
DE
SANCTORVM INTERCESSIONE.

AD CAP. I. p. 68.

Causam Sanctorum, eorumque venerationem defensorus, Ven. Abbas nihil prius, nihilque antiquius esse putat, argumento, quod ab intercessione est desumptum. Quam enim si certo muniverit talo, deprecationem, cultum ipsum satis firmatum esse putat. „ Unde vero, *inquit*, aptius disputationis nostræ „ desumemus exordium, quam ab ope, præsidioque nobis a cœlitibus „ apud Deum collato, ideoque ab eo, quod *Intercessionem* jam dudum „ appellare Scholastici consueverunt? Ab hac scilicet convenientissime „ initium ducitur, a qua plerique ad colendos Sanctos moventur. a) „ Experiamur itaque nostras vires, & hæc Ecclesiæ Romanæ firmata destruamus.

r) vid. Baronii Annal. Ecclesiast. Opp. Tom. II. p. m. 619. ad an. 262.

a) vid. Cap. I. p. 68.

EXERCITATIO VI.
AD DISSERTAT. III.
DE
LVBRICA ECCLESIAE RO-
MANAE AVCTORITATE.

AD CAP. II. p. 68.

§. I.

Generali utitur argumento Ven. Abbas „ ab auctoritate desumpto,
„ & ostendit tam Sanctos mortali vita functos, quam angelos,
„ precibus, atque ope sua nos adjuvare. Ecclesiam universam,
„ antequam in illam insurgerent ii, qui Protestantium sive
„ Reformatorum titulum sibi sumpserunt, pro ea persuasionem stetisse,
„ quæ putat cælites omnes suis precibus, atque interventu nobis opem non
„ levem ferre, comperta res est. “ a) Nauseam nobis movet Ven.
Trombellius, qui præpedito animo cum auctoritate Ecclesiæ Romanæ in
scenam prodit. Centonem exhiberem, si jam de auctoritate ecclesiæ age-
re vellem. Auctoritas ecclesiæ apud nos in suo est pretio, sed non est
principium, neque regula, neque norma, quæ nobis sola est Scriptura S.
Latet hic anguis sub herba. Auctoritatem Patrum, conciliorum &
Romanorum decretorum dignitatem hoc nomine tradit; & tamen de
universa ecclesia, quæ errare nescit, agere videtur. „ At eccle-
„ siam, inquit, universam errare aliquando posse quis putet, postquam per-
„ petuo illi se adfuturum promisit his verbis Christus? Data est mihi
„ omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes,
„ baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Et ecce ego
„ vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.
„ Matth. XXVIII. 18. 19. 20. Itaque si ad consummationem usque sæculi
„ cum Apostolis, eorumque successoribus futurus est Christus, quis me-
„ tuere recte poterit, ne eam aliquando derelinquat, ita ut in errorem

B b 2

„ &

a) vid. p. Cap. II. p. 68.

„ & hæresim prolabi queat? b) “ Salvo igitur nunc tuo argumento: Quæro ex te, num universa ecclesia Christiana a primis inde incunabulis doctrinam, de cultu, & intercessione Sanctorum crediderit? Quæro, qua auctoritate dogma fidei, silente Scriptura S. recipi potuerit? Quæro, num ab omnibus retro seculis, usque ad Apostolos creditam sit? Effragito, num primis tribus Christianæ ecclesiæ seculis receptum fuerit? Universam ecclesiam hoc dogma credidisse salva & bona conscientia non dixeris: quum diffidia seculis primis, & subsequenter, de hoc capite orta, vel tironibus in historia Ecclesiastica sint nota. Præsidia Scripturæ S. in hac doctrina invenies nulla. Nulla Apostolorum mandata, quæ & voce, & scriptis erant inculcanda. Disiderabis trium primorum seculorum munimenta? Operam denique, & oleum perdidisti, quod nobis universam objecisti ecclesiam, quæ tamen hujus rei plane est expers.

§. II. Stat ecclesia vera medios inter vexationum scopulos, & hæresium certamina, & insidias, fatis munita, & gaudet gloriosi sui capitis, & ducis præsentia. Verum est, quod adducis, *ecce ego vobiscum sum usque ad finem seculorum. Matth. XXVIII. 20. Ecclesia enim est columna, & fundamentum veritatis. 1. Tim. III. 15.* proinde subverti penitus non potest, quod nemo nostrum negabit, nisi de promisso Jesu dubitare velit. Tota proinde seu *universa ecclesia*, hac Jesu prædicatione, tanquam aggere circumdata, errare non potest, neque unquam erravit, errorem fundamentalem. Et si vel maxime ad paucitatem est redacta, habuit tamen semper suos veritatis testes, & illibatas Jesu doctrinas. Particularis sæpius sæpiusque & Vet. & Nov. Test. erravit Ecclesia, & quod in aprico est, tempore Athanasii, quum totus fere mundus videretur Arianus, nonnunquam, ceu luna defecit. Sed nihil propterea veritati, & auctoritati, & existentiae ecclesiæ decedit. Audi tuum *Gregorium de Valentia*. Novimus, inquit, aliquando errorum, schismatum, persecutionum fluctibus agitatum esse ecclesiam, ut imperitis quidem, nec satis prudenter rationes temporum, rerumque circumstantias aestimantibus cognitu fuerit difficilis, quod tum maxime accidit, cum Arianorum hæresis in orbe pene toto dominabatur. Nam eo tempore scripsit Hieronymus contra Luciferianos, ecclesia navem pene obrutam fuisse; & Hilarius pluribus monuit verbis contra Auxentium, non fuisse ecclesiam tum temporis in tectis, & exteriori pompa quaerendam;

b) vid. p. 69.

rendam, sed potius in carceribus & speluncis. Et postea. Ideo cum ecclesiam semper visibilem esse affirmavimus, non ad præsentem ecclesiæ statum, quo videbatur latere, respicimus. c)

§. III. Quæ quum ita sint, universa Ecclesia Jesu promisso, donec ad ipsum evehatur sponsum, fruetur, & erit salva, & pura, licet Medusæ caput in medio ipsius offendatur. Quum igitur universa ecclesia non per unius anni spatium, &, ut pressius scribam, ne per minutissimam temporis particulam quidem, persuasionem de intercessionem, & invocatione Sanctorum, quam recipit Romana ecclesia, crediderit, & admiserit, sequitur, vitiose ad universam ecclesiam hujus erroris minime ream a Ven. Abbate provocari. Nihil itaque agit, quod Ecclesiæ universalis auctoritatem, & perpetuitatem dictis Patrum suffulcit. Nam si vel totus rueret orbis, & si errores ex ecclesiæ Romanæ sinu, veluti capita ex hydræ Lernææ trunco, propullularent; stabit tamen ecclesia universa, & veritatem divinam, tanquam depositum aliquod pretiosum, conservabit puram, & salvam.

EXERCITATIO VII.

DE

INTERCESSIONE SANCTORUM,
VARIIS DICTIS SCRIPTURÆ S. FALSO AFFICTA.

AD CAP. III. p. 71. & 72.

§. I.

Venerabilis Abbas vetustatem hujus persuasionis, de Sanctorum intercessione ostendere, & argumentis munire studet. Incedit proinde pharetra sagittis, admodum acutis gravida, armatus; ratus antiquissimum esse verissimum. Hugonem illum

B b 3

Gro-

c) vid. Gregor. de Valentia lib. VI. Annal. fid. c. 4. p. 142.

Grotium fere magnum in rem suam trahit & in prima certaminis acie collocat. „ Hugo, inquit, Grotius hac in quaestione minime suspectus, „ se id ostensurum fore putavit antiquissimo exemplo. Abraham nem- „ pe, quod discimus ex Josepho, sic filium suum, mox Deo in sacrifi- „ cium mactandum, fuit allocutus: Ubi autem Deus cum precibus, & „ Sacro dimissam animam tuam susceperit & apud se locaverit, tu mihi „ id eris, cujus praecipue causa te educavi adjutor, & senectutis sola- „ tium, Deum mihi pro te exhibens. “ a) Sed bona fide, si nobiscum agere voluisset, ultima huic loco affinia adduxisset e Josepho verba: *Deum loco tui hoc merito excitaturus.* b)

§. II. Hoc Josephi somnium, & figmentum, parum, aut nihil omnino differt ab illo, quod deinceps de Veturia & de filio Nonnae adducam. Non uno loco insulas suas verbo divino obtrusit interpretationes Josephus. Ubi quaeso hujus rei in toto cap. XXII. Geneseos nota? ubi, quaeso notae vestigium extat? Nullum habes praeter Josephum hujus colloquii Abrahami cum filio moribundo testem, & omnes, quotquot evolveris, & Judaeorum doctores, & Christianos, tibi assensum denegabunt. Nihil in toto commentario *Cornelii a Lapide* ad hunc locum invenio, nisi illud, quod ex Josepho narret, qua ratione Abraham filio mandatum divinum declaraverit. c) Nec ipse *Josephus* haec omittit: *Deum loco tui hoc merito excitaturus*: quo ipse indicat: Abrahamum Deum, cujus auxilia plus una senserat vice, imploraturum esse, ut, senectutem, ablato nunc filio unico, sibi reddat leniorem, quietioremque.

§. III. Alterum, quo utitur Ven. Abbas, argumentum, in *Jeremiae* cap. XV. com. i. occurrit. „ Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moses, & Samuel coram me, non est anima mea ad istum populum: ejice illos, a facie mea, & egrediantur. Ergo nisi immania „ Judaeorum scelera adeo alienum a populo suo Deum effecissent, ut fle- „ sti omnino nollet, deprecantibus Moyse, & Samuele permotus fuisset ad misericordiam. d) “ Quod adducit argumentum, adversus Coch-

a) vid. pag. 72.

b) vid. *Flavii Josephi. Antiquit. Judaic. Lib. I. Cap. XIII. p. 42. Edit. Haver-*
camp. Tom. I. Amstelod. 1726.

c) vid. *ej. Commentar. ad Genes. Cap. XXII. Tom. I. p. m. 196. Edit. Anv.*

d) pag. 72.

Cochlaeum, *Bellarminum*, & *Sanctium*, tot tantisque argumentis, est devictum a nostratibus, ut virum Venerabilem jam illæ rationes retundere possent. Tam horrenda erant populi Israelitici flagitia, ut animum Deus ab hac gente plane alienarit. Inde dicit: *Si Moses, & Samuel coram me starent, nihil valerent ipsorum deprecationes.* Sensus itaque est: Si vel maxime starent, si superstites essent, & se, ut olim factum est, deprecatores exhiberent, nihil tamen agerent: illorum preces non exaudirem. Non insolens est vocis, *stetit*, e) seu oravit, notio, quæ ex ritu Hebræorum, preces emittere significat, quia Hebræis in moribus fuit positum, stando suas ad Deum effundere preces, quod vel ex Genes. cap. XVIII, 22. colligimus, ut Lucæ cap. XVIII. 9. & Matthæi cap. VI. 5. effata omittam. Quam Hebræorum consuetudinem nobis fusius exponunt Cel. *Lightfootus*, f) *Spencerus*, g) & *Saubertus*. h) Qui orandi modus apud gentiles satis frequens fuit, nisi forte hoc discrimine, ut Israelitæ prono, tristissima in rerum forte, vultu preces effunderent, gentiles autem erecta fronte orarent, qui tamen ritus quandoque corpore demisso pro conditione orantis factus est, ut *Martialis* tradit:

*Multis dum precibus Jovem salutat,
Stans summos resupinus usque in unguis,
Aethon in Capitolio.* i)

Quam adorandi consuetudinem fusius commemorat laudatus *Matth. Brouerius* de *Niedek*, qui cum voluptate, & usu legitur. k) Ex hypothetico hoc Jeremizæ sermone nihil sequitur, nisi hoc, quod si vel maxime steterint, seu starent, aut si viverent Moses, & Samuel, qui sæpius Israelitarum causam apud Deum vivi egerunt, nihilominus ferrent repulsam. Quam sententiam hujus dicti, ut textui, & veritati maxime consentaneam admittit, præter vestrum *Thomam Aquinatem*, *Grotius*, cujus antea mentionem, cum laudis encomio injeceras. l) Rei testem habet *Ezechielem*.

e) 725.

f) vid. ej. *Opp. Vol. I. Cap. X. p. 724.*

g) vid. ej. *Libr. de Leg. Heb. Rit. p. 792.*

h) vid. ej. *Palæstr. Theol. Philolog. p. 106.*

i) vid. *Libr. XII Epigr. 78.*

k) vid. *Dissertat. de Populor. vet. & recent. Adoration. Cap. XVIII. p. 184.*

l) vid. *Grotius ad l. c. in Critic. Anglic. Tom. I. p. 87.*

lem Cap. XIV. 14. ubi eadem loquendi offenditur ratio. Hæc igitur formula: *Si staret*, m) est axioma connexum, seu conditionale, quod nihil ponit in esse, nisi posita conditione, ut loqui amat B. Justus Feuerbornius, immortalis memoriæ Theologus. n) A quo non recedit Cel. Dan. Chamierus. o) Rem vero totam absolvit B. Sebastianus Schmidius, Argentoratensis, qui solide evicit, verba illa *וְאִם יִשְׁתָּה*, si steterit, commodius per Imperfectum verti, quia Futurum in Hebræo Imperfecto æquipollet, quod variis exponit sacri codicis, Ps. CXXXIX. 8. 9. Amos IX. 2. testimoniis. Sed si vel maxime verba ita essent efferenda, nihil tamen acquirerent Romanenses; quia locutio conditionalis nihil ponit in esse. Sensum itaque hujus effati ita nobis subministrat: *Vult nimirum*, inquit, *Dominus ad Jeremiam dicere: Mi Jeremia, tu quidem nunc stas coram me, & ministras mihi, ut propheta ad populum meum missus, & in hoc tuo officio intercedis apud me pro populo tuo; sed dico tibi, quod si utique hoc tempore Moses, & Samuel, ut Propheta mihi ministrarent, quos olim tanquam dilectos, & fideles Prophetas meos exaudivi in gravissimis causis, tamen non moverent me sui ministerii fidelitate, ut olim, sed repulsam paterentur, ut tu.* p) Et si is minus viro venerabili arrideat Theologus, adeat incomparabilis nostri B. Chemnitii Examen decretorum Concilii Tridentini, quod ipsi ignotum esse nequit. q) Ne vero nostrorum Theologorum auctoritate pugnare videar, Ven. Calmeti sententiam satis sobriam, & accuratam affero. *Licet*, inquit, *Moses, & Samuel reviviscerent, ac pro illis deprecarentur; duo illi viri, famuli mei de propria sententia me nequaquam dejicerent.* r) Quam limatam Ven. Calmeti expositionem omnino admitto; quia nihil de mortuis, sed vivis deprecatoribus dicit, & conditionem, quæ omnino statuenda est, rite ponit. Quod igitur Ven. Abbas detorsit, optime restituit Ven. Calmetus effatum.

§. IV. At enim vero nihil tam malum est, & falsum, cui non color possit addi. Confirmat itaque Ven. Abbas ulterius novo argumento sententiam

m) *וְאִם יִשְׁתָּה*.

n) vid. ej. Opp. Theolog. Fascic. IV. Disput. VIII. de intercess. p. m. 699.

o) vid. ej. Panstrat. Cathol. Tom. II. Lib. III. p. 134.

p) vid. ej. Commentar. in Prophet. Jerem. ad h. l. Tom. I. p. 593.

q) vid. ej. Exam. Part. III. Loc. IV. de Invocat. Sanctor. §. VI. p. m. 858.

r) vid. ej. Op. Tom. VI. ad h. Jerem. loc. p. 90. Edit. laud.

tiam suam ex cap. XV. com. 13. 14. 15. lib. II. Maccabæorum. Ibidem visionem seu, ut verius dicam, somnium exponit Judas, belli dux, ut robur & fortitudinem exercitui timidiusculo injiceret. Hæc vero Ven. *Abbas*: „ Vidit Oniam, qui fuerat summus sacerdos, manus protendentem orare „ pro omni populo Judæorum: post hoc apparuisse, & alium virum, & „ ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. „ Respondentem vero Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & po- „ puli Israel. Hic est, qui multum orat pro populo, & universa sancta „ civitate, Jeremias Propheta Dei. Extendisse autem Jeremiam dex- „ tram, & dedisse Judæ gladium aureum: dicentem: Accipe sanctum „ gladium, munus a Deo, in quo deicies adversarios populi mei Israel. s) Quod argumentum admodum leve est, si secum reputet *Vir Venerabilis* hos libros Maccabæorum, non solum ab Augustino, & Cypriano, sed & ab omnibus viris, veritatis divinæ tenacibus, pro Apocryphis haberi: neque ex ipso hoc loco probari, quod, si etiam Judæ per somnium apparuerint Onias, & Jeremias, eos a Juda, & exercitu fuisse tanquam rerum suarum apud Deum internuncios invocatos, quod solide modo laudatus B. *Chemnitius*, his ipsis, quas adduxi, rationibus, confutavit. t) Incassum laborat Ven. *Trombellius* modum revelationis divinæ per visiones, & somnia nobis opponens. Hoc certo constat, quod *multifariam, & multipliciter olim Deus locutus sit ad majores per Prophetas*. Hebr. I. 1. Neque sum expers revelationis, quam per visionem, oraculum, & per somnium factam dixerunt Veteres. Sed tempus perdidit, qui hoc Judæ somnium, tanquam divinum urget. Et si vel maxime fuerit divinum, factum est, ne omnem desponderet animum, sed de auxilio Dei, qui populo suo militabat, esset certissimus. Lege quæso comma 17. *Cum Judas sermonibus valde bonis, qui possent ad virtutem excitare, & animos juvenum erigere, usus esset, statuerunt dimicare & conflagere fortiter.*

§. V. Fallitur Ven. *Trombellius*, si *Hugonis Grotii* auctoritate, quæ apud nos circa hanc rem nulla est, nititur. Si auctoritatem horum librorum demonstraverit canonicam, quod ad calendas faciet græcas, tunc demum nos hoc dicto valide petet. „ Regerit, Machabæorum libros esse „ canonicos commodius alibi ostendemus. Cæterum fortasse satis est, ut

Cg

„ mihi

s) pag. 73.

t) l. c. §. XXII. p. 864.

„ mihi dent, quod fere concedunt Protestantes, tantæ autoritatis esse eos, ut
 „ merito legantur a piis, & veluti sacri a fidelibus habeantur.“ u) Ignorare
 oportet Virum Venerabilem discrimen inter librorum canonicorum, & apo-
 cryphorum auctoritatem, & usum, quem observamus, vestigia primitivæ eccle-
 siæ prementes. Libris apocryphis æquum statuimus pretium, & illos tanquam
 libros ecclesiasticos & historicos retinemus, sed canonicis longe inferiores,
 quos neutiquam pro norma, & regula doctrinæ veræ habemus. Inde Eccle-
 sia hos libros propter historias martyrum legendos permittit, sed, ut *sobrie*
fiat, simul inculcat. Quam regulam ipse Augustinus, quem tamen Roma-
 nenses adducunt, optime commendavit. x) Lites Romanenses inter &
 Protestantes de libris canonicis, & apocryphis olim motas, & fere compo-
 sitas frustra innovat Venerabilis *Abbas*, qui libris Maccabæorum canoni-
 cis non inferiorem auctoritatem conciliare annititur. Quæ ad adstruen-
 dam horum librorum auctoritatem asserre promittit, expectabo argumen-
 ta, & hoc momentum jam leviter attingam. Industriam, & acutulum
 Viri Venerabilis ingenium illa superabit opera, qua signa librorum cano-
 nicorum in scriptis Maccabæorum sunt denudanda. Deficit divina inspi-
 ratio, qua gavisi sunt Prophetæ & Apostoli; desideratur lingua Spiritui
 sancto solemnis; frustra quærentur divina oracula de Jesu, & doctrinæ
 de salute æterna; non offendimus illos Codici Bibliorum Ebræorum inser-
 tos; neque ab Ecclesia Judaica receptos; nedum a Jesu, & Apostolis lau-
 dados; undique in his Maccabæorum libris deprehendimus commenta,
 & errores, fidei fundamento prorsus adversos. Valde igitur seipsum de-
 cipit Venerab. *Abbas*, si canonicos inter & apocryphos suslulerit dis-
 crimine, & libros Maccabæorum canonica donaverit auctoritate. Ast
 forte ad hoc se recipiet refugium, & hos libros eo nomine appella-
 bit canonicos, quia illos Ecclesia canonicos fecit, & canoni sacro in-
 seruit; sed neque hoc viro venerabili concedo, neque unquam concedi
 ipsi patiar. Novi hac specie Venerab. *Emanuel Schelstratium* uti, &
 nobis pro more suo fucum aliquem facere. In Dissertationibus de Ecclesia
 Africana strenue hoc argumentum agit, & ex Concilio Carthaginensi
 tertio, ejusque canone 47. probat, hos Maccabæorum libros ad scriptu-
 ram canonicam esse relatos; attamen dubia esse, & incerta omnia profi-
 teri necesse habet, quum illi in codicibus Græcis, & collectione Cresco-
 ni

u) p. 76.

x) vid. ej. *Libr. I. contr. Gaudens, Cap. XXX. Op. Tom. IX. p. 445. Edit. Bened.*

nii Africani Episcopi non reperiantur. Quem defectum incuriæ scripto-
rum attribuit, & illum auctoritate Dionysii Exigui, & Augustini supplet,
& Protestantes ita aggreditur: *Ceterum si inquiratur, cur adversæ reli-
gionis viri in libros Machabeorum calamum præcipue constringant, notum
est apud omnes in controversiis versatos, id potissimum fieri ob locum ex li-
bro 2. Cap. 12. de argento a Juda Machabeo Hierosolymam transmissio, ut
offerretur exinde sacrificium pro peccatis mortuorum, unde auctor istius li-
bri concludit: Sancta ergo, & salutaris est cogitatio pro defunctis exorare,
ut a peccatis solvantur. Hic nodus, quem dum novatores solvere non
potuerunt, librum Machabeorum inter apocryphos rejecerunt.* y) Tam
insolentia profert hic Venerab. Schelstratius figmenta, at consueta fatis
mendacia, quæ jam sunt dissipanda; quoniam a Venerabilis Abbatis argu-
mentis forte parum differunt. In limine statim moneo, auctoritatem li-
brorum canonicorum non prorsus dependere a testimonio Ecclesiæ, sed in
solidum a Deo absolute infallibili, & imperandi potestatem habente. Male
certe cum Scriptura sacra ageretur, si ipsius auctoritas e judicio Ecclesiæ
foret haurienda, & non potius a Deo, & interno Sacri codicis testimo-
nio petenda. Quod argumentum forte alio loco fusius erit tractandum,
si Venerabilis Abbas promissis steterit, & horum librorum auctoritatem
confirmarit. Nego porro, hos libros eam ob causam, quod Canoni Car-
thaginienſis Concilii, & forte aliis canonibus sint inserti, dici debere cano-
nicos, quum concilium Laodicense, Carthaginienſi prius, suo judicio, & au-
thoritate privarit, quod canon LX. qui libros canonicos, & Vet. & Nov.
Testamenti recenset, satis declarat. z) Fragile proinde, & infirmum est
pro auctoritate alicujus libri sacri argumentum, quod testimonio Ecclesiæ
tantum innititur. Qua igitur veritate libros Maccabæorum appellas cano-
nicos, eodem ego veritatis argumento iisdem demo fidem. Si Venera-
bili Schelstratio, & aliis viris adversæ fidei favet Concilium Carthaginienſe,
a mea stat parte Laodicenum. Nec adeo omnem deposuerunt Romanenses pu-
dorem, ut uno ore hos libros Maccabæorum, tanquam canonicos nobis
obtrudant, ut potius Gregorius Magnus, Lyranus, & alii, quos excitat B.

Cc 2

noster

y) vid. ej. *Ecclesia Africana sub Primate Carthaginienſi Dissertat. II. de Fide, &
Ritibus Africanæ Eccles. Cap. I. p. 68. Edit. Paris.*

z) vid. *Harduini Act. Concil. Tom. I. p. 792.*

nosser *Chemnitius*, a) contrarium statuant, Ne vero in re satis confutata ad nostros Theologos provocare videar, Virum Venerabilem ad Cel. Du-Pinium remitto, b)

§. VI. Parvi cæteroquin Vener. *Schelstratius* nostros pendit Theologos, qui dissolvendo huic nodo, nescio quo fato libris Maccabæorum illato, vix essent pares. Jactitat pro sua procacia; ideo hos libros a nobis rejici, quia globulum de purgatorio, oratione & sacrificio discutere non possumus. Tam minuti judicii, & eruditionis vulgaris putat esse nostræ Ecclesiæ doctores, qui hoc argumentum intentatum reliquerint, & nondum enodarint. At, quod pace Romanensium dixerim, nugatur *Schelstratius*, nec nostrorum evolvit Theologorum scripta. Non libet ad privatos libros provocare, sed publicum illud *B. Chemnitii* Examen Concilii Tridentini, in medium afferre, quod si legisset, legere vero debuisset, quum Concilii Tridentini munimenta, satis lubrica destruxerit, non tanta audacia in scenam prodiisset. c) Res satis ad liquidum est deducta, verba illa: Sancta ergo, & salubris cogitatio, esse addita, quum teste Pagnino, in exemplari primo non reperiantur. Male vero ultima commatis verba ad palatum Romanensium rapiuntur: *ut a peccatis solvantur*. Planum enim est, hæc verba non ad mortuos, sed vivos respicere, quorum res jam agebatur. Expiandum censebat Judas, populi peccatum, ne ingravesceret, & toti exercitui fieret exitiale. Quod argumentum, diu multumque a nostratibus est evictum. Inanis fuit, si verba de mortuis explicueris, Judæ opera, qua sacrificium expiatorium obtulisse fertur. Utrum mihi concedat Venerab. *Schelstratius*: hos milites mortali in peccato fuisse abreptos, an minus. Si prius; operam, & impensam perdidit Judas, quum ex Romanensium principio, illis, qui hoc in statu decesserunt, nulla venia sit expectanda, quod his profitetur verbis Georgius de Valentia: *Velle ita orare pro defunctis, ut in extremo judicio*

a) vid. ej. *Exam. Concil. Trident. Part. III. Loc. III. de Purg. Machab. Cap. II. p. 737.*

b) vid. ej. *Dissertat. Prelimin. sur les Aut. des Livr. de la Bible Tom. I. p. 50. & Dissertat. Prelim. sur la Bible Liv. I. Chap. III. §. XXIII. des Livres des Macabées p. 120.*

c) vid. *B. Chemnitii Exam. Conc. Trid. Part. III. Loc. III. Cap. II. p. 738. seq.*

cio peccata ipsis mortalia remittantur, quibus in vita remissa non fuerunt, atque adeo, ut propter illa tunc non damnentur, minime est sancta, & salutaris cogitatio, siquidem per p. r. m. id fieret, utpote contra legem Dei ordinariam. d) Ne vero hæc nobis concedere necesse habeant, ad aliam prolabuntur ratiunculam, asserentes, hos milites in fide esse mortuos, & si quid criminis in ipsis fuerit, illud morte temporali esse expiatum. Præter Bellarminum, Vener. Calmetus hanc tuetur sententiam. Milites, inquit, bi in fide, ac in justo prælio libertatem, patriasque leges tutaturi occubuerant. Præcipiti assensu, ignorantia, lucri aviditate procul dubio abrepti illud patrarunt. Denique Deus, cum permiserit, ut in acie caderent, voluit plane eos hac in vita plectere, ut eorum in altera misereretur. Hoc pacto charitas postulat, ut judicemus, donec nulla satis aperta in contrarium argumentum afferuntur. Quo tanto magis suam confirmet persuasionem, ridicule satis literas Joannis VIII. Pontificis de remissione de mortuis Gallis data, affert: Joannes VIII. Pontifex, consultus a Gallie Episcopis de eorum salute, qui in bello adversus Normannos, aliosve infideles ceciderant, quin haberet, respondit, salvos esse, eisque absolutionem sua impertiit auctoritate. vid. Mabillon. Tom. III. Annal. Benedict. p. 215. e) Vix putaverim eo proterviæ procedere potuisse Venerab. Calmetum, ut ex justa belli causa salutem eorum, qui in prælio succumbunt, metiri audeat. Pone, Christianos adversus Turcas bellum gerere; ergone illi, qui misere exspirant, propterea salutis æternæ participes redduntur? Novam hanc ad salutem perveniendi viam nullibi legi. Eam quidem optime novi: justum vivere, & mori, & justificari ex sua fide; sed aliquem ex causa, quæ nullam salutis habet rationem, salvum fieri, plane ignoro. O ter, & quater beatos! qui cum Turcis, & Mauris congregiuntur, & occiduntur; illi enim præter illa Horatii solatia, quæ militibus subitanam mortem, aut victoriam lætam promittunt, extemplo fiunt salvi, nulla habita fidei ratione. Ne quid de impio, & detestando Joannis auso dicam; cui nihil præter St. Jacobi verba oppono: Unus est legislator, atque judex, qui & servare potest, & perdere. Tu vero quis es, qui alterum damnas (aut salvum) facis? Jacob. IV. 12. Proinde hoc argumentum, æque ac illud, quod ex commentariis Origenis, seu alius cujusdam auctoris, in Cantica, pro Sanctorum invocatione, & intercessione adducit, a nobis

C c 3

elu-

d) vid. ej. Libr. de Purgator. Cap. III. p. 274.

e) vid. Calmeti Commentar. in Lib. Machabæor. ad b. I. Op. Tom. III. p. 697.

eluditur. Ipse consentit, „ quod hic commentarius sub Origenis nomi-
 „ ne prodiit. “ f) Argumenta de veritate hujus expositionis in Canti-
 cum canticorum, in utramque ab auctoribus allata partem, leget apud
Oudinum, g) quæ jam non repeto, quum ipse palam profiteatur, se hunc
 librum suppositis annumerare scriptis. Et si vel maxime genuinus esset,
 non tamen perspicerem, qua ratione hoc Origenis testimonium veritati
 divinæ aliquid detrahare possit? Sic ex multis vestri *Sti Bernhardi* locis,
 ut nuper admodum declaravi, absconis, & insulsis, Scripturam sacram
 pessimorum errorum facile accusarem. Non auctoritas Patrum, sed Scri-
 ptura sacra apud nos lex est suprema.

EXERCITATIO VIII.
 IN QVA DE
 VINDICIIS EFFATORVM ZA-
 CHARIÆ, TOBIÆ ET JOBI
 AGITVR.

AD CAP. V. p. 79.

§. I.

Enumerat porro *Venerabilis Auctor* ea argumenta, quibus ostendi-
 tur; „ putasse Hebræos ab Angelis curam nostram agi, multa-
 „ que beneficia suis precibus a Deo nobis impetrari. “ a) Sed
 levia sunt, quæ movet, dubia, & vel ignorantia, vel dolo la-
 borant. Primum quod affert, sententiæ suæ argumentum, apud Prophe-
 tam Zachariam cap. I. com. 12. ita fluit: *Deprecans angelus ad Deum di-*
xit: Domine exercituum, usque quo tu non misereberis Jerusalem, &
urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est. Ad quæ
 verba

f) pag. 73.

g) vid. ej. *Commentar. in Scriptor. Eccles. Tom. I. p. 244.*

a) vid. p. 79.

verba Hieronymus in Commentariis: „ Ex qua responsione, *inquit*, Angelus
 „ qui interpellabat pro Israel, occasionem accepit pro populo deprecandi,
 „ & dixit ad Dominum: Cum omnis orbis quietus sit, quare Domine &c.
 „ Quod vero beneficia impetrent, ex eodem Zachariæ capite liquet, quippe
 „ proxime post hæc extant: Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur
 „ in me verba bona, verba consolatoria. Et innox, versiculo scilicet 16. Pro-
 „ pterea hæc dicit Dominus: Revertar ad Jerusalem in misericordiis;
 „ & domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum, & perpen-
 „ diculum extendetur super Jerusalem. b) Quod argumentum quoque
 Bellarminus & alii jamjam urserunt. Et quæ demum, ex horum doctorum
 tripode, oracula, certe non Sibyllina, sed detrita, & obvia proferet?

§. II. Pessime confundit Ven. Abbas Bononiensis hoc effatum Zachariæ
 sacrum, & de angelo creato, præfide Persiæ, accipiendum esse incul-
 cat, c) & commata 8. 9. 10. & 11. quæ præcedunt, pro lubitu omittit, ut no-
 bis fucum faciat. Audiat, quæ versu 8. leguntur. De sua, cujus particeps
 factus erat Zacharias, visione ita agit: *Vidi ego in nocte, & ecce, vir inside-
 bat equo rufo, & consistebat inter myrtos in profundo: & postea vidi equos
 rufos, balios, & albos. Anxius quærit Propheta: quinam illi sint? Qui
 isti Domine? & dixit Angelus, mecum colloquens: ostendam tibi, qui isti.*
 v. 9. Audi nunc iterum angelum Jehovab, seu increatum. Tunc respondens
 vir ille, qui stabat inter myrtos: *hi sunt, quos misit Jehovab, ut terram
 perambularent. Angeli diversis equis insidentes responderunt iterum ad vi-
 rum, qui inter myrtos consistebat, dixeruntque: Perambulavimus terram,
 & ecce, tota terra desidet, & tranquilla est.* v. 10. 11. Tunc locutus est an-
 gelus Jehovab, מלאך יהוה quæ ex commate 12. jam sunt excitata. Non
 prætermittenda est emphasis, quæ in duplici ה præfixo latet מלאך ה
 מלאך ה; angelus ille loquens in me. Qualis emphasis in voce מלאך ה Genes.
 XLVIII. 16. occurrit, & præstantiam hujus angeli, quocum commer-
 cium fuit Zachariæ, satis prodit. Excellenter hic angelus fœderis per ה,
 Hajediah designatur. Lippis illum esse oportet oculis, qui hæc non sepa-
 rare, & a se invicem discernere potest. Quis igitur angelus locutus, &
 deprecatus est? Ille angelus, qui appellatur vir, comm. 8. ob assumptam hu-
 manam naturam, vir Jehovab, verus Deus, & verus homo, ut vel ex
 uno effato Genes. cap. IV. comm. 1. ediscitur: Angelus suas preces Deo
 obtulit.

b) vid. pag. 79.

c) vid. Cap. VI. p. 12.

obtulit, qui inter myrteta constitit, cui cæteri angeli acclamarunt, & dixerunt: se ipsius mandata esse exsecutos, & terram perambulasse. Ubi, quæso, unum angelum alios, quin imo plures angelorum cohortes, ut demandata fungerentur provincia, misisse unquam leges? Angeli non aliorum angelorum, sed *Dei mandata rite peragere solent*. Ps. CIII, 20. 21. Eccur hic angelus fœderis, Jesus, nobis inter myrtos proponitur? Quæ subest ratio? Nisi me fallit augurium, factum est, ad declarandum mysticum illud Jesu cum Ecclesia conjugium. Nam myrto veteres in nuptiis utebantur, quia amorem inter conjuges conciliare putabatur, ut optime observat Ven. *Fortunatus Scacchus*. d) Inde planta myrti Veneri olim fuit sacra, ut præter laudatum *Scacchum*, e) Cel. *Sam Pitiscus* tradit. f) Hic igitur angelus Jehovah, nempe Jesus, suas ad Deum emittit preces, ut genti Israeliticæ graviora a Babyloniis passæ halcyonia det, & otia faciat.

§. III. Interponit lacrimis Judæorum, quorum urbs adhuc vastata erat, sua apud Deum vota. Nullum plane verbulum, de angelis, quod illi deprecati sint Deum, audimus, sed vir ille Deus & homo, angelus ille Jehovah, sua deprecatione Judæorum inopiam sublevavit: quia est deprecator & advocatus totius ecclesiæ & fidelium apud Patrem. 1 Joan. II. 1. 2. Sic ludit nobiscum, tanquam cum rerum omnium insciis, hic *illustris Abbas*. Vides igitur, qua ratione hæc omnia, quæ de viro, & angelo Jehovah dicuntur, distorqueat, & quæ de Jesu Angelo fœderis asseruntur, Michaeli, aut alii angelo affingat: quum Jesus non solum plurimis in locis angelus Dei, ut ex Genes. Cap. XXII. 10. planum est, vocetur, sed & hoc ipso Zachariæ loco, & quidem com. 20. Jehovah, Deus ipse appelletur. Recte B. noster *Feuerbornius* judicat, *per hunc angelum non intelligi angelum creatum, sed increatum, & quidem Messiam mundi, quod monstrant viscera textus, quod fatentur Talmudici, & insuper Christiani doctores*. g) Sufficit, in re satis perspicua unicum illum B. *Joannem Tarnovium*, haud incelebrem Rostochiensem Theologum, adduxisse. Paucis tantum hujus Theologi mentem afferemus. Ecce vir, inquit, quia Christus, specie humana ad tempus assumpta, hanc visionem revelavit, ut Danielis VII. 13. Ezech. I. 26. & XL 3.

qui

d) vid. *Sacr. Elæochrism. Myrothec. I. Cap. LI. p. 358. Edit. Amstelod.*

e) l. c.

f) vid. *ej. Lexic. Tom. II. ad b. voc. p. 245.*

g) vid. *ej. Oper. Theolog. Fasc. IV. Disp. IX. p. 718. sqq.*

qui deinceps saepe dicitur angelus Jehovæ loquens per Zachariam. De myrto vero sic sentit: Myrtus est arbor pulchra, & pretiosa, unde Esther ob pulcritudinem מִסְתָּרִית, id est, Myrrhina dicta. Myrtus ad funera adhiberi solet; sic notat piorum in hac vita conditionem miseram. Rom. VIII. 36. Myrti dicuntur constitisse in profundo, sic probi plerumque in profundo, hoc est in magnis calamitatibus. Ps. 69. h) Cujus vestigia premit acutissimus Coccejus, qui hujus dicti arcanum nobis ita enucleat: Myrti, inquit, sunt Israel, non secundum carnem sane, sed magis secundum spiritum. Erant enim inter illos electi. Israel tum non in alto monte, sed in profunda valle erat collocatus, ibi virebat, ibi odorem proferebat, inter mundi regna, quorum unum post aliud emergit. Idem de ecclesia porro intelligere licet. Filius Dei populo suo adest, qui est princeps ille magnus, stans pro filiis populi Israel, ἀξιοχρεως vocari מִיכָאֵל מִיִּחָאֵל, quis est ut Deus. Hac enim ipsius gloria est. Dan. XII. 1. Idem ἀρχάγγελος, hoc est, non tantum primus angelus, sed omnium angelorum dominus. Dominus, & princeps angelorum non est creatura, sed creator angelorum. i)

§. IV. Quod non contemni vult Vener. Pater, Tobiaë testimonium, quod profert ex cap. XII. v. 12. merito rejicio & mea opera indignum judico, tunc demum responsurus, si auctoritatem, quam & antiqui & recentiores viri huic libro denegant, mihi evidenter probaverit. Ita vero concludit: „Neque vero ad comprobandum, quod fundantur ab angelis pro nobis „preces, contemni a te volo, quæ de precibus nostris ad Deum ab angelis delatis narrat liber Tobiaë Cap. XII. vers. 12. “ k) Parum nos stringit hoc effatum, dum canonica desideratur auctoritas. Nec inde sequitur, angelos propterea esse adorandos, & invocandos, quia preces, & desideria nostra Deo deferunt. Prius maxime incertum est & dubium, & posterius difficulter stabilietur. Nam neque Deus demandavit, ut nostra vota angelis committamus deferenda, neque angelos eo nomine invocandos præcepit, & nos per angelos audiendos promisit. Quæ quum nullo suffulcianur fundamento, nos Tobiaë locus non tangit. Explicentur

D d

tur

h) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 32. seq.

i) vid. ej. Op. Tom. IV. ad h. Zachar. loc. §. 19. p. 227.

k) pag. 79.

tur supra allata momenta, & dictis Scripturæ Sacræ muniantur, tunc rite ad Tobizæ effatum provocabit Ven. Abbas. l)

§. V. Stimulat adhuc meam industriam argumentum, quod ex Job. Cap. XXXIII. com. 23. 24. adducit: „Si fuerit pro te angelus loquens unus „ de millibus, ut annunciet hominis æquitatem, miserebitur ejus & dicet: libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni, in quo & propitier. “ m) Profiteor, Venerab. virum hic multos sententiæ suæ habere testes. Sed ipse profitetur ultro: „ Possè illud aliter accipi, quam nos accipimus: n) Omnem tamen navat operam, ut ex misericordia, & ministerio angelorum dicto probabilitatem conciliet. Reverend. P. Joannes de Pineda ei adstipulatur, & Sanctum Angelum intelligit: *Angelus sanctus interlocutor est inter Deum hominemque, de nostræ vitæ, nostræque mortis controversia componenda acturus.* o) Calculum addit ejusdem Societatis Jesu Pater Caspar Sanctius, asserens: *Angelos bonos de hominum salute esse sollicitos & eorum causa laborare, satis indicat hic locus, qui saltem probat, hunc esse communem hominum sensum.* p) In sententiam Vener. Abbatris transit Ven. Calmetus. q) Nec saniora fovet principia Cel. Balthasar Corderius. r) Nondum perterritus, & auxilii expers ad horum auctorum & aliorum confugio sententiam, qua per angelum, præconem, & verbi divini ministrum, quem mittit Deus, ut peccatores ipsius ministerio cum ipso in gratiam redeant, quod Paulus 2. Cor. V. com. 20. plane intendit, intelligere malunt Arrisuisse hanc effati explanationem nonnullis ecclesiæ viris, docent Chemnitii, Gerhardi & Chamieri, ut alios omittam, libri. Sed non peccavero, aut a veritatis tramite aberravero, si hæc ad Jesum voluntatis divinæ interpretem, & mediatorem retulero. Utrumque hæc vox angelus s) exprimit, quod adeo cer-

l) vid. Du-Pin Dissertat. Prelim. Tom. I. Nouv. Bibl. des Aut. Ecclesiastiq. p. 49.

m) vid. cap. V. p. 80. §. V.

n) ad Cap. VI. p. 83.

o) vid. ej. Commentar. in Job. ad b. l. p. m. 767.

p) vid. Commentar. in Job. ad b. l. p. 1125.

q) vid. ej. Comment. Op. Tom. III. ad b. l. p. 529.

r) vid. Job. Elucidat. ad b. l. p. 600.

s) מַלְאָכִים.

certum est, ut nullo plane egeat testimonio, quod vel ex Bibliis Polyglottis & Lexicis intelligitur. Christus est interpres, mandatque divini nunciûs: nam annuntiavit Patris voluntatem Joa V. 39. 40. Christus est Paracletus seu consolator, ut Chaldaica versio t) hanc voculam explicat. Unicus est ille magnus Sacerdos, Deum inter & homines mediator 1. Tim. II. 5. & 6. 1. Joa. II. 1. 2. Rom. VIII. 34. Tametsi angeli rerum nostrarum spectatores, & divinorum præceptorum sint interpretes, ut Cel. Joannes Mercerus hoc verbum accipit; u) nullibi tamen eos esse nostros apud Deum mediatores leges. Quid quæso frequentius est, quam quod Jesus unus e millibus dicatur electus, & ad excellentiam usque pulcher. Cant. V. 10. Ecclesiast. c. VII. 29. Nihil aliud quam præstantia, & dignitas rei cujusdam hoc nomine indicatur. Illam enim rem, quæ e multis millibus selecta est, præstantissimam dixeris, & nobilissimam. Quis unquam angelus redemit nos? De quo tamen dicitur a Jobo: & redime seu si mavis, eripe, & libera illum, ne descendat. Non male hic ad angelum provoco, cujus auxilium moribundus commendat Jacobus Gen. XLVIII. 16. angelus, qui me eripuit, ex omnibus malis.

§. VI. Qualis ergo angelus Jobo præsto fuit, ne descenderet, seu omnem spem salutis cum vita abjiceret, & diceret: *nunc descendam in terram, & si quis me cras quæsierit, me non inveniet.* Job. VII. 21. Hunc ipsum indicat Jobus: *Scio, inquit, quod redemptor meus vivit, & me deinceps ex terra resuscitabit.* Cap. XIX. 25. Et hæc est illa magna redemptio, de qua angelus fœderis veluti præsens edisserit ad Jobum: Ego inveni redemptionem. *Christus enim semel intravit in sanctuarium, & æternam invenit redemptionem,* Hebr. IX. 12. Quem Jobi versum XXIV. de Jesu redemptione etiam Mercerus interpretatur. x) Sin vero quis minus hanc redemptionem, de officio Christi mediatorio intelligere velit, sed potius de liberatione a morte, & calamitatibus, quibus Jobus tunc temporis vexabatur, auxilium cujusdam angeli frustra quæret: Nam non angelus, quem fingit Vener. Trombellius, sed Deus ipse hanc Jobi mutavit sortem & calamitatem. Cap. XLII. 10. Difficulus proinde intercessio angelorum ex hoc effato elici poterit. Quam sententiam suo approbat suffragio

D d 2

B. no.

t) vid. Br. Waltonii Bibl. Polygl. Tom. III. ad h. l. p. 67.

u) vid. ej. Commentar. ad lib. Jobi ad h. l. p. 267. Edit. Amstel.

x) vid. l. c. p. 267.

B. noster Seb. Schmidius, & satis vindicatam sic profert: Nos assentiri *is* malumus, qui verba de Christo accipiunt. In hunc namque quadrant verba, quæ exposuimus. Hic est angelus singulariter a Patre missus, legatus Patris, qui singulariter hic ita dicitur. Hic est exemptus, seu excellens præ reliquis omnibus millibus, quotquot nunciorum sunt. Hic est constitutus ad annunciandum homini illimitate, omni homini: Et quidem suam rectitudinem, per quam homo salvatur. y) Lubricus alias Cel. Renatus Andreas Kortumus, hujus libri commentator, hoc in effato nobis victas tradit manus, & illud simplicissime de Jesu angelo fœderis, ejusque intercessione, & redemptione ex nostro exponit desiderio. z) Reprehendendus forem, si Cel. Jo. Cocceji, magni illius Batavi, præterirem commentationem, qua singula verba æqua expendit lance. Solide evincit in voce, angelus, seu paracletus a) *mysterium intercessionis*; in verbo: miseretur b) *affectum intercedentis*; & in voce: redemit, c) *redemptionis lytrum*, asseritque: *testatam facere hunc locum fidem veteris Ecclesiæ de mediatore* d)

§. VII. Novo denique argumento, quod a Dionysio Areopagita petit, ut probet, Hebræos credidisse angelorum intercessionem, ne manum quidem admoveo. Disputet vir Venerab. nobiscum ex libris, fide dignis, & non suppositis. Miror, virum tam gravem, & venerabilem esse tam mutabilem, & versipellem, ut Dionysii libros, quos cap. VIII. e) pro falsis & suppositis habet, eodem cap. §. VI. non omni privet auctoritate ita statuens: *certum est tamen, neque recentes esse, neque contemnendos eos libros*. f) Non ignorabit, hunc Dionysium sublestiæ esse fidei scriptorem, quem Joannes Dallaus plus ultra XL. errorum reum fecit, & convictum

y) vid. ej. Commentar. ad h. Jobi locum p. 1288.

z) vid. ej. Comment. ad lib. Jobi ad h. l. p. 221.

a) מליץ.

b) חנן.

c) פדוה.

d) vid. ej. Op. Tom. II. ad h. Jobi loc. p. 180. seqq. Edit. Amstelod.

e) pag. 88.

f) vid. Cap. VIII. §. VI. p. 89.

vicium dedit. g) Et si hic ipsi niger, & evitandus videatur, adeat celeberrimum *Nicolaum le Nourry*, qui spissa satis dissertatione ejus auctoritatem infirmavit. h) Terminum ingenti ex Doctorum vestrorum numero faciat *Cel. Du-Pin* i) Non multus ero in excitandis aliis, e quibus *Tillemontius*, & *Richardus Simon* primas fere tenent partes. Sed rivulos claudam, hoc tantum moniturus, me omnia argumenta, quæ ex *Dionysio*, & aliis scriptoribus, fide plane indignis excitaverit, ne extremis quidem digitis esse attacturum. Tanti enim poenitere e libris Italicis emere nolui. Hæc nostra fert tellus.

EXERCITATIO IX.

DE

SCRIPTURÆ S. A FALSA INTERPRETATIONE VINDICATIS.

AD CAP. IX. p. 91. & 94.

§. I.

Veluti in spicilegio repetit Ven. Abbas suorum Doctorum effata, quibus cultum, & intercessionem angelorum jam dudum probare sunt annisi. Persuasionem de Angelorum & Sanctorum intercessione nobis ex *Luc. C. XX. com. 36.* affirmare audet: „erunt sicut angeli in cælo. Sane eruunt præstantissimi viri ex ope nobis collata ab angelis, opem quoque nobis conferri a Sanctis vita fundetis.

Dd 3

g) vid. ej. *Libr. de Scriptis, quæ sub Dionysii Areopagita, & Ignatii Antiochani nom. circumferuntur.* Genev. 1666.

h) vid. ej. *Apparatum ad Biblioth. Maxim. Vet. Patr. Tom. I. Dissertat. X. p. m. 170. seq. Edit. Paris. 1703. edit.*

i) vid. ej. *Biblioth. Nov. Autor. Eccles. Tom. I. p. m. 34. Cap. VIII.*

„ Etis. “ a) Quæ verba coherent cum cap. XXII. com. 30. Matthæi, ut facile apparet. Nulla his dictis rei probandæ vis inest. Nihil nisi confirmationem, & felicissimam sanctorum angelorum Christus adstruit conditionem, cujus participes olim fient pii, ex hac vita emigrantes. Beatitatem horum angelorum, quibus ad adyta Dei, & ejus conspectum adire contingit, probari non nego, sed exinde fluere invocationem eorum, & intercessionem abnuo. Limites ipsorum perfectio in suis subjectis admittit, neque tantam ipsis concedit intellectus cognitionem, ut nostra occulta, quæ habemus desideria, percipiant. Dic, quæso, mandatum, ut iis committamus preces, & curas? Ostende quæso locum, Jesu unico mediatori adjungi alios rerum humanarum internuncios? Vis itaque huic infertur dicto, si intercessio angelorum exsculpi debeat. Id inde sequitur: beatos non amplius morti, & rebus humanis obnoxios esse futuros, neque sexuum commercio gavisuros.

§. II. Omnis hæc in angelis exulat ratio. Quod suo suffragio roborat St. *Cbrysoström* ad hunc Matthæi locum ita edisserens: *Illius vitæ conditionem ostendit: Quoniam in resurrectione, neque uxores ducunt, neque ducuntur, sed sunt sicut angeli Dei in cælo. Lucas vero, sicut filii Dei scripsit: si ergo nuptiæ ibi non sunt, supervacanea hæc questio est: non tamen quia uxores non ducunt, idcirco angeli sunt, sed quoniam quasi angeli, idcirco uxores non ducunt. Hinc multa destruuntur, quæ Paulus unico verbo significavit, dicens: Transit enim figura hujus mundi: & ita quidem quales in resurrectione futuri sint homines, designavit.* b) Rem confirmat R. P. *Didacus Stella*, cujus nomen apud te multum valebit. Ille ita: *Ideo hæc æqualitas intelligenda est in conditionibus, quæ pertinent ad incorruptibilitatem, ideo omnis alteratio, corruptio, imperfectioque æqualiter auferuntur ab angelis, & ab hominibus in resurrectione. Nam quantum ad hoc, omnes homines, & omnes angeli erunt æquales, licet angelis conveniat hoc secundum naturam, hominibus autem secundum gratiam. Matthæus clarius expressit dicens, quod erunt sicut angeli Dei, hoc est, incorruptibiles, immortales & gloriosi, sicut illi Spiritus beati.* c) Cui suum

a) pag. 91

b) vid. ej. Op. Tom 1 Homil. LXXI p. 615 Edit. Paris.

c) vid. ej. Commentar. s. Enarration. in Lucam ad b. l. p. 425. Edit. Mogunt. 1680.

suum non denegat calculum Ven. Calmetus, hæc verba de conditione beatorum explicans. d) Nec veritatem reticet Rev. Natalis Alexander, sed hæc tradit: *Cum Deus hominem in suam eternitatem admiserit, cum ejus desideria in bonis repleverit, cum absorptum fuerit, quod mortale est a vita, tunc omne societatis, & conjunctionis genus cum ea feliciter confundetur, quæ Sanctis cum Deo in perpetuum intercedet.* e) Nullius est, quod affert Ambrosii effatum, ponderis, nam huc non spectat. Verum est dicere Ambrosium Mediolanensem: „Sicut angeli præsumt, ita & hi, qui vitam meruerint angelorum.“ f) Adsunt quidem angeli, quia sunt spiritus ad servitium, & custodiam constituti; Hebr. I. 14. Sed inde male concludit Vener. Abbas ad invocationem, & intercessionem, de qua nullum subauditur verbum. Prober, sanctos angelos rebus humanis ideo esse præfectos, ut sint internuncii, & deprecatores nostri apud Deum. Recte enim hic infertur a Celeb. Ger. Jo. Vossio: *Angeli Dei sunt nuncii ad homines, non hominum ad Deum. Nec per angelos, sed per se, nos ad Deum venire docet Christus.* Joa. c. XIV. 6. g) Et hæc nulla est, ut loqui amat h) Ven. Abbas, Protestantium cavillatio, sed argumentum satis evictum.

§. III. Non obstat, quod urget, angelos ante Christi ortum & adventum, officio hoc functos esse, ut declararent, & annuntiarent mortalibus Dei voluntatem, hoc etiam post ascensionem Jesu functi sunt munere. Sed legatos illos esse, ab hominibus ad Deum, ut res suas de meliori Deo immortalis commendarent, id demonstret velim? Magnopere delectari mihi videtur Ven. Abbas, Dionysii Areopagitæ, & Judæi Philonis testimoniis, quos duum viros nuper admodum excitaverat. Quid Philo Judæus, labe Platonismi totus, quantus quantus est, infectus, de intercessione angelorum apud Deum credat, nobis exponit. De St. Bened. in cælis ita scribit: *vult summum sacerdotem, inprimis totius imaginem universi circum se manifestam habere, ut ex continuo aspectu vitam suam dignam præstet natura totius universitatis. Deinde, ut in sacris celebrandis totus cum ipso mundus fun-*

d) vid. ej. Comment. Op. Tom. VII. p. 277.

e) vid. ej. Exposit. St. Evangel. Matth. ad h. l. p. 605. Edit. Paris.

f) p. 91. & apud Ambros. in Commentar. Lib. VIII. ad Cap. XIX p. 192.

g) vid. ej. Tractat. Theolog. Dissertat. VII. de invocatione Sanctor. §. XXI. p. 381.

h) vid. Cap. X. p. 94 §. 1.

functionem obeat. i) Subjungam statim alium Philonis locum, qui ita se habet: *Angelorum principi, & antiquissima rationi eximium, hoc donum concessit pater, qui omnia genuit, ut in confinio stans, quod factum est, ab eo, quod fecit, dirimeret. Supplex idem semper est mortalium pereuntium, apud naturam incorruptibilem, & principis apud subditos legatus.* k) Sicco vero pede alia, quæ viro venerabili in memoriam revocare, pudori mihi duco, prætereo loca, ex quibus facile ediscet, quid de intercessione Servatoris Jesu, quem modo Michaellem, modo Sacerdotem summum, modo rationem, & sermonem, l) ex mente Platonis appellat, Judæus larvatus crediderit. Res est in propatulo, intercessionem apud Deum, non angelo creato, sed summo angelo & redemptori, a Judæorum doctoribus, alias cæcutientibus, fuisse assignatam.

§. IV. Argumentum, quod ex II. Epist. Petr. c. I. com. 15. elicitur, hoc est: „Antiquissimam probationem subministrat Epistola II. div. Petri cap. I. v. 15. En illam! Dabo operam, ut vos post meum discessum assiduam horum mentionem facere valeatis. m) Falso nobis in vindiciis hujus effati objicit; nos regerere: Canonica non est epistola secunda D. Petri. “ n) Nos de veritate, & auctoritate hujus epistolæ non dubitamus; neque nobis desunt argumenta, ut re desperata, ad hoc subterfugium prolabi necesse habeamus. Res sine fidiculis est expedienda.

§. V. Morti jam proximus, & ultima mortis supplicia subiturus, suam erga fideles ex Hebræis, & Gentilibus hinc, & inde misere dispersos, div. Petrus declarat pietatem, & amorem. Dabo, inquit, operam eorum, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis. Iterum resuscitat jamjam confutatam, & prostratam de precibus divi Petri, Gagnæi, Salmeronis, Gregorii de Valentia, Bellarmini, & aliorum sententiam, quum precum post obitum effundendarum nullam Petrus faciat mentionem. Ea igitur, quæ post obitum relinquenda curat Petrus, sunt literæ, quæ sempiternum doctrinæ, quam ab Apostolo auferant

i) vid. de Monarchia p. m. 829.

k) vid. ej. Libr. quis rerum divinarum heres p. m. 509.

l) λογος.

m) vid. Cap. IX. p. 92.

n) vid. Cap. X. p. 95.

ferant fideles, fuerunt monumentum. Hæc expositio est, teste *Cornelio a Lapide*, plana, facilis & obvia. o) Unicum adhuc, quem ex auctoribus, tuæ sententiæ adversariis, adducere placuit, audi *Lorinum*, qui in nostram it sententiam: *Magis communis*, inquit, *expositorum sententia est, significare Petrum, se quia brevi sibi ex hac vita discedendum sit, curare velle, ut hoc epistolarum & monitorum in iis tam salutarium relinquat monumentum, ne illis unquam excidat de memoria.* p) Nodum proinde in scirpo quærit *Vener. Abbas*, si ad preces Petri delabatur. Nulla, & ne minima quidem, hæc explicatio laborat obscuritate, si epistolas, & monita, per literas expressa, quæ curæ cordique esse debebant fidelibus, intelligas.

§. VI. Nullum sane melius amoris sui documentum hoc ipso relinquere potuisset div. Petrus. Quoties enim cunque divi Petri, jam rebus mundanis erepti, literas legerunt fideles, legerunt autem, ut fuit primitivæ ecclesiæ ratio, sæpius, toties hujus egregii Apostoli doctrinas, & mandata de credendis, & agendis sibi in animum revocarunt, & illa alta apud se, mente reposita, retinuerunt. Putarem nihil planius esse hoc ipso, si forte quis illud *Plinii* ad se traxerit: quoniam nobis a natura denegatur diutius vivere, relinquam aliquid, quo me vixisse tester. Vel bimusculus intelliget hæc talia edifferentem, intelligere facinus aliquod præclarum, aut scriptum singulare, quo sui nominis memoriam posteritati tradere allaborat. Quid, quæso, divi Petri verba ab hoc differunt effato? Quid *Leo Magnus*, & alii præter planum dicti sensum senserint, parum aut nihil curo; quia isti commentatores veritate, & verborum auxilio divinorum destituuntur. Legat, quæ antecedunt textum nostrum, de quo convertitur, verba: *non negligam*, inquit, *vos semper commonefacere, de his etiam scientes, & confirmatos in præsentī veritate*, com. 12. Officii sui esse putat div. Apostolus, hos fideles de veritate instituere cœlesti; *justum autem arbitror*, inquit, *quam diu sum in hoc tabernaculo, excitare vos in commonefactionem*, com. 13. Et ut post discessum existat certus amoris, & recordationis testis, has literas elaborandas, & ipsis relinquendas constituit; *dabo*, inquit, *operam, ut vos post meum discessum assiduam horum*
E e mentio.

o) vid. ej. *Commentar. ad b. Petr. loc. p. 354.*

p) vid. ej. *Commentar. ad b. . c. ap. Cornelium a Lapide ad b. l. p. 354.*

mentionem facere valeatis. Nihil textui, & scopo ipsius, hac ipsa explanatione, est affinius.

§. VII. Si forte adhuc verbum, *habere*, q) ipsi scrupulum moveat, jam dudum hoc dubium dissolverunt Erasinus, Zegerus, & alii, quos in Criticis Anglicanis offendet. r) Vellem, ut B. nostri Joannis *Gerhardi*, immortalis memoriæ Theologi, expositionem legeret, in qua hæc sententia prorsus est infirmata. s) Vellem, relegeret J. G. *Vossium*, qui Thomæ Hugonis Cardinalis Dionysii Carthusiani & Cajetani verba huic sententiæ opposuit. t) Hand pudet ea, quæ Cel. *Guilielmus Perkinsus*, Anglicanus Theologus, circa hoc Petri effatum observat, attulisse verba, ita concepta: *Sedulo*, inquit, *dare debent operam fideles verbi divini ministri, ut non solum in vita sua suum pascant gregem, sed & , ut pro salute ipsorum, quantum quidem in ipsis est, diligenter vigilant, ut etiam post mortem suam omnis illorum queratur incolumitas. Cujus rei nobis exemplum ostenditur in Petro, qui, dum adhuc viveret, istis studium suum verbis declaravit Ecclesiæ: studebo subinde, inquiens, ut vos post exitum meum possitis horum mentionem facere.* u) Sed quoniam hæreticorum, seu ut verius dicam Protestantium, scripta, quibus, ne tangant terminos vestros, & inde, teste *Bellarmino*, Lutherana pestis exoriatur, lex ab Episcopis jam dudum posita est, Viro venerabili, quantum ego video, sunt ignota, illum ad Venerab. *Guilielmum Estium* relego, qui de intercessionibus divi Petri post mortem sperandis ne verbulum quidem interponit, sed rem ita explanat: *Versio*, inquit, *clarior esset hoc modo; Caterum dabo operam, etiam identidem posse vos post meum exitum horum mentionem facere. Hoc est: Quin & curam, atque operam adhibebo, ut post meum decessum, omni tempore possitis horum, de quibus nunc scribo, memoriam vobis renovare. Id autem fecit, relinquendo illis monumentum suarum epistolarum, quibus sæpe selectis, futurum esset, ut præceptorum ac monitorum ejus nunquam oblivis-*

q) exxiv.

r) vid. Tom. V. ad h. l. p. 1745. seqq.

s) vid. ej. Commentar. ad h. l. Petr. Epistol. p. 104. sqq.

t) vid. ej. Tract. Theolog. Disp. IX. p. 387.

u) vid. ej. Op. Tom. I. in Explicat. Symboli. p. 699. Edit. Genev.

ferentur. x) Legat, evolvat, obsecro, quæ ad hoc Petri effatum magno cum iudicio dixit Ven. Calmetus: *Verbum, inquit, habere, hoc in loco pro posse usurpatur Græcorum more, immo & Latinorum nonnunquam dicentium, habesne nobis dicere? potesne nobis dicere?* De causa regis habeo polliceri, ait Cicero ep. Familiar quod spectat ad regem, polliceri possum; studebo, ut post excessum meum possitis horum memoriam facere; curabo, adnitar, ut etiam post mortem meam, vel cum Græco: post exitum meum, possitis subinde vel frequenter meminisse eorum omnium, quæ vobis viva voce annuntiavi. S. Paulus ad id non aliam meliorem invenire poterat rationem, quam illis scribens, ut scribit: perfecte e voto illi cedit, præceptorum suorum memoriam perennat, non autem solum apud ecclesias Asia, Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, verum etiam apud omnes terrarum orbis ecclesias, quæ ad hanc quoque diem ex ejus epistolis eruditionem, ædificationem & consolationem recipiunt. y) Quam concinnam Calmeti explanationem confirmat laudatissimus Coccejus, qui hæc monet: *Significat, inquit, his, quare & præteream epistolam scripserit, & hanc epistolam scribat, & imposte- rum, si Deus velit, scribere paratus sit: nempe quod velit ipsis suppetere instrumentum, ex quo certo ipsis constaret, de quibus rebus ipse & ceteri Apostoli semper commonescuerint fideles.* z)

§. VIII. Argumentum nunc testimonio Apocalypseos munitur, asseriturque: „ Verum non in hoc tantum testimonio innitimur. Quippe „ haud obscure Sanctorum in cælo degentium preces indicatas plerique „ putant in cap. V. Apocal. v. 8. ex quo novimus, Seniores viginti qua- „ tuor procidisse coram agno; habebant vero singuli citharas, & phialas „ aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. a) „ Misere se detorquet Ven. Trombellius, & modo de precibus, quibus Sancti hi seniores aliquid expetiverunt, modo de precibus vivorum sumit, & his fidiculis nihil aliud intendit, quam ut Sanctorum intercessionem probet. Præter antiquos ecclesiæ Romanæ doctores, quorum scripta in nostris sunt manibus, non desunt recentiores, qui cum Ven. Trombellio,

E e 2

Schel-

x) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. III. 1205.

y) vid. Calmet. Commentar. ad h. l. Petri p. 737. Tom. VIII. Edit. laud.

z) vid. ej. Op. Tom. VI. ad h. l. p. 291.

a) vid. p. 93 §. VII.

Schelstratenio, & *Bossueto* faciunt, nos decipiunt, & suis erroribus aliquam afferunt speciem. Totus in eo est *Cel. Mabius*, *Canonicus Aurelianensis*, cujus libellum omnibus laudum encomiis exornarunt ecclesiæ Gallicane proceres, ut omnia, quæ ipsi in codice sacro sunt obvia, de Sanctorum intercessionibus, interpretetur effata. Inter alia ceu sidera primæ magnitudinis ipsi in oculos occurrunt dicta *Apocal. cap. V. com. 8 cap. VIII. 3.* Ex his dictis Sanctorum intercessionibus evincere studet *Mabius* asserens: Illud, quod ex *Apocalypsi* adduco, est formale & certissimum aliquod argumentum. Ita Scriptura adducit sacra preces, quæ a manu unius angeli ad Deum ascendunt; & assignat, quod viginti quatuor Seniores representant sua thuribula, suffimentis repleta, quæ sunt supplicationes Sanctorum. b) Consentit ex asse *Hierosolymitana Synodus*, quæ ita statuit; a fortiori illi rogabunt Deum pro fratribus suis, & pro illis potissimum, qui egent auxilio eorum coram Deo, sicut docet Scriptura, dicens: Et viginti quatuor Seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus, ceciderunt in facies suas & adoraverunt Deum dicentes: gratias agimus tibi Domine Deus, omnipotens. Et inferius: redde mercedem servis tuis Prophetis & Sanctis & timentibus nomen tuum pusillis & magnis. *Apoc. II. 16. 18.* Quorsum & *Apocal. VI. 9.* spectat: Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subter altare animas interfectorum propter verbum Dei & propter testimonium, quod habebant, & clamabant voce magna dicentes: Usque quo Domine (Sanctus & verus) non iudicas & non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra. c)

§. IX. Operæ pretium erit, hos, quos *Mabius*, *Trombellius* & *Schelstratenius* nectunt nodos veluti Gordios, discutere. *Calmetus*, qui non exiguæ est auctoritatis apud Pontificios, suum huic dicto non denegat calculum, & de intercessionibus Sanctorum pro aliis emissis explicat. *Phiala*, inquit, plenæ Odoramentorum orationes Sanctorum signant. Juxta hanc ideam videtur S. Joannes voluisse viginti quatuor Seniores nobis exhibere, veluti totidem Senatores, qui Deo in cælis exhibeant vota, preces, ado.

b) vid. Chap. XI. des prieres adressees, aux Anges & aux Saints p. 364. La verité de la religion catholique, prouvée par l'Ecriture Sainte par Mons^{seigneur} des Mabis chanoine de l'Eglise d'Orleans, à Paris, 1710.

c) vid. *Schelstratenii Act. Orient. Ecel. Part. II. p. 610. seq.*

adorationes, sacrificia & laudes, quas Sancti ei præstant in terris. d) Sed hoc dictum apocalypticum sua, quod ex capite V. apparet, radiat luce, & per preces, seu Sanctorum supplicationes, hæ ipsæ preces, orationes & laudes, quas Sancti ipsi Deo offerunt, intelliguntur. Recte enim observatur, *hic non intelligendas esse preces aulicas, sed eucharisticas, quod ex vers. 9. planum est, in quo gratias persolvunt pro sua, & totius ecclesie militantis, redemptione, quod solide enucleavit Ger. Joa. Vossius.* e) Nemo sane nostrum unquam negavit, Sanctos cœlites suis precibus & laudibus Deum honorare: Non enim muti & surdi sunt rerum divinarum spectatores. Accurate proinde hæc verba exposuit Cel. Guilielmus Perkinsus: *Sancti mortui, inquit, orant Deum, agendo nimirum ipsi gratias pro sua redemptione; imo & pro redemptione totius Ecclesie in terra adhuc militantis.* Apoc. V. v. 8. 9. 13. f)

§. X. Male explicatur effatum Apoc. VIII. 3. 4. de angelis, qui preces nostras Deo offerre dicuntur. Dissentiunt acutiores Pontificii, & ut rei fert natura, hunc angelum Christum esse nobiscum statuunt. Certe Blasius de Viegas in hoc effatum ita commentatur: *hunc angelum, inquit, esse Christum Dominum, plerique interpretes consentiunt. Neque enim alteri apte accommodari possunt, quæ hoc loco ponuntur. Cujus enim alterius est universæ ecclesie incensa, hoc est, orationes, in aures thuribulo tantæ majestatis specie offerre?* g) Rem acu tetigit Viegas; nam tam plana adsunt judicia, e quibus colligere possumus, angelum fœderis increatum, Jesum nobis proponi. Palmam hic angelus, quem nobis ob oculos ponit Joannes, præ septem angelis, quos enumerat, merito fert, & ipsius sacrificium fragrantia, quod offert, dignius est, & excellentius iis, quæ reliqui septem angeli peragunt, negotiis. Proponitur nobis Jesus tanquam summus Pontifex, & administer Sanctorum, qui sua deprecatione, nostras preces, & desideria Deo efficit accepta, ut D. Paulus hanc etiam officii sacerdotalis partem nobis declarat Hebr. VIII. 2. h) Merito proinde

E c 3

inde

d) vid. ej. Commentar. ad h. l. Tom. VIII. p. m. 340. Edit. Venet.

e) vid. ej. Tractat. Theolog. Disput IX. §. IV. p. m. 388.

f) vid. ej. Op. Tom. I. Controvers. XV. de intercess. Sanct. Cap. I. p. 445.

g) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. m. 340.

h) vid. si placet nostram ad h. l. de Jesu Sanctorum administro dissertationem Lips. 1740. habitam.

inde ad doctissimi Camp. *Vitringæ* accedimus sententiam, qui postquam omnia removit impedimenta, ita colligit: *neccessario, inquit, intelligendus erit Christus Jesus, quippe qui solus sua obedientia & operatione sui Spiritus fragrantiam conciliat precibus Sanctorum in his terris. Et hæc sententia haud dubio tutior est.* i) Quem sensum admittit Cel. Coccejus, affirmans: *Hic introducitur Christus ut Sacerdos, non amplius quidem corpus offerens, & victimam, sed tamen, ut intercedens. Ipse est sacerdos, ipse altare, ipse victima, alio, atque alio respectu.* k) Legantur ulterius, quæ circa hoc effatum observat Cel. Chamierus. l) Reliqua Apocalypseos loca non majoris sunt roboris. Quæ enim Cap. VI. 10. leguntur, huc redeunt: Animæ martyrum efflagitant, ut vindictam de effuso sumat Sanguine, & se ad utramque & animæ, & corporis partem in æternum Deus reddat beatas, & securas. Exoptant expectatum illum diem, quo fideles, qui sub vexillo Christi adhuc militant, ad Capitolium illud cœlestē recipientur.

§. X. Quod nunc spectat ad Origenis locum, ad quem Ven. Abbas provocat, ille ita fluit: „Si extra corpus, *inquit*, positi, vel Sancti, qui cum Christo sunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad similitudinem angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurant; vel rursus peccatores etiam ipsi extra suum corpus positi agunt aliquid secundum propositum mentis suæ, angelorum nihilominus ad similitudinem sinisterrum - - - habeatur hoc quoque inter occulta Dei, neque chartulæ committenda mysteria. “ m) Antequam ipsum Origenis locum aggrediar, moneo, ut legat Ven. Abbas, quæ Origenes de hoc commentario sentiat: *Hæc, inquit, de circumcissione ea lege sunt nobis dicta, ut si quis melius & rationabilius dixerit, illa magis, quam hæc nostra teneantur.* n) Planum est, quod Origenis assertum nihil aliud, quam generalem Sanctorum curam & intercessionem pro tota ecclesia Christiana probat, quam & nos concedimus. Fuit porro mera domestica persuasio, de qua privatos inter cancellos est disputatum, ut fusius adstruxit B. noster Chemnitius.

Ori.

i) vid. Campeg. *Vitring. Apocal. Anacryf. ad h. l. p. 336.*

k) vid. ej. *Op. Tom. VI. ad h. l. p. 61.*

l) vid. ej. *Panstrat. Tom. II. Lib. VIII. Cap. V. p. 139.*

m) vid. *Cap. X. §. 1. p. 94.*

n) vid. *Origen. Commentar. in Epist. ad Rom. Cap. II. p. 432.*

*Origenis igitur tempore, inquit, invocatio Sanctorum nondum fuit. Cæpit quidem ille disputare de orationibus beatorum, & licet dicat (affirmare ausim) tamen privata & apocrypha fuit tunc illa opinio, non autem publicum & receptum ecclesiæ dogma, sicut Origenis ipsius verbis ostendimus. Quod enim Origenes dicit: Manet inter occulta, nec chartis committatur, hoc Græci uno verbo vocant ἀποκρυφον. Et tamen ex illa sua disputatione de orationibus beatorum nequaquam consequens vult esse Origenes, angelos & spiritus beatorum esse votis & supplicationibus colendos, imo præcipuum Pontificiorum argumentum ex aulicis supplicationibus petatum, Origenes in Celso refutat. o) Multa Origenis scriptis insunt, quæ ex Platonismo profluunt. Quid, quod apertum est: nonnulla Origeni esse supposita, quæ non scripsit, de quibus videat Oudinum. p) Omni si caruisset errore, ex Platonis Philosophia profluente, illum S. Basilius, S. Epiphanius, S. Hieronymus, hæreticorum catalogo non intulissent. Enixe quidem laborat Cel. Baltus, ut Patres primitivæ Ecclesiæ a macula Platonismi liberet; sed in Origene frustra suam collocat operam, & aperte profitetur: Origenem se summo studio ad hanc philosophiam applicuisse, q) adeo quidem, ut Patres Ecclesiæ, Hieronymus, Epiphanius, Methodius, & Marcellinus Ancyranus, & Concilium Constantinopolitanum eum reprehenderint. r) Hoc saltem assert, Origenem agnovisse, Platonem plagium commisisse, & Scripturam corrupisse. s) Cur quæso, vos ipsi in concilio Constantinopolitano II. & Generali V. adversus hos Origenis errores gravissimam tulistis sententiam, & ipsum execrationi subiecistis? his verbis: *Pythagoras & Plato & Photinus*, alique horum sectatores, qui unico consensu animas immortales esse fatentur, eas corporibus priores affirmant, & esse quandam animarum multitudinem: & quæ delinquant, in corpora demitti, ut dixi; & pigrorum quidem animas abire in asinos, rapacium vero in lupos, dolosorum in vulpes, mulierum amore fruentium in equos. Sed ecclesia divinis adstipulans scripturis, animam una cum corpore creatam affirmat, non alterum altero prius, ut vecordi Origeni visum est. Propter has igitur nefarias & perniciosas opiniones, imo potius nugas, vos*

bor-

o) vid. *Examen Concil. Trident. Part. III. Lib. IV. de invocat. Sanctor. p. 874.*

p) vid. ej. *Commentar. de Scriptor. & script. Eccl. Tom. I. p. 246. seq.*

q) vid. ej. *Defensæ de SS. Per. Liv. II. p. 133.*

r) vid. l. c. *Liv. II. p. 239.*

s) vid. l. c. *Lib. III. p. 380.*

hortamur, o Sanctissimi Patres, ut in unum collecti, subjectam expositionem diligenter perlegatis, & singula ejus capita damnetis & anathematizetis una cum Origene omnes, qui idem sentiunt, aut sentient ad finem. t) Legat obsecro ipsos canones concil. Constantinopolitani II. adversus eundem Origenem. u) Legi meretur Celeb. Du-Pin^{ius} de his Origenis libris, quos ab erroribus non liberat. x)

EXERCITATIO X. DE NIMIO PATRVM ÆSTIMIO.

AD CAP. XII. p. 99.

§. I.

Ven. Abbas ad Patrum se nunc convertit oracula, quorum placitis Sanctorum intercessionem valide stabilire intendit. „Patres, inquit, aliaque ecclesiastica monumenta allegamus, a vetustioribus incipientes, & post desumptum ex quadam D. Ambrosii, seu si vis alterius, quisquis est, Ambrosii nomine vulgata epistola testimonium, illudque expensum, Acta S. Ignatii & Polycarpi, Irenæum quoque producimus & ab adversariorum cavillis vindicamus. a) „ Porro Patrum agit causam, capite XXI. ut demonstret, eorum testimonia ad vindicandam Sanctorum intercessionem esse valida: „Pleraque, inquit, testimonia, quæ hisce in controversiis allegari solent ex Patrum orationibus & homiliis deprompta sunt. Contemnenda itaque. b) „

§. II.

t) vid. Harduin. *Act. Concil.* Tom. III. p. 283. Edit. laud.

u) l. cit. apud Harduinum.

x) vid. *ej. Bibliothec. de Autor. Eccles.* Tom. I. p. 148.

a) | vid. Cap. XII. §. I. p. 99.

b) pag. 142.

§. II. Quia hæc argumenta cohærent, eadem etiam jungamus. Stric-
tis itaque calamis hanc Patrum auctoritatem perlustrabimus. Rem autem,
quantum fieri potest, coarctabo, quoniam & hæc vexata Patrum dubia,
si legisset B. Chemnitium, & Dallaum, offendisset, explosa. Non ma-
gnæ molis, & Herculei laboris esset opus, dicta Patrum pugnancia, quæ
prolixius discussit Cel. Dallaus excitare, & novo quodam colore appo-
nere ornata. Sed ne actum agamus, ab iis nobis temperamus, & Ven.
Trombellio omnibusque, qui nimium Patribus indulgent, ea, quæ idem
ille religionis purioris defensor, Dallaus, alibi observat, in animum re-
vocamus. Circumspecte & prudenter esse circa Patrum testimonia versan-
dum, nos his verbis edocet: *Patrum, inquit, de fide ecclesiæ testimonia
non semper sunt vera certaque; Patres, sive seorsim singuli, sive conjunctim
plures, in variis religionis capitibus errarunt, neque possunt esse judices
rerum ad religionem pertinentium.* c) Mirum fane est, Romanenses, non
Scripturam sacram, sed Patres, & quidem non omnes, sed maxime ætate,
& principiis diversos rerum suarum constituere judices, quum maxima de
hoc argumento inter sese alant dissidia, & nullum certum evictumque
præstent consensum. Ille demum rerum controversarum est summus ju-
dex, qui superiorem, ad quem provocare licet, non admittit, qui falli est ne-
scius, in cujus judicio simpliciter est acquiescendum, qui denique litigan-
tes adeo de veritate, & falsitate sententiæ convincere potest, ut hanc pro-
fus abjiciendam, illam vero amplectendam solide adigere possit. Vi-
deant, num hæc Patrum sententiis attribui possint!

§. III. Reputet vero secum, quam auctoritatem suis scriptis tribuant
Patres, & quo æstimo eadem digna judicent. Negarunt Patres, absolute
standum esse suis ipsorum placitis, in rebus, quæ ad veritatem religionis
vel defendendam, vel stabiliendam faciunt, quod argumentum ex Patri-
bus diluit, quem modo laudavi, Cel. Dallaus. d) Nummos certe recu-
derem adulterinos, si ex Dallaus Patrum effata recitare vellem. Unicum
saltem, quod ex Augustino affert, documentum, meum facio, & ad alia,
quæ ibi offendet, Vener. Abbatem remitto. Illustrior vix est hoc, quem
excitabo ex Augustino, locus. Ortus esse legimus inter Augustinum,
F f & Hic

c) vid. Lib. de usu Patrum c. I. IV. & VI. p. 203. 252. seq.

d) vid. l. cit. Cap. II. p. 212.

& Hieronymum de epistola ad Galatas Pauli dissensiones, quas his verbis componit: *Ego, inquit, fateor caritati tuæ solis eis scripturarum libris, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati; nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego: ut quantalibet sanctitate, doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi, vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te, mi frater, sentire aliud existimo: prorsus, inquam, non te arbitror sic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum vel Apostolorum: de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium est.* e) Innumera fere ibidem deprehendet Patrum testimonia, quibus suis scriptis, & commentationibus auctoritatem canonicam ipsi derogant. Quod si igitur vel sexcenta attulerit Patrum nonnullorum, eorum potissimum, qui Platonismi fuerunt rei, testimonia, veritatem nostram non infirmabit.

§. IV. Consensum Patrum in hoc, quod tractamus, argumento, nullis plane fidiculis extorquebit, quod supra edocuimus. Neque enim Origenes, neque Augustinus, neque Gregorii, & Nazianzenus, & Nysenus, sibi metipsis constant, sed in hoc capite ambigunt, quod *Dallaus*, quem sæpius excitavimus, planum fecit. Nihil igitur hic mihi agendum esse video, quam, ut paucis addam, quale æstimum, pretiumque Patribus sit statuendum? Justam, & æquam Patribus haud denegant Protestantes æstimationem, ut viris, de ecclesia Christiana optime meritis. Nemo vero illis infallibilitatis notam tribuet, quum singulari revelationis divinæ dono non fuerint gavisi. Pari propterea cum Apostolis passu haud ambulant, sed longe sunt ipsis inferiores. Apostolorum verba tanquam divinitus inspirata admittimus, Patrum autem testimonia pro externis, probabilibus humanis, & certo quodam modo validis agnoscimus veritatis divinæ documentis. Longe igitur Apostolorum auctoritate inferior est Patrum ecclesiæ dignitas. Apostoli singulari Dei beneficio ab erroribus in rebus credendis, & agendis nobis commendandis sunt præservati,

e) vid. ej. Op. Tom. II. Epistol. LXXII. p. 144. Edit. Benedict.

vati, & res conscribendæ a Spiritu Sancto traditæ, quod de Patribus non dixeris. Nam non raro in optimis Patrum scriptis errores sunt obvii, aut saltem hi viri venerabiles, de rebus altioris momenti dubii, ancipitesque hærent, ut vix certo stent loco. Testimonia proinde Patrum, si materialiter, & relate verbo Dei respondent, lubentes recipimus, quia tunc a principio fidei, quod est Scriptura sacra, non differunt. Quatenus autem absolute, & formaliter tanquam Patrum dicta considerantur, iis fidem denegamus divinam, freti divi Pauli effato : Gal. I. 8. *Verum etiam, si nos, aut cælestis angelus, vos diversum doceat ab eo, quod vos docuimus, esto detestabilis.*

§. V. Nec nos fallit divi Apostoli dehortatio. Nullibi enim in sacro codice ad Doctorum ecclesiæ consensum, sed simpliciter ad Moysen & Prophetas remittimur. Luc. XVI. 19. 2 Petr. I. 19. Videat Ven. Abbas, num his, quibus tantopere innititur Patrum testimoniis, eandem cum Scriptura sacra, quæ est unicum fidei principium, tribuere possit auctoritatem. Scripturæ sacræ testimonium est divinum per se fide dignum, quia a Deo prolatum est, qui non mentitur: *impossibile enim est, ut Deus mentiatur. Hebr. VI. 18.* Ecquis vero de Patrum oraculis, re accurate expensa, hæc asseret, quam sæpe, sæpiusque dormitarint, & opinionibus scripserint præpediti, quod vel in triviis est notum. Rerum, quum adsint testimonia, verbis non opus est. Sacra effata mutationi, & retractationi non sunt obnoxia. Patrum vero placita Protheo videbis mutabiliora. Retraxerunt semel atque iterum suam sententiam, quod nuper admodum ex solo Augustino in argumento de intercessione Sanctorum probavimus. Ne quid de infallibili Scripturæ S. auctoritate dicam, quam Patrum scriptis in æternum non conciliabit. Sciat Ven. Abbas, arma nostra non esse humana, seu ut planius scribam, testimonia hominum, sed spiritualia, & divina, seu Spiritus S. oracula, quæ sunt certa, & firma, imo firmissima, ut de verbo Dei excellenter pronunciavit divus Petrus 2. epistol. cap. I. 19.

EXERCITATIO XI.
QVA
NONNVLLA PATRVM TESTI-
MONIA GLOBVLIS INVOLVTA
SOLVVNTVR.

AD CAP. XII. p. 100.

§. I.

Quod affert Ven. *Abbas* ex Ambrosii Mediolanensis epistolis de inventionem reliquiarum St. Gervasii & Protasii, nihil nos movet argumentum. Verba ita fluunt apud auctorem: „Ego „Philippus abstuli cum filio meo furtim nocte Sanctorum „istorum corpora & in domo mea, Deo solo teste, in ista „arca saxea sepelivi, credens, me orationibus eorum consequi misericordiam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu Sancto „vivit & regnat. &c.“ a) Ipse fatetur, dubium esse de auctore epistolarum iudicium. Stilus enim narrationis fraudem aperte prodit, & alium, quam *Ambrosium* auctorem, suadet, quod profitetur Cel. *Dupinius*. b) Si ergo credidit Philippus, intercedere Sanctos, quorum reliquias collegerat, fides tamen purioris ecclesiae propterea non periclitatur aut labascit. Multa enim ab ineunte ecclesia Christiana falsa a variis horum seculorum Patribus, aut viris credulis sunt recepta; exinde tamen non sequitur, fuisse illa ab omnibus horum seculorum Doctoribus & communi ecclesiae consensu approbata.

§. II. De Ignatii intercessione nihil est, quod afferam. Fides enim Ruinarti actis Sanctorum habenda est levis. Lepida satis ratio: Sanctus Ignatius credulo cuidam viro per somnium apparuit; ergo adorandus est. Quidsi tibi appareret Moses orans pro populo Israelitico, ergone Moses esset tanquam mediator adorandus? „Non satis est, apparuisse Ignatium martyrio functum per quietem orantem pro nobis; c) „sed

a) vid. Cap. XII. §. 1 p. 100.

b) vid. ej. Bibl. Nov. Aut. Eccles. Tom. II. p. 228.

c) vid. pag. 101.

sed quod primitivi Christiani Ignatium adorarint, & ejus intercessionem crediderint, probandum erat. Multa fuisse post Ignatii martyrium efficta, & excogitata, ex actis Sanctorum constat. Quod & de Polycarpo dicendum, de quo supra fufius actum est.

§. III. *Irenæi* locus, quo Maria advocata appellatur, jam eruendus est. De eo Ven. Abbas ita sentit: „ At si quid fapis, manifesto intelliges, *Irenæi* „ testimonium opportune a nobis fuisse adductum. Annon voces, *advocatus* „ & *advocata*, tum apud probatissimos Scriptores, tum apud minus studiosos „ latinitatis, ad patrocinium, defensionem, & alia his affinia significanda referuntur; atque hinc ducta sunt illa, *advocatione juvare*, tueri, & id genus alia, quibus patrocinium, defensio & cætera his finitima denotantur. „ d) Locus ita apud Irenæum fluit: *Quemadmodum enim, inquit, illa per angelicum sermonem seducta est, ut effugeret Deum, pravavicata verbum ejus, ita & hæc per evangelicum sermonem evangelizata est, ut portaret Deum, obediens ejus verbo. Et sicut illa seducta est, ut effugeret Deum, sic hæc suasa est obedire Deo, uti virginis Evæ virgo Maria fieret advocata.* e) Dulce est Romanensibus hoc Mariæ nomen, quo advocata ab Irenæo salutatur. Obstupui primum ob tam insolentem titulum, qui Mariæ tanquam mediatrici adhuc conceditur; sed offendi, Pontificios non sine causa Mariam tam magnifico exornare nomine. Relatum enim lego in auctore Romæ Novæ, adhuc existere templum Sanctæ Mariæ mediatricis seu advocatæ appellatum. Fuisse quondam Romæ paludem, ex qua pestifera orta est terræ exhalatio, nemo nescit. In illam Marcus Curtius se præcipitem dedit, & se pro patria devovit. Circa hunc locum Sanctæ Mariæ virgini, quæ serpentis infernalis caput contrivit, ut excitatus auctor nugatur, templum a St. Sylvestro est exstructum, quod Mariæ advocatæ, seu redemptrici est sacrum, f) En execranda dicti, quod Gen. III. 15. extat, imminutio! Maria igitur est redemptrix, & advocata, non Christus. Aut saltem socias Jesu mediatori præbuit manus. De verbo *Advocata* nunc novum oritur dissidium, quod tantum pro advocata seu causarum Patrona, non autem pro consolatrice Vener. Abbas accipit; sic statuens: „ Quæ vox „ quidem consolationem, non advocationem, seu intercessionem (eorum)

F f 3

„ ju-

d) vid. p. 102.

e) vid. ej. Lib. V. advers. Hæres. Cap. XIX. p. 429. Edit. Oxon. Grab. 1711.

Vid. Auct. p. 103.

f) vid. Auct. Rom. Nov. Tom. II. Cap. XXXV. p. 233.

judicio denotat. At quid, si ego id negem? quonam dicta sua probabunt modo? At age, sit derivata a Græca voce παρακλητος, in latinam interpretationem vox advocata: non propterea præsidium, & defensionem rejectam agnosco. Nempe didici ab Augustino, id illam apud Græcos significare, quod apud Latinos advocatus. En Augustini verba: Quod vero ait: Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis: ostendit, & se ipsum esse paracletum. Paracletus enim latine dicitur advocatus, & dictum est de Christo. Advocatum habemus ad Patrem Jesum Christum justum. Ideoque tametsi dederim, extitisse in Græcis Irenæi exemplaribus vocem affinem voci παρακλητος, aut etiam ex ea derivatam, non propterea causa cadam, neque evincent adversarii, verendum esse Consolatrix, non advocata. " g)

§. IV. Vix crediderim, Virum venerabilem in scriptis Patrum adeo versatum, & quovis linguarum genere eleganter ornatum, hæc serio scripsisse. Patres, sive linguam græcam, sive latinam spectaveris, sensum hujus nominis, advocata, pro Consolatrice nitide admittunt. Primo itaque observo, quod vox, advocata, si eam deduxeris a verbo παρακαλεω, sæpius non tam advocatam, quam consolatricem significet. Et hæc vocis notio apud Tertullianum sæpius obvia est. Evolvat Hierolexicon Dominici Marci Melitensis, & Caroli fratris ad quod, omissis aliis, lubentius provoco, quia illud in Italia satis tritum est. Lege horum fratrum ad hanc vocem commentationem ita exhibitam: *Penes Tertullianum, inquit, non raro consolationem significat, quod a verbo græco παρακλησις trahitur, quod simul consolationem, & advocacy significat.* h) Relegat Tertulliani commentationem in verba Jesaiæ cap. LXI. 2. quæ ita reddidit: *misit me, obtritos corde curare, & advocare languentes.* i) Attenta, rogo, legat mente, quæ noster, de quo disceptatio est, Irenæus, de resurrectione habet. *Quoniam autem is, inquit, qui ab initio condidit hominem, post resolutionem ejus in terram, promisit ei secundam generationem. Esaias quidem sic ait: Resurgent mortui, & surgent, qui in monumentis sunt, & letabuntur, qui sunt in terra. Ros enim, qui a te est, sanitas est eis. Et iterum: Ego vos advocabo, & in Hierusalem advocabimini, & videbitis, &* gra-

g) vid. Cap. XII. § VII. & VIII. p. 103.

h) vid. pag. 13. Romæ 1677. edit. confer. Steph. Thesaur. Græc. Lingu. Tom. II. ad h. voc. p. 26. & Sviceri Thes. Eccles. ad h. voc. p. 585.

i) vid. ej. Lib. IV. Cap. XIV. advers. Marcion. p. m. 201.

gratulabitur cor vestrum, & ossa vestra quasi herba orientur, & cognoscetur manus domini his, qui colunt eum. k) Mirum est, quod *Vir Venerabilis* ambigat, de hac voce *advocare*, quum interpretes sæpius sæpiusque de consolatione illa usi sint. Quem sensum versio vestra Vulgata retinuit, ut ex locis *Jes. LXI. 2. | Jes. LXVI. 13.* & aliis, quæ tradit *Thrommius*, testimoniis facile probatur. l) *Augustinus*, quem excitat *Ven. Abbas*, verba *1 Joa. II. 1.* explicat, de advocato, sed nihil veritati decedit. m) De Christo enim utrumque verum est, Christus advocati seu intercessoris apud Deum agit partes, & consolatoris vices, quia solatio suos Apostolos, per Spiritum Sanctum erigendos *Joa. XIV. com. 16. Cap. XV. 26.* promisit. Ita enim Sanctus *Augustinus* hæc Joannis verba intellexit. *Videbat utique, quid illa sua verba in eorum cordibus agerent: spirituales quippe nondum interius habentes consolationem, quam per Spiritum S. fuerant habituri, id, quod exterius in Christo videbant, amittere metuebant: & quia se amissuros esse illum vera denuntiantem dubitare non poterant: contristabatur humanus affectus, quia carnalis desolabatur aspectus. Novit autem ille, quid eis potius expediret, quia visus interior ipse est utique melior, quod eos consolaturus fuerat Spiritus Sanctus: non cernentium corporibus ingesturus corpus humanum, sed se ipsum credentium pectoribus infusus.* n)

§. V. Spiritus Sanctus est advocatus, qui vi meriti alieni suas interponit preces. Est Consolator, qui nobis solamina affert. Si itaque *Irenæi* respexeris verba: *Vox advocata* consolationem significat, quod antecedentia edocent. Confert Mariam cum Eva. Hæc suasu Satanae seducta est, & omnes mortales summum coniecit in luctum; illa vero, nempe Maria, felicissimo & augustissimo partu totum genus humanum est consolata. *Irenæus* ipse se explicat, quam ob causam Evæ advocatam dixerit: nempe ob obedientiam, quam Maria verbo divino præstitit, Eva vero læsit: Quemadmodum inquit - - advocata, ut supra allegavi. o) Quam suam paulo post confirmat sen-

k) *vid. ej. Libr. V. cap. XV. p. m. 422.*

l) *vid. ej. Concordant. Græc. Vol. II p. m. 191. Edit. Amstelod.*

m) *pag. 103.*

n) *vid. August. Commentar. in Joa. Evang. tractat. 94. p. m. 531. Tom. III. Edit. Bened.*

o) *vid. l. citat. p. m. 429.*

sententiam, & docet, hoc nomen tantum ob fidem, & obedientiam sustinere Mariam. *Quemadmodum, inquit, astrictum est morti genus humanum per virginem, salvatur per virginem: aqua lance disposita virginalis inobedientia, per virginalem obedientiam.* p) Nemo hæc imputaverit Irenæo, quod crediderit obedientiam Mariæ ad salutem nostram, ut causam aliquam efficientem & meritoriam quicquam attulisse, uti inobedientia Evæ nostrum operata est exitium. Neque saniores Romanenses hoc admittent. Paucis huc redit Irenæi mens. Tristissimus inobedientiæ Evæ effectus, fuit lapsus, & totius generis humani interitus: Obedientiæ vero Mariæ fructus, conceptio filii Dei, & mediatoris, cujus gratia omnes, quotquot obedientes sunt & credunt, in æternum salvantur. Perplacet Celeb. Jo. Dallæi circa hunc Irenæi locum admodum difficilem adversus Bellarminum judicium. *Eva virginis Mariam, virginem esse factam advocatam; Quid tum? An ideo sequitur, vel Mariam nostram quoque esse advocatam, (quod nullibi dicit vel Irenæus, vel ullus alius ejusdem ævi scriptor) vel ab Eva Mariam fuisse precibus religiosis aut invocatam, aut invocandam. Hoc quidem non tantum falsum; sed etiam stultum, ac ridiculum est. Quis enim Mariam, quæ exactis annorum millibus, post Evam creatam, pene quatuor nata est, ab ea, vel invocatam fuisse, vel invocari potuisse, aut debuisse, imo vel cognitam fuisse somniaverit? Sed fingamus Mariam, etiam ante Evam & extitisse & denatam esse. An ideo ab Eva, eam invocari religiose potuisse sequitur? Minime vero. An enim quæso advocatos suos a clientibus non invocari religiose nefas est? Fabula. Nullam hujus officii clientibus in advocatos necessitatem ullo, vel divino, vel humano jure præscriptam esse videmus.* q) Quæ Dallæi commentatio in hoc effatum tam firma, & solida est, ut Cel. Chamierum in subsidium vocare nolim. r) Alium si extorseris sensum, Irenæo feceris injuriam. Optime proinde observat in notis Cel. Græbius: Verbum, *advocata*, ex græco *παράκλητος*, consolandi, non intercedendi significationem hoc loco manifeste habet, quomodo etiam apud Tertullianum lib. IV. contra Marcion. c. 14. & in Esaiæ Cap. LXI. 3. *consolari lugentes*, istud redditur, *advocare languentes*. Et Cap. XV. Probavi mendicorum advocatorem; atque ibidem ex Luc. VI. 24. *οἱ ἀπεχέτε παρακλήσιν ὑμῶν* quoniam recepistis

p) vid. l. c. p. m. 429.

q) vid. Dallæus Libr. I. cap. VIII. de object. cult. p. m. 41.

r) vid. ej. Panstrat. Tom. II. Lib. VIII. Cap. V. p. 140.

His *advocationem* vestram &c. *Advocata* igitur, id est consolatrix, Evæ ac totius generis humani ab *Irenæo* dicitur benedicta Virgo, quia hæc Deo obediens, secundum Adamum Salvatorem mundo peperit; sicut illa diabolo aures præbens, primum Adamum seduxit, indeque posteris exitii causa fuit. s)

EXERCITATIO XII.

IN QVA

VINDICIÆ PATRVM CONTINVANTVR.

AD CAP. XIII. & XIV. p. 104. p. 107.

§. I.

Afferit Ven. *Abbas* quædam Origenis placita, de quibus adhuc controvertitur, sintne Origenis, an potius Ruffini, qui suas observationes nonnunquam cum ipsius Adamantii verbis permiscuit. Sufficere possunt, quæ supra dixi. Melius operam meam collocavero, si extantiora explanavero loca. Singula enim enodare frustranei esset laboris, præsertim ea, quæ ex Actis Martyrum, & Sanctorum apponit, quorum apud nos auctoritas est nulla. Primo loco ponit Ven. *Abbas Cypriani* locum. Parvi pendimus, quod nobis de Cæciliæ *Cypriani* consensu in hoc, de cultu Sanctorum religioso, argumento objicitur, quum hæc Sanctorum veneratio inde exsculpi non possit. Agit *Cyprianus* de mortalitate, atque inter alia, quæ nos expectant gaudia sempiterna, hæc asserit: „Magnus illic nos carorum numerus expectat, „parentum, fratrum, filiorum frequens nos, & copiosa turba desiderat, jam de sua immortalitate (incolumitate) secura, & adhuc de nostra salute sollicita. a) Ad horum conspectum, & complexum venire, quanta & illis, & nobis in commune lætitia? b) “

G g

§. II.

s) vid. *Grab. not. in Irenæi lib. V. cap. XIX. p. m. 429.*

a) vid. *Cyprian. de Mortalitate p. 166. Edit. Oxon. 1682.*

b) vid. *Ant. p. 107. & Cyp.*

§. II. Nisi prorsus iniqui rerum æstimatores esse velimus, Theonino plane dente hæc Cypriani effata a nonnullis arrodi nobis erit fatendum. Non enim dixit *Cyprianus*, numerum Sanctorum, quos non appellavit, pro nobis intercedere, & sua deprecatione præmia nobis comparare exoptata; sed nostros amicos, quorum commercio, & consuetudine usi sumus, nos videndi, & amplexandi anxio flagrare desiderio. Omnis, si erraverit, *Cyprianus*, erroris summa huc redit, quod credidit; nostros beate defunctos curam de nostra conditione gerere, & de salute nostra, ne ejus jacturam patiamur, esse sollicitos. Quod igitur de omnibus in universum erat dicendum, de individuís pronunciavit, & nimio indulgit amori, quo non raro nos moribundi complectuntur, gratum in nos declarant animum, & se fausta, & salutaria quævis a Deo expetituros esse affirmant. Quod argumentum de cura beatorum pro vivis postea nobis erit diluendum. Hæc fere sunt patrum primorum seculorum documenta, quibus Romanenses suam de cultu Sanctorum religioso sententiam, tueri audent. Sed ut jam monui, ita sunt comparata, ut iis difficulter præbeant subterfugium. Insuper non horum, sed totius ecclesiæ consensus erit demonstrandus. Merito in defendenda primitivæ ecclesiæ fide, ita procedimus, ut semper quæramus, non modo, quod hic vel ille pater, sed quid ejusdem temporis ecclesia de fide senserit. Quam in dijudicandis, & expiscandis Patrum sententiis libram nobis subministrat Cel. *Dallaus*, his quidem verbis: *Præterquam, quod Patrum in his assertionibus fides non raro titubat; Si vel hujus, qui de communi ecclesiæ sententia testabitur, certa & indubitabilis auctoritas fuerit, illud tamen insuper inquirendum supererit, quænam fuerit ea Ecclesia, quam dicit; num universalis, an particularis tantum, num totius orbis, an urbis unius, provincie, regionisve.* c) Si igitur, vel maxime hoc in articulo sinistre sensissent Origenes, & Cyprianus, illorum tamen sententiam nemo pro totius ecclesiæ fide, jure interpretabitur.

c) vid. *Dallaus de Usu Patr. Cap. X. p. 136.*

EXERCITATIO XIII.

DE

RITIBVS IN PRIMITIVA ECCLESIA CIRCA MARTYRES, ET
PIE DEFUNCTOS CONSVETIS.

AD CAP. XV. & XVI. p. 112. seqq.

§. I.

Quæ his capitibus ex Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nysseno, Ephrem Syro, Ambrosio, Hieronymoque affert Ven. Abbas suæ sententiæ præsidia, adeo sunt explosa, ut detrita diligentius inculcare viderem, si ea adducere, & infirmare vellem. Nolo itaque ea, quæ de his figuris declamatoriis, fusius exposuit B. noster Mart. Chemnitius repetere, partim, ne tædium moveam lectori, partim, ne virum de Ecclesia nostra optime meritum, sua gloria privare, & plus sapere videar. Legat Ven. Abbas Patrum effata, eo fere, quo ipse retulit, ordine, refutata. a) Ne tamen hoc argumentum tacitus præteream, de orationibus in martyrum memoriam habitis paucis agam. Solemni primitivi Christiani celebrarunt ritu martyrum natalitia, quæ commodam huic Sanctorum cultui præbuerunt ansam. Celebrasse Seculis IV. & sequentibus Ecclesiæ Christianæ confessores martyrum memoriam, & in corona publica eorum commemorasse merita, rerum, quum adsint testimonia, nemo nostrum negat. Sed hoc ipsum de precibus, & orationibus pro defunctis argumentum, quod ad Sanctorum invocationem Pontificii trahunt, pro Lutheranorum sententiæ militat, si finem hujus momenti accuratius consideraveris. Æquum piisque duxerunt Christiani, exantlatis nunc vexationum calamitatibus, suam erga martyres, & Jesu testes declarare pietatem. Ne igitur quid pietatis, & officii erga ipsos deesset, hunc observarunt in ecclesia primitiva ritum, ut ante Sacræ Cœnæ administrationem, martyrum memoriam celebrarent, preces, & orationes præ-

G g 2

mitte.

a) vid. Chemnit. Concil. Trident. Part. III. Loc. IV. de invocat. Sanctor. §. XV. seq. p. 877

mitterent, quæ, quantum ex Patribus colligi licet, primo ex instituto, in lauda martyrum, & defunctorum commemoratione, & gratiarum actione fuerunt sitæ. Novimus primorum seculorum in diptychis habendis institutum, quo & memoriam, & communionem vivorum, ac defunctorum, conservare, & ex iisdem nomina Jesu testium in ecclesia recitare solebant sacerdotes. Sed quum hæc diptychorum ratio primis seculis eandem fere cum factis in civitate conficiendis habuerit originem, illumque usum, ut fideles ab infidelibus discernerentur, & hi, ab illorum communione excluderentur, nec minus, ut & beate defunctorum cum vivis communio significaretur, male inde concluditur ad invocationis, & adorationis cultum Mariæ, & aliis Sanctis, imo vivis, ex diptychis commemoratis, his seculis præstitum, quod Ven. *Edmundus Martene* b) & *B. Saligius* copiose tradunt. c)

§. II. Rem se ita habere, atque has preces ad altare a sacerdote factas, meram fuisse mortuorum commemorationem, & meritorum commendationem, vel ex Augustino discimus, qui hanc nobis ita exponit consuetudinem. *Non parva est, inquit, universæ ecclesiæ, quæ hac consuetudine claret, auctoritas, ubi in precibus sacerdotis, quæ Deo, ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* d) Pacatis enim per Constantinum M. Ecclesiæ Christianæ nutritium longe clementissimum, omnibus, quæ hæcenus turbulentæ fuerant, rebus, circa finem seculi quarti cultus Sanctorum subdole in Ecclesiam irrepsit, per Basilii, Gregoriorum, & Nysseni, & Nazianzeni, orationes panegyricas, id, quod satis evicit Ecclesiæ nostræ coryphæus, *B. Chemnitius*, cui omnes fere suffragantur Protestantium Theologi. Quin imo ejus judicium quoque exteri approbant, quod vel ex memoriis secretis, quæ ad rem publicam literariam, & ecclesiasticam spectant, satis apparet. Commendatur in his commentationibus Chemnitii, tanquam viri in historia ecclesiastica versatissimi, de origine hujus sanctorum cultus, sententia. Nec hunc auctorem tam sobrium de Chemnitio, Ecclesiæ nostræ Theologo, fefellit judicium.

b) vid. ej. *Antiqv. Eccles. Rit. Tom. I. Lib. I. Cap. IV. Art. VIII. §. XVI. p. 407. Edit. laud.*

c) vid. *Beat. Saligius de Diptychis Veter. Cap. II. de Origin. Diptychor. in Ecclesia §. IV. & VIII. de usu & necessitate Diptych. p. 22. & 28.*

d) vid. ej. *Opp. Tom. VI. Lib. de cura gerend. pro mort. p. III. 377.*

cium. e) Commendatio sanctorum martyrum nonnunquam in phaleratis constitit orationibus. Sed ipsorum invocatio, & cultus ab ecclesia nondum plene fuit receptus, donec a Petro *Gnapheo*, qui *Fullo* dicitur, Antiocheno seculo V. prorsus in ecclesiam inveheretur & stabiliretur.

§. III. Hæc fuit primitivæ ecclesiæ mens circa orationes, & preces pro martyribus, nempe nuda ipsorum commendatio. Recensita enim sunt martyrum, in ipsorum natalitiis, facta, & multis laudum encomiis ornata, quod fufius deduxerunt B. *Sagittarius*, f) & *Ferrarius*, viri in antiquitate ecclesiastica satis celebres. g) Fecerunt autem primitivi Christiani in precibus publicis martyrum mentionem, quantum ex Augustino, & Epiphanio, quos excitat *Sagittarius*, h) constat, non ut tam pro mortuis orarent, quam, ut Deum, qui ipsos hac dignitate coronavit, pie celebrarent. Instituerunt has Martyrum commemorationes, ut declararent, se cum his celestis sedis incolis adhuc esse in unione, seque commercii ipsorum aliquando, in altera vita, participes esse futuros, certissime credere. Quam primorum Christianorum sententiam testimoniis confirmat longe evidentissimis *Augustinus*. Primum ita sese habet. *Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate defunctis, etiam rectis nominibus, eorum sub generali commemoratione suscepit ecclesia.* i) Alterum propemodum priore planius, & hujus est tenoris: *Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare fieret eorum memoria, in communicatione corporis Christi.* k) Accessit ad hunc, de quo diximus, finem, quem sibi propositum habuerunt primi Christiani, fidei, & spei Christianæ symbolum. Hac enim martyrum, & piorum defunctorum, in natalitiis, commemoratione, & commendatione ab iis fa-

G g 3

sta,

e) vid. *Memoires Secrets de la Republique des Lettres par l'Auteur des lettres Juives. Lettr second. p. m. 275. seq. Edit. 1737.*

f) vid. *Sagittarius Tract. de natalitiis Martyr. Cap. V. § 4. sqq.*

g) vid. *Ferrarii Mediolanensis Libr. de ritu Sacr. Eccles. Veter. Concion. Cap. XIX. de Sr. Martyr. Passion. in Eccles. ante concionem public. recitat. p. m. 76.*

h) l. c. Cap. V. §. 4.

i) vid. *Opp. Tom. VI. de gerend. cur. pro mort. p. m. 379.*

k) vid. ej. Op. Tom. VI. de Civit Dei Lib. XX. cap. X p. m. 413.

cta, publicam fidei Christianæ, & spei de beate defunctis edere voluerunt confessionem: se de in Christo obdormientibus bene sperare, se animæ immortalitatem, & corporis resurrectionem credere, & tempus, quo cum ipsis reduniantur, certissime expectare, & anxie desiderare. Quam Christianorum fidem nobis commemorat Epiphanius, his quidem verbis: *Quod vero spectat ad ritum illum, quo mortuorum nomina pronuntiantur, quid eo esse potest utilius? Quid opportunius, aut vero admiratione dignius? Nempe, ut qui adsunt, certissime sibi persuadeant, mortuos vivere, nec in nihilum redactos esse; sed existere adhuc & apud Deum vivere: Tum ut religiosum illud dogma predicetur; quo qui pro fratribus precantur, bene de illis sperare constat, quasi peregre profectis. l)*

§. IV. Ex his, meo judicio liquet, hos primitivæ ecclesiæ ritus, quos jam exposui, institutis Pontificiorum, nulla favere ratione. Toto certe errant cœlo, qui hanc martyrum, & piorum jamjam defunctorum commemorationem, & commendationem per ministrum ecclesiæ, pro quadam invocatione, & cultu interpretari audent. Qui ritus, si quid criminis haberet, neque in nostra ecclesia Lutherana foret tolerandus, neque commemoratio piorum, qui rebus humanis pie eripiuntur, apud nos facienda, quam tamen nostri olim confessores admiserunt. Inde laudati fidei professores de hac consuetudine asserunt: *Scimus, veteres loqui de oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus. m)* Confirmat hanc confessorum mentem Urbanus, Regius Theologus sua ætate non incelebris, qui ita sentit: *Ego data, inquit, opera conjungo Sanctos, de quorum salute Scriptura testatur, & reliquos, quos etiam speramus, in fide Christi obdormisse. Nam & ipsi, si in Domino obdormierunt, sancti sunt. Horum certe memoria semper in ecclesia religiosa celebrata fuit. Quare vir Dei D. Martinus Lutherus, in æternum observandus præceptor noster, non putat a Christiana pietate alienum esse, si pro nostris defunctis semel, atque iterum, ex libera devotione, oraverimus. Caritas enim Christiana mira efficax virtus est, nec se continet, quin & pro vivis & pro defunctis sit sollicita, ita ut membra nostra, ex hoc seculo emigrantia, pia prece commendet Christo, Domino, ac Deo nostro in æternum benedicto. Et hæc erat olim, & est nunc in ecclesia Catho-*

l) vid. S. Epiphanii Opp. Tom. I. Libr. III. p. m. 911, §. VII.

m) vid. Apolog. Art. III p. m. 274.

Catholica memoria defunctorum, quæ evidens testimonium est caritatis & fidei de gloriosa carnis resurrectione; & cum sit fidei fructus, quæ per caritatem operatur, nemo eam rejiciet, nisi Epicuræi, & Sadducei. n) Non est nobis pudori, hæc primitivæ ecclesiæ vestigia premere, & pro defunctis eodem modo, quo olim primitiva adhuc illibata, & sancta oravit ecclesia, in nostra orare fidelium corona. Hac ratione ipsos non invocamus, sed bene de iis speramus, & Deo, cujus fruuntur commercio, agimus gratias. E contrario in crimine cum primitiva ecclesia ponimus, quando nulla emortui sit mentio, seu commemoratio, quod sepulturæ minus honestæ, & dubiæ de mortuo spei, est indicium.

§. V. Celebratio Sacræ Cœnæ in martyrum natalitiis nullam sacramento Missæ conciliat auctoritatem. Solemne fuit primitivis Christianis sacramento Corporis Christi, iis diebus, quibus natalitia, seu dies martyrum emortuales celebrarunt, publica in concione frui. Celebratam fuisse S. Cœnam in martyrum natalitiis, vel hic unicus, ex multis, quem ex *Augustino* excitabimus, rem confirmabit, locus. De Cypriano martyre *Augustino* sermo est, qui hæc de viro pientissimo nobis tradit: *Cyprianus, inquit Carthaginensem ecclesiam vivens gubernavit, moriens honoravit. Ibi episcopatum gessit, ibi martyrium consummavit. In eo quippe loco, ubi posuit carnis exuvias, sæva tunc multitudo convenerat, quæ propter odium Christi, sanguinem funderet Cypriani: ibi hodie venerans multitudo concurrat, quæ propter natalem Cypriani bibit, Sanguinem Christi.* o) Receptam fuisse hanc Eucharistiæ celebrationem, non solum in natalitiis martyrum, sed etiam in sepultura defunctorum, ex concilio Carthaginensi, ex *Possidio Victore*, *Eusebio*, & aliis patribus fide dignissimis, intelligimus, quod prolixè demonstravit *Cel. Binghamus*, antiquitatum ecclesiasticarum indagator longe felicissimus. p) Nullam huic primitivorum Christianorum consuetudini inesse statuimus, Ethnicismi, aut

n) vid. ej. *Formula caute & citra scandalum loquendi de præcip. Christ. doct. Locis Cap. XVI. de Sanctorum cultu §. X. XI. XII. p. m. 128. seq.*

o) vid. ej. *Opp. Tom. V. Serm. CCCX. in Natal. Cypriani Martyr. p. m. 871. Edit. laud.*

p) vid. ej. *Origin. Eccles. or the Antiquities of the Christian Church Vol. X. Book XXIII. Chap. III. Sect. 12. And Sometimes the oblation of the eucharist. p. m. 72. Edit. Lond.*

aut superstitionis Romanæ notam. Planum enim est, hanc Eucharistiam non tam in memoriam martyris, aut defuncti, sed Jesu fuisse institutam, quo sacramento pii confessores, & Christiani se obstrinxerunt, se cum martyribus extrema propter Jesum esse passuros supplicia, & vera in Christum fide, morituros. Retinuit hunc ritum Anglicana Ecclesia, citra omne Papismi, aut Sacrificii Missatici crimen, ut cœna Domini in funeribus celebretur, & amicis, & vicinis defuncti, si hujus sacramenti sunt cupidi, expendatur. Non autem omnibus, in funeribus, ad sacramentum, sed tantum defuncti vicinis, & amicis, si sacram sumendi cœnam flagrant desiderio, adire contingit. Quæ ad liturgiam, in sepultura, solemnem spectent, & quibus ritibus hic actus absolvatur, nobis fusius in collectione articulorum & ceremoniarum in Anglia Ecclesia exponitur. q) Constat hæc solemnior S. Cœnæ celebratio, prout excitata Liturgia Anglicana habet, collecta ad hunc actum præscripta, lectione Epistolæ 1 Thess. IV. & Evangelii ex Joannis cap. V. com. 6. desumpti.

§. VI. Nullum proinde in hoc primitivæ ecclesiæ instituto inveniunt Pontificii patrocinium, suum sacrificium Missæ, hoc ipso ritu, defendentes. Favet Augustinus nostræ opinioni adversus gentilium criminationes edisserens: *Nos non, inquit, martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus; quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis Deus est. Honoramus sane memorias eorum, tanquam sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio, falsis religionibus, fictisque, convictis: quod etiam, si qui antea sentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audivit aliquando fidelium stantem sacerdotem, ad altare, etiam super sanctum corpus martyris, ad Dei honorem, cultumque constructum, dicere in precibus: offero tibi sacrificium, Petre, vel Paule, vel Cypriane; cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & martyres fecit, & sanctis suis angelis cœlesti honore sociavit: ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atque palmarum, eodem invo-*

q) vid. *Collection of Articles, Injunctions, Canons, Orders, Ordinances, & Constitutions Ecclesiastical With other Publick Records of the Church of England: Celebratio Cœnæ Domini in funeribus si amici, & vicini defuncti communicare velint. p. 201. Lond. 1684.*

invocato in auxilium, ex eorum memoria renovatione adhortemur? r) Quod argumentum adversus Romanenses a Chemnitio, s) B. Dorscheo, t) & B. Fechtio u) adeo est vindicatum, ut ipsorum rationes facerem meas, si quid novi addere vellem. Hæc fuit commemorationum in primitiva ecclesia, hunc potissimum in finem institutarum ratio, ut Deus in servis suis glorificaretur, laus ipsorum promerita enumeraretur, studium imitandi Sanctos in aliis excitaretur, & fides, spes, & caritas publice declararentur. Qui hos transgrediuntur limites, a vero primitivæ ecclesiæ instituto, & cultu recedunt, & ad abusum prolabuntur.

§. VII. Id inter omnes constat, quod hæc Christianorum instituta vel ex oscitantia, vel lenitate, vel ignorantia, vel malitia quorundam ecclesiæ Doctorum, aliorumque virorum novitatis studiosorum, deinceps in abusum abierint. At pauci, & dubii sunt Patres, ex quorum effatis jam Romanenses suas de sacrificio Missæ, de invocatione Sanctorum, de purgatorio, de precibus, & oblationibus pro defunctis exsculpunt, & extorquent doctrinas, quum tamen primitivæ ecclesiæ instituta, & Tertulliani, & Cypriani, qui primis vixerunt seculis, consensus, maximi apud nos sint ponderis & momenti. Ludovicus Antonius Muratorius, magnus ille Italiæ Muratorius, rem de sacrificiis seu oblationibus pro defunctis iisdem rationibus stabilire audet, qui vocem, *θυσια*, sacrificium, pro mortuis factum appellat, quod ex Epigrammate probat, in quo Gregorius & Nonna de filio suo pio ita sentiunt:

Ὁς καὶ γῆρας εἰθῆκεν εἰς μόχθοισιν ελαφρον,

Ἡμετερον καὶ νυν ἀμφοῖσπερ θυσιας.

Qui senectutem reddidit suis laboribus levem,

Nostram, & nunc prosequitur nos sacrificiis.

H h

Non

r) vid. ej. Opp. Tom. VII. de Civit. Dei Libr. VIII. Cap. XXVII. p. m. 166.

s) vid. Chemnitii Exam. Concil. Trident. Part. II. Loc. VI. de Missa Pontif. p. m. 459. seq.

t) vid. Dorscheus Tract. de Missa cap. XI. p. 328. seq.

u) vid. B. Fechtii Lib. de origine, & superstitione Missarum Lib. I. Cap. II. de Missa Sanctis celebrata p. 41. seq.

Non obscurus, inquit, ni fallor, locus, quo Christianorum preces, ac sacrificia pro iis, qui decesserunt in signo fidei, & dormiunt in somno pacis, apud Veteres viguisse, probari possit. Scilicet inquiunt Gregorius & Nonna: Filius noster ita amborum senectuti praesto semper fuit, ut eam levem nobis effecerit; nunc vero nos rebus humanis defunctos, incruentis hostiis prosequitur ac juvare pergit: καὶ νῦν ἀπὸ πεινῆς θύοιαις. Et post pauca suum addit iudicium: Hac igitur pia Christianorum in Oriente consuetudo fuit, pro mortuis tremendum offerre sacrificium, quam tamen nostrorum temporum novatores, ab ecclesia Dei eliminare contendunt. x) De hoc Gregorio & Nonna, quorum pietatem & constantiam laudat, fusius agit filius superstes Gregorius Nazianzenus Orat. XIX. y) Sed fallitur Muratorius; aliud enim in primitiva ecclesia fuit oblationum institutum, quam nunc est in Romana. Oblationes enim factae sunt duplicem ob causam. Partim in usum sacrae Coenae celebrandae seu Missae, partim in commodum & usum ministrorum ecclesiae, viduarum & egenorum, quorum inopia aliorum opibus, ex ratione istorum temporum, erat sublevanda, quod fusius probat V. R. Edm. Martene. z) Quae argumenta quoque rite exposuit Cel. Ger. Jo. Vossius. a) Evictum, & demonstratum satis est a nostris Theologis, sacrificia, offertoria, & oblationes cultui, & intercessioni Sanctorum neutiquam patrocinari. Non enim hae oblationes ad peccata mortuorum expianda, sed veluti gratiae mentis, & communionis Ecclesiasticae signa afferebantur. Relicti enim in vivis pie defunctorum amici, nomine illorum, qui beate discesserant e vita, tunc temporis, & quidem seculo tertio inprimis consuetas ad sacram mensam deferrebant oblationes, seu offertoria in usum vivorum, quibus declarabant, hos rude donatos verae ecclesiae fuisse membra, & in communionem Ecclesiae militantis, jam ad triumphantem evectos, placide obiisse. Ideo vero oblationes pro defunctis appellabantur, non ut defuncti anima e ficto Romanensium purgatorio, cuius primitiva Ecclesia fuit expers, eriperetur, vel ut in sacrificium aliquod, ut

x) vid. Muratorii *Anecdota Graeca* Epigr. Cap. XVIII. Not. Θύοιαις p. 112.

y) vid. Opp. Tom. I. p. m. 286.

z) vid. ej. Tom. I. de *Antiqu. Eccles. Ritib.* Lib. I. Cap. IV. Art. VI. p. m. 389.

a) vid. ej. *Tract. Theolog. Disput. XXV. de Orationibus & Oblationibus pro defunctis* Thes. IX. p. m. 461. seq.

ut loqui solent, in cruentum cederet, sed, quia vivi hæc offertoria in symbolum caritatis, ex mortuorum vel mandato, vel testamento præstabant. Sufficit, me Duumviros Ecclesiæ nostræ circa hoc momentum, *B. Chemnitium* b) & *B. Joach. Hildebrandum*, c) excitasse. Ne vero horum nostratium Theologorum auctoritate tantum pugnem, Vener. *Gabrielem Alaspinaum*, Aurelianensem Episcopum, sententiæ meæ assertorem adduco, qui omni ex parte nobiscum facit, & statuit, has oblationes, & sacrificia, siue pro defunctis, siue a vivis exhibita, nihil aliud fuisse, quam signa, hos defunctos societati Ecclesiæ veræ esse adhuc adscriptos, vivos autem, qui a vero aberraverant tramite, in Sanctorum communionem recipi, quum ipsorum dona, sacrificia, & oblationes, in usum Ecclesiæ, admitterentur. Placet ipsius verba, ut de rei veritate constet, accurate apponere: *Nomen offerre est, inquit, cum alicujus mortui, aut viventis, in orationibus, quibus sacrosanctum sacrificium fieret, sacra perficiebantur: aut quibus eleemosynarum oblationes, quas attulerant, offerrebantur, nomen enunciaretur, & commendaretur. Nullus unquam oblationes, & munera Sacerdoti in Ecclesia obtulit, quin Sacerdos ejus nomen cum ipsis muneribus, propria, & privata quadam oratione Deo, in ipsis Missæ sacris commendaret. Et paulo ante finem planius rem exponit. Cujus rei, inquit, non aliam reperies rationem, nisi quod censeretur in communionem illos restitui, si ceteri fideles eorum donis communicassent, & partem aliquam degustassent.* d) Quæ consuetudo non solum ad vivos, sed & demortuos spectat, ut ipse confirmat *Alaspinaus*, & nos suo loco fusius exponemus.

b) *vid. Exam. Concil. Trident. Part. III. Loc. III. de Purgat. Cap. VII. p. 744. seq.*

c) *vid. ej. Tractat. de Prim. Eccles. Offertor. pro def. s. Oblat. Cap. VII. seq. p. 54. seq.*

d) *vid. ej. Observat. de Veter. Eccles. Ritib. Lib. I. Observ. V. p. 30, & Obs. VII. p. 36.*

EXERCITATIO XIV.
QUA
AVGVSTINI TESTIMONIA AD-
MODVM AMBIGVA SVB LIMAM
VOCANTVR.

AD CAP. XVII. p. 121.

§. I.

Nonnulla ad confirmandam suam sententiam de intercessione Sanctorum, depromit ex Augustino, testimonia. „ Sed quis præterierit, *inquit*, Augustinum, quandoquidem n. 24. enarrationis in Psalm. quintum, & octogesimum hæc ait? Con-
„ tristatus est beatus Cyprianus in passione, modo consolatus est in corona. Modo & consolatus adhuc tristis est. Dominus enim noster
„ Jesus Christus adhuc interpellat pro nobis: Omnes martyres, qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster. “ a) Non negaverim, Augustinum quandoque genio horum temporum indulgisse, & de intercessionibus martyrum, non satis accurate scripsisse. Hoc enim jam dudum a sæpius excitato, & nunquam satis laudato B. Chemnitio est demonstratum. *In ea enim, ut hic felicissimus Lutheri comes, & testis, inquit, tempora Augustinus incidit, cum questionibus, & disputationibus, de Orationibus, & Patrociniis Sanctorum personarent omnia.* b) Dubium semper ancipitemque, in hoc de Sanctorum intercessione argumento, Augustinum Ven. Abbas offendet. Quot mihi objicit, de rei veritate argumenta, tot eidem pro parte negante, facile reponere possum testimonia.

Au-

a) pag. 121.

b) vid. ej. Exam. Conc. Trident. Part. III. Loc. IV. de Invocat. Sanctor. §. XLIV. p. 891.

Augustinus meo iudicio potissimum ex doctrina, quam de officio Christi mediatorio habuit, est dijudicandus. Quam si spectaverit Vener. Abbas, facile corruent ipsius, quotquot collegerit, argumenta. Purus & integer fuit hac in doctrina, & Christum unicum mediatorem Deum inter & homines constituit, remotis omnibus precum nostrarum arbitris. Unicum mediatorem novit, ut ipse probat Ven. Auctor. c) Verba Augustini hæc sunt: *Homines enim omnes Christiani invicem se commendant orationibus suis. Pro quo autem nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic unus, verusque mediator est: cujus typus quoniam præfigurabatur in sacerdote Veteris Testamenti, nullus illic invenitur orasse pro sacerdote. Paulus autem Apostolus, quanquam sub capite præcipuum membrum, sed tamen, quia membrum est Corporis Christi, & noverat non per figuram in interiora veli ad sancta sanctorum, sed per expressam, & redditam veritatem, in interiora cæli, ad sanctitatem non imaginariam, sed æternam, pro nobis intrasse maximum, & verissimum Sacerdotem, ecclesiæ se orationibus, & ipse commendat: nec mediatorem se facit inter populum, & Deum; sed rogat, ut pro se orent invicem omnia membra Corporis Christi: quoniam pro invicem sollicita sunt membra, & si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: & si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra: ac sic oratio pro invicem membrorum omnium, adhuc in terra laborantium, adscendat ad caput, quod præcessit in cælum, in quo est propitiatio pro peccatis nostris. Nam si esset mediator Paulus, essent utique, & ceteri coapostoli ejus, ac si multi mediatores essent; nec ipsi Paulo constaret ratio, qua dixerat, Unus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus. d)*

§. II. Planum est, affingi hic Augustino frivolum persuasionem, ac si eam ob causam, ut Bellarminus & plerique Romanenses cum Ven. Trombellio sentiunt, Christum vocet mediatorem unum & verum, quia ille pro omnibus, & nullus pro illo interpellat. Jam dudum ad hunc Augustini locum observavit Cel. Antonius Reiserus; hæc verba non esse limitativa, sed potius ratiocinativa, hoc nimirum modo, Christum inde,

H h 3

ac

c) p. 95. & Chemnitius l. c. p. 896.

d) vid. Tom. IX. contr. Epistol. Parmenian. Lib. II. Cap. VIII. §. 16. p. 23. laud. Bened. Edit.

ac ideo solum esse, & unicum mediatorem, tum redemptionis, tum intercessionis, qui ipse solus interpellat pro omnibus. e) Imputari Romanensibus hanc distinctionem de mediatore redemptionis, & intercessionis, putat Ven. Trombellius, f) sed infra intelliget, hoc figmentum non a nobis, sed a suis sociis esse excogitatum. Dum brevis esse volo, mihi ab aliis Augustini testimoniis, quæ sententiæ meæ favent, tempero. Duo saltem ipsi adhuc ad animum revoco. De unico mediatore sic pronuntiat St. Augustinus: *Nec tamen ob hoc mediator est, quia verbum: maxime quippe immortale, & maxime beatum verbum longe est a mortalibus miseris: sed mediator per quod homo: eo ipso ostendens, utique ad illud non solum beatum, verum etiam beatificum bonum non oportere quæri alios mediatores, per quos arbitremur nobis perventionis gradus esse moliendos.* g) Eundem retinet candorem in Psalmis ita asserens: *Scriptum est = si peccaverit populus, orabit pro eo Sacerdos; Si autem Sacerdos peccaverit, quis orabit pro eo? Itaque, o popule, talem elige sacerdotem, pro quo non cogaris orare, sed de cujus oratione pro te securus esse possis. Ipse est Dominus noster Jesus Christus, unus Sacerdos, unus mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus.* h) Sed hic terminum figo. Si hæc secum reputet, & omnia, quæ dubia videntur, Augustini dicta, ad amussim referat, Ven. Abbas in hujus Episcopi Hippo-nensis verba non jurabit, nec tutum inveniet præsidium.

e) vid. ej. St. Augustinum contra Bellarminum & alios scriptores Papæos vindicatum p. 367. Edit. Francos. an. 1678.

f) pag. 94.

g) vid. ej. Op. Tom. VII. de civitate Dei Lib. IX. cap. XV. p. 167.

h) vid. ej. Op. Tom. IV. ad Psalm. XXXVI. & XXXVII. p. 208.

EXERCITATIO XV.
DE
INTERCESSIONE SANCTORVM
EX VARIIS SACRI CODICIS DICTIS
EXTORTA.

AD CAP. XIX. p. 133.

§. I.

Novo, persuasionem suam de intercessione Sanctorum, Ven. *Abbas* munit argumento, quod a vivorum precibus est desumptum. Sic argumentatur: „ Tum Scripturarum, tum Patrum moni-
„ tis edocemur, viventium precibus plurimum juvari nos. Di-
„ cta hæc sunt Rom. XV. 30. Obsecro vos, fratres, per Dominum no-
„ strum Jesum Christum & per caritatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis me
„ in Orationibus vestris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus. Porro
„ Ephes. VI. 17. 18. Galeam salutis assumite, (quod est verbum Dei) per
„ omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in Spiritu,
„ & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus San-
„ ctis & pro me, ut detur mihi sermo. Idem repetitur Coloss. IV. 3.
„ 1 Thessal. V. 25. 2 Thessal. III. 1. Hebr. XIII. 3. & Jac. V. 16. a) “

§. II. Hæc Venerab. *Abbatis* argumenta jam ab aliis nobis objecta & confutata sunt. Liberi proinde cum eo disputo, & ea, quæ forte huc faciunt, ex aliis consilio colligo, ut eum tanto felicius retundere possim. Non heri demum aut nudius tertius, sed a primis ecclesiæ per Lutherum emendatæ seculis Pontificios inter & Lutheranos de precibus & intercessionibus Sanctorum acerrime est disputatum. Sed salva adhuc Evangelicorum res est, neque ullus Romanæ ecclesiæ defensor hoc doctrinæ caput nobis e manibus extorsit. Ne vero cramben, vel millies recoctam ad nauseam apponam, & argumenta, quibus in confirmanda San-

a) pag. 133.

Sanctorum intercessione utuntur Pontificii, a Theologis nostris jam dudum explosa, in conspectum afferam, iis tantum placet inhærere rationibus, quas hic Vener. Abbas & moderati recentiores nobis objiciunt Theologi, qui pro salute ecclesiæ Romanæ pugnant.

§. III. Prius autem quam vela ventis dem, Romanensium mentem exponere æquum est, atque necessarium. Quam de Sanctorum precibus alant sententiam fidemque ipsorum libri, qui ipsis sunt Symbolici, nobis tradunt. Tridentinum, quod veluti oraculum Delphicum deveniantur Romanenses, concilium ita decrevit: *Docemus, Sanctos una cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre, quare bonum, atque utile est, suppliciter eos invocare.* b) Non recedunt ab hac confessione in Catechismo Tridentino Romanenses, quod Sancti sint internuntii, & patroni, ad quorum gratiam confugere licet. c) Hanc fidem a se non alienam putat Romana ecclesia, sed potius eam in dies magis magisque consensu Orientalis ecclesiæ munire conatur. Quasi vero multitudo errantium ipsi patrocinium aliquod acquirere posset, quo ipso maxime fallitur. Tam validis ex Romanensium opinione nos aggreditur armis Cel. a Schelstratenius, qui in omnibus fere paginis Lutheranis Orientalis ecclesiæ, hoc in argumento, objicit dissensum. Ita vero hic Romanæ ecclesiæ thraso ex Hierosolymitana Synodo nos in pudorem dare putat, hæc asserens: *Deinde, quod in tentationibus non oportet aliud facere, quam fugere ad Deum, quodque etiam recte confugiamus primo ad auxilium Domine nostræ, & Deiparæ, & deinde ad aliorum Sanctorum, qui sunt veri amici, & servi Dei, id tamen faciamus, ut opitulentur, & illi nobis orantibus, nosque pro illa, quam habent cum Deo, amicitia, & magnitudine in cælis, eorum intercessione consequimur id, quod a Deo petimus, qui permittit, ut nobis superveniant tentationes.* d)

§. IV.

b) vid. Pallavicini Histor. Concil. Trident. Lib. XXIV. Cap. V. de Sessione vigesima quinta. p. m. 297. & Chemnitii Exam. Decret. Concil. Trident. Part. III. Loc. III. de Venerat. & Invocat. Sanctorum p. m. 799.

c) vid. Catechism. Trident. ad Præcept. I. p. 360.

d) vid. ej. Act. Oriental. Eccles. contra Lutheranos e Synodo Hierosolym. An. 1672. celebrata & a Nectario Patriarcha Hierosolymitan. ad prob. thes. de intercessione Sanctorum Part. I. p. m. 366.

§. IV. Nec hoc Schelstratenio sufficit testimonium, sed hanc Orientalis ecclesiæ fidem iterum urget, ita narrans: *Interrogatio 52. Quid sentiendum est de invocatione Sanctorum, quandoquidem hic locus videtur convenientior ad hanc rem considerandam? Responsio. Invocamus intercessionem Sanctorum apud Deum, ut ipsi rogent pro nobis, & invocamus illos veluti non aliquos Deos, sed veluti amicos Dei, cui inserviunt, & quem glorificant & colunt. Porro egemus auxilio eorum, non ut ipsi opem nobis ferant propriis viribus; sed quia ipsi petunt pro nobis gratiam Dei propriis intercessionibus, quia si Scriptura Sacra docet, nos petere ab his, qui adhuc vivunt, intercessionem, & orationes ad Deum, sicut Apostolus Paulus fecit, quando dicebat: Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum Jesum Christum, & per caritatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum. Rom. XV. com. 30. Et alibi: in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet adjuvantibus & vobis, in oratione pro nobis, ut ex multorum personis ejus, quæ in nobis est donationis, per multos gratia agantur pro nobis 2 Cor. I. 10. Et rursus pro aliis ipsemet rogabat Deum, sicut ipsemet testatur dicens: Semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens. Ex quibus testimoniis hæc duo innotescunt. Primo, quod Sancti viventes adhuc in mundo petant ab aliis orationes, & intercessionem apud Deum. Secundo, quod orent pro se invicem, & intercedant non solum peculiariter, & privatim, sed communiter & palam, sicut confirmat Scriptura dicens: Et Petrus quidem servabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo Act. XII. 5. A fortiori igitur post mortem ipsi Sancti pro nobis rogant Deum, cum nullum habeant ad illud obstaculum. e)*

§. V. Subtilis est, quæ inter Romanenses, de invocatione Sanctorum, num ea necessaria, & demandata sit, an minus, alitur quæstio. Quod adduxi Concilium Tridentinum, nullam legem affert, neque necessitatem hujus cultus imponit, sed illum utilem, & bonum esse tantum confirmat. Nos utrumque, & necessitatem lege divina mortalibus impositam, & utilitatem hujus invocationis, ex rei veritate negamus. Sed ne nimis rigorosi rerum videamur esse censores, recentiorum Pontificiorum laudamus modestiam, & prudentiam, qua hoc pietatis officium

ad

e) vid. Dom. a Schelstratenii Act. Oriental. Eccles. contra Lutherum Part. II. or. thod. Confession. Oriental. eccles. Interrogat. 52. p. 609. sqq. Edit. Rom. 1740.

ad res mere liberas, & nulla neque divina, neque naturali lege traditas referunt. Forte apertius scriberent, si, in re, Romanæ Ecclesiæ tam proficua, liberius mentem explicare ipsis integrum foret. Contenti sumus ingenua multorum Romanensium satis celebrium confessione, quam de Sanctorum cultu nobis exhibuerunt. Placet nonnullorum in medium afferre documenta, quo nostram sententiam eo felicius asseramus. Par nobile fratrum, *Adrianus*, & *Petrus de Walenburch* aperte profitentur: *Sanctorum invocationem non agnoscere præcepti necessitatem. Nullum enim exstare, ajunt, præceptum, sive mandatum, aut Ecclesiasticum, quo obligentur omnes fideles invocare Sanctos una cum Christo regnantes.* f) *Natalis Alexander* hanc prodit sententiam: *Nullum, inquit, Ecclesiæ præceptum est, singulos Christianos ad invocationem Sanctorum adstringens. In hoc igitur duntaxat versetur controversiæ cardo inter orthodoxos, & Protestantes cum Vigilantio delirantes; utrum Angelorum, & sanctorum hominum cum Christo regnantium invocatio sit licita ac utilis.* g) Consentientem habet *Jacobum Masenium*, qui ita judicat: *Libera est hæc pietas, consulitur, non præcipitur, suadetur exemplis, non imperio.* h) His, quos appellavi, testibus ingenti ex numero tres tantum adhuc adjiciam ad fidem rei conciliandam summæ auctoritatis viros. Venerabilis *Jacob. Benign. Bossuetus* calculum addit suum, ita sentiens: *Ceterum nihil est iniquius, quam Ecclesiæ objicere, quasi pietatem universam in Sanctorum cultu collocet. Etenim velut est jam animadversum, Tridentinum Concilium nihil aliud docere fideles, quam consuetudinem hanc bonam esse, & utilem, nullo alio superaddito. (videlicet præcepto.)* i) Agmen claudant viri, qui ob excellentiam, & auctoritatem primo erant ponendi loco, sed ob ætatem inferiori collocandi ordine. Purpuratus ille Romanus, cujus eruditionem consummatam, & laudem plane immortalem Italia vix capit, *Gotzius*, eo, quo est judicio longe limatissimo de Sanctorum cultu hanc fovet mentem: *Nos Sanctorum invocationem cum Tridentino Concilio Sess. 25. pro lege non habemus, sed pro more antiquissimo a primis Christianæ religionis* tem-

f) vid. Op. Tom. II. Tractat. IV. de Controvers. fidei p. 205. & sqq.

g) vid. ej. Histor. Ecclesiast. ad Sec. V. Dissertat. XXV. Art. II. p. 348. Op. Tom. V.

h) vid. ej. Medit. Concord. Part. II. Lib. I. Tract. I. Art. XXI. Observat. 2. p. m. 80.

i) vid. ej. Exposit. de la doctrine de l'Eglise Catholique. p. 29.

temporibus recepto, & quod semper tanquam utile, & pium fuit commendatum, non imperatum. k) Cujus sententiam tuetur Cel. Ludovicus Antonius Muratorius, hunc in modum edisserens: *Verum hac pietas necessaria non est, neque lege nobis imposita.* l) Nec inficior, Venerabilem Abbatem Trombellium, quocum mihi disputandum, passim supra laudatorum premere vestigia, & affirmare, cultum Sanctorum non fluere ex mandato, sed ritu Ecclesiæ: *Nec minus constat, errare eos, qui dicunt, in Ecclesia Romana cogi fideles, ut relicto Christo ad Sanctos confugiant, eos invocent, deprecantur, & colant. Ubinam extant hæc in Tridentino?* m) Speciosa sunt, quæ ex probatissimis auctoribus adduxi, rerum testimonia; sed fucata sunt, neque ad nostram accedunt fidem. Quid enim Vener. Abbas Trombellius enixius quærit, quam, ut in his, quas excutere placuit, Exercitationibus, invocationem, & intercessionem Sanctorum stabiliat, & animis ingerat nostris. Non tantum utilitatem & antiquitatem, sed & necessitatem hujus cultus nobis obtrudit, quod ex argumentis, quæ hæcenus destruxi, planum est.

§. VI. Non plus ultra in enumerandis Romanensium documentis progrediar, sed me ad argumenta pro affirmanda Sanctorum intercessione recipiam. Excutiemus nunc dicta sacra supra allata, quæ Ven. Trombellius cum aliis Doctoribus facit sua.

§. VII. Primum argumentum, quod ad firmandam Sanctorum intercessionem affertur, est a dignitate, & statu Sanctorum desumptum: Sunt amici & servi Dei, & nos pro illa, quam habent cum Deo, amicitia, & magnitudine, in cælis eorum intercessione id, quod a Deo petimus, consequimur. Tam alte de Sanctis sentiunt Romanenses, qui Sanctos, tanquam internuncios, habent in deliciis. Multum, asserunt, nobis auxilii esse sperandum ab iis, qui primas apud reges, & principes tenent partes. Quidni Sancti nostra desideria Deo, de meliori commendabunt, & nostrarum precum infirmitatem suo pondere sublevabunt? Quasi vero id de-

li 2

man;

k) vid. ej. *Ver. Christi Ecclesia* Tom. 2. Art. XIV. §. 1. p. 325, Edit. Mediol.

l) vid. ej. *Sacr. Exercitat.* p. 417. Edit. Venet.

m) vid. *Dissertat. I. Cap. IV. §. 7. p. 29.*

mandasset Deus, ut Sanctorum imploremus deprecationes, & viam, qua ad Deum eo tutius adire possimus, nobis hac ratione munire debeamus. Omnem orationum orbem, & ambiguos precum circuitus evitandos esse, nos satis edocent sacræ, quas tanquam placita divina amplectimur, paginæ. Invoca me in die vexationis, & te eripiam, per Davidem nos Deus reddit certiores. Psalm. L. 15. Quis quæso magna cum parvis imo minimis componere, & hæc, quæ imbecillitatis humanæ sunt indicia, ad ens omniscium, & omnipræsens referet? Quasi Deus nesciret nostra, quibus angimur, desideria! Quasi his monitoribus indigeret! Sua jam ætate ad silentium redegit *St. Chrysostomus* eos, qui hoc laborarunt vitio, & se ad Sanctorum intercessionem, velut in portum contulerunt. *Non opus est, inquit, janitoribus, qui te introducant, non dispensatoribus, procuratoribus, custodibus, aut amicis; sed quando ipse per te ipsum accesseris, tunc maxime te audiet; tunc quando neminem rogaveris. Non ita ergo cum per alios placamus orantes, sicut per nos ipsos. Cum enim nostram expetat amicitiam, omnia etiam facit, ut nos eidem confidamus: quando viderit nos hoc per nos ipsos facientes, tunc maxime annuit. Ita etiam fecit in Chanaanæ, & cum Petrus quidem, & Jacobus accederent pro illa, non annuit. Cum ea autem permaneret, quod petebatur, dedit protinus. n)*

§. VIII. Alterum, quo suas Sanctorum intercessionem probant Romanenses, argumentum, concernit caritatis, qua uniti sumus invicem, vinculum. Sic etiam Synodus Hierosolymitana illud urget: sancta Scriptura nos docet petere ab his, qui adhuc vivunt, intercessionem & orationem ad Deum, sicut fecit Apostolus Paulus. Quod magno cum pondere urget *Ven. Abbas*, & ex dictis supra excitatis probare intendit. Eximii est hoc argumentum coloris, adeo, ut non paucos invenerit defensores, e quibus inprimis *Cel. Episcopus Meldensis*, mihi hic est excitandus, qui iisdem fere rationibus, quas tradit *Ven. Trombellius*, usus est: *Ecclesia*, inquit, *in qua nos sumus, agnoscit preces Sanctorum esse utiles. Nos solvimus preces in eodem spiritu caritatis, & secundum modum caritatis fraternæ, qua & nos commendamus auxilio fratrum, qui adhuc in terra vivunt. Nos oramus Sanctos glorificatos eodem spiritu, quo nos precamur fideles, qui sunt*

n) vid. ej. Op. Tom. III. Exposit. Psalm. IV. p. m. 12.

sunt in terra, ut pro nobis orent. o) Sic nobiscum ludunt Romanenses. At enim vero maximi certe momenti obstant rationes, quo minus his ingeniosis Romanensium tricis locum demus. Regerimus enim; primo falsam esse, & plane nullam concludendi rationem a vivis, ad mortuos, quum sit maxime dispar inter utrosque ratio. Vivorum preces merito expetimus, & mandata & hujus rei exempla, quæ supra sunt adducta, in Scriptura Sacra habemus, quæ recte ex dictis Paulinis tradit Ven. Abbas; sed precibus, & intercessionibus ad emortuos emittendis deest mandatum. Si quis nobis demonstraverit, vel mandatum, vel testimonium, erit nobis magnus Apollo.

§. IX. Monemus secundo, multis differre parasangis sanctos mortuos a vivis. Hi præsentés sunt & nostras audiunt, & norunt preces, & nostris ad misericordiam moventur calamitatibus, ut sua nostris adjungant vota: illi vero in sedibus beatis jam constituti, nos nesciunt, neque nos agnoscunt Jes. cap. LXIV. 16. Nullum omnino est dubium, quin pii in hac terra, vi unita nobiscum preces effundere, & res nostras Deo commendare possint, quod a piis Apostolus Paulus in locis excitatis desideravit. Nec alieni sumus ab hac fide, quam beatus noster Lutherus professus est, qui ita sensit: *Potes, inquit, quidem ut Christianus & Sanctus in terris pro me orare, non in una tantum, sed in omni necessitate; propterea autem non debeo te adorare, invocare, ferias, jejunia, oblationes, missas in tui honorem, & cultum celebrare, & fidem ad salutem meam tibi mancipare, cum aliis modis te honorare, diligere, & tibi gratias agere in Christo possim.* p) Eadem fere argumentorum vi refellit has rationes Auctor, qui historiam Ceremoniarum & superstitionum in Ecclesiam introductarum emisit, asserens: Deum nulla ratione nobis demandasse, ut invocemus sanctos glorificatos, eodem Spiritu, quo nostros fratres, in terra degentes rogamus, ut orent pro nobis. Nam certum est, animas a corpore separatas nos non audire, & intelligere. Monet porro excitatus auctor: Si vel maxime vivi ad hoc officium pietatis præstandum sint obligati, propterea tamen nos vivis, qui pro nobis orant, non ædificamus templa, facella, altaria, in ipsorum honorem, non erigimus ipsorum

o) vid. l'Exposition de la foi de l'Eglise Catholique p. 19 sqq.

p) vid. Articul. Smalcald. Art. II de Invocat. Sanctior. p. m. 311.

imagines super altaria, nemo se prosternit ad pedes Sanctorum, ut eos osculetur. Nemo ipsis devotas defert preces, aut festa consecrat. q)

§. X. Urgemus tertio, ludere nobiscum Romanenses, & esse maxime versipelles. Quos enim invocant, Sanctos, non precum suarum socios, quales sunt vivi, sed ut internuncios, & mediatores Deum inter, & homines constituunt. Tanto in pretio eos esse apud Deum putant, ut spes nostra ipsis confisa, haud recedat confusa. Sic sola Servatoris Jesu exspirat apud Deum deprecatio, qua nos constanter niti oportet. Nec quarto, silentio hoc involvimus argumentum, quod vivi, & superstites, nostra desideria, vel ore, vel scriptis prolata audire possunt: defunctis autem nostras preces, nonnisi suspiriis & gemitibus, quos nemo nisi Deus, qui in imas cordis latebras introspectit, & nostras intelligit eminus cogitationes, exponere possumus. Quam rerum nostrarum notitiam, & intimam quidem, & accuratam cognitionem, si quis sanctis defunctis attribuat, Summo certe Numini, quod solum est omniscium, & nostros perscrutatur animi recessus, injuriam inferet. Summo proinde cum veri argumento repono. Quodsi concederem, Sanctos audire, Deo potentiam eorum supra naturæ vires elevante, preces meas, non immerito quæro: quomodo unus Sanctus tot precibus ad se directis, vel audiendis vel intelligendis par sit? Maria uno die, imo unius horulæ articulo in universo Catholicorum orbe, ab innumeris fere hominibus invocatur; quin & diversis, & infinitis argumentis occupatur; credisne, Mariæ aures tot hominibus, & eorum desideriis sufficere? Vix credo, Vener. *Abbatem*, aut sagaciorum aliquem hoc statuere.

q) vid. *Histoire des Ceremonies, & des superstitions, qui se sont introduites dans l'Eglise*, p. 79. à *Amsterd.* 1717.

EXERCITATIO XVI.

DE

INTERCESSIONE SANCTORVM
E SYMBOLO APOSTOLICO
EXTERMINATA.

AD CAP. XX. p. 137.

§. I.

Quæ intercedit nobis cum Sanctis communio Ven. *Abbati*, novum suggerit, pro munienda Sanctorum intercessionem, argumentum. „ Aliam, *inquit*, ut jam dixi, probationem sane non „ levem ad Sanctorum intercessionem comprobendam sub- „ ministrat Symbolum Apostolicum, dum communionem nos „ edocet. Quippe communio Sanctorum importare videtur participatio- „ nem adjumenti, quod nobis suis precibus, atque impetratione præ- „ beant Sancti. “ a) Tardiorum esse horum verborum: *credimus com- munionem Sanctorum*, in Symbolo Apostolico receptionem, vir magni nominis apud Anglos, & omnes externos, *Joannes Pearsonius*, Episcopus Cestriensis, demonstravit. Desiderantur hæc verba in Aquilejano symbo- lo a Rufino exposito: non in exemplaribus Maximi Taurinensis, neque in aliis, quæ excitat, offenduntur. Primum lecta sunt in Latino, & Græ- co Manuscripto, in Bibliotheca collegii Benedictini asservato, b)

§. II. Nemo nostrum negat, nos communionis cum Sanctis esse participes. Non uno nomine ii, qui in sodalitate Jesu vivunt, com- mercio, quod est inter fideles, spirituali perfruuntur. Nos, qui ecclesiæ Christianæ sumus cives, communionem cum Patre, & filio fruimur, ut i Joa. I. 3. apparet. *Annunciamus vobis, ut communionem habeatis cum Patre & filio.*

a) vid. Cap. XX. p. 137.

b) vid. ej. *Exposit. Symbol. Apostol. Articuli IX. de communionem Sanctorum p. 219. seq.*

filio. Communionis cum Spiritu Sancto rei dicimur: *Si quæ est communio Spiritus*, ad Philipp. II. 1. Communionem habemus cum Sanctis Angelis Hebr. I. 14. *Sunt ad ministrandum emissi iis, qui hæredes salutis constituentur. Sum tuus conservus.* Apoc. XIX. 10. Expertes demum nullo modo sumus communionis cum Sanctis, qui æternitatis, & beatitatis brabeo jamjam sunt potiti. His felicis sedis incolis aliquando associabimur, nec in hac vita ipsorum commercio prorsus excidimus. Illi sunt triumphantis, nos militantis ecclesiæ membra. Illi victores, nos milites sub vexillo crucis Christi degentes. Illi comprehensores, nos adhuc viatores, qui tendimus ad metam, & diadema nobis propositum. Philipp. III. 14. Dubium prorsus est nullum, quin huc respexerit divus Paulus in Epistola ad Hebræos: quem locum Ven. Abbas in suam rem trahit: „Una inquit, nempe ecclesia
 „est, & duæ veluti illius portiones, cœlestis & terrestris, quod palam
 „constat tum ex eo, quod est unum utriusque caput, id attestante Apo-
 „stolo Paulo, tum etiam ex eo, quod nos quoque ad cœlestem dicimur
 „pertinere Hebr. XII. 22. Accessistis ad Sion montem & civitatem Dei
 „viventis Jerusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum fre-
 „quentiam, & ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, &
 „judicem omnium Deum. c)

§. III. Lassos eorum, qui ex Hebræis ad Christianorum castra transierant, animos refocillat Paulus, spe melioris fortis, in ecclesia triumphante aliquando percipiendæ, quam certissime. Nervose hanc ecclesiam appellitat *panegyryn* d) seu cœtum, ut Syrus exponit. Bene observavit vir in re Critica versatissimus Joannes Braunius, Grœningæ & Omlandia Professor celeberrimus, *verbum Panegyris, respicere ad numerum Israelitarum, qui convenerunt ad montem Sinai, in deserto. Nec minus ad solemnia Paschatis & Pentecostes Judæorum, quibus omnes fere Judæi, ex remotissimis locis, ad celebranda festa confluere solebant.* e) Quæ solida Braunii ad hanc vocem observatio, suo stat firmamento, & ab aliorum sententiis non recedit. Neque militat cum Cel. Guilielmi Gougii, inclyti illius Anglicani Theologi opinione, qua vocem *panegyryn* de publico, & solemnii conventu explicat, affirmatque: *hoc verbum significare ingentem populi ex*
variis

c) pag. 137.

d) *πανεγυρις*.

e) vid. ej. *Commentar. ad Epistol. ad Hebræos ad b l. p. 883. Edit. Amstelæd. 1705.*

variis regionibus, & nationibus confluxum, qualis olim in Græcia, in festis Olympicis solemnis fuit, ad quæ omnes invitati sunt vicini, adeo quidem, ut non raro inaudita hominum multitudo hos ludos reddiderit illustriores. Usus igitur esse div. Apostolum hac insigni voce, ut declararet, ecclesiam esse catholicam, & ex omni populo collectam. f) Facile hujus sententiæ præsidium quis inveniet, si optimos, & antiquissimos Græciæ scriptores, quos collegit Cel. Henr. Stephanus, g) adeat, & evolvat. Quo demum Apostolus hoc verbulo, *panegyris*, respexerit, id saltem constat, eum ingentem Ecclesiæ triumphantis numerum expressisse, & non tam de Ecclesia militante, quæ etiam multis constat membris, sed de felicissimo Ecclesiæ triumphantis statu hæc dixisse, quod fusius demonstravit, & vindicavit Cel. Theodorus Akerslootus. h) At quia hæc nihil ad rem faciunt, quia de Sanctorum communione disceptandum est, me ad illud, quod tractandum est, conféro institutum.

§. IV. Res plana est, Apostolum agere de Sanctorum ecclesiæ Christianæ mortuorum & viventium communione. Subscribo hic libenter, supra laudato Pearsonio ita edisserenti: *Quod si ego communionem cum Sancto Dei, quatenus talis est, habeo, dum in hac vita degit, necesse est, eandem habeam cum eodem, postquam e vita excessit, quia communionis fundamentum morte tolli nequit. Mystica unio inter Christum & ecclesiam ejus, spiritualis conjunctio membrorum cum capite, verum fundamentum communionis inter membra intercedentis, absolvit; membris viventibus atque crescentibus omnibus eodem influxu, quem ab eo recipiunt. Mors vero, quæ aliud nihil præter separationem animæ & corporis involvit, nullam in mystica unione separationem, nec spiritualis conjunctiois disruptionem efficit. Unde necesse est, continuari eandem communionem, remanente scilicet eodem fundamento. Equidem Sanctus demortuus ante mortem cum hypocrita communionem habet, verbum idem audiendo, fidem profitendo, sacramenta recipiendo, in solis rebus externis utrique communibus consistentem, quibus actionibus externis desinentibus in persona ex hac vita migrante, hypocrita superstes omnem communionem cum Sancto demortuo amittit.*

K k

& San-

f) vid. ej. *Commentary on the Whole Epistle to the Hebrewes. Chap. XII. vers. 23.*

§ 104. of the generall Assembly. Tom. II. p. 337. à Lond.

g) vid. Tom. IV. f. Appendic. Thesaur. Gr. ling. ad h. voc. p. 1583.

h) vid. ej. *Commentar. in Epistol. ad Hebr. ad h. l. p. 983.*

Et Sancti superstites desinunt communionem habere cum hypocrita decedente. i) Recte vero monet hanc communionem ultra societatem spei, venerationis, & imitationis non extendi. Si forte verbum *veneratio* ad Romanensium palatum dictum putet Ven. Abbas, intelligat, Pearsonium nihil nisi honorem, & æstimum, quod ipsis merito debemus, hoc nomine comprehendere. Male itaque agit Ven. Abbas, si hæc Symboli verba in alienum distorqueat sensum. Statim enim subjungit vir inprimis venerabilis Pearsonius, non Bellarmini sententiæ hic dari locum: *Communio, inquit, suffragiorum Sanctorum vivorum cum ecclesia in purgatorio; Et communicatio meritorum Sanctorum in cælis, cum Sanctis in terra, sunt novæ omnino expositiones hujus articuli, ne quidem a Thoma Aquinate in expositione Symboli agnitæ, multo minus in ullo antiquiorum interpretum reperiendæ.* k) Quam male igitur ex hoc Symbolo, Sanctorum intercessio exsculpatur, Ven. Abbas, si æquus rerum censor esse velit, ipse fatebitur. Quam suppeditavi hujus Symboli expositionem, pro norma reliqua dicta explanandi facile admittere quis poterit.

EXERCITATIO XVII.
DE
ORIGINE INTERNVNCIORVM,
SEV MEDIATORVM, QVOS ECCLE-
SIA ROMANA VENERATUR,
SANCTORVM.

AD CAP. XXVI. p. m. 168.

§. I.

Sanctis citra vitium nomen mediatorum tribui posse, toto in hoc capite Ven. Abbas pertractat. Emollit argumentum nostrum, quo asserimus; injuriosum esse in officium Christi mediatorium, si Sancti dicantur mediatores, & advocati. Quo vero eo melius rem pro-

i) *vid. l. cit. p. 629. 630.*

k) *vid. l. c. p. m. 631.*

probet, & Sanctos hoc nomine non prorsus esse indignos, confirmet, vocem, Mediator, accuratius expendit. „ Voci, mediator significationes „ subesse puto quatuor: nuncii & interpretis partis utriusque, aut certe „ unius ad alteram; arbitri electi ad componenda dissidia; intercessoris, „ seu advocati demum sponsoris, qui parti læsæ satisfaciat. “ a) Pro-
fitetur, Sanctis non tribui posse titulum mediator, quatenus significat ar-
bitrum, qui dissidia componit: id soli Christo recte vindicat. Porro pro-
fitetur: Sanctos hoc titulo, quatenus significatur sponsor, qui læsæ parti
satisfacit, prorsus esse indignos. Duos igitur modos reservat Sanctis.
„ Quoniam, *inquit*, duo tantum restant modi, quibus mediatores appel-
„ lari Sancti possint, nempe quatenus sunt internuncii, & quatenus sunt
„ intercessores, & advocati, quæritur, num appellari propterea mediato-
„ res possint. Negant id audaciter Protestantes: ego vero plura Patrum
„ loca facile producam, in quibus id expressissime traditur. “ b)

§. II. Doleo Ven. *Abbatem* in hoc capite, eo delabi, ut suæ sententiæ
præsidium hac conciliet ratione, ut plurima Scripturæ Sacræ effata pessime
invertat, & ipsis manus injiciat violentas. Sic verba: Tu es Petrus, & su-
per hanc Petram ædificabo ecclesiam meam Matth. XVI. 18. partim ad
suprematum Petri, ejusque dignitatem stabiliendam, partim ad interces-
sionem rapit confirmandam. Inde cum Leone magno sic commen-
tatur: „ Tu quoque petra es, quia mea virtute soli daris, ut quæ mihi
„ potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. “ c)
Utraque expositio est extorta, & sensui contraria. Nam neque de
Petro, sed ejus confessione loquitur Christus, ideoque non de funda-
mento Politico, sed ecclesiastico. Legat obsecro Cel. *Joannem Launojum*
Parisiensem d) & inclytum *Barraum*. e) En quam apte inde sequi-
tur.

a) vid. Cap. XXVI. §. III. p. 169.

b) vid. Cap. XXVI. p. 170. §. IV.

c) p. 171. §. VII.

d) vid. ej. *Anti-Bellarminum s. defens. Libertat. Eccl. Gallicane contra infallibi-
lit. Rom. Pontificis ad b. l. p. 1. Daventriæ 1710.*

e) vid. *Treatise of the Popes Supremacy Supposition. I. That St. Peter had a Pri-
macy over the Apostles. oop Volum. I. p. 557. & Lond.*

tur. Si ecclesia fundata est super confessionem fidei Petrinæ, quinimo si nos superædificati sumus super fundamentum Apostolorum & Prophetarum Eph. IV. 20. Ergo Apostoli, & Prophetæ sunt nostri intercessores, & mediatores: Æque procederet, ac si dicerem, nos super fundamentum Prophetarum, & Apostolorum superædificati sumus: Ergo Prophetæ & Apostoli sunt auctores salutis nostræ, cujus aliquando participes reddemur. Non fortiori innituntur fundamento reliqua argumenta, quibus Apostoli appellantur Pastores ovium, & Doctores ecclesiæ Joa. XXI. 15. Ephes. IV. 11. Christus autem princeps ovium & 1 Petr. II. 25. V. 4. Hebr. XIII. 20. In quæ verba ex Bernhardo parum considerate commentatur Ven. *Abbas*. „ Id enim S. Bernardus inter cæteros edocet hæc in-
 „ quiens: Mediantibus illis (Apostolis, Petro, & Paulo) ad illum media-
 „ torein ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suum, &
 „ quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Item num 2. sermonis intra octa-
 „ vam Assumptionis. Opus est enim mediatore, ad mediatorem istum;
 „ nec alter nobis utilior, quam Maria. Id vero dum agimus, imitamur
 „ Apostolum Petrum, qui in sua epistola principem Pastorem appellavit
 „ Jesum Christum, ut scilicet ab iis discerneret, quos Pastores quidem
 „ veros, sed secundarios, & sub principe Jesu agnoscimus, & profite-
 „ mur. Imitamur quoque Apostolum, qui eandem ob causam in epi-
 „ stola ad Hebræos Christum appellavit Pastorem magnum ovium. “ f)
 Titulum pastoris sortiuntur Apostoli, & ecclesiæ præsules, ob muneris, quod sustinent, rationem; quia verbo, & sacramento oves pascunt, non vero ob mediationis, & intercessionis officium, cujus nomine Christus solus dicitur pastorum princeps. Ubi quæso Jesus in hoc officio, de quo hic nobis sermo est, mediatorio, sibi associavit mediatores, advocatos, internuncios? Recte, & accurate id explicuit Augustinus adversus Parmenianum, in loco, quem supra adduximus, & quem hic frustra arrodit Vener. *Trombellius*. g)

§. III. Age nunc, natales internunciorum, & mediatorum in Romana ecclesia enixius eruamus. Intercessio Sanctorum in Romana ecclesia e paganismo, maxime vero e Platonis principiis suam deduxit originem. Superstitio gentilium de dæmonibus, geniis, Diis internunciis, & Spi-

f) *vid. Cap. XXVI. §. 14. p. 175.*

g) *vid. p. 176.*

& Spiritibus tam amplissimi campi est argumentum, ut difficile sit ea, quæ huc faciunt, strictis calamis comprehendere. Sufficiet, vel paucissimis, in re tam plana, ampla, & jam evicta, demonstrasse, Romanenses cum paganis in cultu Sanctorum optime conspirare. Gentiles a vero tramite aberrantes eo sunt delapsi, ut præter numen immortale, ad quod nullum homini putarunt esse accessum, dæmones, genios & spiritus crediderint, visibiles, variæ formæ capaces, & Deum inter, & mortales internuncios. *Timæum Locrum*, qui proxime ante Platonis ætatem, Pythagoræ adhæsit principiis, semina hujus doctrinæ, de geniis, & Diis internunciis, sparsisse, plerique eruditi arbitrantur. Is de pœnis, & suppliciis improborum ita sensit: *Omnia autem hæc in secundo circuitu Nemesis certo judicio rata, fixaque esse voluit, cum infernarum illarum furiarum numinibus, quibus humanarum rerum inspectionem summus ille Deus, omnium imperator, atque præses attribuit, quibus etiam gubernationem mundi commisit: qui quidem mundus, & Diis, & hominibus, & ceteris animantibus constat, absoluta plane, omnibusque numeris cumulata ratione. Et hæc quidem omnia ad optimam illam ingenitæ æternæ, intelligibilis formæ, imaginem fuerunt creata.* h)

§. IV. Tria excitatus Theologus Cantabrigienfis ad hæc verba observat capita: Primum, unum esse summum Deum, æternum, & omnis causæ nescium, mundi hujus universi effectorem, & moderatorem. Alterum: mundum hunc constare ex Diis aliis minoribus, hominibus & brutis animantibus. Tertium: maximum numen rerum humanarum procurationem dæmonibus, & Diis credidisse inferioribus. i) Non aliena sunt ab hac Timæi sententia illa, quæ de Deo Socratis nobis refert *Apulejus*: *Ceterum sunt, inquit, quedam divina mediæ potestates, inter summa æthera. & infimas terras, in isto intersita æris spatia, per quas, & desideria nostra & merita ad Deos commeant.* k) Rem in se admodum perplexam, & multis globulis involutam, planius edisseruit *Plato*, qui animas piorum e corpore emigrantes dæmonas effici terrestres statuit, optimos.

K k 3

h) vid. *Cel. Rad. Cudworth System. Intell. ex recens. Magnif. Mosheimii* p. 475 conf. *Anton van Dale de Origin. & Progressu Idololatr. & Superstition. c. IX. p. 167. seq.*

i) vid. l. c. p. 475.

k) vid. *Apulej. de Deo Socrat. p. m. 676. Edit. Paris.*

mos mali averruncos, & custodes generis humani. l) Rotundius fere de hoc doctrinæ firmate agit his verbis Plato: *Quid inquam est, o Diotima? Magnus o Socrates dæmon. Etenim omnis natura Damonum inter mortales, Deosve est media. Quam vim habet? Interpretatur inquit, & trajicit humana ad Deos, divina ad homines: horum quidem preces, & sacrificia, illorum præcepta, sacrosque solemnes, institutiones, & ordinem. In utroque medio constituta totum complet, ut universum secum ipso tali vinculo connectatur. Per hanc vaticinium omne procedit, sacerdotumque diligentia circa sacrificia, expiationesque, & incantationes, & divinitatem omnem atque magicam. Deus quidem homini non miscetur, sed per id medium commercium omne atque colloquium inter Deos hominesque conficitur, & vigilantibus nobis, & dormientibus. m) Rem Plutarchus confirmat, qui geniorum, inquit, gentem non admittunt, ii inter Deorum ac hominum res nullum relinquunt commercium, vim interpretem, (ut Plato nominat) atque administram perimentes. n) Tam arctum vivos inter, & mortuos vinculum spem fecit mortalibus de gratia divina per Spirituum, geniorum & animarum intercessionem impetranda. Insigne hujus rei testimonium legimus apud Dionysium Halicarnassensem. Sic Veturia mater Marcium filium alloquitur: Si, inquit, me audieris, & nihil gravius admiseris, tibi continget, ut conscientiam puram & ab omni ira, ac terrore divino liberam habeas: ac mihi viventi ab omnibus meis civibus, tum maribus, tum fæminis habitus honor vitam beatam faciet, & mihi defunctæ delatus, (ut est verisimile) gloriam immortalem afferet. Et si quis est locus, qui humanas animas corpore solutas recipiat, non infernus ille, & luce carens locus, animam meam accipiet, ubi sceleratorum sedes esse ferunt, nec campi, quos Letheos vocant, sed sublimis & purus æther, in quo Diis genitos felicem, & beatam vitam degere fama est. Quibus annunciata tua pietate tuisque beneficiis, quibus a te ornata fuerit, semper tibi præclaram aliquam remunerationem a Diis petet. o)*

§. V. Disseminarunt ii, qui Platonis principiis fuerunt addicti, hunc de geniis, internunciis errorem, ut undique hæc persuasio invalesceret,

l) vid. Platon. Lib. de Republ. Lib. X. p. 765.

m) vid. Platonis Conv. Oper. p. m. 1194.

n) vid. ej. Op. Tom. II. de Oracul. defectu p. 416.

o) vid. ej. Op. Antiquis. Roman. Tom. I. Lib. VIII. p. 502. Oxon. Edit.

ret, & præter Porphyrium, de quo supra egi, *Chalcidius*, Christianusne, an gentilis fuerit, non jam indago, hæc Platonis figmenta propagavit, p) & tam prospero quidem, quod dolendum est, successu, ut Christiani opinionem de his geniis, sibimetipsis obtrudi paterentur. Quæ fuerit *Chalcidii*, Philosophi, christiano nomine indigni, de geniorum numero, figura, & officiis opinio, aperte nobis exposuit in Platonis *Timæo*, ejus infelicissimus fuit interpres, & commentator. q) Increbuit sat cito hæc Platonis de internunciis, & geniis bonis apud christianos, persuasio, ut non pauci e Patribus, quos tamen sæpius excitatus *Baltus* a mendis Platonismi liberare studet, hac labe fuerint infecti. Quod summe Venerabilis, & immortalis memorie Theologus *Abbas Mosheimus*, magno cum judicio de variis Patribus ad oculum demonstravit. r) Non animus est hæc ex instituto tradendi, quare hic subsisto, id saltem adjiciens. Obscura forsitan in hac gentilium, de dæmonibus doctrina mediatoris, ejusque officii mediatorii legi vestigia, ut *Cel. Galeus* putat. Num hæc omnia ex Judæorum fontibus hauserint, jam fufius non indagabimus, id solum asserentes: figmentum ipsorum de his Diis intermediis & internunciis, non obscure probare, de mediatore nostro Jesu, doctrinam. Finxerunt, hos dæmones, seu administratos, forma humana indutos, ita quidem, ut hominum commercio frui, & homines sua desideria iis communicare, & eorum societate gaudere potuerint. Non erraverit forsitan *Cel. Galeus*, qui hæc omnia de Jesu, salutis nostræ statore, & arcano incarnationis interpretatur, & pro purioris doctrinæ vestigiis in Paganismo explicat. Forte non inanis, & frivola est ejus conjectura, qua hanc gentilium superstitionem, e Judæorum fontibus derivat, & hoc ipso, nihil nisi mediatorem Emanuelem, seu Θεανθρωπον Jesum indigitari putat. s) Resplendescere porro arbitratur officium Christi mediatorium, sacrificium videlicet, & deprecationem ex his gentilium latebris. Nam crediderunt gentiles, mortales per hos internuncios cum Deo supremo inconspicuo, & immortalis in gratiam redire, & suas ad illum transmittere posse preces.

§. VI.

p) vid. *Cudworthii System. Intellect. p. 791.*

q) vid. ej. *Plut. Timæus p. 228 sqq. Edit. Fabric.*

r) vid. ej. *Commentat. de Turbat. per Platonicos Eccles. §. XLVI. & sqq. p. 42. sqq. Op. Cudworth. adject.*

s) vid. *The Court of the Gentiles by Theophil. Gale. Part. I. The Original Apotheosis, and institution of Demons §. 5. p. m. 106. à Lond.*

§. VI. Sed nolo ulterius falcem in Philosophorum messem immittere, & rem, in se satis planam, percontari, id jam acturus. ut paucis adhuc explicem; hanc Sanctorum intercessionem, quam defendunt, & ceu aureum vellus custodiunt Romanenses, Platonismo, & proinde paganismo inniti. Patres enim his Platonis principiis imbuti, hanc de Sanctorum intercessione doctrinam, in civitatem intulerunt Christianam, quod vir insignis eruditionis Cel. Ger. Jea, Vossius ad liquidum deduxit. t) Non omni superstitionis macula caret Romana ecclesia, quæ gentilium sequitur instituta, & Sanctos certis muneribus, officiis, artibus, & negotiis Patronos, & Præsides constituit. St. Thomas ipsis est Patronus Theologorum, St. Cosmus & Damianus, Protectores Medicorum & Chirurgorum. St. Yves Jure-Consultorum. St. Lucas, Pictorum, ut alios omit- tum. Gentiles cuique morborum generi suos adsignarunt medicos, & Deos. Romanenses æque. Rochus in peste, Petronilla in febribus: St. Apollonia in morbo dentium & St. Margarita in partu invocantur. Paganæ Protectores habuerunt provinciarum. Romanenses quoque. Gallia habet St. Michaelen & St. Dionysium; Hispania St. Jacobum; Polonia St. Stanislaum. Ne quid de urbium præsidibus dicam. Roma suum Petrum & Paulum. Venetiæ St. Marcum venerantur,

§. VII. Tantum vero abest, ut hanc putatitiorum patronorum venerationem, & invocationem improbet Ven. Abbas, ut potius eam his verbis confirmet. „ Quid ergo, inquit, mirum, si nautæ olim propitium noscen- „ tes Nicolaum, ad eum confugerent, patronumque eligerent, quando il- „ lius opem advocantes in periculis præsentissimam experiebantur? Simili „ exemplo ob allatam sibi validam opem, a nautis sæpe invocatum fuisse „ Phocam, ab Asterio Amaseno discimus. Et post pauca sic conclu- „ dit. Temere ergo nos condemnant, quod quibusdam morbis labo- „ rantes quorundam cœlitum subsidium poscimus. Deus (uti nos certio- „ res experientia efficit, & Augustini auctoritas comprobatur) aliquorum „ Sanctorum præsidium potissimum eminere in quibusdam egestatibus „ nostris voluit, suamque pro lubitu potestatem, ac liberrimam volunta- „ tem manifestavit, dum uni Sancto liberalissime tribuit, quod alteri par- „ cius, ac restrictius. “ u) Quorum mentionem facit Sanctorum, Pho- cæ x)

t) vid. ej. Oper. Theol. Disput. XI. de Invocat. Sanctor. §. VI. p. m. 394.

u) vid. ej. Dissertat. IV. Cap. XXIV. p. 316.

cæ x) & Nicolai y) vitam, & mortem commemorat Cel. Tillemontius, sed ut est candore animi, eorum miracula leviter tangit. Ad miracula & beneficia ipsa quod attinet, illa ipsa fide auctorum, qui vitas Sanctorum compilarunt, nituntur. Quicquid etiam agat rever. Honorius de Sancta Maria, ut acta Sanctorum adversus Cel. Tillemontium & Bailletum, qui multa falsa, & supposita in iis offendunt, vindicet; z) hoc tamen nondum demonstratum, & evictum dedit, ea esse prorsus certa, & eum in finem facta, ut Sanctos propterea pio afficiamus cultu. In limine statim argemus, omne auxilium a solo Deo esse efflagitandum, qui dixit: invoca me in die calamitatis, & ego te eripiam. Ps. L. 15. Solus Deus est, qui maris tempestatem sedare potest, non vero St. Nicolaus, & Phocas. Deus maris fluctus comprehendit. Ps. XXX. 7. Christo, cui omnia a patre tradita sunt, ventus, & mare obediunt. Matth. VIII. 27. Si quando Sanctus aliquis nautis eligendus fuisset, seligendus erat Josua, qui cum populo Israelitico Jordanem trajecit, aut div. Paulus, qui exorta maris intemperie cum sociis singulari Dei beneficio naufragio est elapsus. Act. XXVII. 24. At neuter unquam nautis extitit protector. Non leve porro enascitur dubium de præsidio Dei Sanctis nonnullis concessio. Nullum extat vestigium, Deum liberrimam suam potestatem Sanctis attribuisse. Demonstret quæso Ven. Abbas, Deum St. Rochum tempore pestis patronum constituisse, & mortales ad ejus auxilium implorandum ablegasse. Israelitas, quocunque demum conflictentur morbo, ad suum præsidium invitat, asserens: *Ego sum Dominus, qui valetudinem tuam tuetur.* Exod. XV. 26. Divi Jesu commilitones multis, iisque plane divinis inclaruerunt miraculis, sed nullus Apostolus ob hanc rem, a primitiva Ecclesia invocatus est morbi cujusdam patronus. Pono; concessisse Deum uni Sancto, ut cum Vener. Abbate loquar, potestatem sanandi, & miseris succurendi; ex eo tamen non sequitur, voluisse Deum, ut invocetur ille Sanctus. Christus suis Apostolis in universum terrarum orbem migrantibus miracula admiratione dignissima promisit,

L I

Marc.

x) vid. ej. *Memoir Tom. V. Part. III p. 219.*

y) vid. ej. *Memoir. Historiq. Ecclesiastiqu. Tom. II. Part. II Art. IV. Persecut. de Trajan. p. 13.*

z) vid. ej. *Reflexions sur les Regles, & l'Usage de la Crit. second. Part. Regles de Crit. de Mrs. de Tillemont, & Baillet pour faire le discernement des Actes des anciens Martyrs faux, & supposez d'avec les veritables. Art. 1. p. Tom. II. p. 19. à Paris 1713.*

Marc. XVI. 17. 18. quin imo manifestavit liberrimam suam voluntatem; sed nullibi leges hoc factum esse, ut tanquam rerum humanarum præfides invocarentur, aut colerentur, sed ut gloriam Jesu Christi declararent, & fidem suæ doctrinæ conciliarent. Sed paulo remissius hoc argumentum pertractandum esse censeo. Multa tamen paucis complector, si Mussuartum sub calce orationis excitavero. a)

§. VIII. Nos autem, qui hos intercessores rejicimus, certissime sumus persuasi, Jesum tam plana, & sana de Mediatore, ejusque intercessione doctrina, huic persuasioni, obicem posuisse, & mortales a vano dæmonum, & internunciorum cultu ad saniora principia revocasse. Quicquid enim de variis, & innumeris fere deprecationibus asseruerunt Gentiles, id soli sibi vindicavit Christus: *Quicquid in meo nomine a Patre petiveritis, dabit vobis. Non dico, quod Patrem vestri causa sim rogaturus.* Joan. XVI. 23. 26. Iisdem occurrunt idololatriæ obviam medelis Apostoli, qui confirmant: *non esse in alio, nisi in Jesu solo omnem salutem nostram sitam.* Act. IV. 12. Et quod gentiles per plures internuncios expectarunt auxilium, id Christianis, & omnibus, quotquot Jesu nomen suum daturi sint, ab uno Deo, & mediatore Deum inter & homines Jesu Christo Div. Paulus promittit 1 Cor. VIII. 6. & 1 Tim. II. 5. 6. Cum grano certe salis judicat Vener. Guilielmus Scherlockius, qui omnes, ab hoc unico mediatore longius recedentes, gentilium moribus adhærere, & se idololatriæ crimine maculare confirmat. Perfectam enim omnibusque numeris absolutam Jesus de vero Deo subministravit cognitionem, & voluit in sua persona omni idololatriæ morbo mederi. Idololatriæ impedimentum posuit, per admirandam, & nunquam satis devenerandam gratiam per suum filium Deus, quem mediatorem inter supremum Deum, & inter homines constituit, & summum rerum omnium arbitrum, & hæredem esse voluit, eo fine, ut ad hunc solum confugerent, & suas preces, & desideria homines emitterent. b) Cui illu-

a) vid. *Conformitez des Cerem. Modern. avec les Anciennes Chap. VII. des Saints, de leur Canonisation, de leur culte, & des offices, qu'on leur attribue.* p. 180. seq.

b) vid. *Preservatif contre le Papisme* p. m. 148. par Guil. Scherlock, à la Haye.

illustri Angliæ Theologo adjiciendum statuo B. nostrum *Godofredum Olearium*, Theologum, *Scherlockio* certe non secundum, qui in *Dissertatione Theologica*, erroribus Socinianorum feliciter opposita, de *adoratione Dei Patris per Jesum Christum*, c) hoc argumentum simul pertractavit, & omnem Romanensibus per Sanctorum intercessionem Deum adorantibus elabendi præscidit rimam. Quæ solidissima dissertatio justo mactatur encomio, in recensione virorum illustrium. d)

§. IX. Putaveris forte, maximo in pretio apud gentiles fuisse hos genios, Semideos, lares, & internuncios, sed majoris non fuerunt æstimmii, quam reliquæ res consuetudine, & usu familiares. Diis, quorum auxilia hodie invocant gentiles, cras nuncium miserunt; eos mutarunt, in abjectum rejecerunt locum, arrhaboni dederunt, aut prorsus alienarunt. In pudorem dat paganos hoc ipso argumento Tertullianus, qui illud ipsis objicit, dicendo: *Domesticos Deos*, inquit, *quos lares dicitis, domestica potestate tractatis, pignerando, venditando, demutando, aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva, ut quisque contritus atque concussus est; tam diu colitur, ut quisque dominus sanctiorem expertus est domesticam necessitatem*: Seu ut sensum horum verborum nobis restituit Rev. Laurentius de la Barreus: *Ob inopiam dominorum suorum fusiles Deorum effigies nunc distrabuntur, nunc vasis, & instrumentis domesticis materiam præbent*. e) Falleris, si sanctis internunciis in Romana Ecclesia majus statueris pretium. Sancti, eorumque effigies æri impressæ, & reliquæ adhuc Romæ prostant. Oppignerantur, & venditantur. Non injuriam fecerit quis Romanensibus, si de hac Sanctorum nundinatione illud, quod olim *Clemens Alexandrinus* gentibus objecit, quoque dixerit. *Dionysius*, inquit, *Tyrannus junior, cum auream vestem Jovi abstulisset, in Sicilia, jussit eum indui lanea, facete dicens, eam aurea meliorem, ut quæ esset & æstate levior, & hyeme calidior*. *Antiochus autem Cyzicenus, cum egeret pecuniis, Jovis auream statuam, quæ erat magnitudinis quindecim cubi-*

L 1 2

cubi-

c) Lips. 1709. hab.

d) vid. *Memoir. des Hom. Illustr. Tom. VII. p. 389. à Par.*

e) vid. *Tertulliani Apologet. advers. Gent. Cap. XIII. de Laribus* vid. *Barrei Annotat. ad h. l. p. m. 683. Edit. Paris.*

cubitorum, fundi jussit, & ex alia viliori materia statuam illi similem, laminis inauratam, rursus reponi. f) Venditantur Romæ insigniores Sanctorum imagines, & ignobiliores apponuntur.

§. X. Peregrinantur non raro hi Romanensium Sancti in alias orbis regiones. Mira de hac Sanctorum migratione nobis tradit Celeb. Muratorius. Hadrianus, hujus nominis secundus, donat Ludovico Imperatori, ut cum Muratorio loquar, reliquias St. Clementis. Totum negotium nobis ita exponit, quem laudavi, Muratorius. *Ut mihi, inquit, Ludovicus, Deus clemens efficiatur, Clementem requiro, non alium nisi illum, qui fuit secundus a Petro. Ille in aquis demersus extitit, ego vero illum in medio aquarum locare desidero, ut summersos in aquis juvet precatu sanctissimo. Ne confundas queso, Pater Sanctissime, faciem meam. Reduc ad memoriam, quæ sustinuerunt parentes mei, & in his, quæ postulo, Clementem propter Dei clementiam, ut Clemens ipse postulet velocem indulgentiam. His Adrianus respondit: Imperator Auguste, quem tu postulas, non est possibile me dare Tibi, sed in voluntate est, tam Cleri, quam populi, quibus nolentibus aliquid pretiosum non possum præbere alicui. Verumtamen si eorum rogatus Tibi faverit, his, quæ postulas, mea voluntas deesse non poterit. Quibus Imperator auditis, conversus ad Clerum, & populum ait: Quid super his, quæ postulo, Sanctissimi Patres, & orbis Domini, visum est vobis? Si majora postularem, in mea erat fiducia, quod facillime impetrare deberem. Nunc vero minima postulo, quæ mihi non petenti a vobis offerri deberent ultro. Ad hæc Cardinales: Non hoc, inquiunt, Domine Imperator, debes postulare, imo si tibi non postulatum accipere, & acceptum ubicunque volueris ponere. Tu es enim orbis terrarum Dominus, & Romanæ ecclesiæ filius, & per te crevit, & crescet, Deo volente, nostrum & ecclesiæ decus. Accipe, quod postulas, quia in hoc favemus tibi, & totus populus. g) Et post pauca. Sicut credimus, nos portamus ossa St. Clementis, quæ tumulare desideramus in loco, quem cernitis. Verumtamen ad hoc agendum habemus opus auxilio nostri redemptoris: Rogemus ergo eum, qui omnia potest, ut demonstret nobis hodie in vestra præsentia, si hic veraciter ille Clemens est, qui in profundo maris præcipitatus invenit templum marmoreum Angelicis manibus sibi præparatum: iter præbens populo*

f) vid. Op. Clement, Alexandrin. Admonit. ad Gent. p. m. 34.

g) pag 781.

populo terræ in annuis festivitibus suis, ut videntes enarrent mirabilia Dei. Si hic est, de quo non diffidimus, ostendat nobis Deus tali conditione, ut mulus iste, qui portat eum, incedat per medios fluctus sicco vestigio, & dirigatur non homine duce, ad illum locum, in quo loco honorifice eum sepelire decrevimus, præstante Domino nostro Jesu Christo. His dictis mulus aquas ingreditur valde profundissimas, quæ impetu vasto currentes marinas representabant undas, & super ipsas ambulans sicco vestigio longo tractu uno fere stadio intravit insulam, & ibi constitit, ubi Dominus perordinaverat Sancti Martyris glebam. Quod videntes populi omnes, una voce laudaverunt omnipotentiam Dei, qui præsens est omnibus invocantibus se in veritate, qui tam mirifice declaraveras merita sancti Martyris sui. Erant ibi quam plures diversis infirmitatibus laborantes, qui audito adventu Martyris gloriosi fecerant se apportari de civitatibus, & habitaculis suis, habentes in Deo fiduciam, qui per Sanctos suos operatur mirabilia magna nimis. Hi revoluta corpore Sancti Clementis, cum ejus ossa nuda teneret sacratissima manus Imperatoris, tantus odor egressus est, de ossibus ipsis, ut visum esset illis, qui aderant, quod essent in Paradiso Dei. Ex quo odore ubi fuerunt tacti languentes, quos supra diximus & multi Paralytici, illico sunt redditi sanitati. O quantus luctus præ gaudio, & quantus clamor sublatus est, in excelsis; cum viderent illos sanos, quos moribundos attulerant, videre, qui nihil antea videbant, audire, qui surdi multo tempore fuerant! His exhilaratus Dominus Imperator, præcipit Clerum ornari vestibus sacris, & populum intendere orationibus sanctis, & ipse cum Archiepiscopis, & Episcopis involverunt membra Sancti Clementis, & reliquias Apostolorum Petri, & Pauli in medietate Pallii, quia alia medietas reservata est ad posteros in memoriam hujus translationis, & recondi fecit eum in supradicto alabastro, & in ipso die translationis locari in altaris medio anno Dominicæ incarnationis octingentesimo septuagesimo secundo indictione quinta, VI. Kal. Junii ad honorem & gloriam Domini nostri Jesu Christi. h) Fusius hanc solemnem reliquiarum translationem commemorat; pomposo enim ritu in his translationibus ostenduntur, & in corona patrum purpuratorum transferuntur, ut nobis Vener. Petrus Morettus, i) Sicut credunt, ajunt creduli Patres, & dubii de Clementis

L 1 3

reli-

h) vid. ej. Op. Tom. II Part. II. in Chronico Casauriens p. 779 780.

i) vid. Dissertat. Historico-Ritual. de Ritu Ostens. Sacr. Reliqu. § XVII. p. 28.

reliquiis sunt. Mittunt itaque illas in Galliam, quia Italia his Sanctis abundat. Doleo hujus Sti Clementis sortem, qua subdole altera capitis parte a Francis est privatus, ut nobis Vener. *Petrus Morettus* Canonicus Romanus haud ignotus, e Bibliotheca Cluniacensi tradit. Inter causas, ob quas Synodus Lateranensis nudas reliquiarum ostensiones vetuit, ea non ultimum occupat locum; ne detur occasio reliquias auferendi, & falsas pro veris supponendi. Quæ fata hic Stus Clemens est expertus, ut tradit laudatus *Morettus*: *Accessisse, inquit, Francos, capta urbe imperiali ad Monachos cœnobii St. Mariæ de Trentafolio deprecantes, ut spectanda exhiberent pretiosa lipsana, quorum ibi copia, prætextu orationis. Illi vero quendam Clericum nobis tradiderunt, qui nos custodiret, & ea, quæ petebamus, ostenderet: tulit ille ante eorum conspectum capsulas, sacrasque exuvias retexit. Franci vero Clericum, ut oculos averteret, verbis, factisque paullatim effecerunt, & tunc partem capitis St. Clementis furati sunt, quam postmodum Cluniacum deportari curarunt.* k) At non solum hunc St. Clementem, qui hanc sui capitis jacturam est passus, doleo, sed simul Ludovici fortuna commoveor, qui tot precibus, & lacrimis non veri Clementis reliquias, vel saltem, non omnes ab Hadriano accepit; sed quibusdam tantum particulis contentus esse debuit, retentis in Italia adhuc nonnullis Clementis reliquiis. Res tamen erit ad salutem convertenda, si has pias Pontificiorum fraudes & augmenta reliquiarum, earumque consideraveris incrementa. Satis tamen fuit huic augustissimo Ludovico, miracula per has St. Clementis reliquias esse edita, ex quibus ipsi colligere licuit, eas esse veras. Non enim insolens est, ut reliquiae Sanctorum, quando ostenduntur, & proferuntur, patrent mirabilia, at difficulter credenda. Refert laudatus *Morettus*, ex auctoribus, quibus fidem habet, de dextra St. Joannis Baptistæ, quæ quotannis ostenditur, & modo dextram extollit, modo attrahit, ex quo miraculo ediscitur; explicatam manum significare frugum ubertatem, contractam vero annonæ caritatem. l) Hoc, & reliqua mirabilia, quæ enarrat, ipsius fidei dono.

§. XI. Eadem de St. *Benedicti* reliquiis refert laudatus *Muratorius*. Tunc idem Pontifex Nuncium suum ad *Aystulphum Regem* direxit, pro sua, & qui

k) vid. ej. *Dissertat. Historico-Ritual. de Ritu Ostension. Sacr. Reliq.* §. XLI. p. 31.

l) vid. cit. *Dissert.* §. LXIX. p. 122. seq.

Et qui cum eo erant, indemnitate. Ipsoque reverso, ex templo Missi Pipini Regis Francorum Chordingangus Episcopus, Et Autharius Dux adveniunt, quatenus predictum Sanctissimum Papam ad suum regem deduxerant, juxta quod petendo miserat. Tunc Sanctus vir Carlomannum Casinensis cœnobii Monachum cum aliis duodecim de eadem congregatione fratribus ad Patris Benedicti, ejusque sororis reliquias Casinum reducendas in Franciam secum ire præcepit. Nocte autem illa, quæ diem præcedebat, qua nuntii Pontificis ad Casinum venturi erant, Sanctissimus Pater Benedictus una cum sorore sua Carlomanno apparens dixit ad eum: Surge, Et de nostra congregatione tecum fratres assumens, prout ab omnium dominatore præfixum, Et ordinatum est, Galliam perge, Et ossa nostra ex hoc loco furtim sublata recipiens, ad hunc locum reducere, Et in pristino sepulcro recondere stude; quia te largiflua omnipotentis clementia, ad tantum negotium peragendum elegit. Increverunt enim peccata illorum ante Deum, Et non est voluntas mea in eis. Nam ego, qui semper odio habui sacrilegia, Et rapinas prohibui, quomodo unquam tantis sceleribus præberem assensum? vel qualiter voluntas mea poterit esse in illis, quorum Deus venter est, Et sanctæ professionis habitus in confusione? qui gulæ voluptatibus, Et illecebris serviunt, Et ternis, vel quaternis diebus per diversorum cellas hospitantur. Adjungensque post hæc Sanctus, Carlomanno dixit, non est mirandum, si refuga legis Et sentina nequitie Et radix perversitatis Aystulphus sepulcrum meum infringens violavit, cum caput omnium nostrum, se a Judeis teneri, flagellari, conspui, illudi, crucifigi permiserit, Et sui Præcursoris sepulcrum a Paganis invadi, ossa incendi, Et per rura Et sylvas spargere permisit. Hæc dum Sanctus dixisset, tenui se immiscuit auræ. m) Novi denique excogitantur Sancti, ut homines a natura curiosi novitatis studio alliciantur, & suos, pleno gurgite, profundant suntus. Hæc sunt illa Romanæ Ecclesiæ in Sanctorum cultu portenta, a prudentioribus omnino deridenda.

m) vid. ej. Oper. Tom. II. Part. I. Epitom. Chronicor. Casinensium p. m. 397.

EXERCITATIO XVIII.

QVA

GENERALIS SANCTORVM
DEPRECATIO VINDICATVR.AD CAP. XXVII. p. 178. *sqq.*

§. I.

Statum controversiæ *Ven. Abbas* iterum deferit, & pessime confundit. Nos universalem aliquam Sanctorum angelorum, & beatorum pro tota ecclesia admittimus intercessionem, & eam minime fidei contrariam esse dicimus, specialem autem negamus. Hæc duo confundit *Ven. Trombellius*. Res est indubitata: Sanctos suas pro ecclesia militante fundere preces. Non enim eos in lethargo quiescere, & omnium operationum expertes esse statuimus. Quæ igitur nobis objicit argumenta, a scopo disceptationis sunt aliena. „Verba Apocalypf. cap. VII. v. ii. opponit, quæ ita fluunt: & dictum est illis, ut requiescerent adhuc modicum tempus, donec compleantur conservi eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi. Et revera post breve tempus punitos fuisse Sanctorum infecutores, ex eo noscis, quod mox Sancti invitantur, ut lætentur. Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eo. a)“

§. II. Verba Joannis de animabus piorum martyrum sunt accipienda. Nemo nostrum negat, eas, in statu felicissimo esse constitutas, quod per albas stolas vers. ii. insinuatur. Effatum, quod adduxit *Vener. Abbas*, adeo planum, & perspicuum est, ut nos non destituat regerendi ratio: In fronte statim monendum est, has Sanctorum animas, non tam pro aliis, quam pro semetipsis orare, quod ex versu immediate antecedenti io. colligitur: Et clamabant voce magna, dicentes: *Quousque, o, qui es Dominus Sanctus, & verax non judicas, & vindicas sanguinem nostrum ab iis, qui habitant in terra.* Ex his igitur verbis apparet, hos Sanctos non

a) vid. cap. XXVII p. 179. §. II.

non pro aliis, sed pro sua sorte Deum implorare, ut ab hostibus Ecclesiæ Christianæ vindicias sumat. Non erant hæc a Vener. Abbate prætermittenda, sed accurate expendenda, ut optime tradit cel. Chamierus. b) Donabo vero viro venerabili, hanc, quam seligit, interpretationem. Nemo nostrum negat orare, animas pro fratribus, qui in terris degunt, & variis rerum discriminibus sunt obnoxii. Sed id quæro: num pro individuïs orent? Hoc ex nostro oraculo non probatur; sed orant, si sententiæ Romanensium est indulgendum, pro ecclesia militante, ut fratres, & milites Jesu Christi ærumnis, & calamitatibus eripiantur, & ipsis socientur. Planum itaque est, has martyrum animas orare in universum pro ecclesia militante. Sed inde nondum sequitur, individua, & specialis Sanctorum deprecatio. De hac inter nos disceptatur. Respondetur his animabus clamantibus: *Et dictum est iis, ut requiescerent adhuc paulisper, donec plenus esset numerus etiam conservorum eorum atque fratrum, qui interficiendi essent, ut & ipsi. v. 11.* Non penitus refusæ sunt ipsorum preces, quod palam est: sed ipsis mandatur, ut se aliquantisper dent in quietem, donec sedatis undique vexationum procellis, fideles ad commercium ipsorum veniant, ac beatitate cum iis fruantur; hostes autem ecclesiæ subvertantur. Bene hic celeb. Vitringa observat: *Justitiæ Christi erat, justa, & æqua postulantes exaudire. Id agit Dominus; & cum tamen consiliorum ejus rationes hætenus non ferrent, ut hostes veritatis pœna iis decreta afficeret: primo quidem iis commendat patientiam exigua temporis moræ, usque quo conservi, & fratres illorum complerentur, ad eundem modum interimendi: deinde etiam indui illos interea jubet stolis albis, quibus ornati in Sanctuario cœlesti comparerent. Utrumque nobis prophetice interpretandum est. Et quidem exigua illa temporis mora, cujus Patientia Sanctis hoc loco commendatur, æstimanda non est, secundum humani ævi modum, & rationem, sed secundum complexum universi temporis, quod Deus executioni consiliorum suorum in his terris destinavit, ab æternitate olim absorbendi.* c) Quam verborum explanationem sequitur Cel. Carolus Dabutius Anglicanus, asserens: hæc verba respicere ad præmia, quorum post destructionem hostium ecclesiæ participes fieri debent

M m

omnes

b) vid. ej. Panstrat. Cathol. Tom. II. Libr. VIII. Cap. III. p. 136.

c) vid. ej. Anacris. Apocalyps. ad b l p. m. 272.

omnes beati. d) Consentit Cel. Coccejus, & utramque his commentatoribus dat manum. e) Approbat hanc interpretationem Cel. G. Perkinsus, qui ita disputat: *Sancti defuncti rogant Deum generatim pro Ecclesia universa adhuc in terra degente, non vero speciatim pro hoc, aut illo, sicut dicitur Apoc. VI. v. 9. 10. Ex quibus verbis colligimus, eos expetere, & magno desiderio desiderare completam liberationem Ecclesiae, & extirpationem inimicorum ejus, ut ipsi cum universo populo Dei plenitudinem gloriae, tam in corpore, quam in anima, tandem consequantur. Cumque de creaturis nullo sensu præditis pronunciet Apostolus Rom. VIII. 22. quod gemant, & suspirent, expectantes adoptionem, hoc est, redemptionem corporis, multo magis Sancti, qui jam in cælo beati existunt, id ipsum desiderare sunt putandi.* f) Et fin minus hæc arrideant viro venerabili documenta, adeat Vener. Calmetum, qui satis solide hæc verba excussit, nec ullam intercessionis pro individuis, iniecit mentionem. Tam ingenue scribit: *Angelus, qui super ara stabat, vel potius Dominus suo insidens solio illis dixit, vel dici jussit, ut modicum adhuc præstolarentur; hoc est ducentos & viginti circiter annos, si hoc producat, usque ad Constantini regnum, qui ecclesiam pace donavit, easque injurias persecutus est, quibus ab Ethnicis fuerat affecta: vel omne illud tempus, quod hæctenus effluxit, & effluere debet adhuc usque ad extremum judicii diem; Si expectandum est, donec Sanctorum omnium numerus compleatur, & Deus omnibus gloriam perfectamque remunerationem tribuat, per resurrectionem insignemque vindictam de omnibus ecclesiae suae suorumque fidelium persecutoribus a primis usque terrarum primordiis deposcat.* Cum St. Joannes hæc scriberet, plures jam erant Christianæ Religionis martyres, Apostoli omnes, & plerique primi discipuli Jesu Christi jam obierant; aliique plures fideles conversi vel a Judæis, vel ab Ethnicis martyrium fuerant perpeffi: At numerus Martyrum longe major deinceps erat futurus. Tunc duæ tantum proprie numerabantur persecutiones; Altera quidem Neronis, Domitiani altera, licet complures martyres sub aliis Principibus fuerint martyrii coronam adepti. g) Quos

d) vid. ej. *Perpetual Commentary of the Revelation St. Joh. Vision. II. Part. II. Seal. V. Chap. VI. ver. 11. Nov. 5 p. 250. Lond. 1730.*

e) vid. ej. *Opp. Tom. V. ad h. l. p. 56.*

f) vid. ej. *Op. Tom. I. Controv. XV. cap. I. de Sanct. Intercess. p. 445. & 46.*

g) vid. ej. *Commentar. Tom. VIII. ad h. l. p. 846. Edit. laud.*

Quos igitur nexuit globulos, vel unico Calmeti testimonio dissolvi. Demonstret *Vir Venerabilis*, hoc dictum agere de intercessione pro individuís, & non pro universa ecclesia, quam omnes admittunt, tunc ipsi vietas dabo manus. Argumentum proinde nos non petit, sed potius pro nostra militat parte. Prostrato itaque hoc errore, labascunt reliqua, quæ ex Patribus corradit, sententiæ suæ adminicula. Nam Patres, quos allegat, has preces martyribus, pro universa ecclesia sæpius sæpiusque attribuerunt, quod citra veritatis nostræ jacturam admitto.

EXERCITATIO XIX.

DE

LEVIDENSI ROMANENSIVM,
IN PERCIPIENDIS PER SANCTOS
BENEFICIIS, SVBTERFVGIO.

AD CAP. XXVIII. p. 185. & XXIX. p. 190.

§. I.

Novo utitur pigmento Vener. Abbas, ut errorem, de donis per Sanctorum intercessionem accipiendis, incrustet. Movet enim in hoc capite quæstionem: „a quonam accipiamus beneficia, „quæ a Sanctis poscimus? a) Mortales accipere a Deo per Sanctos, veluti per canales, beneficia, ipsi est persuasum. „Certum reor, „inquit, a Deo Sanctos impetrare, obtinereque nobis beneficia, quæ „fideles a Sanctis exposcunt. Neque enim auctores ipsi sunt, sed deprecatores & impetratores. Hoc apertissime intelligimus ex Augustino, „qui num. 7. sermonis sexti de St. Stephano hæc eloquitur: Ille tanquam servus orat - - - non ergo credamus, superbum esse Stephanum „cum putamus, quia virtute sua facit, quod facit. Per conservum beneficia sumamus, honorem, & gloriam Domino demus, Canales itaque,

Mm 2

„ que, ut ita loquamur, Sancti sunt, fons beneficiorum, Deus ipse
 „ est. “ b) Uterius mentem prodit, his verbis: „ Sic interpretor illa
 „ *Prudentii* carmina:

„ Denique doctor humi est: idem quoque martyr in Supernis
 „ Instruit hic homines, illinc pia dona dat patronos.

„ Item illa in Hymno de St. Cassiano:

„ Audit, crede, preces Martyr prosperrimus omnes
 „ Ratasque reddit, quas videt probabiles.

„ Ea quoque quæ canit ecclesia ipsa in Hymno Vesperarum in festo San-
 „ ctorum omnium:

„ Vos purpurati martyres
 „ Vos candidati præmio
 „ Confessionis exules
 „ Vocate nos in patriam.
 „ Choreæ casta virginum
 „ Et quos Eremus incolas
 „ Transmisit actis cœlitum,
 „ Locate nos in sedibus.
 „ Auferte gentem perfidam
 „ Credentium de finibus
 „ Ut unus omnes unicum
 „ Ovile nos pastor regat.

„ Nec alius est sensus hymni illius, quo eadem ecclesia utitur in festis
 „ Apostolorum ad Vesperas:

„ Præcepta quorum protinus
 „ Languor salusque sentiunt,
 „ Sanate mentes languidas,
 „ Augete nos virtutibus.

„ Quo enim modo id se consecuturam sperat Ecclesia, mox edocet,
 „ hæc profecuta:

„ Bona

b) *vid. l. c. p. 188.*

- „ Bona cuncta posce
- „ Monstra te esse matrem
- „ Sumat per te preces
- „ Qui pro nobis natus
- „ Tulit esse tuus.

„ Quibus verbis probabilem & dicta sua, & dicta sanctorum Patrum, quæ
 „ videntur aliquid multo majus Sanctis tribuere, interpretandi rationem
 „ præbet. c)

§. II. Subjungo statim præcedenti sequens caput, in quo quæstio-
 nem enodat, an Sancti per se, an alterius ope, & interventu, opem pro
 nobis impetrent. Pro more suo titubat, & hinc, & inde se vertit. Pri-
 mo concedere videtur, Sanctos, vi intercessionis Jesu, patrem orare, &
 nostras res ipsi commendare. „ Si Scripturam, *inquit*, consulas, Christus
 „ solus est, qui mundum reconciliavit in gratiam Dei, nobisque prome-
 „ ruit gratiam, & gloriam, & quæcunque salutis æternæ obtinendæ necessaria
 „ sunt. d) Rem iterum variis versiculis *Prudentii* de St. Vincentio probat:

- „ Miserere nostrarum precum
- „ Placatus ut Christus suis
- „ Inclinet aurem prosperam
- „ Noxas nec omnes imputet
- „ Adesto nunc & percipe
- „ Voces precantum supplices
- „ Nostri reatus efficax
- „ Orator ad thronum Patris. e)

Latet tamen iterum anguis sub herba, & dictum Christi fricat. Dixerat
 Jesus ad discipulos, *in illo die in nomine meo petetis, & non dico vobis,*
quia ego rogabo Patrem pro vobis, ipse enim Pater amat vos, quia vos me
amastis, & credidistis, quia ego a Deo exivi. Joan. Cap. XVI. vers. 23.
 In his verbis sibi quod puer in faba invenisse putat: namque verba in illo
 die, pro lubitu rapit. „ Porro, *inquit*, si illum diem, quem hic desi-

M m 3

gnat

c) *vid. l. c. p. 191. seq.*

d) *vid. l. c. Cap. XXIX p. 191. §. II.*

e) *vid. l. c. p. 193.*

gnat Christus, esse velis diem mortem Apostolorum subsequendum, id habeo, quod opto: nempe novimus degentes in cœlis Apostolos, si quid petierint Patrem in nomine Jesu, certo consecuturos: neque opus esse: ut Christus oret Patrem. f) Si vero esse velis diem futurum, dum adhuc viverent, tum id argumentationem subministrat, quam appelles a pari, forte etiam a fortiori. Si enim adhuc in hac vita degentes impetrare a Patre ipso possunt, quæ petunt, cur non poterunt impetrare degentes in cœlis? Opportunissima hic quoque est argumentatio Hieronymi. Si Apostoli, & Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? g)

§. III. Qua veritate Vener. Abbas verba: *Illo die petetis*, de morte intelligere possit, non video, quum ratio sit plana, Jesum loqui de resurrectione sua, & Spiritus Sancti effusione; qui expectatus, exoptatusque dies, tenebras dissipare, & clariorem Apostolis affundere debebat lucem. Quam explicationem suppeditat Theophylactus, ita sentiens: *Post resurrectionem, cum se exhibuisset vivum, per quadraginta dies, loquebatur eis de patre, magis mystica, & manifestiora.* h) Comprobat Cel. Calmetus, vir magnæ apud vos auctoritatis, hanc effati sacri expositionem: *Post resurrectionem, inquit, meam, nihil ultra ex me quæretis: nulla vobis erit necessitas, preces mihi effundendi: quippe pater meus vos voti damnabit. Statim ac ex eo aliquid in meo nomine petieritis: Amen, Amen, dico vobis; si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Postquam in cælum ascendero, non erit vobis causa, cur cum dolore me præsentem desideretis. Hinc Spiritus sanctus vos erudiet, consolabitur, tuebitur; inde Pater meus exaudiet vos, & quicquid ex eo petieritis, tribuet.* i) Ne quid de Celeberr. Friderico Adolpho Lampio dicam, qui per illum diem, nobiscum diem resurrectionis intelligit. k) Nihil lucratur Vir venerabilis, si diem futurum intel-

f) vid. l. c. p. 193.

g) vid. l. c. p. 194.

h) vid. ej. Commentar. in h. l. p. 793. Edit. Paris.

i) vid. ej. Commentar. in h. l. p. m. 792. Edit. laud.

k) vid. ej. Commentar. Analytic. Exeget. in Evangel. Joann. ad b. l. Tom. III. p. 336. Edit. Amstelod. 1726.

intelligit; neque fortius aliquod, ex hac ipsa interpretatione elicit argumentum.

§. IV. Opportunissimam putat Hieronymi argumentationem, quam affert: „ Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore constituti possunt, orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos. 1) Ego admodum levem, & infirmam esse statuo hanc rationem; quia maxima vivorum, & mortuorum est disparitas. Apostoli vivi suorum fidelium noverunt calamitates, sed defuncti desideria illa ignorant. Præsentes Ecclesiarum conditionem viderunt, rebus autem humanis functi suas ecclesias Deo commendarunt. Ecclesiis, quas condiderunt, jamjam devastatis, & paganismis corruptis, non præsunt, sed illas Christo, summo Ecclesiarum Episcopo, tradiderunt. Quam plus oculis suis amavit Div. Apostolus Paulus ecclesiam Philipensem, Deo in precibus commendavit, & preces fudit, hæc scribens: *Gratias ago Deo meo, quoties vestri venit in mentem, semper in omnibus meis supplicationibus, pro vobis omnibus, cum letitia supplicationem faciens?* Philipp. I. 3. 4. Omisit igitur hic div. Apostolus, ex Ven. Trombellii mente hæc: Oro quidem in hac fragilitate pro vobis, in terra degens, & vobis quævis bona a Deo Patre per Christum impetro. Sed evectus in cælum longe efficaciores erunt meæ pro vobis preces; tunc optima quævis a me sperabitis, & accipietis. Legat quæso, quæ de hoc argumento jam dixi.

§ V. Excutit alteram persuasionem, qua Sancti Patrem interpellent pro nobis; quia dicit Christus: *Pater vos amat.* Eligit tamen Belarmini sententiam, qua Sancti Christum orant, & eidem preces referunt nostras. His vero Christus satellitibus, & internunciis non opus habet, qui abiturus ex hoc mundo dixerat: *Ego sum vobiscum perpetuo usque ad finem seculi.* Matth. XXVIII. 20.

§. VI. Liberior nunc de hoc momento erit disceptandum. Eam omnes fere emunctæ naris Romanenses declinare student suspicionem, se nimis alte de Sanctis sentire, & se, ipsorum ope, & intercessionem

1) vid. l. c. p. 194. § VII.

cessionem percipere beneficia esse persuasos. Ipsos hujus persuasionis esse reos, quo demum se vertant, evidenter apparet. Utinam nobiscum sentirent, qui sic statuimus: *Omnia dona bona, & perfecta munera, superne sunt, descendantia, a patre luminum, apud quem nulla est mutatio, aut ulla conversionis umbra* Jacob. I. 17. O si nobis dextram, fidemque hoc in argumento darent, & crederent, omnia bona, æque spiritualia, ac temporalia per intercessionem Christi in nos redundare! En fidem nostram, verbis Christi innitentem: *quæcunque petieritis in meo nomine a meo Patre, daturus est vobis* Joa. XVI. 23. Ubi quæso dicit salutis nostræ vindex: Si postulaveritis a Deo per Mariam, accipietis. Illa enim me efflagitabit, illa suas preces interponet, & me impellet, ut ipsius, & vestris precibus dem locum. Nullum neque Mariæ, neque Sanctorum, quos defatigatis, in his verbis est vestigium. Nullum mandatum, de intercessionem ipsorum, in bonis petendis, nullum promissum de iis accipiendis. Quid igitur opus est, ut eos tanquam bonorum *impetratores*, ut loquitur Ven. Trombellius, invocemus? Sed res accuratius est investiganda.

§. VII. Quid si tibi, Ven. Abbas, quadruplici ratione demonstrarem; popellum Romanensium credere, bona a Sanctis ipsis, & non a solo Deo profluere? Levis est opera, contrariam, quam profiteri videris, tibi demonstrare Romanensium sententiam. Probo illam *primo, Sanctorum, quos veneramini, imaginum cultu; Secundo, miraculis per Sanctorum imagines factis; Tertio, vestris, quibus Sanctos exornare soletis, inscriptionibus; Quarto, vestris, quæ Sanctis offertis, donariis, & tabulis votivis.*

§. VIII. Hæsitant, & Euripo sunt mutabiliores ecclesiæ Romanæ doctores, & nesciunt, eloquantur, an fileant, quæ occultant, de virtute & potestate imaginum figmenta. Hoc sane laborant Romanenses vitio, ut aliter scribant, aliter sentiant. Si ipsorum de imaginibus, primo oculo aspexeris confessionem, putaveris, eos omnem omnino imaginibus Sanctorum denegare, & divinitatem operandi miracula, & conferendi beneficia potestatem. Si vero cultum ipsum pensitaveris, utrumque offendes. Satis sobrie de imaginum virtute, quæ nulla est, sentire videntur, Patres concilii Tridentini, qui hæc publice sunt professi: *Imagines Christi, inquit, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem*

tionem impertiendam statuimus: non quod credatur, inesse aliquam in
 iis divinitatem, vel virtutem, propter quam sunt colenda. m) Cui publi-
 co Tridentini Concilii fidei symbolo, statim addam Concilii Moguntini,
 a Sebastiano Archiepiscopo ad annum 1549. celebrati tesseram. Quæ licet
 fuerit tantum Synodus provincialis; tamen a Pontificiis admittitur. De-
 cretum hujus concilii ita sese habet: Cum utilis, & legitimus imaginum
 usus intra eos limites contineri merito debeat, ut simplex populus non ipsas
 imagines adorare, aut fiduciam in eis ullam ponere, sed quem adorare
 quosque honorare, & unde omnia bona sperare debeat, per imagines discat
 recordari: Nos pravae superstitionis viam præcludere volentes, omnibus loco-
 rum ordinariis injungimus, ut, si forte in territoriis suis, ad imaginem
 aliquam concursus fieri, & homines ad ipsius imaginis figuram respectum
 habere, & quasi quandam divinitatis opinionem illi tribuere animadvert-
 rint, ipsam imaginem, adhibitis prius in concilium Theologis, & Christia-
 narum antiquitatum scientissimis, juxta ac pientissimis viris, pro causa
 qualitate aut tollant, aut mutent, & aliam, a prima notabili quantitate
 differentem exponant, ne rudis populus, in intellectu suo depressus, & ideo
 per media corporalia ad divina erigendus, spem suam contra ecclesie inten-
 tionem, in corporali, & quidem certa imagine, privata phantasia, atque
 inbatione collocet, quasi in illa sit quædam necessitas, ut per eam & non ali-
 ter inducatur Deus & Sancti id facere, quod petuntur. n) Hac specie in-
 duti incedunt utriusque concilii Patres admodum venerabiles. Attentius
 jam nobis in hæc Patrum decreta erit inquirendum. Primo id agunt, ut
 errorem Ethnicorum, qui divinitatem, & potentiam aliquam suis idolis,
 & simulacris inesse crediderunt, a suo imaginum cultu declinent. De-
 monstrat enim Arnobius; gentiles credidisse, Deos, seu genios his,
 quæ efformaverant, inhabitare simulacris. Arnobius cum Paganis disce-
 ptans nobis persuasionem gentilium circa imagines & simulacra accurate
 expressit his verbis: Erras, inquit, & laboris. Nam neque nos æra,
 neque auri, argentique materias, neque alias, quibus signa conficiunt,
 eas esse per se Deos & religiosa decernimus numina: Sed eos in his coli-
 mus,

N n

mus,

m) vid. Concil. Trident. Sess. XXV. apud Pallavicinum Lib. XXIV. Cap. V.
 p. m. 297.

n) vid. Harduin. Tom. IX. can. XLII. p. m. 2122.

mus, eosque veneramur, quos dedicatio infert sacra, & fabrilibus facit inhabitare simulacris. o)

§ IX. Nihil sane Christiano nomine, hac gentilium superstitione est indignius. Sed Isthmum perfodunt Romanenses, qui omnem hanc superstitionis notam obliterare audent. Si enim nulla Sanctorum imaginibus vis inesse creditur, evanescit omnis miraculorum ratio, vana est Sanctorum per imagines invocatio. Quid enim mihi a nuda imagine est sperandum? Secundo videntur hi egregii Ecclesiæ Christianæ patres conscripti pravæ superstitioni obicem ponere, quando decernunt ejusmodi imagines, quæ superstitionem alunt, esse tollendas, aut mutandas: Re vero ipsa superstitionis, & stuporis sunt nutritores, quando aliam imaginem a prima *notabili quantitate differentem apponendam* injungunt. Hoc ipso non minuitur, sed augetur superstitio. Sic peccandi illecebræ, & delinquendi lenocinia non remouentur, sed ad aliud quoddam superstitionis objectum diriguntur. Pone, Domine *Trombelli*, Sanctum vestrum Nerium, miraculis clarum esse superstitionis, & idololatriæ auctorem, Ducenique. Pone, hunc sanctulum ex Romani Episcopi decreto removeri, ne populi superstitio increbescat; sed St. Eulogium in ejus locum substitui: quæro nunc ex Te, Venerande *Trombelli*: num hæc medela ad auferendum omnem stuporem, & vanitatem sit sufficiens? Superstitio, quam, sublata Nerii imagine, expuleris, tamen in Eulogii imagine usque recurret. Omnis peccandi causa, & remota, & proxima est removenda. Res non aliter est comparata, quam si malesano & mentis non compoti cultum, quo se ipsum petere posset, subtraxeris, sed alia nocendi media, ignem, funem, gladium, & venenum apposueris. Quid si Moses vitulum quidem aureum comminuisset, quia idolum; sed in locum ejus Osiridis aut Scarabæi imaginem erexisset? Putasne, illum bene suo functum esse officio, & Israelitis omnem peccandi præripuisse ansam? Non putassem, viros, quos gravitas decet, in rebus seriis adeo ludere posse. Et quod tertio, fere est ridiculum, sancti Patres eo dementiæ sunt delapsi, ut *privatam phantasiam promoverent, & augerent*. Increpant eos, qui privata phantasia, alicujus Sancti imaginem seligunt, & suam spem in illa collocant, ipsi vero hanc phantasiam evulgant. Si Episcopi Romani hos Sanctos non excogitassent, neque eos hac dignitate, & miracula operandi potestate donassent, nullius Sancti
ado-

o) vid. Arnobii Lib. VI. p. m. 103.

adoraretur imago; quia ignoti nulla est cupido. Omnis igitur peccandi culpa in Episcopos Romanos, & eos, qui ecclesiæ præfunt, pleno gurgite redundat.

§. X. At enim vero libet ulterius filum texere, & Romanensibus demonstrare, se non ab omni liberos, immunesque esse errore, quo Sanctorum imaginibus vis quædam & virtus mala averruncandi, & beneficia conferendi affingitur. Præter Durantum nullos alios excitabimus, asserti nostri testes. Hæc vero est *Duranti* sententia: *Extra omnem*, inquit, *controversiam est, Sanctorum imagines mirifica designare miracula, ut & debilibus valetudo bona per eos concilietur, sæpeque in somniis apparentes optima quæque nobis consulant.* p) Sic Sanctorum imagines hac gaudent potestate, ut somniantibus apparere possint. Vigilans forsitan Durantus somniat. Nostrarum nunc est partium, ut confessos convictosque reddamus Romanenses, se, quem demum in angulum se vertant credere, Sanctos ipsos per imagines facere miracula & conferre beneficia. Probamus, quam agimus, rem, & fidem nostram omni ex parte liberamus; *primo* ad miracula, per Sanctorum imagines perpetrata, tutissimi provocantes. Non solus *Germanus*, Constantinopoleos Episcopus, horum miraculorum debuccinator est, quando scribit: *capitula vero sunt, quæ dicunt, per imagines diversas Deum operatum miracula, de quibus multi multam historiam texere volunt, ut puta infirmitatum medelas, quas & ipsi nos experti sumus, & circumventionum resolutiones, quas in somniis per picturas crebro conspeximus.* Porro maxime omnium manifestissimum, & nullam controversiam, vel ambiguitatem sustinens est, quod imago, quæ pridem *Sozopoli Pisidiæ intemeratæ Dei genitricis* fuit, ex depicta palma sua unguenti emanationem profuderit. Cujus miraculi testes sunt multi. q) Plena horum miraculorum sunt Sanctorum acta. Antiqua, & imis animi medullis infixæ est, prodigiorum per imagines editorum persuasio. Nec insolens est, imagines Sanctorum in Italia nonnunquam lacrymas effundere, ingemiscere, & varia morborum genera depellere. Sed ad hanc lacrymosi *Januarii statuam* hoc apponere libet:

Ut fleret oculos erudiere (monachi) suos.

N n 2

Ast

p) vid. de Ritibus Eccles. Cathol. Lib. I. Cap. V. p. 60.

q) vid. Harduin. Tom. IV. in Epistol. ad Thom. Claudiopolit. p. 239.

Ast enim vero nihil novi de his imaginum lacrymis dicitur, sed Gentilium figmenta recoquuntur, quorum idola, & Deorum, Dearumque simulacra sæpius sæpiusque faissimas profuderunt lacrymas, quod facile probare possum testimoniis, omni exceptione majoribus. Testis est *Li-
vius*, qui de Apollinis simulacro hæc tradit: *Cumis in arce Apollo tiduum
ac tres noctes lacrymavit.* r) Et *Virgilius*:

Et mœstum inlacrymat templis Ebur aeraque fudant. s)

Nec minus *Silius Italicus* sententiæ meæ est assertor:

— — atro sanguine flumen,
Manavit Jovis in templis, lacrymæque vetusta
Effigie patris large fluxere Quirini. t)

§. XI. Urgemus porro Sanctorum inscriptiones, quæ miram
quandam sanctitatis, & virtutis auram spirant. Id facile daremus, &
condonaremus Romanensibus, si vitium ipsorum in mera consisteret ar-
rogantia, & pomposo Sanctorum titulo; sed quo nomine has excusent in-
scriptiones, quæ Sanctis potestatem mala repellendi, & bona conferendi
tribuunt, non videmus. Inscriptio *St. Georgii* omnibus miseris, inopi-
bus, & quovis calamitatis genere conflictantibus, nihil nisi fausta, &
prospera annuntiat:

NVMINI
DIVI GEORGII
POLLENTIS, POTENTIS
INVICTI. u)

Oculi miserorum hac pascuntur inscriptione, & omnia bona, a tam pol-
lente, potente, & invicto *Georgio* sibi promittunt. Placet statim aliam
ejusdem *Georgii*, & sui socii *Stephani* addere inscriptionem, quæ prorsus
sesquipedalis est:

DIVIS

r) vid. *Lib. 43. cap. 13.*

s) vid. *Georg. L. I. vers. 479.*

t) vid. *Lib. VIII. vers. 646.*

u) vid. *Baldonii Epigraphic. p. 422.*

DIVIS
PRÆSTITIBVS, IVVANTIBVS
GEORGIO, STEPHANOQVE
CVM DEO OPT. MAX. x)

Tam multa promittunt Sanctorum inscriptiones, quæ ubique leguntur. Præsto esse, & juvare dicuntur *Georgius*, & *Stephanus*. Quæ utraque ratio virtutem, & potentiam involvit. Nemo enim tam cæcus est, qui non sentiat has Romanensium latebras. Si itaque invocatur, & adoratur *Georgii* imago, credat necesse est homuncio, quod Sancti *Georgii* anima gaudio cœlesti donata, aut alius, nescio quis, adsit genius, qui præsto est ad auxilium ferendum. Sanctus *Georgius*, quantum ex ejus inscriptione legimus, juvat, & fert opem. Ecquis, bone *Trombelli*, ex hoc monumento non colliget, *Georgium* per suam vim, & potestatem hæc beneficia vobis conferre? Sunt itaque Sancti ex vestra sententia internuntii, & ipsorum imagines tantæ sunt auctoritatis, & virtutis, ut auxilium vobis ab iis sit expectandum, petendumque longe uberrimum. Sin autem minus id efficiant, nihil juvabit earum aspectus; nihil valebunt preces vestræ ad Sanctorum imagines effusæ. Velint, aut nolint, nobis concedere debent Romanenses, se credere, Sanctos, eorumque imagines non omnis virtutis, & auxilii inopes esse.

§. XII. Et quid opus est verbis, quum tertia pro nostra sententia militet ratio. Tot, tantaque donaria, quibus ornatae conspiciuntur Sanctorum imagines, nobis sunt documento: Sanctos non omni ope, & virtute esse destitutos. Quid quæso opus est donis votivis? Quid opus est oscillis? Quid opus est tabulis? Quid denique imagunculis? Prorsus Ethnicorum redolent foetorem, & lacunas, hæc, quæ Romana ecclesia observat, instituta. Solemne fuit gentilibus, donariis sua liberare vota, aut his ipsis signis, si auxilia fuorum, quos imploraverant Deorum, senserant, suum animum erga ipsos declarare gratum. Simulacra horum Deorum, sæpius his donariis, oscillis, & tabulis adeo fuerunt onusta, ut vix conspici potuerint. *Livius*, rerum Romanarum scriptor, de Aesculapii templo, & imagine nobis tradit: *Tum, inquit, donis dives erat, quæ remedium salutarium agri mercedem*

N n 3

x) vid. *Inscript. apud Boldonium in Epigraphic. p. 649.*

cedem sacraverant Deo. y) Quæ vero offerre solebant suorum Deorum imaginibus donaria, fuerunt imagunculæ, oscillæ, & pictæ, seu votivæ tabulæ. Non raro gentiles vel totius corporis, vel hujus, quæ læsa fuit, partis, auro, argento, aut æri incisæ, vel etiam ligno, & alia materia effectas suis, quos propitios senserant, Diis sacrarunt imagunculas. Gruterus, rerum antiquarum sagacissimus, & studiosissimus venator, talem tabellam marmoream, quæ putatur stetisse in templo Aesculapii in Insula Tiberina, & quæ apud Bernardum Mafæum Cardinalem olim asservata est, nobis exhibet. Placet nobis versionem antiqui scribendi generis apponere, quam nobis tradit his verbis Gruterus: *Hisce diebus, Cajo cuidam cæco, oraculum edidit. Veniret ad sacrum altare, & genua flecteret; a parte dextra veniret ad levam, & poneret quinque digitos super altare; & elevaret manum, & poneret super proprios oculos. Et recte vidit, populo præsentem, & congratulante, quod grandia miracula fierent, sub Imperatore nostro Antonino. Lucio affecto lateris dolore, & desperato ab hominibus omnibus, oraculum reddidit Deus: Veniret; & ex tribomo tolleretur cinerem, & una cum vino commisceret, & poneret supra latus. Et convaluit, & publice gratias egit Deo, & populus congratulatus est illi. Sanguinem revomenti Juliano, desperato, ab omnibus hominibus, ex oraculo respondit Deus: Veniret; & ex tribomo caperet nucleos pini, & comederet una cum melle per tres dies. Et convaluit; & veniens publice gratias egit, præsentem populo. Valerio Apro militi, cæco, oraculum reddidit Deus. Veniret, & acciperet sanguinem ex gallo albo, admiscens mel; & collyrium conficeret, & tribus diebus uteretur, supra oculos. Et vidit, & venit; & gratias egit publice Deo. z)* Ven. Montefalco, cujus nomen & honorem nulla delebit oblivio, varias ethnicorum imagunculas, & oscillas in effigie in suis operibus profundissima eruditione refertis exhibet, & pro eo, quo est veritatis candore, & studio circa has imagunculas, & tabulas votivas tam cordate sentit: *Aesculapii tabula*, inquit, *apud Gruterum ita singularis est, ut eam prætermittere non liceat. Ibi demonum credulos homines decipientium fallaciam animadvertas, vel potius sacerdotum fraudem, calliditatemque, qui homines sub-*
ornabant

y) vid. ej. Libr. XLIV. 28.

z) vid. ej. Inscription. Roman. de Diis dedicat. p. m. LXXI.

ornabant ad morbos miraculaque fingenda. a) At utinam desiisset cum paganismo miracula fingendi libido! Instruuntur adhuc in Romana ecclesia talia alios decipiendi mancipia, quæ non raro tam aperte mentiuntur, ut vel Mopsus dolum suboleat. Lubens mihi ab his ridiculis miraculis tempero, ne risum movere, & Romanenses ludibrio exponere videar. Satis est, me non ex ingenio, sed ex auctoribus fide dignissimis hæc asseruisse.

§. XIII. Alterum donariorum apud Gentiles genus fuerunt tabulæ, quæ historiam, & rem gestam enarrarunt. Quorsum respexit *Tibullus*:

Nunc, Dea, nunc succurre mihi; nam posse mederi,

Picta docet templis multa tabella tuis. b)

In transitu moneo, duplicis fuisse generis tabellas apud Gentiles votivas. Aliæ ob vota Diis præstita simulacris appensæ; aliæ ob grati animi signum imaginibus affixæ. Ubi vota concepissent ethnici, ea plerumque tabellis inscribebant, conscripta obsignabant, obsignata Deorum statuis affigebant. Voti vero compotes facti has tabellas solvebant, id est, lacerabant, ac Diis, ea, quæ promiserant, persolvebant. Remotis igitur his prioribus tabulis, quibus vota exhibebantur, alias, quæ gratum declarabant animum, & auxilium, quod senserant, accurate enarrabant, appendebant, quod ex variis inscriptionibus, & tabulis votivis, præter laudatos auctores, Cel. *Brouerius* de *Niedeck* perpulcre demonstravit. c) Dubium plane nullum est, quin hæc consuetudo ex gentilium promanarit fonte, quam tamen ecclesia Romana nostra adhuc ætate conservat, ut merito subrideat *Polydorus Virgilius*, ita sentiens: *Inde (ab Hercule instauratore) ergo valuit consuetudo, ut Saturnalibus & Cereri missitarentur, & sigilla, id est, oscilla, arte fictili fingerentur, ac venalia exponerentur, quæ homines pro se ac suis piaculis Diti, aut Saturno offerrent. Hæc quodam modo nostra vaticinantur sacra. Nam sic & nos eadem ex cera sigillaria, hoc est, imagunculas templis offerimus, & oscillas: Quoties enim pars ali-*
quæ

a) vid. ej. *Antiquit. Explicat. & Schemat. illustrat. in figuris* Tom. II. Part. II. Lib. X. Cap. IV. V. p. 247. & sqq.

b) vid. ej. *Eleg. l. 3.*

c) vid. ej. *Lib. de Vet. & Recent. Populor. Adorat. Cap. VI. p. 77. sqq.*

qua corporis laesa fuerit, ut puta manus, pes, mamilla, statim vota facimus Deo, & ejus Divis, quibus mox recuperata sanitate illam manum, illum pedem, illam mamillam ex cera formatam offerimus. Quae consuetudo sic increbuit hactenus, ut istius modi sigillaria ab hominibus ad reliqua animalia transferint. d) Nec omittenda est Ven. Montefalconis circa has tabulas votivas observatio. Excitasse, & apposuisse illam, neque legisse poenitebit. Singulare esse putat, quod votivi gentiles plerumque in suis inscriptionibus exprefferint, se hoc ex consilio, aut jussu Deorum fecisse. Quam observationem nobis suggerit Vener. Montefalco, ita sentiens: *Observatum*, inquit, *dignissimum est, in iis inscriptionibus, quae vota exprimunt, eos, qui inscriptiones ponunt, saepe dicere se jussu cujusdam numinis id exsequutos esse. Sic in superiori inscriptione, qui votum solvit, ait, se id agere ex praecepto Jovis Optimi maximi: in alia autem Bellonae monito. Aliquando vero monitum se in somno accepisse dicunt, ut cum legitur, somno monitus, vel somno monita. Prajudicata opinio cum desiderio conjuncta, haec somnia parere facile poterat. In multis inscriptionibus haec vota post visum quodpiam facta dicuntur his verbis: ex visu, aut ex viso, aut visu monitus. Haec visa nihil aliud fuisse videntur, quam ipsa somnia. Alio item modo haec monita accipiebantur, scilicet per omina, de quibus infra dicendi locus erit, & sic exprimebant: viso omine, quae omnia infinito pene, & numero, & genere erant.* e) Nihil in Romana Ecclesia his votivis donariis est sanctius, quibus ornatae conspiciuntur Sanctorum imagines, ut hebes esse videatur, qui non intelligat, Romanenses his grati animi notis palam edocere, his Sanctorum imaginibus, quae moliantur, & ut cum Comico loquar, comuntur, aliquam juvandi inesse vim & virtutem. Si Deus fons est, & origo omnium, quae sentimus, beneficiorum: ecur non donaria Deo ipsi, aut Christo, offertis? Si Episcopus Romanus Te, Ven. Abbas, singulari honoris titulo ornaret, male certe ageres, si non ipsi Episcopo Romano gratias referres, sed gratiae mentis documentum Sancto Pamphilo, Quirino, aut Silvano Gazæo erigeres. Beneficia, si Deo accepta ferimus, eidem debetur laus, & grati animi signum, non autem Sanctis.

d) vid. ej. *Libr. de Inventor. rer. Lib. V. Cap. I. p. m. 397.*

e) vid. *Antiquitat. Explicat. & Schematibus illustrat. in figuris Tom. II. Part. I. Cap. VII. de votis §. IV. p. 253.*

EXERCITATIO XX.

DE

SOCIA, QUÆ FINGITVR, SAN-
CTORVM IN EXPOSCENDIS BE-
NEFICIIS ET AVXILIIS FE-
RENDIS, OPERA.

AD CAP. XXX. p. 198.

Paucis lineis hoc in capite declarat Ven. *Abbas*; „Sanctos ferendæ no-
„ bis opis esse cupidos aliorum etiam Sanctorum suffragia, & adju-
„ menta non recusare. a)“ Paucis igitur etiam ad hoc, quod nullius
momenti est, respondeo, verbis argumentum. Sic cum Viro Ve-
nerab. disputo! Aut singulorum Sanctorum preces ad impetranda auxilia
sufficiunt, aut minus. Si singulorum preces ad impetranda sufficiunt benefi-
cia, quid opus est, ut alios Sanctos in subsidium precum, & intercessionem
vocent, ut veluti vi unita, eaque fortiori, Deum adeant: Sin minus validæ
sunt singulorum Sanctorum preces, vicem illorum, qui Sanctos tutelares
sibi seligunt, doleo: Nullum enim ab his ipsis auxilium est sperandum.
Inopes sunt solatii, & auxilii Sancti, separatim considerati, & nisi primæ
magnitudinis Sancti, inferioris potestatis Sanctorum sublevent inopiam,
nihil ipforum intercessionem valebunt. Sic Hecatombe quasi opus est, si
Deus desideria nostra exaudire debet. Solius Christi mediatorium non sa-
tis est officium, neque, ut ex genio Romanensium loquar, unius Sancti
intercessio sufficiens est: plures accedere debent internuncii: quum tamen
solius Abrahami deprecatio pro tota regione, si paucus piorum numerus
offenderetur, esset valida. Gen. XVIII. 32. Rursus Ven. *Abbatis* argu-
mentum sic excipio. „ Si totus, ut ait, angelorum chorus, “ b) sua
addit suffragia; sequitur, omnes Sanctos in universum pro nobis interce-
dere, quod nos libenter concedimus. Corruet igitur de singulari San-
ctorum intercessione figmentum, & nostrum, de universali Sanctorum
oratione, pro universa ecclesia, ejusque membris confirmabitur argu-
mentum.

a) vid. p. 198. l. c.

b) vid. l. cit. p. 195.

EXERCITATIO XXI.

QVA

SANCTORVM MERITA, IN INTERCESSIONE, FICTA REPELLVN- TVR, ET DICTA SACRI CODI- CIS VINDICANTVR.

AD CAP. XXXI. p. 200. & c. XXXII. p. 201. seq.

§. I.

Graviter in veritatem impingit nostram Ven Abbas, qui de inter-
cessionis modo sentit: *Sanctos præter merita Christi, & sua*
ipsorum merita, tanquam valida petitionis adjumenta, Deo of-
ferre. „ Sed præter, *inquit*, infinita merita Sanctissimi illius
„ filii Jesu Christi, quibus multo maxime fidunt Sancti, sua quoque Pa-
„ tri offerri ab iisdem Sanctis, didicimus tum ex aliis id judicantibus (&
„ certe id innuit etiam Maximus Taurinensis in sermone in S. Cyprianum
„ nuper allegato) tum manifesto ex Joanne Chrysostomo in homilia de
„ Sanctis Bernice, & Prosdice Virginibus, & in homilia in Juventinum,
„ & Maximinum, martyres, e quibus nuper testimonia desumpsimus, ad
„ quæ vos amando. “ a)

§. II. Paucis. Putat se modum dissolvissè, sed verius dixerim, ob-
scurasse. Merita Sanctorum ad impetranda beneficia nobis æque nihil,
æo Sanctis ipsis proficiunt. Omnis causa meriti proprii in Sanctis exsu-
lat: *Nam gratia inquit Apostolus estis salvati per fidem, idque non ex vobis.*
Dei donum est: non ex factis, ne quis se jactet. Eph. II. 8. 9. Quum
igitur Sanctis sua, si quæ fuissent, ad salutem, & bona acquirenda nihil con-
ferre potuerint merita; nullum certe ex his operibus, quæ fingis, superero-
gationis in alios redundare potest emolumentum. Nec ea, quæ tantopere lau-

a) *vid. p. 200. l. c.*

laudas, sunt merita, sed opera, eaque aliena, Spiritus nempe Sancti gratia, excitata. Quæ igitur putas merita a Sanctis in medium afferri posse? Et quale præsidium ab illis mortales expectare cogitas? Abrahamus Deo pro Sodomitis supplicans sua non recensuit merita, sed omnium inops, ad misericordiam Dei in sua deprecatione confugit. Gen. XVIII. Sancti, quorum pietatem commemorat Christus, Matth. XXV. Omne suum meritum a semetipsis declinant, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, ut paverimus? aut sitientem, ut potum dederimus? v. 37. Dixerat enim Christus: Adeste beati Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab orbe condito. v. 34. Sed omnem omnino meritorum causam præsciderat. Appellat hos urbis suavissimæ cives benedictos, qui gratia Dei vitam æternam sunt consecuti. Quin imo titulus, possidete regnum, non est mercenarius, sed hæreditarius, ut optime observat B. Rappoltus, Theologus nostræ Academiæ pereximius. b) Detrita enim est, quæ a vocula enim c) petitur ratio, quæ non est causalis rei, sed assertionis Christi. Putaverim, totam rem conficere posse Chrysostomum, qui propria negat merita, & illa vivis neutiquam proficua esse futura, simul declarat. Ceterum, inquit, laudando probos, ostendit quanta eos a principio charitate complectatur. Venite namque, ait, benedicti Patris mei, possidete præparatum vobis regnum a constitutione mundi. Quibus bonis hoc nomen compensari potest, ut benedictus sis, & a Patre ipso benedictus? Unde autem tanto dignati sunt honore? quænam est causa hujus? Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitivi, & potastis me, & quæ sequuntur. O quantæ gloriæ, quantæ beatitudinis hæc verba sunt! nec dicit, accipite: sed hæreditate, quasi propria, quasi paterna, quasi vestra, quæ vobis a principio debebantur. Nam antequam nati sitis, quia sciebam, vos hujusmodi futuros, hæc vobis a me præparata fuere. d) Et post pauca. His igitur rationibus isti (qui nulla bona opera fecerunt) non injuria puniuntur, & illi etiam, si mille talia fecerint, per gratiam tamen coronantur. Gratia nam-

O o 2

que

b) vid. Op. Theolog. Disput. IV. §. XXXVII. de necessitate bonorum oper. p. m. 1582.

c) γὰρ

d) vid. ej. Commentar. ad h. l. Op. Tom. I. p. 678. Edit. Paris.

que omnino illa benignitas est, ut pro rebus minimis & vilissimis cæleste regnum, & tantus honor tribuatur. e)

§. III. Satis est absconum, si dixeris, illos, qui coram Deo non meritis suis niti possunt, aliis suis operibus succurrere posse! Ubi unquam Sanctus tam insulse a Deo petiit: *redde mihi, quod debes*: Concede vivis, quæ ob merita mea mihi sunt superflua. Se ipsos omnibus, quibus a Deo exornantur, donis, & beneficiis indignos judicant beati, suas coronas, ad Dei solium abjicientes, & dicentes: *Dignus es, Domine, qui gloriam, & honorem, & potestatem accipias, quoniam tu omnia condidisti, eaque tua voluntate, & sunt, & condita sunt*. Apocal. IV. v. 11. *Si unusquisque sua vivit fide* Habac. II. 4; aliorum merita alteri non profunt. Nam ea, quæ nos non fecimus ipsi, vix ea nostra putat Deus. Neque alienæ gratiæ nos is facit participes, qui unicuique retribuit secundum sua opera. Rom. II. 6. Deus non Sanctorum merita, quæ coram ipsius facie examinata, sunt impura, & imperfecta, sed Christi mediatoris meritum intuetur, & ex hujus, nempe Christi, plenitudine, *sumsimus gratiam*. Joa. I. 16. Nullius Sancti opera, meritaque, in nos promanant. Legat, si volupe est, quem libentius, ut satis apud Romanenses celebrem, adduco, Ven. Calmetum, hæc ita interpretantem: *Christus fidei, justificationis, adoptionis, gloriæ nostræ autor est; ille hæc omnia nobis suo sanguine peperit, atque per gratiam suam opem tulit, ut revocationi suæ cooperaremur, illecebras suas sequeremur, consiliis suis obsecundaremur, dignos promissionibus nos præberemus, atque bonis operibus electionem nostram confirmaremur*. Ipse mortales omnes invitat, ut veniant ad se: *fidei janua nationibus omnibus patet. De plenitudine ejus omnes accepimus*. Et paucis interpositis. *Dedit nobis gratiam super gratiam: Maximam omnium gratiarum copiam; nos refoveritissime bonis cumulavit; omnium generum beneficia largissime in nos effudit*. f)

§. IV. Incrustat Venerab. Abbas errorem suum, Cap. XXXII. & hoc pigmento dealbat: „Ajo itaque, locum acquisitioni novi meriti non

„ ex-

e) *vid. c. l. p. m. 679.*

f) *vid. ej. Tom. VII. Commentar. ad h. Joa. I. p. 668. & 669.*

extare in paradiso; extare vero locum præmio ejusdem meriti. Porro ad præmium spectare voluit Deus impetrationem beneficii alteri conferendi. Neque vero id alienum est a recta ratione, aut a frequentibus, nobisque familiaribus exemplis. Annon recta ratio nobis persuadet, argumentum esse non leve, quod diligamur ab aliquo, si nostri causa, & interventu alios etiam muneribus, & honore afficiat? Hinc ad principem, per illius amicos plerumque confugimus, id recepturi, quod nos ipsi orantes minime reciperemus, & crebro conspiciamus eos, qui suis præclare gestis regis animum sibi devinxerunt, tametsi dignitates eas, & summos honores obtineant, quos sua merita exposcebant, adeo, ut novos acquirere jam non possint; adhuc tamen juvare alios, & regem beneficentiorum iis efficere, qui ad se confugere. “ g) Re- coquit jam detritum, de principe, exemplum, quod ad intercessionem Sanctorum nihil valet. Nam Deus non opus habet his internunciis, qui se solum, remotis arbitris, invocandum demandavit. Princeps non est omniscius, nec novit suorum civium desideria; non est omnipræsens, nec videt, quibus excrucientur ærumnis. Opus habet ministris, qui preces aliorum exponunt. In Deo hoc humanæ infirmitatis signum frustra quæsieris. Sancti, si sunt in loco beatitudinis, præmia ipsi accipiunt, & non aliis conferunt. Christus rerum nostrarum iudex longe justissimus, ipse hæc præmia retribuit piis, & Sanctos præmiorum dispensatores non constituit, nedum, ut vivis propter merita beatorum, ex mente Vener. Trombellii, præmia retribuere soleat. Dixit Servator noster: *qui vicit, illi ego ipse dabo sedere in meo solio, ut ego quoque victor consedi cum meo Patre, in ejus solio.* Apoc. III. 21. Se hæc bona non propter Sanctorum merita, sed ex libera gratia se daturum esse promittit.

g) vid. l. 6. p. 202. §. II.

EXERCITATIO XXII.

QVA

DVO ARGVMENTA AB VTI-
LITATE, ET EFFICACIA PRECVM,
QVAS SANCTI EMITTERE DICVN-
TVR, DESVMTA, BREVITER
DILVVNTVR.

AD CAP. XXXIII. p. 208.

Leve est, quod affirmare audet Ven. *Trombellius*, de intercessione argumentum. Duabus utitur rationibus. Prima est utilitas, altera est efficacia, precum nostrarum pro aliis, ut convertantur. „ Quantum vero, *inquit*, a nostris precibus juvari alii possint, „ luculentissime inter cæteros testatus est Augustinus, dum hæc protulit. „ Cur enim non potius ita dicitur: Et si qui sunt nondum vocati, pro „ eis, ut vocentur, oremus? Fortassis enim sic prædestinati sunt, ut no- „ stris orationibus concedantur, & accipiant eandem gratiam, qua ve- „ lint, atque efficiantur electi. a) “ Paucis respondeo, quum hoc argumentum a communione vivorum, & mortuorum, eorumque caritate jam sit devictum. Pro vivis rite oramus, ut convertantur, quia ad illum locum, e quo nulla remeandi datur facultas, & copia nondum sunt dejecti. Quod pietatis officium nobis diligenter Apostoli inculcant. Pro mortuis non oramus: Nam si bene vixerunt, & pie emortui sunt, nostris non indigent precibus; sed ex affectu pio ipsis fausta quævis apprecamur. Hæc igitur pia vota fuerunt primitivæ ecclesiæ orationes pro mortuis, quod est alterum *Viri Venerabilis* argumentum. Mentem nostram de his, in defunctorum memoriam, orationibus olim habitis, jam supra exposuimus, quare jam retrahimus vela.

a) *vid. h. c. p. 209. §. 3.*

EXERCITATIO XXIII.

DE

PRECIBVS SANCTORVM, PRO
VNIVERSA ECCLESIA EFFVSIS.

AD CAP. XXXIV. p. 210. cap. XXXV. p. 212.

cap. XXXVI. p. 216. & cap. XXXVII. p. 219.

§. I.

Altioris est indaginis, quam adstruit Ven. *Abbas*, quæstio, de precibus, & intercessionibus Sanctorum non modo pro tota ecclesia, sed & pro peculiaribus, ut loquitur Ven. *Abbas*, personis effusis. „ Ostenditur, *inquit*, non modo pro tota ecclesia, sed & pro peculiaribus, etiam personis, & indigentis orare, & a Deo beneficia suis precibus impetrare Sanctos. “ a) Recenset duobus capitibus, quibus utimur ad infirmendam Sanctorum intercessionem, pro individuis rationes, quibus deinceps occurrit. Primum argumentum, quo Sanctos rerum nostrarum nescios esse dicimus, infringere studet. „ Hos, *inquit*, impetus, & vafras artes contemnet is, qui noverit, a Patribus antiquissimis, & fide dignissimis sæpe nos fuisse edoctos, revera a Beatis nostra conspici. Is etiam, qui noverit, probabiles explicationes, ac rationes hujusce rei proponi a nostris: qui denique noverit, minime necesse esse ad suffragationem, atque opem ferendam nobis, ut compertas habeant quaslibet res nostras Sancti. “ b)

§. II. Perdifficilem hanc Theologorum quæstionem parum solide probat. Dubia quædam affert Patrum effata, quæ rem minime faciunt totam. Athanasium suæ sententiæ Patronum affert, & de auctore merito anceps est: „ Sane auctor quæstionum ad Antiochum, seu Athanasius is fuerit, seu quispiam alius, hæc eloquitur. De animabus Sanctorum non est dubitandum. Nam & post mortem & in die judi-

„ cñ

a) *vid. p. 210.*b) *vid. l. c. p. 216. §. I.*

„ cii cognoscent omnia,“ c) Si de his Patrum placitis nobiscum vult disceptare, per transennam licebit Ven. Viro, ex eodem Athanasio, aut alio, quis demum sit, auctore, reponere dictum, quod plane contrarium edocet. Non objiciet, auctorem, quia ex principio ejus disputo, & auctorem, quem ille affert, non alio, quam ipse, auctoritatis æstimo dignor. Audiat Ven. Trombellius Athanasium de statu animæ a corpore separatæ sic sentientem: *Anima deposito corpore, neque bonum aliquod, neque malum operari potest. Visiones enim, quas cernimus, de eis illic dispensative Deus ostendit ad commoditatem. Sicut enim lyra, si non habuerit pulsantem, vana videtur, & otiosa: Ita & anima, & corpus, a se utrinque separata, nihil operari possunt. Sanctorum igitur animæ, a Sancto Spiritu incitatae, cum angelis in regione vivorum Deum laudant & tripudiant.* d) Quod ex hoc auctore, de omnium rerum notitia, cujus participes esse fingit animas, asserit, ego pari opera destruo. Videt itaque Ven. Abbas, infirma esse, quæ affert Patrum testimonia. Auctoritatem facile dictis concilio ex Tertulliano, qui non dicit, nostra conspici a Sanctis, sed eos esse rerum, quæ in hoc terrarum orbe geruntur, nescios. Cur enim, inquit, non putes animam, & puniri, & foveri in inferis, interim sub expectatione utriusque judicii in quadam usurpatione & candida ejus: Quid ergo fiet in tempore isto, dormiemus? Atenim animæ nec in viventibus dormiunt: corporum enim est somnus, quorum & ipsa mors cum speculo suo somno. Aut nihil vis agi illic, quo universa humanitas trahitur, quo spes omnis sequestratur. Quid amplius vis esse, post mortem confusa spe, & incerta expectatione ludentem; an vitæ recensum jam, & ordinationem judicii inhorrentem, semper autem expectat anima corpus, ut doleat aut gaudeat. e) Hæc nullo alio adduxi fine, quam eo, ut intelligat, mihi non deesse Patrum effata, quibus uti possem ad repellenda ipsius tela. Neque peccarem: nam hoc operculum tali patella esset dignum.

§. III. Quid enim magis inconcinnum est hoc, quod ex Severiano Gabalitano affert, documento: „ Chrysostomus, seu potius Severianus Gabalitanus, quum dixisset, verissime de se affirmasse Mariam sanctissimam: Beatam me dicent omnes generationes, subinde hoc sibi opponit.

c) vid. p. 216. §. II.

d) vid. Athanas. Op. Tom. II. Question. ad Antioch. Quest. XXXIII. p. m. 349.

e) vid. Tertull. Opp. Liber de Spectaculis. Cap. XXXIII. p. m. 579.

„ nit. Et quid illam juvat istud, si non audit? Tum vero ad hunc mo-
 „ dum respondet. Imo vero maxime audit, eo quod in loco est splen-
 „ dido, in regione Vivorum Mater salutis. “ f) Maria apud omnes,
 quotquot Christi nomen profitentur, gentes, magno est in pretio, &
 ab illis mater Jesu prædicatur, sed apud prudentiores, & selectio-
 res Christianos non adoratur. Satis habet, quod ipsius memoria adhuc
 durat. Nemo nisi solus Deus audit, quæ ipsi deferuntur laudes. Et si
 audiret Maria, non gauderet, sed ingemisceret, & hunc detestaretur
 cultum. Ludicra proinde nobis apponit *Vir Venerabilis*, quæ quidem
 superstitiosi, sed prudentiores & sagaciores viri non credunt. Insolens
 est, quod ex *Prudentio* de Eulalia magno cum hiatu recitat:

„ Ossibus altar & impositum,
 „ Illa Dei sita sub pedibus,
 „ Prospicit hæc, populosque suos
 „ Carmine propitiata fovet. g)

§. IV. Pergit nunc ad cap. XXXVII. ut evincat, quæ supra adduxerat,
 argumenta, e codice sacro desumpta. Primum dictum apud Jobum extat
 cap XIV. com. 21. & ita fluit: *Sive nobiles fuerint ejus filii, non sciet? sive*
ignobiles, non ad illos attendet, seu intelliget? Ad quod Jobi dictum hæc
 addit: „ Eum Jobi locum, *inquit*, quem adversus nos intorserunt, multis
 „ modis explicatum video. Philippus Presbyter in Commentariis in
 „ Job edocet, tantum abesse, ut hujusmodi testimonium obsit scientiæ
 „ Sanctorum, ut potius mirum in modum faveat: legendum est enim
 „ cum interrogatione, & de Sanctorum scientia, quasi de indubitata re
 „ pronunciandum. En quæ tradat Scriptor sane non contemnendus.
 „ Sive nobiles, sive ignobiles filii ejus: (qui per baptismum ex Deo nati
 „ sunt) non intelliget? Per se pronuntiandum est, ut sit sub quadam in-
 „ terrogatione confirmantis sermo, non denegantis: id est, omnino in-
 „ telliget quasi Deus. “ h) Ipse ambigit, & quam seligat sententiam,
 ignorat. Arridet ipsi sui Gregorii Magni explicatio: „ Aptissime, *in-*
 „ *quit*, Gregorius M: Sicut enim hi, qui adhuc viventes sunt, mor-
 „ tuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vita in carne
 „ viventium post eos qualiter disponatur, nesciunt: quia & vita spiritus

P p

„ longe

f) vid. pag. 216.

g) pag. 217.

h) pag. 219.

„ longe est a vita carnis: & sicut corporea, atque incorporea diversa
 „ sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de anima-
 „ bus sanctis sentiendum non est: quia quæ intus omnipotentis Dei cla-
 „ ritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid, quod
 „ ignorent. Sed carnales quique, quia amorem præcipuum filiis impen-
 „ dunt, hoc eo Beatus Job nescire postmodum asserit, quod hic vehe-
 „ menter amaverunt: ut siue nobiles, siue ignobiles sint filii, nesciant,
 „ quorum eos semper cura fatigabat. “ i) Non tantopere hoc urgeo di-
 ctum, quum nondum sit evictum, agere illud de mortuorum statu. De
 interrogatione nullum plane est dubium. Hac itaque stante sententia, ni-
 hil impedit, quo minus hæc verba Jobi, de misera mortalium conditio-
 ne interpretemur. Jobus tristissimam hominum sortem contemplaturus,
 forte hæc in verba erupit: O quam misera est rerum humanarum condi-
 tio! Filii mei emortui sunt, nec ullam, cum jam gravioris essent æta-
 tis, ab iis accepi lætitiā, nec ipsis misere mortem oppetentibus concur-
 rere potui. Parum interest: num verba; an nobiles sint futuri, k) de opi-
 bus, vel de gloria, & dignitate sumas. Nec aliena sunt, ut recte de-
 monstravit B. noster *Sebastianus Schmidius*, verba, non sciet, l) & intelli-
 get, m) quorum primum non nudam intelligentiam, sed & sensum, &
 affectum, & gaudium, alterum vero attentionem ad juvandum significat. n)
 Quem verborum sensum haud coactum etiam admittit Cl. Renat. Andr.
Kortumius, o)

§. V. De statu viventis, aut jam moribundi, qui curam suorum libe-
 rorum deponit, & quod illis acciderit, ignorat, & vester Caspar *Sanctius*, &
 Joannes de *Pineda*, uterque Societatis Jesu alumnus, hoc dictum intelligunt.
Sanctius ita sentit: *Per sequitur Jobus humana vitæ conditionem unde-
 quaque vexatam & miseram. Si filii desint, magnus est parentibus dolor,
 & ignominia, maxime apud Hebræos, qui in maledictis audiebant nul-*
lam

i) vid. p. 220.

k) זכבדו

l) לא ידע

m) לא-יבין

n) vid. ej. *Commentar. ad h. l. p. m. 613.*

o) vid. ej. *Commentar. in Job. ad h. l. p. 122.*

lam suscepisse prolem, qui parentum referret effigiem, & memoriam conservaret in posterum. Ecclesiast. XXX. 4. Mortuus est pater, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se. Si vero filiis abundat, neque hoc parentis mortem consolabitur, quia nescit, an suscepti filii, in quorum vita ipse quoque quodam modo vivet, nobiles futuri sint, vel ignobiles: an propagata soboles futura sit illustris virtutis, & gloria, an execrabile dedecoris monumentum, quæ parenti egregio turpes allinat ignominie labe. p) Et Venerabilis de Pineda ita statuit: Emissus homo, & expulsus ex vita hac, atque dimissus a Dei manu conservatrice viventium omnium perget ad inferos, ubi neque ratio, neque sapientia, neque scientia est; non enim cognoscunt, quid apud nos agatur, neque curare possunt, quæ ad suos pertinent, quæ ignoratio ingentis cujusdam miserie genus est. Tum etiam, ut Olympiod. & Polychr. indicant, docere videtur Job, nullam miserum hominem ex iis, quæ post eum futura sunt, utilitatem capere; quæ enim, & quanta post ejus interitum, soboles, & filiorum progressio fuerit, & cujusmodi generis propagatio, pusilla, an ampla, ignorat: ut tacite admoneat, speciosam numerosamque sobolem non magni fieri debere; nam morituro homini nihil istorum fructum aliquem affert, similiter divitiæ, & ignobilitas filiorum, anxium, & metu mortis perculsum parentem, nihil videntur juvare. q) Ab hac sententia quoque stat Cel. Jo. Mercerus asserens: Ita hinc, homo quum moritur, emigrat, & prorsus discedit, ut nihil jam cum viventibus commune ei sit, neque curet, aut sciat, sive opulenti sint, & clari liberi, quos post se relinquit, sive inopes, & obscuri, atque abjecti. r) Dabo vero hoc Vener. Trombellio, ejusque sententiæ socio, Gregorio M. hunc locum de statu mortui esse intelligendum. Unde quæso probabit, inferni, caliginisque incolæ res humanas ignorare; beatitudinis vero hæredes easdem scire? Quæro ex Gregorio M. quorsum Jobum referat? Num ad damnatos, an ad beatos? Postremum mihi concedit. Argumentor nunc: si Jobus, qui beatus omnino est dicendus, & qui faciem Dei visurus erat, profitetur, se nescire ea, quæ liberis post mortem accidant, minus tuto de Sanctis intimam rerum, quæ in terris aguntur, notitiam affirmare possumus. Saltem hoc Jobi effatum, si de mortuorum statu sumatur, magis est pro parte negante, quam affirmante.

P p 2

Fru-

p) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 589. 590. Edit. Antw.

q) vid. ej. Commentar. Tom. I. ad h. l. p. 670. Edit. Colon.

r) vid. ej. Commentar. in Job. ad h. l. p. 109.

Frustra reposueris : Jobum tunc temporis rebus humanis adhuc interfuisse, & nondum ad Dei conspectum, & ejus commercium fuisse admissum, & proinde futuram beatorum conditionem ignorasse. Quam excusationem facile amplector, & nunc ex Venerabili *Abbate* ediscere cupio : unde certo sciat, aut a quonam Sancto audiverit, hanc esse beatorum sortem, eamque illorum felicitatem, qua rerum humanarum conscii sint appellandi ? Neque Jobus hanc notitiam post mortem sibi pollicetur, neque Scriptura sacra hoc tradit arcanum.

§. VI. Quod ex Ecclesiaste nobis movet dubium, iisdem fere retundimus argumentis. Dictum, quod vindicare allaborat Ven. *Abbas*, s) ita fluit : *Mortui autem nesciunt quicquam, nec est amplius eis merces, cum oblivioni tradita sit memoria ipsorum.* t) Planum est, loqui Ecclesiasten de statu animæ post mortem æque pii, ac impii. Nulla est ratio, ob quam de statu impii Bellarminus verba hæc interpretetur : quia de mercede bonarum actionum, & boni nominis, apud posteros, memoria videlicet pia, agit Salomo, regum in Oriente facile sapientissimus. Bene B. noster *Martinus Geierus* in hoc commentatur effatum : *Mortui autem nesciunt quicquam; Nempe eorum, quæ in seculo hoc geruntur; sicuti limitatio hæc mox subjicitur vers. 6. Non est eis portio, in seculo hoc in cunctis, quæ fiunt sub sole; ac proinde cum nesciunt, frui etiam rebus illis ignoratis nequeunt.* u) Tametsi hæc B. nostri *Geieri* expositio in se sit satis solida, & concinna; placet tamen ei Cel. *Thomæ Cartwrighti*, Cantabrigiensis Theologi, addere sententiam, quæ multum lucis adhuc affundet. Ipsi persuasum est, agere Ecclesiasten de vana Atheorum persuasionem, qua vivi, qui rebus his caducis frui possent, demortuis feliciores essent dicendi. Post mortem nullam futuram esse mercedem, & voluptatem. Illos Sardanapali, & Vitellii socios reprimat Ecclesiastes. Sic horum heluonum occurrit persuasionibus. *Quod autem, inquit, dicunt, nihil sciri post mortem, falsissimum est : cum pii ea, quæ jam ex parte cognoscunt ut pueri, ut qui in speculo faciem intuentur, ut in anigmate, tum demum perfecte cognoscent : impii vero ipso sensu ira divina, & experimento cruciatuum, qui illos ma-*

nent,

s) pag. 220.

t) vid. *Cobel. Cap. IX. v. 5.*

u) vid. *ej. Commentar. in Cobel. ad h. l. p. 344.*

nent, plus scituri sunt, quam vellent, piprum nempe completam omnibus numeris beatitatem, atque suam ipsorum consummatam infelicitatem. x)

§. VII. Redeo igitur nunc in viam, liberius adhuc cum Ven. Trombellio de precibus Sanctorum, pro tota ecclesia effusis, acturus. Levicense hoc de intercessionibus Sanctorum, videtur Pontificiis, argumentum, quod citius, quam asparagi coquantur, discuti possit. Putant enim, beatos Deo esse presentes, & in Deo, tanquam in speculo omnia videre. Hæc urget Schelstratenius e Synodo Hierosolymitana, commemorans: *Sed aliquis dicet, illi (Sancti) nesciunt, neque intelligunt nostras orationes. Cui respondemus, etiamsi ipsi per semetipsos nesciant, neque audiant nostras preces, nihilominus per revelationem, & divinam gratiam, quam Deus abunde ipsis largitus est, cognoscunt, & audiunt, sicut Eliseus novit illud, quod famulus fecit in via. IV. Reg. V. 27. Præterea omnes illi Sancti cognoscunt, & audiunt necessitates eorum, qui ipsos invocant, per revelationem divinam. y)* Immortalem, quæ fragili hoc corporis utitur domicilio, animam nostram, depositis mortalitatis exuviis vires, quibus instructa est, intelligendi, cogitandi, reminiscendi & volendi amittere, citra destructionem ipsius essentiae nemo dixerit. Manet itaque anima nostra ad sedes beatas delata, in sua essentia, sed certis circumscripta limitibus, nec tantum accipit notitiæ rerum, quæ in terris aguntur, accessum augmentumque, ut, aut per se, aut per speculum aliquod Deitatis, quod Romanensibus per somnium incidit, nostram conditionem, & sortem, qua adhuc in peregrinatione nostra fruimur, intelligere possint. Testam jamjam a Theologis confractam resarciunt minuti sedis Apostolicæ defensores, qui hæc talia nobis obtrudunt. Speculum Deitatis est res mere imaginaria, & ad nauseam usque detrita. Notitiam vero rerum, quæ in terra geruntur, neque per naturam, neque gratiam habere possunt. Non per naturam, nisi eos Semi-Deos, & omniscios finxeris; non per gratiam; quia eximii hujus gradus, ut creaturæ, non sunt capaces. Recte Celeb. Joannes Pridosius Theologus Oxoniensis statuit. *Invocatio Sanctorum, inquit, præsupponit scire, posse, velle, debere. Sed Deus solus est κατὰ φύσιν ὁμοιωσις i Reg. VIII. 39. ubique præsens, & potest, quod petimus, præstare; vult, ut illum accedamus, & ex misericordia infinita aures ha-*

P p 3

beat

x) vid. ej. *Metaphras. & Homil. in Libr. Ecclesiast. ad h. l. p. 345. Edit. Amstelod.*

y) vid. ej. *Act. Eccles. Oriental. Part. II. p. 611.*

beat apertas, ad preces supplicantium. Atqui de Sanctorum non constat scientia (Abraham nescivit nos Es. 63.) minus de potentia, nihil de voluntate, nec magis de eorum munere mediatorio & intercessorio. z) Ut B. Gerhardum, qui hoc argumentum solide excussit, præteream. a)

§. VIII. Costerus autem eum, quo semel est imbutus, odorem servat, nec nobis victas dat manus, ut potius multa nobis de cura Sanctorum in cœlis, pro vivis in terra, magna cum pompa objectet somnia, asserendo, & strenue asseverando: Constat, Sanctos in cœlo regnantes cum Christo hæc terrena curare, & administrare. Poterunt igitur beneficio gloriæ suæ, quicquid reges potestate, quicquid opulenti divitiis, quicquid docti sapientia. Si ergo reges exercitu hostes profligant, divites egenis subveniunt, medici arte curant, id præstare possunt Sancti non minus, quam id præstiterunt angeli. b) Unde hæc hauserit Costerus, & quo certitudinis fundamento nitatur, quod asserit: Constat, Sanctos terrena curare & administrare; nescimus, nisi forte hoc arcanum velut aureum imbrem in ipsius gremium dimiserit Sanctus quidam tutelar. Rem autem retractare, & colore aliquo obducere allaborat Cel. Natalis Alexander Sorbonicus, qui virtutem, & potestatem specialem morbos curandi, aut alia miracula efficiendi Sanctis in tantum esse attribuendam putat, in quantum ipsorum preces in hoc felicissimo beatitudinis statu, ad depellendos omnis generis morbos sint validæ. Inde ita edisserit: Non est existimandum, Sanctis certos morbos sanandi potestatem quasi viritim adscriptam sic esse, aut curationum dona ita esse inter eos divisa, nihil ut alii possint in eorundem sanatione morborum. Id enim, a pietate, & ecclesiæ sententia, usuque supplicationis alienum est. Bene hæc, si per transennam legeris, dicta putaveris. Sed statim ovinam, qua indutus est Natalis, deponit pellem: Pie tamen, inquit, Dominum oramus, ut quemadmodum olim ad preces Sanctorum quosdam morbos depulit; ita eosdem eorum intercessione nunc pellat. Sic precari possumus Dominum, ut, quemadmodum, orante St. Petro, socrum ejus a febribus liberavit; ita nos a febrium ardoribus liberare dignetur. c) Sic misere

z) vid. ej. Op. Theol. Lect. XV. de Sanctor. Invocat. § 9. p. m. 212.

a) vid. ej. Confess. Cathol. Lib. II. Part. II. Art. X. Cap. II. p. m. 1000.

b) vid. ej. Enchirid. Controvers. de Venerat. Sanctor. cap. XXII. p. m. 652. conf. Andr. Fabr. Leodii Harm. August. Conf. ad Artic. XXI. p. 320.

c) vid. ej. Theolog. Dogmatic. Tom. II. Lib. IV. Art. VII. p. m. 575.

misere se detorquet hic Theologus Parisiensis, ut insulsa Romanæ ecclesiæ commenta celet, & dissimulet. Invocatur *St. Rochus* ab iis, qui peste sunt infecti, quia olim hoc contagio conflictantibus opem tulisse fertur. Davides non ad Patriarchas, sed ad Deum hac in calamitate confugit. 2. Samuel. XXIV. v. 17. *St. Apollonia* adoratur, tanquam patrona ab iis, qui dentium sentiunt dolores: Nam sub Decio Imperatore ipsi dentes excusserunt, ut fertur, hostes. In promptu igitur hujus medelæ causa est, quia *Apollonia* dentibus misere est privata; ergo facile huic morbo mederi poterit. *Petronilla* a febris liberata, aliis in hoc morbi genere succurrere potest. Subrident prudentiores Ecclesiæ Romanæ viri, & fidem, quæ ex recentioribus horum Sanctorum martyrologiis hauritur, non sine ratione vocant in dubium, quum neque res ipsa, neque certum tempus innotescat. Quod argumentum his credulis sedis Apostolicæ nugatoribus Celeb. objicit *Tillemontius*. d) Demonstrant quæso nobis testimonium, in quo ad Sanctos in calamitatibus nostris ablegamur.

§. IX. Erubescant necesse est Romanenses, si negent, se auxilia, quæ senserunt, suis non adscribere Sanctis. Quodsi enim hæc beneficia suis, quos implorarunt, Sanctis non debeant; quid opus erit gratæ mentis signis, votis, & donariis, quæ suis Sanctis deferunt? Quid opus est ossibus, manibus, digitis, & aliis rebus, auro, & argento conflatis, vel pictis, in honorem Sancti suspensis? Si Sanctorum imagines in templis conspexeris, videbis eas undique fertis, & donis coruscare, ut de *St. Philippo Nerio* nobis commemorat *Aringhus*. e) Hæc igitur sunt dulcia Romanæ ecclesiæ decipiendi lenocinia!

§. X. Sed in viam, qua egressi sumus, redimus, & his cæcutientibus Sanctorum cultoribus, ulterius nostram, de Sanctorum intercessionibus, objicimus dubitandi rationem, qua statuimus, Pontificios complures invocare sanctos homines, mere imaginarios, qui vel nunquam extiterunt, vel adeo dubiæ & incertæ sunt ætatis, ut, quos invocent Sanctos, sane ignorent. Merito itaque auctor sermonum, quos in religionem emisit, hoc urget argumentum, asserendo: Pontificios invocare homines imaginarios,

d) vid. ej. *Memoires pour servir à l'Histoire Ecclesiast.* Tom. I. Art. XL. des diverses choses attribuées à St. Pierre de Ste Petronille p. m. 497. seq.

e) vid. ej. *Rom. Subterr.* Lib. I. Cap. XXX. p. m. 171. sqq.

narios, qui nunquam extiterunt. Sancti complures, ut Sanctus Maurus, Polychronius, Firminus, Viton, Auctoribus prorsus sunt ignoti. Ignoratur tempus, quo sanctitate sua inclaruerint, nescitur tempus, quando vixerint. Ipsorum vita est valde dubia, & incerta, & ea, quæ de iis legimus relata, non ab auctore coævo, sed à compilatoribus in subsequentibus demum seculis Sanctorum actis sunt inserta. f)

§. XI. Nullis autem, ut argumentum persequamur, opus habemus documentis, quibus demonstrandum est, beate defunctos non in lethargo aliquo, alto quasi latere somno sepultos, sed esse superstites & rerum præteritarum maxime memores. Dicta enim adsunt, quibus probamus: Sanctos in cœlis in genere rerum suarum, aut bene, aut secus gestarum non prorsus esse nescios. Specialem autem, & intimiorem hujus vel illius, quod vivis in terra accidit, facti notitiam iis assignare nefas est. Nam talis notitia naturæ, & conditioni demortuorum prorsus repugnat. Ex generali quadam, ambigua, & dubia rerum scientia, ad specialem aliquam hujus, vel illius rei perfectam, & intimam notitiam concludere haud licet. Pone, quæso, *Trombelli*, damnatum a visione Dei beata, ceu Deitatis speculo, ut tibi indulgeam, longissime remotum, unde, quæso ea, quæ in mundo geruntur, noverit, nisi ex præsentia illorum, qui sunt cruciatuum, & malorum suorum focii? Pone, beatum, qui ad adyta, & Dei conspectum accessit. Putasne forsitan, ipsum e conspectu Dei, veluti e speculo rerum humanarum conditionem, & statum esse collecturum, quum nobiliora adsint hujus beatæ visionis momenta? Visio Dei beatissima, qua piæ animæ fruuntur, non conceptum omniscientiæ, cujus redduntur participes, sed ideam omnis beatitatis, gaudii, & quietis exprimit. Apposite jam de hac defunctorum, qua gaudere dicuntur, rerum humanarum notitia, dubia, & manca, judicavit sua ætate *St. Augustinus*: *Magnam, inquit, quidem esse quæstionem, nec in præsentia differendam, quod sit operis prolixioris, utrum vel quatenus, vel quomodo ea, quæ circa nos aguntur, noverint Spiritus mortuorum. Verumtamen, quod breviter dici potest, si nulla illis esset cura de nobis, non diceret Dominus, dixisse illum divitem (Luc. XVI. 28.) qui tormenta apud inferos patiebatur: habeo ibi quinque fratres, ne & ipsi veniant in locum hunc tormentorum. Sed quomodolibet intelligant, qui hoc aliter intelligere conantur. Et quia fatendum est, non esse consequens,*

ut

f) vid. *Entretiens sur la religion* p. 272. sqq. à Rotterdam 1709.

ut si sciunt mortui suos vivere, quia nec in locis pœnarum eos vident, ubi dives ille erat, nec in requie beatorum, ubi Lazarum & Abraham, quamvis longe agnoscebat, ideo eos etiam, quæ circa eorum, caros aguntur, vel lata vel tristia scire necesse sit. g)

§. XII. Jure proinde optimo in suis, quibus undique premebantur Israelitæ, calamitatibus, ad ignorantiam, & auxilii inopiam Abrahami, & Israelis, qui tamen Dei commercio fruebantur, provocant. Nescios eos esse eorum, quæ iis evenierant, in suis enixis, quas ad Deum effundunt, precibus cum dolore profitentur. *Despice e cælo: Quia tu pater noster es: Siquidem Abraham non cognoscit nos: & Israel non agnoscit nos: Tu Jehovah pater noster, redemptor noster a seculo nomen tuum est.* Jes. LXIII. 16. Quod tamen effatum sugillat Ven. Abbas: & alio sensu vestit; eo videlicet, quo Sancti quidem norunt mala suorum; attamen ob gravia illorum crimina, pro illis non interpellant. „ Alii sic accipiunt, inquit, „ ut fateatur Iesaias, Judaicum populum negligi, & veluti nesciri, id est, „ omnino non diligi, sed plane contemni a Patriarchis suis, Abraham, „ & Jacob, eorum animos alienantibus, & multitudine, & fœditate criminum, quibus se polluerant Judæi, qui sceleribus suis se indignos effecerant, qui veluti filii agnoscerentur & diligerentur ab Abraham & „ Jacob. Non multum videtur id abesse ab eo, quod alibi docuimus, videlicet viros sanctissimos interdum forte non deprecari, quod videant „ immania adeo viventium scelera, ut indigni sint plane, quorum miseretur Deus; aliusque pro iis deprecetur, & advocatioue fungatur. “ n) Enixam Ven. Abbas impendit operam, ut hoc Iesaiæ effatum Romanensium sententiæ & interpretationi reddat propitium. Quam iam dudum interpretandi rationem elegit *Piscator*, ipse jam recoquit, & amplectitur, asserendo; crimina hujus gentis tam horrenda, & immania esse, ut Abraham & Israel sibimetipsis pudori ducant, se tam degeneres, & suo nomine prorsus indignos reliquisse liberos, quorum ne quidem meminisse in suis deprecationibus apud Deum velint. Erubescunt, ut rem planius exprimam, parentes, ob liberorum scelera, & omnem amorem erga eos,

Qq

qui

g) vid. St. Augustini *Enarrat. in Psalm. CVIII. Op. Tom. IV. p. m. 914. Edit. laud.*

h) vid. p. 321.

quibus tamen mortalibus a natura nihil dulcius est datum, ex animo quasi extinguunt, & illorum memoriam penitus expellunt, ita quidem, ut illos pro suis liberis non agnoscant, neque ipsorum sustineant curam. Ita rem Israelitarum deperditam se habere Ven. Abbas sibi quidem, sed non mihi persuadet. Nullum in hoc effato conspicitur argumentum, quod intercessionem Sanctorum faveat. Verba enim, quibus utitur Esaias, nihil minus quam hanc Abrahami & Israelis suggerunt deprecationem. Timidius cum Deo agunt deperditi Abrahami posterii, & omnem, qua alias innitebantur, fiduciam & præpeditam deponunt persuasionem, se esse filios Patrum, quos Deus in deliciis habuit, & suis, de nascitura felicissima generis humani sobole, exornavit promissis. Quas alias erexerunt, jam dimittunt cristas, asserentes: Abraham nos *nescivit*, i) & Israel nos non *agnovit*. k) Quæ verba non solum notitiam, sed & curam rei, & auxilium, ut harum vocum fert ratio, significant. Prima enim vox, *scivit* l) in codice sacro accuratam rei alicujus cognitionem tradit, quod ex Cel. Mario a Calasio, m) Edmundo Castello, n) & Guilielmo Robertsonio o) facile addiscitur. Alterum verbum *agnovit* p) nec minus est significans, & hanc exprimit conditionem, qua quis rerum a se alienarum nullam amplius habet notitiam, neque ullam sustinet earum curam, qua in hujus vocis notione laudatissimos auctores, Calasium, q) Castellum r) & Robertsonium s) habeo consentientes. Et si vel maxime hujus vocis notio de indignatione, & odio foret sumenda, & ex Deut. XXXIII. 9. אחיו לא הכיר, fratres non agnovit, seu ex justo zelo interfecit, ut traditur, Exod. XXXII. 26. probanda; res tamen non esset acta.

i) לא ידענו

k) לא יכירנו

l) ידע

m) vid. ej. Concordant. Sacr. Biblior. Hebr. Tom. II. ad b. v. p. 412. Edit. Rom.

n) vid. ej. Lexic. Heptaglott. Tom. I. ad b. voc. p. 1597. Edit. Londin.

o) vid. ej. Thesaur. Ling. Sanct. ad b. v. p. 290. seq. Edit. Lond.

p) נכר

q) vid. ej. Concordant. Hebr. Tom. III. ad b. v. p. 158.

r) vid. ej. Lex. Heptaglott. Tom. II. ad b. v. p. 2510.

s) vid. ej. Thesaur. Lingu. S. ad b. v. p. 592

acta. Sensus proinde huc redit: Ignoti sumus patribus nostris rebus humanis ereptis, nec in statu felicissimo constitutis, ullum ab iis nobis sperandum est in calamitatibus nostris auxilium. Spem in ipsorum meritis collocatam habemus nullam, sed tuam, o Pater cœlestis, imploramus, & pressis tenemus manibus misericordiam. Ecquis ex vero dixerit: Abrahamum illos habere odio, qui Deum vera fide appellabant patrem, & redemptorem? Quod argumentum magno cum pondere urget Vener. Magnif. D. Læscherus. t) Non e vestigio hæc colligo, sed celebriorum Romanæ ecclesiæ Doctorum auctoritate munio. Suffragatur nostræ sententiæ Sanctius, qui in hæc verba ita commentatur: Profitentur Israelitæ & affirmant: se neminem parentem agnoscere præter Deum: ab illo uno sperare omnia: neque magis pendere ab Abraham, Isaac & Jacob, quam si illi non essent nati, aut, quod ad præsens institutum idem est, quam si ab Abraham aut Israel cogniti non essent. Nam qui ab aliquo cognitus non est, sane ab eo nihil est, quod speret. Porro nescire, aut non cognoscere aliquem, idem est, quod non curare, contemnere, aut alienum ducere, cujus rei exempla sunt obvia. u) Nec dissidet Cornelius a Lapide, qui hæc tradit: Sensus est: Abraham & Jacob jam pridem mortui non habuerunt nostri curam (imo nos non cognoscunt) sed suorum tantum filiorum, qui tum vivebant; eos enim solos videbant & cognoscebant: tu vero, o Deus, es pater noster, qui nos ab omni seculo novisti & habuisti curam & providentiam, qua nos ex Ægypto, Babylone, aliisque arumnis mire liberaisti. In te ergo omnes spes nostras collocamus, te imploramus, non Abraham: tui filii sumus, non Abrahæ. †)

§. XIII. Duo itaque, quæ & excitati commentatores facile concedunt, disputationis nostræ sunt argumenta. Unum, quod Judæi profitentur: Abrahamum & Israelem, in suo, quo jam degunt, statu rerum Israeliticarum, esse expertes & inscios. Alterum, quod non in ipsorum meritis, sed in sola Dei misericordia quærendum sit auxilium. Age, venerabilis Trombelli, expone rationem, qua probes, Abrahamum & Jacobum quidem scire posterorum calamitates, sed nullam jam pro ipsis suscipere, ob peccata, intercessionem? Quo ex loco demonstrabis, jam antea

Qq 2

hos

t) vid. Collect. Script. de Statu Anim. post mort. p. 696.

u) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 698.

†) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 523.

hos Patres pro suis posteris interpellasse? sed jam ob scelera ipsorum non intercedere velle? Affer effatum, quo persuasionem suffulcire possis? Quo dicto probas, hos patres antea pro filiis morigeris orasse? Nulla hujus rei adest nota. Edocent Israelitæ; hos Patres nullam suorum habere notitiam: *nescivit nos Abraham, & non agnovit nos Israel*. Si vero harum rerum sunt nescii, neque interpellatio habet locum. Si itaque ignorarunt hi Israelitarum Duumviri, Abraham & Israel, gentis suæ vexationes, non suas interponere potuerunt apud Deum preces. Israelitæ hoc certissime credentes, nullas neque in hoc, neque alio effato ad illos emiserunt preces. Ex eo apparet, hæc verba de beatorum agere statu, qui singularem, & intimam rerum nostrarum notitiam non admittit. Satiùs agit Bellarminus, qui veritatem nostram affirmat, licet eidem novum aliquem adjiciat errorem. Profitetur; *his patribus in limbo degentibus non esse revelata, quæ in terra agebantur*. x) Non urgeo jam absonum hoc discrimen, quod circa ignorantiam beatorum patrum V. T. qui in limbo fuerunt; & revelationem beatorum, qui novo testamento, visione Dei fruuntur, cum Bellarmino non pauci fingunt, hoc saltem ex ipsius sententia elicio argumentum: Patres sive in limbo, sive alio quopiam in loco fuerint, has Israelitarum angustias prorsus ignorasse. Destruitur proinde hoc effato Sanctorum intercessio, quam Cel. Guil. Perkinsus hoc adoritur argumento: *Quodsi, inquit, Abraham non norat posteritatem suam in beatitudine constitutus; utique, neque Maria, neque Sanctus Petrus, neque ullus Sanctorum demortuorum noverit nos, multo minus sciverit necessitates nostras: ac proinde etiam non poterit ullam specialem pro nobis apud Deum intercessionem præstare*. y)

§. XIV. Alterum orationis momentum est, quod non suis meritis, sed soli misericordiæ divinæ confidunt; *Tu es pater noster, & redemptor*. Nullam in majorum suorum fide, meritis & operibus ponunt fiduciam; quoniam hæc præsidia exiguæ opis, & nullius plane auctoritatis futura esse prævidebant. Auxilium implorant divinum. Sensus huc redit: *Agnoscimus quidem patres majoresque nostros, Abrahamum & Jacobum; sed cum illi dudum desierint, & quo sunt statu nostri nullam habere possint curam,*

x) vid. ej. Op. Tom. I. de Sanct. Beatit. Lib. I. Cap. XX. p. 218.

y) vid. ej. Op. Tom. I. Contröv. XV. Cap. II. p. 446.

ram, & rationem, nullum nobis afferre possunt subsidium aut opem: proinde ad ipsorum merita non confugimus, sed nostram fiduciam in sola Dei gratia ponimus, ut recte sensum suggerit Cel. Campeg. Vitringa. z) Quæ Pontificiorum argumenta a negatione talis cognitionis specialis; a sanctorum patrum ante adventum Christi statu; a cognitione approbationis, quam hic imprimis Vener. Abbas urget; & a modo revelationis petita, prorsus enervavit, & confutavit B. Augustus Varenius, Rostochiensis Theologus apprimè hic appellandus. a) Res adeo certa est, excludere hic Israelitas omnia patrum suorum merita, omnes ipsorum deprecationes, & omnem fortis suæ notitiam, ut Vener. Calmetus vel coactus in nostram descendere sententiam necesse habeat, ita rem proponens: *Abraham pater noster nobis amplius opem ferre nequit: Te unum habemus, Domine, a quo auxilium præstolari possimus.* b) Id autem Romanensibus quodammodo damus, orare posse defunctorum animas in genere, pro incolumitate, & salute totius ecclesiæ, quæ adhuc in castris degit. Suam de hoc argumento fidem nostri Augustinæ confessionis auctores ita expresserunt: *De Sanctis concedimus, quod sicuti vivi orant pro ecclesia universa in genere; ita in cælis orent, pro ecclesia, in genere, tametsi testimonium nullum extet de mortuis orantibus in Scripturis; præter illud somnium, sumtum ex libro Maccabaorum poster.* c) Quam confessionem nos admittimus, sed non ut dogma fidei, quod, ut B. Feurbornius recte monet, *Sacræ Scripturæ testimonium habere oportet; sed concedimus, quod sancti hominum defunctorum spiritus in cælis orent pro ecclesia, in terris militante, tantum in genere, non autem pro hoc, vel illo homine, in individuo, afflictionibus singularibus subiecto.* d)

z) vid. ej. Commentar. in Jesaiam Tom. II. ad h. l. p. m. 1016.

a) vid. ej. Comment. in Jes. ad h. l. p. m. 381.

b) vid. ej. Commentar. ad h. l. Tom. V. p. m. 643.

c) vid. Apolog. August. Confess. Articuli. XXI. p. m. 356.

d) vid. ej. Op. Theol. Fascic. IV. Disputat. VIII. de intercessione Christi §. X. XI. p. m. 697.

EXERCITATIO XXIV.
IN QUA
MODVS, QVO DEFVNCTI RE-
RVM HVMANARVM CONSCII ESSE
DICVNTVR, RITE DILVITVR.

AD CAP. XXXVIII. p. 225.

§. I.

Non est mortale, quod audet Venerabilis Abbas, qui nobis modum aliquem, quo rerum nostrarum gnaros fingit Sanctos, magna cum veritatis specie obtrudit. Quadruplicem sibi efformat modum. „ Primus, *inquit*, quidem est ille videndi cognoscendi-
„ que quasi naturalis modus, quem Platonici, & Patres fortasse non pau-
„ ci animis corporeo carcere solutis assignaverunt: quos animos, ex hoc
„ ipso, quod materialibus vinculis liberi essent, putaverunt, res hasce
„ nostras multo melius cognoscere. Alter modus est positus in angelo-
„ rum nunciis, a quibus Sancti intelligere plurima de nobis possunt.
„ Tertius est revelatio Sanctis, vel a Christo vel a Deo facta. Quartus
„ denique est manifestatio certissimorum decretorum Dei, per quæ Sancti
„ illa noverunt, quæ interdum nobis accidunt. “ a) De primo modo
fatis eleganter præter *Ambrosium*, quem excitat, edisseruit *St. Augustinus*,
edocuitque, animam a corpore separatam facilius Deum intueri & res divi-
nas cognoscere. Bene, *inquit*, *recolis*, *verum est*, *in somniis illa vidisti*,
sed etiam nunc in somniis te videre scias. Hac cum audivisset iste, ita esse
credidit, atque id responsione firmavit. Tunc qui hominem docebat, adje-
cit, & ait: Ubi est modo corpus tuum? Ille respondit, in cubiculo meo.
Scisne, *inquit* ille; in eodem corpusculo nunc illigatos esse, & clausos &
otiosos oculos tuos, nihilque illis oculis te videre? Respondit: Scio. Tunc
ille, qui sunt ergo, *inquit*, isti oculi, quibus me vides? Ad hoc iste non in-
veniens quid responderet, obticuit. Cui hesitanti, ille, quod his interro-
gationibus docere moliebatur, aperuit, & continuo, sicut, *inquit*, illi oculi
carnis tue utique in dormiente atque in lectulo jacente, nunc vacant, nec
aliquid operantur, & tamen sunt isti, quibus me intueris, & ista uteris
visione: ita cum defunctus fueris, nihil agentibus oculis carnis tue, vita
tibi

a) vid. p. 225. §. I.

tibi inerit, qua vivas, sensusque, quo sentias. Cave jam deinceps, ne dubites, vitam manere post mortem. b) Animam a corporis vinculis liberatam liberius, & purius de Deo, & rebus divinis cogitare, Ven. Jo. Wattsio c) concedimus. At inde rerum, quæ in terra geruntur, notitia nondum probari potest.

§. II. Nec de secundo modo Augustinus dubitat, licet animo aliquantisper fluctuet: Dixerit, inquit, aliquis, si nulla est mortuis cura de vivis, quomodo ille dives, qui apud inferos torquebatur, rogabat Abraham patrem, ut mitteret Lazarum ad quinque fratres suos nondum mortuos, & ageret cum eis, ne venirent & ipsi in eundem tormentorum locum. Sed numquid, quia hoc dives ille dixit, ideo quid fratres agerent, vel quid paterentur, eo tempore, scivit? Ita illi fuit cura de vivis, quamvis quid agerent, omnino nesciret, quemadmodum est nobis cura de mortuis, quamvis quid agant, utique nesciamus. d) Et post pauca: Proinde fatendum est: nescire quidem mortuos, quid hic agatur, sed dum hic agitur: Postea vero audire ab eis, qui tunc ad eos moriendo pergunt: non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse, & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus, quæ aguntur hic, præsto sunt, audire aliquid mortui, quod unumquemque illorum audire debere judicat, cui cuncta subjecta sunt. e) Venerabilis tamen Augustinus hanc sententiam nobis nondum satis affirmavit. Nam omnia, quæ dixit, dubia sunt, & incerta, quum a libera Dei dispensatione dependeant. Quam fingit rationem, quæ in revelatione vel per animas emigrantes, vel per angelos, vel per Deum ipsum consistit, multis obnoxia est dubiis. Recte jam ad hunc revelationis modum respondit Cel. G. J. Vossius: *Animæ Sanctorum de corporibus migraturæ non tam aliena quam propria curant. Imo, ut res amicorum, vicinorumque sciant, quid hoc ad actiones, eventus, preces in locis dissitis? quid item ad res multo post earum abitum eventuras? præterea cum hinc discesserint, non jam amplius eos tristis & anxia humanarum rerum cura sollicitat, sed a laboribus beati conquiescunt. Angeli vero δαίμονες quidem πνεύματα dicuntur a divino scriptore Epistol. ad Hebr. attamen Dei sunt nuncii ad homines, non hominum ad Deum. Nec per angelos sed per se nos ad Deum venire*

b) vid. ej. Oper. Tom. II. Epistol. CLIX. ad Evodium p. 429.

c) vid. ej. Beatit. Spirituum separator. ad Heb. XII Sect. V. §. II. p. 206. sqq.

d) vid. ej. Lib. de cura pro mortuis Opp. Tom. VI. Cap. XVII. p. m. 384. Edit. laud.

e) vid. l. c. Cap. XVIII. p. 384. & sqq.

venire docet Christus. Et quale quaeso hoc commentum, ut ex nobis cognoscant angeli, hinc ad caelos ascendant, atque revelent Sanctis, illi deinde pro nobis supplicent Deo? Quorsum istae ambages, cum recta ire liceat ad Deum? f) Iisdem fere rationibus hanc Pontificiorum scopam discutit Cel. Chamierus, quem in subsidium vocare non dubito. g)

§. III. Tertia ratio erat, quod Sanctis revelet Deus, illi deinde, quasi datatim remittant Deo. Sed manifestum est, huiusmodi *πικρογμυα* non minus divinae sapientiae adversari, quam priores istas rationes. h)

§. IV. Difficilior fere reliquis est quarta, quam fingit, ratio; nempe certissimorum decretorum manifestatio. Duplex nobis decretorum divinorum revelatio in Scriptura Sacra est obvia. Alia vivis, & in hoc orbe degentibus est facta, qualis fuit illa, qua Deus suum consilium de extirpanda Sodomitarum urbe Abrahamo exposuit. Gen. XVIII. 17. 18. 19. Alia angelis in caelis evenit, de qua div. Paulus: *Ut nunc declaretur principatibus & potestatibus, in caelestibus per ecclesiam, tam varia Dei sapientia.* Eph. III. 10. Prima manifestatio vivo adhuc Abrahamo de decretis divinis adhuc perficiendis contigit, non quidem de individuis Sodomiticæ regionis inquilinis, sed de tota hac hominum sentina. Prodesse poterat Sodomitis Abrahami intercessio, si pauci extitissent fideles. Sed ubi unquam offendes ejusmodi manifestationis defuncto Abrahamo in sede caelesti factæ vestigium? Omne cum hujus mundi rebus apud mortuos cessat commercium, neque tristitia, neque læta, quæ suis amicis accidunt, ad eos pervenire, valide probatur. Excellentiora suarum cogitationum objecta in felicissimo hoc beatitudinis statu habent beati. Oblivioni enim omnia, quæ nostris eveniunt, tradentur, & Deo soli committentur. Merito & hic applicatur illud Pauli: *Obliviscor, quæ sunt a tergo, & ad interiora me intendo.* Philipp. III. 13. Curam rerum, quæ in terra agebantur, Abrahamus demit heluoni in supplicii loco, ipsi in animum revocans: *illos habere Moysen & Prophetas.* Luc. XVI. 29. Non igitur opus esse, innuit, ut de illorum salute sit sollicitus. Res, quas in regno gratiæ Deus cum mortalibus tractat, ad regni gloriosi possessores non spectant. Interim hos beatos neque facultatum, quibus anima ornata est, neque status totius ecclesiæ militantis expertes esse statuimus; si quidem halcyonia, quæ Deus concedit ecclesiæ, imo

f) vid. ej. Op. Theol. Disputat. VII. de invocatione Sanctor. p. m. 381.

g) vid. Panstrat. Cathol. Tom. II. Libr. VIII, Cap. VIII. p. 145.

h) vid. Vossius l. c. Thes. XXII. p. 381.

imo & victoriæ, quas nanciscitur militans cœtus, trophæa, & gaudia in cœlis excitant sempiterna. Apoc. XII. 10. sqq. Et cur tantopere huic insistimus argumento? Auras venamur. Suavia enim sunt somnia, quæ de rebus, quas Deus suæ omniscientiæ & majestati relictas esse voluit, nobis fingimus. Multa multam, imo maximam veri speciem præ se ferunt, sed tamen non sunt certa & evicta. Omne fere punctum tulisse mihi videtur B. Fechtius, qui de immaturo hoc ingenii fœtu apposite judicat: *Si dixeris: Deo infinitos modos esse, quibus Sanctis ingenerare petitionum nostrarum etiam innumerarum notitiam queat, neque potentia divina limites esse fingendos; tum respondetur, non quari quid possit Deus, sed quid velit. Et si fieri potest, ut nudus homo universa sciat, & universa possit, quæ conceptu nostro ipsam creaturæ essentiam transcendunt, quomodo ex omniscientia & omnipotentia possessione adversus Socinianos pro Deitate valide amplius argumentabimur?* i) Quam argumentandi rationem a generali, & confusa rerum notitia, ad specialem, & accuratam individuorum cognitionem, quin imo a modo possibili ad actum vere talem petitam, jam dudum devictam, confutatamque dederunt Venerabilis Mgf. D. Val. Ernest. Læscherus k) & B. Gottl. Wernsdorffius. l) Theologi & vivi, & mortui immortales. Expertæ certe Romanenses videntur esse audaciæ, temeritatisque, quando modum revelationis ex cerebro fingunt. Verum proinde est de iis, quod de sciolis hujus rei venatoribus Cl. Joachimus Oporinus scribit: *Nimiam, inquit, Christianorum quorundam Philosophorum subtilitatem circa futurum animæ post mortem superstitis statum hic accuso. Etiam si enim hi libenter accipiunt, quæ auctore Christo nobis revelantur, ultra tamen interdum, quam par erat, sapere volunt, in erroresque facile incurrunt.* m) Multum roboris hoc habet argumentum: Posse Deum sanctis angelis, & defunctis majorem revelationis & scientiæ concedere gradum, quis dubitare vellet. Sed quæritur nunc: num ipsa tanta gaudeant rerum omnium notitia? quod nisi Scripturæ vim inferant Romanenses, nobiscum negabunt. Altum est de omnibus, quos sibi imaginantur, modis Pontificii in Scriptura sacra silentium.

i) vid. ej. *Origin. & Superstit. Miss. Lib. I. Cap. III. §. VII. p. m. 114.*

k) vid. ej. *laudat. Collect. Scrip. de Stat. Separ. Animar. p. 425.*

l) vid. *Dissertat. de Animar. Separat. statu §. XX. p. 543. Vol. I. Dissertat.*

m) vid. ej. *Histor. Crit. Doctr. de Immortalit. Mortalium Cap. VI. §. III. p. 257.*

EXERCITATIO XXV.

DE

FRUCTUOSO, ET St. POLY-
CARPO, PRO TOTA ECCLESIA
ROGANTIBVS.

AD CAP. XLI. p. 233.

§. I.

Quod demum affert ex Augustino, de *Fructuoso* martyre, argu-
mentum, nostræ sententiæ favet. Ex Augustino, seu potius ex
Fructuoso, antiquissimo & sanctissimo martyre, cujus Augustinus
mentionem facit & laudes textit, novimus, pro tota ecclesia
tantummodo deprecari, atque intercedere Sanctos. „ Nimi-
„ rum edocet Augustinus : *Fructuoso* cum diceret quidam, ut eum in
„ mente haberet & oraret pro illo, respondisse sanctissimum Martyrem:
„ Me orare necesse est pro ecclesia Catholica ab oriente usque ad occiden-
„ tem diffusa. “ a) Parum succedit, qua utitur Venerabilis *Abbas*, argu-
menti ratio: „ Qui pro ecclesia orat, non prohibetur pro peculiaribus
„ etiam singulorum indigentis orare. “ b) Quam minutulam ratio-
nem jam dissolvit St. Augustinus, hæc *Fructuosi* verba ita exponens:
Quis enim orat pro singulis? Sed neminem singulorum præterit, qui orat pro
universis. Ab eo nullum membrum prætermittitur, cujus oratio pro toto
corpore funditur. c) Globulum jam ipse enodavit martyr *Fructuosus* : *Tu*
si vis, ut pro te erem, noli recedere ab illa ecclesia, pro qua oro. Non
igitur opus est, ut pro particulari oret personam. Nam tota ecclesia multis
constat partibus, seu membris. Quando igitur quis pro tota precatur,
orat simul pro omnibus Ecclesiæ membris, Non individua & particularis
requi-

a) vid. p. 232. §. I.

b) vid. p. 233.

c) vid. ej. Op. Tom. V. Sermone CCLXXIII. p. 771. Edit. Bened.

requiritur oratio. Ineptum & superfluum foret, si tibi, Vir venerabilis, apprecarer sanitatem corporis, & adderem: sanus sis oculis, pedibus, manibus, brachiis, digitis. Rideres. Nam votum, quo apprecor, ut toto corpore gaudeas sano, jam involvit omnium partium sanitatem. Bene proinde rem decidit *Fructuosus*: qui pro tota ecclesia, quæ multis constat membris, orandum esse dicit. Mitto porro, hæc, quæ non rejicienda sunt, *Fructuosi* viventis, & nondum defuncti verba. Solemne enim fuit, ut pii Jesu testes, ultima subituri supplicia, ardentissimis precibus Ecclesiam totam, & fideles hujus civitatis Christianæ inquilinos Deo commendarent, ut statim de Polycarpo declarabo.

§. II. Iterum seipsum suo gladio petit, quando ad *St. Polycarpum* solemnem provocat orationem, de qua hæc leguntur: „ Ut vero precationem finiit, in qua mentionem fecerat omnium, qui aliquando cum ipso congressi fuerant, parvulorum juxta & magnorum, clarorum & obscurorum, totiusque per orbem terrarum Catholicæ ecclesiæ. “ d) Probet velim ex hac *Polycarpi* oratione, eum pro individuís, quos tamen & officii socios, & amicitiae sodales habebat, orasse. Id enim Viro Venerabili probandum erat. Si oravit pro omnibus, parvulis, ac magnis, claris & obscuris, palam est, seum precibus, ante supplicium emissis, omnes Deo commendasse. Et si pro singulis orasset, nihil id juvaret Vener. *Abbatem*, quia ipsi demonstrandum erat, *St. Polycarpum* demortuum pro nonnullis ecclesiæ membris orasse. Sed non de vivo, nedum de mortuo *Polycarpo* id probari potest.

d) vid. p. 233. §. IV. Et apud S. Patr. Apostol. Volum. II. de Martyrio St. Polycarpi p. 195. Edit. Coteler,

EXERCITATIO XXVI.
DE
REBUS TERRENIS, ET HV-
MANIS, A SANCTIS FRVSTRA
EXPOSCENDIS.

AD CAP. XLII. p. 235.

§. I.

Quæ de rebus terrenis per Sanctos nobis exposcendis, & confe-
rendis Vener. *Abbas* addit, mihi plane videntur otiosa. „ Por-
„ ro, *inquit*, non modo cœlestia beneficia, verum etiam
„ terrestria, & temporalia posse nobis impetrari a Sanctis,
„ paucis ostendam. “ a) In subsidium vocat verba Matthæi
cap. VI. 33. *Quarite primum regnum justitiamque Dei, & ista omnia vo-*
bis addentur. Putat & hæc a Sanctis petenda esse & expectanda: „ Quod
„ si speciatim de precibus ad Sanctos propter terrena acquirenda prolatis
„ loquamur, eæ caritatem & pietatem Sanctorum commendant, osten-
„ duntque, persuasos esse Catholicos, tam ardenti caritate erga nos pol-
„ lere Sanctos, ut nos vel in minimis, terrenisque recreent, juvent-
„ que. “ b) Non nova, & insolentia his verbis Venerab. *Abbatem* pro-
ferre, nuper admodum in Epistola, quam reverendus *Cajetanus Cennius*,
divo Petro sacram esse voluit, cum tædio legi. Vix enim credideris, eo
impudentiæ procedere posse virum, acuto ingenio præditum, ut gratias
ob accepta quædam beneficia sancto Petro referat. Ast eo delapsum video
reverend. *Cennium*, ut beneficium suum sacrum, *Sancto Petro, Apostolorum*
Principi, Pontificum Romanorum Primo, ut titulus fuit, acceptum ferat,
& hæc sine pudore asserat: *Clemens XII. Christi Vicarius, me vehementer*
admonuit, ut quicquid officii, gratique animi conlatum in me beneficium
exi-

a) vid. p. 235. §. I.

b) vid. p. 238.

exigebat, Tibi Apostolorum Princeps, persolverem. Et post pauca. Nulli hoc obsequium, quantum quantum sit, praterquam Tibi, Apostolorum princeps, prestandum mihi erat. c) Omnes igitur Romanæ Ecclesiæ alumni suas provincias satis opimas a divo Petro accipiunt, & quicquid beneficii ad eos promanat, non Deo, sed suo div. Petro debent. O pectora monachorum cæca! Sancti de rebus nostris, quibus indigemus, fluxis parum sunt solliciti, quum noverint, Deum esse creatorem, conservatorem, & nutritorem longe munificentissimum, quorsum Articulus primus symboli nostri Apostolici respicit. Is solus novit, quæ nobis sunt necessaria & proficua. Neque nos Christus ad hos Sanctos, sed ad Deum Patrem in exposcendis, quæ sunt ad victum, cultumque corporis necessariæ, rebus in oratione sacra ablegavit. Sic orate, dixit: *Pater noster, panem nostrum quotidianum da nobis bodie.* Matth. VI. 11. & com. 32. *Pater vester cælestis novit, quod his rebus temporariis indigetis:* Ergo non opus est, ut per Sanctos ipsi curia nostra in animum revocetur supellex. Porro sic argumentor: Quodcumque quis in sua potestate non habet, alteri conferre non potest: Atqui Sancti bona & terrena & spiritualia in sua potestate non habent; Ergo illa propria ope mortalibus conferre non possunt. At Christus solus habet rerum humanarum potestatem; *mibi data est omnis potestas in cælo, & in terra.* Matth. XXVIII v. 18. Omnia a Deo patre per filium nobis sunt expectanda. Joh. XVI. 23. Si dixeris: Non quidem a Sanctis ipsis profluere beneficia illa, quæ exposcimus, terrena, sed Sanctos rerum percipiendarum esse mediatores, & ministros; rehero: Deum his intercessoribus in conferendis emolumentis non opus habere. Eleganter dixit Christus: ipse pater dabit, quæ petieritis in meo nomine. Joh. XVI. 23.

c) vid. Epistola Dedicatæ, ad Dissertat. de Antiqua, Eccles. Hist. p. 2. Edit. laud.

EXERCITATIONES ANTI-TROMBELLIANÆ

AD

DISSERTATIONEM IV.

DE

ANTIQUITATE CVLTVS, SANCTIS ADHIBITI.

EXERCITATIO I.

DE

ANGELO FOEDERIS JOSVÆ, PROPE JERICHVNTM APPARENTE.

AD CAP. I. p. 240. seq.

§. I.

es nunc Hebræorum excutit Venerabilis *Abbas* antiquas,
& edocere annitur, sanctos angelos ab Hebræis esse
cultos. Uberiorem de cultu Sanctorum promittit ex-
positionem. Jam vero potissimum angelorum venera-
tionem sibi dilucidandam sumit. „ Non hic, *inquit*,
„ expectetis peculiaris argumenta, quæ comprobent,
„ ab Hebræis Sanctos vita functos fuisse cultos. Id peragam, quum de
„ pere-

» peregrinationum, invocationis & cultus, reliquiis Sanctorum adhibiti
» antiquitate differam. Peculiariter itaque hic tantum ostendam, inter-
» dum angelos ab Hebræis etiam probos fuisse cultos cultu aliquo, qui
» urbanum, civilemque superaret, ideoque, ut dixi, cultu sacro. a) «
» Inserviam itaque ipsius instituto, & hæc in futurum certamen, cum Ve-
» ner. Auctore instituendum, differam. Presso jam ipsius vestigia premo pe-
» de & Josuæ effatum, quod proponit, aggredior. » Nimirum, *inquit*,
» versiculo 13. & subsequentibus capitis V. libri Josuæ edocemur, Jo-
» sue, viso viro stante; ex adverso, qui evaginatum stringebat gladium,
» illi obviam occurrisse, atque his vocibus compellasse: Noster es, an ad-
» versariorum? respondisse vero Angelum: Nequaquam, sed sum prin-
» ceps exercitus Domini, & nunc venio. Tum vero Josue pronus in
» terram cecidit, & adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad ser-
» vum suum? reposuit vero Angelus interroganti: Solve calceamentum
» tuum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque
» Josue, ut sibi fuerat impositum. Quis porro neget, ex hoc testimonio
» innotescere, cultum Angelo fuisse adhibitum. b) « Rationes, quibus
» sententiam suam munit, bona appono fide: » Et sic occurrimus, *inquit*,
» Christus omnino dici non potest Angelus ille, quem allocutus est Josue:
» scilicet se Angelum esse manifesto prodidit, cum principem exercitus se
» esse dixit. Christus autem nequit dici Princeps, id est, imperator exer-
» citus, cum Dominus exercitus sit. Et post pauca: Cui vero persuadebunt:
» Dei legatione functum fuisse Angelum illum, quem ex libro Josuæ com-
» memoravimus, cum neque Deum, neque Dominum sese appellaverit, uti
» sese appellavit Angelus, qui in monte Sinai legem indixit? c) « Sacrum
» autem cultum fuisse delatum, probat ex eo, quod calceos deposuerit. » Sa-
» crum vero, *inquit*, fuisse honorem illi delatum, eruere etiam mihi videor
» ex ipso munere, dignitate, & merito angeli, ex ipsis quoque angeli ver-
» bis, quæ si attendantur, cultum civili elatiorem videntur significare;
» denique ex ritu ipso: Sacrum enim indicari arbitror, eo præcepto,
» quod indixit Josuæ angelus, ut scilicet calceos deponeret, qui mos ve-
» nerationem sacram haud obscure declarat. d) «

§. II.

a) *vid. p. 241. §. II.*

b) *vid. l. c. p. 241.*

c) *vid. c. II. p. 243.*

d) *pag. 244.*

§. II. Res digna est, quæ accuratiori expendatur examine, & ab his liberetur cavillis. Illustre est, quod sustinuit hic fortissimus belli dux, Josua, nomen, quo Jesum invictissimum salutis nostræ restauratorem olim repræsentavit. Haud fefellit vener. Patrem Scipionem Sgambatum Neapolitanum, augurium, qui prorsus nobiscum facit, & circa hanc vocis notionem hæc observat: *Vacatus est Josue, id est, Jesus, ut vel hoc nomine Hebræi, jam inde discerent, quem sequi ducem oporteret, & quis eos, totumque genus humanum, non in promissa Palestinæ regna, sed in beatæ vitæ possessionem inducturus esset.* Hic bello clarissimus dux, atque adeo primus, cujus insignis fortitudo religioni militaverit. Mira sunt, quæ de ejus rebus gestis sacræ litteræ testantur. e) Singularis fuit, quæ huic fortissimo belli duci evenit, visio. Josua enim castris egrediens, & propius ad urbem Jerichuntem accedens, vidit eminus ignoti nominis, & formæ virum. *Et ecce vir stabat e regione ejus, in cujus manu gladius evaginatus erat, c. V. 13.* Levis quidem, sed non prætermittenda est quæstio, quoniam in loco hic angelus Josuæ apparuerit? Facile hic Serario, Masio, & aliis assentior, qui Josuam e castris egressum esse dicunt, quod tamen B. Sebastianus Schmidius negat, & rem in tentorio factam esse arbitratur. f) Veritati tamen magis consentaneum est, si hanc apparitionem Angeli fœderis extra castra, in planitie prope Jerichuntem Josuæ accidisse dixeris. Non enim verisimile est, si vel maxime noctu se Josuæ conspiciendum præbuerit angelus, hoc in tentorio, & Israelitarum castris evenisse; quum Israelitæ vigiliis agentes, & castra protegentes, nemini accessum ad Josuæ tentorium permiserint. Sententiam meam ipsa verba confirmant: *Et levavit oculos suos, & vidit,* g) quæ locutio locum conspectui libero expositum, significat, quando in planitie liber oculorum datur prospectus, ut vel ex Cap. XXIV. v. 64. Genes. cognoscimus. Non erravero, si planitiem Jordanem inter & Jerichuntem decem miliaribus latam, & viginti longam intellexero, quam planitiem, seu campestria, quæ optime innotarunt Celeb. Cbr. Adrichomius Delphus, h) & Clariss. Thomas Fullerus,

a

c) vid. ej. Archivorum Veter. Testament. Lib. II. Tit. XV. Josue filius Nun p. 259. Edit. Neapol. 1703.

f) vid. ej. Commentar. in Josuam ad h. l. p. 776.

g) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא

h) vid. ej. Theatrum Terr. Sanct. in Trib. Benjam. §. 82. p. 12.

Ierus, i) & Ad. Relandus, k) sine dubio Josua Jerichuntem oppugnaturus, est percontatus. Vidit illum Josua e regione, & dubius hæsit, cujas esset. Id jam non indagamus, num ex sententia Masii forma apparuerit angelus augusta, an vero galea, thorace & balteo accinctus fuerit, ut alii arbitrantur. Certum est; persuasum fuisse Josuæ, esse vel aliquem militem gregarium, vel militiæ præfectum. Decernit ad illum accedere, & ita illum alloqui: *An ad nos Tu? an ad hostes?* Respondit: *non: sed sum dux exercitus Domini; jam veni.* Nostrarum nunc est partium, ad liquidum deducere, non esse angelum aliquem creatum, ut Ven. Trombellius sentit, sed angelum fœderis, Christum.

§. III. Frivola est objectio: „Christum esse dominum exercitus, & non principem.“ l) Vocatur dux exercitus Domini. m) Licet alias angelorum agmina vocentur exercitus cœlestes i Reg. XXII. 19. nulla tamen nos urget necessitas, ut ab hac recedamus sententia, qua Israelitarum exercitum intelligendum esse puto. Dixerat enim Deus: *Ego educam exercitus n) meos ex Ægypto*, (nempe populum meum) Exod. VII. 4. Quæ verba Exod. XII. 41. repetita leges. Hoc enim insigni duce, ex Ægypto egressi erant Israelitæ; quia jam tempore Mosis, hoc officio ducis, & præfecti summi erat functus, seque tanquam ducem, per columnam ignis & nubis, manifestaverat Jesus. Nam *Jehovah, Dominus præibat interdum in columna nubis, ad ducendum eos in via; & nocte in columna ignis, ut lucem præferret ipsis, quo ambulare possent die, & nocte.* Exod. XIII. 21. Non angelum creatum esse intelligendum, quot verba, tot rerum pondera exponunt. Considerandum nobis hic est primo, singulare, & divinum, Deo soli proprium, nomen, quo insignitur hic exercitus Dux: Jehovah, Deus præibat. vers. 21. Nullibi offendes, angelo creato hoc nomen Jehovah, esse attributum. Declaratur itaque pereximio hoc titulo, non angelum, quendam Michaellem, aut

S s

Gabrie-

i) vid. ej. *Pisgh - Sight of Palestine. The Descript. the Tribe of Benjam. Book. 2. Chap. 12. p. 252.*

k) vid. ej. *Palæstin. Lib. I. Cap. LV. de Campis Pal. p. 959.*

l) pag. 243.

m) שר צבא יהוה

n) הוצאתי את צבאותי

Gabrielem, quem sibi fingunt Romanenses, hoc sustinuisse munus. Consideranda porro est fax ignea, seu columna, sub cujus præsidio interdiu, & noctu incolumes fuerunt Israelitæ. Quod mysterium de solo Christo explanandum nos edocuit div. Paullus. 1 Corinth. X. 1. 2. Dubium nulum est, quin maximi momenti arcana in hac figura lateant, quæ felicissime eruit, & dilucidavit Cel. Campeg. Vitringa, qui in enucleando hoc facis igneæ mysterio recte monet, de *tali Re, & Persona*, hic esse cogitandum, in qua hæ proprietates secundum rei veritatem, & excellentiam demonstrari possent. *Rem, & personam* optime indicavit, his verbis nobis hoc exponens mysterium: *Quis itaque est τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, effulgescentia gloriæ Dei? De qua re, aut persona ex vero prædicari potest, quod gloria Jehovæ in ipsa conspiciatur; quod ipsa lux sit mundi, & Ecclesiæ; quod Ecclesiam, in mundo oberrantem, ducat, regat, muniat, atque defendat; illam protegat adversus æstum, & in æstu gravissimarum calamitatum, & in tenebris errorum, & cupiditatum hujus vitæ collustret; quod iidem Ecclesiæ ad instar columnæ erectæ viam monstret in cælum, & in illius gratiam cælum quasi terræ uniat; quod Deus per ipsam cum Ecclesia, quam in terris habet, loquatur; quod item per ipsam mundum judicet; cui inquam hæ prædicata singula alii Personæ in majori emphasi convenient, quam filio Dei, Christo Jesu, ἀρχηγῷ, καὶ τελειωτῇ ἡμῶν, qui tanquam lux mundi, & dux atque præsidium populi sui, electis præit vel monstrat viam æternæ felicitatis.* o) Dux ille incomparabilis expressis verbis rursus appellatur Jehovah Exod. XIV. 19. 20. *Angelus Jehovæ, qui castris Israelis præibat profectus abiit post eos, & columna nubis, quæ ante Israelitas fuerat, mutato loco, ab eorum tergo stetit. Conjunge vers. 24. 25. Sed vigilia matutina, respexit Jehovah, & columna ignis, & nubis, Ægyptiorum castra, eaque deturbavit.* Summam quis his verbis intulerit viam, & injuriam, si hæc de angelo creato explicuerit. Nec Israelitæ hanc, quam hoc die nacti sunt victoriam, angelo comiti, quem non admittere, sed soli Deo adscribere, quod ex Cap. XV. v. 1. Exod. facile colligitur. Magnam sententiæ nostræ affundunt lucem verba Cap. XXIII. com. 20. 21. Exodi, quæ ita fluunt: *En ego ante te missurus sum angelum, ad te in itinere tuendum, & te in locum, quem paravi, intromittendum. Eum observato, ejus vocem audito, neve illi*

o) vid. Observat. Sacrar. Tom. II. Lib. V. Cap. XVI. de Mysterio Facis Ignæ Israelit. in Arabia prælucentis. §. VI. p. m. 197.

illi rebellis esto, neque enim defectionem vestram feret, & nomen meum in eo est. Ubi quæso, Deus alium, quam suum filium, qui Israelitas ducere debebat, promiserat angelum? Cuinam angelo hanc provinciam intromittendi Israelitas in terram promissam dederat? Ubi unquam Deus de angelo dixit: Eum observato, ejus vocem audito, neque rebellis illi esto? Nullibi angelis obsequium inculcavit præstandum? De filio vero dixit: *Hic est filius meus, mihi carissimus, hunc audite.* Matth. XVII. 5. & Heb. I. 6. *Omnes angeli illum adorare debent.* Nedum dixeris, Deum creato cuidam angelo potestatem dedisse, ut defectionem ulcisci posset; & talem quidem defectionem, quæ non a Deo, sed ab angelo fit. Neque asserueris: nomen Dei in angelo esse, quod tantum in Jesu, filio Dei est. Ex his igitur prædicatis rite concludimus, angelum, qui comitatus est Israelitas, esse Jesum, qui & Josuæ apparuit, & se principem exercitus Dei appellavit.

§. IV. Non video, qua ratione hoc nomen sit infra Jesu dignitatem. Nam fictum est, quod statuitur inter ducem, & Dominum exercitus, discrimen. Christus est Dux, & est Dominus exercitus. Argumentum Grotii, quod suum facit Ven. Trombellius, nullius est ponderis. Satis notum est, Grotium cum claudis claudicare, & de Michaelē cum plerisque Judæis somniare. Nec hæc tam absona, & insulsa est de Michaelē persuasio, quin Romanensium inveniat præsidium. „Id., inquit, agnovere
 „tum alii multi, tum apertissime etiam Interpres Pontificiorum partibus
 „minime addictus Hugo Grotius, dum in Commentariis in locum hunc
 „Michaelē fuisse tradit Angelum illum, qui apparuit Josuæ, & lectorem
 „amandat ad annotationes suas ad v. i. cap. XII. libri Danielis. “ p)
 Approbant plerique Romanenses hanc Grotii sententiam, quam suam faciunt, ut ex Jacobo Saliāno videre est. q) Quid quæso eum juvat, Michaelē, ducem Judæorum vocari Dan. XII. 1. quum cap. X. 13. clavis insinuetur verbis: hunc Michaelē esse tantum ducem e primariis principibus, non vero principem summum. Se summum & supremum esse exercitus ducem, singulari hac ratione exponit vir Josuæ apparens, & dicens: Ego sum dux exercitus Domini. Audi, quæ hic invictissimus dux statim Josuæ exponit: & dixit Dominus (Jehovah) ad Josuam: *Ecce dedi in tuas manus Jerichuntē, & regem ejus & fortes milites*, cap. VI. 2.

S s 2

Qui

p) vid. p. 243.

q) vid. *Annal. Ecclesiast. V. T. Tom. II. p. 328.*

Qui igitur appellatur summus Dominus, seu Jehovah; qui tanta gaudet potestate, ut Josuæ urbem Jerichuntem tradere possit; ille sine dubio non est angelus creatus, sed increatus filius Dei, cui omnia tradita sunt. Bene se habet Criticorum regula: Quoties angelo divina majestas in Scriptura Sacra adscribitur, non Angelus creatus, sed Christus, Angelus increatus intelligitur. Affectasset sane hanc potestatem, si hæc verba protulisset, ex sententia Venerab. Abbatis Angelus. Christum fuisse principem exercitus, qui comitabatur populum Israeliticum, nemo negaverit. Præter ea, quæ jam excussimus loca, nunc verba Exod. cap. XXXIII. 3. enucleanda sunt: *Nolo tecum ascendere, inquit Dominus, quia vos estis gens proterva cervicibus, ut ne deleam vos in via.* Quis igitur est ille, sub cujus auspicio, & præsidio exercitus Israelitarum ad dulcia terræ Cananæ commigravit arva? Quis est ille exercitus princeps? Estne ille Michael, quem fingit *Jearchius s. Raschius*, r) & cum eo Rev. Pat. *Magalianus Bracharensis*, s) & Ven. *Trombellius*? Minime. Est filius Dei, qui exercitum est comitatus. Id facile colligimus ex com. 14. cap. XXXIII. Exod. *Facies mea præibit, & efficiam, ut quiescas.* Promisit igitur Deus, se missurum esse illum angelum, qui est facies Dei. Quod si cæcutienti Raschio id darem: per facies, quæ ibunt, intelligendum esse ipsum Deum, & non angelum; t) nihil veritati decederet nostræ; inde enim colligere liceret, angelum, qui Josuæ apparuit, fuisse summum rerum omnium statorem. Sic mole, qualis & quanta sit, sua ruit Vener. Abbatis argumentum. Sed validissimæ adsunt causæ, quæ nobis suadent, Jesum esse intelligendum; quippe qui facies est Patris: Joa. XIV. 9. *qui me videt, videt Patrem; quia pater in me est, & ego in patre.* Porro expressis verbis appellatur imago inconspicui Dei. Coloss. I. 15. *Splendor gloriæ & imago ejus essentia* Hebr. I. 3. Actum agerem, si in hoc argumento adstruendo forem prolixus, quum magnus Saxonie Criticus, & inclytus Lipsiæ Theologus, Mgf. *Deylingius* ex hoc, & aliis locis satis evicerit verba: *facies meæ ibunt*, u) de filio Dei esse sumenda. Probat פני ה' b. l. non esse rem creatam, aut aliquid a Deo diversum, sed esse aliquid in Deo, quod tamen ab ejus essentia non differat. x) Quam expositionem

r) vid. ej. Commentar. ad b. Josuæ loc. p. m. 15.

s) vid. ej. Commentar. ad b. Josuæ l. p. 189. Edit. Turnom.

t) vid. ej. Commentar. ad b. l. p. 745.

u) פני יידי

x) vid. ej. Observat. Sacr. Part. I. Observ. XXX. p. m. 157.

tionem Rabbi Nahmanides quoque admittit. Quis igitur demum sit, sive Deus ipse, sive filius Dei, qui exercitum duxit, certo stat fundamento, illum ipsum Josuæ apparuisse. Planior autem est & tutior, de Jesu summo exercitus duce, explicatio, quippe cui optimus sacræ Scripturæ interpres, & is quidem dictatorius, Spiritus Sanctus favet, qui per Apostolum Paulum asserit: Jesum tanquam ducem, & imperatorem, seu si mavis, Dominum, populum Israeliticum esse comitatum. Et omnes, inquit, eandem potionem spirituales biberunt. Bibebant enim ex spirituali sequente petra, quæ petra Christus erat. 1 Cor. X. 4.

§. V. Non operam perdidisse existimaverim, si ea, quæ Cel. Hermannus Witsius ex Tanchuma, vetusto satis commentario, ad hunc Josuæ locum affert, attulero. Nec abludit, edisserit, catechesis veterum Hebræorum, cujus adhuc reliquæ apud recentiores interpretes exstant. Ubi sæpius inculcatur, principem populi Israelitici angelum quidem esse, sed & angelis omnibus majorem, ipsumque adeo Deum, a Deo tamen, cujus est angelus, distinctum. Notabile est, quod ex Tanchuma vetusto commentario Hebraico, adduxit Masius ad Jos. V. 14. Dicebat sic Hebræus ille, Deus Mosi: Ecce ego mitto ante faciem tuam angelum. At Moses respondebat; At ego Angelum nolo, sed te ipsum volo. Porro Josua filius Nun, quum primum videret angelum, dicebat: Nosterne es, an adversariorum nostrorum? Tum ad eum angelus: Ego, inquit, sum princeps exercitus Domini. Jam veni. Ac si diceret, Ego jam secundo adsum, ut Israelitas in possessionem suæ hereditatis ducam. Veneram enim etiam, quum imperator esset Moses, Magister tuus: sed ille, quum me videret, nolebat me secum ire, sed a se repulit. Hæc autem simul, atque audisset Josua, procumbebat in faciem, adoransque dicebat, quid Dominus meus loquitur ad servum suum? In qua commentatione aliquid veri invenio, quod ex prisca catechesi est: sed & aliquid, quod a vero abludit. Verum est, eum, qui apparebat Josuæ, eundem esse, quem promiserat Deus Mosi Exod. XXIII. 20. Non est verum, eum, quem tum promittebat Deus, a Mose repulsum fuisse. Et post pauca. Quod & ipse R. Menabem monuit ad Exod. XXXII. v. 34. Angelus, inquit, quem hic promittit Deus, non est angelus fæderis, de quo locutus est tempore gratiæ, dicens שכינתי Schecina mea, gloriosa inhabitatio mea, vobiscum ibit. Nam Deus O. M. divina præsentia sua ab iis recesserat, volebatque eos ducere alterius ope. Utut sit, Princeps ille magnus, qui pro populo Israelitico stabat, filius Dei est, a Josua agnitus,

Et religioso ac divino honore cultus. y) Non differunt ea Judæorum testimonia, quæ ex Mose Nachmanide Gerundensi affert laudatus *Witsius* z) a nostro, quod excitavimus, documento. Luce itaque meridiana est clarius, Judæorum doctores de hoc Michaelē valde dubios esse, & incertos; fueritne angelus primi ordinis, & intimi ad Deum accessus, an potius increatus ille angelus, qui ob præstantiam, excellentiamque appellatur Michael. Nomina, quæ huic Michaeli tribuunt Cabbalistæ, & Talmudistæ, qualia sunt מִטְטָרָן / & שָׁרִי / excellentius quid produnt, quod *Bartoloccius*, a) *Cl. Buxtorffius* b) & *Cabbala Denudata* c) confirmant. Omnes fere Talmudistæ hanc conservant persuasionem, esse hunc Michaelē supremum aliquem angelum, per quem nobis aditus ad Deum patefcit. Nullum autem deprehendes dictum, in quo affirmatur, nobis præter Jesum, alias Deum implorandi superesse vias. Exponent Judæi, quo in loco Michaeli data sit provincia, ut ejus opera fideles ad commercium Dei perveniant, & cum Deo in gratiam redeant. Soli Christo hæc debetur gloria, qui dicitur caput *omnis principatus, & dominatus*. Coloss. I. 16. Christus solus est is, quem adorare debent omnes angeli Dei. Hebr. I. 6. *Qui est ad dextram Dei profectus in cælum, subjectis ipsi angelis, potestatibus, & virtutibus* 1 Petr. III. 22. *Qui ingressus est in sanctuarium, in cælum ipsum, ut nunc Deo coram appareat pro nobis* Heb. IX. v. 24. Heb. VII. 25. Rom. III. com. 25. Heb. IV. 16. Putaverim igitur, ne unius quidem assis æstimandam esse hanc Judæorum de suo Michaelē, Synagogæ, & terræ sanctæ præside, opinionem. In aprico enim est, hoc figmentum de Angelis Provinciarum præsidibus post captivitatem demum Babylonicam esse receptum, quod non diffitetur R. Salomon in Talm. Hierosolymitano Cap. I. Nomina Michael, Raphael, Gabriel, Judæi a Babyloniis, & Persis didicisse certum est, ut observat Cel. Valentinus Schindlerus. d) Rem se ita habere, testis est *Thomas Hyde*, qui nobis tradit, Michaelē fuisse Persiæ patronum, & a Persis dictum *Beshter*, seu

y) vid. *Miscell. Sacror. Tom. II. Exercitat. IV. de Michaelē §. VIII. p. 125. seq.*

z) vid. ej. *Miscellan. Sacr. Tom. I. Lib. I. Cap. XVII. p. 185.*

a) vid. ej. *Biblioth. M. Rabbin. Part. I. p. m. 234. Edit. Rom.*

b) vid. ej. *Lexicon. Chald. Rabb. p. 1192.*

c) vid. ad h. v. p. 528.

d) vid. ej. *Lexic. Heptagl. ad voc. מִטְטָרָן p. 917.*

seu angelum alimentorum. e) Dubium plane est nullum, quin Judæi hæc angelorum nomina a Persis, & Chaldæis, sint mutuati. Quum igitur hæc nomina sint recentiora, nemo nobis persuadebit; Judæos primævos credidisse, ducem populi fuisse Michaellem. Ignotum plane fuit hoc in Republica Hebræorum nomen. Ecquis igitur ad Ecclesiæ Hebræorum senescentis, & ad Ethnicorum quisquiliis inclinantis tuto provocaverit testimonium. Affferant Judæi vel unicum saltem documentum, quo adstruant, Patriarchas parilem de Michaelle fovisse sententiam. Exponant, Jacobum credidisse, Michaellem fuisse illum angelum, quocum congressus est. Demonstrent, Mo- sen, & proceres Israelitarum putasse, Michaellem comitatum fuisse populum Israeliticum. Tale quid, si statuissent Judæi, indicasset sine dubio Paulus. Erubescant proinde hi sciohi, suaque compescant labia, ne fidem suorum Patrum suis venenatis conspurcent argutiis.

§. VI. Alterum argumentum, a pia, deveneratione desumptum Venerabili Abbati plane est contrarium, & mihi amicum. Libenter hoc ipsi concedo, sacrum, & religiosum hic significari cultum, qui ex depositis colligitur calceis. Alta deponit supercilia Josua, se in terram demittit, demissaque voce ad præsentem dicit principem: *Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?* Calceamenta solvere jubetur. Illud enim ex Hebræorum republica notum est, calceorum depositionem jam Mo- sis ætate ob decorum in cultu religioso esse observatam. Ex Judæorum institutis bene novimus: non licere homini in montem domus venire, nisi & baculo suo, & calceis, & crumena, pedumque suorum pulvere, prius sepositis, ut tradit Cl. Joannes Lightfootus. f) Antiqui Hebræorum ritus nos edocent, pari reverentia diem expiationis fuisse celebratum, licet Cel. Sherringhamius hoc tantum de calceis coriaceis interpretetur. *In isto die prohibitum est, inquit, induere calceos coriaceos, quamvis in unum solum pedem, ex panno tamen, aut quavis alia materia confectos induere licitum sit, quia hoc perinde est, ac si quis discalceatus incederet. Calceis vero coriaceis uti, nemini fas erat, nisi ægrotaret, aut gravi aliqua necessitate premeretur. Solebant enim Judæi, cum se affligerent, discalceati incedere, quemadmodum Davidem fecisse legimus 2 Sam. XV. 30. Et David ascendebat per ascensum montis olivarum, ascendebat & flebat, & caput ei oper-*
tum

e) vid. ej. *Histor. Relig. Vst. Persar. Cap. XX. p. 271.*

f) vid. ej. *Oper. Vol. I. Harmon. Quat. Evangelist. Part. II. ad Jo. Cap. II. vers. 65. p. 417.*

tum erat, & incedebat discalceatus. g) Fusius in originem hujus ritus non inquiero, quamvis non abnegem, usum hujus consuetudinis, ut ex Jamblichio, & Pythagora colligitur, apud alias offendi gentes. Quæ nudis pedibus orandi consuetudo quoque apud Romanos invaluit. Is enim, qui Lemuriis festis Manes placare volebat, intempestiva nocte surgere, & nudis pedibus incedere necesse habebat. Transiit deinceps hic ritus, ut nudipedes sacra peragerent mortales, ad Christianos, Turcas, Indos, & remotissimas gentes, quod fusius explanavit quem sæpius laudavi Cel. Brouerius de Niedeck. h)

§. VII. Argumentum persequor. Stat itaque inter nos sententia, hanc calceorum detractationem fuisse cultum aliquem sacrum, & religiosum. Ecquis autem sibi persuaserit, angelum sive Michael, sive alius quis fuerit, talem reverentiæ cultum sibi exhibendum imperasse? Quis putaverit, angelum, se hujus cultus, qui soli Deo reservatus est, participem fieri optasse? Et si desiderasset hanc venerationem soli Deo relictam, non vindex gloriæ divinæ, sed latro, & raptor ejusdem fuisset dicendus. Demonstret Ven. Abbas, angelos unquam divinum, qui Deo debetur, cultum eidem ademisse, & illud, quod Dei est, affectassæ pietatis, & honoris obsequium? Non bonos, sed malos eos aperte dixerit, angelos, qui hæc talia audent. Qua in parte mihi adstipulatur Cel. Artburus Bedfordus, qui ex signo adorationis angelo ab Josua præstitæ satis tuto mecum colligit: *angelum, si creatus fuisset, non approbasse, sed prorsus rejecisse hanc cultus rationem, quam ipsi deferebat Josua.* i) Dubium proinde est nullum, quin Jesus fœderis angelus fuerit, qui Josuæ se conspiciendum dedit. Grotii, & qui cum eo facit, Clerici, hic nobis non sufficit auctoritas. Quin imo Clericus, qui hoc effatum subvertit, dubius, & incertus hæret, asserens: *ceterum mirum est, angelum ad Josuam venisse sine ullis mandatis, ullisve promissis.* k) Neque nos allicit Henrici Valesii sententia, qua Eusebium repellere annititur. Eusebius hæc verba de Jesu est interpretatus.

g) vid. Cel. Guil. Surenhusii Leg. Misch. Part II. de die Expiat. p. 253. Edit. Amstel.

h) vid. ej. Libr. de Vet. & Recent. Popul. Adorat. Cap. XV. p. m. 156 seq. Conf. omnino B. Joach. Hildebrandi Ritual. Orantium Cap. VIII. de Process. Veter. & Nudiped. precib. §. IX. p. 134. & Cl. Witsii Exercitat. IV. de Gestib. Orant. §. 39. p. 59. Exercit. f. in Orat. Dom.

i) vid. ej. The Scripture Chronology Book V. Chap. II. p. 486. à Lond. 1730.

k) vid. ej. Commentar. ad V. T. Libr. historic. ad b. l. p. II. Amstæled. 1708.

pretatus. Factum est autem, inquit, cum Jesus esset in Hiericho, ut sub-
latis oculis videret hominem stantem contra se, evaginatum tenentem gla-
dium. Et accedens Jesus dixit: Noster es, an adversariorum? Et respon-
dit illi: Ego sum Princeps exercitus Domini, & nunc venio. Et cecidit
Jesus pronus in terram, & dixit ei: Domine, quid precipis servo tuo?
Et respondit Magister militia Domini ad Jesum: Solve calceamentum de
pedibus tuis. Locus enim, in quo stas, sanctus est. Ubi observabis ex
iisdem utrobique verbis, hunc minime diversum esse ab illo, qui Mosi oracula
reddidit: Siquidem iisdem plane verbis de eo loquitur Scriptura sacra.
Cernens dominus, quod accederet ad videndum, vocavit eum de medio rubi,
dicens: Moses, Moses. Qui respondit: Adsum. At ille: Ne propius, in-
quit, hac accedas. Solve calceamentum de pedibus tuis. Locus enim, in
quo stas, terra sancta est. Et dixit illi: Ego sum Deus patrum tuorum,
Deus Abraham, Deus Isaac & Deus Jacob. l)

§. VIII. Et si tantopere insistit Venerabilis Abbas suis Patribus, le-
gat obsecro, quæ St. Augustinus de hoc belli duce memoriæ prodidit? Je-
sus Nave, inquit, sicut liber dicit, qui ejus scriptus est nomine, cum ad-
versus hostes dimicaret, in ipso constitutus procinctu, vidit virum stantem
contra se, & evaginatum tenentem gladium: perrexeratque ad eum, & ait:
Noster es, an adversariorum? Qui respondit: Nequaquam, sed sum prin-
ceps exercitus Domini, & nunc adveni. Cecidit autem Jesus pronus in ter-
ram, & adoravit. Et nunc sequere Judæe ducem tuum. Videt, interrogat, &
adorat. Visio communionem habet: videtur enim, & quod agnoscitur, & quod
non cognoscitur. Ergo visio communionem habet, interrogatio ignorationem,
adoratio fidem. Quem videt? Hominem. Quis est homo iste? Ipse est, cujus
contra inimicas gentes prænuntiabatur, desiderabatur, expectabatur adven-
tus. Et homo est, inquit, & quis cognoscet eum? Quis est princeps exercitus
Domini? Nonne ipse est, qui in Evangelio interrogatus quis esset, respondit,
Principium, qui & loquor vobis. Quid turbaris Jesu? Quare fremuerunt gen-
tes & populi meditati sunt inania adversus Dominum, & adversus Christum
ejus? Vides armatum, noli metuere: non contra te venio: sed pro te; quia
non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel. m) Et si illi hæc non
suffe-

T t

l) vid. ej. Histor. Ecclesiast. Lib. II. Cap. II. p. 2. Edit. Parisiens.

m) vid. ej. Opp. Tom. VIII. in Appendic. contra quinque hostium genera p. 5.
Edit. Benedict.

suffecerint, adeat Cel. Polum, qui adhuc in calce exercitationis mihi videtur excitandus. Alii, inquit, volunt hunc Christum fuisse; qui recte angelus vocatur, cum per eum Deus Pater, de rebus omnibus semper a condito, lapsoque Adamo cum mortalibus communicaverit. Idem fere statuunt primi/ci Judæi. Sic R. Moses Gerundensis Nehmanni. Iste angelus, inquit, est angelus redemptor, qui est facies Dei Exod. XXXIII. 14. Atqui facies Dei significat ipsum Deum, ut fatentur omnes interpretes. De hoc dicitur: Nomen meum in eo est. Hæc Gerundensis. Nomen autem Dei est ipsa Dei essentia: hoc enim nomine Jehovah, quod, ut peculiariter suum, Deus ipsi Mosi patefecit, significatur. Vocatur autem angelus, quia mundum gubernat. Idem. Certum est, Dei faciem prævisse Israelitis, Exod. XXXIII. 14. 17. eamque faciem fuisse Deum ipsum: & jure Christus sic vocatur, qui est Imago Patris expressissima. Hebr. I. 3. Christus autem eos comitatus est 1 Cor. X. 4. Præterea Deum, non angelum, fuisse habitatorem in rubo, hinc constat, quod hujus favorem Moses Josepho precatus est, Deut. XXXIII. 16. cum tamen a Deo sit omne donum perfectum Jac. I. 17. Idem, qui Angelus vocatur, & Deus erat Gen. XLVIII. 15. 16. n)

§. IX. Vener. Calmetus dubius hæret, & rem, si angelus fuerit creatus, hoc subterfugio expedire conatur: non latriæ, quæ Deo, sed duliæ cultu hunc angelum fuisse adoratum, quod tamen ab adorationis modo, ejus hic fit mentio, maxime est alienum. Postquam nostra argumenta de Christo belli duce recensuit, hæc addit: Cum simplices Angeli hominibus apparuerunt, nunquam se ab illis adorari passi sunt; neque eos ante se pronos in terram prosterni. Iste vero hunc sibi honorem a Josua præstari non refugit, atque illi præterea præcepit, ut de pedibus suis calceamenta solveret coram ipso, quoniam locus, in quo illi apparuerat, sacer erat & sanctus. Verum minimum omnibus his argumentis obstantibus, communior apud interpretes opinio asserit, Angelum huic Hebræorum Imperatori apparuisse. Angelus, hic Deum referebat, nomine ipsius loquebatur, illius auctoritatem præ se ferebat; ideoque mirum nequaquam esse debet, si illi nomen Dei tribuatur, illique is præstetur honos, qui Deo creditur præstari: neque enim angelus adorationis erat objectum, sed Deus; hoc etiam supposito, quod Josua illi latriæ cultum detulerit, quod minime certum est.

n) vid. ej. Synops. Criticor. & alior. Commentar. in Jos. I. c. Volum. I. p. 932. Edit. Lond.

est. o) Hæc non cum sale ab acutulo *Calmeto* dici, quis est, qui non videat? Si ipsi concessero, angelum primi ordinis fuisse, qui Josuæ apparuit, eumque, ut ipse nobiscum ludit, Deum retulisse; inde tamen non sequitur, angelos cultu, qui Deo debetur, summo ab Hebræis esse affectos. Angeli ad mortales olim emissi, fuerunt Dei legati, qui placita divina ipsis revelarunt; sed minori pietatis affectu ab illis sunt excepti. Cultus, qui Deo, & qui ejus legatis adhibendus est, non expertes fuerunt Hebræi. Falsissimum enim est, legatis Dei, aut iis, qui eum repræsentant, summum, quem latrām appellant Romanenses, deberi cultum. Prophetæ, & Apostoli, qui voluntatem divinam piis annunciarunt, nullibi ab illis hoc pietatis obsequio sunt ornati. Ostendat Prophetam, Apostolum, aut demum angelum hoc nomine hunc cultum, forte ex ignorantia delatum, unquam recepisse, aut honorem divinum affectasse? Imperatores, Reges, & Principes terrarum, Deum optimum maximum hujus orbis conditorem referunt; idololatriæ tamen crimen committeret is, qui iis summum honoris, & cultus religiosi officium præstaret, persuasus, non imperatorem, sed Deum esse adorationis objectum. Hæc si procederet ratio, quivis angelus, Imperator, minister Ecclesiæ, qui arcana divina nobis tradit, & Dei legatus est, erit cultu religioso adorandus. Porro minime certum esse putat *Calmetus*, num Josua angelo latrām cultum detulerit. Miror *Calmetum* tam astute tergiversari, quum antea sit professus, hunc angelum nomine Jehovah appellari, & calceorum depositionem observantiæ esse notam, quæ Deo debetur, hoc fretus subterfugio, quod Josua illum non nomine Jehovah appellarit, sed Adonai, quod hominibus æque, ac Deo tribuatur. Frigida est ratio, quum vox Adonai, commate 2. Cap. VI. per nomen Jehovah exprimatur, ut Josua intelligeret, quis ille sit exercitus princeps. Ne quid amplius de cultu ipso addam. Libra veritatis nunc expendat Ven. *Abbas*, si libet, quibus rationibus, nostrisne, an suis fides sit danda?

o) vid. ej. *Comment. Tom. II. ad h. l. p. 22. Edit. Venet.*

EXERCITATIO II.
DE
CVLTV ANGELORVM, IVSTI-
NO MARTYRI FRVSTRA AFFICTO.

AD CAP. III. p. 245.

§. I.

Actum agit Venerabilis *Abbas*, qui *Bellarmini* feces recoquit, & *Justinum Martyrem* cultus angelorum testem assertoremque, sine pudore, assert. *Justini* verba ita fluunt: „ Et profitemur „ quidem, nos talium, qui habentur, Deorum esse expertes, „ & atheos: sed non verissimi illius Dei, Patris videlicet, justitiæ, & „ castitatis, & virtutum aliarum, & ab omni vitiositatis mixtione, & „ labe alieni, expertes. Verum hunc ipsum & qui ab eo venit, atque „ ista nos, & aliorum obsequentium exæquatorumque (ad voluntatem „ ejus) bonorum angelorum exercitum docuit, Filium, & Spiritum Pro- „ pheticum colimus, ac adoramus; cum ratione, & veritate venerantes, „ atque unicuique discere, atque nosse volenti, pro eo, atque edocti su- „ mus candide hæc tradentes. a) “ Verba *Justini* ad amissum esse reddita, quis dubitet? Illotis hæc *Justini* verba *Bellarminus* jamjam tractavit manibus, impudenter argumentum pro cultu Sanctorum inde petens. b)

§. II. Duo potissimum argumenta Protestantium repellenda esse arbitrat *Venerab. Abbas*; unum deesse in quibusdam codicibus hæc verba, inde assuta & supposita esse: alterum, alia ratione hæc verba explicari, quam a Pontificiis explicantur. c) Primum non urgeo, sed concedo, *Venerabili Abbati*, hæc *Justini* verba in codicibus, qui in Gallia asservantur, ita, & non aliter, legi. Res nostra nondum eum in locum deducta est,

a) vid. *Aut. p. 245 Justin. Mart. pro Christian. Apolog. II. p. 56. . Edit. Colon. 1686.*

b) vid. *ej. Op. Tom. I. Lib. I. Cap. XIII. de Sanct. Beatit. p. 246.*

c) pag. 248.

est, ut supposita esse hæc verba asseramus. Certe non defuerunt Cel. *Joanni Dallao* argumenta, quibus *Bellarmini* & *Langii*, quos excitat *Ven. Abbas*, argutias retundere potuit. Audiat hujus excellentis Viri, qui in lectione Patrum nulli Romanensium cedit, in hoc *Justini* effatum, sententiam judicio apprime limatam. Profitetur, hanc *Justini* orationem nonnihil esse impeditam, & involutam, sic tamen comparatam, ut nullo non negotio explicari possit. *Hic*, inquit, *accusativus* (τοῦ στρατοῦ, exercitum,) ita construendus est, ut regatur, non a verbis sequentibus οὐβόμυθα, καὶ προσκυνῶμεν, colimus, & adoramus, quod *Bellarminus* sane improvide ac pueriliter putavit) sed a participio activo διδάζοντα, qui docuit, idemque accusativus copuletur, non cum Sanctissimæ Trinitatis personis, Patre & filio (quod impium & nefas est) sed cum accusativo proxime precedente, scilicet nos: qui hæc & nos, & angelorum exercitum docuit. Locus jam planus, & perspicuus est ab illa omni Angelorum *ἑσθνεσε* cultura alienus, quam ex eo constituere frustra conatur *Bellarminus*; Angelos enim a Christo nostræ religionis mysteria doctos fuisse dicit, (quod verum esse fatemur, ut ex *Paulo Apostolo* haustum, apud quem legimus, multiformem Dei sapientiam per Christi ecclesiam innotuisse principibus, & potestatibus in cælestibus *Ephes. III. 10.* id est, ut omnes vident, Angelis) Angelos a Christianis non modo cum Patre ac filio ante Spiritum Sanctum, (quo ducit impia *Bellarmini* interpretatio) sed vel ulla alia religione, aliove cultu adoratos fuisse, nequaquam dicit. d)

§. III. Nulla vis huic explicationi his verbis infertur, sed illi maxima affunditur lux. Nam hæc arctissimo cohærent vinculo: Christus hæc nos docuit, & bonorum angelorum exercitum. Non insolens est Patribus, sæpius nonnulla interferere, quæ nobis videntur hiulca, & non satis plana. Vix crederem, ullum pro veneratione, & cultu Mariæ in his verbis latere præsidium, si ex *Justini* mente ita scriberem. Nos *Lutherani* Deum Patrem, & filium Christum, qui nos redemit, & omnium Sanctorum cœtum, & Mariam, & Spiritum Sanctum colimus, & adoramus. Ecquis bona fide, nisi nodum in scirpo quæreret, ex hac confessione eliceret, nos præter Patrem, Christum, & Spiritum Sanctum, colere Mariam & Sanctos. Primo quivis intuitu intelligeret, verba de Sanctorum cœtu, & Maria, ad vocabulum, redimere, spectare, vi vero ad vocem co-

T t 3

lere

d) vid. ej. *Lib. de Relig. Cult. Object. Lib. I. Cap. VIII. p. 38.*

lere trahi. Ipse, quem Venerabilis excitat Abbas, Petavius, magnus ille Romanæ ecclesiæ promachus, profitetur, hæc verba nostram admittere expositionem. *Non tamen dissimulare possumus, inquit, Græca paulo aliter interpretari licere; nempe hoc modo. Hunc ipsum vero, & ab eo profectum filium, qui & nos, & bonorum angelorum ipsum sequentium, & ad ejus similitudinem confirmatorum exercitum ista perdocuit. Hoc modo non erit consequens, adorari a nobis angelos, ut & Deum ejusque filium, sed doceri a filio tam homines, quam angelos. Quam loci illius interpretacionem ea ratio confirmat, quod minus consentaneum videtur inter Patrem, ac filium & Spiritum Sanctum inculcari, inserique Angelos Sanctos. e)* Levis est, quam Venerab. Abbas ex Petavio ad protegendos sententiæ hujus vindices petit, ratio. Quoniam vero Petavii auctoritate nos refellere contendit, nos quoque Petavii auctoritate protegamus, explicationemque, quam ille indicavit, ex ipsius Petavii verbis refellamus necesse est. Retractare videtur Cel. Dionys. Petavius sententiam, sed nihil agit. Ne tamen hæc figmenta præteream, accurate ejus verba apponam. En illa, nulla prorsus voce immutata! *Verum, & si ab contentioso aliquo posterior ista Græcorum verborum expositio defendi possit; mihi tamen contextus, ac series ipsa sermonis priorem magis approbare videtur. Non enim satis causæ videtur, cur inter illos, qui ab filio sunt edocti, Angelos recensent, præsertim cum gentiles, ad quos Apologiam istam Justinus elucubravisset, non satis capere possent, qua ratione, & quid tandem λόγος homo factus Angelos docuerit. Accedit, quod cum paulo ante questus sit, Christianos Atheos nominari, propterea, quod Deos, quos Gentiles adorabant, minime colerent; ac cum respondisset: non se Deos illos venerari, quod non Diis, sed improbi essent Angeli, ac Damones: postulare res ita videbatur, ut, quoniam Christiana religio non omnino Angelos abjicit; sed eos duntaxat, qui pii sunt, & sancti, & in fide perstiterunt, cultu & honore dignatur: hujus rei mentionem aliquam faceret. Denique si quis nonnullum hellenismi gustum habet, is omnino fatebitur, priorem, quam expressimus, sententiam magis structuræ verborum, proprietatique convenire, quam posteriore a me loco positam. Quocirca Justinus adorationem ibi latius sumpsit, pro quovis religioso cultu, tam qui proprie, ac directe tendit, ad supremum numen, quam σελίχῳ, & creaturis principalis gratia tributo. f)*

§. IV.

e) vid. Petav. Op. Tom. VI. Lib. XV. Cap. V. p. 298. Edit. Antwerp.

f) vid. Ant. p. 251. & Petav. l. c. p. 298.

§. IV. Putat causam, ob quam inter illos, qui a filio sunt edocti, angelos recensuerit, dictu esse perdifficilem. Eam vero ob rationem hoc factum esse statuo, ut gentiles de suis dæmonibus, & geniis inepte, & insulse sentientes, intelligerent, vanam esse ipsorum de geniis persuasionem. Gentilium genios esse rerum inscios, subdolos, & versipelles: angelos autem bonos, revelatione per Christum facta, esse pereximios & pereruditos. Assuta hæc esse arbitror a Justino, ut superstitionem de geniorum excellentia deprimeret, atque edoceret, Christum, quem Christiani venerabantur, omnibus angelis esse excellentiorem, præstantioremque, quippe qui angelorum extitit doctor. *Multo enim excellentior est factus omnibus angelis*, ut divus Paul. Hebr. I. 4. addidit, quo demonstraret, veram de Jesu doctrinam, magnumque illud pietatis mysterium, non e scriptis Platonis, & Pythagoræ, esse discendum, aut e dæmonum commercio hauriendum, sed a solo Jesu, *qui est via, veritas, & vita* Joa. XIV. 6. ediscendum. Hos igitur Jesu Apostolos, eorumque scripta adire debebant Gentiles, & ediscere, quid Jesus docuerit. Nimirum absconditam illam sapientiam, quam & ipsi sancti ignorarunt angeli, & cum voluptate a Jesu, summo doctore, didicerunt. Frustra reponit *Petavius*, Gentiles non satis capere potuisse, qua ratione, & quid tandem λόγος homo factus angelos edocuerit. Qua ratione, & quid ipsos edocuerit, est in aprico. Docuit ipsos, incarnatione, miraculis, passione, morte, & resurrectione, magnum illud redemptionis mysterium, cujus percipiendi & intelligendi sancti angeli summa a lapsu inde mortalium cupiditate flagrarunt 1 Petr. I. 12. Placet Cel. *Nicolai Nourrii* expositionem, quæ a mea non differt, ad probandam addere sententiam. Ita vero hic Ven. Pater *Petavii* repressit dubium. *Ad id vero, inquit, quod opponit Petavius, non potuisse a gentilibus intelligi, quomodo verbum caro factum angelos docuerit, facile respondeas. Justinum iisdem gentilibus sapius ejusdem verbi prædicasse divinitatem, & eum cum Paulo credidisse, omnes scientiæ, ac sapientiæ Dei absconditos in illo thesauros. Atqui nihil paganis captu erat facilius, quam angelos ex divino eodem verbo, atque inexhaustis scientiæ ejus thesauris plurimum, quæ ignorabant, hausisse cognitionem. Denique communis est Patrum opinio, Angelos non pauca didicisse a Christo: quod quidem Justinus in gentilium animos insinuandum esse forsitan arbitrabatur.* g)

§. V.

¶ vid. ej. *Apparatus ad Biblioth. Script. & Patr. Maxim. Tom. I. Dissertat. II. de Justino Martyr. Oper. §. XVI. p. 415. Edit. laud.*

§. V. Jejunum est alterum, quod regerit Vener. Petavius, argumentum: *Accedit, quod, cum paulo ante questus sit, Christianos Atheos nominari, propterea quod Deos, quos gentiles adorabant, minime colerent: ac cum respondisset, non se Deos illos venerari, quod non Dii, sed improbi essent angeli, ac Dæmones: postulare res ita videbatur, quoniam Christiana religio non omnino Angelos abjicit.* Quid quæso facilius erat gentilibus quam Christianis, & ipsi Justino, causarum Christianarum Patrono, par pari referre. Nihil magis est verisimile hoc ipso: Ethnicos Christianis, qui dæmonum, & geniorum cultum, & venerationem odio, plusquam Vatiniano averfabantur, objicere; ipsos Christianos colere genios, quos appellarent angelos, si tale quid in Christianis offendissent. Quum autem Christianos hujus cultus viderent expertes, eos, ut recte ostendit laudatissimus *Justinus* Martyr, Atheos nominarunt. Tales quidem non extiterunt Christiani, sed quia dæmonibus cultum demebant, hac cavillatione sunt affecti. Non effudissent Pagani hanc in Christianos calumniam, si coluissent angelos: nam dæmones esse genios, & angelos bonos, firma fuit apud gentiles persuasio. Arridet, hanc *Petavii* ratiunculam verbis *Cel. Dallæi* satis acutis, & limatis retundere. Ille ipse exquisitissimi judicii Theologus observat, *talem Paganorum* in Christianos objectionem non legi, sed extaret, si Christiani angelos, aut imagines Sanctorum, & hominum, & angelorum coluissent. Observat, Paganos hoc argumento, sine dubio, ut *Indiæ* quondam incolas adversus Christianos usos fuisse, si eos hujus cultus reos vidissent. Non poenitebit Virum Venerabilem verba excellentissimi *Dallæi* legisse, & ex iisdem suum *Petavium* jam refutatum vidisse. Extat in actis concilii septimi *Johannis Thessalonicensis* episcopi insignis in eam rem locus, quo Paganus cum homine Christiano de hoc religionis capite disputat, qui in hæc verba erumpit: *Vos ergo in ecclesiis imagines non pingitis Sanctis vestris, & adoratis illas? & non solum Sanctis, sed & ipsi Deo vestro? Sic ergo aestima, & nos simulacra circumfoventes, non ea adorare, sed incorporales virtutes, quæ per illa placantur, sive potius coluntur* (*διὰ αὐτῶν ὑπακούομεν*.) Mox vero cum Christianus colloquutor quædam esset interfatus ad diluendam hanc exceptionem; De angelis vero (inquit) quid dicitis? Et ipsos namque depingitis, ut homines, & adoratis, quanquam homines non sint, sed intelligibiles, & incorporales, & divi, & existentes. Sic reputa & eos, qui apud nos honorantur Deos per statuas

statuas placari, (coli *ἑρᾶνευεῖται*) nihil inconueniens nobis agentibus, quemadmodum nec vobis super depictis angelis. Et hactenus quidem Paganus ille disputator. Quid? quod ne ipsos quidem ex India barbaros fugit hæc disputandi cum Christianis hominibus ratio? Narrat enim Petrus Martyr Mediolanensis in iis, quos Italice scripsit, rerum Indicarum commentariis, tractus Mexicani in nova Hispania barbaros, cum eorum idola repente sublata atque eversa fuissent, quatuor viros ex primoribus ad Alfonsum Zuasum Licentiatum, cuius jussu atque auctoritate id factum erat, misisse; qui de injuria conquerentes hoc ejus consilium sibi præter opinionem eo magis accidisse docuerunt, quod viderent, Christianos quoque idola, & imagines in usu & pretio habere, adorare, & colere. Tum simul intento digito monstrantes Sebastiani imaginem, quæ forte ad parietem prope Alfonsi lectum affixa pendeat, subjiciebant, quo ille hanc Sebastiani imaginem honore & cultu venerabatur, cum se pariter idolis suis exhibere. Alfonsum perculit inexpectatum barbarorum æcumen, qui, ut se recollegit, respondit, Christianos signa hæc, non qua sunt imagines, sed quatenus viros beatos, ac in cælis degentes representant, venerari. Et post pauca. Si ergo quæ Joannis Thessalonicensis, quæque Alfonsi Zuasii temporibus de imaginibus, earumque cultu Christianorum fuit sententia, eadem quoque superioribus seculis a Christo nato proximis fuisset, non est dubitandum, quin ipsis veteres Pagani idolorum adorationem, exprobrantibus eadem, quæ isti recentiores, fuerint responsuri. h)

§. VI. Commoda satis ratio, qua probatur, Christianos hoc Justinum Martyris ætate angelos minime coluisse, sed pie de iis sensisse. Christianos non adorasse angelos, porro ex ipso Justino probo. Optimus est quisque suorum verborum interpretes. Legat quæso Vener. Abbas verba Justinii Martyris, quæ, paucis pagellis interfatis, sequuntur, quibus eundem articulum de Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto s. prophetico colendo, tradit, & angelos præterit. Nos Deum, inquit, hujus mundi conditorem colimus, minime illum sanguine, & libationibus, & incensis quemadmodum cruditi sumus, indigere asseverantes, & precatationis gratiarumque actionis ratione in oblationibus, quas offerimus omnibus, quantum facultatis nostræ est, laudamus: solumque hunc honorem illo dignum esse, persuasum habemus, & Jesum Christum, eundemque, quod ipsius veri & singularis Dei filium esse edocti simus, secundo loco, ac Spiritum Propheticum tertio ordine, nos cum ratione venerari, & colere demonstrabimus. i)

U u

Intel,

h) vid. ej. Libr. I. de Imaginib, Cap. III. p. m. 37, 38. 40. Edit. Bazar.

i) vid. l. c. p. m. 60.

Intelliget nunc Vir Venerabilis, quid de cultus religiosi objecto senserit Justinus. Deum Patrem, filium, & Spiritum St. propheticum, qui per Prophetas locutus est, esse colendum, docet. Nulla hoc in loco angelorum fit mentio, licet repetat illud: nos habere Jesum Christum, harum de Deo doctrinarum magistrum. Verba plane distorta nobis proposuit Vener. Abbas, & Justino, qui cum ratione, & veritate Deum colendum esse, fusius exposuit, violentas suas injecit manus. Spe igitur, qua in Justino Martyre lactatur, sua prorsus excidit, & cum aura ludit. Quod ad *Theodoreti* locum attinet, illum fusius B. noster *Chemnitius* confutatum dedit. Verba ita se habent: „has autem potestates, Angelos & Archangelos, Principatus præterea, Potestates, Dominationes, ac Thronos vocatis, aliasque insuper hebraicis nominibus Cherubim ac Seraphim appellare didicistis. Cur itaque adversum nos tantopere indignamini, si post Deum illum, qui semper est, quique eodem modo semper se habet, secundarios quosdam Deos, sed tamen eo multo inferiores, & opinamur esse, & veneratione prosequimur.“ k) Observat *Chemnitius*, hunc librum octavum scatere Philosophorum, imprimis Platoniorum principiis. Inde in octavo libro de martyrum honoribus disputaturus, quod tanquam urbium custodes & locorum præsides, quorum precibus, & interventu apud Deum utentes homines, per eos demum divina munera consequantur, honorandi sint, multas ex Philosophis & Poetis, ex Hesiodo præcipue, & ex Platone sententias transcribit, quod gentes suos Heroas ac Dæmones eodem etiam modo coluerint. l) Nihil demitur veritati Christianæ, si vel maxime *Theodoretus* sanctos angelos colendos & adorandos statuerit; non tamen illa, ut idem observat B. *Chemnitius*, universalis fuit, in omnibus ecclesiis, observatio, sicut ex Cyrillo, qui iisdem temporibus vixit, manifestum est. m) Excusationem forte *Theodoreto* non denegaveris, si accurate consideraveris, hunc Ecclesiæ Patrem eo scripsisse tempore, quo *Julianus*, infelicissimi nominis imperator, Gentilium quisquillas, camarinasque movit, quod optime annotavit Cl. *Oudinus*. n) Quo igitur Græcos ad saniora revocaret principia, & cultum angelorum, dæmonumque supprimeret, ipsorum quandoque indulgit genio, & nomina, throni, potestates, & dominationes, Judæis, & pa-

k) vid. Ven. Auct. p. 247.

l) vid. ej. Exam. Concil. Trident. Part. II. Loc. IV. de Invocation. Sanctor. p. 384.

m) vid. l. c. p. 386.

o) vid. ej. Commentar. de Script. Ecclesiast. Tom. I. p. m. IIII. sqq.

& paganis, satis nota adhibuit. Præambulonem habet div. Paulum, qui iisdem usus est nominibus Coloss. I. 16. Ephes. I. 21. 22. sed non alio fine, atque omine, ut observat Cl. *Beausobrius*, o) quam, ut præstantiam Christi præ angelis adversus Simonianos, aut Cerinthianos vindicaret. Feliciter hoc præstitit Apostolus, demonstravitque, thronos per Christum esse creatos; Christum esse caput totius corporis; Christo subjectos esse omnes hos thronos; proinde illum omnibus angelis, quo demum veniant nomine, esse præstantiorem, excellentioremque.

EXERCITATIO III.

QVA

NONNVLLA SCRIPTURÆ SACRÆ DICTA A GRIPHIS SOLVUNTUR.

AD CAP. V. & VI. p. 253. & 256.

§. I.

Non illustrat & explicat, uti Ven. *Abbas* in fronte capitis sexti a) promittit; sed iterum obscurat, & globulis involvit quædam sacri codicis oracula. Primum desumptum est ex Deut. X 20. seu potius Matth. IV. com. 10. *Adorabis Deum Dominum Tuum & ei soli servies.* Quod dictum supra jam est a falso interpretationis sensu liberatum. Occurrunt alia dicta nunc vindicanda. Cereis quasi formis sua figmenta imprimit Ven. *Abbas*, qui D. Pauli verba detestabilem in modum distorquet, & ad suam rem trahit. D. Apostoli verba ita leguntur: *Regi autem seculorum immortalis, inaspectabili, soli sapienti Deo, honos & gloria in perpetua secula Amen.* 1 Timoth. I. 17. Duabus hujus dicti sensum, auctoritatemque lædit interpretationibus, e Christiana civitate prorsus eliminandis. „ Ad duo, inquit, præcipua capita revoco responsio-
„ nes. Quidam monent, particulam, *Soli*, non esse referendam ad ho-
„ norem, & gloriam dandam, adeo ut significet, Deo soli esse tribuen-
„ dum honorem, & gloriam, sed esse referendam ad Deum, qui solus sit.
„ Et post pauca. Monent alii, inquit, vocem *Soli* intelligendam esse de subli-
„ mi illo honore, & gloria, quæ Deo tantum tribuenda est. “ b)

U u 2

§. II.

o) vid. *Nouv. Testam. Preface sur l'Épître des St. Paul, Coloss §. IX. p. 299.*

a) pag. 256.

b) vid. l. c. p. 256. 257.

§. II. Prima interpretatio admodum est coacta, quæ ordini verborum apertissime repugnat. Si vocula, *Soli*, ad honorem & gloriam respiceret, illa & genere, & casu voci, gloria, respondere debebat. Sic autem fluunt in fontibus verba: *Τῷ δὲ βασιλεὶ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ ἡμῇ καὶ δοξα εἰς τὰς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.* com. 17. Nullius fere momenti sunt, quas Variantes Lectiones circa hoc dictum observant, rationes. Tradunt in codice Alexandrino, nec non in Chrysostomo, Theodoro, & Oecumenio offendi mutationem verborum *ἀφθάρτῳ*, & *ἀθανάτῳ*, & omissionem vocis *σοφῷ*, ut videre est apud Cel. Jo. Millium c) & Daniel Whitbium. d) Nostra meditatio potissimum circa voculam *Soli*, *μόνῳ* versatur. Vel is, qui prima linguae graecae fundamenta degustavit, hanc particulam *Soli* non ad gloriam referet, sed ad Deum, qui est gloriae recipiendae objectum. Firmum est, quod Apostolus in hac voce ponit cultus divini argumentum. Deus, inquit, est rex seculorum immortalis, est invisibilis, & solus sapiens, proinde ipsi soli debetur gloria, seu cultus religiosus. Singulares ob has summi Numinis affectiones, quas nullus fictitius Gentilium Deaster, neque ullus orbis imperator habet, illi soli debetur gloriae, & adorationis cultus. Exclusivam habet hæc vocula, *Soli*, vim, virtutemque, quam tamen negare videtur auctor. „ Porro ex eo, inquit, quod Deo, qui „ solus est verus Deus, honor & gloria detur, non prohibemur, ne aliis, „ si forte ea mereantur, conveniens honor adhibeatur, & gloria. e)

§. III. Si excludendi rationem neget Ven. Trombellius, absurdissima quævis mihi inde elicere licebit. Sic statuo, & ex ejus sententia ita arguor: Deus est rex seculorum, sed non solus, quia in seculis vivunt multi terrarum reges. Deus est immortalis, sed non solus, quia homines & angeli sunt immortales, licet non per naturam, sed per Dei gratiam & voluntatem. Deus non solus est sapiens, sed & multi extiterunt, & adhuc existunt sapientes, diffusa rerum notitia instructi. Quibus hæc differant parasangis, vel rudior intelliget. Suffragatur meae sententiae Cel. Jo. Coccejus asserens: *Soli Deo, qui solus novit, quid deceat facere, solus, sine socio consilium iniit.* f) Eadem est ad alterum argumentum

e) vid. Nov. Testam. cum Var. Lection. ad h. l. p. 489. Edit. Kust.

d) vid. Examen Variant. Lect. Append. p. 403.

e) vid. p. 257.

f) vid. ej. Op. Tom. V. ad b. l. p. 147.

mentum responsio: Id contendere Apostolum, ne aliis Gentilium diis, sed soli Deo tribuatur gloria. Si vero denegavit Gentilium Diis cultum sua jam ætate & Sanctorum infirmavit venerationem Apostolus: quia & his per voculam exclusivam, *soli*, gloriæ divinæ communionem ademit. Deus neque dulciæ, neque hyperdulciæ cultus, qui imaginarius est, Mariam, & Sanctos participes fecit; neque citra jacturam suæ essentiae facere potuit. Soli Deo in essentia Triuni, Patri, Filio & Spiritui Sancto, exclusis aliis, quo demum nomine veniant, Deastris, & Sanctis hoc pietatis officium debetur. *Theodoretus* Cyrensis Episcopus hæc Pauli verba exponens, amplissime sensum reddidit. *Quoniam ostendit*, inquit, *Christum dominum illa bona suppeditare, volens ostendere, quod Deo & Patri id comprobante, & Spiritu Sancto adjuvante & simul operante, ea facta sint, ab una persona ad id, quod est commune naturæ, transit: & hymnum trinitati obtulit: & silentio præteritis personis divinam naturam laudavit. Quod enim non solum Deo, & Patri, sed etiam Filio, & Spiritui St. quæ dicta sunt, conveniunt, facile sciri potest. Rex enim seculorum non est solus pater, sed etiam unigenitus filius, est enim effector seculorum. Aternus quoque est, & ipse, & Sanctissimus Spiritus, etenim ipsum quoque æternum appellavit divinus Apostolus.* g) Secundum jure a *Theodoro* meretur locum B. noster *Fridericus Balduinus Wittenbergensis* (ne forte offendatur Vir Venerabilis hujus urbis appellatione) Theologus exquisitissimus, qui particulam exclusivam constanter urget. *Verum*, inquit, *exclusiva illa non opponitur personis, in eadem essentia divina, sed Diis gentilium, & creaturis omnibus, quæ sunt extra essentiam divinam: nemini enim debetur gloria & honor, præter solum eum, qui vere est in essentia sua, Deus. Non ergo hinc excludi possunt Filius & Spiritus Sanctus, quia hi sunt intra illam divinitatis essentiam. Quod vero valet de Diis Paganorum, illud valet quoque de Romanensium Sanctis. Hæc non e contemptu Sanctorum, sed ex rei veritate scribo. Probandum enim est Romanensibus, Sanctos esse intra divinitatis essentiam. Hoc si evicerint, libere illis nostra offeremus studia. Suntne illi intra hanc divinitatis essentiam? An forte illos Deus, & essentiae, & cultus compotes reddidit? Minime! Quantum igitur honoris Sanctis attribuitur, tantum Deo demitur. Hæc ratio firmior est, omnibus jejunis *Bernhardi*, & *Pe-**

g) vid. ej. Commentar. ad b. l. Op. Tom. II. p. 212.

h) vid. ej. Commentar. ad b. l. p. m. 1262.

tri Cluniacensis, quos duumviros allegat, testimoniis. Eadem facilitate reliqua dicta ad Roman. XVI. 27. Apoc. VII. 12. diluuntur. Probandum enim est, quod hæc dicta, quæ exclusivam habent virtutem, quicquam de licito Sanctorum statuunt cultu. Res, quod reliquum est, quantum ego video, huc redit: Magnam esse statuit gentilium Deos inter & Romanensium Sanctos, discriminis rationem: His cultus, divina, quæ Deo debetur, veneratione inferior præstari potest; illis autem Paganorum Diis, omnino nullus. Hoc subterfugio, *Arnobii* locum de Deorum superstitione, & quotquot obvia sunt, Patrum testimonia a Sanctorum removet cultu. Sed quum satis evicerim, cultum Sanctorum e gentilium fordibus esse confarcinatum; quum valide demonstraverim, & hoc superstitioni esse affine, si ea, quæ soli Deo sunt propria, creaturis attribuuntur, non video, quid Virum Venerabilem hi verborum, & interpretationum recessus, & latebræ juvare possint?

EXERCITATIO IV.

QUA

DUO POTISSIMUM SACRI
CODICIS DICTA DILUVNTVR.

AD CAP. VII. & VIII. p. 262. 263.

§. I.

Duo connectit Ven. Abbas capita, ita quidem, ut in uno argumenta controversa proponat, in altero vero diluat. Primum, quod nobis offert dictum, hoc est: *Si reperti fuerint vir aut mulier, qui faciant malum in conspectu Domini tui, & transgrediantur pactum, ut vadant & serviant Diis alienis, & adorent illos, solem & lunam & omnem militiam cæli, quæ non præcepi. Deut. XVII. 23.* Quod veteris effatum fœderis nobis opponit, & ostendit, nos præter succum & nervum hujus dicti, argumentum aliquod contra Romanenses ex eo elicere, quum illud aperte de gentilium idololatria agat, & angelorum bonorum cultum minime

minime tangat. In hanc eloquitur sententiam Vener. Trombellius. „ Ex-
 „ pressissima, inquiunt Protestantes, Scripturarum, & Patrum loca extant,
 „ in quibus prohibemur angelos colere. Scilicet huc pertinent loca, in
 „ quibus jubentur Hebræi ne militiam cœli adorent ideoque huc perti-
 „ net versiculus 3. cap. XVII. Deuteron. nomine quippe militiæ cœli an-
 „ gelos significari, duo comprobant. Auctoritas Christianorum ipsorum
 „ Doctorum, qui sic intelligunt ea verba, atque inprimis Hieronymi, de-
 „ inde ipsa quoque ratio: Si quidem hoc præcepto jubentur Hebræi, ne
 „ omnino cœlestia colant, ideoque tum solem & lunam cœlorum orna-
 „ menta, tum angelos cœlorum incolas, qui militia cœli appellantur, &
 „ hic & Lucæ II. 13. & fortasse etiam alibi, dum virtutes cœlorum dicun-
 „ tur. a) “ Quam Theologorum quorundam sententiam facile retundit,
 & hoc ipsorum argumentum ita dissolvit, ut militiam cœli, sidera & stellas
 esse intelligat. „ Ajo vero, valde probabilem eorum esse sententiam,
 „ qui putant in objectionibus illis, quæ primo allatæ sunt, militiæ cœlo-
 „ rum nomine stellas significari. Nescisne, stellas a non paucis vete-
 „ ribus fuisse cultas? quippe qui Numen in iis collocabant, a quo se adju-
 „ vandos arbitrabantur. “ b) Reponit tandem, si vel maxime hoc no-
 mine angeli intelligendi essent, verba tamen de cultu divino angelis non
 adhibendo forent accipienda, quam colendi rationem neque Romana ap-
 probaret ecclesia. „ Sed nos quoque divinum angelis cultum adhibere
 „ prohibemur. c)

§. II. Non tantopere hoc a nobis urgetur effatum, quum non desint
 evidentiora. Saltem non primas inter nostras, quas Romanensibus op-
 ponimus, rationes, tenet partes. Optime novimus, hic per exercitum
 seu militiam cœli non tam angelos, qui hoc eximio quoque gaudent no-
 mine, quam planetas, & sidera esse intelligenda. Revocat hoc ipso
 mandato Deus Israelitas a superstitione, ne forte triplici modo in ido-
 lolatriam deviant. Quo vero eo planior fiat nostra in hoc dictum commen-
 tatio, in subsidium omnino sunt vocanda, quæ ex eo statim tempore, quo
 Israelitæ Ægyptiorum fines reliquerant, Deus ipsis diligentius inculcaverat:
Non facies tibi imaginem eorum, quæ supra in cœlis sunt, neque, quæ infra in
terris, neque in aquis, quæ terræ subjectæ sunt. Exod. XX. 4. His enim tribus a
 vero

a) vid. p. 262.

b) vid. Cap. VIII. §. I. p. 264.

c) vid. l. c. p. 264.

vero Dei cultu aberrarunt modis Ægyptii, ad idololatriam, ad insaniam usque, proclives. Quæ supra terram in cœlis sunt posita, fuerunt Isis, Osiris & Orus, qui tres Ægyptiorum Dii cœlestes plerumque sociati in figuris exhibentur, ita tamen, ut Orus, tanquam Isidis filius, in medio vel gremio positus proponatur. Solem autem his nominibus coluisse Ægyptios, immortalis *Montefalco*, quo in rebus antiquis vix acutiorem & excellentiorem nostra ætas tulit, fufius exponit, edocetque, eosdem fuisse Deos, licet diversis appellentur apud Ægyptios nominibus. d) Dicitur hic idem Orus, Osiris & Isis, apud Persas Mithra, & fuit sol, quod ex inscriptione idem ille excellentissimus, cujus obitum dolemus, *Ven. Montefalco* evictum dedit. *Mithra fuit Persarum Deus Sol, quod inscriptiones adhuc superstites confirmant, qualis est illa: DEO SOLI INVICTO MITHRÆ.* e) Qui Solis seu Mithræ cultus se non in Persarum finibus continuit, sed deinceps ad Græcos, & Romanos abiit, quod *Thomas Hyde* ex Romanorum inscriptionibus planum fecit, asseruitque, erexisse Romanos Mithræ aras, cum iisdem figuris, & titulis, quos apud Persas offendimus. Collegit has inscriptiones *Sponius*, *Hyde* vero easdem recensuit. Insigniores fuerunt illæ: *Deo soli invicto Mithræ; Et numini invicto Soli, Mithræ, & Sanctissimo Soli.* f) Non denegaverim *Cel. Furia* consensum, qui cum gravissimis viris putat, astra & sidera prima fuisse idololatriæ, & superstitionis instrumenta, a quibus tandem ad ignobiliora cultus objecta mortales sunt prolapsi. g)

§. III. Non dubito, quin ad hanc Ægyptiorum idololatriam respexerit hoc mandato Deus. Vetuit, ne hoc superstitionis genere se polluerent Israelitæ. Id facile concedit *Cel. Clericus*, qui verba de exercitu cœli exponit per stellas, quales plurimæ singularem in modum colebantur, ut *Sothis*, seu *Canicula* ab Ægyptiis, & septem *Planetæ* a variis populis. h) Rem præter excitatos auctores non diffitetur *Cel. Rollinus*, sed iisdem

d) vid. ej. *Antiquit. Explanat. Tom. II. Part. II. Lib. I. Cap. IX. p. m. 291.*

e) vid. ej. *Antiquitat. Tom. I. Part. II. p. vi. 762.*

f) vid. ej. *Histor. Relig. Veter. Persar. Cap. IV. p. 112.*

g) vid. *Histoire des Dogm. & des Cult. de l'Eglis. Part. III. Chap. II. de l'Orig. & de l'Antiqu. de l'Idol. p. 405.*

h) vid. ej. *Commentar. ad Deut. XVII. vers. 4. p. 475. & ad loc. Exod. XX. 4. p. 37. seq.*

iisdem fere verbis confirmat. i) Hæc viam nobis muniunt, ut tanto melius faciliusque intelligamus ea, quæ cap. XLIV. 17. 18. Jeremiæ legimus: *Sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, & reges nostri, & principes nostri, in urbibus Judæ, & in plateis Jerusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ cæli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio & fame consumti sumus.* Id jam non urgemus, neque nos penitus huic immittimus liti, a quam gente hunc cultum didicerint Judæi. Nobis satis est, cum viris rerum antiquarum sagacissimis statuere, hic per reginam cæli nullam aliam, quam *Junonem* intelligi, quæ pro diversitate populorum & diversa sortita est nomina, modo *Juno*, *Astarta*, *Astyrene*, modo a Phœnicibus *Baaltis*, & a Persis *Mithra*, & ab Ægyptiis *Isis*, & a Græcis *Diana* est dicta, quod viri celeberrimi *Galeus*, k) *Thomas Hyde*, l) *Fullerus*, m) *Magnif. Deylingius*, n) & *Jurians*, o) fusius exposuerunt. Quæ horum celebrium Criticorum sententia tanto validior est, quanto planius est, hunc *Dianæ*, *Baaltis*, *Hecatæ*, *Mithræ*, & quo demum nomine hanc Deam appellaveris, cultum, ut *Esaïas* excitato dicit capite, inter arbores, & lucos esse celebratum. Quod *Cl. David Millius* ad hoc *Esaïæ* effatum, ex *Herodoti Lib. II. cap. 138.* tradit, asseritque: *Templum Bubastis seu Dianæ in media urbe Bubasti situm, maximarum arborum consitarum luco cingi: Intus ingens arborum manu consitarum lucus templum ambit, in quo statua est. Apud Daphnen Diana templum pariter in medio luci erat, notante Strabone lib. XVI. p. 1089.* Ne quid de ratione cultus afferam, quod

X x

argu-

i) vid. *Histoire des Egyptiens Tom. I. Chap. second. §. 1. Culce de différentes divinités. p. 66.*

k) vid. *Gale of the Court Gentiles. Part. I. Chap. II. The Theogonie of Juno p. m 14. seq.*

l) vid. *Thomas Hyde de religione veter. Persarum Cap. IV. de Mithra apud Persas cultu p. 106. seq.*

m) vid. *Thom. Fuller. The Idols of Jews. Ashtoreth. Book IV. Chap. VII. §. 22. p. 129.*

n) vid. *ej. Observ. S. Part. III. Obs. XXXIX. §. VII. de Diane templo p. 369.*

o) vid. *ej. Hist. des Dogm. & des Cult. Part. III. Chap. VII. p. m. 528.*

argumentum laudatus *Millius* fusius commendat. p) Sæpius in sacro codice hujus reginæ cœli occurrit nomen, cui sua libamina obtulerunt superstitiosi Israelitarum homunciones. Quandoque *Astoreth*, & *Astareth*, ut in locis *Judic. II. 13. 1. Sam. VII. 4. 1. Reg. XI. 5. & 3. & 2. Reg. XXIII. 13.* appellatur; non raro tamen nomen reginæ sortitur hæc *Sidoniorum, Syrorum, & Phœnicum Dea*. Quo titulo reginæ cœli & *Jerem. VII. 18. & cap. XLIV. 17.* insignitur. Dubium subnatum est, de quonam potissimum cœli sidere hæc vox, regina cœli, sit sumenda? Alii enim hoc nomen de omnibus astris interpretari voluerunt, alii vero de Sole. Sed rem omnino planam esse putaverim, si *Luna*, seu *Astartes, Trivia, Juno* vel cœlestis *Venus*, hoc nomine subintelligatur. Quemadmodum Sol rex cœli gentilibus dicebatur; ita Luna cœli regina, cui alio tempore, & alio modo sacrificia sunt exhibita. Baal enim, quo nomine Sol adorabatur, septis & templis sub dio, in locis editis colebatur; Luna vero, seu cœli regina, in lucis densis & sub arboribus umbrosis olim adorabatur, eique panibus, placentis & aromatibus litabatur. Nec præterire debeo, Neomeniis imprimis Lunæ, seu reginæ cœli dapem esse appositam, ut illam sibi redderent fautricem. Vix aliquis superest scrupulus, quin hoc nomine Luna a fatili Israelitarum populo fuerit culta, in quo argumento prorsus consentiunt & *Cel. Joannes Seldenus*, q) & *Ven. Augustinus Calmetus*. r) Quam penes Lunam cœli temperiem sitam esse crediderunt gentiles.

§. IV. Huc forte quoque respexisse videtur *Jobus*, asserens: *Si vidi Solem, cum splenderet, aut Lunam nobiliter incedentem, & seductum est in abscondito cor meum, & admota est manus mea ori*, cap. XXXI. 26. 27. His litem haud moveo, qui cum *B. Luthero* & *B. Sebastiano Schmidio* hæc verba improprie de laudatione, & approbatione operum suorum interpretantur. Ex ipsorum mente *Jobus* cor suum coram Deo percontatur, & imos ejusdem perscrutatur recessus, asseritque; se, cum Sol splenderet, seu Deus prosperos rerum successus ipsi dederit, sibi nihil, sed omnia

p) vid. ej. *Dissertat. V. de Idolo* מלך ad *Jes LXVI. c. 17. p. m. 150. sqq.*

q) vid. *Seldeni de Diis Syris Syntagm. II. Cap. II. de Astarte p. m. 231. seq.*

r) vid. *Calmeti Dissert. de Numinibus Chananæorum Op. Commentar. Tom. VI.*

omnia Deo tribuisse; neque unquam sibiinetsi indulisse, aut assentationes aliorum admisisse. Profitetur, se hujus criminis haud reum esse, ut potius hæc lenocinia prorsus extirparit, & a vana operum, meritorumque persuasionē abstinuerit. Quæ hujus dicti explicatio non est extorta, sed sensui literali conformis. Nemo vero illos sub iudicium vocabit, qui verbis inhærent, & de idololatria illa explicant. Levidense enim est, quod contra hanc expositionem movet dubium excitatus B. Schmidius, qui hæc potissimum urget verba, quod non dicatur, os manum, sed manus os osculari. s) Manus enim ori admota, os quasi osculari videtur, & oscula manui impressa, forte manus oscula dixeris. Latet sine dubio in hoc effato illa Persarum, Chaldæorum, & aliarum gentium consuetudo, qua osculo, tanquam reverentiæ & cultus signo, sua numina & idola venerari solebant. Libet in hunc gentilium morem fusius inquirere. Paucis, me iudice, horum verborum sensus huc redit: nullum ego honorem divinum astris exhibui neque clam, neque palam, neque cogitatione, neque adoratione. Solem splendentem, cum Persis aut Chaldæis, quibus terræ partibus vicinus fuit Jobus, non adoravi, aut oscula manibus impressa projeci, & ad astra emisi, neque osculo Lunam splendide incedentem sum deveneratus. Non alienus est ab hac mea sententia Cl. Joannes de Mey, Medioburgensis olim Ecclesiastes, qui hæc verba ita interpretatur: Sunt, inquit, hæc verba ad idololatriam referenda, ut sequentia aperte indicant. Veterum enim plerique Solis & Lunæ pulcritudine, præstantia, & utilitate, ac innumeris commoditatibus adducti, quas hominibus afferunt hæc astra, ea putarunt Deos esse, ideoque & adorarunt. t) Quem adorandi ritum circa hoc Jobi dictum fusius suis observationibus enucleant Drusus, u) & Clericus. x) Res in triviis nota est, Babylonis, Chaldæis, Persis & Ægyptiis in moribus fuisse positum, ut Soli, Lunæ, & Astris, quæ coluerunt, oscula projicerent, quo suum declararent erga numina seu astra pietatis officium. Qui ritus, ut pravæ plerumque consuetudines citius quam fungi incrementa capiunt, in alias profilit gentes, quarum testimonia ex Apulejo, Luciano, Tacito & Tranquillo nobis collegerunt

X x 2

s) vid. ej. Comment. ad l. c. p. 359.

t) vid. ej. Sacr. Physiologia ad b. l. p. 331.

u) vid. Critic. Sacr. Angl. Tom. II. ad b. l. p. 920. seq.

x) vid. ej. Commentar. ad b. Jobi locum p. 129. Edit. Amstelod.

runt & Vossius, y) & Galeus, z) & Stanlejus, a) viri rerum antiquarum peritissimi.

§. V. Sol & Luna, summæ magnitudinis & eximii splendoris sidera a cæteris distincta stellis, sine dubio prima adorationis, seu potius idololatriæ fuerunt objecta, quæ aliorum siderum cultus est secutus. In hac antiquissima idololatriæ origine, cujus Jobus meminit, hæc duo astra, Sol & Luna, nominatim appellantur. Chaldaeos & Persas Solem & Lunam, tanquam reliquorum siderum duces coluisse, jam supra exposuimus. Solemne cæteroquin fuit gentilibus, ut simulacra, quæ adire licuit, oscularentur, iis autem, ad quæ vel difficilis vel prorsus nullus fuit aditus, oscula per manus projicerent. Duo potissimum effata, ut instituto nostro faciamus satis, nobis sunt afferenda. Primum exhibet Apulejus his verbis: Nulli, inquit, Deo, ad hoc ævi supplicavit, nullum templum frequentavit; si tantum aliquod prætereat, nefas habet, adorandi gratia manum labris admove. b) Alterum suggerit Minucius Felix. Cæcilius, inquit, simulacro Serapidis denotato, ut vulgus superstitiosus solet, manum ori admovent, osculum labiis preffit. c) Hunc fuisse adorationis apud plurimas gentes cultum, fusius viri doctissimi, qui in hunc Minucii locum sunt commentati, Joannes a Wower d) & Gewerhartus Elmenhorstius e) ex Barnaba Brissonio & Petro Pithæo declararunt. Quibus laudatos viros Clar. Jo. de Mey f) & Breuerium de Niedeck adjicio. g)

§. VI.

y) vid. Gerard. Jo. Vossii Origin. & Progress. Idololatr. Lib. II Cap. III. p. m. 317.

z) Vid. Theoph. Gale The Court of the Gentiles Part. I. Chap. VIII. §. 7. Chaldeæ the first feat of natural Theologie. p. m. III. seq.

a) vid. Stanleji Histor. Philosoph. Oriental. Part. XIII. Sect. II. Cap. XXXIV. V. & VI. p. 1152. seq.

b) vid. ej. Apolog. I.

c) vid. M. Minucii Felicis Octav. p. m. 2. Edit. Lugdun. Batav. 1652.

d) p. m. 3.

e) p. m. 6.

f) vid. ej. Sacr. Physiolog. p. 33.

g) vid. ej. Libr. de Ador. Vet. & Recent. Pop. Cap. XXV. p. 233.

§. VI. Sed hic subsistimus, & ad nostros redimus cancellos persuasi, hanc gentilium adorandi per oscula consuetudinem a Judæis deinceps fuisse receptam, quæ forte his ipsis, quæ supra excitavimus, effatis sacris indigitatur. Nullum nisi hoc his in dictis offendimus discrimen, quod simulacra, quæ ipsis adire integrum fuit, flexis genibus sint osculati, quod 1 Reg. XIX. 18. exprimitur: *conservabo in Israele septem hominum millia, omnia genua, quæ non flexa sunt coram Baale, & omne os, quod eum osculatum non est.* Extremas plerumque simulacri partes, manus & pedes exosculari solebant pagani, quod & *Propertius* declarat:

Osculaque impressis nixa dedi genibus. h)

Quorsum & illud *Osee* cap. XIII. 2. *sacrificantes homines vitulos osculantur.* Quam detestandam plane idololatriam in cultu Apis & Molochi observarunt Israelitæ, dum hostias humanas Molochi s. Saturno immolarunt. i) Si vero Deos, quos coluerunt gentiles, & superstitiosi Judæi, adire non datum esset, manum sunt exosculati, & oscula sua projecerunt adversus numina & sua idola. Qui ritus apud Chaldæos & Persas, qui Solem & Lunam coluerunt, imprimis invaluit. *Hi igitur, teste Apulejo, admoventes oribus suis dextram priore digito in erectum pollicem residente, ipsam prorsus Deam venerabantur.* k) Sed finem huic impono argumento. Non tantopere hoc nitor, quod jam excussi, *Jobi* effato, quum aliæ Protestantibus affluant rationes, & testimonia sacra, quæ nos ab Angelorum Sanctorumque cultu retrahere possunt.

§. VII. Magis appositum nobis videtur alterum, quod subvertitur, dictum, cujus summa hæc est: *nemo vobis palmam intervertat per humilitatem, & cultum angelorum, in iis, quæ non vidit, fastuosus incedens frustra inflatus a mente carnis suæ.* Coloss. II. 18. Sententia Ven. Abbatis, ut rem coarctem, hæc est. Primo proponit eam sententiam, qua per religionem angelorum Judaica religio intelligitur, quod ex v. 16. ejusdem capituli approbare annitur. Verba ipsius fideliter apponam: „ Quod si adversus „ interpretationem hanc reponas, vix credi posse, his vocibus, religio- „ ne angelorum significatam fuisse a D. Paulo Judaicam religionem, cum

X x 3

„ his

h) vid. Lib. I. Eleg. XVI.

i) conf. Critic Sacr. Angl. ad h. l. Annotat. Drusii Tom. III. p. m. 915.

k) vid. ej. Milesiar. IV.

„ his vocabulis neque D. Paulus, neque alius quisquam Judaicam religio-
 „ nem appellavit; neque simile veri sit, eum, qui paulo ante perspicue
 „ de Judaica religione, ejusque ritibus locutus fuerat. Nemo ergo in cibo,
 „ aut in potu &c. mox iterum obscurissime de iis loqui: Si hæc, inquam,
 „ reponas, imprimis moneant, id ipsum, quod nunquam a D. Paulo tra-
 „ ditum dicitur, indicatum fuisse ab eodem Apostolo in versiculo 18 ca-
 „ pituli secundi Epistolæ ad Colossenses, perspicue vero id edocuisse cap.
 „ III. 19. epistolæ ad Galatas, quum ait, legem Judaicam ordinatam per
 „ angelos in manu mediatoris. “ l) Hanc tamen sententiam non tan-
 „ topere urget, sed palam profitetur: „ ad hanc interpretationem, mea
 „ quidem sententia, non improbandam ego quidem te minime adigo. “ m)
 Quo vero rem expediat, & subterfugium novum occupet, concedit,
 intelligi per religionem angelorum, & venerationem, cultum angelis ad-
 hibitum; non autem bonis, sed malis. „ A verisimilitudine alienissi-
 „ mum est, *inquit*, Apostolum Paulum adeo reprehendisse adhibitum
 „ bonis angelis cultum, tametsi superstitione aliqua infectum. Annon
 „ noverat, eosdem probos angelos jam dudum cultos fuisse a viris opti-
 „ mis, & sanctissimis? Forte ne edocendus erat ille, æquius esse expur-
 „ gare a superstitione illapsa laudabilem ritum, quam eum prorsus tol-
 „ lere? “ Itaque de cultu disserit pravis angelis adhibito; quippe ut cul-
 „ tum Deo adhibitum superbi dæmones imitarentur, eo fere modo coli ex-
 „ poscebant, quo colebatur, ab Judæis Deus: nempe in cibo aut in potu,
 „ aut in parte diei festi, aut neomeniæ aut sabbathorum. n) “ Urget porro,
 hic Simonis Magi doctrinam intelligi. „ Norunt profecto omnes, Simo-
 „ nem Magum, cujus doctrina hic forte indicatur, angelis malis cul-
 „ tum adhibuisse. “ o) Nec diffitetur forte ad Platoniorum respici
 posse persuasionem, qui angelos bonos coluerunt, sed peccasse Christianos
 hac labe infectos, quod his angelis sacrificium obtulerint. Platonici per-
 suasum erat, cultum angelis probis, minime vero malis angelis esse adhi-
 bendum. „ Itaque tametsi improba ratione angelos colerent: (scilicet
 „ sacrificia veluti Diis, minoribus tamen & supremo Deo longe inferio-
 „ ribus deferrebant, quum Sacrificium uni vero Deo offerendum sit)
 „ quod

l) *vid. p. 265. 266.*m) *vid. p. 266*n) *vid. p. 266. 267.*o) *vid. p. 267.*

quod tamen attinet ad angelos a se cultos, bonos tantum, non malos venerabantur. Hunc vero cultum jure meritoque reprehendit Apostolus Paulus, tum quia falsa persuasione innititur; accessum scilicet ad Deum per angelos tantum haberi: tum etiam quia creaturis tribuit sacrificium, quod uni Deo, ut sæpe diximus, fieri debet. “ p) Placuit has Vener. Abbatis rationes prolixius & accuratius apponere, ut in veritate jam adstruenda, contraria juxta se posita magis elucescant. Singula nunc momenta penitus indagabo, & sedulo declarabo, hos sententiæ suæ colores nihil juvare Virum Venerabilem, neque nostras infirmare rationes.

§. VIII. In fronte hujus exercitationis statim moneo, & cum Ven. Abbate profiteor, hunc locum perdifficilem esse, qui Criticorum diu multumque exercuit industriam. Quot fere capita, tot videntur circa hoc dictum esse sensus. Insigniores insigniorum auctorum circa hoc effatum explanationes hæ sunt: agi in hoc dicto vel de Essenis, vel Judæis, vel Hypocritis, vel de Simonianis, vel de Cerinthianis, vel denique de Platoniciis. Omnes has excutiam sententias, & deinceps videbo, quid veritatis in confirmanda nostra doctrina remaneat.

§. IX. Prima sententia, quæ Paulum hæc de Judæis, inprimis autem de Essenorum secta, tradere asserit, omnium fere infirmissima videtur, quam accuratiori subjecit judicio Celeb. Leonhardus Twellus, demonstravitque, non tantam hujus sectæ fuisse auctoritatem, ut Paulus contra eandem calamos strinxerit. q) Non tamen omnem huic sententiæ demonstrabo fidem, ut postea demonstrabo.

§. X. Dispiciendum nunc est, quid veri habeat illorum opinio, qua per cultum r) angelorum Judaica religio, nempe lex, per tropum aliquem intelligitur, quam legem urgebant ii, qui e Judæis ad Christianorum accederant partes. Quod argumentum, ut supra excitavi, Venerabilis Abbas prolixius tractavit. s) Insolens, & nimis coacta hæc esset ratio, si verba

Gen.

p) vid. p. 268.

q) vid. ej. Exam. Critic. N. T. Græco-Anglic. Part. I. p. 19. seq.

r) Genonexav.

s) vid. p. 265. sqq.

Θρησκεία τῶν ἀγγέλων, de religione Judaica interpreteris, licet non negaverim, div. Apostolum his argumentis eos, qui inter Judæos degebant, & hæc erroris semina spargebant, petere Hæreticos. Magna quidem hac divi Pauli ætate angelorum apud Judæos fuit opinio, sed nullus extitit in Ecclesia Judæorum antiqua angelorum cultus, quod horum seculorum documenta confirmant. Ingentem Cel. *Josephus de Voisinus, Burdigalensis*, navat operam, ut recentiores Ecclesiæ Romanæ doctrinas, ex Theologia Judæorum probet, & hac ipsa ratione, & antiquitatem, & auctoritatem ipsi conciliet; sed parum feliciter institutum est exsecutus. Partim nova, & recentiora, partim vero extorta, & male explicata sunt, quæ ex Hebræorum colligit scriptis. Rationes enim Judæorum, quas emollire conatur, ipsius responsionibus sunt longe graviores, firmioresque. Quas afferunt Judæi adversus angelorum cultum & adorationem objectiones, excitatus enumerat Voisinus. Prima ipsis est: cultum angelorum rationi precum, & modo operandi angelorum repugnare. Secunda; illum, a quo derivatur misericordia, non indigere alterius auxilio, ad misericordiam illam, aut bonum conferendum. Tertia, illum, qui impertit misericordiam, duo opposita ex æquo posse. Quarta, illum, a quo misericordia emanat, in eo statu esse situm, ut libere agere, & quicquid placuerit, efficere possit. t) Argumenta, quæ Voisinus reponit, nullius sunt pretii, & Thomæ Aquinatis nituntur scopis. Dicta sacra, quibus Judaicorum Doctorum auctoritatem probat, lubricis munita sunt fulcris, quum plerique sint recentiores, quos in rem suam trahit, auctores, de quorum erroribus satis constat. Quicquid enim ex Judæorum doctoribus, de angelorum intercessionibus affertur, est recens. Quam ex R. Eliezere Hakalir, poeta apud Judæos insigni, *Bartoloccius* refert litaniam Judæorum, novam esse facile fatebitur *Abbas*. Fuit illa ita :

O Aetariel princeps! Ora

Barachiel princeps! Ora

Michael princeps! Ora

} pro Israele.

Addimus pro Israele, quia in ea prece angeli invocantur, ut preste sint apud

e) vid. ej. *Theolog. Judæor. Lib. I. Cap. V. de cultu Angelorum p. 66. sqq. Edit. Paris.*

apud Deum, & pro Israele in angustiis posito intercedant, & concluditur cum invocatione Michaelis Archangeli, quem Synagoga tutelarem credunt. Michael princeps ora pro Israele, ut videre est in hac supplicatione Litaniutica hujus auctoris, quæ in codice precum Hebræorum antiquo Hebraice manuscripto in Bibliotheca Vaticana asservato in membranaceo folio sub num. 315. pag. 255. reperitur. u)

§. XI. Si his garrulis doctoribus fides esset habenda, jam Josua Sanctos invocavit, ut idem tradit Cel. Bartoloccus ex Judæorum doctore Salomone. Claudicans hic Salomon ad genium Romanensium scripsit, quæ sua fecit Bartoloccus. Si per eum res staret, Judæos facile in suas traheret partes. Putat invocationem & intercessionem Sanctorum, qui pie obdormierunt, evidenter ex Rabb. Salomonis Commentario posse probari. Ita vero hic nugator ad loc. Numer. XIII. 23. commentatur: Et ascenderunt per meridiem & venit usque ad Hebron. Attendit Judæus Apella vocem וַיָּבֹא / venit, quæ per singularem numerum est expressa, & cum præcedenti verbo וַיַּעֲלוּ / & ascenderunt, non cohæret. Mysterium aliquod in hoc verbo venit, hic superstitionis promissor quærit, qui sua figmenta nugasque nobis obtrudit. Quare ergo dicit: & venit; quum venerunt debebat dicere, anquiri? Nucem e cortice eruere videtur his verbis: Dixit Rauà: ut scias; quod separavit se Caleb a consilio exploratorum, & abiit & extendit se super sepulcra Patrum (in Hebron, ubi sepulti erant.) Dixit eis: Patres mei! orate pro me Deum, ut liberer a consilio exploratorum. Clarius addit Bartoloccus, explicari non potest hoc dogma de invocatione & intercessione Sanctorum ab hoc seculo defunctorum x) Quem errorem R. Salomon Jarchi ruminat, & in ejus sententiam his verbis prorsus descendit: Caleb solus Hebron ivit, ac sese prostravit, super sepulcra Patriarcharum (orans) ne ipse a sociis suis seduceretur, aut eorum consilium sequeretur, hinc illa Scriptura dicit: atque ei dabo terram, quam calcavit, & scriptum: dederuntque Calebo (urbem) Hebron. y) Tam egregie mentiuntur hi Judæorum doctores Salomon & Jarchi, qui hunc, quem reliqui gentis Judaicæ magistri respuunt, in religionem Judaicam

Y y

reci-

u) vid. D. Jul. Bartoloccii de Celleno Bibliothecæ, Magn. Rabbinica Part. I. p. 192. Edit. Romæ 1675.

x) vid. D. Jul. Bartoloccii de Celleno Bibl. Rabbin. M. Part. III. p. 516.

y) vid. ej. Commentar. in Pentateuch. Mosi ad b. l. p. 121. seq.

recipiunt articulum. Nulla neque sepulcrorum Patriarcharum neque cinerum, quos veneratus est Calebus, fit mentio. Nihil ulterius asferitur, quam quod legati totam terræ Cananæ planitiem, ad Hebron usque fuerint expiscati. Salomonem Judaicæ scholæ magistrum sui, quem a teneris unguiculis addidicit, sermonis adeo esse ignarum, expertemque, ut nesciat singularem numerum pro plurali sæpius poni, quando videlicet collecta multitudo, vel tota species denotatur, vix crediderim. Et si vel maxime hoc Salomoni concederemus, solum Calebum, ne forte incolis de exploratoribus subnasceretur suspicio, secessisse, & explorasse Hebron, quod ex hujus linguæ genio minime sequitur; hoc tamen nobis non persuadebit, Calebum patrum, majorumque defunctorum implorasse auxilia. Sancte coluisse Judæos suorum patrum sepulcra, vel ex Matth. c. XXIII. 29. ediscimus; invocasse vero Sanctos, eorumque cineres precibus efflagitasse, ex ipsorum institutis haud apparet. Sed brevis in hoc, quod alibi fusius pertractandum est, volo esse argumento. Eviētum esse puto, neque usu Judæorum, neque primorum Christianorum consuetudine, hanc, quam tantopere urgent Romanenses, Sanctorum invocationem, & intercessionem, valide demonstrari posse, licet Bartoloccius, & Voisinus sexcenta e recentioribus Judæorum doctoribus adducerent documenta. Id quum satis planum sit, inanis est recentiorum Judæorum persuasio.

§. XII. Satis expedita, & facilis illorum est hujus dicti interpretatio, quæ se præ aliis sua perspicuitate commendat, qua hæc religio Angelorum, non de cultu angelorum apud Hebræos consueto, sed de iis sumitur Sanctulis, qui Angelorum sanctimoniam & modestiam affectant, imo commercium cum Angelis jactitant, & magnam pietatis speciem præ se ferunt. In moribus hoc fuisse positum falsis Apostolis, dubio caret omni. Perplacet B. nostri *Balduini* sententia: *Rectius, inquit, intelligunt alii hypocrisin angelicam Pseudo-Apostolorum, quasi cum angelis conversati, eorumque visione alloquioque usi fuerint, & ab iis doctrinam suam hauserint. Ab ejusmodi hypocritis cavere sibi jubet Colossenses Apostolus, ne palmam salutis ipsis intervertant.* z) Non omni hoc *Balduini* iudicium, & quotquot ejus vestigia premunt auctores, destitui fundamento, facile apparet. Nam id, quod excellens dicitur, cum angelorum sanctitate sæpe confertur, uti de Stephano dicitur, quod ejus facies visa sit

veluti

z) vid. ej. *Commentar. ad h. l. p. 1080.*

veluti facies Angeli. Actor. VI. 15. Favet hæc explicatio ordini & nexui verborum naturali, quum humilitas & sanctitas Angelorum conjungantur. Id ipsum indigitare videtur Apostolus verbo *Θέλων*, quod non otiose reddi potest per eum hominem, qui sibi soli sapere videtur, qui propria & vana ductus libidine judicandi potestatem sibi vindicat, & electitium affectatumque aliquem cultum introducere annititur. Quod affectatum, & vanum de se ipso altius sentiendi, aut se efferendi studium nobis hoc verbo *Θέλων* Marc. X. 43. 44. & 1. Timoth. I. 7. *Θελοντες ειναι νομοδιδασκαλοι* notatur. Nec dissident antecedentia, quæ de cibo, potu, diebus festis, neomeniis, & Sabbathis agunt. Hæc enim instituta non solum Judæi, sed & aliæ gentes, aliqua ex parte observarunt, & Hæretici nonnulli, e quibus Eustathium, seu Eutactum, ex Epiphanio appellasse sat est, eandem sanctitatem sub hoc pietatis cucullo venditarunt. Quidsi falsos doctores suos apud Colossenses errores undique disseminantes, fucata prorsus pietate, & humilitate, pelle quasi ovina ornatos castigarit Apostolus? Quidsi Divus Paulus hos putatitiæ pietatis præcones, & Apostolos cavendos esse demandarit, si vel maxime Angelorum modestiam, & humilitatem protenderent? Otia sunt inter nos, si hæc admittatur dicti explanatio. Lis omnis, si hæc arrideat sententia, est composita. Non urgeo ulterius hoc, in debellando angelorum cultu, effatum.

§. XIII. At video, Ven. *Abbati* non sufficere, hanc, quam tradidi, enodationem. Sententia de cultu, pravis angelis a nonnullis adhibito, hac expositione ipsi videtur potior. Dictu est perdifficile, quinam illi fuerint, hunc errorem foventes: Num a Simone Mago fuerint seducti sive alii hæretici, Platoniorum persuasionem in Asia longe lateque dispergentes. Fateor, neque hic virorum satis celebrium consentire placita. Vix divinari potest, quosnam his verbis petierit div. Apostolus Hæreticos? Variis obnoxia est illorum sententia griphis, qui de Simone Mago hæc intelligunt verba, cui persuasioni calculum adjicere videtur Ven. *Abbas*. a) Fluctuant sane interpretes, nec satis inter ipsos constat, quos Hæreticos hoc effato div. Paulus prostraverit. *Simon Magus*, Gnosticorum principiis, ut nihil supra, addictus, hoc erroris caput, quod professi sunt Esseni, propagavit. Id vero jam non expedio, num Gnostici primi hujus opinionis extiterint auctores an minus? Me iudice, jam ante Gnosticos,

Y y 2

a) vid. p. 267.

cos, hunc de angelorum cultu errorem Esseni, sine dubio e philosophia Orientali, sunt mutuati, & suis inseruerunt placitis. Videntur enim Orientalium populorum, Chaldæorum, Zabiorum, & Coreshitarum apud Arabes, ad Judæos dimanasse de angelis opiniones. Monstruosam certe de angelorum procreatione, conditione & officio opinionem jam ante *Simonis Magi* ætatem foverunt Talmudistæ, & Cabbalistæ, ex qua persuasione ad ultimas terras rejicienda, sine dubio illud de dæmonum cultu profluxit monstrum, quod ex antiquissimis Judæorum scriptis tradunt, & Cl. *Antonius van Dale*, b) & Cl. *Baelius*. c) Ne quid de Cl. *Bartoloccio* asseram, cujus opera his Judæorum nugis scatent. Offenduntur quoque in Alcorano, qui sua figmenta Arabum scriptis maximam qua partem debet, horum dæmonum vestigia. Turcæ angelos bonos, & malos, quos genios appellitant, admittunt. Apprime observandum duco; vocem, genius, convenire cum verbo, dæmon, cujus notio jam primis Ecclesiæ Christianæ seculis merito erat suspecta. Genios apud Turcas, a dæmonibus, qui apud Christianos malæ notæ fuerunt spiritus, nihil plane differre, cognoscitur luculenter ex Alcorano. Distinguit nugator ille, & pessimus impostor, Deum creasse angelos bonos, quibus demandavit, ut hominem creatum adorarent; sed *Elbis*, seu diabolus, ex igne creatus genius, denegasse fertur [homini hoc honoris] officium. Hic *Elbis* est dæmonum omnium, & geniorum malorum parens. Audiamus impostoris verba ex duobus insignioribus locis depromta: *Et creavimus hominem ex argilla sicca, ex luto nigro conformato. Et dæmonem seu genium creavimus ex igne Samum. Et cum dixit Dominus tuus angelis: Equidem creaturus sum hominem ex argilla sicca, ex luto nigro conformato. Cum ergo perfecero illum, & insufflavero in eum de spiritu meo: procidite illum adorantes. Adoraverunt ergo eum angeli omnes ipsi universi. At diabolus (Elbis) renuit, ut esset cum adorantibus. Dixit Deus: o Diabole, quid tibi est, quod non sis cum adorantibus? Respondit, non fui, ut adorarem hominem, quem creasti ex argilla sicca, & ex luto nigro. Dixit Deus: egredere ex paradiso. d)* Eadem oberrat chorda Mahumetus in Sur. XVIII. in qua hæc fingit: *Et cum diximus angelis: adorate Adam, & adoraverunt eum omnes: sed Elbis fuit ex geniis, & prævarica-*

tus

b) vid. ej. Orig. & Progress. Idololatr & Superstit. Cap. IX. p. 174.

c) vid. ej. Diction. Hist. & Crit. Tom. II. Tit. EVL. p. 421.

d) vid. Alcor. Sur. XV. interpret. Marraccio, p. 382. 83.

zus est a praecepto Domini sui. e) Putat tamen Mahumetus, hos genios, qui a dæmonibus nihil differunt, variae formæ & commercii cum hominibus esse capaces. Inde fabulatur, cœtum geniorum lectionibus Alcorani interesse, converti eorum non paucos ad fidem, & fieri fideles. f) Quid quæso hæc Moslemorum de geniis malis a Platoniorum dæmonibus malis differt persuasio? Vix ovum ovo est similius. De angelis bonis ipsis persuasum est, eos a Deo esse creatos, illos apparere hominibus sub forma humana, præsentem esse in præliis ad auxilium Mahumetanis ferendum. *Annon, inquit Alcoranus, sufficit vobis, quod corroboret vos Dominus vester tribus millibus angelorum, e cælo demissorum? Utique sufficit vobis. Si tolerantes fueritis, & timueritis Deum, & venient ad vos hostes in fervore suo, suppetias feret vobis Dominus vester quinque millibus angelorum signatorum.* g) Inde summa erga angelos apud Turcas est reverentia. Hæc omnia, quæ de angelis & geniis habet Alcoranus, ex Arabum scriptis, imprimis Coreshitarum principiis esse mutuatum, quem dixi, Mahumetum, ad oculum demonstravit Cl. Joannes Gagnierus. h) Habet Cl. Gagnierus suæ sententiæ vindicem omni exceptione majorem Cel. Jo. Henr. Hottingerum, qui fusius totam rem exposuit. *Extra omnem, inquit, dubitandi aleam pono, Muhammedem, antequam idias æπεσσωσ auctor existeret, eadem cum Koreischitis, ex quibus ortus erat, habuisse sacra.* i) Sed redeo ad argumentum, quod pertractandum est, probaturus, hanc Arabum & Coreshitarum persuasionem sine dubio ad Judæos, imprimis autem ad Essenos promanasse, quod ipsorum doctrinæ capita, quæ passim colliguntur, satis declarant. Quid? quod *Josephus* aperte confirmat, Essenos ad hanc persuasionem fuisse propensos. *Præterea, inquit, jurant, quisque nemini quidem se aliter dogmata proditurum, quam ipse acceperit, se vero abstenturum latrociniis, parique reverentia servaturum se-*

Y y 3

Etæ

e) vid. Sur. cit. p. 422. conf. simul Sur. XXII. p. 462. & Sur. XXXVIII. p. 596.

f) vid. Sur. LXXII. p. 754.

g) vid. Sur. III. p. 129. interpr. Marracc.

h) vid. la Vie de Mahomet. Introd. Partie II. p. 69.

i) vid. ej. Histor. Oriental. Lib. I. Cap. VII. de Muhammedis ante Islamismum, adeoque Koreischitarum, & veter. Arabum religione. p. m. 227.

et a sua libros, & angelorum nomina. k) Proxime ad hæc Josephi verba accedere videtur Canon XXXV. concilii Laodicensi, postea enucleandus, in quo decernunt Patres hujus concilii: Quod non oportet Christianos Ecclesiam Dei relinquere, atque angelos nominare. Quod enim dixerat Josephus de Essenis: συνληψεν τα των αγγελων ονοματα, id iisdem fere verbis concilii proceres exprimunt per ονομαζεν αγγελους. l) Nec alienum fuisse ab hac Essenorum sententia *Simonem Magum*, testes sunt *Epiphanius*, m) *Irenæus* n) & *Tertullianus*, qui hæc tradit: *Simoniana Magia disciplina angelis serviens, utique & ipsa inter idololatrias deputabatur, & a Petro Apostolo in ipso Simone damnabatur.* o) Nullum plane est dubium, quin *Simon Magus* hac de angelorum cultu persuasione fuerit infectus, licet non satis firmum exploratumque sit, quoniam ex fonte illam hauserit. Id saltem nemo, qui Cabbalam Jūdæorum denudatam legit, inficiabitur, perversam de angelorum officiis, eorumque cultu sententiam Gnosticorum inventis esse antiquiorem. Extirpata insuper est brevi temporis intervallo Gnosticorum hæresis, & si non extirpata, infirmata saltem, & oppressa. Cristas autem Platonismus erexit, qui longe lateque primis Ecclesiæ Christianæ seculis regnavit. At quicquid demum rei sit, *Simonem Magum* ab hoc crimine non libero. Non hæsitant acutissimi Romanæ Ecclesiæ Theologi, *Natalis Alexander* p) & *Dionysius Petavius*, q) *Simonem*, de quo agimus, Magum hujus erroris appellare auctorem, debuccinatoremque. Accuratam de Simoniana Hæresi commentationem secundum omnes, quos propalavit articulos, erroresque deductam nobis exaravit B. *Michael Siricius*, Theologus Gießensis non ultimo ponendus loco. Inter ea, quæ ad nostrum faciunt institutum, etiam hic de angelorum cultu eminet error. Postquam enim hæc vipera Trinitati, & Deo omnium rerum conditori violentas injecit manus, & se, suam-

k) vid. Joseph. Op. Tom. II. de Bell. Jud. Libr. II. Cap. VIII. p. 163. Edit. Havercamp.

l) vid. Hard. Act. Concil. Tom. I. de Concil. Laod. Can. XXXV. p. 787.

m) vid. ej. Hæres. XXI. p. 55.

n) vid. ej. Libr. II. Cap. 1. & 2. p. 116.

o) vid. Libr. advers. Hæres. Cap. XXX. p. 81.

p) vid. ej. Histor. Eccles. N. T. ad Sec. I. Dissert. XXIV. Op. Tom. III. p. 247.

q) vid. ej. Not. ad Epiphan. p. 40.

suamque, qua familiarissimo utebatur commercio, Helenam in Dei solium evexit, negavit, ut laudatissimus *Siricius* ex Irenæo, Tertulliano, Epiphanio, & Augustino refert, mundum non a Deo, sed ab angelis esse factum. Ex foetida hac deliramentorum foragine promanavit nova insania, qua dixit, non Deo, sed angelis conservationem & gubernationem mundi competere. r) Probat porro *B. Siricius*, Simonem πολυθεῖντα statuisse. Quot enim creatores, tot Deos credidit. Inde enata est angelorum veneratio, quibus tanquam Diis preces, & sacrificia essent adhibenda. s) Inquirens deinceps Cl. auctor in hanc Simonianam hæresin, & ad oculum demonstrat, eam in Pontificiorum cœtu esse redivivam. Nec ipsi defunt argumenta, quum apotheosis Mariæ, & aliorum Sanctorum, ingens Sanctorum internunciorum numerus, cultus angelorum, & defunctorum ipsius mentem penitus confirment. t) Nec mirum est, Romam hoc *Simonis Magi* imbibisse virus, quum Cl. *Petrus Franciscus Fogginius* nobis concedat, eum Romæ donatum fuisse, si non ex Senatus decreto, tamen a sectatoribus statua, & deinceps a divo Petro, cum volaret, præcipitem esse datum. u) Litem, quæ de *Simonis Magi* statua, & volatu inter eruditos alitur, & quam componit Cl. *Fogginius*, non urgeo, id saltem moneo, & olim extitisse, & his seculis *Simonis Magi* sectatores Romæ existere non paucos. Quod ad primum attinet seculum, sibi contrariatur Cl. *Fogginius*, dum negat, Romanos Simonianæ doctrinæ adhæsisse, probari posse auctore; x) at paucis interpositis concedit, habuisse *Simonem Magum* Romæ asseclas: Nec mirum videri debet, Magum prestigiis suis eam sibi famam conciliasse, ut statua donaretur a Romanis, qui id honoris tribuere dedignati non sunt ludis, Histrionibus, Aurigatoribus, vel inquam meretricibus, ipsis etiam in templis. y) Donat proinde mihi, quod

r) vid. ej. *Simonis Magi Hæreticor. omnium Patris pravitates. Thes. 43. & 44. p. 40. sqq. Edit. Giessæ 1664.*

s) vid. l. c. *Thes. 40. p. 38.*

t) vid. ej. *Disquisit. Secund. de Simonian. Hæres. in Pontific. cœtu rediviva. Thes. 16. p. 96 seq.*

u) vid. ej. *Exercitat. de Romano divi Petri Itinere, & Episcopatu. Exercitat. XII. p. 263. sqq.*

x) vid. l. c. p. 253.

y) vid. l. c. p. 257.

quod dixi: Romam olim hoc Simonis veneno fuisse infectam. Romanensem autem Ecclesiam Simonianæ hæresi adhuc esse deditam, nullo eget testimonio. At redeamus ad nostrum, quod excutimus, argumentum. In aliam insuper gravissimi viri descendunt sententiam, & Cerinthi dogmata impugnari aiant. Illustris *Baronius* ab hac macula Simonem Magum liberare contendit, & Cerinthum his verbis peti arbitrat. Audiamus hunc, quem olim *galerus purpureus* ornavit, *Baronium*: Nullus, inquit, cum Simone Mago angelorum cultus introductus habetur, qui dicebat, se in mundum descendisse, ut angelos male moderantes terrarum orbem corriperet. Nec his insuper aptari possent, quæ Simonis discipuli dixere de angelis: quibus licet creationem rerum tribuerint, tamen quod perperam agerent, Christum ad eos debellandos missum esse jactarunt, quod *Basilidis* proprium dogma fuit. Porro tantum abest, ut hi angelos adorandos esse docuerint, quod pugnandum esse suaderent adversus angelos mundi fabricatores, idque horum affinis *Carpocras* tradiderit. Potius igitur ad Cerinthi perversum dogma id spectasse videri potest: quippe qui cum adeo humiliter de Christo sentiret, ut omnem ab eo divinitatem auferret, hominem tantummodo esse confirmans, super eum angelos extollebat, per quos mundum esse creatum, traderet, Deumque Hebræorum, unum ex illis esse angelum, prædicaret, id de eo cum citati auctores, tum etiam *Tertullianus* affirmant. Cum igitur Cerinthus Christum deprimeret, & angelos exaltaret; merito *Paulus* admonet *Colossenses*, dicens: Nemo vos seducat, volens placere in humilitate (Christi videlicet, cum ob scandalum crucis illum fuisse tantum hominem prædicaret, adeo illum humilem reddens) & religione angelorum: cum angelos scilicet naturæ opifices esse jactaret. Et quod subdit: quæ non vidit. z) *Ven. Spondanus* quidem ejus amplectitur sententiam, sed quodammodo Cerinthum excusat. Potius igitur, inquit, ad Cerinthi perversum dogma *Paulum* spectasse dicemus, quippe qui cum adeo humiliter de Christo sentiret, ut omnem ab eo divinitatem auferret, & ob scandalum crucis hominem tantummodo esse affirmaret; super eum angelos extollebat, per quos mundum esse creatum, & Deum Hebræorum unum, ex illis esse angelum prædicaret. Id enim de eo referunt *Irenæus*, *Tertullianus*, *Epiphanius*, ipseque *Theodoretus*. Sane quidem adversus hujusmodi hæresin de angelorum excellentia & abiectione Christi, frequenter admodum

Pau-

z) vid. ej. *Annal. Eccles. Tom. I. p. 662. Cap. XVIII. ad ann. 60.*

Paulus Apostolus visus est jacula intorquere. Et paulo post. Verum licet Cerinthus ea sentiret de angelis; quod tamen eos suaserit adorandos, nusquam invenimus, nec quempiam alium hæreticorum, qui mundi creationem æque angelis tribuerent; quippe cum omnes affirmarent, esse super angelos virtutem divinam omnium supremam, quam Deum dicerent. a) Non prorsus hos duumviros de Cerintho fefellit augurium, ut potius ipsorum sententia *B. Thomæ Ittigio*, Theologo in re Historica consummatissimo, arrideat. Firmiter enim credit, *Cerinthum*, infensissimum divinitatis Jesu hostem, omnes perfusiones deridendas, & mediatori Christo plane exitiales, quas sua ætate e civitate Christiana expellendas statuit div. Paulus, innovasse, & miris fidiculis eas Christianis apposuisse. Necessitatem de lege, & ceremoniis Mosaicis asservandis, & cultu angelis, quos Christo anteposuit, adhibendo tradidit, quod fuse exponit laudatissimus *Ittigius*. b) Facile ad ejus accedimus partes, quum *Cerinthi* dogmata tam apte cum nostro effato conspirent, ut adversus illum ipsum data opera div. Paulum scripsisse credideris, dixerisque. Tradit enim *Eusebius* in disputatione Gaji adversus Proclum, *Cerinthum* varias jactitasse revelationes, quibus hebetioris ingenii decepit viros. *Cerinthus per revelationes, inquit, quasdam a se tanquam a magno quodam Apostolo conscriptas, portenta quasdam quasi ab angelis sibi ostensa commentitus nobis introducit.* c) Conferamus hæc cum verbis divi Apostoli, res erit plana, hæc optime de Cerintho dici. Paulo accuratius omnia Apostoli verba sub limam vocemus. Dicit α μη εωρακειν επιβατευων, εμη Φουερμενος, in iis, quæ non vidit, inflatus est. Mitto, desiderari voculam μη, in Origenis adversus Celsum scriptis; sed non solum hoc verbulum, sed & alia desiderantur, quæ ex antiquis codicibus restituta sunt, verba, ut optime annotarunt, & *Cel. Millius* d) & *Dan. Witbuis*. e) Verbum επιβατευειν maximi est ponderis, & significat, cothurno incedere, & res, quæ a Deo alte sunt constituta, perscrutari. f) Tam sublimem præ-

Z z

se

a) vid. ej. *Annal. Eccles. ad ann. 60. §. VIII. p. m. no.*

b) vid. ej. *Histor. Ecclesiast. Prim. Secul. Cap. V. de Hæresiarch. §. XXVIII. & sqq. p. 288 sqq.*

c) vid. ej. *Histor. Ecclesiast. Libr. III. Cap. XXVIII. p. m. 40.*

d) vid. ej. *Nov. Test. cum. Lect. Variant. ad h. l. p. 469. Edit. Kuster.*

e) vid. ej. *Examen Var. Lect. Jo. Millii, ad h. l. p. 281. Edit. Lugd. B.*

f) vid. *Suic. Thes. ad h. v. p. 1097. Conf. Raphelium, qui ex Xenophonte producit locum, quo demonstrat, hoc verbum indagandi res altius positas sustinere notionem,*

se tulit *Cerintus* notitiæ gradum, ut aliis persuaderet, se abscondita Dei introspicere arcana, quæ tamen non viderat, se commercio angelorum frui, & ea, quæ supra nos, & vix ad nos spectare videntur, prorsus penetrare. Inde præ sapientia disrumpi videbatur. Tanta inflatus fuit sapientia plane eludenda, ut eum vix caperet orbis. Quæ quum de *Cerintho* sint certissima, non dubito, quin ad hujus tenebrionis, & ejus sectatorum placita div. Apostolus respexerit. Id saltem, ut mihi concedatur, opto: *Simonem Magum, Cerinthum, Carpocratem*, & cæteros horum seculorum hæreticos, in his erroribus parum, aut nihil omnino dissensisse. Forte *Simon Magus*, tanquam primogenitus antiqui serpentis filius, ut ab Ignatio appellatur, hoc virus evomuit, ex cujus lacunis sectatores imbiberunt errores.

§. XIV. Quicquid autem rei sit, planum esse statuo, & viris emunctæ naris lubens subscribo, hos falsos, quos reprehendit Apostolus, doctores Platoniorum superstitione fuisse infectos. Neque *Cerinthiani*, neque *Simoniani*, neque *Gnostici* hujus persuasionis fuerunt expertes. Quod ad cultum corporis, & vitæ institutum attinet, dubium est nullum, jam ante tempora divi Pauli fuisse inter Judæos, Essenos, Nazareos, & Therapeutas, qui dure, ac parciter vivebant, & se ab usu carnis, & vini, nec minus matrimonio abstinabant, & sua observabant festa, quod facile Cel. *Beausobrio* h) concedo; sed cultus angelorum nondum penitus invaluerat. Infaustum proinde hujus superstitionis initium sine dubio vel *Simoni Mago*, ut putat laudatissimus *Beausobrius*, i) vel *Cerintho* & iis, qui horum receperunt oracula, debetur. Totus enim ferme terrarum orbis hac Platoniorum opinione seculis primis est infectus, adeo quidem, ut, si apud Dionysium Areopagitam res staret, div. Paulus ipse, qui angelos dominationes, principatus, & thronos appellavit, ab hac macula non esset liberandus, ut Cel. *Beausobrius* observat. k) Latius enim Platoniorum persuasio primam Ecclesiæ ætatem occupavit, & florem illius fœditate sua conspueavit. Et prona quidem videbatur esse via, quum Judæi cum aliis gentibus alerent commercia. Forte Alexandria, tot Phi-

loso-

tionem. Cavendos igitur monet Apostolus eos, qui res inaccessas perscutari annuntiantur, quibus intelligendis vires humanæ sunt impares. vid. Annot. Philolog. ad h. l. p. 271 sqq.

g) vid. ej. *Nouv. Testam. Tom. II. Preface sur l'Épître de St. Paul aux Colossiens. §. VII p. 298. Conf. B. Wolffii Cur. Philolog. ad h. l. p. 329. Elsneri Observat. S. Tom. II. p. 262.*

h) vid. l. c. Preface §. IV. p. 296. conf. Cl. Jac. Triglandii *Syntagm. de Trib. Sect. Judæor. p. m. 338. seqq.*

i) vid. Preface §. IX. p. 292.

osophorum mater, & liberalium artium nutrix, Judæos quoque invitavit, ut Platoniorum, quæ in hac illustri Musarum sede proponebantur, audirent dogmata, quæ suis deinceps admiscuerunt doctrinis, & puritatem fidei pessime deformarunt. Evictum præterea est, Platonicos eadem vitæ instituta, circa festa, jejunia, & abstinentiam a rebus quibusdam observasse, & cum Judæorum sectis fecisse. Reprehendit hæc placita div. Paulus in hac Epistola ad Coloss. Cap. II. com. 20. 21. seq. *Quodsi una cum Christo, quod ad mundi rudimenta attinet, mortui estis, cur tanquam in mundo viventes utimini placitis? Ne tetigeris, neve gustaveris, neve attrectaveris, quorum omnium is usus est, ut usu pereant, & ad corporis expletionem pertineant, non ut in aliquo sint honore; ista vero placita sunt ex hominum præceptis, atque doctrinis, quæ quidem sunt ejusmodi, ut rationem habeant sapientiæ, ob religionis speciem, atque modestiam, & corporis vexationem severam. 22. 23. 24.* Aptè hæc cohærent cum his divi Apostoli verbis: *Deficient a fide ad demoniorum doctrinas, per simulationem hominum falsiloquorum, injustam habentium conscientiam: vetantium matrimonia contrahere, abstinere cibis, quos Deus creavit. I Tim. IV. 1. 2. 3.* Proxime Platoniorum instituta ad hunc corporis & vitæ cultum accedere, aliqua ex parte in capite de *Porphyrio* supra declaravi. Satis quoque, me judice, Venerabilis Abbas *Mosheimius* evicit, hæc placita Platoniorum a Christianis seculo tertio esse recepta, & approbata, ne Philosophis vitæ sanctimonia cederent. Prohibuerat enim Pythagoras suos sectatores a carniū usu, quem secutus est Porphyrius. Putarunt enim hi Philosophi, si carniū usu, & conjugio abstinerent, se tanto facilius dæmones, rebus venereis admodum deditos, abigere posse. k) Quod purificationis apud Platonicos mysterium fusius exponit Cl. *Marsilius Ficinus*. l) Plana sunt, quæ tradidi, Platoniorum instituta, sed mirari subit, cur div. Paulus has Platoniorum latebras non denudarit? Non opus erat, ut voce *angelus*, uteretur, quum verbum, *dæmon*, aptius, & commodius ad denudandum Platoniorum errorem, esset. Hæc enim vox, *dæmon* in N. Testamento nunquam in laude, & bono ponitur sensu, ut optime observat *Suicerus*. m) Sæpe hæc vox *dæmon*, cum superstitionis nota in

L z 2

Epi-

k) vid. ej. Singul. Lib. de Turbat. per Platonie. Eccles. §. XLIX, p. 46. Op. Cond. worth. addit.

l) vid. ej. Plot. Lib. II. Enn. I. p. 9.

m) vid. ej. Thes. Ecclesiastic. ad b. v. p. 314.

Epistolis Paullinis occurrit, dubiumque est nullum, quin eandem in confutanda Platoniorum opinione adhibuisset, si ipsi cum iisdem fuisset negotium. Sed dabo hoc claris Theologis, & Venerabili Abbati, intelligendos esse hic falsos Ecclesiæ doctores Platoniorum erroribus innutritos, quum nihil facilius sit hac sententia, qua asseritur, Platoniorum opiniones ad Judæos, & deinceps ab his Judæorum doctoribus, quibuscum erat Apostolis decertandum, ad alias dimanasse gentes, Ecclesiasque. Cultum certe angelorum, seu potius dæmonum observarunt Platonici. Quum enim certissime crederent, dæmones, mira, sed non satis perspecta vi & virtute nostras pulsare vires, ut laudatus *Marsilius Ficinus* n) observat, id sedulo curandum esse existimabant, ut hos genios dulci quodam lenocinio pellicerent, & eos ad commercium invitarent. Nullum medium ipsis videbatur aptius, & commodius hoc, quo supersticiosum aliquem dæmonibus cultum præstare, & eos, ut observat Apulejus de Deo Socratis, religione seu potius superstitione venerari solebant. Nostra propterea non percilitatur demonstratio, qua firmiter statuimus, hoc Paulli effato bonorum angelorum destrui cultum. Nullus plane residet scrupulus, quin de vano, & superstioso angelorum cultu, & imaginaria eorum intercessione pro mortalibus egerit, & falsos Apostolos, qui e Judæis ortum duxerant, div. Paullus debellaverit. Admitto proinde Theodoretæ testimonium, quod hujus est tenoris: *Qui legem, inquit, defendebant, eos etiam ad angelos colendos inducebant, dicentes: fuisse legem per eos datam. Mansit autem diu hoc vitium in Phrygia, & Pisidia. Quocirca Synodus quoque, quæ convenit Laodicea, quæ est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur angelos. Et in hodiernum usque diem licet videre apud illos, & eorum finitimos, oratoria sancti Michaelis. Illi ergo hoc consulebant, utique humilitate utentes; discentes, universorum Deum nec cerni, nec comprehendere, nec ad eum posse perveniri: & oportere per angelos divinam sibi benevolentiam conciliare. Hoc autem dixit, in humilitate, & cultu angelorum. Illud autem, inflatus, non est contrarium humilitati. Eam enim præ se ferebant: sed revera insolentia vitio laborabant. Hoc autem in iis, quæ non vidit incedens pro eo, quod est propriis rationibus, & cogitatis utens. Hoc enim subjunxit: Temere inflatus a mente carnis suæ. o) Facile consentientem habet Chrysostomum,*

n) vid. Plot. Lib. IV. Ep. p. 278.

o) vid. ej. Commentar. ad h. Coloss. Epist. I. p. m. 161.

festomum, qui eadem observat: *Quid est autem omnino*, inquit, *quod dicitur? Sunt quidam, qui dicunt, non oportere nos per Christum adduci (videlicet ad Deum) sed per angelos.* p) Novi *Baronium*, & *Voisinum*, aliosque Romanenses ægre ferre hanc *Theodoret*i, & qui eum secutus est, *Chrysostom*i sententiam, atque nobis objicere, non satis intellexisse *Theodoretum* divi *Pauli* mentem, quum non de angelis bonis, sed dæmonibus Ethnicorum egerit div. *Paulus*. *Voisinus* miro acumine rem retractat, & asserit: *Judeos, & Catholicos execrari eos, qui existimant, dirigendas esse ad angelos preces; vel quasi rectores sint mundi; Deo nullum cum inferiori mundo habente commercium; vel quasi necessario adhibendi sint velut interpretes, & internuncii.* Verum hæc est catholica fides nostra: posse ad Deum precatores allegari, & conciliatores angelos, non, sine quibus aditus nobis ad Deum nullus patet; sed a quibus exorari se, interpellarique vult, & facilius indulget, quicquid petimus. q) Res *Lutherano*rum hoc subterfugio nondum labefactarunt Romanenses, e quibus *Cel. Garnerius* r) aperte *Theodoretum* vindicat, & nostram confirmat sententiam, non de dæmonibus, sed bonis angelis, quos evehere studebant Hæretici, divo *Paulo* esse sermonem. Salvum itaque nobis hoc manet dictum, quod cultui angelorum religioso opponi potest, ut optime declaravit, & comprobavit *Cl. Davenantius*. s) Si *Theodoreto* suspicio de *Platon*icorum dæmonibus fuisset enata, sine dubio hos indicasset, & appellasset Hæreticos. Crebrius enim *Platon*i opinionem de dæmonibus in *Manichæis*, *Gnosticis*, & *Cainis* perstringit, t) & sæpius edocet, hos Philosophos non melioris fortis esse, quam dæmones, ut recte quidem, sed ægre observat *Cel. Baltus*. u) Sed esto: falsos hos, qui Ecclesiam *Colossensem* perturbarunt doctores, fuisse *Platon*icos, quia omnes fere horum seculorum viri, in republica Philosophorum & Theologorum admodum insignes, *Platon*i adoptarunt principia, ut genio seculi familiaria; certo

ZZ 3

tainen

p) vid. ej. Op. Tom. II. in epistol. Paul. ad b. l. p. 1360.

q) vid. ej. Theolog. Jud. Lib. I. Cap V. p. 65.

r) vid. ej. Auclat. Op. Theodoret. p. 499.

s) vid. ej. Commentar. ad b. l. Coloss. Epistol. p. 238.

t) vid. ej. Hæreticar. Fabul. Compend. Lib. I. p. m. 419. & 23.

u) vid. ej. Defense des SS. Peres accus. de Plat. Liv. II. p. 232.

tamen talo nostra de superstitioso angelorum cultu, a div. Paulo rejecto, stat sententia.

§. XV. Non fugitivis proinde legendum est oculis hoc Theodoretii testimonium. Nam extitisse tales in ecclesia primitiva hujus persuasionis debuccinatores, nemo facile, qui vel uno oculo res gestas legerit, serena fronte negabit. Nervus verbi; *subvertere præmium*, x) apprimè erit eruendus. Inter eos, qui primas verborum radices indagant, satis constat: hoc verbum de iudicibus in ludis publicis legi, quem sensum admittit supra excitatus Theodoretus: *Nemo vos seducat: Græce est*, inquit, *καταβραβεύω*. Græci autem appellant *βραβεύας*, iudices eorum, qui decertant in certaminibus. Ii enim iis, qui vincunt, suadent sententia victoriam. *Καταβραβεύειν* autem est *βραβεύειν*, b. e. iudicis certatorum male fungi officio, & quæ victoribus debentur præmia, injuste tribuere. Quoniam ergo, qui legis observationes admiscebant Evangelio, ab iis, quæ sunt præstantiora, eos traducebant ad deteriora, jure dixit: *Nemo vos fraudet præmio*. Deinde docet apertius damnum, quod allatum est. y) Quam vocis notionem apud Suicerum, z) Stephanum a) & Elsnerum b) facile offendes. Sed non inconcinna & prorsus rejicienda mihi videtur *Alexandri Mori* sententia, quâ vir exquisiti iudicii in hac voce *καταβραβεύειν* magni ponderis aculeum latere putat. Ipsi persuasum est, hanc vocem non solum iudicandi, sed & intercedendi habere rationem. Nimirum, inquit, præter notionem iudicandi, subest altera notio intercedendi, quæ mire facit ad ejus institutum. Notat enim eos, qui docebant, angelos esse *βραβεύας* intercessores inter Deum & homines, juxta dogma Platonis. Glossarium *βραβεύω* intercedo, Hesychius, *βραβεύω*, *μεσιτεύω*. *βραβεύειν*, *μεσιτεύειν*. Item *βραβεύης*, *διαλλακτής*. Paulus autem *καταβραβεύειν* dixit, ut alibi *καταλόμην*, per despectum: aliud enim est *παράβραβεύειν*, & cave confundas; quod nimis multi faciunt. Adeo autem alte radices egerat hic error, ut ne post terna quidem secula potuerit avelli.

x) *καταβραβεύειν*.

y) vid. loc. supr. citat. p. 161.

z) vid. ej. Thesaur. Eccles. Tom. II. p. 48.

a) vid. ej. Dissertat. de Stylo Nov. T. p. 10.

b) vid. ej. Observat. p. m. 262. seq.

avelli. Contra eum enim conditus est Canon 35, concilii Laodicea, qua Metropolis Phrygiae, ubi & Colossis. Damnat ille Canon Angelicos: ita enim dicebantur. Angelici, inquit Augustinus Hæres. 39. in angelorum cultu inclinati, Brabeutici quoque dici poterant. Non enim aliter angelos colebant, quam ut *βραβεύτας*, divinas medias potestates, ut habes apud Apulejum, inter mortales, cœlicolasque vectores hinc precum inde donorum. Quod ex Philosophia deceptrice, de qua superius, traxerant; sed & ex legis admiratione, docente Theodoro ad hunc locum, legis defensores ad cultum angelorum eos induxisse, quod per eos lex data est, veluti mediatores. Hanc existimo fuisse Paulo rationem, cur non dixerit *καὶ λαμβραβεύτας*, sed insolentius *καὶ λαβραβεύτας*. Neque vero *κρίνας* vel *ἡγεμόνας*, sed *βραβεύτας* quasi *μεσίτερας* sit vobis pro mediatoribus & angelis omnibus Dei pax: ut istos, ita ut loquar, intercessorios obiter tangeret. Vix aliter dicunt Magistri Judæorum, bona opera & resipiscentiam esse hominum Paracletos, hoc est, intercessores & *βραβεύτας*, ut diximus ad Joa. XVI. 7. e). Si hanc celeberrimi Mori admittimus explicationem, sensus est satis planus; agit Apostolus de angelorum intercessione, quam falsi Apostoli introducere conabantur, ut unicum Jesu officium deprimerent mediatorium. Quod nobis suggestit Cel. Alexander Morus ex hoc verbo *καὶ λαβραβεύτας* iudicium, nostram acuit industriam, indagandique studium. Si enim hæc explicatio firmis muniatur rationibus, ex omnibus statim eluctabimur difficultatibus, & uno quasi ictu Vener. Trombellii argumento nervos incidemus. Percontabimur igitur hujus vocis vim, ut omnem dirimamus litem. Felicissime sensum verbi *καὶ λαβραβεύτας* expressit alter in Anglia Morus, magnus ille Henricus Morus, Cantabrigiensis Theologus, qui Alexandro Moro suffragium addidit, sed simul Platoniorum sententiam hoc dicto esse infirmatam putavit. Tertium, inquit, quod observandum erat, sunt Paganorum *δαίμονες*. Per *δαίμονες* vero, sive Demonas intelligo Deos ipsorum Medioximos, vel potius eos Spiritus, qui erant mediatores (si fas sit eos sic appellare) suprema inter numina, atque homines. Juxta hunc sensum intelligendum est, illud Platonis in suo Symposio. Θεὸς ἀνθρώπῳ & μὴνύσκει, ἀλλὰ διὰ δαίμονων πασὲς ἐστὶν ἡ ομιλία καὶ ἡ διαλεκτικὸς θεοῖς πρὸς ἀνθρώπους. Deus cum homine non versatur, sed quicquid sit commercii, & colloquii Deos inter ac homines, id omne a Dæmonibus peragitur. Idemque Philosophus plane disertèque asserit, quod hi *δαίμονες* preces recipiunt, atque

e) vid. Alex. Mori not. ad loca N. T. ad h. l. p. 177. Edit. 1712.

que oblationes, quas homines faciunt, easque Diis presentant, reportantque secum ab ipsis munera ac mandata, quæ illi aliquo tandem modo cum hominibus communicant. Sed nec hæc solius Platonis opinio est, sed plerorumque Philosophorum antiquorum, qui quicquam ausi sint de rebus religionis, ut Zoroastri, Thaletis, Pythagoræ, Celli, Plutarchi, Apuleji & reliquorum omnium. Et post pauca. Ad hanc Ethnicorum doctrinam obiter spectasse videtur Apostolus Coloss. II. 18. ἐν ἰαπερωφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ ἰῶν ἀγγέλων, prout Grotius etiam notavit in eum locum. d) Mitto Celeb. Daniele Witbium Anglicanum Doctorem, qui rem iisdem fere verbis & argumentis discutit, asseritque, hanc Platoniorum sententiam ad Colossenses dimanasse, & eos fuisse a falsis Apostolis deceptos: Angelos & inferiores spiritus seu genios, tanquam mediatores esse colendos. e) Quæ fuerit Gentilium de his dæmonibus persuasio, fusius enucleavit Clar. Antonius van Dale, qui eorum originem, quam crediderunt gentiles, & commercium cum hominibus prolixè satis tradit. f) Cui Cel. Bælius, qui hanc de dæmonibus persuasionem concinne denudavit, suffragatur. g)

§. XVI. His igitur, quæ monenda, & asserenda erant, positis, ad hoc potissimum momentum se nunc nostra devolvit disceptatio: Num Paulus tantum de malis, ut sentit Ven. Abbas, hæc scripserit, Angelis, quo tamen ipso Angelorum cultus, & mediatio non infirmentur? Nullam addit probationem, nisi hanc, quod Platoniorum syrma destruxerit Apostolus. Dabo igitur hoc Ven. Abbati, ut amice cum ipso agam, dabo, inquam, hoc, quod postulat; sed exinde non sequitur: Angelorum cultum esse licitum, aut aliquem ab ipsorum mediatione fructum nobis sperandum. Platonici, non malos sed bonos genios sunt venerati, & Judæorum doctores, hac persuasionem laborantes, quoque bonos, quorum opera lex data erat, angelos colendos esse demandarunt. Pone, Platonicos suos genios sacrificiis expiasse, & his ipsis studiis diabolo litasse, quod expres-

d) vid. ej. Oper Theolog. Lib. III. Cap. XVII. de Paganorum mediatione §. I. II. p. 110. Edit. Lond. 1675.

e) vid. ej. Paraphrase, and Commentary up. Epistle the Colossians ad h. l. p. 343. Edit. Lond. 1700.

f) vid. ej. Origin. & Progr. Idololatr. & superst. Cap. IX. p. 167. sq.

g) vid. Diction. Hist. Crit. Tom. IV. p. 514. sqq. & Tom. I. p. 484.

sis dicit Paulus verbis: *Imo, quæ sacrificant pagani, ea demoniis sacrificare dico, non Deo. Daemonum autem participes esse vos nolo.* 1. Cor. X. 20. Inde tamen non sequitur, Div. Apostolum alia cultus officia Angelis bonis delata approbasse. Si igitur hoc præclaro effato destruxit daemonum cultum, bonorum Angelorum cultui minime indulgit. Quod argumentum egregie urget Cel. *Joannes Dallæus*, qui evidenter deducit, eandem persuasionem de cultu Angelorum adhuc esse in Romana Ecclesia, quæ angelis, tanquam mediatoribus, & intercessoribus, in fraudem officii Jesu mediatorii utitur. h) Deus gentilium idola e populi Israelitici civitate extirpanda, & expellenda demandavit, eas autem, quibus ipse colebatur, imagines retinendas, & adorandas nuspiam præcepit. Parili ratione cultum Angelorum & bonorum, & malorum, hoc ipso dicto ad Colossenses prorsus improbavit Apostolus. Rationes, quibus Div. Paulus hunc Angelorum subvertit cultum, tam planæ, & solidæ sunt, ut dixeris, Apostolum eas non Platoniciis, sed Romanensibus objecisse. Perscrutemur paulo accuratius Apostoli mentem. Repellit angelorum cultum, quia est electitium, & propria persuasionem susceptus, quod verbum, *Θελαειν*, ut supra dixi, edocet. Deus, qui *εθελοθρησκειαν*, seu cultum electitium summo prosequitur odio, & hanc Angelorum venerationem, qua vel ut mundi conditores, vel saltem ut intercessores, & internuncii apud Deum a Romanensibus coluntur, maxima excipit indignatione; quum neutrum illis conveniat; Nam Deus solus hunc condidit orbem; & Christus solus, exclusis omnibus angelis, est mediator. O si afferrent Romanenses præceptum aliquod de Angelorum cultu divinum, tunc demum nos, qui hunc electitium exterminamus cultum, darent in pudorem! Nisi hoc fecerint, divi Pauli sententiam tuebimur, & ne latum quidem unguem recedemus. Constanter asserimus hanc Angelos colendi rationem meris inniti somniis, & persuasionibus; quod & div. Apostolus confirmat: jactitat ea, quæ non vidit, *α μη εωρακεν εμβατευων*. Concedere debent Romanenses, nullum hujus cultus adesse mandatum. Unde igitur hæc angelorum veneratione enata est? Unde? A Platoniorum somniis, & figmentis. Quæ persuasio in dies magis magisque succrevit, quum Romanensium Sanctuli adhuc vivi, varia cum angelis commercia, colloquia, somnia, & revela-

A a a

tiones

h) *vid. ej. Sermons upon the hole Epistle St. Paul, tho the Colossians ad b. l. p. 287. Edit. Lond.*

tiones jactitarent, quod in aprico est. Multos enim angelos, St. Theclæ, & aliis Sanctulis apparuisse, & iis arcana de rebus instituendis divinis revelasse fingunt Romanenses. Inanem propterea hunc Angelorum cultum jure optimo dici, facile probamus, si verbum *εἰρη*, frustraneum esse, consideraverimus. Illud enim omnino inane est & vanum, quod Deus nobis non demandavit. Inde Servator, de iis colendi rationibus, quas homines sibi metipsis effingunt, dicit: *Frustra me colunt docentes doctrinas, quæ sunt præcepta hominum.* Marc. VII. 7. Destitutum autem esse hunc Angelorum cultum divino præcepto, supra edocuimus; vanum proinde, & frustraneum illum esse appellandum, ex eo profluit; quia citra mandatum Deus colitur, & quidem frustra colitur. Sic facile excusanda foret Gentilium colendi Deum ratio; sed quia illa caruit mandato divino, & revelatione de modo colendi Deum, inanes fuerunt ipsorum cogitationes, inanisque fuit illorum cultus. Quod argumentum plenius exhaustit B. Joannes Gerhardus. i) Id enim, nisi me omnia fallunt, egisse arbitror Apostolum, ut hunc errorem, de Angelorum cultu, quo demum ex fonte ortum, tanquam salutis Christianorum maxime exitialem funditus eradicaret. Illum in mediatorium Christi officium esse maxime injurium, versus 19. exponit: *eos, qui huic persuasioni sunt dediti, non tenere caput, Christum videlicet, ex quo totum corpus per commissuras & compages suppeditatum, & compactum, crescit Dei augmento.* Eandem superstitionis notam div. Petrus e Christianorum sacris expellere allaborat, hunc unicum mediatorem, & salutis vindicem nobis ob oculos ponens: *Non est, inquit, in alio salus. Neque enim est nomen aliud sub cælo, quod datum inter homines, in quo oporteat nos salvari.* Act. IV. 12. Pari studio inculcat hanc de unico mediatore doctrinam div. Paulus. *Etiam si sunt, inquit, qui dicantur Dii, tum in cælo tum in terra (ut sunt multi, & qui Dii, & qui Domini dicuntur) At nobis quidem unus est Deus, Pater ille, a quo omnia & in quem nos: item, unus est Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & per quem nos.* 1. Corinth. VIII. 5 6. Cur quælo tanto nisu doctrinam de unico mediatore Apostoli tradunt? Cur neque angelorum, neque Mariæ, neque alius cujusdam Sancti injiciunt mentionem? Sine dubio idololatricæ obicem ponere & gentiles falsis principiis infectos, Judæosque in eandem superstitionis voraginem prolapsos, retrahere, & ad Jesum

i) vid. ej. Angelolog. Sacr. Art. I. Punct. III. §. XXVI. p. m. 89.

Jesum unicum mediatorem deducere voluerunt. Prælagiebat divo Paulo animus, turbas, quas excitaturi erant in Ecclesia scioli illi, qui Platonismum in civitatem Christianam postea inferre sategerunt. Hinc de futuro Ecclesiæ statu scribit: *Spiritus diserte dicit fore, ut in ultimis temporibus deficiant quidam a fide, spiritibus addicti fallacibus, demoniorumque doctrinis.* 1. Tim. IV. 1. Freti itaque fideles solius Jesu merito, & intercessione facile hos dæmonas, & mediatores inferiores rejicere, & ad Christum omnis salutis fontem redire poterant.

§. XVII. Quæro nunc ex Vener. Abbate; num salva hac de unico mediatore doctrina, quæ est apex Christianæ religionis, div. Apostolus, de angelis bonis cogitarit, & eorum intercessionem approbarit? Certe Scriptura S. hunc angelorum cultum ignorat, nec ullibi illum tradit. Impingit ille aperte in cultum divinum, cujus objectum nulla creatura, sed Deus est. Qui igitur cultum Angelorum sectantur, a vero deviant tramite, & Platonismum, novo quodam indutum colore, e cinere revocant. Addo, Angelos horum expertes esse attributorum, quibus nos in precibus nostris fundendis inniti oportet. *Christus præstantior factus est omnibus Angelis, & excellentius nomen præ illis hæreditavit.* Hebr. I. 4. Hæc verba sunt magni acuminis. Quæ igitur est illa Christi præ Angelis præstantia? Et quod nam excellentius præ iis hæreditate accepit nomen? Dubium non est, quin Jesus præ angelis sit factus excellentior. Præstantior est nomine & reipsa. Nomen habet & omen. Humana, quam assumpsit, natura, pereximiis ornata est donis, & per unionis vinculum omnium particeps est facta virtutum & attributorum, quæ ut Deus ab æterno possedit. Nullus, quantus quantus sit, Angelus his gaudet viribus, & donis prorsus divinis. Excellentior Angelis dicitur Christus, ob singulare, quod accepit, nomen. Quale est illud? Est nomen Filii Dei, nomen mediatoris. Quod nomen plane est excellens, & quod nullus Angelus suum facere potest. Non inconcinne, meo judicio, hanc præ Angelis præstantiam explicuit Cel. Jo. Braunius. *Per istud nomen, inquit, quod Christus hæreditavit, commode potest intelligi gloria, & summa potestas, quam habuit ab æterno, & quam hodie, post καθάρσιον peractum, exercet in omnes creaturas, præsertim in ecclesiam.* Et paulo post. *Hoc loco nomen etiam significare Christi imperium & summam dignitatem, quam sibi tanquam mediator, & hominum redemptor, per peccatorum καθάρσιον*

acquirit, & jure hereditario ex contractu, & testamento aeterno consecutus est, manifesto patet, ex epistola ad Philippenses cap. II. 6-12. Postquam enim Paulus dixisset: Christum se exinanivisse, & obedientem fuisse usque ad mortem crucis qua scilicet καὶ θάπτειν purificationem fecit) statim addit (fere iisdem verbis, quibus utitur hoc capite, ut ad comma 3. audivimus.) Quapropter etiam Deus ipsum in summam extulit sublimitatem, & donavit ipsi nomen, quod est supra omne nomen, ut ad nomen ejus omne genu se flectat, & quae sequuntur. Vide com. 9. 10. 11. Eadem docet idem Apostolus ad Ephes. I. 20. 21. 22. Postquam dixisset: Christum esse suscitatum ex mortuis, nempe peracta purgatione pro peccatis, addit, Patrem collocasse eum ad dextram suam in caelis, longe supra omne imperium, ac potestatem & potentiam, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro. Et omnia subjecit ejus pedibus. k) Quae quum ita sint, cogitet Vir Venerabilis, hunc Angelorum cultum Christi, qui iis praestantior factus est, excellentiam graviter laedere. Si non superiores, tamen parum inferiores Christo in Romana Ecclesia aestimantur angeli, quippe quos iisdem fere donis, quibus Christus instructus est, hac ratione adornatos esse dixeris. Imperium Christum cum Angelis quasi divisum habere, profitearis necesse est. Sic Angeli rerum nostrarum sunt conscii, & in intimos animi recessus, quos solus omniscius Christus, qui omnia novit Joa. XXI. 17. perscrutatur, prorsus penetrant. Nec nomen hoc mediatoris praeclarum Jesu soli competit, sed & Angelis, qui si id concesseris, mediatores & intercessores sunt dicendi. Cultus, qui Jesu ob hanc nominis, & dignitatis praestantiam est praestandus, iterum dividitur, & ejus pars angelis attribuitur. Dixit enim Apostolus: omne genu in caelis & terra se in Christi nomen flectere debet. Philipp. II. 10. Qui vero angelos colit, & adorat, hac genuflexione, & officii nota Jesum sua privat laude, & honoris cultu. Frivolum esset, si mihi objiceret Vener. Abbas; Christum Angelis praestantior factum esse, hoc discrimine, quod ipse cultu latriae, angeli vero duliae ratione colantur; sed hanc distinctionem tamdiu rejicio, & explodo, donec mihi solide demonstraverit, ex hoc ad Colossenses, vel alio sacri codicis dicto, Angelos cultu duliae, tanquam me-

k) vid. ej. Commentar. ad Hebr. Cap. I. comm. 4. p. m. 67. 68. Edit. Amstelod.

mediatores, & desideriorum nostrorum interpretes, esse colendos invocandosque. Probet, Paulum hoc loco cultum bonorum Angelorum præcepisse aut laudasce, quum malorum geniorum venerationem & intercessionem, sive ex Platoniorum, sive Cerinthianorum, sive Gnostiorum denique principio ortam, fortiter subverteret.

EXERCITATIO V.

QVA

CANON SYNODI LAODICE-
NÆ A CAVILLIS VINDICATUR.

AD CAP. IX. p. 269.

§. I.

Non levis nunc de canone, qui in Synodo Laodicensi latus est, trigesimo quinto, exoritur quæstio. Synodus ipsa Laodicensis, quæ Phrygiæ Pacatianæ civitas est, convocatis ex diversis Asiæ provinciis, Episcopis & ecclesiæ proceribus, seculo IV. ad restaurandas res, quæ labascere videbantur, Christianas, est celebrata. In fronte canonum hæc legimus: *Sancta Synodus, quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatiana convenit ex diversis regionibus Asiæ, definitiones exposuit ecclesiasticas, quæ subter annexæ sunt. Canon autem ex ordine, quem observat Harduinus XXXV. ita fluit: Non oportet Christianos derelicta ecclesia Dei abire, & angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere, quæ omnia interdicta sunt. Quicumque autem inventus fuerit occulta huic idololatriæ vacans, anathema sit: quoniam derelinquens Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei accessit ad idola. Versio Lionysii Exigui aliquam fere lucem huic canoni affundit; nam secundum illam canonis verba hæc sunt: Quod non oporteat Christianos ecclesiam Dei derelinquere, & abire atque angelos nominare, & congregationes facere, quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occulta idololatriæ serviens, sit anathema, quia de-*

relinquit Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei, & se idololatriæ tradidit. a)

§. II. Quis hujus canonis sit sensus, & in quodnam Hæreticorum genus sit prolatus, est indagandum. Vener. Abbas hæsitat, & modo de bonorum, modo de pravorum angelorum cultu seu idololatria, canonem explicat. „ Quo, inquit, Laodicensæ Synodi damnatio spectet, non omnino liquet. Repelli cultum, sed æquo majorem, divinum nempe, quibuslibet etiam bonis angelis adhibitum propterea putant multi, quod Synodus pravos angelos eos non appellet, quorum cultum damnat: quorumlibet ergo angelorum cultum damnat. Dicitur vero a Patribus Laodicensis idololatriæ, seu idololatria, cultus ille, quem damnat, quia, qui illum adhibet defert cultum creaturæ, quem soli Deo adhibere debemus.“ b) Arridet tamen, quantum ex statim excitandis colligo verbis, Ven. Abbati hæc expositio, qua gentilium idola & dæmones rejici putatur. „ Huic tamen explicationi, inquit, alii obfistunt, ajuntque, de cultu pravis angelis adhibito tantummodo locutam fuisse Laodice- nam Synodum. Et revera vox Idolum apud ecclesiasticos auctores, præsertim si sola sumatur, usurpari consuevit ad dæmones, seu eorum simulacra & sculptilia significanda. At quomodocunque sumas, certa res est, Laodicenam Synodum neque verorum martyrum, ideoque neque angelorum proborum haud intemperantem cultum reprobas- se. c) “ Vix Oedipus judicabit, quosnam Hæreticos fulmine suo de- jecerint Laodicensi concilii patres. Non improbanda est Cel. Beveregii sententia, qua plurima hujus concilii decreta Simonianis opposita fuisse certissime credit. d) Sed si reputaveris, Simonianorum nomen hac, qua Synodus celebrata est, ætate admodum exspirasse, aut saltem ad alios transiisse hæreticos, dubia omnino erit de hac controversia sententia. Pro certo tamen affirmare, audeo, non fuisse paganos, ut sentit Ven. Abbas, sed omnino Christianos, ut ut Platonisino, aut aliorum Hæreticorum vene- no infectos. Omnes enim canones produnt, Patres concilii, non cum
paga;

a) vid. Harduini Act. Concil. Tom. I. p. m. 787. & 88. Edit. Parisiens.

b) vid. p. 269. § I.

c) vid. p. 269.

d) vid. ej. Synodic. p. 196.

paganis, sed Christianis, admodum a vero deviis, disceptare. Parum igitur interest, si Simoniani, si Gnostici, si demum Platonici fuerint, quos reprehendit concilium.

§. III. Duo igitur momenta mihi jam erunt eruenda. Primum Laodicensis Patres non pravorum tantum, sed & bonorum angelorum rejecisse cultum. Alterum graves habuisse hujus Synodi proceres causas, cur in canone hunc angelorum cultum dixerint idololatricum. Quæ si demonstravero argumenta, res erit plana, hoc decreto quam maxime angelorum bonorum æque ac malorum cultum, quod non concedit Vener. Abbas, fuisse prohibitum.

§. IV. Primum, quod nobis diluendum est, momentum, concernit angelorum cultum, in Ecclesiis & Colossensium & Laodicensium obvium. Disquiritur, bonosne an malos coluerint angelos? *P. Natalis Alexander* videtur esse dubius, hæc asserens: *Sic congregationes, quas nonnulli Christianorum, relicta ecclesia, & Christi cultu neglecto in honorem angelorum, Ethnico, vel Judaico more celebrabant, damnat canon* 35. e). Titubat hic Vener. Pater, & ignorat, de quo angelorum genere, bonorumne, an malorum cultu, canonis vim interpretetur. Qui hunc canonem de cultu angelorum ex more Judæorum ea ætate recepto sumunt, veritate non destituuntur. Sed Vener. Abbas contrariam tuetur sententiam, & hujus persuasionis socium habet Ven. *Henricum Spondanum*, qui hæc ad illum, de quo concertatur, canonem observat. *Synodus*, inquit, *Laodicensis nequaquam rectum angelorum cultum imminuit; sed eum, qui ex idololatria gentilitatis, contra divinitatis numen erat, ejecit; sicut, cum in superiore canone illos damnavit, qui relicto cultu Sanctorum, martyrum, falsos adirent hæreticorum martyres. Porro si eadem Synodus cultum veri martyris recipit, ut hoc canone, & alio, quo agi festa Martyrum præterquam in Quadragesima monuit; multo magis angelorum, qui sublimioris sunt naturæ, oportuit recepisse. Cum autem ad angelos (ut ait canon) idololatriæ abominandæ congregationes fieri prohibuit, alludit fortasse ad genii cultum, cujus gratia gentiles diem natalitium celebrantes,*
affines

e) vid. ej. *Histor. Ecclesiast. Tom. IV, Cap. IV. ad Sec. IV. Art. III. p. 74. Edit. Paris.*

affines & amicos convocarunt: vel quod Synodus ejusmodi idololatriam vocet occultam, inde verius existimamus, respexisse ad id, quod Magi (ut scribit Tertullianus) ad suas artes magis perficiendas, non tantum demones, sed & angelos se invocare profiterentur, hocque honestissimo nomine velarent turpissimas suas imposturas. f) Quæ Spondani rationes Vener. Abbatis argumentis adeo sunt similes, ut non nisi verbis differant. Hæc quidem bene dicta, sed nondum demonstrata sunt. Debet enim Vir Venerabilis nobis demonstrare, quosnam malos genios coluerint Colossenses, & Laodicensis? Fuerintne Platoniorum genii, an Basilidianorum Abraxas & Scarabæus? Nihil tale afferunt dissidentes, neque canon concilii Laodicensis, de his Platoniorum geniis, sed simpliciter de angelis loquitur. Id sine veritatis jactura venerabili Abbati concesserim, Platoniorum de angelorum intercessione persuasionem, longe lateque dispersam, Colossensium, & Laodicensium fines occupasse. Nemo enim negaverit, Platoniciis fuit persuasissimum, genios huic terrarum orbi esse præfectos, & rerum agendarum administratos, a summo Numine constitutos, quos etiam συνάρχοντας τῶ μεγίστῳ Θεῷ, coadjutores, & socios summi numinis, appellat Plato. g) Quam Platonis sententiam fusius nobis excutiunt, & Plutarchus, h) & Chalcidius, i) ut alios omittam auctores. Licet igitur Colossenses & Laodicensis hac macula fuerint infecti; nemo tamen dixerit, has ecclesias Platoniorum genios, sed bonos angelos, qualis fuit Michael, coluisse. Crediderunt enim ex opinione Judæorum, qui, ut supra edocui, hujus persuasionis non expertes fuerunt, bonos angelos apprime rerum nostrarum fautores esse nobis conciliandos, & invocandos. Fuerunt proinde, nisi Theodoretus fidem subvertere velis, boni angeli, quorum cultum ii, qui ex Judæis ad Christianorum castra accesserant, stabilire ausi sunt doctores. Optimus sine dubio, & verborum Pauli ad Coloss. cap. II. 18. & hujus canonis interpret est, quem jam supra adduxi, Theodoretus, cujus verba jam non otiose sunt repetenda: Qui legem defendebant, eos etiam ad angelos colendos inducebant, dicentes, fuisse legem per eos datam. Mansit autem diu hoc vitium in Phrygia & Pisidia. Quocirca Synodus quoque, quæ convenit Laodi-

ceæ

f) vid. ej. Annal. Eccles. §. XI. p. 112.

g) vid. ej. Oper. p. 1087.

h) vid. ej. Op. Tom. II. p. 573.

i) vid. Chalcid. in Timæum. Cap. CCXXVI. p. 318.

ecce, quæ est metropolis, lege prohibuit, ne precarentur angelos. Et in hodiernum usque diem licet videre apud illos & eorum finitimos oratoria sancti Michaelis. Illi ergo hoc consulebant utique humilitate utentes, dicentes, universorum Deum nec cerni, nec comprehendere, nec ad eum posse perveniri, & oportere per angelos divinam sibi benevolentiam conciliare. k)

S. V. Frustra Theodoretum reprehendit laudatus Spondanus, quæ tamen reprehensione nihil nobis est opportunius, quum nostram confirmet mentem, & canone ipsam, in pudorem Romanensium, rite explicet. Vides, inquit excitatus Spondanus, Theodoretum haud in omnibus affectum esse verborum Pauli sensum, cum dixit ea, ab illo scripta, quod tum grassarentur hæretici, qui angelos colendos esse jactarent. Qui & semel errore lapsus, in alium graviores impigit, ut diceret, canonem trigesimum quintum Laodicensi concilii de iisdem hæreticis esse intelligendum: qui in eadem regione Asia Oratoria erexissent S. Michaeli Archangelo, incaute nimis, quæ a Catholicis essent pie instituta, hæreticis, quorum nulla est memoria, tribuens. Sane quidem nullum a Cerinthianis, vel aliis, de quibus facta est mentio, hæreticis, in honorem sancti Michaelis, aut alicujus alterius angeli, erigi potuisse Oratorium, ex nuper dictis satis superque liquet. Angelos autem venerari, non hæreticorum, sed Catholice ecclesiæ mos fuit, quæ præsertim in honorem sancti Michaelis (quem Patronum novit & protectorem, ob insignia ejus ope accepta beneficia) ecclesias erigere, illumque precari, sicut & ceteros angelos, ut apud Deum intercederent, consuevit. l) Et hoc est, quod volo. Salva nunc res est. Extitisse videlicet, concedit, hoc seculo in Phrygia Catholicos, qui bonos angelos, qualis Michael Judæorum & Pontificiorum Patronus est, colendos fategerunt. Catholici enim, inquit, angelis templa dicant, non autem hæretici. Hoc opto, hoc desiderio: quia hac confessione immensum meæ sententiæ accedit robur. Sic igitur ex Spondani testimonio illa, quæ nos Lutheranos afficiunt Papicolæ, & Hæreticos appellant, cavillatio ad ipsos Pontificios redit, quos ob superstitiosum angelorum cultum Hæreticos dixit Theodoretus. Quum igitur Romanenses huic angelorum cultui sint dediti, Lutherani vero minime, non Lutherani, sed Romanenses Hæretici sunt dicendi. Hoc autem nomine taxandus Spondano videtur Theodoretus, quod hos Michaelis cultores dixerit hæreticos, cum tamen essent Catholici, qui

B b b

Arch-

k) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 161.

l) vid. l. c. p. 119.

Archangelum Michaelē coluerunt. Non video, cur *Theodoretum* erroris accuset, eumque sensum Pauli non satis exhausisse, neque commode hunc Synodi Laodicensæ canonem explicuisse indolescat. *Theodoretus* Cyrensis Episcopus, qui circa hanc ætatem, qua hoc concilium celebratum est, nempe circa initium seculi V. vixit, optime nobis vim & sensum hujus canonis exponere potuit. His ipsis suis oculis vidit templa, sacella, & simulacra St. Michaeli, sacra, ex quibus colligitur, bonos fuisse angelos, quos hæretici, seu ut ad palatum Spondani & Venerab. Abbatis scribam, Catholici, colendos introduxerunt. Vocavit autem illos *Theodoretus* ex rei veritate hæreticos, quoniam, ut canon clare tradit, se a Jesu tanquam capite separaverant & Jesum dereliquerant. Si itaque dæmones Platoniorum suo fulmine prostrasset Synodus, indicasset sine dubio, cui angelorum generi cultum demeret; malis videlicet Platoniorum geniis, non autem bonis angelis, ad quam angelorum speciem St. Michael erat referendus.

§. VI. Causæ, propter quas angelorum cultum, idololatriam dixerunt concilii Laodicensi procures, nobis nunc sunt expiscendæ. Putaverim, idololatrarum nomen omnes sortiri, qui a Jesu, solo salutis nostræ auctore mediatoreque recedunt, & ad angelorum, si vel maxime bonorum cultum confugiunt. Hæc certe est horum Patrum ratio. Omnis igitur angelorum cultus, quem destruxit Synodus Laodicensa, sive ex Judæorum, sive Platoniorum promanaverit rivulis, ipsis dicitur idololatria. Platoniorum de angelis sententiam non recoquo. De Judæorum persuasione hoc saltem addo momentum. Judæi horum seculorum si non omnes, Esseni tamen, & Pharisei, duplices statuerunt angelos; cœlestes, nempe spiritus bonos, & terrestres, doctores videlicet in cathedra Moïsi sedentes. Utrisque, ut fufius exponit Cel. Herrm. Witsius, *subjectus fuisse statuitur populus terræ Canaan*. Cœlestibus, I. in quantum per eos *publicata lex*; II. in quantum *constituti sunt legis vindices*; III. in quantum *erant tutores auctoritatis Seniorum*. Terreſtribus, in quantum *populus coactus fuit, ad eos accedere, ad requirendum verbum, & legem, & iis obedire, non aliter atque si Deus ipse præſens ſua voce imperia dedisset*. Et propter hanc dominationem, tam terrestres, quam cœlestes angeli, *Dii dicti essent*. m) Quod argumentum de bonorum angelorum hujus mundi gubernio præter Cel. Antonium van Dale, n) fufius exposuit, & multa Philonis,

m) vid. ej. *Oeconom. fœderis Dei cum hominibus Lib. IV. Cap. XII. p. m. 301.*

n) vid. ej. *Orig. & Progress. Idololatr. Cap. IX. p. 167. sqq.*

lonis, Clementis Alexandrini, & Origenis placita enodavit Cel. Nourrius, o) qui ad uberiores hujus momenti notitiam addiscendam est commendandus. Ex hac mundi subjectione profluxit angelorum cultus, quem synodus Laodicensis ex eo damnat, quod hac colendi ratione Christus, cui omnia Pater subjecit, derelinquitur. Quem errorem indigitavit sine dubio div. Paulus his verbis: *Non enim angelis subjecit orbem futurum*, de quo loquimur, Hebr. II. 5. Quæ verba tanti omnino sunt momenti, ut eadem in succum & sanguinem convertamus. Egregie nostrum, quod de angelorum cultu tractamus, argumentum illustrant, & contrariam Ven. Abbatis sententiam infirmant. Excellentiam Christi præ angelis extollit div. Apostolus & commendat ipsius imperium, quod angelorum ministerio est præstantius. Judæi hac ætate magni æstimarunt angelorum operam in promulganda lege olim conspicuam. Justo majus angelis propterea statuerunt pretium, & illos veluti mundi gubernatores & mediatores Deum inter & homines sunt venerati, quod supra exposuimus. Paulus itaque cum his præpedita opinione laborantibus disputaturus, ipsorum ingeniis aliquid concedit, hoc tamen fine, ut ex ipsis tanto facilius omnem stuporem erroremque excutiat. Emollit ipsorum animos, auresque quasi demulcet, angelorum ministerio, quod olim in solemni legis divinæ promulgatione præstiterunt, de quo com. 3. differit: *Si enim per angelos dictus sermo factus est firmus, & omnis transgressio, & inobedientia consecuta est justam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus &c.* Sermo itaque per angelos prolatus, est lex, per angelos disposita, seu hominibus tradita Gal. III. 19. Solemnem hanc legis promulgationem Stephanus, Protomartyr, Judæorum proceribus in mentem revocat: *Angelorum administratione legem accepistis, & non servastis.* Act. VII. 53. Concinne Cl. Stephanus Le Moyne per διαταγὰς ἀγγέλων, turmas, & angelorum myriades intelligit. p) Nam in tam frequenti angelorum corona lex est data. Inde vero nulla ad angelos redundat auctoritas, & cultus ratio. Fuerunt hujus actus spectatores, & testes. Quam magna etiam hæc angelorum opera, & mediatio sit; tanta tamen non est, ut Jesu, mediatori, quicquam detrahat, aut officium ejus intercessorium, quod ipsi soli debetur, aliqua ratione enervet. Opponit enim com. 3.

B b b 2

4. 5.

o) vid. ej. Apparatus ad B. P. M. Tom. I. Cap. VIII. p. 98; sqq.

p) vid. ej. Not. ad Var. sacr. p. 183.

4. 5. legi Evangelium per Dominum nostrum Jesum Christum prædicatum, & miraculis satis multis confirmatum. *Quomodo*, inquit excitationis commatibus, *nos effugiemus, si tantam (quam scilicet per Evangelium accepimus) neglexerimus salutem, quæ initium accepit, ut prædicaretur per Dominum, & ab iis, qui audiverunt, in nos confirmata est. Coattestante Deo, signisque & prodigiis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti divisionibus, juxta ipsius voluntatem.* Et quo hanc vanam de angelis spem & fiduciam ex ipsorum medullis prorsus extinguat, addit com. 5. *Non enim angelis subjecit orbem futurum, de quo loquimur.* Scopa horum verborum hæc est, ut ad liquidum deducatur, quid per orbem futurum Apostolus intelligat; id si expedite demonstravero, hujus effati nucleum facile percipies. Munivi mihi jam viam ad hunc gryphum rite discutiendum; quum dixerim, hic de Lege & Evangelio, seu, si magis arrideat, de Vet. & Nov. instrumenti œconomia agere Apostolum. Tempora legis, quæ duo milliaria complectuntur, jam tacito quasi cursu erant præterita; ætas prioris orbis, seu veteris Testamenti jam desierat, & aurea, quæ expectarunt fideles e Judæis, secula, tempora inquam Messiae, jam instabant, quæ nomine futuri orbis, ex ipsorum Judæorum appellatione satis nota, salutat. Non insolens fuit, & inaudita Judæis hæc appellatio, qua antiquum orbem, tempus legis, & novum seu futurum orbem, felicissimos Messiae dies appellarunt. Edocuit hoc Cel. *Ludovicus Cappellus* ex libro *Zohar*, seu Commentario in Pentateuchum, in quo Caballistæ de innovatione, seu creatione cœli & terræ, ad Genes. II. 4. 5. 6. obscure pro suo disserunt more. Solidissime hæc Judæorum ænigmata dissolvit laudatissimus *Cappellus*, asserens: *hæc duplex creatio non est intelligenda de gemina mundi hujus materialis fabrica, sed de gemino mundi, seu hominum in eo, statu atque conditione, ea nempe, quæ præcedit Messiae adventum: & altera, quæ futura est Messiae tempore; quarum altera alteram est veluti abolitura, & deletura; posterior nempe priorem, hoc est, prior illa mundi constitutio immutanda est, ut locum posteriori cedat. q)*

6. VII. Et si vel maxime hoc Judæorum testimonio destitueremur, ordo verborum, capitumque nexus, & divi Pauli scopus nos de vera, quam suppeditavimus, hujus dicti expositione dubitare non sinerent. Quin imo hunc

q) vid. ej. Exercitat. ad h. obscurum *Zoharis* loc. p. m. 255.

hunc Pauli sensum manibus palpare licet, dum eodem verbo, quo supra usus est, in nostro, quem elucidamus, loco rem exprimit. Orbem nominat *οικουμενην*, seu locum habitabilem, & eandem vocem jam cap. I. v. 6. adhibuit de Christo, quem tanquam primogenitum Deus pater in mundum (*εις την οικουμενην*) introduxit. Si igitur Jesus tempore Novi Testamenti a patre nobis datus est; si hoc verbum in hoc novo orbe, seu instrumento annuntiavit, com. 3. 4. cap. II. Si Deus ipsi hunc futurum, qui in Veteri olim foedere expectandus erat, orbem subiecit, certum est, ecclesiam Novi Testamenti esse intelligendam. Res ex dictis Jes. LXV. 17. cap. LXVI. 22, 2 Petr. III. 13. facile patescit. Quam effati Paulini interpretationem plerique omnes admittunt commentatores. Cel. Joannes Braunius, cujus judicium multum omnino valet, ita sentit: *Paulus hic loquitur de mundo, ad quem venit Christus, cui Evangelium predicatum est, & qui Christo subiectus est. Talis non est cælum, nec regio aërea, sed ecclesia novi Testamenti. Intelligit mundum, qui opponitur priori. Prior erat ecclesia veteris Testamenti, hic igitur mundus est ecclesia Testamenti Novi, non cælum* r) Quocum prorsus consentit Cel. Guilielmus Gougius, Anglicanus Theologus haud ignotus, qui rite nobiscum facit, sentiens, per orbem futurum intelligendum esse Christianam ecclesiam, in oppositione ad orbem præteritum, nempe Judaicam Synagogam, seu ecclesiam, quæ exspirare debebat. s) Mitto Cel. Theodorum Akerslootum t) & B. Sebastianum Schmidium, u) qui aliorum Theologorum sententias uno quasi fasciculo proponit. Scopum divi Pauli, meo judicio, optime exhaust Cl. Philippus Limborchius, hoc dictum Apostoli ita explicans: *Redit, inquit, divus scriptor ad præstantiam Christi supra angelos probandam, quam hic novo confirmat argumento, quod non angelis, sed Christo, mundus futurus sit subiectus. Idque admodum consentanee ad illationem præcedentem fortius adstruendam: Nam quia docuit, quod contemtores Evangelii a Christo annuntiati gravius punientur, quam contemtores legis per angelos promulgatae, recte eam doctrinam confirmat, novo argu-*

Bbb 3

mento

r) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 136.

s) vid. ej. Commentary on the whole Epistle to the Hebrews. Chap. II. §. 49. no. IV. Tom. I. p. 152. Edit. Lond. 1655.

t) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 95. seq.

u) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 141. seq.

mento probans dignitatem Christi præ angelis. x) Rem sole meridiano planiorem, clarioremque non inficiatur Venerabilis Calmetus; at pro more suo novos quosdam nectit globulos, & superstitionem & portentosam illam Romanensium de Michael, populi Israelitici duce & præside, persuasionem apponit, his quidem verbis: *Apostolus hic ait, Deum subiecisse Ecclesiam regimini non angelorum, sed ipsius Jesu Christi. Antiqua lex per angelos irrogata fuerat; Angelus S Michael Hebræorum dux fuerat atque Patronus; apparitiones Patriarchis atque Prophetis per angelos fiebant; illis Deus mysteria credebatur, quæ revelabat; sed in Jesu Christi Ecclesia Dei filius novi fidelisque populi legislator est, Patronus, Caput, & Pater.* y) Præpedita est Judæorum, & Romanensium de duce Michael, ut supra demonstravimus, opinio, quam si vel maxime certam admitterem, nihil tamen ea Calmetum & alios auctores juvaret. Id saltem inde proflueret: Ducem Michael, qui vices Christi in Veteri Testamento sustinuit, a Judæis esse cultum; in Novo vero Test. Christum, qui ut caput, patronus, & pater Ecclesiæ præest, solum esse adorandum. Prius si concessero Romanensibus, posterius mihi concedant necesse est. At hac ratione cultus angelorum in Nov. Test. prorsus evanescit, quod vel cæcutiens intelliget. Futurus itaque orbis est novum Testamentum, seu nova œconomia divina, quæ dicitur futura ob excellentiorem ejusdem manifestationem, quia tempore Apostolorum adhuc umbra futuri orbis, templum & res Judæorum ecclesiastica conspiciebantur, quibus nunc finem afferre debebat urbis & templi devastatio. Reliquum est, ut nunc nostrum urgeamus argumentum, quem nempe ob finem dixerit Apostolis, non Angelis, sed Christo futurum orbem subjecit; causam facile subolemus. Hæc nimirum fuit ratio, ut Judæos hoc errore infectos admoneret, Christum angelis esse præstantiorem, quippe cui omnia, quæ in cælo & terra conspiciuntur, sunt subiecta, quod de angelis nemo dixerit. Allegat Apostolus Psalm. VIII. 5. 6. 7. in quo asseritur: Omnia Mesiæ sub pedibus posuisti, seu ejusdem, ut summi Domini, pedibus subiecisti; ne quidem Angelis exceptis. Recte proinde hic observat Cel. Ludovicus de Dieu: *agitur, inquit, non de ejusmodi subiectione, qua non sub cælestia tantum, sed*

x) vid. ej. Commentar. ad h. l. p. 554.

y) vid. ej. Commentar. ad h. l. Op. Tom. VIII. p. 567.

sed & ipsum cælum, & Angeli homini subjiciantur, quod ne ante lapsum quidem, multominus post, homini unquam competiisse docet Deus. Gen. I. 26. Soli Christo hæc subjectio tribuitur, 1. Cor. XV, 27. Ephes. I. 22. Matth. XXVIII. 18. Hebr. I. 2. 2)

§. VIII. Excusis nunc, quæ discutienda erant, verbis, mens divi Apostoli Pauli nobis prorsus obvia est, quæ hoc invictissimum in se habet argumentum: *Si Christo totus orbis futurus est subjectus, ut ecclesiæ suæ tanquam dominus & mediator præsit; sequitur, frustra Angelos coli, quippe qui & ipsi huic ecclesiæ præsuli Augustissimo Sanctissimoque sunt subiecti.* Non ad angelorum, qui olim V. Testamento in lege Israelitis conferenda affuerunt, intercessionem est confugiendum, sed ad Christum, melioris fœderis sponsoem, qui solus cuncta gubernat, & cujus interpellationes & auxilia solummodo sunt imploranda. Si angelos colitis, inquit Paulus, relabimini ad veteris instrumenti œconomiam, & legi servitis, & Christum, qui novi orbis dominus, & unicus est mediator, deseritis, & caput & ducem Ecclesiæ Christianæ derelinquitis. Retroceditur enim a capite ecclesiæ, quod est Christus, & ad ignobilius quoddam deflectitur fidei principium, nempe ad Angelos. Quis dubitaverit, huic explicationi favere verba canonis: *Quod non oporteat Christianos derelicta ecclesia Dei abire, & angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere.* Et post pauca: *Quoniam derelinquentes Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, accessit ad idola.* Hunc autem errorem respicere idololatriam seu cultum angelorum, a Paulo in Cap. II. 18. 19. ad Colossenses rejectum, vel inde apparet, quod Paulus angelorum intercessionem & venerationem hac ex ratione rejecit, quia angelorum cultores, qui ad ipsorum mediationem refugiant, caput ecclesiæ, Christum videlicet, pessime deserunt. Quantum judico, verba hujus canonis verbis Apostoli ad amissum respondent, & prorsus ex hac epistola sunt desumpta. Gravissimis his Patres Laodicenses moti causis hanc confutarunt idololatriam seu angelorum cultum. Hoc enim evictum est: Jesum esse unicum mediatorem, non Michaellem, aut alios, quos mediatores coluerunt hæretici, qui has Asiæ Ecclesias turbaverunt; per solum Jesum habemus ad Patrem accessum: *Ego sum via, veritas & vita, nemo venit ad patrem, nisi per me.* Joan. XIV. 6. Hac exclusiva

2) vid. ej. Critic. Sacr. s. Animadvers. ad h. l. p. 737. Edit. Amstelod.

clusiva locutione omnes alias ad Patrem, vel per Angelos, vel per Sanctos adeundi vias rejecit Christus. Quod divus Apostolus confirmat: *Fide igitur justificati pacem habemus cum Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem fide aditum habemus ad hoc beneficium.* Rom. V. 1. 2. Et rursus: *Per Christum habemus accessum utrique in uno Spiritu ad Patrem.* Ephes. II. 18. & Hebr. IV. 16. Rom. III. 24. Utrique s. ἀμφοτέρωσι gravissima de causa addit: nempe gentiles & Judæi, quorum priores per suos inter-nuncios & genios, posteriores vero per angelorum mediationem ad Deum accedere conabantur. Qui id agunt, caput, Christum, ut recte sentiunt Laodicensium proceres, relinquunt, & in idololatriam prolabuntur. Ne vero putaverit Ven. Abbas, hanc sententiam a Romanensibus esse alienam, & nobis tantum familiarem, in scenam prodeat, quem tantopere laudat & æstimat Clar. Petavius, qui ad cap. II. 10. Epistol. ad Colossenses hæc commentatur. *Pertinet, inquit, ad eandem capitis amplificandam dignitatem ista quoque contemplatio, non solum hominum, qua homo est, caput esse Christum, sed etiam angelorum, quod Theologi pro confesso habent, & horum princeps S. Thomas. Ac veteres quidam Christum angelorum caput constituere videntur, quatenus est Deus: ut Chrysostomus, cujus verba supra descripsimus: nec non Theodoretus: Qui ad illa Pauli: Qui est caput omnis principatus & potestatis, ita scribit: Qui nostrum quidem caput est, secundum humanitatem: Angelorum vero & archangelorum secundum divi-nam naturam dominus est. Ibi enim caput pro principatu posuit. Quæ postrema verba notanda sunt: multoque magis, quæ Græci alii interpretes ad eundem locum epistolæ ad Colossenses usurpant. Nam Chrysostomus, quod Apostolus Christum affirmat caput esse principatus omnis & potestatis, explicat sic, ut esse velit superiorem omnibus, & causam, non consubstantialiter. Oecumenius item caput interpretatur αἰτία, id est, causam vel principium. Quippe omni naturæ creatæ tam cœlesti, quam terrenæ causa, & principium est Christus, tanquam conditor & factor illorum. Nam sine ipso, inquit, factum est nihil, quod factum est. Ita etiam Theophylactus, qui eadem suo more, verba Chrysostomi posuit; atque hoc in-super addit, Apostolum in illo loco Colossensium superstitionem notare & curare voluisse, qui angelos supra creaturæ modum venerari solebant; quasi diceret: Quomodo igitur illo relicto ad angelos accurritis, quorum ille caput est? Ex quibus evidens est, illos omnes, caput ab Apostolo vocari Christum, existimasse, quatenus Deus est. Siquidem & hac sola ratione creator est omnium:*

omnium : & ad institutum ipsius attinebat, divinitatem ejusdem in medium afferre, ut tanto magis pueret Colossenses ad creatarum rerum sese cultum cum creatoris injuria demittere. a) Nihil planius, sobrius, & verius hac Cl. Dionys. Petavii commentatione legi, quam si legere, relegere, & accurate perpendere vellet Vener. Abbas, intelligeret, Laodicenses Patres summo jure hunc angelorum bonorum cultum rejecisse, neque quicquam a me hoc in momento esse fictum.

§. IX. Quam male Romanensium res in cultu angelorum sit sita, ipsorum de latria, & dulia declarat subterfugium. Ecquis Patrum unquam de hoc cogitavit, aut somniavit figmento, & erroris latibulo? Vix quicquam planius legeris Lactantii verbis, quibus asserit: *neque Dii vocari, aut coli volunt angeli.* b) Et paulo infra: *nullum sibi honorem tribui volunt, quorum omnis honor in Deo est.* c) Quid quæso his verbis est verius planiusve? Ubinam Lactantius addit limitationem de reverentia quadam, aut cultu intermedio, ob angelorum excellentiam? Ubi dixit: Angeli sibi honorem tribui nolunt, qui Deo competit, sed honorem dulicum, qui Dei honore seu officio est inferior, admittunt. Hæc non exculpo. Venerabilis autem Pater Nourrius tam sagax & subdolos est, ut hanc Lactantii mentem intervertat. *Ultero quidem, inquit, Catholici omnes fatentur, non angelos, sed solum Deum esse principium nostræ, & originis & salutis. Quamobrem non minus libenter concedunt religiosum cultum, qui λατρεία seu adorationis vocatur, ipsi soli, originis, salutisque nostræ auctori deberi; Lactantius vero nihil in citato utroque loco aliud dixit, nisi ab angelis rejici cultum hunc soli Deo debitum. In priore etenim ethnicos refellit, qui fictitios plures Deos adorabant, volebantque a Christianis eodem atque a se ipsis cultu λατρεία adorari. Negat autem Lactantius, id sine crimine fieri posse. Nam si Ethnici angelos eosdem ac Deos suos esse arbitrabantur, nullam Christianis unum Deum adorantibus invidiam facere debebant. At quia Christianis persuasum erat, hos non esse Deos, sed summi tantum Dei ministros, idcirco cultum huic soli debitum illis deferre recusabant, atque eo potiori jure, quod ipsi nolebant se Deos vocari, aut tanquam veros Deos coli*

C c c

& ado-

a) vid. ej. Op. Tom. VI. Lib. XII. Cap. XVII. §. 4. p. m. 136. 137. Edit. laudat.

b) vid. ej. Lib. I. Cap. VII. p. 39.

c) vid. Lib. IV. Cap. XVI. p. 223.

et adorari. Noverat etenim, se a Deo genitos, illiusque esse ministros, qui nihil agere debent præter illius jussum et voluntatem. Eadem Lactantius posteriori loco repetit, ac in illis nihil esse docet, nisi parendi necessitatem. Quapropter nullum, inquit, sibi honorem tribui volunt, quorum omnis honor in Deo est, id est, quorum omnis honor ad Deum, originis suæ principium debet semper referri. d) Hæc Lactantio a Ven. Nourrio affingi, quum hoc distinctionis genus prorsus ignorarit, quis est, qui non videat? Ex eo nunc satis evictum est, quod Patres Laodicensæ angelorum cultum apposite dixerunt idololatriam. Quicquid enim, ut jam ad Dissertationem primam dixi, a vero Dei cultu, ejusque objecto deflectit, illud idololatriæ nomine venit. Sagaciores sunt Romanensibus nostri, qui vix ex ephebis excesserunt, discipuli, qui ex præcepto primo idololatriam in crassam & subtilem, ad quam posteriorem angelorum spectat veneratio, dispescere didicerunt. Sed Concilii Tridentini Patres in Catechismo suo hanc idololatriæ notam evitare allaborant.

§. X. Nihil juvat Venerabilem *Abbatem* concilii Laodicensis canon XXXIV. quem a suis partibus stare putat. Ille hæc tradit: „ Non oportet Christianum, derelictis martyribus Christi, abire ad falsos martyres. „ Hi enim alieni a Deo sunt. Quicumque autem abire voluerint, anathema sint. “ e) Qua ratione tribus primis Christianæ ecclesiæ seculis martyrum natalitia sint celebrata, jam supra exposui. Nullius vitii rea est hæc Christianorum consuetudo. Nullus tunc temporis fuit martyrum cultus, aut invocatio, sed nuda commemoratio, & memoria. Illi itaque, qui hæc martyrum natalitia in conventu Christianorum publico celebraverunt, satis edocuerunt, se eandem, quam martyres ultimo professi erant supplicio, tenere fidem, & eadem pietate, & constantia Christo adhærere. Quare argumentum Vener. *Abbatis*, quod ita fluit: „ At quomodocunque sumas, certa res est, Laodicenam Synodum neque verorum Martyrum, ideoque neque angelorum proborum haud intemperantem cultum reprobasse; “ f) sic inverto. Si Laodicensis Synodi præfules, asse-

d) vid. ej. *Apparat. ad Script. et Patr. Bibl. maxim. Tom. II. Dissertat. III. in Lactant. Cap. XX. Art. II. p. 833. Edit. laudat.*

e) vid. l. c. p. 787.

f) vid. pag. 269.

assessoresque angelorum cultum damnarunt, multo magis Sanctorum venerationem improbarunt. Reputet quæso secum Venerabilis *Abbas* horum seculorum faciem, tunc facile intelliget Patres Laodiceños nullo modo de angelorum cultu cogitasse, quum martyrum injecerint mentionem. Frustra concludit: *Si Synodus Laodicensis cultum verorum martyrum admisit, multo magis angelorum, martyribus præstantiorum recepit cultum.* Demonstrat prius, hoc canone cultum St. Martyrum fuisse stabilitum, & introductum. Nullus extitit cultus religiosus, sed mere memorativus. Celebrarunt enim martyrum natalitia, & frequentarunt eorum cœmeteria, in memoriam piorum Athletarum, & omnes, quotquot his conventibus interfuere, sua præsentia edocuerunt, se eandem martyrum in Christum fidem habere, & ad subeunda mortis supplicia esse paratos. Fuit igitur, me iudice, hæc conventuum ratio, veluti tessera, & symbolum fidei publicum. Illi, qui has *συναγῆς*, seu congregationes, reliquerunt, satis declararunt, se Ecclesiæ veræ non amplius esse addictos. Nec alia est nostrorum temporum ratio, quæ postulat, ut omnes, qui nostræ fidei dederunt nomen, sacros nostros frequentent conventus. Illorum itaque hæreticorum, qui vel superbia, vel persuasione hos recusarunt conventus, Seniores Laodicensis reprimunt conatus, ab usu primitivæ Ecclesiæ quam maxime alienos. Laudarunt itaque horum martyrum congregationes, easque sedulo, ut tunc erant tempora, hujus concilii Patres inculcarunt, neque angelorum cultum demandarunt, quod cordatus rerum antiquarum venator nobis facile donabit.

§. XI. Si vocem, *idolum*, canoni insertam, duriuscule dictam, & de idolis gentilium prolatam putaverit, iterum se decipit. Ita vero Ven. *Abbas*: „ Et revera vox *idolum* apud ecclesiasticos auctores, præsertim „ si sola sumatur, usurpari consuevit ad dæmones, seu eorum simulacra, „ & sculptilia significanda. “ g) Fortius nunc inter nos de idolis & simulacris erit disputandum. Inquiramus accuratius, quid de idolis sentiendum, & num hæc vox ad gentilium simulacra solum restringenda sit, an vero minus. Perplexæ satis, & multis globulis involuta est quæstio; de discrimine, quod *idolum* inter & imaginem Sancti a Romanensibus constituitur. Gravis est & acuta quæstio, & difficulter lites Romanenses inter & Protestantes componuntur; quapropter me meo officio bene fun-

ctum esse arbitror, si non tam meis, quam aliorum rationibus hoc argumentum diluero. Absit, ut ego Sanctorum imagines dicam idola. Credo rei in eo vertitur momento, ut demonstrem, cultum imaginum, & hoc præcepto Exod. XX. 4. esse prohibitum. Nihil agerem, quam ut argumenta Cel. Rainoldi contra Bellarminum, circa notionem verbi, idolum, recoquærem, si in voce idoli eruenda subsisterem, quum satis sit evictum: idoli nomen in Scriptura S. non ut Bellarminus sibi somnia fingit, pro re non existente, aut falsorum Deorum simulacris sumi, sed & veris imaginibus sæpenumero tribui. h) Nam neque Pauli dictum Bellarmino & ejus asseclis favet; *scimus, quod nihil est idolum in mundo*, ἔδεν εἰδωλὸν ἐν κόσμῳ 1 Cor. VIII. 4. Idola non semper sunt res vanæ ratione materiæ, & ratione objecti, siquidem res veræ quandoque repræsentantur, sed ratione virtutis, & efficaciar. Quam idoli notionem nobis & ex profanis & ecclesiasticis auctoribus confirmat Cel. Henr. Stephanus, asserens: verbum εἰδωλὸν, tam late patere, quam latinum, imago, & simulacrum. Appellatur, teste Stephano, εἰδωλὸν, omne id, quod repræsentat nobis formam rei alicujus vel fictæ vel veræ, quam honore, & cultu dignamur. i) Cui adstipulatur Cl. Suicerus. k) Sensus itaque, & nervus hujus effati Paullini huc redit, ut recte arbitratur Cel. Daniel Heinsius: *Scimus, idolum nihil esse in mundo. Quare? Omne idolum quippe ἑλίκως seu relative dicitur: Idola autem ut inanima, ac muta, ita, qui repræsentantur, mortui aut nihil sunt.* Demonstrat porro felicissime div. Apostolum voce ἔδεν, usum esse, ut explanaret vocem Hebræorum אֱלֹהִים/ἔδεν, vel δαίμονες, quia gentilium idola, & dæmones, quos finxerunt, sunt Dii, nihili, & plane nulli. Inde statim addit Apostolus excitato loco com. 5. 6. *Quamvis enim sint, qui dicantur Dii, tum in cælo, tum in terra, ut sunt multi, & qui Dii, & Domini dicantur; at nobis quidem unus est Deus, Pater ille, a quo omnia, & in quem nos; item unus est Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & per quem nos.* Statuit, intelligere Apostolum per Deos in cælo, Gentilium dæmones, qui teste Theodoreto, tanquam Dii, & Domini a paganis colebantur. l) Hos igitur fabu-

h) vid. Roman. Eccles. Idololatr. Libr. II. Cap. III. p. 400. seq.

i) vid. ej. Thes. Gr. L. ad h. v. p. m. 1106. Tom. I.

k) vid. ej. Thesaur. Ecclesiast. ad h. v. p. 1008. seq.

l) vid. ej. Exercit. Sacr. ad h. 1. Cor. VIII. v. 5. 6. p. m. 363.

fabulosos paganorum Deos, seu dæmones, quos in idolis coluerunt, rejicit, & dicit: eos esse *עדן*, nihil, figmentum aliquod, fumum, & umbram. Liberrimam & planissimam hujus effati Paulini expositionem nobis reliquit vates divinus Davides, qui ita sentit: *Omnes Dii populorum sunt Dii nihili.* m) Psalm XCVI. 5. Nam vox Elil n) est nihil. Non vocari possunt Elohim, sed Elilim, fumus & umbra, nihil. Alludit ex nonnullorum sententia sine dubio Spiritus S. per agnominationem ad vocem Elohim. Eandem putant sacri interpretes hoc verbum sustinere virtutem apud Habacucum, cap. II. 18. *ubi idola dicuntur muta.* o) *Quid profuit, inquit vates sacer, sculptile, cum sculperet illud sculptor ejus? Et conflatile, sacerdosque ejus mendax, cum separaret sculptor super sculptibili suo, super factura idolorum mutorum.* v. 18. Non negarim, promptam esse interpretationem hujus vocis *אלילים*, si a verbis non Deus componatur, ut significet illum, qui Deus non est, quales Deastros idola fuisse constat; quem sensum Cel. *Guilielmus Robertsonius* refert. p) Sed neque ii a veritate aberrant, qui hoc idolorum nomen a voce explorare q) deducunt, quæ notio Eccles. II. 3. & Job. XIII. 4. occurrit. Quid enim sunt exploratores, quid fallaces, & indocti medici aliud, quam viri fucati, qui multa promittunt, & ampullas projiciunt, re vero ipsa nihil præstant. Haud rejiciendam circa hoc vocabulum statuo, quam nobis apponit Cel. *Edmundus Castellus* opinionem, qua illud carnem mortuam in corpore significat, seu particulam aliquam carnis inter maciandum abscissam, aut in cute relictam. r) Quæ vocis significatio apprime nostrum Habacuci explicat effatum, & causam, ob quam idola dicuntur muta, suppeditat. Particula corporis emortua, vita, & animali destituta est calore, & motu, ut plane iners sit, & potestate agendi & movendi careat. Eadem prorsus est idolorum conditio; vita carent, & sunt trunci, lapides, chaos aliquod motu privatum, monstrum quandoque horrendum, cui lumen est adem-

C c c 3

tum.

m) *אלילים*.n) *אליל*.o) *אלילים אלמים*.p) *vid. ej. Thesaur. Ling. Sanct. p. 28.*q) *אלל*.r) *vid. ej. Lexic. Heptaglott. Tom. I. p. III. 115.*

tum. *Habent aures, sed non audiunt; oculos, sed non vident; manus, sed non palpant; pedes, sed non eunt.* Psalm. CXV. 5. Sunt veluti membrum aliquod emortuum, quod vitæ, & virtutis expers est. Sive illud moveas, sive distorqueas, seu extrema denique vi complectaris, nullam habebit sensationem. Quocunque igitur modo idola tractes, sive alta voce cum Baalitis exclamites, sive te pro iis provolvas, sive manus, pedesque illorum anxio comprimis amplexu, sive denique in illa impudenter irruas, nihil audient, nihil respondebunt, nihil juvabunt: quia sunt idola emortua, seu muta. Conferenda sunt cum hac voce אֱלִילִים verba, quæ sæpe sæpiusque in codice Veteris Testamenti occurrunt, וְאֵין / בהל / הבל / quæ nihil nisi vanitatem, & superstitionem de idolis commendant persuasionem. Esse hæc idola res mere fictas, imaginarias, & vanas, & proinde ad camarinas rejiciendas. Non absone reverend. Fortunatus *Scacchus* de verbo Bahal judicat, illud omnibus Diis fictitiis fuisse commune, ut apud nos idoli vocabulum. s) Omnia enim Gentilium idola sunt instrumenta, quæ vana hominum excogitavit & finxit persuasio. Quam Spiritus Sancti mentem optime assecutos esse dixeris LXX. Seniores, qui supra dicta verba plerumque per res vanas, fictas, & superstitiones sunt interpretati. Sic verba Mosis Levit. XVII. 7. Et nequaquam amplius immolabunt hostias pilosis, שְׂעִירִם / reddidere: *else les Surtoutes* οὐλοῦν τοῖς μαλαιοῖς, non sacrificabunt hostias vanis. Pilosa itaque idola, quale ex sententia Cl. *Bocharti* fuit hircus ab Ægyptiis cultus, t) per vocem μαλαιοῦν expressere. Quia erat idolum fictum, & vanum. Nec minus vocem אֱלִילִים Ps. XCVI. 5. per verbum δαίμονες reddiderunt, quia paganorum dæmones sunt umbræ, & imaginaria idola, ut etiam ex Act. XIV. 15. facile colligitur. Constat nunc de idoli notione, & sensu.

§. XII. Porro si formam & idolorum materiam spectes, nihil est idolum, cum id repræsentet, quod nihil est, & proinde nec vere repræsentat & consequenter res non extat. Enervavit excitatus *Rainoldus* triplicem ambiguitatis fallaciam, quam hic *Bellarminus* committit, & docet, idoli nomen non raro significare simulacrum, quo numen repræsentatur & colitur; hæc vero idola sunt nihil & nullam habent efficaciam,

s) vid. ej. *Myrothes. II. Cap. LVI. p. 581.*

t) vid. ej. *Hierozyic. Part. I. Libr. II. Cap. LIII. p. m. 642.*

ciam, licet in rerum natura subsistant, qui coluntur, Deastri, u) Dabimus vero hoc Romanensibus, idola gentilium fuisse res non formaliter existentes; sic suo peribunt iudicio; se multa colere, & adorare simulacra seu imagines Sanctorum, & reliquias, de quibus certum est, esse rerum non existentium simulacra. Imagines multorum Sanctorum coluntur in ecclesia Romana, de quibus ipsi prudentiores Pontificii, *Launojus, Tillemontius, & Mabillonius*, ut jam dixi, ad oculum demonstrarunt, eos in rerum natura non extitisse. Quod igitur gentilibus obijciunt Romanenses, idola ipsorum præter materiam, nullam rei existentis habere formam, id ipsis æquo jure a Paganis responderi potest. Hæc quidem de idolis gentilium nobis concedunt Romanenses, asserentes, hæc falsorum Deorum simulacra esse eliminanda; sed aliam esse imaginum Sanctorum rationem, quæ sine vitio idololatriæ in templis nostris essent conservandæ & reponendæ. Omnem movet *Masenius* lapidem, ut imagines ab idolis secernat, & eas in locis sacris habendas & adorandas esse evincat. Omnia, inquit, *in cultu imaginum sunt licita, præterquam, quod soli Deo debitus honor, & adoratio, signis non sit præstanda.* x) Sed mirum est, hunc sagacem & pacis studiosum *Masenum* nullum adduxisse dictum, quo probet, Deum per hæc simulacra, si vel maxime ipsius Dei, aut Sanctorum forent imagines, esse adorandum & invocandum. Stat tamen, ut alios silentio involvam, *Cel. Veranius* ab ejus partibus, & ipsius approbat sententiam his verbis: *Sacræ, inquit, imagines non sunt idola, ut putant hæretici, sed idolorum everfiones, neque fideles sacras adorantes imagines in ullam incidunt idololatriam; quia tunc peccatum committitur idololatriæ, quando adoratio, quæ uni soli Deo debetur, alteri tribuitur, qui Deus non est.* y) Subdole nobiscum agit *Vener. Veranius*, & quotquot ipsius vestigia premunt. Primo demonstrat, cultum, & adorationem imaginum ad solum Deum redundare. Nam si non ad Deum spectaret, committitur idololatria. Secundo deserit controversiæ statum, qui potissimum rationem & modum Dei colendi concernit. Punctum litis in eo consistit: num Deus per simulacra, & imagines coli velit; quod nos negamus, & firmiter mandato divino inhæremus: *ne facias tibi sculptile, & ullam*

u) *vid. l. c. p. 401. seq.*

x) *vid. ej. Meditat. Concord. Part. III. p. m. 153.*

y) *vid. ej. Op. Theolog. Polem. Tom. II. Libr. IV. Cap. VIII p. 308.*

Nullam imaginem eorum, quæ sunt in cælo sursum. Exod. XX. 4. Res satis est plana & certa, Deum omnem imaginem & formam aliquam effictam, formatamque in cultu religioso rejicere. Mirus est vocum, idolum, imago, simulacrum & similitudo, z) in aliis dictis consensus, qui nos edocet, imaginem, aut repræsentationem vel ipsius Dei immortalis & inconspicui ad idola esse referendam. Inde Deus ad idolorum fabricatores dicit: *Cui assimilabitis Deum? Aut quam imaginem, formam aut similitudinem ei ponetis*, Jes. XL. 18? Feliciter hoc discrimen idolum inter, & imaginem enodavit Cel. Juræus, & demonstravit in antiquissimis scriptoribus, idola, & simulacra, non differre; veramtamen distinctionem solum in stilo Ecclesiastico hanc esse: *Imaginem esse repræsentationem alicujus rei non ad cultum, & adorationem factam; idolum autem, repræsentationem ad adorationem effictam, quod discrimen optime observasse putat libros Carolinos adversus Concilium Nic. II. Non enim, asserunt, nos imagines in basilicis positas idola nuncupamus, sed ne idola nuncupentur, adorare eas, & colere recusamus.* a)

§. XIII. Hinc Concilii Laodicensi Seniores de iis, qui Christum relinquunt, & ad cultum angelorum, quorum imagines & simulacra adorabant, ad idola accedere, magna cum veritatis auctoritate statuerunt. Imago enim, si vel maxime sit Mariæ, aut Sancti Laurentii simulacrum, in idolum abit, & hujus speciem induit, quando adoratur, & colitur, ut libri Carolini apposite, & accurate tradunt. Quam Synodi Laodicensæ interpretationem, meamque, quam inde hausi, explicationem mihi accurate expressisse videtur St. Gregorius Nyssenus, qui hanc de idolis nobis notionem reliquit. *Simulacrorum, inquit, odium commune est omnium, qui fidei participes sunt, sed ejus præcipuum, quod Arianam infidelitatem similiter, atque simulacrorum cultum abominabatur. Nam eos, qui in creatura numen divinum esse existimarent, nibilo minora colere, atque venerari putabat, (Placilla) quam qui ex materia simulacra efficiunt: ac recte ac pie ita judicabat. Nam qui creaturam adorat, etiamsi in nomine Christi id facit, simulacrorum cultor est, Christi nomen simulacro imponens.* Idcirco,
cum

z) דמונה, ομοιωµα, εικων, ειδωλον.

a) vid. Jur. Hist. d. C. & Dogm. P. III. Chap. I. p. 402.

cum didicisset, quod non sit Deus recens, & novus, unam Deitatem adorabat, quæ in patre, & filio & Spiritu Sancto glorificatur. b) Quibus verbis nihil sane cum veritatis argumento a Romanensibus reponi poterit. Pudorem nobis excutit div. Apostolus Paullus, qui imaginum cultum, & idolorum venerationem nostram, quæ gaudemus, excellentiam, indignam & a maiestate divina prorsus alienam esse putat, hæc nobis ex Areopago in mentem revocans: *Quod si genus sumus Dei, non debemus existimare, auro & argento, aut lapidi arte & industria calato, divinitatem esse similem.* Actor. XVII. 29. Sententiæ meæ testem, vindicemque habeo longe gravissimum Irenæum, qui hoc in Gnosticis vitium reprehendit, quod non solum suorum Philosophorum & magistrorum, sed & Jesu, & Apostolorum fecerint imagines; ita sentiens: *Gnosticos se autem vocant: etiam imagines quasdam quidem depictas, quasdam autem, & de reliqua materia, fabricatas habent: dicentes formam Christi a Pilato, illo in tempore, quo fuit Jesus cum hominibus. Et has coronant, & proponunt eas, cum imaginibus mundi philosophorum, videlicet cum imagine Pythagoræ, & Platonis, & Aristotelis & reliquorum, & reliquam observationem circa eas similiter, ut gentes faciunt.* c) Gnosticis, qui intimam rerum divinarum jactitarunt notitiam, cum Carpocratianis id solemne fuit, ut imagines colerent. Ne vero sibi quis persuadeat, Irenæum Gnosticos eam tantum ob causam castigare, quod Philosophorum suorum imagines in Christi assumerint commercium, addit laudatus Ecclesiæ præsul: *Gnosticos hanc observationem, seu imaginum venerationem, ut gentes facere.* Satis igitur aperte indicat, hunc imaginum, sive Christi, sive Platonis colatur pictura, cultum, non Christianorum, sed Gentilium moribus esse adscribendum.

§. XIV. Videbis autem imaginem Dei, aut Christi, Sanctorum simulacris circumdatam, & superstitiosum Romanæ ecclesiæ popellum flexis genibus coram his imaginibus prostratum. Pari animi reverentia, & Dei, & Sanctorum imagines adorat, & colit minuta & plebeja Romanensium turba. Et si dicendum, quod res est, majori pietatis seu potius superstitionis affectu Sanctæ Mariæ, aut sui Patroni, quam Christi imaginem Papi colæ amplectuntur. Statua aut imago St. Mariæ non raro plures habet cultores, quam Christi imago. Vertant se vero Romanæ sedis mancipia, quorsum libeat, hanc tamen a se ipsis non amovebunt suspicionem, se Sanctorum colere & adorare simulacra. Quæ vero venerantur Sanctorum simu-

D d d

lacræ,

b) vid. ej. Op. Tom. III. Orat. Funebr. de Placilla p. 533. Edit. Paris.

c) vid. ej. Lib. I. Cap. XXIV, adversus hæres. p. m. 102. Edit. laudat.

lacræ, maximam qua partem sunt entia non existentia: quia neque fictitii illi Sancti unquam extiterunt, neque si extiterint, veræ hæ sunt ipsorum imagines. Frustra proinde *Christophori, Viaris, Theophori*, & aliorum, quos vere vixisse negavimus, imagines coluntur. Imagines Sanctorum vanæ sunt, & fictæ. Commemorat *Cel. Middleton*, d) se in urbicula Lauretana, quæ ædiculam, & imaginem Mariæ ceu palladium asservat, sanctæ Mariæ imaginem adeo nigram & deformem conspexisse, ut verius eam Proserpinæ, quam Mariæ, cœli reginæ dixeris imaginem. Eam esse veram & genuinam Mariæ formam, vix putaverit Romanensis. Unde igitur hic torvus Mariæ vultus? Unde hæc Mariæ deformitas, forma quotidiana deterior, & abjectior? Sive ærumnarum moles, & animi ægritudo, sive longus imaginis usus, sive continui suffitus, & cereorum fumatio hanc Mariæ asperferunt maculam. Tunc igitur *Trombelli*, hanc veram esse Mariæ imaginem credis? Cur non eam lavas, & abstergis labes longo usu, & tempore contractas? Cur non illam suo nitori reddis, ut, si jam adoranda est Mariæ imago, illa non horrorem incutiat, sed serena & affabilis Mariæ frons cultorum oculos pasciat, & animi dolorem leniat? Versipellis nobis videtur vestra, o Romanenses, quam colitis, Maria, quæ modo ingenuo, modo torvo & abjecto vultu se vobis conspiciendam præbet. Sed quid mirum, tam deformem & nigram esse Mariæ Lauretanæ faciem, quum hæc Maria per mare, pauperiem, per saxa, per ignes fugitaverit, ut Saracenorum manibus elaberetur, & in agro Lauretano consideret, quod *Pater Tursellinus*, in historia ædiculæ Lauretanæ, satis demonstravit. e) Quanto deformior est Mariæ imago, quæ in urbe Lauretana obvia est, tanto suavior & jucundior est illa, quæ tempore Joannis primi, Episcopi Romani, in conspectu omnium radiis aliquantulum in aere undique coruscantibus, se in manus excitati Episcopi demisisse fertur. Operæ pretium est, hanc perlustrare historiam, ut dulce utili misceamus. *St. Galla*, quondam expertæ & spectatæ sanctimonix virgo, die *St. Alexii*, qui d. 17. Julii celebratur, cum suis sociis medio in aëre conspexit imaginem Mariæ virginis undique fulgurantem. Episcopus Joannes I. precibus *St. Galla*, & multorum Romanorum commotus, processum cum patribus purpuratis instituit, & enixis plane precibus, inter campanarum pulsum, & alia solemnia, Mariam effigavit, ut suam, qua se cum puerulo Jesu in aëre conspiciendam dabat, cœli-

d) vid. ej. *Epistol. de Parallelismo Papismi cum Paganismo* p. m. 83. Edit. 1733

e) vid. *Histoire de Laurette par le P. Turselin. conf. La vera relazione della Santa Casa di Loreto del Sig. I. Silvio Seragli Edit. 1648.*

cœlitus demitteret imaginem, illa precibus dedit locum, & hunc aureum imbrēm, opera duorum angelorum, in ejus gremium effudit. Quæ imago Mariæ nomen dedit templo St. Mariæ in Xyflo, in quo hæc legitur inscriptio:

Hæc est illa piæ genitricis imago Mariæ,

Quæ discumbenti Gallæ patuit metuenti. f)

Quæ igitur demum est vera Mariæ imago? Nigrane illa an coruscans? Utraque forsitan est vera. Nigra, quum in terris misere viveret; munda vero & concinna, quum jam in cœlis regnaret. Sed insto meæ sententiæ, & utramque falsam esse puto: quia nemo prudentioris & sagacioris ingenii Mariæ imaginem existere, nedum a cœlo delapsam esse sibi persuaserit, nisi sanæ rationi prorsus nuntium mittere velit. Vellem explicent Romanenses rationem canonis, quem ipsi admittunt, g) *relata simul sunt, & natura, & cognitione*. Demonstrant quæso, num in cultu imaginum fictarum, & dubiarum relatio quædam, qua naturam, & cognitionem sit statuenda. Corruit proinde vel ex hoc canone cultus imaginum relativus. Non novum porro est imagines idola appellari, sed jam a primis Ecclesiæ Christianæ seculis hanc vocis notionem a patribus accepimus. Imagines enim & idola nulla prorsus ratione apud Hieronymum differunt, qui de gentilium idolis ita edisserit: *per idola intelligimus imagines mortuorum*. h) Tales enim mortuorum imagines venerari, & in templis suis erigere solebant gentiles, quorum institutum secuti sunt Romanenses, qui Sanctorum, seu virorum pietate & fama inclytorum imagines, suo cultu dignas judicarunt, & iisdem summa pietatis & cultus obsequia ordinarunt præstanda.

§. XV. Vix quicquam acutissimo Lætantii judicio de cultu imaginum vidi, aut legi limatius & præstantius, quo maximo cum argumentorum pondere hanc persuasionem repressit. *Quicumque, inquit, Sacramentum hominis sacri, rationemque naturæ suæ nititur obtinere; ipse se ab humano suscitet, & erecta mente oculos suos tendat in cælum, non sub pedi-*

D d d 2

bus

f) vid. Rom. Nov. Tom. II. Cap. 43. p. 252. seq.

g) vid. Theolog. Salmanticens. Tom. II. Tract. VI. Disput. IV. p. m. 125. Edit. Venet.

h) vid. ej. Commentar. ad Jesh. Cap. XXXVII, com. 14. Op. Tom. II. p. m. 273.

bus quærat Deum; nec a vestigiis suis eruat, quod adoret (quia quicquid homini subjacet, infra hominem sit, necesse est) sed quærat in sublimi, quærat in summo: quia nihil potest homine majus esse, nisi quod fuerit supra hominem. Deus autem est major homine; supra ergo, non infra est; nec in ima, sed in summa religione quærendus est. Quare non est dubium, quin religio nulla sit, ubicunque simulacrum est. Nam si religio ex divinis rebus est; divini autem nihil est, nisi in cælestibus rebus; carent ergo religione simulacra; quia nihil potest esse cæleste, in ea re, quæ sit ex terra. i) Quæ si altius perpendere vellent Romanenses, facile suam, qua imaginum cultu suos decipiunt animos, agnoscerent persuasionem. Non veremur, hanc Lactantii mentem facere nostram, & iis omnibus, qui superstitione, Cimmeriis, ut ajunt, tenebris atriore premuntur, e diametro opponere.

§. XVI. Hæc est nostra de Sanctorum imaginibus confessio, quam facile hoc modo probamus. Quanto puriores sunt nostri de Deo immortalis conceptus, tanto magis ad veram de Deo ideam accedunt. Quanto vero crassiores fovemus opiniones, tanto Deo, ejusque essentia indigniores sunt æstimandæ. Imagines nimis rudes, & duros de Deo nobis ingenerant sensus, & aliam, quam de Deo nobis formare debemus, suggerunt ideam, ita quidem, ut sensibilem, corporeum, & palpabilem nobis repræsentemus, & concipiamus Deum. Vi potius animæ, quam sensuum ministerio excellentiam divinæ essentiae contemplari decet. Nostra, quæ jam jacta est, disputationis alea nunc omnem dirimet litem, quando evicerimus: Deum per imagines & simulacra non esse colendum, quod hoc ipso continetur mandato: non facies sculptile & imaginem. Non omnem Deus vetuit imaginum effabricandarum usum: alias Besaleel & Ahaliab, eximii in populo Judaico artifices frustra fuissent sapientia & arte a Deo instructi; neque usus imaginum historicus, qui & olim fuit, & in nostra adhuc est Ecclesia, repellitur; sed agit Deus de imaginibus & simulacris, in cultu divino adhibendis. Frivola est Ecclesiæ Græcæ, Romanensium erroribus non leviter tinctæ, circa hoc præceptum excusatio, qua ethnicorum idola, non autem Sanctorum imagines, rejici sibi persuadet. Rem autem si accurate perpendamus, concedere debemus Romanensibus, turbatam a Romana Ecclesia Græcam, in hoc Sanctorum imaginumque cultu eidem non omnem denegare fidem, at cer-

i) vid. Libr. II. Cap. XVIII. p. 229. Edit. Lugd.

to tamen respectu circa ipsas imagines ab ea dissidere. Primo enim admittit Ecclesia Græca imagines Christi, & angelorum, qui humana induti forma mortalibus apparuerunt, inde eorum Sanctorum, qui vere extiterent, simulacra apud Græcos videbis obvia. At inconspicui, & immensi Dei imaginem deprendes nullam; religioni enim sibi ducunt, Deum formæ expertem, efformare; Romanenses autem sibi omnia, quæ suggerit superstitio, licere arbitrantur, & Deum immortalem pro lubitu effingunt. Porro id Romanensibus in vitio ponunt, quod illi, sine omni discrimine, & fusiles, & ligneas recipiunt Sanctorum imagines, quum ipsi pictas tantum colendas esse statuunt; fusiles autem, & ligneas rejiciant, & idolis annumerent. In cultu ipso parum a Romanensibus differunt; nam coram imaginibus procidunt, eas adorant, & osculantur, & iisdem, quæ Romana Ecclesia ad emolliendum Sanctorum cultum profert, utuntur pigmentis; nisi forte hoc exceperis, quod miraculorum apud ipsos opinio non tam magna, quam in Romana sit Ecclesia. Ut vero res semel lapsæ facilius in pejus, quam melius mutantur; ita magis magisque a fide primitivæ Ecclesiæ recedunt, & ad Romanensium partes accedunt Græci, nisi forte dixeris; Ecclesiæ Græcæ a Leone Allatio, Ricautio, Zialowskio, Schellbratio, aliisque multa præter veritatem affingi, quas lites ego jam non compono sed ad Ven. Jo. Mich. Heineccii, Theologi satis celebris, delineationes Ecclesiæ Græcæ lectorem remitto. k) Nos nostra stamus sententia, & asserimus, Deum hoc mandato imaginum usu Israelitis interdixisse, ne forte eo dementiæ prolaberentur, ut Deum per has imagines & simulacra colere auderent. Demonstrent igitur nobis Romanenses mandatum divinum, quo Deum sub his signis, & simulacris adorandum esse firmiter adstruatur. Suppeditent nobis promissum, de gratiosa divina his imaginibus præsentia. Contrarium ipsis facile hoc Jesu effato probamus: *Venit hora, cum nec in hoc monte, nec Hierosolymis patrem coletis. Adventat hora & nunc est, qua veri cultores patrem animo, & veritate colent.* Joa. IV. 21. 23. Puriores cultus divini tradit Christus rationem, quæ a Vet. Testam. ratione maxime est diversa. Evanuerunt, inquit, umbræ, quæ in templo Hierosolymitano conspiciebantur. Sine his symbolis & umbris sola mente Deus Nov. Test. est colendus. Putabant Judæi in templo Hierosolymitano ex præcepto divino, Deum esse solummodo invocandum. Et Sa-

D d d 3

mari-

k) v. d. ej. *Delineat. Vet. & Nov. Eccles. Græc. Part. II. Cap. 1. p. m. 82. sqq.*

maritani eadem de suo statuunt templo. Deus enim gratiosa sua præsencia habitavit super arcam fœderis; & omnis cultus Leviticus & typicus in templo Hierosolymitano erat peragendus. Transiit autem Nov. Fœdere hæc umbra, & externi cultus ratio. Deus jam sine his typis, & externis symbolis, animo & veritate & adorari, & coli voluit.

§. XVII. Unde quæso, Ven. Abbas, imaginibus præsentiā conciliabis divinam? Ex Dei forte omnipræsentiā? Bene. Sed sic tuto quivis Deum sub trunco & lapide invocare potest; nam Deus ubique præsens est, & omnia, ut Spiritus immensus sua præsentiā replet. Probes velim mihi, gratiosam imaginibus Sanctorum promissam esse præsentiā, qualis fuit in arca fœderis, quæ tamen ab Israelitis non est culta? Gratiosa vero præsentiā cum divina virtute, & operatione est conjuncta, ut Deus in his imaginibus præsens sit, preces & desideria ad imagines effusas audiat, & per hæc, quæ vos exosculamini, simulacra, virtute, quæ iis inest, divina, ferat auxilium. Nullibi Deus dixit, se domicilium suum in his imaginibus erecturum esse, sed in animo piorum, Joan. XIV. 23. *Veniemus ad ipsum, & mansionem apud eum faciemus. Habitabo & ambulabo in ipsis.* 2. Corinth. VI. 16. Arca fœderis fuit symbolum gratiosæ Dei præsentiæ; non vero imago St. Ignatii, & St. Ursulæ. Preces nostras sine omnibus simulacris effundendas esse, Deus præcepit, ut jam dixi. Imagines magis mutæ sunt, quam pisces, neque nostra audire possunt desideria, neque eadem ad Deum deferre. Infelices sane sunt homines, qui his mutis, & surdis, precum suarum utuntur interpretibus. Verum hic est illud Comici: Surdis narratur seu oratio. Nullum denique nobis ab his imaginibus, potentia agendi, & operandi destitutis, sperandum est auxilium. Satis tristes suos cultores dimittunt Sanctorum simulacra, nec illa sibi nec ipsis, adolis, injuriis, & furtis hominum prospicere possunt. Pareus alias Deorum cultor *Ovidius* ægre fert Deorum immortalium, & inconspicuum, per imagines & picturas cultum, puriorem saniolemque hanc, quæ sine his simulacris præstatur, colendi rationem judicat. Succensere videtur pictoribus, poetis, & opificibus, qui has deorum formas subdole excogitarunt, & affabre efformatas, sculptas, æri incisas, & pictas mortalibus proposuerunt:

Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deum coram corpora vera vident?

Quod

Quod quoniam nobis invidit inutile fatum,

Quos dedit ars vultus, effigiemque colo:

Sic homines novere Deos, quos arduus æther

Occulit, & colitur pro Jove forma Jovis. l)

§. XVIII. Impurum per imagines reddi divinum cultum natura patet sua, nec adeo cæci & pertinaces sunt omnes Pontificii, ut hoc negent, & hunc crassum, & fabis duriores concoquant cibum, ut potius nonnulli aperte profiteantur, imaginum cultum vel eo solo nomine ex sacris Christianorum esse expellendum, quod rudes & stupidos in rebus divinis efficiat hominum animos. Tostatus, Abulæ olim Episcopus, nulli eruditione secundus, ita sentit: *Vetuit, inquit, Deus non solum imaginem aliquam adorari, sed seipsum etiam adorari in imagine.* Et post pauca. *In imaginibus signantibus Deum pure, scilicet Trinitatem, duo inconvenientia sequi possunt. Primum idololatria, ne etiam imago colatur; Secundum, error, & hæresis scilicet attribuere Deo corporeitatem, & essentialem differentiam, qualem tres illas figuras conspiciamus.* m) Accurate hujus mandati sensum introspectit, & vim ejusdem expressit Tostatus, qui veritatis Luthetanæ hoc in argumento est confessor, ut merito erubescant Romanenses, has Tostati sententias judicio limatas rite expedientes. Consentit Mimatensis Episcopus, *Durantus*, vir seculo decimo tertio haud incelebris, qui imaginum cultum pro superstitionis lenocinio auctoramentoque habet, ita judicans: *Nec ipsis (de Sanctis & angelis loquitur) adorationis servitus, sed soli Deo impenditur; ne, si secus fiat, non theosebia cultus exhibeatur, sed idololatriæ crimen incurratur, serviendo creaturæ, tanquam creatori, & mutando gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis.* Si igitur nec homines, nec angeli adorandi sunt, attendant, quid agant, qui sub prætextu cujusdam religionis, seu pietatis diversas adorant imagines. *Non enim licet aliquid manufactum adorare.* n)

§. XIX.

l) de Ponso Lib. II. Epist. VIII. v. 60.

m) vid. ej. Commentar. ad Deut. IV. Tom. III. Part. II. Quæst. V. p. 37.

n) vid. ej. Rationale divin. officior. Lib. IV. Part. IV. Canon. Cap. XXXIX.

§. XIX. Probandum nobis est porro, quod imagines a vero cultu deducant, & superstitione hominum animos suffundant. Res jam sua radiat luce; cultum hunc ita esse comparatum, ut Deo maxime displicere debeat. Non enim Deus ea, qua colendus est, ratione colitur. Nihil tam absconum, & a sanæ rationis usu est tam longe remotum, quod non superstitio in cultum invehat religiosum. Et quod primo ponendum erat loco, cultus, qui Deo debetur, in Sanctorum deflectit venerationem, & a vero prorsus seducit Deo. Quale igitur esse putas imagines, medium? devotionisne, an superstitionis? Non devotionis & pietatis incitamentum; quia omnis devotio & religio, sine puro de Deo sensu, & recta Deum colendi ratione, mera est superstitio. Superest itaque superstitio, quæ his imaginibus mirum in modum alitur & augetur, quod Deus expressis indicat verbis: *pariter desipiunt, & stulte se gerunt, lignumque eruditionem inanem iis suppeditat.* Jer. X. com. 8. Miram quandam, & quod puer in faba, idololatræ sive gentiles, sive fuerint Judæi, in suis simulacris & idolis fabricandis efformandisque sibi invenisse putarunt scientiam, quum tamen hæc, quam olim Phœnices & Chaldæi o) mire æstimarunt, simulacrorum efformandorum sapientia, eruditio sit vana, & supina superstitio prorsus deridenda. Qualem igitur institutionem, & eruditionem ab his Sanctorum imaginibus expectabis? Inanem, & omnino talem, quæ proxima via homines ad superstitionem rapit, quod commate 15. cap. X. Jerem. asseritur: *Sunt mera inanitas, opusque errorum!* Uno quasi partu innumeros fere errores progenerant imagines, & ad devium cultum alliciunt mortales.

§. XX. Addo, Romanenses nobis nullum divinum circa imaginum cultum afferre posse mandatum. Argumenta, quæ ex Veteri Testamento corradunt, nullo mandato nituntur divino, sed e signis, symbolis, & ritibus Hebræorum male exsculpuntur, & pessime applicantur. Habet proinde *Veranius* necesse profiteri, nullum de imaginibus Sanctorum colendis extare mandatum. Verba ita fluunt: *Certum est, inquit, simpliciter & absolute nullum exstare præceptum naturale, vel divinum sacris utendi imaginibus, & eas adorandi, quia in sacris Scripturis nullibi hujusmo-*

o) vid. *Stanlejus de Chaldaeorum Philosoph. Part. XII. Sect. I. Cap. VII. de eruditione Chaldaeorum p. m 1119.*

di præceptum reperitur, neque ex sola traditione inferri potest, adesse aliquam divinam legem præcipientem hanc adorationem imaginum. Et post pauca. Quam ob rem ex sola consuetudine, & traditione ecclesiæ usus sacrarum imaginum dici potest cadere aliquo pacto sub præceptum. Ratio est, quia hæc consuetudo inolevit in Ecclesia, temporibus Apostolorum, ut templa & altaria sacris ornentur imaginibus, neque sine scandalo, & gravi irreverentia possent nunc templa Deo dicata sacris omnibus exspoliari imaginibus, more Hæreticorum, qui ab ecclesiis omnes excludunt sacras imagines. p) Hæc igitur ingenua Veranii confessio est nostri argumenti confirmatio. Sic argumentamur: Omnis cultus, qui neque lege naturali, neque divina clare expressa nititur, est electitius, fictitius, & superstitiosus. De cultu imaginum Ven. Veranius profitetur, quod neque præcepto naturali, neque divino nitatur, ergo nobis victas tradit manus hunc imaginum cultum maxima laborare superstitione. Incrustat tamen Veranius suum errorem aliquo pigmento, consuetudine nimirum, & traditione: quod utrumque est falsissimum. Consuetudo non intra, sed extra ecclesiæ veræ pomeria, non apud Judæos, sed apud Gentiles, non Christianos trium primorum seculorum, sed iterum apud Ethnicos est quærenda. Non igitur nobis, sed mancipiis Romanæ ecclesiæ plebejis hæc persuadebit, quum palam sit, consuetudinem Deum per Sanctorum simulacra colendi, pessime a gentilibus effictam, recentiori demum ecclesiæ Christianæ ætate esse receptam. Nam nullus fuit apud primitivos Christianos in ipsorum templis per annos a Christo trecentos imaginum usus, quod tam firmum est, ut magis ludere, quam disputare putaveris Romanenses, qui contrarium defendunt. Imagines Dei, & Sanctorum post hæc tria demum secula, religionis causa in templis sunt adhibitæ, quod Romanensibus damus. Neque hoc iis denegamus; adorationem imaginum in Concilio Nicæno II. fraudulenter & satis violenter esse stabilitam. Cui tamen consuetudini in ecclesiam introducendæ strenue se opposuerunt omnibus seculis Ecclesiæ Patres, qui ut hunc potissimum ritum e superstitione gentilium profluentem e sacris Christianorum exterminarent, summa sunt nisi ope. Et si a bello inde Trojano natales hujus vanæ consuetudinis deducerent Romanenses, nullum tamen suorum Sanctorum cultui acquirerent præsidium:

E e e

quia

p) vid. ej. Op. Tom. V. Lib. IV. Cap. VIII. An ex præcepto teneamur sacras imagines adorare? p. m. 307.

quia veritas antiquior est mendacio. Ratio Deum sine simulacris de-
 randi antiquior est consuetudine, simulacra adhibendi in cultu divino.
 Evanescit argumentum a traditione depromptum. Nam traditiones, ut
 ipsi concedunt, vel sunt divinæ a Christo, quum rebus humanis inter-
 esset, institutæ, vel Apostolicæ, ab Apostolis & viris Apostolicis traditæ,
 vel ecclesiasticæ ab antiqua ecclesia receptæ. Cultus imaginum non est
 traditionis seu institutionis divinæ, quia ex propria *Veranii* confessione,
 neque a Deo, neque a Christo legitur traditus & demandatus: non est
 traditionis Apostolicæ, quia neque Apostoli hunc imaginum cultum vel
 scriptis demandarunt, vel sua auctoritate, & præsentia in Ecclesiis, quas
 condiderunt, unquam ordinarunt, ut potius suos fideles a cultu idolola-
 trico sint dehortati: *Filioli, cavete Deastros* 1. Joa. V. 21. Non est traditio-
 nis ecclesiasticæ hæc colendi ratio; quia Ecclesia Christiana ultra trecentos
 annos eam salvo fidei & purioris cultus fundamento ignoravit. Et si vel
 maxime hæc consuetudo, e traditionum fonte admodum impuro, & fœ-
 tido promanaret, dulcius tamen ex ipso Dei fonte hauriuntur aquæ, & do-
 ctrinæ de cultu Deo deferendo salutares. Non enim lubricis, & prorsus
 falsis opus est figmentis, quum omnia fidei Christianæ capita nobis in ver-
 bo Dei scripto sint tradita: & *quot secundum hanc incedunt normam, su-
 per eos erit salus.* Gal. VI. 16. Hæc igitur de idolis, quæ Laodicensēs
 tetigerunt suo decreto, dixisse sufficiant.

§. XXI. Quæ in calce capitis, ex Theodoro, & Origene affert testi-
 monia, tanti non sunt, ut quicquam reponam. Primum jam enervavit B.
 noster *Chemnitius*. q) Alterum, quod ex Origene depromit, ipsi plane
 est contrarium. Ita vero fluit: „ Deinde putat (*Celsus*) ex eo, quod
 „ cum Deo filium ejus colamus, consequens esse, ut non Deum solum,
 „ sed etiam ejus ministros colendos esse sentiamus. Si intellexisset, qui
 „ nam sint post Dei Unigenitum vere ministri Dei, ut Gabriel, Michael,
 „ & alii angeli, atque Archangeli, & eos colendos esse dixisset; fortasse,
 „ repurgatis cum significatione illius vocis colere, tum ejus, qui colit,
 „ officiis, hoc loco pro rei momento attulissem ea, quæ de hoc argu-
 „ mento assequi intellectu potui. Cum autem ministros existimet dæmo-
 „ nes illos, qui adorantur a gentibus, non rerum consequentia nos cogit
 „ eo.

q) vid. ej. *Examen Concilii Trid. Part. III. loc. IV. p.m. 885.*

eorum admittere cultum, quos Scriptura docet esse ministros mali illius, & principis huius seculi, qui a Deo avertit, quoscunque potest. Detrectamus igitur omnino illos, quos reliqui homines venerantur, colere & illis servire, quia ministri non sunt. Nam si didicissemus, illos esse summi Dei ministros, non eos dæmonia esse diceremus. Itaque unum Deum & unum filium ejus verbum, & imaginem, quantum possumus, precibus, supplicationibusque veneramur, offerentes Deo universorum per Unigenitum ejus nostras preces. Huic primum supplicamus, rogantes, ut cum sit propitiatio pro peccatis nostris, & Pontifex magnus, vota, victimas, precesque nostras summo Deo offerat. r) “ Debellavit Platoniorum dæmones, sed Gabrielem, Michaellem, & alios in ipsorum locum non substituit Origenes. Dicit, hos esse filii unigeniti ministros, *sed neque hos angelos, neque Ethnicorum dæmones adorandos censet*, itaque unum, inquit, Deum & unum filium, ejus verbum, & imaginem, quantum possumus, precibus supplicationibusque veneramur, offerentes Deo universorum per Unigenitum ejus nostras preces. Dic, quæso, Bone Trombelli, quibus verbis tuum stabilire possis figmentum? Non dicit Origenes: nos gentilium dæmones, qui adorantur a gentibus, retundimus, quia sunt ministri, mali illius, & principis huius mundi administri; sed Gabrielem, Michaellem & alios, qui sunt veri Dei, & filii ministri, colimus. Ubi, quæso, hæc legis: Aut quibus fidiculis ea extorques? Quod igitur de dæmonibus colendis improbat, de Michaelle colendo non affirmat: sed simpliciter de hoc cultu dicit: *Itaque unum Deum & unum filium ejus verbum veneramur*. Adjecisset statim hos, quos excitaverat supra, angelos, si colendos statuisset. Sed altum & sempiternum est de iis silentium. Sic itaque cum Origene ludis, & nos decipere audes.

s) vid. pag. 272.

EXERCITATIO VI.
 QUA
 VERVS SANCTORVM HONOR
 TRADITVR.

AD CAP. XV. p. 224.

§. I.

Mitius nunc agere videtur Ven. Abbas, quando asserit, Sanctorum cultum in eorum imitatione esse positum. „Dum vero, „inquit, generationem Patres docent (crebra hujusmodi monita „occurrunt) vere tum colit a nobis Sanctos, quum eorum gestis imitamur, verissima tradunt, idemque ipsum Pontificii omnes edocent. Quis enim ignorat, nihil acceptius Sanctis esse, quam sanctificationem nostram, ideoque imitationem gestorum illorum, quæ ad sanctitatem illos evexerunt? “ a) Imitationem proprie esse cultum, prima nunc legi vice, nec alibi unquam vidi. Pietatis officium erga Jesum declaramus nostrum ipsius vestigia prementes. Maximum enim hæc Christi imitatio, ad quam Matth. XI. 28 29. Philipp. II. 5 1 Petr. II. 21. excitamur, sanctitatis promovendæ est medium. Refert quoque virorum, pietatis & virtutis laude insignium, exempla nobis ob oculos ponere, & attentius ea intueri, quod Paulus passim inculcat. 1 Corinth. IV. 6. 16. Philipp. III. 17. Ebr. XIII. 17. Ecquis vero hanc imitationem fidelibus sæpe sæpiusque demandatam, cultum Apostolis & Ecclesiæ Doctoribus adhibitum dixerit? Nos Sanctorum virtutes in nostra ecclesia imitandas esse serio tradimus, sed eos adorandos, invocandos, colendosque esse ob vitæ sanctioris, & fidei singularis exempla, a pietate nostra prorsus alienum ducimus.

§. II. Non majoris sunt roboris ea, quæ de dilectione tradit, asseritque: cultum Sanctis adhibendum in dilectione esse situm. „Quis „enim

a) vid. p. 284.

enim, *inquit*, in dubium vertet, num a nobis quoque colantur Sancti mortui eodem cultus genere, quo viventes colimus, sed mortuos tanto devotius, quanto securius post incerta omnia superata? Nonne eos diligimus, tum amore, quem appellare consuevimus concupiscentiæ, & quo illos ob nostrum emolumentum amamus, ut nos scilicet juvent & tueantur: tum eo amore, quem vocamus puræ caritatis, quo eos diligimus ob merita egregia, ob sanctitatem, ob pietatem, & excellentiam eorum? Societatis vero dilectione eos etiam amamus, quia eos ad eandem ecclesiam spectare dicimus, cum eodem capite unum corpus efficere, atque in nostra ipsa communione esse: qua de re vide, quæ alibi dissertimus. “ b) Quod argumentum jam Exercitatione XV. ad Dissert. III. est devictum.

§. III. Prius autem, quam nostram, qua Sanctos complecti solemus, pietatem explicemus, placet levidense aliquod momentum huic capiti XVI. insertum excutere. Caritatis s. dilectionis cultum Sanctis in primitiva ecclesia adhibitum, munire studet usu cereorum, quibus demortuos ad sepulcra deducere, quosque in natalitiis ad sepulcra Martyrum ponere consueverunt primitivi, quos diximus, Christiani, quam ceremoniam adhuc observat ecclesia Romana, quod ipse fateatur. “ Novi, *inquit*, Protestantes nos reprehendere, quod cereos accendimus coram mortuis, id vero coram viventibus minime facimus: quod ante aras, in quibus condita sunt Sanctorum cadavera, provolvimur; id vero viventibus non præstamus: aliaque plura mortuis honoris, venerationisque argumenta adhibemus, quæ viventibus omnino non deferimus. “ c) Consuetudinem hanc tempore Theodreti & Chrysostomi invaluisse, vel in triviis notum est. Sed hac in parte meo non satisfecit desiderio, quod hoc ex cereorum usu dilectionem & caritatem primorum Christianorum erga mortuos approbare his intendit verbis: “ Cæterum etiam aliam ob causam cereos coram viventibus non accendimus, quia scilicet alia quidem multa, sed certe etiam ardentissimam esse & inextinguibilem caritatem cereorum accensione significamus. “ d) Si serio hunc cereorum in funeribus & natalitiis

E e e 3

talitiis

b) *vid. pag. 288.*c) *vid. pag. 289.*d) *vid. pag. 290.*

talitiis martyrum usum de dilectionis argumento, notaque explicat, mirum se decipit Vener. Abbas, & aliis contra omnem antiquitatis fidem enormiter imponit. Ritus ipsum, & exempla ejusdem satis certa ex Patribus nobis tradidit R. vester Edmundus Martene, quem, quia apud vos auctoritatis est eximiae, tanto libentius excito. Ita vero ille sub titulo: *Cerei in funeribus delati; Feretrum praibat clerus, & populus faces seu cereos gestantes, id quod innumeris cum possit exemplis comprobari, insigniora duntaxat hic quaedam apponam.* Acta proconsularia martyrii S. Cypriani Carthaginensis Episcopi apud Ruinartum testantur, ipsius corpus positum fuisse (cum cereis & scolacibus) id est facibus, in arcis Macrobij procuratoris, quae sunt in via Mappaliensi juxta piscinas, cum voto & triumpho magno. (S. Gregorius Nyssenus describens funus S. Macrinae sororis suae,) ex utraque parte, inquit, precedebat non exiguus diaconorum, ministrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes, accensos cereos manibus gestabant. (Idem in funere illustris matronae S. Paulae praestitum fuisse declarat S. Hieronymus his verbis:) Translata est episcoporum manibus, & cervicibus feretro subjicientibus, cum alii Pontifices lampades, cereosque proferrent.) Similiter & Sanctus Gregorius Nazianzenus oratione in Julianum ubi agens de funere Constantii imperatoris hac habet: (Celebri pompa deducitur religiosisque his etiam nostris officiis, hoc est nocturnis cantionibus, & cereorum ignibus, quibus nos Christiani pium e vita discessum ornandum existimavimus.) His accedit Gregorius Turonensis in historiae Francorum libr. 8. cap. 10. ubi de Clodoveo Chilperici filio, Rex, inquit (convocato igitur episcopo civitatis cum clero & populo, ac cereorum innumerabilium ornatu, ad basilicam S. Vincentii detulit tumulandum, non minus plangens nepotes mortuos, quam cum vidit filios proprios jam sepultos.) Denique Corippus Poeta describens funeream pompam Justiniani imperatoris lib. 3, ita canit:

Tota populus processit ab aula,
 Moestaque funereas accendunt agmina ceras,
 Omnis in exequias sexus convenit & aetas;
 Hinc Levitarum mirabilis ordo canentum,
 Virgineus canit inde chorus; vox aethera pulsat. e)

Quis

e) vid. ej. Antiquitat. Ecclesiast. Rit. Tom. II. Lib. III. Cap. XIV. p. 1045. Edit. laudat.

Quis fuerit horum cereorum in funeribus prælatorum, & ad sepulcra martyrum accensorum finis, excitatus Vener. Martene, non accurate exponit; novimus autem ex ipsis Patrum monumentis, hanc consuetudinem, non tam dilectionem & caritatem, quam potius fidem, & spem de pie defunctis declarasse. Minus apte ex accensione cereorum, ad *inextinguibilem* Christianorum caritatem & dilectionem concluditur: Quia candent cerei: ergo candent, & æstuant animi amore & caritate erga defunctos. Levis est ratio. Candidiorem, verioreque hujus ritus causam exponit nobis Chrysostomus, his verbis: *Dic mihi, quid sibi volunt claræ lampades? Annon eos tanquam Athletas deducimus? Quid autem hymni? Annon Deum glorificamus? & gratias agimus, quod eum, qui excessit, jam coronaverit? Quod a laboribus liberaverit? Quod ejecto metu eum apud se habeat? f)*

§. IV. Male habuit hic ritus *Vigilantium*, qui hæc objectavit: *Prope ritum gentilium videmus sub pretextu religionis introductum in ecclesias, sole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & ubicunque pulvisculum nescio, quid id modico vasculo pretioso linteamine circumdatum osculantes adorare. Magnum honorem præbent hujusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrandos: quos agnus, qui est in medio throni, cum omni fulgore majestatis suæ illustrat. Retundit Hieronymus Vigilantii argumentum, hoc ritu, qui & extra martyrum natalitia in ecclesia fuit solennis, ut edoceret, Christianos esse filios pacis, & ut lætitiâ suam ob defuncti beatitatem proderent superslites. Nam absque, inquit, martyrum reliquiis per totas Orientis ecclesias, quando legendum est evangelium, accenduntur luminaria, jam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum: unde & virgines illæ evangelicæ semper habent accensas lampades suas; & ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Joanne Baptista: ille erat lucerna ardens, & lucens: ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. g)*
Quem

f) vid. ej. Op. Tom. II. in Epistol. ad Hebr. c. II. Homil. IV. p. 1784. Edit. Paris.

g) vid. ej. Op. Tom. I. advers. Vigilant. ad Riparium Epist. LIII. p. 589. & 591. Edit. Paris.

Quem cereorum usum, in martyrum natalitiis solemnem, adhuc Romana ecclesia in funeribus observat, ut nobis ipse tradit *Casalius* ex *Molano*, his verbis. *Etenim, ut inquit Molanus in historia 55. Imaginum lib. II. cap. 21. quod nos protestemur Sanctos illos, ante quorum imagines cereos accendimus, luxisse, dum viverent in medio nationis perversæ, velut luminaria in hoc mundo; nunc vero ex isto loco caliginoso eosdem pervenisse ad locum claritatis æternæ, ubi agnus, qui in medio throni est, eos illuminat: ut in Psalmo: Lux orta est justo; & rectis corde latitia. Præterea hæc luminum accensio indicat mysteria, quæ in se retinet: & primo, quia lumen est stimulus ad virtutes, & pia opera, ex Apostolo Ephes c. V. Ut filii lucis ambulate: fructus enim lucis est in omni bonitate, justitia & veritate, de quo admonemur in Ps. IV. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Sanctus Hieronymus epist. 20. ad Marcellam inquit, per hæc luminaria significari vigilantiam & sollicitudinem in bonis & sanctis operibus, ut Christo Domino, tanquam sponso; sicut virgines prudentes cum lampadibus occurramus. h)* Fuit igitur hic ritus Symbolum fidei mortuorum, qui ambularunt in luce, in hoc mundo, spei de ipsorum salute, qua in sede beatissimæ lucis fruuntur, & lætitiæ, victoriæ, & felicissimi de rebus omnibus mundanis & miseriis, triumphi. Non uno enim modo primitivi Christiani de beate defunctorum salute & beatitate suam declararunt fidem & lætitiā, quod vel ex hoc *Augustini* ediscimus testimonio: *Gratulemur inquit de martyrum solemnitatibus, eis, precantur pro nobis. Illi corpora sua tanquam vestimenta straverunt, cum pullus Dominum portans in Jerusalem duceretur: nos saltem velut ramos de arboribus cædentes, de Scripturis sanctis hymnos laudesque decerpimus; quas in commune gaudium proferamus. i)* Prophanasse hunc primorum Christianorum ritum ab Ethnicis, qui iisdem cereis in funeribus usi sunt, satis exposuit *Durantus. k)*

§. V.

h) vid. *Casal. de Veter. Sacr. Christian. Ritibus cap. XLII. de Lucern. Christianor. & aliis luminibus p. 185. Edit. Rom.*

i) vid. ej. Op. Tom. V. Serm. CCLXXX. in Natal. Mart. Perpetuæ, & Felicitatis II. p. 793. Edit. laudar.

k) vid. ej. Lib. I. de ritib. Eccles. Cap. XXIII. p. 289. Conf. ulterius *Joseph. Binghamii Orig. Ecclesiast. Vol. X. Lib. XXIII. Cap. III. Sect. 9. p. 68. & Jo. Kirchmanni Lib. de Funer. Roman. Lib. II. Cap. III. p. 83. sqq.*

§. V. Non ulterius huic insisto momento, quum illud fidem & veritatem divinam non attingat, sed de re libera, & antiquo agat ritu. Hæc paucis monere volui. Mitto nunc hoc, quod per transennam tractavi, argumentum, enixius demonstraturus, Protestantes neque imitationis, neque dilectionis notam beate defunctis surripere, sed iis ea, quæ illibata conscientia, & salvo Dei cultu fieri possunt, cum antiqua ecclesia Christiana hujus labis, qua jam Romana Ecclesia infecta est, prorsus experte, rite absolvere pietatis studia.

§. VI. Nullum Sanctis, quo demum veniat nomine, præstamus cultum religiosum, sed nostrum erga ipsos amoris officium his nominibus declaramus, ut de iis, quos beate defunctos esse credimus, bene sentiamus; Deum propter eosdem laudemus; & ipsorum virtutes, quas tanquam imitationis reliquerunt exempla, decenter imitemur. Atro nos carbone notat Vener. Trombellius, cum suæ sententiæ sociis, & nos accusat, quasi nulla Sanctorum cura, nullumque apud nos honoris in ipsos sit vestigium, ut potius armata veluti manu ipsos aggrediamur, & sedibus suis eos depellamus. Hæc talia sine ratione nobis imputari, nostra, quæ ab urbe Augusta Videlicorum sortita est nomen, confessio satis declarat. De cultu Sanctorum ita sentiunt piæ & immortalis memoriæ confessores: *Memoria Sanctorum proponi potest, ut imitemur fidem eorum, & bona opera juxta vocationem.* 1) Uberiorem fidei Lutheranz de cultu Sanctorum expositionem in Apologia sua suppeditarunt confessores, ita statuentes: *Confessio nostra probat honores Sanctorum. Nam hic triplex honor probandus est. Primus est gratiarum actio. Debemus enim Deo gratias agere, quod ostenderit exempla misericordiæ &c. Secundus cultus est, confirmatio fidei nostræ: tertius honor, est imitatio.* m) Sed displicuisse hunc, quem nos Sanctis deferendum statuimus, cultum Romanensibus, ipsorum edocet Concilium Tridentinum, & contrarium jam in his literis passim est evictum. At nullo nos suffusi pudore his nostrorum confessorum vestigiis inhæremus tenacissime, & nostro pietatis officio fecisse satis credimus, si his, quos svadent & decernunt confessores modis, nostram erga Sanctos declaraverimus mentem. De Sanctis

F f f

ita

1) vid. Aug. Conf. Art. XXI. de cult. Sanct. p. m. 19.

m) vid. p. m. 223. seq.

ita sentimus; eos fuisse in hoc terrarum orbe Deo admodum caros, quos sua dignatus est consuetudine, & ipsis tanquam instrumentis ad declarandam & manifestandam suæ omnipotentiae, maiestatis, misericordiaeque sapientiae, iustitiae & benignitatis gloriam, est usus. Quæ annotavit sacer interpret ipsoꝝ peccata, ut peccati inhærentis, & infirmitatis humanæ documenta, ad nostram instructionem, admonitionem, & solatium intueamur, & inde colligimus, eos fuisse homines labe peccati tinctos, qui suos passi sunt manes. Res ipsoꝝ gestas, quæ in sacro codice, tanquam promerorum antiquissimarum referuntur condo, contemplamur, sed alias, quæ præter sacri testis documentum enarrantur, maxime incertas & falsas esse statuimus commentationes. Illos denique, quos Sanctorum nomine coronamus, fideles, exantlatis hujus vitæ miseræque laboribus, diuturna & sempiterna cum Christo frui beatitate, pro certo habemus, & planis de fidelium salute testimoniis evictam præstamus fidem. Ultra hos, quos nobis Scriptura sacra posuit, limites, minime progredimur. Romanenses autem valde circa hoc argumentum ambigunt, & nostros extendunt terminos, sibi persuadentes; Sanctis defunctis majora, quam vivis honoris studia esse deferenda. Si objeceris Romanensibus: piis, qui vita fruuntur, eadem pietatis officia esse præstanda, & eorum intercessionem & auxilia, genuflexione, adoratione, cereis accensis, & osculis imploranda, satis jejune respondet noster Ven. *Trombellius*; hæc obsequia vivis spectatæ expertæque pietatis viris esse deneganda, quia humilitas, & conditio Sanctorum viventium id non permetterent. Audiamus Vener. *Abbatem* satis otiose de hoc momento disputantem: „Novi, inquit, Protestantes nos reprehendere, quod cereos accendimus coram mortuis, id vero coram viventibus minime facimus; quod ante aras, in quibus condita sunt Sanctorum cadavera, provolvimus; id vero viventibus non præstamus; aliaque plura mortuis honoris, venerationisque argumenta adhibemus; quæ viventibus omnino non deferimus. „Huic dubio ita occurrit Venerabilis *Trombellius*: „At fere cavemus, inquit, & recte cavemus, ab hujusmodi eximiis honoris argumentis, tum, quia, si vere sunt probi ii, quos honoramus, humiles etiam erunt: non patitur vero humilitas, se multum honorari, eo præsertim honoris genere, quod eximiam sanctitatem indicat; tum etiam, quia non leve erroris periculum esse posset in Sanctorum viventium cultu. “ n)

Vix

Vix tam frigidam, & levem a viro gravissimo expectassem hujus erroris excusationem. Cum sale & pondere urgent Protestantes hoc argumentum, vanamque Romanensium de invocandis Sanctis explodunt persuasionem. Primo nos purioris saniorisque cultus confessores negamus, & pernegamus, Sanctos, & angelos affectare venerationis cultum. Quo excellentiores sunt, tanto humiliores existere putamus Sanctos. Si igitur Sancti vivi, ob humilitatem, quæ Christi sectatores discipulosque decet, hunc renunt cultum; tuto colligo, multo magis pie defunctos & angelos hæc cultus religiosi repellere officia. Credisne, divos Apostolos, Petrum, qui Cornelii venerationem declinavit, & Paulum, qui Lystrensium repressit cultum sibi ipsi delatum, jam in vita æterna superstitionem recepturos esse Romanensium adorationem & invocationem? Putasne, eos jam hujus cultus, qui soli Deo est relictus, esse cupidos? Cave, ne sanctitatem piorum in cœlis lædas, & iis arrogantiam & fastum, quem ipsorum status respuit, impie affingas. Majori innitimur veritatis firmamento, asserentes; hos beatos omnem venerationis & adorationis retundere cultum. Commendat nobis commilito, quem in deliciis habuit & plus suis oculis amavit Jesus, Joannes, Sanctorum humilitatem, hæc nobis exponens: *procidebant viginti quatuor illi Seniores in conspectu illius insidentis in throno, & adorabant illum viventem in secula seculorum, & abjiciebant coronas suas ante thronum.* Apoc. IV. 10. Triplici ratione suam erga Deum declarant reverentiam: *procidendo* videlicet, *adorando*, & coronas *abjiciendo*. Solemne enim fuit, ut recte observant Cl. *Carolus Daubutius* o) & Cl. *Campeg. Vitranga* p) regibus, qui imperatoribus sua regna ferebant accepta, & iis vectigalia præstabant, ut coram ipsis, aut eorum imaginibus prociderent, aut eorum effigies adorarent, & sua diademata deponerent, quod Tiridatis, qui Neronis effigiem hac ratione honoravit, & Herodis, qui Augusto hoc præstitit officium, facile conficiunt exempla. Tantum igitur abest, ut Sancti, qui solum Deum adorant, hanc cultus & adorationis recipiant notam, & Deum suo defraudent honore; ut potius eadem suos cultores remittant ratione, qua usus est angelus: *vide, ne feceris, conservus tuus sum, Deus* adora.

F f f 2

o) vid. ej. *Perpetual Commentary on the Rev. of St. John, Chap. IV. vers. 10. n. 19.*
p. 210.

p) vid. ej. *Anacris. Apoc. ad h. l. p. m. 191. seq.*

adora. Apoc. XIX. 10. Aptat itaque Vener. *Abbas* his Sanctis cothurnum, & eos non humiles, sed turgidos & superbos, quin imo injuriosos in Deum satis impudenter fingit. Porro, si non leve foret superstitionis periculum, si colerentur Sancti vivi, gravius sane est crimen, quod demortui, dubii, & rerum nostrarum expertes invocantur Sancti, & in cultu religioso Deo associantur. Videbit nunc Vener. *Trombellius*, quam longe a vero secedat, & quam alta Sanctis affingat supercilia.

§. VII. Nostri porro, quod Sanctis significamus pietatis & observantiæ officium, in eo consistit, ut Deum laudemus ob beneficia, quibus eos in hoc vitæ spatio exornare voluit. Dubias autem & pomposas miraculorum & factorum, quæ Sanctis attribuunt, quin & decantationes, quas in festis Sanctorum velut peplum Minervæ circumferunt Romanenses, prorsus improbamus. Nos nostro erga pie defunctos officio satisfecisse credimus, si hunc, quem edocuit R. *Chemnitius*, observaverimus modum, quem ita describit: *Vera celebrationes, inquit, debent esse commonefactiones, ut ecclesia in Sanctis agnoscat & consideret exempla presentia, gratia, bonitatis, sapientia, veritatis & potentia Dei, atque propterea vera gratiarum actione Deum celebret, quia tam illustria presentia suæ testimonia in Sanctis proponit, quique varia dona inter filios hominum distribuit, instruens alios aliis & mirabiliter eos gubernans ac defendens, ut doctrina, confessione, scriptis, miraculis, martyrio, constantia, praeclaris factis, & aliarum virtutum exemplis reliquis praluceant.* q)

§. VIII. Ultimus nostri in Sanctos honoris gradus, est imitatio, qua in vitas ipsorum tanquam in speculum intropicimus, & nobis, quod ex usu esse possit, inde sumimus. Magnam, imo maximam his Sanctorum exemplis inesse vim, ut nos calcari quasi ad pietatem & virtutem colendam incitent, optime noverat div. *Paulus*, qui Hebræis præcipit: *mementote eorum, qui vobis præsunt, qui vobis divinam exposuere doctrinam, quorum intuentes eventum morum, imitamini fidem.* Hebr. XIII. 7. Bene ac sapienter ipsis fidem, pietatem, & exitum Doctorum, a quibus suam didicerant doctrinam, in animum revocat, & ipsis imprimit eorum memoriam. Non omni caret veritatis argumento *Theodreti Cyrensis* com.

q) vid. ej. *Exam. Concil. Trident. Part. III. Loc. IV p. m. 301.*

commentatio, qua hoc div. Pauli mandatum Hebræis traditum, de Stephano, & Jacobo, qui jam pro veritate Jesu ultima perpassi erant supplicia, haud male intelligit. His potissimum in addiscenda & assumenda Jesu fide usi fuerant Hebræi, in Judæa degentes, magistris doctoribusque. Explicat hoc Pauli effatum *Theodoretus* hunc in modum: *Dixit de Sanctis, qui jam erant defuncti, Stephano primo Martyre, Jacobo Joannis fratre, Jacobo justo cognomine. Plurimi etiam alii a Judæorum rabie perempti fuerant. Ad hos, inquit, respicientes, & eorum laude dignum vitam institutum scientes fidem imitemini.* r) A qua Theodoreti sententia non alienus esse videtur Cl. *Tillemontius*, qui eosdem Hebræorum magistros & doctores intelligendos esse arbitratur s) Et si ab hac recedere velis sententia, non deerant præstantes alii Hebræorum doctores, quorum memoria his ex Judaismo primitiis erat inculcanda. At qui demum fuerint illi, quorum memoria ab Hebræis erat colenda, recolendaque, id saltem certum est, hoc pietatis officium in contemplatione ipsorum exitus, & conversationis in hac vita, consistere: *ὡς ἀναδεωγυλῆς Ἰηὺ ἐκ Βασιλῆως ἡς ἀναστροφῆς*, quorum respicientes exitum conversationis. *Quantum videlicet*, ut Cl. *Braunius* in hunc locum commentatur, *profecerint sancta sua conversatione, quod integros populos sua predicatione, & piis exemplis ad fidem in Christum adduxerint.* t) Nulla vero ratione ex hoc divi Pauli mandato de observanda piorum memoria exsculpitur Sanctorum cultus. Quasi vero id demandasset Apostolus, ut Sancti propterea defuncti invocarentur & colerentur. Quod Romanensium figmentum optime denudavit Venerab. *Gougius*, qui asserit: *ex hoc præcepto nullam consequitur meritum, aut prærogativa, ut propterea demortui, Sanctorum Deorumque albo adscribantur, adorentur, aut invocentur. Male inde deduxeris cultum imaginum, templorum Sanctis consecrationem, preces, oblationes, & reliquiarum venerationem.* u) Hujus laudatissimi Theologi mentem

F f f 3

tem

r) vid. ej. *Commentar ad h. l. p. m. 208.*

s) vid. *Memoires pour servir à l' Histoire Eccles. Tom. I. Art. XLVI. de l' Epistre aux Hebreux p. m. 676.*

t) vid. ej. *Commentar. ad h. l. p. 929.*

u) vid. *Commentary upon the Epistle to the Hebrews Tom. II. Chap. XIII vers. 7. §. 102 of excess in honouring Saints departed. p. 79.*

tem feliciter assecutus est Cl. Philippus a Limborchius, hæc afferens: *Hæc est vera, inquit, Sanctorum memoriam celebrandi ratio, quæ Deo placet. Statuas vero illis erigere, templa exstruere, dies festos in illorum memoriam celebrare, preces ad ipsos tanquam intercessores pro nobis apud Deum dirigere, coram illorum imaginibus religiose sese prosternere, peregrinationes religionis causa ad illorum templa suscipere ad peccatorum remissionem obtinendam, superstitiosum est, & idololatriæ minime excusabilis species, per quam sub prætextu sanctæ reverentiæ ac devotionis erga Sanctos, vera ac genuina eorum memoria, quæ nos Deo gratos reddit, extinguitur, & cultus ipsi Deo sincere præstandus negligitur. x)*

EXERCITATIO VII.
DE VANO, QVI SANCTIS IM-
MEDIATE DEFERTVR, CVLTV.

AD CAP. XVIII. p. 294.

§. I.

Subirascitur Ven. Trombellius iis Romanæ ecclesiæ Doctoribus, qui cultum Sanctorum relativum urgent, ut errorem pallient. „ Haud oportuna, inquit, eorum est evasio, qui facti, in Patrum libris reperiri certa argumenta cultus adhibiti Sanctis, relativum tantummodo eundem esse ajunt, Deo scilicet delatum in Sanctis, veluti in instrumentis, & ministris. “ a) Prodit igitur, se a modestis Ecclesiæ Romanæ Doctoribus, Petavio, Bossueto, Veranio, aliisque viris satis præclaris, qui cultum relativum in re tam perplexa & dubia ambabus, quod dici solet, accipiunt manibus, longe esse remotum. Sanctos ipsos colendos esse statuit: non Deum per Sanctos, per cultum relativum, seu prototypicum, ut excitati distinguunt Doctores. Audiamus ipsum. „ Nihil, inquit, in „ scri-

x) vid. ej. Commentar. in Epist. ad Hebr. ad Cap. XIII. ad vers. 7. p. 723. Edit. Rotterd.

a) vid. p. 294.

„ scriptis minus procacium adversariorum sæpius repetitum videas, quam
 „ istud: reperiri fortasse in veterum libris non levia argumenta cultus
 „ Sanctis adhibiti: at hæc ipsa, quæcunque ea sint, ad Deum dirigi,
 „ quem honoramus in Sanctis. “ b) In hac excusatione non acquiescit,
 „ sed cultum proprium, quem sagaciores fere omnes Sanctis denegant, is-
 „ dem attribuit. „ Quis, *inquit*, ignorat, sæpe tradi a vetustis magistris no-
 „ stris, Sanctos in eorum imaginibus, & reliquiis coli, ideoque cultum ad
 „ eosdem Sanctos referri? Quem latet, edoceri nos sæpe, venerationem
 „ adhibendam esse Sanctis, ut ipsi nos adjuvent, aliaque hujus generis
 „ sexcenta in priscorum Patrum scriptis contineri, ex quibus liquido appa-
 „ reat, Sanctos ipsos revera coli? Quanquam vero sæpe tradiderunt iidem
 „ Patres, ad Deum denique referri delatum Sanctis cultum, non propter-
 „ ea negant, ipsis quoque immediate deferri. “ c) Et paucis interje-
 „ ctis mentem prorsus prodit: „ Multum porro errant ii, qui arbitrantur,
 „ perinde coli in Sanctis Deum, ac colatur in instrumentis quibusdam
 „ inanimis, veluti in templi vasis, in candelabris, aliisque hujus generis.
 „ Hæc quidem, utpote animi ac sensus expertia coli ipsa non possunt.
 „ Contra Sancti non modo sensus compotes, verum etiam meritorum
 „ plenissimi sunt, Deoque accepti, ideoque cultum merentur, imo, ut
 „ ita loquar, efflagitant, exquiruntque a nobis? Sed de hoc argumento
 „ accuratius alibi differemus. Interim quasi in antecessum hoc diximus,
 „ ne imparatos vos adinveniat, si forte in disputando occurrat paritas
 „ illa, quam objecerunt, & in qua vires summas inesse putant. d)

§. II. Magnopere censui ejus verba fusius apponere, ut tanto feli-
 cius quivis intelligat, quam longe Vener. *Abbas* ab aliis modestioribus re-
 cedat, Romanensibus; & quam crassis & putidis infectus sit nævis.
 Quotquot evolveris emunctæ naris Romanenses, cultum Sanctis imme-
 diatum exhibendum esse negabunt, & in cultu relativo, reductivo, transi-
 tivo, & prototypico subsistent, & omnem Sanctorum cultum ad pro-
 totypum, nempe ad Deum tendere asserent, ut aliquam veritatis speciem
 errori concilient. Sed bonus *Trombellius*, quem sub pectore habet erro-
 rem admodum gravem, libere effundit, & sine fuce incedit. Ne fa-
 nie-

b) *vid. p. 294.*

c) *vid. p. 294.*

d) *vid. p. 295.*

niores, & modestiores quidem Romanenses talia opinionum monstra *Viro Venerabili* condonabunt. Nam ipsum concilium Tridentinum, & excellentissimos Romanæ ecclesiæ patres sentiet suæ causæ minus propitios. Audiat concilii Tridentini Patres, qui nullum proprium, & immediatum Sanctis, eorumque reliquiis, & imaginibus decernunt cultum. Mitius, quam Vener. Abbas sentiunt: *Imagines*, inquiunt, porro Christi, *Deiparae Virginis*, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem & venerationem impertiendam statuimus; non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus; propter quam sint colenda; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, velut olim fiebat a gentibus, quæ in indolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: ita ut per imagines, quas osculamur & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. e) Deferere Virum venerabilem, Bellarmini, Petavii, Veranii & Bossueti sententiam, ipsi facile demonstrabo & cultum relativum simul subvertam.

6. III. Omnes a cultu Sanctis immediate deferendo, quantum possunt, abhorrent sagaciores, viri quia facile vident, omnem venerationem, quæ a vero & unico cultus objecto, quod Deus est, deflectit in crassam & plus quam Arcadicam abire superstitionem. Cultus, ut supra evici, dulicus, plane est nullus, nec Sancti honoris & adorationis participes fieri gestiunt, sed indiscretos remittunt cultores ad Deum, qui solus est adorandus. Apoc. XIX. 10. Aut ut Deos invocaveris, & colueris Sanctos, aut ut Dei amicos. Non tanquam Deos, quod Paganismum saperet, sed ut Dei amicos sentis. At frigida iterum est hæc ratio, quam tamen magna cum impudentia affers. „ Patres, inquis, non raro indicant, ejusdem „ fere modi esse cultum delatum Sanctis, atque eum, qui defertur amico, & servo regi acceptissimo; quippe tametsi rex gratum habeat obsequium, quod servo & amico ejus defers, seque honorari putet, dum „ ille honoratur; non propterea putat, se tantum honorari, imo vult „ censetque, ipsum illum amicum suum servumque honorari, dum illi „ obsequia aliaque honorificentiae argumenta præstantur. “ f) Mira plane

e) vid. Pallavicini *Histor. Concil. Trident. Lib. XXIV. Cap. V. p. 297.*

f) vid. p. 294.

plane procacitate cum Patribus aberras, & dicis: talem esse cultum Sanctis delatum, qualis is est, qui defertur amico regi acceptissimo. Exponas velim locum, quo probes, Deum demandasse obsequium Sanctis tanquam suis amicis & ministris esse præstandum. Deus alteri, quis demum sit, siue Sanctus in cœlo, siue sanctulus in terra, suum non dat honorem. Jes. XLII. 8. Audi quæso acerrimum sui cultus vindicem: *per me juravi, & exiit ex ore meo verbum veritatis: mihi esse incurvandum omne genu, & juraturam esse omnem linguam.* Jes. XLV. 23. Dixitne forsitan Deus; mihi & Sanctis, curiæ cœlestis ministris, & intimi accessus amicis incurvabis? An præcepit per ipsorum reliquias, & nomen juramentum Deo absolvendum? ubi quæso, Sanctos hoc religionis cultu mactandos esse, unquam jussit? Quo demum seculo hanc initimam Dei cum Sanctis familiaritatem ortam dixeris? Nova, ex tua sententia, ecclesiæ Christianæ ætate, Sancti demum his studiis officiisque digni a Romanensibus judicati sunt, quum reliqui Sancti Veteris Testamenti hac dignitate olim caruerint, & fere adhuc careant. Nam novorum Sanctorum magna est apud vos opinio, antiquorum autem propemodum nulla. Nullum hujus obsequii vestigium in Jesaiæ verbis offendes: His enim, quibus utitur Deus per Jesaiam phrasibus, cultum soli Deo adhibendum nobis proponit. Recte monet ad hoc dictum Cel. Campegius Vitringa: *Sunt phrasæ, inquit, quibus vates hanc professionem religionis declarat metaphorica, diversa ab his, quas adhibuerat in luculento loco cap. XLIV. 5. Curvatio genu hic notat actum humillimæ adorationis, in qua locum habet genuflexio & prostratio: qui uterque ritus obtinet in religione, cujus symbolum est adoratio, invocatio, supplicatio ejus, quod colitur, numinis.* g) In Vitringæ sententiam prorsus descendit B. Aug. Varenus. Hoc, inquit, ritu, Deus Servator mundi, cultum sibi ut Servatori debitum ipse designavit. h) Rem confirmat Vener. Augustinus Calmetus: *Omnes, inquit, terrarum populi adorabunt me, & agnoscent supremam justitiam, absolutamque potestatem meam, me in juramentis suis testem vocantes.* Ingeniosam vero magis, quam veram judico, quam ad incurvationem addit explanationem: *Recentiores quidam interpretes vertunt: Omne genu pro me incurvabitur, quicquid in mundum prodit, meum est. In Æthiopia mulieres in genua procumbentes pariunt,* G g g & per-

g) vid. ej. Commentar. in Jes. Tom. II. ad h. l. p. m. 395.

h) vid. ej. Comment. ad h. l. p. 142.

*& perraro obstetricibus utuntur. Hoc ipsum de Judeis mulieribus dicen-
dum videtur, uti liquet ex quibusdam Scripturae locis. i)* Satis est, eum
dixisse: omne, quicquid in mundum prodit, meum est: Si igitur omnes,
quotquot vita donantur mortales, Deo veluti nascuntur mancipia & servi,
qui jure hæreditario summo Domino sunt obnoxii; sequitur, quod so-
lum Deum pro Domino agnoscere, & eidem soli pietatis, & cultus obse-
quia deferre debeant. Soli Deo hanc incurvationem, genuflexionem, &
juramenti officium, non vero Sanctis, mortales exhibeant necesse est.
Quicumque igitur genu flectit coram Sancto, cultum soli Deo debitum
eidem detrahit, & pessime in Sanctum transfert. Nullibi enim Deus di-
xit, mihi & Sanctis incurvabis. Nos, qui ne cultum quidem relativum
admittimus, multo minus pietatis officium Sanctis immediate præstandum
statuimus.

§. IV. Posterior Romanensium sententia, quam Ven. Abbas defen-
dit, a priore, qua cultum relativum proponit, longissime est remota,
& non sagacibus Romanæ ecclesiæ viris, sed stupidissimis plebis, quæ in
ecclesiæ fide, supina plane ignorantia acquiescere debet, ingeniis est appo-
nenda. Cordate cum Protestantibus agere, & ingenuam, de Sanctorum
cultu, quem alii doctores variis coloribus involvunt, edere videtur con-
fessionem; Romanenses nimirum Sanctos ipsos, & non Deum, per San-
ctos colere, & adorare. Nihil nobis hac ipsa Ven. Trombellii confessione
accidere potuisset opportunius. Ipse destruit illud, quo utuntur alii, sub-
terfugium, & ad nostram accedit sententiam, qua constanter asserimus:
Romanenses re ipsa non Deum, sed Sanctos adorare, invocare, & cole-
re, & hunc, de quo agitur, cultum tralatitiis & speciosis tantummodo ra-
tionibus & plumis obtegere. Quod igitur optamus, & volumus, sponte
nobis concedit, & rationes nostras, quibus infirmare solemus Sancto-
rum, eorumque reliquiarum & imaginum cultum, testimonio haud vul-
gari confirmat. Sed suam causam pessime defendit, quod omnes pru-
dentiores Romanæ ecclesiæ procures facile intelligent. Nodos in scirpo fa-
ciunt Romanenses, qui Pelion Ossæ quasi imponunt; sententiam de cultu
Sanctorum, eorumque imaginum, relativo defendentes. Causæ conscii
malæ

i) vid. ej. Op. Tom. V. ad h. Jes. Loc. p. m. 589. not. II. 1 Reg. IV. 19. Exod. I. 19.

malæ ad varias delabuntur scopas, argutiasque, ut errori colorem addant. Nova excogitant distinguendi genera, & omnem imaginum cultum ad prototypum suum respicere asserunt. Inde suum, quem effinxerunt cultum respectivum, transitivum, relativum, reductivum, directivum & indirectivum, proprium & improprium, & nescio, quas demum excogitent minutias, nobis obtrudunt. Hæc sunt *Bellarmini*, k) *Petavii*, l) *Veranii* m) & aliorum Romanæ superstitionis subterfugia. Admodum Vener. Episcopus Meldensis *Bossuetus* pro ea, qua pollet, ingenii sagacitate, mirum in modum teneros fuscinare novit oculos, & novo quodam usus est pigmento, de cultu Sanctorum, eorumque imaginum, hæc asserens: *nostra intentio nullo modo est honorare imagines, aut colere Apostolum, aut martyrem in presentia imaginis. Nos non servimus imaginibus, sed animum tantum nostrum elevamus in cælum. Breviter: nos Christum, & non Sanctos honoramus & per Sanctos Deum nostrum, qui est auctor omnis satisfactionis & omnis gratiæ.* n) En contemplare, qua sagacitate Ven. *Bossuetus* hunc Sanctorum cultum emolliat, & iis omnem immediate colendi rationem adimat. Non Sanctis, sed Deo per Sanctos præstari cultus obsequium judicat. Sed quia tibi cultus Sanctis immediate delatus arridet, te tuo sensu abundare haud patiar.

§. V. Ante omnia de imaginum cultu, qui ad exemplar suum redundat, & relativus dicitur, nobis erit agendum; quia Romanenses se hoc nomine tanquam aggere muniunt. Quam distinctionis rationem, ut ex antiquissimis constat documentis, ex *Basilio* M. patres ecclesiæ Romanæ hauserunt, qua *Basilii* auctoritate magis quam *Peleus* suo gladio fidunt. Patres concilii Nicæni IIdi ad hæc verba *Basilii* provocant, asserentes: *Quin*

G g g 2

etiam

k) vid. *Bellarmini Op. Tom. I. Lib. II. Cap. XX. de imaginibus Sanctor. Quo genere cultus imagines sint honorandæ?* p. m. 2265. seq.

l) vid. *Petavii Oper. Tom. VI. Lib. XV. Cap. II. de adoration. natur. § II.* p. m. 286.

m) vid. *Veranii Theolog. Polemic. Tom. II. Lib. IV. Cap. VI. quo cultu imagines Christi & Sanctorum adorentur?* p. m. 297. seq.

n) vid. *l'exposition de la doctrine de l'eglise Catholique* p. m. 26. 28. par M. Jacques Benigne Bossuet. à Paris 1680.

etiam Sanctorum Apostolorum, prophetarum, & victorum, martyrum, sanctorumque & beatorum, veluti amicorum Dei, imagines colimus, non in materia, aut coloribus honorem constituentes; sed per hoc officium nostrum, quod ipsis adeo, quorum typum imagines gestant, debemus, impertientes, cum sciamus, juxta Basilii Magni sententiam, quod imagini honor exhibitus ad ipsum prototypum referatur. o) Eadem Basilii auctoritate nititur Joannes Damascenus. Nam, ut ille rerum divinarum, inquit, doctissimus interpres Basilius ait: imaginis honor ad exemplar transit. Exemplar porro est id, cujus effigies exprimitur, ex quo forma derivatur. Quam ob rem Mosaicus populus tabernaculum, quod caelestium rerum, imo universa creaturae imaginem & figuram gerebat, undique pronus adorabat. p) Prius autem, quam fundamentum cultus relativi, admodum lubricum subvertamus, Basilii mentem attentius considerare debemus, quia ipse est optimus verborum suorum interpres. In libro, quem de Spiritu S. ad S. Amphilo- chium Iconii Episcopum emisit, fusius agit de unitate essentiae divinae, cui non repugnat personarum trinitas. Verba ita fluunt: Quomodo igitur, inquit, St. Caesarea Episcopus, si unus & unus sunt, non sunt duo Dii? Quoniam rex dicitur, & regis imago, non autem duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria dividitur. Quemadmodum enim principatus, ac potestas nobis dominans una est, sic & glorificatio, quam illi deferimus, una est, non multae: nam imaginis honor ad exemplar transit. Quod igitur hic est per imitationem imago, hoc illic natura filius. Et quemadmodum in iis, quae arte fiunt, similitudo est secundum formam: ita in divina incompositaque natura, in communione Deitatis est unio. q) Re satis perpenſa non videmus, quale in his Basilii verbis, si in ambitu suo spectentur, Romanenses inveniant praesidium. Non enim agit de cultu imaginum, sed de mysterio unitatis, quae in essentia divina est conspicua. Evincere allaborat Basilius identitatem essentiae in Patre, & in filio; quia filius est imago Patris, essentiae, & splendor gloriae illius, Hebr. I. 3. & Co-

o) vid. Harduin. Tom. IV. Act. III. in Liter. Synod. Theodori p. m. 591.

p) vid. ej. Op. Tom. I. Lib. IV. Cap. XVII. de adoratione imaginum p. m. 280.
Edit. Lequien.

q) vid. ej. Op. Tom. III. Cap. XVIII. Lib. de Spiritu Sancto p. m. 38. Edit. Benedict.

Coloss. l. 15. propterea non scinditur potestas, neque gloria, ut loquitur *Basilius*, dividitur, sed est una potestas dominans. Uni refertur, ob unitatem essentiae, gloria, quae Patri & filio praestatur, ut ipse Christus asserit: *quicquid per nomen meum petieritis, id faciam, ut honoretur Pater in filio Joa. XIV. 13.* Omnis igitur gloria, filio, Patris imagini adhibita, redit & ad Patrem, ceu ad primum suum exemplar: quia Jesus confirmat de se ipso: *Pater in me est, & ego in Patre, qui me videt, videt Patrem. Jo. Cap. XIV. com. 9. 11.* Urget porro *Basilius*: quod sicut in arte factis adest similitudo secundum formam: *ita est in divina natura incomposita Deitatis unio*: nam in filio adest similitudo formae, quia est imago essentiae, & splendor gloriae. Haec omnia de filio Dei, & patre vera sunt, sed praeter mentem & intentionem *Basilii* ad imagines, & sua prima exempla a Romanensibus applicantur, & quasi vi trahuntur. Non enim haec de cultu Sanctorum, eorumque imaginum relativo dixerat *Basilius*, sed de filii Dei honore, quo ipso & Deitatem ipsius evicerat, & unitatem essentiae stabiliverat. Placet igitur, patrem ex patre explicare, & *Basilii* mentem, quam ad rem suam detorquent Romanenses, vindicare ex *Augustino*, qui ita in locum Joannis commentatur: *Qui me videt, videt & patrem. Non quod ipse esset pater, & filius, quod in Sabellianis, qui vocantur etiam Patripassiani, catholica fides damnat; sed quod tam similes sint pater & filius, ut qui unum noverit, ambos noverit.* r) Tam subdole Romanenses utuntur Patrum scriptis, & ea, de quibus ne per somnium quidem illi cogitantur, mira audacia, quin imo effrenata, pro sua sententia, adducunt impudentia.

§. VI. Concedam, quod tamen respuit Ven. *Abbas*, prudentiorem aliquem Romanae ecclesiae alumnum, coram Mariae, St. Petri, Rochi & sui Sancti tutelaris imagine, in genua provolutum, preces non ad Mariam, Petrum, Rochum, aut suum Patronum, sed ad Deum directe emittere, & nullius prorsus Sancti in precibus suis injicere mentionem; quaerimus autem, num hic omnis exulet Sancti cultus? Negamus: quia & indirecte cultus ad imaginem & ejus prototypum transit. Quid enim opus erat, ut in hoc, quod cum Deo habendum est, commercio, coram imagine Sancti se in terram demittat, imaginem contempletur, & osculetur? Omnis oratio,

remo-

G g g 3

r) vid. ej. Op. Tom. III. Tract. Lib. XX. ad h. l. p. m. 497.

remoto hoc arbitro, remotisque omnibus, quæ cultum & venerationem San-
 ctorum augment, ceremoniis, erat absolvenda. At enim vero hæc erroris excen-
 satio non est ad Vener. *Abbatis* desiderium. Sancti ipsi sunt adorandi, non
 Deus per Sanctos est invocandus & colendus. Eo enim temeritatis & de-
 mentię plurimi in Romana ecclesia procedunt, ut directe sua vota ad San-
 ctos, eorumque imagines emittant, & ipsos Sanctos, imo quod turpe est dictu,
 lignum crucis & alias Sanctorum reliquias adorent & invocent. Tanto stu-
 pore quotidie in Romana ecclesia ad Marię, & Sanctorum imagines, & statuas
 profunduntur preces & lacrymę, ut mirum non sit, si hæc statuę & monu-
 menta his guttis prorsus excaventur. Recta ad has Sanctorum imagines
 proceditur via, & ipsis summum reverentię genus præstatur. Cultus pro-
 inde non nisi indirecte ad Deum reflectit & honoris unbram refulgentem
 recipit. Sic lumen minus obscurat majus, & Deus vix dimidium hujus,
 quæ Sanctorum imaginibus exhibetur, glorię partem habet. Vertant se
 itaque Romanenses in omnes, si placuerit, partes, & suum occultent erro-
 rem, profiteri necesse habebunt infirmum esse, quod in cultu imaginum
 relativo neclunt argumentum, præsertim, quum bonus *Trombellius*, id,
 quod Protestantes tanto labore Romanensibus objiciunt, aperto ore profitea-
 tur. Sed pauca huic argumento de cultu relativo addere placet. Vana
 omnino est cultus imaginum relativi ratio, quia per ipsam cultus conditio-
 nem hæc Sanctorum veneratio non in Deum, sed in ipsos Sanctos, quorum
 imagines coluntur, transit. Si imago Marię, St. Ursulę, Apollonię, si
 figura St. Nicolai colitur, necesse est, ut honor ad suum prototypum, nempe
 ad Mariam, Ursulam, Apolloniam & St. Nicolaum redeat, & non ad
 Deum, quia non Dei aut Christi, sed horum, quos dixi, Sanctorum imagi-
 nes sunt. Sed quando Deus hos Sanctos in hanc gloriosę adorationis, quæ
 soli Deo debetur, communionem evexit? Ubi vestigii est nota, quod præ-
 ter Deum trium, sanctus angelus, aut aliquis Sanctus hujus religiosi
 cultus debeat esse socius? Videbis igitur, hanc de cultu imaginum relativo
 distinctionem, esse gentiliū excusandi in cultu suo idololatrico ratio-
 nem. Turpe est, gentiliū, quos Patres & causarum Christianarum Pa-
 troni jam confutarunt, recoquere errores, quibus ita obvium ivit *Arno-*
bius. *Annum*, inquit, *quid dicitis, forte præsentiam vobis quandam, his*
nimirum exhiberi simulacris? Et quia Deos videre non datum est, eos sic coli,
iis & officiosa munia præstari. Et post pauca. *Deos, inquit, per simu-*
lakra veneramur. Unde novissime scitis, an simulacra hæc omnia, quæ Diis
immo-

immortalibus, vicaria substitutione formatis, similitudinem referant, habeantque divinam? s) Nec dissentit Augustinus, qui his iisdem armis idolorum destruit vanitatem asserendo: *Videntur autem, inquit, purgationis esse religionis, qui dicunt: Nec simulacrum, nec demonium colo: sed effigiem corporalem, ejus rei signum intueor, quam colere debeo.* Et paucis interpositis. *Itaque Apostoli una sententia penam istorum damnationemque testatur: Qui transmutaverunt, inquit, veritatem Dei in mendacium & coluerunt, & servierunt creaturæ potius, quam creatori, qui est benedictus in secula.* Nam priore parte hujus sententiæ, simulacra damnavit; Posteriori autem interpretationem simulacrorum. t) Pereunt suo indicio Romanenses, & quotquot in Orientali Ecclesia cum iis faciunt, quod porro demonstrandum est, quo ambigendi rationes, quibus errores occultant, penitus destruamus. Audiamus porro Orientalis ecclesiæ confessionem, quæ veluti aliquod trophæum, devictis nunc Lutheranis, a Cel. Schelstratenio ostenditur. Sed salva res est. Nam pigmenta, quibus hæc utitur confessio, adeo sunt crassa, ut eadem non ab Apelle, sed rhyparographo dicas formata. Ita vero de hoc imaginum cultu relativo statuit orthodoxa, utinam talis esset, orientalis ecclesiæ confessio: *Nos, inquit, quando honoramus imagines & veneramur, non adoramus colores vel ligna, sed Sanctos illos, quorum sunt imagines, colimus cultu dulciæ, in mente habentes præsentiam ipsorum.* Verbi gratia, quando crucifixum adoramus, menti nostræ representamus Christum crucifixum pro nostra salute, cui inclinamus capita & genua cum gratiarum actionibus; pari modo, quando veneramur imaginem virginis Mariæ, mentem nostram elevamus ad sanctissimam Deiparam, inclinantes ipsi capita & genua, & prædicantes ipsam beatam supra viros & fæminas, una cum Archangelo Gabriele. u)

§. VII. Misera sane est, quam proferunt hujus confessionis patres, causæ defensio. Nam primo fingunt, & mente concipiunt Sanctorum, quorum imagines devenerantur præsentiam, qua persuasionem gentilium quisquiliæ jam-

s) vid. Arnob. Lib. VI. contra gentil. p. m. 195.

t) vid. ej. Oper. Tom. IV. Serm. II. ad Psalm. CXIII. p. m. 946.

u) vid. Schelstratenii Act. Oriental. Eccl. Part. II. Orthodox. Conf. Oriental. Eccl. p. m. 615. seq. Interrogat. 55.

jamjam e sacris Christianorum ejectæ, iterum recolliguntur, & religioni Christianæ inferuntur. Si unio Sancti cum sua ipsius imagine, ut præsens esse possit, stabilitur, cultus omnino ad imaginem terminatur. Si quis enim imaginem sui defuncti parentis multis amplexibus exosculatur, & in mente præsentiam demortui habet atque imaginem eam ob rationem amplectitur, quod mente sibi fingit, & concipit, illum esse præsentem, res est in propatulo cultum ad imaginem transire, quia manes & umbram incomplecti nequit. Et hæc Sanctorum in suis imaginibus præsentia, est illa, quam supra ex Arnobio excitavi, gentilium opinio. Porro peccatur, quod unus idemque cultus, Christo, Deiparæ virgini, & Sanctis tribuitur: Nam asseritur: Ut Christo inclinamus capita & genua, cum gratiarum actionibus; ita Deiparæ inclinamus capita & genua. Sic itaque & discrimen latriæ & hyperdulæ, quod alii constituunt, penitus tollitur. Et si vel maxime subintelligeretur cultus hyperdulicus imagini Mariæ deferendus, nullum tamen adsciscerent Romanenses erroris præsidium; quia non Sanctis, sed soli Deo cultus internus & externus ex animi motu profluens est præstandus. Præter Deum nemo est, cui hæc cultus religiosi species sit exhibenda. Qui secus faciunt, id, quod soli Deo debetur, eidem vel palam vel clam subripiunt. Non majoris est roboris, quod nobis paucis interpositis lineis, exhibetur ab his ecclesiæ orientalis Patribus, argumentum, quod ita est constructum: *Christiani non honorant imagines sicut Deum, neque per adorationem earum recedunt a cultu veri Dei, imo per has nos manuducimur ad Deum. Sed figuris Sanctorum honoramus Sanctos cultu duliæ, veluti Dei amicos, & rogamus illos, ut intercedant pro nobis ad Dominum. Quod si quis per simplicitatem suam adorat alio modo, quam nos dicimus, ipse debet melius doceri, quam ut abjiciatur cultus venerandarum imaginum.* x) Emolliunt nunc errorem, & novis illum vestiunt involucris, asserentes: Se Sanctorum imagines veluti amicos Dei honorare. Paucis regero. Si hæc imaginum veneratio esset indifferens, qualis est regum, & nostrorum amicorum honor, qui consistit in imaginum contemplatione, pictoriæ artis encomio, earundem, si placet, conservatione, sin vero minus, remotione, mutatione & in locum aliquem dejectione, nulla huic imaginum cultui adhereret impietatis, & superstitionis nota; sed contrarium edocent, tenerrima in imagines propensio,

B) vid. l. c. p. m. 617. seq. Respons. Interrogat. 56.

penſio, earundem in locis ſacris collocatio, nitidus earum veſtitus, & varia, ſi dicendum quod res eſt, crepundiorum genera, & tam ſancta illarum conſervatio, ut ſi quis Sancti imaginem læſerit, crimen læſæ majestatis divinæ commiſiſſe dicatur, & pœna haud levidenſi afficiatur. Nam ſi is, ex decreto concilii Nicæni ſecundi, *qui imagines Chriſti & Sanctorum non oſculatur, anathema eſto.* y) Capitis forte ſentiet pœnam, qui violentas iis injecerit manus. Claudio nunc rivos, & Vener. Abbati has Sanctorum imagines dono, quæ, ſi prodeſſe non poſſint, oculos ſaltem paſcent, & ſuos delectabunt cultores.

EXERCITATIO VIII.
IN QVA
VOLUNTAS DEI SIGNI
IN COLENDIS SANCTIS
CONFUTATUR.

AD CAP. XIX. p. 296.

§. I.

Duabus in hoc capite, ad confirmandum Sanctorum cultum, utitur Vener. Abbas rationibus, quarum prima eſt voluntas Dei ſigni; altera excellentia Sanctorum. Audiamus ipſum venerabilem auctorem. „ Ea, *inquit*, proferuntur argumenta, quibus „ pium, Deoque acceptum probatur eſſe cultum Sanctis adhibitum. Ad „ duo capita probationes omnes revoco, id eſt ad voluntatem Dei & ad „ Sanctorum ipſorum excellentiam ac merita. At voluntatem Dei dum „ nomino, eam nomino, quam Theologi voluntatem ſigni appellant, id „ eſt, eam, qua ſibi aliquid acceptum gratumque eſſe manifeſtis argu- „ mentis Deus ipſe declarat. Porro non obſcure oſtendit ille, cupere ſe

H h h

„ San-

y) *vid. Hard. Tom. IV. p. m. 471*

„ Sanctis honorem, cultumque deferri, dum beneficia tam copiose, tam
 „ promte elargitur colentibus Sanctos.

„ Quod quisque supplex postulat,
 „ Fert impetratum prospere.
 „ Poscunt licenter, indicant,
 „ Et tristis haud ullus redit. a)

§. II. De primo potissimum probationis capite, de voluntate videlicet signi, nobis erit agendum, quum Sanctorum excellentiam, & merita supra destruxerimus. Optime nota est nobis hæc Scholasticorum, *Petri Lombardi*, & *Thoma de Aquino* distinctio, qua voluntas Dei signi ipsis magno est in pretio. Quintuplex signum, ex quo voluntas signi affirmatur, hi ipsi Scholastici doctores faciunt. Requiritur: *Præceptum*, *prohibitio*, *consilium*, *permissio*, & *operatio*. Paucis. Voluntas signi est, ex quo Deum aliquid velle vel nolle colligitur, quod *Bellarminus* ex Scholasticis doctoribus tradit. *Voluntas signi*, inquit, *dicitur a Theologis ipsum præceptum vel prohibitio; proinde illa sola Scriptura loca continet voluntatem signi, quæ præcepta vel prohibitiones continent.* b) Putaverim, sic satis me intelligere *Viri Venerabilis* mentem, de voluntate signi, qua Deus per externa signa nos instruit, quin imo nobis significat, sibi aliquid acceptum esse & gratum. Signa, quibus exposuit Deus, sibi Sanctorum cultum non displicere, sunt beneficiorum per Sanctos collatio, & miracula per reliquias & imagines Sanctorum edita. Iterum in errorem haud levem *Ven. Abbas* prolabitur hac falsa conclusione. Non jam urgeo, quod supra monui, beneficia a Deo, non autem a Sanctis exhiberi, sed tenax argumenti sum. Quod supra confutavi, jam dono *Ven. Abbati*, ut ex suo cum ipso disputem principio. Male procedit hæc ratio: *Si Deus per rem aliquam beneficia mortalibus contulit, aut per eandem miracula fieri decrevit, ergo huic rei deferendus est cultus, a Deo ipso per voluntatem signi designatus, & ipsi acceptus.* Unius causæ plures sunt fines. Verus & a Deo intentus inprimis observandus est scopus. Fuit voluntas signi, ut *Moses* suo baculo ad perpatranda in *Ægypto* & deserto miracula uteretur: *Quid est, inquit, ad Moysen, quod in manu tenes? respondit, bacu-*

a) vid. p. 296.

b) vid. ej. Oper. Tom. III. Lib. II. Cap. VIII. p. m. 150.

baculus. Dixitque Dominus: projice eum in terram. Projecit eum & versus est in colubrum, ita, ut Moses effugeret, com. 2. 3. & rursus: baculum quoque hunc fume in manum tuam, quo ipso facturus es signa, com. 17. Exod. IV. Hic habes voluntatem signi; nam adest *præceptum*. Moses hoc pedo ad miracula in Ægypto facienda uti debebat. Offendis *operationem*; quia præclara certe miracula hujus ope effecit Moses, ut hunc baculum, virgulam plus quam divinam æstimaveris. At valde cum Venerabili *Abbate* aberrarem, si ex hac signi voluntate, ut loqui amat, cultum aliquem extorquere vellem. Ubi quæso est mandatum de cultu hujus baculi, de quo adest voluntas signi in miraculis conspicua? Si igitur *Ven. Abbas* tempore Israelitarum ex Ægypto emigrantium vixisset, auctor suusque ipsis de cultu hujus pedi sine dubio extitisset; quia miracula facta, & beneficia divina per hoc instrumentum in Israelitas sunt emissa. Nam beneficio hujus virgæ, si a Deo recesseris, mare rubrum trajecerunt, & in deserto fontes Israelitis sunt aperti. Sed nullibi lego, ob hæc signa huic pedo Mosis cultum esse ab Israelitis delatum. Neque hoc omine Deus hunc baculum Mosi commendarat.

§. III. Afferam planius, hoc ipso testimonium. Fuit voluntas signi, nempe *mandatum*, ut Moses erigeret serpentem æneum, ut ejus aspectu languidi morsibus venenatis sanarentur. Hæc voluntas Dei signi, ut cum *Ven. Abbate* loquar, expressis legitur verbis. *Dixit enim Deus ad Moysen: fac tibi serpentem ignitum, & attolle eum super vexillum: & omnis morsus, qui convertetur ad eum, superstes erit.* Num. XXI. 8. Rursus voluntatem signi in serpente æneo conspicias. *Mandatum & miraculum* offendes. Sed desidero præceptum de cultu hujus serpentis? Non deprehendo vestigium cultus huic serpenti ignito ab Israelitis delati. Diu cultus hujus serpentis in populo Israelitico non invaluit, at subdole introductus, sine vitio extinctus est. Efflagito causas, ob quas rex Ezechias hoc singulare momentum, quod ab Israelitis colebatur, destruxerit? Actum non egero, si hoc, de quo disceptatur, argumentum singulari ratione diluero, demonstraveroque; male voluntatem signi ad actum, & cultum applicari. Applicatur autem hæc Scholasticorum scopa, citra omne veritatis documentum, quum destructio hujus serpentis, ob invalescentem cultum huic probationi plane contrarietur. Si enim hæc voluntas signi suavisset serpentis igniti cultum, & Moses, qui hanc venerationem non in-

roduxit, & Ezechias, qui hoc simulacrum destruxit, valde peccassent. Non meam desero causam, sed, quod tracto argumentum, prolixius eruo, spe nixus fore, ut ea, quæ hanc rem penitus exhaustiunt, rationum mearum munimenta, si ea adduxero, haud ingrata sint futura.

§. IV. His ipsis jaculis nos petit Dom. Schelst. atenijs, qui ex suis actis Hieremiæ hæc affert: *Cur igitur, inquit, Moses fecit hoc, qui populo dixerat: Non facies tibi simulacrum sculptum, nec fustum, nec ullam similitudinem rerum, quæ vel supra in cælo sunt, vel infra in terra, vel in aquis sub terra? Tunc, quod prohibes, facis? Quod evertis, instruis? Qui conflatum bovem disperdidisti, serpentem ex ære fabricas? nec eum clam, sed & palam & in oculis omnium? At illa (respondebit Moses) lege sanxi, ut exscindam materiam impietatis, & populum a cultu idolorum abducam. Nunc vero utiliter conflo serpentem ad præfigurationem veritatis. Nam quemadmodum tabernaculum extruxi, & quæ in eo sunt, omnia & Cherubim ad similitudinem invisibilium expandi in Sancta, tanquam typum & umbram futurorum: eo modo & serpentem constitui ad salutem populi, ut, antequam res ipsa evenerit, exercitii causa imaginem signi crucis, & in ea pendentis redemptoris, & conservatoris proponam. Quod verissima sit hæc sententia, audiamus dilecti ipsum dominum, eam his verbis confirmantem. Ac quemadmodum Moses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis; ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Ut igitur, qui non honorat filium, sicut ait Dominus, non honorat patrem; sic qui non honorat imaginem, nec illum, quem imago refert, honorat. Sed & de Sanctis, quid Dominus Matth. X. discipulis dicat, audi: Qui recipit vos, me recipit. Quare, qui non honorat Sanctos, is nec ipsum honorat Dominum; qui non adorat crucem, eum ne quidem Dominum crucifixum adorare justum est. c). Fallitur autem hic bonus ecclesiæ præsul, si hoc serpentis ænei signo sententiæ suæ auctoritatem conciliare allaborat. Nam hic serpens sine omni religioso poterat aspici cultu, neque pietatis affectu honorari debebat. Hic, de quo nobis sermo est, serpens æneus, non eum in finem a Mose erectus, & in sublimiorem constitutus est locum, ut honoraretur, & adoraretur, sed*

c) vid. ej. Acta Eccles. Oriental. contra Lutheran. Hieremiæ Respons. II. P. I. p. 218. seq.

sed ut Israelitis acutissimis vexatis moribus esset typus Jesu aliquando in crucem agendi, cujus aspectu deperditam recuperare debent fideles salutem. Persuasum, imo certissime nobis est persuasum: Israelitas aspectu hujus serpentis fuisse a morbo liberatos; sed hoc nobis persuadere frustra conantur concilii Nicæni H. Patres, quia ita statuunt: *O insania fremen-
tium contra fidem & religionem Christianam, ut asserant, non colendas &
venerandas imagines, in quibus figuratæ sunt Salvatoris effigies, & ejus ge-
nitricis, vel Sanctorum, quorum virtute subsistit orbis atque potitur huma-
num genus salute. Aenei serpentis inspectione credimus, Israeliticum popu-
lum a calamitate injecta liberari, & Christi Domini nostri & Sanctorum
effigies aspicientes atque venerantes dubitamus salvari. Absit tali temeri-
tati nefaria cedere assensum.* d)

§. V. Absit vero, ut huic insanix & stupori horum Patrum, qui credunt, per Mariam & Sanctos stare mundum & salutem hominum, nostrum addamus suffragium. Serpens æneus fuit signum gratiæ tempora-
rium, quod potissimum ad Israelitas in deserto, morbo conflictantes, spe-
ctavit, & deinceps sine vitio ab Ezechia rege comminutum est, & exu-
stum, 2. Reg. XVIII. 4. Nullo in loco legimus, hoc simulacrum a tempo-
re Moysis fuisse ab Israelitis cultum, donec purior Dei cultus ante tempora
Ezechix desuaderet, quem tamen, removendo & prorsus abolendo ser-
pentem æneum, rex laudatissimus restituit. Haud inanis & frustranea erit
opera, si paucis in hunc serpentis inquisivero cultum.

§. VI. Antiquissimus omnino est, ut ex rerum gestarum monu-
mentis colligimus, serpentum cultus, qui apud Babylonios, Phœnices
& Ægyptios invaluit, quod ex Sanchoniathonis, quæ a Philone By-
blio, ab interitu sunt conservata, fragmentis constat. *Taautus* seu
Thoth apud Ægyptios, inclytæ apud Phœnices laudis & sapientiæ, rei-
publicæ pater & iustaurator, serpentis cultum excogitasse fertur, ut
tradit excitatus *Eusebius* ex Philone: *Taautus quidem Draconis, ser-
pentumque naturæ divinitatem aliquam tribuebat, quam ejus opinionem
Phœnices, & Ægyptii postea comprobarunt. Enim vero genus hoc animantis
præ cunctis reptilibus vi & copia spiritus abundare docet, ejusque naturam*

H h h 3

igneam

d) vid. Harduin. Tom. IV. p. m. 86. 87.

igneam esse, quod etiam propterea celeritatem, inquit, præ se fert omni exceptione majorem, cum neque pedum, neque manuum, neque alterius cujusquam exterioris membri adminiculum habeat, cujusmodi sunt, quibus ad motum reliquæ animantes uti solent. Et paucis interpolitis, proponit nobis hujus serpentis formam, de qua ita differit. Unus omnium maxime divinus, inquit, erat serpens ille, qui accipitris formam præ se ferebat, idemque aspectu jucundissimus: quippe enim, ubi oculos aperuisset, continuo primigenia suæ regionis loca omnia luce complebat: Sin autem conniveret, illico tenebræ succedebant. e) Felicissimus rerum antiquarum indagator, Ven. Montefalco, hujus serpentis formam nobis exhibuit, & de hoc argumento erudite satis & solide differuit. Edoct, Ægyptios sub nomine Abraxas, & Mithras, Solem coluisse, atque huic Abraxæ, ceu signo Solis varias attribuisse formas, inter quas & Abraxas sub forma serpentis, qui refert galli seu accipitris caput, apparet. Abraxas, inquit, cum galli capite triginta sex numero proferimus, qui fere semper corpore brachiisque humanis sunt instructi, loricamque antiquo more gestant, atque altera manu clypeum, altera flagellum tenent: eorum crura desinunt in serpentes, quorum caput plerumque loco pedum est. Nomen Jao descriptum saepe est in clypeo aut in alio quopiam loco. f) Ex his itaque, quæ Vener. Montefalco retulit, ediscimus, maximæ auctoritatis fuisse apud Ægyptios hunc serpentem alatum, qui ipsis & Ibis vocatur. Difficile est judicatu, quid eos ad hunc alati serpentis permoverit cultum, nisi forte hoc animalium in Ægypto & Arabia obviorum genus, admodum perniciosum & hominibus infensum, iis hunc cultum ob expiationem, ut in crocodilo, subdole suggesserit. Maximam veritatis speciem præ se fert Cel. Sam. Bocharti opinio, qua serpentem hunc æneum, ad formam serpentis, quem הַיָּדֵן / seu hydram, & Chersydrum appellat, qui solus volucer fuit, & in Arabia & Ægypto degit, efformatum esse putat. g)

§. VII. Breviter nunc, hoc argumento ex antiquitate eruto, factum Hiskia accurate erit expendendum. Præstantissimum sane fuit hic ser-

e) vid. Eusebii Preparat. Evangel. Lib. I. Cap. X. de Phœnic. Theolog. p. m. 40. sq. Edit. Paris. conf. Coudworth. Syst. p. 390.

f) vid. ej. Antiquitat. Explicat. Tom. II. Part. II. Lib. III. Cap. II. §. III. p. 356.

g) vid. ej. Hierozoici Part. II. Cap. XIII. p. 421. seq. Edit. Lond.

serpens æneus contra morsus venenatos remedium, non quidem ex vi quādam magica, ut nonnulli somniant, sed potentia divina, quæ omnibus hoc salutis symbolum & Messiae crucifigendi typum, fide aspectantibus attulit medelam. Ortus deinceps est, non autem tempore Moſis aut Davidis, sed longe poſt illorum ætatem, hujus serpentis ænei cultus, cui obbrutescentes Judæi suffimenta, & sacrificia pessime obtulerunt. Rex Ezechias, qui sacra suscepit emendanda, hanc statuæ æneæ animadvertens idololatriam, eam confregit, contemptim de ea sentiens, & eam *Nebustan* appellans. Verba 2 Reg. XVIII. 4. ita fluunt: *Ipse dissipavit excelsa, & contrivit statuas, & succidit lucos, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moſes: Siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum: vocavitque nomen ejus Nebustan.* Dilceptant de hac voce interpretes, sed illa hujus verbi notio nobis videtur appositā: moles, seu statua est ænea, seu æs conflatum; ac si diceret: *æs est, prætereaque nihil.* Spes in Deo solo est sita. Proinde res nullius pretii est & auctoritatis, ut ipsi cultus præstetur divinus. Quem sensum plerique omnes Judæorum doctores, quorum sententias collegit Cel. Buxtorffius, admittunt, qui, ut ex ipsorum ad liquidum deduxit testimoniis, hoc Ezechiae factum non improbant. Non alio nomine, nisi molis, æris, imo idoli a Judæorum magistris insignitur hæc statua, & Ezechiae fervor, quo Israelitarum animos ad idololatriam proclives compescuit, illique veluti colophonem imposuit, omni prorsus modo laudatur. h)

§. VIII. Singulare hoc religiosissimi Ezechiae emendandi studium prudentiores, qui in Romana ecclesia floruerunt, doctores laudum encomiis mactant; serpentem æneum, cessante jam usu pro mero idolo recte abolendo & destruendo habentes. Nulla enim per se huic simulacro & æri inhabitavit vis sanandi, sed Deus fuit, qui ægrotos sub hoc symbolo sanavit. Laude hoc præclarum Ezechiae facinus non privat *Jacobus Saliarius* Avenionensis Presbyter, sed iustis dignatur encomiis, hæc tradens: *Animosum inquit, fuit hoc facinus, & plenum spei, & fiducia in Deum. Nam rem humana prudentia aestimantibus, videri poterat periculosum negotium. Ignarum enim ac rudem populum existimaturum, Ezechiam tam Domino ipsi, quam Diis gentium bellum indixisse, qui rem Dei*

h) vid. B. Buxtorffii *Histor. de serpente æneo* p. m. 484.

432 *Exerc. VIII. In qua voluntas Dei signi in colendis Sanctis confutatur.*

Dei ipsius iussu, a sanctissimo legislatore fabricatam, & tot annis a sanctissimis viris, pontificibus, regibus, populique principibus, ut divina erga populum suum misericordiae ac benevolentiae argumentum, ipse temere atque irreligiose confregisset. Verum is non tantum fortiter fecit, sed etiam recte. Ideoque hoc ipsum Scriptura in eo laudando recensuit. Et omnino oportuit principem populi auferre populo materiam publicae offensionis & prolapsionis in idololatriam. i) Expensis itaque iis, quae expendenda mihi sunt visa, momenti, ad Ven. Abbatem, mea se sub calce hujus exercitationis convertit oratio. Quæro nunc ex eo, ubinam sit voluntas signi seu præceptum de colendo serpente æneo, gratiæ divinæ, & auxilii singularis instrumento & medio? Discere cupio, ubi sit in Sanctis colendis, quorum ope beneficia exhibuisse, & in quorum gratiam miracula fecisse creditur Deus, voluntas signi? Ubi mandatum de ipsorum cultu? Prohibitio quidem in Scriptura sacra ubique occurrit, sed nullum de horum Sanctorum cultu mandatum legitur, quod tamen in hac ipsa deridenda prorsus distinctione, de voluntate signi, vel latere vel aperte adesse debet. Vix crediderim, hæc serio scripsisse Ven. Abbatem, qui forte quendam ingenii lusum, & immaturum cerebri foetum nobis obtrudere voluit. Suo se ipsum decipiet argumento, neque unquam inde probabit, Deo acceptum esse Sanctorum cultum. Quod enim in ipsam Dei impingit cultum, id Deo gratum esse, nemo dixerit.

i) vid. ej. *Annal. Ecclesiastic. Veter. Test. Op. Tom. VI. ad mundi annum 3309. §. XXXI. p. m. 244. Edit. Paris.*

EXERCITATIO IX.

IN QVA

MIRACVLA, ET BENEFICIA,
PER SANCTORVM RELIQVIAS FA-
CTA, IPSORVM NON CONFIR-
MARE CVLTVM, ASSERITVR.

AD CAP. XX. p. 299.

§. I.

Quæcunque modo aliquam cultui Sanctorum auctoritatem adsciscere possunt, in auxilium vocat Ven. *Abbas*. Accommodatum ipsi videtur, quod a miraculis per Sanctorum reliquias editis, & beneficiis per easdem in mortales profusis, petitur argumentum. Præjudicata hac laborat opinione, miracula circa sepulcra, & per reliquias martyrum facta, non tam ad confirmandam fidem Christianam, quam ad honorem, & excellentiam martyrum, imo Sanctorum cultum instaurandum esse edita. „ Neque vero, *inquit*, cuncta „ miracula edi, aut insigniora beneficia Sanctorum ope nobis tribui ita „ vult Deus, ut fidei nostræ comprobandæ tantummodo inserviant, ve- „ rum etiam propterea edi vult, ut inserviant ad accommodanda ipsa „ Sanctorum merita, testificandumque amorem, quo illos prosequitur. „ Pauca in rem hanc affero testimonia Patrum, quoniam necesse non ar- „ bitror, ut plurima allegem. Sane scriptor Actuum Sanctorum Epipo- „ dii, & Alexandri, virtutes plurimas, (id est miracula plurima) ad lo- „ cum, ubi sepulti hi fuerant, propterea factas ait, ut his proderetur, „ quantum iidem Sancti, intercessione sua, apud Deum possent. Virtu- „ tes plurimæ, quæ Sanctorum potentiam prodiderunt. “ a) Com-

I i i

mendat

a) vid. pag. 300.

mendat porro virtutes, his reliquiis insitas, & beneficia, quæ ex siccis his corporum exuviis, largo quasi gurgite proveniunt. Satis est, hoc unicum excitasse testimonium: „ Non ab similia, *inquit*, his sunt ea, quæ *Paulinus Nolanus* tradit. Etenim v. 191. & subsequentibus Natalis sexti St. Felicis non modo innuit miraculis, aliisque mirabilibus modis a Deo honorari Sanctorum corpora, verum etiam haud obscure innuit, hoc ipso honore, uti eum ad nos docendos, de summa illa gloria, quæ post resurrectionem donabuntur. Ecce ipsos, quos dixi, *Paulini* versus:

- „ Quanta resurgentes virtus, & gloria cingat,
- „ Conjectare licet, cum gratia tanta sepultos
- „ Ambiat; & quanto rediviva decore micabunt
- „ Corpora, in obscuris cum sit lux tanta favillis. b)

§. II. Multa & innumera fere sunt reliquiarum miracula, quæ tamen & suis oculis non vidit, sed relata retulit *Augustinus*, ad quem *Vener. auctor* provocat. c) Primo id ex *Augustino* ipso, quem excitat, mihi demonstrandum est, quod subdole tamen negat *Vener. Abbas*; hæc miracula per martyrum reliquias facta esse non tam ad religionem, fidemque Christianam confirmandam, quam potius ad venerationem, & cultum martyrum, Sanctorumque stabiliendum. Vera esse, jam aliquo modo concedam, quæ refert, martyrum miracula. Sed hoc planum est, edita illa esse in Christi nomine, ad fidem, quam professi sunt pii martyres, Christianam adstruendam. Quantum enim in Arianis, ejuratissimis Christi hostibus, situm fuit, & vivos, & jam defunctos Christianæ fidei confessores e mundo tollere, & hoc augustissimum Christi nomen penitus extirpare, insana plane rabie allaborarunt. Inde bella piis Jesu testibus indixerunt, & in eorum reliquias sævierunt. Jesus, qui hæc immania in suis passus est membris, suam gloriam, & potestatem his ipsis revelavit miraculis, & veritatem tanto splendidior reddidit Christianam. Non igitur propter martyrum memoriam excitandam, aut eorum venerationem ingerendam, sed ad fidem Christianam longe lateque disseminandam, quan-

b) vid. pag. 301.

c) vid. pag. 300. & *Augustini Op. Tom. VII. de civitate Dei Libr. XXII. Cap. VIII. p. m. 500. seq. Edit. laudat.*

quandoque miracula per mortuorum reliquias fieri, Deus sivit. Cujus sententia *Augustinum* ipsum excito vindicem, qui de miraculis martyrum antea commemoratis sic sentit: *Cui, nisi huic fidei attestantur ista miracula, in qua predicatur Christus, resurrexisse in carne, & in cælum ascendisse cum carne? Quia & ipsi martyres, hujus martyres, id est, hujus fidei testes fuerunt, huic fidei testimonium perhibentes mundum inimicissimum & crudelissimum pertulerunt, cumque non repugnando, sed moriendo vicerunt. Pro ista fide mortui sunt, qui hæc a Domino impetrare possunt, propter cujus nomen occisi sunt. d)* Argumentum de honorandis martyribus ob hæc miracula, quibus Sanctis singulare accessit dignitatis, & honoris documentum, quod urget *Vener. Abbas*, ille ipse, quem modo excitavi, *Augustinus*, subvertit. Objectione, quod forte tanto dignius honorandi sint martyres, quanto majoribus inclaruerint miracula, ipse occurrit. quem laudavi, *St. Augustinus*, & *Vener. Abbat*is rationem infirmit, asserens: *Faciunt, inquit, ista martyres, vel potius Deus, vel orantibus, aut cooperantibus eis, ut fides illa proficiat, qua eos, non Deos esse nostros, sed unum habere nobiscum credamus. Denique illi, (nempe gentiles) talibus Diis suis, & templa adificaverunt, & statuerunt aras, & sacerdotes instituerunt, & sacrificia fecerunt: nos autem martyribus nostris non templa, sicut Diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus; nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed uni Deo, & Martyrum, & nostro: ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mundum in ejus confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen a sacerdote, qui sacrificat, invocantur. e)*

§. III. De fine igitur horum miraculorum inter nos constat, nisi *Augustini* verba introvertere velis. Porro mihi persuasum est, nec acutissimorum virorum destituor fide, multa superstitiosa & fabulosa his ipsis seculis, de istis martyrum miraculis esse excogitata, & albo miraculorum, re non satis expensa, a patribus nonnunquam nimium credulis illata. Quam *Bellarminus* cum *Centuriatoribus Magdeburgicis* de his primitivæ ecclesiæ miraculis habuit, jam prolixius non ad certamen revoco, controversiam, quoniam illam apud *Celeb. Reiserum* elucidatam video. Inter ea enim

I i i 2

men-

d) vid. l. c. Cap. IX. p. 503.

e) vid. l. c. Cap. X. p. 503.

mendacia, quæ circa hujus quæstionis tractationem Bellarminus eis impingit, hoc numero & ordine tertium recenset, quod sequentia Augustino adscripserint. *Superstitiosum, & magnum multitudinis concursum ad reliquias Stephani in Africam usque factum dementatis populis quibusdam illusionibus, quæ pro miraculis sint habitæ, de quibus ipse monet, quod si totum illud a Centuriatoribus citatum caput legamus, non inveniri usquam superstitionis vel illusionis nomen, sed tantam erga sacras reliquias pietatem, ut hic Augustini locus videatur esse satis ad omnes nebulas hæreticorum dissipandas.* Quam mendacii maculam Centuriatoribus Magdeburgicis optime abluit Cel. Reiserus, confirmando, dum iis non improbabilis stetit sententia, multum superstitionis pariter & illusionis hic intercessisse nescio, an jure meritoque imputari possit tam grande mendacium, tam grave piaculum, tanta insuper insania, qua eos manifeste Bellarminus scribit, insanire, existimantes nimirum, neque Augustinum aliter sensurum, si de his ad illustre opus suum assumptis judicium ferre debuisset, longe illustrius de miraculis per Scripturam S. commendatis, quam de iis, quæ humana solum auctoritate nituntur, censens, id quod supra sufficienter ex hoc ipso demonstratum fuit loco. f) Dubios eos fecit Ludovicus Vives, qui in suis commentariis ad hunc locum optime observavit, hæc addita esse declarandi gratia ab iis, qui magnorum auctorum scripta spurcis tractarunt manibus. *Levis igitur, si modo est dicendus, erit error; res tamen certa est. Nam adhuc multa miracula effinguntur, & simplici & superstitioso popello apponuntur. Imo tam frequentes sunt miraculorum per reliquias, & imagines decantationes, ut modestiores & sagaciores Romanenses pudore suffundantur. Nemo dubitabit primis, iisque superstitiosis, quibus vixit Augustinus, seculis, eandem falsorum miraculorum persuasionem animos mortalium occupasse. Dubiis, quæ Nicephorus tradit, miraculis, patientes nemo facile præbebit aures, fidemque iis dabit, quando de monumento Glyceriæ Martyris unguento scatente, hæc commendat: Accidit, ut Perinthius Antistes Byzantii esset, & pelvim eam (ab incantatore Paulino venditam) ita, ut venundabatur, compararet. Itaque eum vasculo emto se in sedem suam recepit, & ob reverentiam unguenti Martyris Glyceriæ, sublato priore vase aneo, argenteum istud reposuit, cultui divinitus manantis*

f) vid. ej. St. Augustinum contra Bellarm. vindicat. Tom. II. Controvers. IV. de ecclesia triumph. Lib. II. Cap. I. p. m. 374.

manantis unguenti id maxime convenire arbitratus. Atque ille quidem hoc sic fecit. Rivus autem unguenti constitit. Martyr enim ipsa piacula tantum detestatus, gratiam, & donum id cohibuit. Haud quaquam enim fas esse, tacens etiam dicebat, ut mundum immundo contingeretur. Hoc postquam diebus plurimis fieri cognovit episcopus, oppido quam graviter tulit, variasque curas in animo ipse suo, quod ipsius culpa ecclesia commoditate tanta orbari deberet, volutavit. Proinde ad lacrymas & preces conversus Deo supplicavit, ut hanc rem tam gravem auferret, & facti ejus causam latentem ostenderet. Cui miraculo ad fidem conciliandam Nicephorus Callistus hæc addit; Atque hoc ita est gestum. g) Plenus hic Nicephorus est miraculorum & historiarum, quippe qui his vixit seculis, quibus superstitio in mundo tenuit imperium. Plurima, quæ refert Sanctorum miracula, ita sunt comparata, ut fabulis illa merito accensenda putarit Cel. Du-Pin. Nicephorus, inquit, suis libris inseruit ingentem fabularum multitudinem, & est multorum errorum reus. h)

§. IV. Animos haberemus nimis faciles, & persuasionis capaces, si enormia, & creditu, & factu difficillima, quæ in Bibliotheca Patrum maxima, & Actis Sanctorum referuntur, cæco impetu crederemus miracula. Parum aut nihil nos curamus judicium Gregorii Turonici, qui miraculis St. Martini, Turonici Episcopi his verbis fidem facit, & incredulitatis, pravæque mentis, omnes, qui ea negant, his verbis accusat. Plurima quidem, inquit, St. Martinus Turonicus, fecit in hoc seculo, de quibus scriptores, ejus vitæ, multa præterierunt, dum fastidium arcere detrahentium annisi sunt: ne non crederentur ab his, qui bonorum sanctitatem linguis veneficis impugnare sæpius volunt: sed nos, qui quotidie indigni quidem, ejus miracula cernimus ad sepulcrum, quia non est opus sanis medicus, sed qui male habent: absurdum duximus, si ea, quæ evidenter ab eo prius gesta cognovimus, sileamus. Quia si quis est adhuc infidelis & emulus, ut hæc non credat, accedat ad basilicam, & videbit quotidie & nova agi, & quæ facta dudum fuerant, iterari. i)

Nondum in Roma-

l i i 3

na

g) vid. ej. Ecclesiastic. Tom. II. Lib. XVIII Cap. XXXII. p. 851. Edit. Paris.

h) vid. ej. Biblioth. Nov. Auct. Eccles. Tom. XI. p. m. 99.

i) vid. Bibliothec. Patr. Maxim. Tom. XI. Lib. Gregor., in de gloria confessor. Cap. VI. de lapide, in quo Sanctus sedit, p. 879. Lugd. 1677.

na ecclesia hæc per ficta miracula decipiendi defuit libido; sed prompti adhuc sunt, ut observat Cl. Joannes Zuingerus, in fingendis, crepandis, & cacandis omnis generis miraculis. k) Lego & cum admiratione relego, quam impudenter Andreas Archiepiscopus Cæsareæ Cappadociæ summam Sanctis in omnibus calamitatibus affingat facultatem, ut quicquid velint, agere possint. Tam insolenter de his Sanctis sentit: Sanctis Martyribus, qui pro Christo mortem perpeffi sunt; neque mystica bestia, quæ Diabolus est, characterem, hoc est, imaginem apostasiæ illius susceperunt, judicandi potestas data est, per quam demones, ut ob oculos videmus, judicare non desinunt, usque ad præsentis seculi consummationem cum Christo glorificati: a piis rursus regibus fidelibusque principibus adorati, & divina denique virtute, contra omnem corporum morbum, fraudemque & vim demonum conspicue donati. l) Nec dissentit Vener. Jonas Aurelianensis Episcopus. m)

§. V. Hæc omnia Patrum, si concessero, testimonia, Virum venerabilem nihil juvant; nam neque Augustinus, neque Ambrosius, neque Chrysostomus, aut alius quispiam Ecclesiæ pater ex eo cultum Sanctorum deduxit, neque reliquias Sanctorum, eorumque imagines propter hæc miracula, adorandas colendasque esse dixit. In aprico est, hac superstitione laborare Romanenses. Quo vero hanc suam, de reliquiarum, imaginumque cultu eo magis incrustent sententiam, miris utuntur pigmentis ex revelatione reliquiarum depromptis. Revelationes eum in finem factas esse, comminiscuntur, ut honorentur Sanctorum reliquie, & pio imagines afficiantur cultu. Revelationem corporum, martyrum Protasii, & Gervasii, Ambrosio Mediolanensi factam enarrat St. Augustinus. n) Eam vero ad stabiliendum aliquem cultum datam esse nullibi dixit. Novum est novorum Patrum, Jonæ Aurelianensis, & aliorum virorum figmentum, qui cultum ex hac Protasii, & Gervasii revelatione extorqueant. Revelatio vero ipsa, si eam spectes, facile contingere potuit, absque ullo divino, quod fingunt, somnio. Quotidie enim nostris temporibus evuntur cor-

k) vid. ej. Tr. Histor. Theolog. de Festo Corpor. Christi Part. II. Cap. III. p. 177.

l) vid. Bibliothec. Patr. Maxim. Tom. V. in Commentar. Andr. Episcop. ad Cap. LX. Apocal. p. m. 626.

m) vid. Bibliothec. cit. Tom. XIV. Lib. III. de cult. Imagin. p. 193.

n) vid. Op. Tom. VII. de Civitate Dei Lib. XXII. Cap. VIII. p. 501. Edit. laudat.

pora, & effodiuntur Romæ reliquæ, quæ cuidam Sancto, si etiam nulla certa legitur inscriptio, & vestigii nota, ex infallibili Pontificis judicio adscribuntur, quod novum alios decipiendi aucupium satis declararunt *Lau-nojus*, & *Mabillonius*, qui nobis ignotos Sanctos & incertum reliquiarum judicium exposuerunt. Quid? quod hæc Sanctorum revelatio per suas reliquias quandoque adeo ridicula, & absona est, ut non nisi vi tibi ipsi illata, risum continueris, quod de St. Clementis reliquiis, quibus a mulo non parum fidei, auctoritatis, & dignitatis accessit, ut supra prolixius demonstravi. Libet aliam sanguinis Jesu Christi revelationem addere, quæ quidem lectu jucundissima, sed creditu est difficillima. Enarrat nobis illustris *Muratorius* miraculum, quod Carolo evenit, quum sanguinem Christi adhuc superstitem visitaret. Susceperat religionis causa iter, quod his seculis non insolens fuit. Pretiosa enim Sanctorum pignora quandoque Imperatores, & Principes ad hæc reliquiarum monumenta invitabant. Licitum enim est ex decreto Budensi, reliquias in gratiam advenarum, & peregrinorum ostendere, quod multis exemplis probat Vener. *Petrus Morettus*. o) Mira nova nobis tradit, illustris rerum Italicarum scriptor, *Anton. Ludov. Muratorius*, de duplici sanguinis Christi in urbe Mantuana revelatione. Res satis digna est lectu, quam accurate tradere haud injucundum & otiosum esse puto. *Revelatio*, inquit, *prima gloriosissimi sanguinis Dei & Domini nostri Jesu Christi anno a nativitate MCCC. Carolo Magno Pipini regis filio imperante translato ad Germanos in personam ejus imperio, apud Mantuam hoc eodem loco, quo præsens hodie Monasterium cernitur, parvo tunc Oratorio, cum Hospitali domo in jam dictæ urbis suburbio constituto Sacratissimum sanguinem Dei & donum nostri Jesu Christi, ex ipsius in cruce pendentis effusum latere, a Beato Longino milite, & glorioso martyre delatum atque reconditum, primum inibi innotuisse patribus nostris tradunt, & authentica litteræ & ad nos usque continuata memoria. Admirabilis admodum & recolendæ hujus rei crebrescente fama commoti Imperatoris ejusdem precibus beatissimus Leo Papa III. a Roma profectus Mantuam vocanti apud Aquisgranis Augusto quesitam compertam tantæ revelationis fidem vero dedit testem, Mantuæ annos a nativitate Dominica octingentos quatuor celebrato concilio, eodemque Oratorio præter antiquitatem Beati Andrea Apostoli titulum sub vocabulo præfati glo-*

o) vid. *Dissertat. cit. §. XIX de more ostendendi reliquias peregrinis & adv. p. 33.*

gloriosissimi sanguinis in novam & parvam Basilicam consecrato. Hinc descendens Abbas sacratissima vasa tulit, & ea Imperatori sursum palam faciens, thesaurum illum incomparabilem, pretium redemptionis nostræ, futura beatitudinis munimentum, datæ libertatis initium, servitutis ablata vexillum, quem Ditis regia ferre non potuit, imperatoris hominis subjecit imperio. An illum imperator multa oratione, devotioneque pia, una cum ibi adstantibus supradictis diutius veneratur; certusque visione corporea ejus, quem legerat, audieratque longa fama & sensibus carneis tractans, quod tunc Spiritum vix persuasisse potuerat, aut literarum, aut referentium inveterata memoria, pauculam particulam capiens, & decenti recondens vasculo, phialam illam vitream, in quam a principio Sacratissimum illum sanguinem gloriosus stillaverat Christi Martyr Longinus, quamvis esset aliquantulum fracta desuper, inter quandam argenteam reclusit pixidem; ligansque illam filo argenteo circumcirca & sigillatam desuper in antiquo alio suo vitreo majori vase reposuit. Erat & vas aliud vitreum, quo pars quedam spongiæ cernebatur. Fama est, hanc esse illam spongiam, quæ fluentem gloriosissimum illum cruorem, & aquam ex sacratissimo in cruce pendentis latere percusso excepit. Ex cæco mox videns factus, quem facti poenitens centurio Longinus, qui collegisse, & relictum immisisse creditur vase, quo supra. Erat & hæc inter duo vasa lamina quedam plumbea, antiquissimis inscripta literis, quarum sic titulus legebatur: **IESU CHRISTI SANGVIS**. Facta igitur Imperator oratione sua, jussit vasa ad propria loca referri: nec inde discessit, donec locus diligentissime atque fideliter restructus, & validissime reclusus est. Ita, ut antea omnibus inaccessibilis redderetur. Venienti autem in Italiam Anno a nativitate Domini MCCCLIV. & Mantuæ applicito, placuerat eidem Imperatori, beatissimi Longini Martyris visitare sepulcrum, quod aperiens ipsius beati Longini Martyris os brachii dextri sumsit, & partem armi, quæ bonorate atque devote recondita, clauso sepulcro, & Altissimo actione reddita gratiarum, ex Mantua admodum ditatus & latus in Bohæmiam secum tulit. Quæ inter tempora hic Carolus & Romanorum rex, & postea Imperator factus, huic monasterio privilegia ampla concessit, quæ apud nos incorrupta & inviolata legi possunt, ejusdem sacratissimi sanguinis & gloriosi effusoris sui Longini Martyris memoriam facientia spirituales. Nostræ mentis acumen transcendunt, quæ Muratorius ex Nerlii Chronico tradit. Forsitan ipse dubitat, quum non adeo credulus esse videatur,

tur. Rem fictam narrat laudatus Muratorius, p) cujus fides est apud alios auctores, videlicet *Jacobum de Voragine*, & *Petrum de Natalibus*. Dissentiunt auctores, qui vitas Sanctorum compilarunt, de hoc *Longino*, cujus neque patriam, neque conditionem denudarunt, sed multa ridicula, & lepida tradiderunt, ut Cl. Jo. Zwingero subscribere malim, monachos, vel ex ignorantia, vel protervia ex voce *λογχη*, *lancea*, nomen *Longini* fabricasse. q) Ne verbum quidem de hoc centurione Longino, nedum de miraculo in Scriptura S. legimus. Miraculis propter mortem creatoris, totiusque mundi gubernatoris, factis centurionem, si *Longinus* dicendus est, obstupefactum esse, & seriam egisse poenitentiam, veramque Jesu divinitatem agnovisse, nos Scriptura S. edocet, cui prae Nerlio fides evictissima est praestanda. Sanguinem autem Jesu caeco reddidisse visum Longino, non literis sacris, sed Nerlii calamis est consignatum.

§. VI. Superstitem esse Christi sanguinem in mundo, valde dubito. Cedro digna mihi videntur divi Petri effata, quae de Davidis mortalitatis exuviis edisserit: *David quidem, postquam aetati suae inservit, Dei consilio obdormivit, & ad suos majores additus corruptionemque passus est.* Actor. II. 29. & Actor. XIII. v. 36. De corpore Davidis in his locis, qui sunt conferendi, asserit Div. Petrus, illud, jam corruptione & tempore, quod edax est rerum omnium, prorsus esse imminutum & exustum, licet propheta & familiaris Deo fuerit amicus: *Vidit corruptionem* r) & *omnibus communia sensit fata: Sed Christi corpus emortuum corruptionem non vidit.* Actor. II. 31. s) Haec duo sibi invicem opponit, & dignitatem, praestantiamque Christi corporis, ejusque resurrectionem prae Davidis corpore, quod ceu granum in pulvere terrae latuit, & post destructionem, tempus, quo reviresceret, longa sub nocte expectavit, singulari confirmat ratione. Quod si itaque Deus Sanctorum suorum corpora corruptioni tradidit, neque voluit, ut superessent, & hoc mortalium non paterentur fatum, tutus colligo, recentiorum Sanctorum corpora aequae ac veterum jam siccata, & prorsus esse consumpta, servato hoc pulvisculo, quod Deus ex terra colliget, & glorioso corpore, & nitore pereximio rursus donabit. Pone igitur, supersti-

K k k

tem

p) vid. ej. Tom. XXIV. in Anton. Nerlii Chronic. p. 1073. sqq. Edit. laud.

q) vid. ej. Tr. Hister. Theolog. de Fest. Corp. Christi. p. 197.

r) διαφθοραν.

s) ὅδε ἡ σαρχὶς αὐτοῦ εἶδε διαφθοραν.

tem esse vel minimam Jesu sanguinis particulam; quæro, quo fine has sanguinis guttas in mundo reliquias esse voluerit? Ais, ut colantur: nego ego, & pernego. Jesus non quasdam sui sanguinis guttas, si vere tales superessent, colendas, sed se ipsum, quo verus est Deus divina, & humana natura constans, adorandum dixit. Non divulsit unionis hypostaticæ vinculum, sed unam personam in utraque natura adorandam demandavit. Non ipsius sanguini Mantuæ in vaseculo anfracto adhuc residuo, sed glorioso Jesu omne genu se flectat. Philipp. II. 10. Si hanc sanguinis reliqui partem invocas, non totum Christum invocas, sed naturarum separas vinculum, & vel *Eutychianorum*, vel *Nestorianorum* faves erroribus. Hæc enim sanguinis particula, neque est in divinam naturam transmutata, ut deliravit *Eutyches*; neque est a divina divulsa natura, ut somniavit *Nestorius*, sed huic unioni personali in statu exaltationis semper manet sociata. Si igitur Romanenses has sanguinis adorant guttas, graviter peccant, quia tota Christi persona, secundum utramque naturam, est colenda & adoranda. Concinne B. noster *Chemnitius* scribit: *Fides, adoratio, & invocatio ita ad personam Christi diriguntur, ut non alteram tantum in ipso naturam, sed utramque intueantur, & apprehendant.* Rom. III. 25 t) Cessat proinde reliquiarum, si superessent, cultus. Difficiliter ad nostras, hoc in argumento, accedunt partes Romanenses, quibus elabendi, & fallacias, erroresque occultandi media, non prorsus deesse videntur. Pro aris, ac focis pugnant, ut reliquiarum cultum defendant, quam si amiserint provinciam, labascit, & evanescit aliquo modo Sanctorum veneratio, imo cessat sacrum reliquiarum lucrum.

§. VII. Inanis denique, & levis est, quam afferunt ad cultum reliquiarum muniendum, ratio: has Sanctorum exuvias ideo a Deo conservari, ut mortalium religioni inserviant. Sanctorum reliquiæ non tam animi religiosi stimulum promovent, quam superstitionem augent. Inde non male concluditur, hanc veram esse causam, ob quam Deus emortuum Moïsis corpus ipse sepulturæ dedit, ut omnem Israelitis superstitionis & cultus idololatriæ instaurandi præscinderet ansam. Nam *Deuter. XXXIV. 6.* dicitur: *Et sepelivit eum Dominus, & non cognovit homo ejus sepulcrum usque in presentem diem.* Auferendum itaque Deus duxit Moïsis corpus, ne ipse superstitionis in hac gente ad idololatriam proclivi esse videretur auctor, quod præter alios Theologos, quos æstimant Romanenses, *Jac. Bonfrerius* profitetur, ita sentiens: *Causa autem, inquit,*

t) vid. ej. *Epistol. de Sac. Cæna p. m. III.*

sur Deus ignotum ejus sepulcrum esse voluerit, ea fuit, ne quando Israelita ad idololatriam proclives virum tam admirabilem ac prope divinum pro Deo haberent, & colerent. u) Si Deus V. T. Moſis oſſa ſuſtulit, & abſcondidit, ne Iſraelitis cederent offeſſioni, ſequitur, Deum omnis cultus ſuperſtitioſi oſorem, neque Novi ſœderis ætate reliquiarum cultum approbare, ſed deteſtabili plane odio proſequi. Sanctitati enim divinæ prorſus repugnat hominum falli non neſciorum augere & alere ſuperſtitionem. Quam purioris cultus rationem, per revelationem Chriſti, toto ex orbe auferre, & ſanam de Deo, rebusque divinis ingenerare voluit cognitionem. Sed operæ pretium eſt, noſtram, quam de Sanctorum reliquiis fovemus ſententiam, liberius explicare.

EXERCITATIO X.

DE

JUSTO RELIQUIARVM ÆSTIMIO.

§. I.

Quæ pietatis, & officii ratio, piorum reliquiis, ſeparatis nunc a corpore animabus, ſit ſtatueda, nos ſatis edocuit Scriptura S. quæ corpus caducum, humile, & putidum non omni privat dignitate. Inſtruit nos, corpus noſtrum eximium eſſe ſapientiæ divinæ, & creationis plane ſtupendæ opificium. Confirmat, Jeſum non ſolum animæ, ſed & corporis eſſe redemptorem; quia totum hominem redemit. Tradit, totam ſanctam Trinitatem noſtris corporibus, veluti habitaculis, inſtrumentis, & domiciliis, æque ac animabus omnino uti, & noſtra membra eſſe Chriſti membra. 1 Cor. VI. 10. ſeq. Eph. V. 23. Aſſeverat, corpus noſtrum emortuum melioris formæ, per reſurrectionem recipiendæ, eſſe capax. Joa. XII. 24. 1 Corinth. XV. 36. ſeq. Noſtros erigit animos, ob corporis interitum dejectos, fore, ut

K k k 2

cor-

u) vid. ej. Commentar. in Pentateuch, ad b. l. p. 1062, Edit. Antwerp.

corpus, quod extrema quævis, propter Jesum, est perpeßum, ad gloriosam Jesu corporis formam aliquando efformetur Phil. III. 21. Rom. VIII. 17. 2 Corinth. IV. 10. Fortiora sunt hæc contra metum mortis argumenta, quam ipsa mortis & interitus semper imminentis pericula. Sic itaque bono sumus animo, & spe lætamur certissima:

Vita summa brevis spem nos (non) vetat inchoare longam. a)

§. II. Eandem de piorum reliquiis fidem habuerunt primitivæ ecclesiæ Christianæ Patres, & hanc de ipsis tulerunt sententiam, quam nobis scriptis suis reliquerunt. *Augustinus* satis pie de Sanctorum reliquiis sensit: *Non sunt, inquit, contemnenda, & abjicienda corpora defunctorum, maximeque justorum, atque fidelium, quibus tanquam organis, & vasis ad omnia bona opera sanctus usus est Spiritus.* b) Redire has corporis exuvias in cinerem, optime noverunt Patres, neque ullo in loco hoc denegarunt; id autem in suis adversus gentiles Apologiis urserunt: has reliquias non prorsus interire, sed Deo elementorum custodi tradi, ut eas conservet, & manu sua protegat, donec eas resuscitet. *Minucius Felix* hoc argumentum Philosophis gentilium maximo cum pondere opposuit, his quidem verbis: *Quis tam stultus, aut brutus est, inquit, ut audeat repugnare, hominem a Deo, ut primum potuisse fingi, ita posse denuo reformari? nihil esse post obitum, & ante ortum nihil fuisse; sicuti de nihilo nasci licuit, ita de nihilo licere reparari. Porro difficilius est id, quod non sit incipere, quam id, quod fuerit iterare. Tu perire & Deo credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahitur? Corpus omne, sive arescit in pulverem, sive in humorem solvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nitorem tenuatur, subducitur nobis; sed Deo elementorum custodi reservatur. Nec, ut creditis, ullum damnum sepulturæ timemus, sed veterem, & meliorem consuetudinem humandi frequentamus.* c) Et quo suam de pie defunctis testarentur primitivi Christiani fidem, plerumque monumenta martyrum variis ornavunt titulis, & inscriptionibus, quibus edocuerunt; hos demortuos tantum dormire, usque ad resurrectionis diem; sed eosdem apud Deum vere vivere. E multis, quæ ex

Arim.

a) vid. Horat. Lib. I. Od. IV.

b) vid. ej. Oper. Tom. VII. de civitate Dei Lib. I. Cap. XIII. p. II. Edit. laudat.

c) vid. ej. Octav. p. m. 38. 39. Edit. Lugd.

Aringhio, Francisco Gorio, Grutero, Fabretto, Boldetto, & aliis marmorum venatoribus afferre possem, exemplis, illud tantum excito, quod tradit *Bosius*. d) In tumulo sancti martyris Alexandri hæc legitur inscriptio: *Alexander mortuus non est, sed vivit super astra*. Huc respicit *Prudentii* hymnus:

Quidnam sibi saxa cavata?

Quid pulcra volunt monumenta?

Res nisi, quod creditur illis,

Non mortua, sed data somno.

Ex hac igitur pia Christianorum consuetudine auctor historiæ VII. Dormientium ex Ectypis Musæi Victorii expressæ, causam, cur hi martyres dormientes dicti sint, deducit, asseritque: *Hos septem sanctos pueros Ephesinos, dormientes nuncupatos, vere mortuos, & martyrio quoque coronatos fuisse, licet ab omnibus Græcis, & Latinis, aliisque, Dormientes soleant appellari*. Id factum esse putat: *Ut de mortuorum resurrectione, quantum fidem haberent Christi fideles, liquido pateret, qui mortuos, sæpe dicto Dormientium titulo, ab ipsis usque primordiis, atque institutione Ecclesiæ consueverant nominare*. e) Mittimus pro veritate resurrectionis adstruenda Minucii Felicis argumenta, & duo tantum, quæ ad nostrum spectant institutum, seligimus momenta. Corpus Deo elementorum custodi tradi, primo confirmat, quem nominavi, rerum Christianarum Patronus. Si itaque Deo omnium rerum gubernatori traditur corpus, non hominibus ad custodiam relinquitur, neque etiam a primis Christianis ad curam, & providentiam custodibus est traditum. Ecclesia vero Romana hæc *Sanctorum pignora a Deo veluti thesaurum aliquem Ecclesiæ data, esse nugatur*. Porro, si omne corpus in pulverem dissolvendum esse statuerunt primi Christiani, verbo divino hoc edocti, suorum corporum reliquias asservari noluerunt? ne divina læderent mandata. Inde corpus jam emortuum humanum esse statuerunt. Si vero humanum, & terræ inferendum est, non exhumandum & effodiendum, nedum adorandum erit cadaver. Antiquissima rerum Christianarum monumenta nobis expo-

K k k 3

nunt

d) vid. ej. *Rom. Subterr. Libr. III. Cap. XXIII. p. 299.*

e) vid. *Sanctos. septem Dormient. Histor. ex Ectypis Musei Victorii express. Cap. XI. XII. Quare Sancti Martyres Dormientes dicti sint p. 28. sqq. Dormitio mortem significat in monumentis Christianorum p. 32. 39. Edit. Romæ 1741.*

nunt primitivorum Christianorum consuetudinem, qua non raro summo cum vitæ periculo martyrum flammis eripuerunt reliquias, quas comminutas collegerunt, eo omine, ut easdem sepulturæ traderent, non autem conservarent, & venerarentur. Mala nobiscum agunt fide, qui id nobis persuadere audent, & cum Ven. Abbate f) aliisque ad St. Polycarpi martyris, de quo supra egimus, reliquias provocant. Circularis enim Smyrnenſis ecclesiæ epistola hæc nobis tradit: *Atque ita nos postea*, inquit, *ossa illius gemmis pretiosissimis exquisitiora, ubi decebat, deposuimus.* g) Terræ demandarunt Polycarpi exuvias, sed non conservarunt Smyrnenſes. Quin imo, hi pii Jesu testes ægerrime tulerunt, si martyrum exuviis terra interdicerent tyranni, quod de furore Diocletiani & Veri, in Gallia tanquam maximum doloris argumentum proponit Eusebius, qui de hac Veri immanitate ita conqueritur: *Nos*, inquit, *gravissimo interim dolore premebamur, quod humare cadavera nobis non liceret. Nam neque noctis tenebræ nos juvare, neque auri vis flectere, neque preces ullæ animos eorum commovere potuerunt. Sed omni studio atque industria cadavera custodiebant, quasi ingens lucrum facturi, si sepultura caruissent.* h) Cui Eusebii effato multum lucis affert L. Cæcil. Lactantius, qui propter sævitiam Diocletiani in martyrum cineres ex animi dolore has effundit lacrimas. *Nemo*, inquit, *bujus tantæ belluæ immanitatem potest pro merito describere; quæ uno loco recubans, tamen per totum orbem dentibus ferreis sævit, & non tantum artus hominum dissipat, sed & ossa comminuit; & in cineres furit, ne quis extet sepulturæ locus, quasi vero id affectent, qui Deum confitentur, ut ad eorum sepulcra veniatur, ac non, ut ipsi ad Deum perveniant. Quenam illa feritas, quæ rabies, quæ insania est, lucem vivis, terram mortuis denegasse.* i)

§. III. Quæ Eusebii, & Lactantii testimonia de ritibus primitivæ ecclesiæ tam plana sunt, ut hi duumviri Lutheranorum quasi causam agere, & superstitiosum reliquiarum cultum penitus exterminare videantur. Nullum sane in his primitivæ ecclesiæ institutis inveniunt præsidium reliquia-

f) vid. Dissertat. II. Cap. I. p. 34. & Dissertat. IV. Cap. XII. p. 277. 278.

g) vid. SS. Apostol. Vol. II. p. m. 200. Edit. laud.

h) vid. Eusebii Ecclesiast. Histor. Lib. V. Cap. I. p. m. 67.

i) vid. ej. Lib. V. Cap. XI. p. m. 489.

quiarum cultores, quum primi Christiani nihil magis desiderarint optarintque, quam ut reliquiis Sanctorum, qui invicti sunt demortui, terra esset levis. Terræ hæc cadavera, si ipsis eorum fiebat copia, tradenda esse statuerunt, & hoc ultimum pietatis officium Sanctis præstiterunt. Quid quæso opus erat dolore? Quid numerata pecuniæ summa? Quid denique precibus, & lacrimis, quibus reliquias a vexatoribus expetiverunt? Solatio ipsis cedere poterat hæc reliquiarum conservatio. Grata ipsis esse debebat cadaverum custodia, vel a persecutoribus instituta. Errant proinde Romanenses, & peccant gravissime, Sanctorum pignora, sepultura privantes, & summo studio custodientes. Sed non errant. Revo-co: nam ea custodiunt, ingens lucrum de iis facturi, ut *Eusebii* verbis ntar. Quum itaque omnium rerum sit vicissitudo, hanc Romanorum consuetudinem, quæ a primitivæ ecclesiæ usu prorsus deflectit, non magno-pere miramur, sed hoc effato excusamus: Ea pleraque in Romana eccle-sia suis moribus esse decora, quæ apud primos Christianos turpia putaban-tur. Nec ad hanc solam christianæ ecclesiæ respexeris ætatem, quum ex-humatio, & sepulturæ privatio in summa jam apud Hebræos posita fuerit pœna. 2 Reg. XXIII. 16. 17. 18. Alia harum reliquiarum est in Romana Ecclesiæ, quam in primitiva, ratio. Eruuntur enim hæc Sanctorum pi-gnora, & plerumque in thecis asservantur, k) statis diebus solemni ritu ostenduntur, l) a præsentibus nonnunquam manibus tractantur, m) immo & osculo excipiuntur, n) &, ut tanto illustrior reddatur ostensionis actus, indulgentiæ conceduntur, o) ut sæpius laudatus Vener. *Petrus Morettus* ex instituto tradit. Nos igitur Sanctorum reliquias terræ potius inferen-das, ne forte turbentur, quam e catacombis, seu profundissimis terrarum recessibus, protrahendas esse ducimus. Prius mandato divino, ritui, & con-suetudini omnium fere gentium, & moribus primitivæ ecclesiæ convenit, posterius his omnibus reclamationis, documentisque.

k) vid. ej. *Dissert. Hist. Rit. de Rit. Ostens. Sacr. Reliqu.* §. XVI. p. 27. Edit. Rom. 1723.

l) §. XV. p. 26.

m) §. LXIII. p. 112.

n) §. LXIV. p. 112.

o) §. LXXII. p. 126.

EXERCITATIO XI.
DE
CVLTVS RELIQVIARVM IN
ROMANA ECCLESIA ORIGINE.

§. I.

Cultus reliquiarum seculo demum IV. invalescere cœpit. Frigida sunt Romanensium argumenta in hoc reliquiarum cultu stabiliendo ab historia ecclesiastica petita, & natura hujus cultus apud eos ad Gentilium accedit superstitionem. Nihil agunt Romanenses, qui hujus cultus religiosi originem ex seculis II. & III. eruere satagunt, quum tot primorum Patrum, *Cypriani*, *Irenæi*, *Minucii Felicis*, *Tertulliani*, *Arnobii*, & *Lactantii*, ipsis reclament testimonia. Id enim egerunt hi primi veritatis Christianæ defensores, ut se ab omni superstitionis macula expurgarent. Sufficiunt insuper, quæ de sollicita reliquiarum sepultura ex nonnullis adduxi patribus, documenta. Rebus Christianis seculo demum quarto per *Constantinum* Magnum tranquillitati redditis, hic reliquiarum cultus sua nactus est auspicia.

§. II. Nimium in martyres, eorumque reliquias Augustissimi *Constantini* M. studium huic abusui præbuit causam. Propensum suum erga pios Jesu testes declaravit animum *Constantinus* Imperator, qui Apostolorum, Martyrumque reliquias indefessa opera undique terrarum conquiritas, maxima cum pompa basilicis inferendas curavit, gentilium forte institutum observans, quo heroum, & imperatorum corpora, ex ignobilioribus, ad nobiliora transferre solebant loca. Degeneravit hoc statim in vitium, & tanta incescit in hujus seculi Christianos religio, ut quovis honoris genere martyrum decorarent sepulcra. Tumulos ipsorum, aliis Christianorum monumentis longe eminentiores exstruxerunt, & singularibus ornarunt titulis. Aras, reliquiis martyrum refertas, condiderunt. Basilicas in martyrum honorem ædificarunt. Vigiliis circa hæc Martyrum monumenta instituerunt. Natalitia in ipsorum memoriam celebrarunt.

runt; & dona martyribus obtulerunt. Omnis generis esculenta ad convivium in usum pauperum celebranda donarunt, & quod turpe est dictum, deinceps commestiones ad sepulcra martyrum habuerunt, ut ex horum seculorum Patribus, quorum nonnulli hos represserunt abusus, facile intelligimus. Recte proinde B. Chemnitius primordia cultus, qui reliquiis Sanctorum deferretur, religiosi, ex hoc Constantini Magni instituto, quod Ethnicismi vitio non caruit, jam olim probavit, & satis confirmavit a) Id, quod Cel. Jacobus Barnagius, qui facile in hoc argumento palmam præ aliis meretur, fusiùs exposuit. b) Nec sapientiores Romanæ ecclesiæ doctores id renuunt, e quibus Vener. Abbas Fleurius ita sentit: *Frequentes, inquit, reliquiarum translationes fuerunt causa fingendorum multorum mendaciorum, & occasio multarum imposturarum. Hic abusus reliquiarum degeneravit tandem in superstitionem.* c)

§. III. Hæc igitur sunt hujus cultus semina, seculo jam IV. sparsa, quæ brevi temporis intervallo tam altas in animis hominum egerunt radices, ut imis animorum medullis defixa, vix ac ne vix quidem eradicari potuerint. Qui ultra hæc temporis spatia prosiliunt, & nobis reliquiarum cultum, jam seculis II. & III. receptum, persuadent, nullum firmum hujus rei argumentum afferre possunt. Quod enim ex Constitutionibus Apostolicis adducitur testimonium, si vel maxime non laboraret incertorum auctorum vitio, nobis tamen non contrariatur, quia antiquum hoc documentum ritus enarrat in Ecclesia obvios. Hæc fere sunt, quæ auctor harum constitutionum, asserit momenta: *Absque ulla observatione in cæmeteriis congregamini, lectionem sacrorum librorum facientes, atque psallentes pro defunctis martyribus, & omnibus a seculo Sanctis, & pro fratribus vestris, qui in Domino dormierunt: item antitypam regalis corporis*

L l l

ris

a) vid. ej. Exam. Concil. Trident. Part. IV. Loc. I. Sect. III. p. 13. seq.

b) vid. ej. Histoire de l'Eglise Tom. II. Liv. XIX. contenant l'histoire du culte des Saints & de leurs reliques depuis l'an 350. jusqu'à l'an 431. p. m. 1123. seq. Edit. Rotterd.

c) vid. Mr. Abbé Fleury Discours sur l'histoire Ecclesiastique Tom. I. p. m. 172. seq.

ris Christi, & acceptam seu gratam Eucharistiam offerte in ecclesiis vestris, & in cœmeteriis. d) Summa rituum, quibus nū sunt primitivi Christiani, nobis in hoc commemoratur monumento. Id, ut tunc erant tempora, agendum esse putarunt primitivæ ecclesiæ confessores, ut vinculo caritatis arctissimo uniti, hostium furori fortiter obviam irent. Nihil aptius, & commodius judicarunt hoc medio, quo tumulos veritatis Christianæ testium erigerent, adiculisque & signis ornarent, ipsorum sepulcra, quæ pietatis causa dormitoria appellarunt, frequentarent, & non solum suos conventus publicos ad illa instituerent, sed & sacra cœna in his cœmeteriis uterentur. Quod institutum nullum sanctorum martyrum cultum, sed amoris, & fidei fuit symbolum. Significaverunt enim hoc conventu, ad cœmeteria martyrum instituto, suam in beate defunctos caritatem; declararunt, se eandem profiteri fidem, & esse paratos, ad extrema quævis propter Christum pericula, & supplicia subeunda. Edocuerunt porro, se adhuc in communionem horum præambulonum vivere, & certissime sperare diem, quo ipsis, pii vita functi, associabuntur. Illa igitur fuit ratio, ob quam in martyrum cœmeteriis congregati fuerunt Christiani, quod fusius explanavit Cel. Edmundus Martene, e) quem præ aliis excitandum duco. Male hæc instituta Christianorum habuerunt Christiani nominis hostes, eorumque iram adeo excitarunt, ut non solum has fabricas destruerent, sed & Christianos a cœmeteriis sub capitis pœna arcerent. At tanto magis hæc martyrum adamarunt monumenta Christiani, ut successu temporis in superstitionem desuaderet illorum studium, & ipsi propter Sanctorum reliquias, & cellulas dormire solerent, & miram quandam ex hac consuetudine præ se ferrent sanctimoniam speciem. Pessime vero agit Henricus Valesius, qui ex hoc primitivorum Christianorum instituto reliquiarum cultum confirmare allaborat. Hos enim conventus fidelium in cœmeteriis, & communionem cum ipsorum cadaveribus, ut de St. Polycarpo loqui amant Smyrnenenses, ut supra annotavimus, huic reliquiarum cultui aptat, & in Annotationibus ad hujus epistolæ Smyrnen-

d) vid. Volum. I. SS. Patrum Libr. VI. constitut. Apostolic. Cap. XXX. p. m. 358. Edit. Coel.

e) vid. ej. Tom. III. de Antiq. Eccles. Ritib. Lib. IV. Cap. II. de Locis, in quibus olim div. celebrab. effie. §. IV. p. 10. seq. Edit. laud. & Binghamius in Originib. Ecclesiast. Vol. III. Part. I. Cap. I., Sect. VIII. IX. p. 110 sqq.

his Ecclesiæ fragmenta, hæc tradit: Non contenti, inquit, ex communione Sanctorum, quam catholica profitetur Ecclesia, per fidem scilicet, spem ac caritatem; per sacras etiam eorum reliquias & pignora cum ipsis communicare cupiebant. Itaque eorum reliquias in cœmeteriis honorifice condebant, ibique quotannis convenientes anniversarium martyrii diem celebrabant; hac ratione cum defuncto martyre perpetuo communicantes. Atque id faciebant ex præcepto Apostoli Pauli, qui in Epistola ad Roman. Cap. XII. communicare nos Sanctorum memoriis jubet. Certe Optatus in Libr. II. verba illa Apostoli, memoriis Sanctorum communicantes, ita interpretatur, ut idem significant, quod offerre ad sepulcra martyrum. Nec aliter sumit Hilarius in libro, contra Constantium sub finem. f) Bona in his Valesii observationibus, mixta esse malis, ex rei dixeris veritate, Laudamus candidum Valesii animum, quo asserit; fideles martyrum reliquias honorifice condebant. Hæc fuit antiquissima Christianorum primis seculis recepta consuetudo, ut reliquias martyrum, ceu pignora in spem futuræ resurrectionis terræ demandarent. Quam igitur in natalitiis martyrum celebrarint communionem cum Sanctis, mera fuit martyrum memoria. Quo arctius, firmitusque se ad hanc, quam Sancti martyres professi erant, fidem obstringerent, sacra cœna in his cœmeteriis usi sunt, sacrificia, seu dona sua obtulerunt, & pia instituerunt convivia, quæ tamen deinceps in abusum declinarunt, ut optime annotavit B. Sagittarius. g) Si igitur reliquæ in monumentis adhuc fuerunt reconditæ, ut confitetur Valesius, habemus, quod volumus, & desideramus. Communio igitur cum martyrum reliquiis minime Romanensium favet persuasioni, & instituto, quo hæ mortalitatis exuviæ effodiuntur, circumferuntur, & coluntur. Judicavit hac in parte ad veritatis amussim Valesius. Ritus autem, quo martyrum, putatitiorumque nonnunquam Sanctorum reliquæ effodiuntur, & supersticiosa donantur veneratione, est recentior, & in Hieronymi incidit ætatem. Primordia sua reliquiarum cultus hoc seculo IV. & sqq. sumsit, renitente tamen non sine ratione Vigilantio, qui, uti supra exposuimus, processiones cum martyrum reliquiis valde improbavit. Succrevit deinceps alii abusus, quos Romana Ecclesia pro eo, quo est in rebus sacris in Ecclesia primitiva laudandis, & piis quidem rejiciendis, malis autem & aperte falsis tenacissime retinendis studio, in suam Ecclesiam adoptavit.

vit. Quales dixeris florum in mortuorum tumbas sparsiones vini, & unguenti effusionem, reliquiarum oscula, & processiones cum his Sanctorum pignoribus institutas. Quos ritus laudatus B. *Sagittarius* non reticuit. h) Nondum exspirasse has Ecclesiae Christianae admodum in pejus vergentis tricas, & crepundia, testis est, quem excitavi, Petrus Moretus. Huc usque *Valesius* bene. Male vero *Valesius* interpretatur dictum Paulinum ad Romanos, & verba τὰς ἁγίων κοινωνίας, de reliquiarum cultu exponit. At satis evicit *Magfic. Deylingius*, criticorum facile princeps, Optatum, & Hilarium errasse, & pro voce ἁγίας, legisse *μυσίας*. i) Quod vitium facile emendare potuisset, si voluisset *Valesius*. Hac autem ratione vel ignorantiam, vel superstitionem prodidit suam. Quod si vel maxime testimonia, quae huic instituto favent, nobis afferrent e Patribus, manibus interpolatricibus tractatis; his tamen ipsis veritatem nostram non subverterent Romanenses: quia natura cultus reliquiarum, indoli verae, & sanae doctrinae repugnat. Purior enim cultus improbat religiosam reliquiarum expositionem; pompas earundem in processionibus gestationem; superstitionem earum venerationem; miraculosum malorum spirituum per illas depulsum; insitam iis miracula efficiendi virtutem; inanem horum amuletorum usum, & quae sunt alia hujus abusus, & superstitionis genera. Nos has omnes cultus species, a vanae persuasionis crimine non liberamus.

§. IV. Fontem nunc, e quo hic reliquiarum cultus profluxit, sedulo indagabo. Superstitio, seu ut verius scribam, Aegyptiorum & aliarum gentium institutum meo judicio hic considerandum est. Gentiles enim putatiorum suorum Sanctorum reliquias pie conservarunt, religioseque coluerunt. Nescio, quae inaudita & insolentia inde sperarint Ethnici miracula, quod de reliquiis Thesei *Plutarchus* tradit. Tanti omnino est momenti hic, quem commemorat *Plutarchus*, reliquiarum Thesei cultus, ut ejusdem verba excitare haud otiosum sit. Ita vero hic illustris rerum antiquissimarum conditor: Post bellum Medicum, Phadone Archonte, consulentibus Atheniensibus, respondit vates, ut reliquias Thesei colligerent, & collecta apud se servarent honorifice. Erat vero & auferre illas & nosse

h) vid. *Diff. cit. Cap. IV. §. 25. 26. sqq.*

i) vid. *ej. Observ. Sacr. Part. I. Obs. LVIII, p. 314. seq.*

conditorium, intricatum propter inhospitalitatem, & feritatem incolentium barbarorum. Tandem Cimon, cum ei capta hac insula, ut in vita ejus recensuimus, cupido incessit, eruendi ossa illius, & aquila locum clivisum ore, uti fama est, tendente, & fodiente unguibus, divina quadam sorte res animum ejus subiret, aperuit locum. Reperti sunt magni corporis loculi, adjunctaque cuspidē hastæ aenea cum ense. Hæc a Cimone in triremi sua deportata, ovantes Athenienses, eximia celebritate, & sacrificiis, sicut reducem ad urbem exceperunt, ac media conditus est urbe, prope gymnasium, quod nunc est. Et id persugium inviolabile servis, & omnibus demissioribus, timentibusque potentiores: quod tutelaris Theseus, atque auxiliaris fuisset, & benigne abjectorum accepisset preces. Sacrum maximum ei exhibent octavo die mensis Pyanepsionis, quo ex Creta rediit cum impuberibus. Attamen & aliorum mensium octavo quoque die colunt eum, vel quod primum ex Træzene octavo Hecatombæonis (ut memoria tradidit Diodorus Periegetes) appulisset, vel quod illi præcipue hic numerus, qui ortus diceretur ex Neptuno, attribuendus esset; Etenim Neptunum Octavis celebrant. k) Altius hæc mecum reputans, operæ pretium duco nonnulla quædam circa hæc momenta observare.

§. V. Primum, quod nostrum excitat indagandi studium, est oraculum, quo Athenienses de recolligendis, deportandis, & honorifice colendis Thesei reliquiis sunt admoniti. Conticuere quidem Ethnicorum oracula, sed somnia & revelationes adhuc Romanenses jactitant, quibus impelluntur ad effodiendas, & religiose conservandas Sanctorum reliquias. Id quod ex revelatione Protasii, & Gervasii, & sanguinis Christi, quin & St. Clementis satis est evictum. Miraculosam reliquiarum fucatis debuccinant verbis revelationem, ut tanto majorem his adsciscant venerationem: qualis revelatio per aquilam in Theseo, & per mulum in St. Clemente, ut supra diximus, conspicitur. Deportantur non solum alias in regiones Sanctorum reliquiae, sed & magna cum pompa in festis exponuntur, & circum gestantur. Cogitanti, & penitus repetenti in mentem incidit festorum celebratio apud gentiles. Solemne enim fuit olim gentilibus sua secularia & Deorum, Dearumque festa maximo cum apparatu instituere, & vicinos populos literis per legatos missis invitare,

L I I 3

ut

k) vid. Plutarch. in vita Thesei p. m. 17. & in Vita Cimonis p. 483.

ut has solemnitates sua præsentia redderent tanto illustriores. Amphitheatra ad spectacula publica habenda, sunt exstructa; magistratus suis togis, sacerdotes suis albis, & cereis cum thensa, nec minus votivi utriusque sexus ornati vestibus, cum suis tædis, & lucernis publicas celebrarunt processiones, hymnos suos decantantes seculares. Undique confluit populus, qui longum procedentium in supplicatione ordinem cum tripudio, & tædis comitabatur; Solus, ut alios taceam auctores, *Apulejus* ad argumentum nostrum probandum, jam satis est, qui hæc tradit: *Antistites sacerorum, procures illi, qui candido linteamine cinctum pectoralem ad usque vestigia strictim injecti, potentissimorum Domini præferebant insignes exuvias. Quorum primus lucernam præmicantem claro porrigebat lumine . . . Amænus lectissima juventutis, veste nivea prænitens, sequebatur chorus, carmen venustum iterans. Magnus præterea sexus utriusque numerus, lucernis, tædis, cereis.* l) Quam reliquiarum expositionem, & processionem adhuc magna cum pietatis opinione observat Romana ecclesia, quod conciliorum decreta confirmant, & quotidiana experientia, optima rerum magistra, nos edocet. Concilium, quod seculo XIII. celebratum est, *Budense* hæc tradit: *Statutum est, ut a modo reliquiae extra capsam nullatenus ostendantur, nisi in præcipuis festivitatem, vel ad hoc ex devotione concurrentibus peregrinis, sicut quarundam ecclesiarum laudabilis consuetudo exposcit.* m) Quibus ritibus hæ publicæ reliquiarum ostensiones fiant; nempe, ut habeantur ante, & post ostensionem, sermones, n) thurificatio adhibeatur, o) lumina accendantur, p) & aliæ ceremoniæ observentur, accurate tradit *Venerab. Petrus Morettus*. q) Solemnis inprimis est reliquiarum processio, qui festo corporis Christi in Romana ecclesia magna cum ostentatione frequentatur. Ne quid splendoris huic diei festo anniversario haud vulgari deesset, Patres concilii Colonienfis II^{di} decreverunt, ut Sanctorum reliquiae, & imagines ex abditis, in quibus latent, recessibus protraherentur, optimeque vestitæ, ad spectandum populo propone-

l) vid. *Apulej. Metam. Lib. XI. p. m. 261.*

m) vid. *Harduin, Act. Concil. Tom. VII. Canon. XXVII. p. m. 798.*

n) vid. *Dissertat. Historico-Rit. de Ritu Ostens. Sacr. Reliqv. §. LIV. p. 94*

o) §. LV. p. 98.

p) §. LVI. p. 99.

q) §. LVII. & sqq. p. 101. sqq.

ponerentur. Quam ob rem, inquiunt, & Sanctorum reliquias, & imagines eorum, qui vestigia Christi secuti sunt, simul circumferimus, significantes, illos nunc cum ipso regnare, & triumphare in cælis. r)

§. VI. Hæc autem tacita mihi non videntur relinquenda, quæ ad originem horum festorum potissimum spectant. Inculcaverat, ut antea monui, oraculum Atheniensibus mandatum, de reliquiis Thesei honorifice conservandis: inde festum in honorem, cultumque harum reliquiarum instituerunt Athenienses. Frequens est hæc, de constituendis in memoriam defunctorum festis, apud profanos auctores lectio. Facile meam tueor, Nasonis adjutus testimonio, sententiam. Proponit nobis demortuorum animas, ex suis bustis redeunt, & ultima pietatis officia, tempore belli neglecta, a suis anxie efflagitantes. Ovidius hæc tradit:

— — — Bustis exiisse feruntur,
Et tacitæ questi tempore noctis avi.
Perque vias urbis, Latiosque ululasse per agros
Deformes animas. s)

Paria de animula vagula, blandula Remi, quæ ex horrendis rediit locis, & fratri Romulo apparuit, decantat Naso. Omne, quod tam enixe petit, a fratre superflite amoris obsequium, est desiderium, ut festum in memoriam fratris jam sub umbris latentis habendum procuraret. Sic ille:

Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
Atque hæc exiguo murmure verba loqui:

— — — — —
Ut celebrem festo signet honore diem. t)

Nemo rerum Romanensium apud nos adeo expertus, hospesque est, qui nesciat, hæc gentilium figmenta esse Romanensium commenta. Quot enim Sanctorum festa ex precibus, desideriis, apparitionibusque Sanctorum instituta esse novimus! Nostrium non est, hoc argumentum jam ex instituto absolvere, sed leviter attingere; majorem autem uberioreque tractatio-

r) vid. Harduin. A^g. Concil. Tom. IX. can. XXII. p. 2105.

s) Fastor. Lib. II. vers. 552. sqq.

t) Fastor. Libr. V. v. 456. 474.

stationem tradunt laudatissimi auctores & Galeus u) & Mussuarius, x) quos evoluisse haud poenitebit.

§. VII. Ne quid de auxilio, praesidioque, quod ab his Sanctorum reliquiis sperant Romanenses, dicam. Inviolabile, & satis tutum fuit Thesei sacellum, omnibus miseris refugium, & asylum; Tanto vero excellentius praestantiusque est reliquiarum Sanctorum monumentum iis, qui ad eas se conferunt, aut hoc palladium secum portant. Multo confidentius aliquis Romanensis Caesaris illud; quid times? Caesarem vehis, applicuerit, dixeritque; quid timeo, Sancti Nepomuceni reliquias mecum porto. Melius cum Davide dixeris: *non timeo calamitatem, quia Dominus mecum est. Psalm. XXIII. 4. Jes. XLIII. 1. 2.* Mirifice delectabar, quum Cel. Muratorii opera perlustrarem, & in singulare hoc St. Bonifacii miraculum inciderem, quo hic Sanctulus suam Basilicam ab interitu conservavit. Relata refero, sed ipse non credo, neque cuiquam sagacioris ingenii viro facile persuadebo. Commendat laudatissimus, quem appellavi, Muratorius res Caroli M. cum Saxonibus gestas. Saxones Sanctorum inscii, & moribus suis a maioribus acceptis adhuc innutriti, irruerunt in St. Bonifacii basilicam, ut eam everterent, sed triste satis nonnulli senserunt exitium. Dum igitur, inquit, ipsa Saxonum gens cepisset saviens domos forinsecus incendio cremare, venerunt ad quandam basilicam in loco, qui dicitur Fredislar, quem Sanctae memoriae Bonifacius novissimus martyr consecravit, atque per spiritum prophetiae praedixit, quod nunquam incendio cremaretur. Ceperunt autem iidem praefati Saxones cum nimia intentione adversus eandem certare Basilicam, quemadmodum eam per quodlibet ingenium igne cremare potuissent. Dum haec agerentur, apparuerunt quibusdam Christianis, qui erant in castello, similiter & quibusdam paganis, qui in ipso aderant exercitu, duo juvenes in albis, qui ipsam Basilicam ab igne protegebant. Et propterea ibidem non potuerunt neque interius, neque exterius ignem accendere nec aliquod damnum inferre eidem Basilicae. Sed nutu divinae majestatis pavore perterriti, in fugam conversi sunt, nemine persequente. Inventus est autem unus postea ex iisdem Saxonibus, mortuus juxta

u) vid. Theophil. Gale the Court of the Gentiles. Part. III. Section. III. § 4. Popish Festes. p. 194. Edit. laud.

x) vid. les Conformitez des Ceremon. Moder. les Anc. Chap. VI. des Festes p. 123. sqq.

juxta ipsam Basilicam, genibus curvis acclinus super pedes, habens ignem & ligna in manibus velut ore flando eandem Basilicam igni tradere voluisset. y) Si tanta pollent Sanctorum reliquiarum potentia, nihil his reliquiarum monumentis erit tutius, sanctiusque!

§. VIII. Restat Ægyptiorum, in his reliquiis illustrium, & insignium virorum asservandis, custodiendisque institutum. Pereximium hujus rei nobis apud *Athanasium* occurrit documentum, quod confidenter Romanensibus opponimus. Refert nobis St. *Athanasius* felicissimum St. *Antonii* vitæ exitum. Commemorat, qua animi constantia religiosus *Antonius* ex hac vita decesserit, & quibus precibus eum, multos inter amplexus, amici rogarint, velit permittere, ut ipsum vita functum Deo consecrarent, & ipsius corporis reliquias pie conservarent, cujus voti moribundus superstites haud fecit compotes. His verbis St. *Athanasius* hujus St. *Antonii* mortem nobis commendavit. Cum, inquit, fratres ipsum manere secum vel invitum cuperent, ibidemque vita functum consecrari Deo, refragatus est cum alias ob multas causas, quod ostendit silentio, tum ob hanc potissimum. Solent Ægyptii pie defunctorum, atque inprimis Sanctorum martyrum, corpora funerare quidem, & linteis involvere, non autem mandare terræ, sed imposita lectulo, intra privatos parietes retinere, idque moribus honori esse dicunt. Quo de *Antonius* saepe Episcopos rogavit, populum ut erudirent; similiter etiam Laicis pudorem injecit, & mulieres objurgavit; negans id vel legibus sancitum, vel omnino pium esse. Nam & Patriarcharum, & Prophetarum corpora in hunc usque diem sepulcris servari; ipsum etiam Domini corpus in monumentum positum fuisse, saxo quoque advoluto, quo tegeretur, donec die tertio resurgeret. Quibus verbis, peccare demonstravit eum, qui post obitum defunctorum corpora non humaret, quantumvis sancta essent: quid enim majus aut sanctius Domini corpore? z) Nihil aptius, planius, & pressius est hoc *Athanasii* documento. Urget *Antonius* morem & institutum Ægyptiorum, quod mandato refragatur divino. Adducit exempla Patriarcharum, imo Christi, cujus corpus sepulturæ est pie traditum. Quod ad Ægyptiorum circa sepulturam attinet consuetudinem, *Diodorus Siculus*, & *Herodotus* duo potissimum se-

M m m

peeliendi

y) vid. *Muratorii Op. Tom. II. Part. I. Annal. Berlin. p. m. 498.*

z) vid. *Athanasii Opp. Tom. II. in Vit. S. Antonii p. m. 502.*

seliendi genera nobis tradiderunt. Observarunt; Ægyptios quandoque suos mortuos linteamine tectos domi servasse; plerumque vero magna cum pompa transtulisse in basilicas, & splendidis, quæ pyramides appellantur, tradidisse monumentis. a) Reges imprimis hoc splendido sepulturæ honore ex judicium, a quibus sententia de sepultura erat ferenda, auctoritate, mactabantur. Observat Cel. Joannes Nicolai, Tubingensis, ex Diodoro Siculo, Regis Ægyptiorum demortui cadaver, ultimo sepulturæ die in arca repositum, ante sepulcri aditum collocatum esse, libellumque de Regis rebus gestis brevem recitatum, tum, si qui essent, qui velint, regem vituperent. Factum est, ut nonnunquam reges hoc sepulturæ honore indigni judicarentur, & eodem privarentur. Proceres, & inferioris conditionis homines, non minori cura, & honore terræ sunt dati, ita quidem, ut indicto sepulturæ a iudicibus die, cadaver paludem Acherusiam seu Stygem transmitteretur, & monumentis traderetur, quod præter Alexandrum ab Alexandro, Athanasium Kircherum, Robertum Stephanum, & Gyraldum, accurate tradit laudatus Nicolai. b) Eundem apud Ægyptios seliendi ritum certis munitis testibus fusius exponit Cel. Rollinus in historia Ægyptiorum antiqua, ita edisserens: *Ædificatio horum monumentorum sacrorum ideo ab Ægyptiis facta est, ut in multa secula futura memoria suorum illustrium principum, qui de republica optime meriti judicati sunt, conservaretur; propterea voluerunt ipsorum corpora per cursum multorum seculorum incorrupta asservare. Inde hæ pyramides dictæ sunt palatia, s. domicilia, quæ nemo frequentare, & per viam aliquam factam attingere debuit.* c) Solemne fuit Ethnicis, qui dubia, ancipitique de resurrectione corporis, & vita post mortem futura hæserunt animo, sepulcra sua hoc illustri insignire nomine: *Domus æterna*. Quandoque etiam has addiderunt inscriptiones: *Somnus æternus. Somno Æterno & Æternali. Quieti æterna. Securitati æternæ Sacrum. Domus perpetua.* Cujus rei documenta colligimus

a) vid. Diodor. Sicul. Lib. I. Sect. II. p. 65. sqq. & Herodot. Lib. II. Cap. LXXXV. p. 53.

b) vid. ej. Tractat. de Sepulchris Var. Gentium. Cap. V. de Sepult. Ægyptior. p. m. 54.

c) vid. Histoire Ancienne des Egyptiens par Mr. Rollin. Tom. I. Chap. II. §. II. Ceremonies des funerailles p. m. 70.

gimus ex *Fabretto*, d) *Grutero*, & *Boldetto*. Lapidem laudatus *Boldettus* nobis conservavit, cujus inscriptio hæc est : e)

SOMNO. ÆTERNALI. SACRVM.

SEVERO. FILIO. DVLCISSIMO.

QVI. VIXIT. ANN. VII. MENSES III.

JANVARIA. MATER. FECIT. INFELICISSIMA. OS.

Proxime ad hanc inscriptionem accedit hoc documentum, quod obvium est: *Requies aterna. Requies sempiterna.* Quo insigni titulo inprimis Christiani sunt usi, ad declarandam beatorum conditionem, quod solide adversus Thom. Burnetum Britannum asseruit Cl. *Ludovicus Antonius Muratorius*. f) Non negaverim, nonnullos Ethnicorum, hac inscriptione rerum mortalium vicissitudinem, & omnis miseriæ finem demonstrare voluisse. His tamen litem non moveo, qui has inscriptiones Gentilium ex mente Epicureorum interpretantur, quorum notam nobis expressit *Ca-tullus* : g)

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,

Rumoresque senum severiorum,

Omnes, unius æstimemus assis.

Soles, decidere & redire possunt ;

Nobis cum semel occidit brevis lux ;

Nox est perpetua una dormienda.

Devenit deinceps ad Christianos hæc consuetudo, ut sua monumenta his titulis: *Domus aterna*, adornare solerent. Observat tamen laudatus *Fabret-tus* ; *Domus aterna* commemorationem, non a Gentilitate, sed a sacra po-tius pagina desumptam opinari debemus. Quippe in libro *Ecclesiastici* Cap. XII. 5. ita habetur : *Ibit homo in domum aternitatis suæ.* Et *Psalmo*

Mmm 2

XLVIII.

d) vid. ej. *Inscription. Cap. III. p. 165. sqq.*

e) vid. ej. *Observat. ad Sacra cæmetria Libr. II. Cap. X. p. 453.*

f) vid. ej. *Libr. de Paradiso, Regnique cælest. Glor. Cap. IV. p. 39. Edit. Veron 1738.*

g) *Carm. 5.*

XLVIII. 12. *sepulcra eorum, domus illorum in æternum.* Quanquam igitur Ethnici spe resurrectionis orbati, ita & ipsi loqui soliti fuissent; aliter tamen hanc loquendi formam accipere poterant Christiani, ut explicat ex sanctorum Patrum sententia P. Cornelius a Lapide ad illum Ecclesiastici locum. h) Occurrit hæc sepulcri appellatio, quæ est; *domus æterna.* Subministrat Ecclesiastes hoc nomen, dicitque de morte omnium mortalium: *Abit homo in domum suam æternam.* i) Intelligitur per domum æternam caliginosum illud demortuorum domicilium, in quo nos longa & atra nox premit, donec glorioso vestiamur corpore. Vox עולם non est æternitas infinita, sed diutissima quædam duratio. Quodsi vero hoc verbum de æternitate absoluta foret intelligendum, de sede animæ post mortem, siue illa sit in cælo, siue in inferno, dictum esse accipiendum tradit B. Geierus. k) Effatum Davidis sine dubio de felicitate impiorum est explicandum, & non nisi vi huc trahi poterit. Significantius in Jobo hujus rei extat documentum, quod ita fluit: *Novi, quod me ad mortem adducturus sis, & ad domum constitutam omnis viventis* Job. XXX 23. Dubium plane nullum est, quin hæc verba de sepulcro sint accipienda; quoniam expresse dicit Jobus: *novi, quod me ad mortem adducturus sis.* l) Appellat hoc exuviarum dormitorium domum omnibus mortalibus constitutam: quia hic locus omnibus asservatur; quia est locus, ad quem omnes congregantur mortales. Forte Ecclesiastes optime hunc Jobi locum explicuit, quando dixit: *omnia pergunt ad unum locum.* Eccles. III. 20. Consentanea sunt Artemidori verba: κοινος ο τοπος ελος καλειται ο της νεκρης δεχομενος: communis locus ille vocatur, qui mortuos recipit. m) Rem facile conficit Jes. locus Cap LVII. 2. *Qui juste ambularunt, veniunt ad pacem, & in suis dormitoriis requiescunt.* In his monumentis & dormitoriis ædificandis profusos aliquando sumtus fecerunt Ægyptii, quorum institutis postea, sanctitatis titulo, usi sunt Judæi, inprimis Pharisei, ut ex Cap. XXIII. v. 29. Matth. colligitur. Forte quoque huc traxeris illud Servatoris effatum: *Facite vobis amicos ex falsis opibus, ut cum defuncti fueritis,*

h) vid. ej. Inscript. Antiquar. Cap. II. p. 112. sqq.

i) הלך האדם אל בית עלמו. Cohel. XII. 5.

k) vid. Commentar. in Coh. Cap. XII. 5. p. 460.

l) ידעתי מות חשיבני.

m) vid. Oneirocritic. Cap. 80. p. 63. Edit. Paris.

ritis, admittant vos in aterna domicilia. Luc. XVI. 9. Moris enim fuit apud Ægyptios, defunctos, quorum virtutes & merita coram populo ante sepulturam recenscebantur, iudicio vivorum exponere, & æquam de iis expectare & requirere sententiam. Re satis cognita, æqui rerum censores, & omnes vivi æterna domicilia defunctis acclamarunt, & eos hoc magnifico funere dignos judicarunt. Non absona est ab hoc Ægyptiorum ritu consuetudo, quam Chineses hac nostra ætate in colendis Majorum suorum reliquiis observant. Hac saltem ratione differunt, quod antiquissimum sepeliendi tenent ritum, & suorum defunctorum exuvias terræ tradunt, adhibentes tantummodo quædam pietatis & officii studia, quæ reliquiis ipsorum deferunt. Paucis hos Chinesium ritus, ex Venerabili *Gobienio*, supra jam laudato, excitabo. Tribus potissimum modis suos, quibus adhibent venerationem, Majores colunt. Primum amoris officium in ipsa præstant sepultura, in qua solemni ritu cadaver defuncti exponunt, cum tabulis, defuncti imagine, sparsis undique floribus, & cereis accensis. Et hoc solemni ritu cadaver sepeliendum curant. Elapso vero sex mensium intervallo, tota defuncti familia, in monumento Majorum, quod *Tsu-Tangi* appellant, congregatur, ut alterum officium reddat. In hoc monumento in tabulis, mappis, & picturis Majorum, & Proavorum effigies, & res gestas enarratas conspexeris. Ibi Majorum documenta perlustrant, & votis & desideriis sua pietatis, & amoris absolvunt officia. Tertium prioribus studiis videtur esse excellentius. Id enim negotii sibi datum esse credunt Chineses, ut mense Maji suorum Majorum, quos pie obiisse credunt, monumenta in locis dissitis, & montanis sita frequentent superstites. Apprime rerum id agunt, ut herbas, & vepreta, quæ forte busta cingunt, prorsus eradicent, porro doloris & mœroris notas, lacrimas, & gemitus circa sepulcra emittant, & varii generis carnes, & vina apponant, conviviumque aliquod in memoriam defunctorum celebrent. n) Imitantur, quantum ex Ven. *Gobienio* videmus, Chineses sepeliendi ritum, præcepto divino & institutis Christianorum convenientem, & terram terræ reddunt. *Homo enim est terra, & in terram redire debet.* Gen. III. 19. Ecclesiast. XII. 7. Inde

M m m 3

com-

n) vid. le J. Charles le Gobien *Histoire de l'Edit de l'Emp. de la Chin. Eclaircissement sur les honneurs que les Chinois rendent à Confucius, & aux Morts*, p. 222. sqq. à Paris.

complures gentes ab institutis Hebræorum, & Christianorum remotæ cadavera in hortis, sylvis, agris, montibus, vallibus, & viis sepelienda, & terræ tradenda censuerunt, quem ritum laudatus Jo. Nicolai prolixè tradit. o) Oportet igitur Romanenses habere nova de conservandis piorum exuviis præcepta, aut credere suorum, quos devenerantur, Sanctorum corpora, Patriarcharum, corporibus esse præstantiora, & pretiosiora. Seligant hanc vel illam rationem, & nobis eandem firmis probent argumentis. Sed omnis expertes consilii, & certæ, indubitataque rationis inopes, suum reliquiarum cultum siccis quibusdam, quæ jam diluam, argumentis tuentur.

EXERCITATIO XII.
DE
RATIONIBVS, QVIBVS RELI-
QUIARVM INNITITVR
CVLTVS.

AD CAP. XXX. p. 302. seq.

§. I.

Nihil tam insolens fingi, aut dici poterit de reliquiarum miraculis, quod non aliquo modo emolliant Romanenses, & inde persuasionem suam de Sanctorum cultu adaugeant. Institutum de cultu reliquiarum religioso defendentes, varia percontantur dicta, num forte quædam, quæ ad rem suam trahere possint, opinionis munimenta inveniant. Plura nobis compilavit dicta Vener. Veranius, a) quæ a nostris Theologis jam dudum sunt explosa. Unicum saltem ex iis discutere libet argumentum, quod præter Bellarminum & Veranium Ven. Mabius præ aliis urget, ita sentiens: *Scriptura nos edocet, ecclesiam*
Isra-

o) vid. Tr. cit. Cap. XIV. XV. p. 192. sqq.

a) vid. Veranii Op. Theol. Polem. Tom. II. Lib. IV. Cap. XIII. p. m. 336.

Israeliticam singulari modo conservasse ossa Josephi, & ea secum in terram Cananeam deportasse. b)

§. II. Non tanti est, quanti Vener. *Mabius* hoc æstimat argumentum, roboris & ponderis, ut animum deponamus. Rem olim gestam non negamus, sed cultum, quem Israelitæ ossibus præstitisse dicuntur, accuratius indagandum esse arbitramur. Sacramento moribundo *Josepho* confirmarunt fratres, se exoptato illo exitus ex Ægypto die, Josephi ossa secum esse deportaturos, & sepulcro Majorum illaturos, ut Gen. L. 25. legimus: *Visitabit vos Deus, apportate ossa mea vobiscum de loco isto.* Noverat *Josephus*, posteros Jacobi, elapso, quod Deus decreverat, temporis intervallo, ex Ægypto in terram ingressuros esse promissam; inde demandavit præsentibus, & ad lectum adstantibus fratribus, ut ossa sua secum abducerent, & monumento patrum conderent, ne ingrata Ægyptiorum regio ossa sui nutritii haberet. Librarunt Israelitæ fidem, ut Exod. XIII. legitur. *Tulit quoque Moses ossa Josephi secum: eo quod adjurasset filios Israel, dicens: Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum.* com. 19. Nulla neque in mandato, neque in ipso facto offenditur superstitionis nota. Demandavit scilicet *Josephus*, ut corpus suum, ejusque reliquias secum abducerent Israelitæ, ne Ægyptii his ipsis Josephi, quem ad superstitionem usque coluerunt, reliquiis idololatriæ, & impietatis causam haberent. Cultum enim esse Josephum a superstitionis Ægyptiis, ob insignie beneficium, dubium exquisitis nonnullis auctoribus est nullum, licet dissidium sit, num hoc sub nomine Mercurii, vel Serapidis, vel Apis factum sit. De hoc argumento inter se disceptant Cl. *Galeus* c) & *Bochartus*. d) Nec dubium est, quin hoc ipso mandato, spei, & fidei testimonium exhibuerit *Josephus*, qui in terra promissa sepeliri voluit, ut promissorum divinorum in hac terrarum parte per Messiam manifestandorum se redderet participem: quod div. *Paulus* innuit: *Fide Josephus decedens Israelitarum exitum prædixit, deque suis ossibus mandata dedit.* Hebr. XI. 22.

§. III. Quale igitur dedit mandatum? De conservandisne, an de sepeliendis

b) vid. ej. *La verité de la religion Chatholique. Chap. XII. des reliques* p. m. 339.

c) vid. *the Court Gent. Part. I. Chap. IV. p. 45.*

d) vid. ej. *Hieroz.* p. 338.

peliendis reliquiis? De priore ne quidem cogitavit, sed posterius serio suis
 fratribus inculcavit argumentum. Ex rei veritate judicat Cel. Jo. Braunius.
Nota, inquit, nec Josephum, nec Jacobum petiisse, ut ossa, aut ulla pars
corporis, superstitiosis reliquiis traderetur. & cum iis ab ignorante popello
coleretur; sed ut sepulcro conderetur. e) Quam Braunii B. noster Joh.
 Georg. Dorscheus mentem confirmat. De ossibus suis, inquit, demanda-
 vit suis, ut in exitu eveberentur, certe non ad *σκελετολογεῖον*, quam hinc
 Bellarminus inepte probat, sed ut in illa terra in typum eterne patrie pro-
 missa sepelirentur, idque in fidei sue monumentum, promissionibus illis in-
 mixta, speique viva, quod ad patriam illam praefiguratam, ita atque pro-
 missam tandem, & ossa sua sint consurrectura. f) Approbat Dorschei ju-
 dicium Cl. Limborchius, & addit: hoc mandato fidem suam de terra Ca-
 naan Israelitis in possessionem cessura, luculenter demonstravit. g) Nec ul-
 lum hoc ex dicto Vener. Calmetus, alias satis argutus, extorquet reliquia-
 rum cultum, sed hoc factum esse in resurrectionis symbolum, his asseve-
 rat verbis: *Rogavit Josephus fratres suos, ut secum sua ossa transferrent,*
eum in terram Chanaan ingrederentur. Cura hac ossium suorum resurre-
ctionis spem videtur innuere. h) Utrumque facit paginam saepius lauda-
 tus Guilielmus Gougius, qui accurate demonstrat, hanc ossium Josephino-
 rum conservationem cultui reliquiarum stabiliendo nullam suppeditare oc-
 casionem, neque ullum eidem praebere praesidium. Placet ipsius argu-
 menta rite apponere. Primum est, quod hae ossium conservatio nullam
 omnino Romanensibus Sanctorum reliquias conservandi subministret oc-
 casionem. Secundum petit a conservatione ossium, dicitque, hae ossa
 non esse exhumata, sed in terra usque ad egressum conservata. Tertium
 est, quo probat, hae Josephi ossa non esse unquam ab Israelitis exhu-
 mata, ad ostensionem, qualis est in Romana Ecclesia consuetudo. Quar-
 tum, quo confirmat, nullibi has Josephi reliquias ad invocationem, &
 adorationem esse propositas. Quintum, quo asserit, hae ossa non fuisse
 falsa, & supposita, sed vera Josephi ossa, quod de Sanctorum reliquiis
 Roma-

e) vid. ej. *Commentar. ad b. l. p. m. 767.*

f) vid. ej. *Commentar. ad Hebr. ad b. l. p. m. 706.*

g) vid. ej. *Commentar. ad b. l. p. 688.*

h) vid. *Op. Tom. VIII. ad b. Hebraeor. loc. p. 616. Edit. laud.*

Romana Ecclesia constanter affirmare non possit. i) Dispicendum nunc est: num has Josephi reliquias coluerint, & in suis periculis longo itinere sustinendis Israelitæ invocarint. Si Israelitæ Majorum suorum exuvias unquam coluissent, certe causas habere videbantur gravissimas Josephi devenerandi reliquias. Non indigna ipsis videri poterant hæc Josephi pignora, quæ hoc pietatis afficerentur cultu, quum ipsis hunc felicissimum ex Ægypto exitum Josephus, ut vates, prædixerit. Mittimus, Josephum tantæ apud Ægyptios fuisse auctoritatis, ut illum rerum suarum statorem appellarent. Israelitæ ad has Josephi reliquias in suis, quibus in deserto sæpius premebantur calamitatibus, non confugerunt, quod sine dubio fecissent, si quid consilii, auxiliique ipsis ab his ossibus macie & putredine confectis fuisset sperandum. Dic quæso, quo tempore, aut quo loco Romanensium mores observarint Israelitæ, seque ad has Josephi reliquias pro-
 volverint, dixerintque: *Sancte Joseph, qui Ægyptum tuis consiliis a penuria & suo interitu liberaasti, libera jam nos in deserto! Da nobis per tuas, quas pie veneramur & osculamur reliquias, panem, cujus avidi, & aquam, cujus ad necem usque sumus sitientes! Subleva tuis opibus nostram inopiam, & ea, quæ ad victum corporisque spectant cultum, suppedita.* Quid trepidat Moses, & cur anxius est? Cur non invocat Josephi exuvias, ut viam per maris fluctus aperiant? Nullibi hoc Mosen & Israelitas fecisse legimus. Quid igitur Israelitæ cum his Josephi reliquiis susceperunt? An illas veluti trophæa per castra circumtulere, ut Deus cum ipsis faceret, & lætam daret victoriam? An illis aliquam vim, ad mala averruncanda, & hostes depellendos assignarunt? Minime. Hæc illa ipsorum fuit in Josephi reliquias pietas, ut illas ad Majorum monumentum reponerent, quo illis levis esset terra. Nec hæc silentio Spiritus Sanctus involvit, ut Jos. XXIV. 32. legimus: *Ossa quoque Joseph, quæ tulerant filii Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Jacob a filiis Hemor patris Sichem centum nummis, & cecidit in possessionem filiorum Joseph.* Et Act. VII. 16. *Sichemam translati sunt, (patriarchæ) & in sepulcro siti, quod Abrahamus argenti pretio a filiis Emoris Sichemidis filii emerat.* Optime novi, Romanenses his dictis telas aranearum assuere, & de peregrinationibus Judæorum ad hoc Josephi sepulcrum

N n n

insti-

i) vid. ej. Commentary upon the Epistle to the Hebr. ad b. l. §. 122. of Reserving Joseph's bones. Tom. II. p. 105.

institutis somniare, quod etiam Vener. Abbas Tom. II. k) tradit; sed hoc momentum suo loco accurate expendemus.

§. IV. Quo vero infirmiora sunt Romanensium argumenta ad confirmandum reliquiarum cultum; eo enixius laborant, Dædaleisque quasi utuntur artibus, ut aliquam veritatis speciem suo instituto concilient. Nihil aptius & melius ipsis visum est, hoc novo invento, quo vim aliquam & virtutem his reliquiis inesse nobis persuadent. Constans inter ipsos est sententia: *Reliquias martyrum, Sanctorumque languores fugare, infirmos curare, tentationes & mærores lenire, fontes denique esse salutare, beneficia rigantes, unguentum suavitatis emanantes & demones abigentes*, ut Patres concilii Nicæni II. sunt professi. l) Sesquipedalia prorsus projiciunt verba Patres concilii Constantinopolitani IV. de reliquiis St. Ignatii, quibus modo puer surdus mutusque, modo modestæ mulieres, diversis laborantes morbis, sanitatem recuperasse dicuntur. m) Libet ex Hieremiæ Patriarchæ Constantinopolitani responso, quod suum facit Cel. Schelstratenius, hanc de virtute reliquiarum sententiam afferre. Ita vero ille Ecclesiæ Constantinopolitanæ præsul: *Quin etiam ex illorum sanctis reliquiis multifariam beneficia scaturire, nemo dubitare debet. Si enim e prædura saxo aqua insolitudine effluxit, si ex asinina mandibula Sampsoni sitienti aqua erupit, e martyrum reliquiis idem posse fieri incredibile sit nullo modo iis quidem, quibus notum est, quid Sancti possint apud Deum, & quantus eorum sit honor.* n) Quem supra dixi, Venerabilis Mabius, acuto satis ingenio errores Romanæ ecclesiæ defendere est annisus, & hoc etiam in argumento variis usus est coloribus; sed reipsa nihil aliud fecit, quam ut defervidos propemodum, & ad nauseam usque appositos recoxerit suorum flatorum errores.

§. V. Levidentia mihi videntur, quæ de pallio *Elia*, & baculo *Eli-*
sei affert Ven. Mabius, quæ & facile discuti poterunt. o) Nemo, qui
omai-

k) vid. Cap. XLIV. p. 903.

l) vid. Harduin. Act. Conc. Tom. IV. p. m. 15.

m) vid. Harduin. Act. Conc. Tom. V. p. 998.

n) vid. Schelstratenii Act. Oriental. Eccles. contra Luther. Part. I. p. m. 204.

o) vid. la verite de la religion Catholique Chap. XII. des reliques p. 190.

omnipotentiam & sapientiam, nec non Dei voluntatem libere agendi agnoscit, facile negabit, Deum pro suo in rebus agendis arbitrio plane liberrimo, instrumentis & mediis ad producendum aliquem effectum admodum ineptis, & quandoque futilibus fuisse usum. Vires, quas in his mediis minime idoneis alias frustra quæsieris, iisdem benigne concessit Deus, ut baculus Moïsis petram dissolveret, & aquam eliceret; sal tempore Elisæi totum sanaret fontem, & pallium Eliæ flumen disseccaret. Ecquis autem tam temerarius esset, ut, si quædam horum instrumentorum, quibus olim usus est Deus, particulæ superessent, iisdem aliquam vim & virtutem adhuc adscriberet. Nullam amplius ipsis post actum & finem, quem Deus sibi habuit præpositum, relictam fuisse potestatem, certissime credimus. Nuda, post ipsum actum, fuerunt signa, & instrumenta non melioris fortis & conditionis, quam aliæ res, ubivis obviæ.

§. VI. Sed hic statim regerunt Romanenses, & se rem expeditam habere jactitant, asserentes: eadem quoque ratione, qua olim hæc instrumenta potestate sunt donata, nunc Sanctorum reliquias non in se, sed per invocationem Sanctorum, imo Dei gratiam & voluntatem esse efficaces & salutare. Demonstret vero Vener. *Mabius* nobis rationem, qua a re plane insolenti & extraordinaria, ad rem ordinariam, & in Romana ecclesia haud raram concludi possit. Non enim perrarum, est Sanctos flere, emittere sanguinem, aut sanare ægrotos. Sed si hæc ad prodigia, & res admodum insolentes referre velit, urgeo promissum, quod habuerunt hæc instrumenta, divinum. Exponat nobis Vener. *Mabius* verbum promissionis, quale habemus in baculo Moïsis, & in pallio Eliæ. Singularem leges additam fuisse promissionem, fore, ut hæc instrumenta, cum, quem Deus intendebat, producerent effectum. Sed reponis, quid cum Elisæi ossibus fiet, quæ, quantum legimus, nullum promissum divinum habuerunt, & tamen mortuum ad vitam revocare potuerunt?

§. VII. Attentione nostra omnino dignum est solo Elisæi ossium contactu cadaver aliquod ad vitam rediisse. Audiamus Sacri codicis verba: *Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & projecerunt cadaver in sepulcro Elisæi. Quod cum tetigisset ossa Elisæi, revixit homo & stetit super pedes suos.* 2. Reg. XIII. 21. Quod miraculum mirum in modum urget Vener. *Abbas*, qui ita sentit: „Luculentissime quoque

„ Cyrillus Hierosolymitanus, exemplo honoris, quem miraculis editis
 „ adhiberi voluit Deus, cadaveri Elisæi ad testificanda Sanctorum merita,
 „ per eorundem sacra cadavera miracula edi asseverat, hæc elocutus: Ut
 „ autem non animæ solum iustorum honorarentur, sed crederetur etiam,
 „ in iustorum corporibus jacere vim penitus insitam, projectus in monu-
 „ mentum Elisæi mortuus, mortuum Prophetæ corpus attingens, vitam
 „ concepit. “ p) Sine omni dubio hoc ipso miraculo voluit Deus hu-
 jus pereximii Prophetæ renovare memoriam. Quidsi, regeret, Vener. *Ab-
 bas*, Deus & Sanctorum renovaret memoriam & merita? Declaret no-
 bis prius, Sanctos hac excellentia & dignitate cum Elisæo gaudere. De-
 monstret, hoc extraordinarium cum ossibus Elisæi miraculum Israelitis
 dedisse occasionem, hujus Prophetæ reliquias ex sepulcro auferendi &
 colendi. Si cultus Sanctorum apud Judæos tunc temporis invaluisse,
 sine dubio Elisæi reliquias effodissent, & ob hoc miraculum pie coluissent.
 Sed nihil hujus rei factum esse novimus. Peccarunt itaque, ex Ven. *Abbat*is
 sententia, Israelitæ, qui has reliquias ob singulare, & plane divinum mi-
 raculum cultu non sunt prosecuti religioso. Gratam nobis fecerit rem, si
 hunc Elisæi cultum ob hoc miraculum demonstrarit. Sin vero minus hoc,
 quod urgeo, edocuerit, vis omnis, ex hoc dicto extorta, expirat. Et quid
 multis. Subdola sunt pleraque hæc Pontificiorum miracula, quæ reliquiis
 affinguntur, imo tam aperte falsa sunt & lepida, ut ipsorum fraudes, quibus
 superstitiosos homines decipiunt, vel manibus palpari possint.

§. VIII. Apponit Vener. *Mabius* quædam ex N. T. dicta, ut reli-
 quiarum confirmet cultum. Offendes hæc effata Matth. IX. 21. XIV. 36.
 Act. V. 15. & cap. XIX. 12. De fimbriis vestis Jesu legimus, ipsarum tactu
 hæmorrhousam convaluisse mulierem. Quidni, regerit Ven. *Abbas*, sanen-
 tur ægroti tactu vestis Mariæ, & reliquiarum? Nemo nostrum tam rudis
 est, qui nesciat, hanc vim Christum fimbriis vestimenti, pro sua omni-
 scientia, qua intimos fidelium recessus perscrutatur, eo demum, quo
 has fimbrias tetigit, communicasse momento, & fide, qua in Chri-
 stum ferebatur, ægotam feliciter sanasse. Sensit enim Christus ali-
 quam virtutem, non de fimbriis, sed sua divina potentia emanare.
 Tantum omnino abest, ut hæmorrhousam superstitionis, qualis in Ro-
 mana

mana Ecclesia obvia est, accusemus, ut potius insigne fidei documentum illam edidisse afferamus, quod egregie demonstravit Cel Henric Scharbau Lubecensi Ecclesiastes, Criticus haud incelebris. q) Summo cum effectu Jesu vivi vestimenta attigit misella illa muliercula, sed reliquias vestium Jesu jam emortui miracula fecisse, nullibi legimus. Si talem communicare voluisset Jesus reliquiis suis virtutem, ut ægrotis, & quovis calamitatum genere conflictantibus essent solatio, auxilioque, non dixisset: *Venite ad me omnes laborantes & onusti, & ego recreabo vos.* Matth. XI. 28. Dicendum ipsi fuisset: Venite ad amictus mei reliquias, illæ vos recreabunt. Apostolos Jesu, quibus dona ad confirmandam Jesu doctrinam miraculosa erant promissa, Marc. XVI. 17. 18. umbra faciei, & contactu vestium morbos depulisse, satis constat; sed frustra his Vener. Mabius innititur dictis. Verum est; ægrotos umbra Petri collustratos, & semicinctis Pauli multos, qui adversa laborabant valetudine, esse sanitati reditos. Falluntur autem, qui umbræ Petri, & sudariis Pauli hunc attribuunt effectum. Virtus divina hos ægrotos sanavit per efficaciam r) & vim; Petri umbra, & collaria, veluti per *symbolum*; s) Fides autem horum misellorum, per instrumentum internum ceu causam aliquam *instrumentalem*; t) In quam sententiam prorsus descendit B. Jo. Gerbardus, qui asserit: *Fimbria non sanavit ενεργητικως, sed συμβολικως. Symbolum autem miraculosa sanationis externum non debet religioso honore coli, alias Israelitæ virgæ Moysi, & Eliseus pallio Eliæ religiosum honoris cultum detulissent.* u) Quod & admittit Lorinus, qui de miraculis per umbram Petri editis ita sentit: *Umbra, inquit, Petri non per se operabatur, cum sit privatio, sed præsentia Petri, propter quam curabantur infirmitates, sive ipse esset causa moralis tantum, sive etiam physica instrumentalis.* x)

N n n 3

§. IX.

q) vid. ej. *Observ. Sacr. Part. II. Observ. IX. p. m. 339. seq.*

r) ενεργητικως.

s) συμβολικως.

t) οργανικως.

u) vid. ej. *Confess. Cathol. Lib. II. Part. II. Art. X. Cap. III. p. 1093.*x) vid. Lorini *Commentar. ad h. l. p. 175.*

6. IX. Nullum proinde nobis est dubium, quin ex rei veritate de hac Petri umbra judicet Cel. Philipp. a Limborchius: *Hæc, inquit, sanandi vis umbræ non intererat, umbra enim revera nihil est, quam lucis tantum privatio, deficiente enim luce, aut remoto corpore, quod luci obstat, umbra evanescit: non itaque illi virtus quadam, aut facultas operans, sanitatem in aliis efficiens, inhaerere potest. Sed perinde sicut Deus olim ad contactum ossium Elisæi mortuum excitavit, & cap. XIX. 12. ad contactum sudariorum Pauli quoscunque curavit morbos; ita etiam umbra Petri aliquos obumbrans, virtutem suam divinam adesse Deus voluit, ut sanarentur: ut per insolita ista miracula Petro, reliquisque Apostolis Evangelii annuntiatoribus, auctoritatem conciliaret, veritatemque doctrinæ ab ipsis prædicatæ obfirmaret.* y) Moneo præterea, nullibi his Apostolorum reliquiis aliquam vim & potestatem promissam esse a Servatore, qui Apostolos vivos his donis miraculosis adornandos fidem dederat. Moveo porro scrupulum, reliquias Apostolorum, sine dubio in primitiva ecclesia fuisse superstites, nec tamen ullum existere vestigium, Episcopos ecclesiæ illis ad depellendos morbos, & facienda quædam miracula unquam fuisse usos. Nec legimus, Petrum, Paulum, & alios Sanctos propter hæc miracula in primitiva ecclesia fuisse adoratos, quod Vener. Abbati erit demonstrandum.

y) vid. ej. *Commentar. ad h. l. p. m. 62. seq. Edit. Amstelæd.*

EXERCITATIO XIII.

IN QVA

AFFIRMATVR, SANCTORVM,
EORVMQVE RELIQVIARVM ET IMA-
GINVM CVLTVM DEDVCERE
AD SVPERSTITIONEM.

AD CAP. XXIV. p. 313.

§. I.

Cultum Sanctorum devios reddere homines a veritate ad supersti-
tionem, prorsus renuit Vener. *Abbas*, labem superstitionis his
rationibus abluens: „ Quodsi scholæ more presse distincte-
„ que respondere nos jubent, negandum præcise est, per ad-
„ hibitum Sanctis cultum viam sterni ad superstitionem. Etenim si
„ quis error, aut malus dolus irrepsit, is vel casu irrepsit, vel homi-
„ num, non cultus ipsius vitio. Ecclesia vero merito cultum approbans,
„ servansque, errores, & dolos evellere studet; novit enim, non esse a
„ ritibus quibusque, quos inficere superstitio possit, aut improbitas aliqua,
„ abstinendum, sed potius adhibendam esse cautionem, ne quid impru-
„ dentibus fortasse noceat: utilesque ac probas consuetudines, quæ apud
„ Pontificios magno numero sunt, ab inutilibus & illaudabilibus dili-
„ genter secernendas. “ a) Nostrum Viro venerabili subministramus
calculum; optime cogitata successu temporis, & pravo hominum ingenio
deformari, & in pejus mutari. Ecquis nostrum hac de re dubitare vel-
let, quum rerum adsint testimonia, omni exceptione majora. Id pluri-
mis accidit Philosophorum doctoribus, ut ipsorum doctrinis a male mo-
ratis, aut plane obtusis discipulis, falsæ admiscerentur conclusiones, vel
prorsus aliena affingerentur principia.

§. II.

a) vid. pag. 913.

§. II. Sæpius accidit, ut casu & superstitioso hominum ingenio res in se pia, bona & laudabilis in vitium deviet. Quod de superstitione in rem optimam, vitio hominum quandoque irrepente, Vener. Abbas dixit, id statim cultu Jeremiæ ab Ægyptiis instituto probare attendit. » Ægyptii, inquit, ob acceptum ab illo beneficium summum ei honorem habuerunt. Cum enim aspides, & aquatiles bestię, quas Ægyptii Nephod, Græci crocodillos vocant, exitium illis inferrent, orante Jeremia Propheta, tam aspidum in terra furor, & rabies, quam in fluvio belluarum insidię compressę sunt. Unde ad hoc usque tempus fideles, qui illic sunt, omnes orare in eodem loco solent, sumtoque pulvere morsibus aspidum incedunt, & crocodillos fugant. Id ipsum tradit Isidorus hæc de Jeremia elocutus. Insigni eum veneratione, » amplissimoque honore iidem Ægyptii colunt, sepulcrumque ejus insigni cultu hætenus venerantur. « b) Sed hanc Ægyptiorum superstitionem a pio & sobrio Sanctorum in Romana ecclesia cultu longius abesse certissime credit, hac commentatione Ægyptiorum institutum in colendis Jeremiæ exuviis reprehendens, & Romanensium reliquiarum cultum defendens. » Iis, inquit, temporibus, & in iis regionibus, id evenit, a quibus idololatria & summa in eam inclinatio non exulabant. At ubinam id metuere nunc Catholici possunt, apud quos jam pridem in abominatione » & contemptu sunt, quęcunque ad idololatriam deducere olim incautos homines poterant. « c) Mirum in modum hæc Ægyptiorum veneratione in Jeremiæ ossa ab Isidoro, Epiphanio & Hieronymo extollitur, & inde Romanensium de colendis Sanctorum reliquiis opinio valde augetur. Silentio haud prætereo, quæ Ven. Jacobus Salianus ad hoc affert argumentum, quo cultus ipse aliqua ratione illustratur. Refert, inquit, Epiphanius, Ægyptios sepulcrum Jeremiæ magna religione coluisse, ubi pluribus inquit, officiis se ab illo adjuvari cognoverunt, Aspides enim, & undarum belua, quas Nephod, sive, ut habet Dorotheus in Synopsi, Menephod appellant Ægyptii, Græci vero τῆς κροκοδείλης, eos interimentes postulationis Jeremiæ beneficio ex illis finibus sunt profligati, nec tam aspidum furor, quam ex flumine ratione pari bestiarum insidia. Quique vel hodie adhuc fideles

b) vid. p. 313. & 314.

c) vid. p. 314. & 315.

comperiuntur, eodem in loco supplicare consueverunt, & sumto pulvere mor-
sibus aspidum medentur; fera, quoque aquarum inde aufugerunt. Vel po-
tius, ut habet Dorothæus. Multi ex illis ipsas etiam bestias in adversas
aquas fugant. Addit etiam de Prophetæ reliquiis Alexandriam. Nos vero,
inquit, ex posteris Antigoni & Ptolomæi, viris jam grandævis audivimus,
quod Alexander rex Macedonum, cum ad eum Prophetæ locum venisset,
mysteriaque illius cognovisset, reliquias illius in Alexandriam transtulerit,
& cum gloria circumquaque ornatas collocarit, atque ita genus aspidum
ab ea terra, & ipso quoque flumine similiter prohibitum sit, & serpentes hoc
pacto rejecti, quos Argolaos, hoc est, lacertas vocant. Cujus transla-
tionis meminit Joannes Moscus in prato spirit. c. 27. & locum iis reliquiis
nobilitatum, vocat magnum Tetraphilum: meminit & Abulensis qv. 91. in
cap. II. Matth. & in fi. 4. Regum. Sic ille princeps solo naturæ lumine
agnovit Sanctorum reliquias præsidio esse atque auxilio invocantibus, &
vicissim cultu ac veneratione dignas. d) Saliani commemorationem, iis-
dem fere documentis confirmant, & Cel. Richardus Simon, e) & Vener.
Augustinus Calmetus. f) Quibus quidem non prorsus calculum denegat
Cel. Pridosius Anglus; attamen non sine causa de veritate rerum quas Ter-
tullianus, Epiphanius, Hieronymus, & Zonaras ex incertis documentis
de Jeremiæ fati & factis tradiderunt, aliquantisper dubitat, & multa,
quæ narrantur, pro incertis conjecturis habet. g) Quæ Venerabilis Pri-
dosii sententia facile meum acquirit assensum, præsertim, quum sagaciores
viri hæc figmenta suboleant, & nugis Judæorum non sine firmamento
adscribant. Prodeat infucatus Romanæ Ecclesiæ testis, rever. Pater Sci-
pio Sgambatus Neapolitanus in arenam, & nostras dirimat lites. Non a
vero aberrat hic reverendus Pater, qui has de Jeremia historias Judæo-
rum fabulis annumerat. Postquam varia ficta, aut saltem dubia Jeremiæ fa-
cta enarravit, hoc limato concludit judicio: *Hæc, aliæque Epiphanius ex
illo libro apocrypho Jeremiæ, quem, uti viventem persecuti sunt Hebræi,*
O o o tan-

d) vid. ej. *Annal. Ecclesiastic. Veter. Test. Tom. IV. p. 443. Edit. Paris.*

e) vid. *le Grand Dictionnaire de la Bible Tom. I. p. 621. Edit. à Lyon.*

f) vid. ej. *Dictionnaire Historique Tom. I. second. p. 682. Edit. Genev.*

g) vid. *Histoire des Juifs Tom. I. Part. I. Liv. II. p. 154. à Amsterd. 1722.*

tandemque apud Taphnes in Ægypto lapidibus obrutum peremerunt; ita postea fabulosis ornarunt laudibus. h)

§. III. De cultu igitur Jeremiæ reliquiis in Ægypto adhibito jam non disceptabimus, causam autem venerationis dubiam admodum & incertam esse statuimus. Liberasse pereximium hunc vatem Ægyptios ab aspidibus, crocodillis, & serpentibus, nullo firmo asseritur testimonio. Opinio hujus illustris Prophetæ facile Ægyptiis venerationem aliquam incutere poterat, ut virum, cujus oracula in populo Israelitico, quin & Ægyptio adimpleta videbant, regio sepulcro donarent, & ejus reliquias pietatis prosequerentur cultu.

§. IV. Mittimus jam Jeremiæ venerationem, & de eo potissimum disputamus; num cultus reliquiarum in Romana ecclesia omni careat superstitione, quod constanter Vener. Abbas affirmat. Ipsi persuasum est: Romanam ecclesiam omnem superstitionem, seu, ut ipse dicit, idololatriam exterminasse. Ejecit, quod planum est, gentilium superstitionem & idololatriam Romanensium cœtus, & puriori cultui est addictus. Id tamen non dixerim, reliquiarum cultum ab omni superstitionis macula esse liberum. Nam exiguum aut plane nullum est discrimen hujus obsequii Romanos inter & Ægyptios, si *originem, finem & rationem* reliquias colendi consideraveris. Confitetur Vener. Abbas, Jeremiæ cultum ab Ægyptiis esse institutum, ob acceptum a sacro vate beneficium; concedit esse præstitum, ut gratæ mentis signum declararent, & hujus pientissimi viri sibi acquirerent auxilium. Non renuit, adhibitam esse talem colendi rationem, quæ divinos imitaretur honores, quod superstitioso Ægyptiorum populo facile condonat. Queritur nunc, quibus causis Romanenses ad colenda Sanctorum cadavera impellantur? Facile respondeo: id fieri propter eximiam Sanctorum dignitatem præstantiamque; ob beneficiorum & miraculorum in ipsis documentum; ob auxilium præsidiumque, quod ab ipsis speratur, & expectatur. *Si enim Deus Sanctos in terra degentes suis beneficiis exornavit, ipsi ob gloriam, qua nunc gaudent, eadem solatia aliis largiri poterunt.* Non comminiscor hæc, aut Romanensibus frivole imputo, sed verbis Vener. Abbatis presse infisto, qui his coloribus

h) vid. ej. Archivor. Vet. Test. Lib. II. Tit. XLVII. Jerem. p. 360. Edit. Neapolit.

loribus Sanctorum cultum palliat, & omnem, quantum in ipso situm est, superstitionem removet. Faciamus itaque periculum, ut intelligamus, quid Ægyptiorum superstitio in Jeremiæ veneratione a Romanensium persuasione de Sanctorum cultu differat? Sincera cum Venerab. *Abbate* agam fide. Qua in parte errarint Ægyptii, *Josephum & Jeremiam* summa afficientes pietate non video? Si enim St. *Nicolaus*, St. *Phocas*, & alii Sancti, ut supra ex auctore i) probavimus, in hoc rerum discrimine sunt invocandi, Ægyptii quoque suos patriæ patres, *Josephum & Jeremiam* invocare, & colere potuerunt, & debuerunt: quia Deus, ut cum Ven. *Trombellio* loquar, Jeremiæ auxilium in extirpandis crocodillis, & Josephi præsidium in rei frumentariæ inopia, eminere voluit. Quo jure Romanenses suos Sanctos in his calamitatibus implorant, eadem Ægyptii facultate, auctoritateque Jeremiæ sacrum deferre potuerunt cultum. At veneratio, reget forsitán Vener. *Abbas*, multum differt. Nego. Si discrimen aliquod statuendum est, illud in hoc ponendum dixerim momento, quod vitium Ægyptiorum & Pontificiorum haud levi ignorantiae gradu differat. Ægyptii certe sunt *αναπολογητοι* Rom. I. v. 20. quia saniora principia e commercio Judæorum & Jeremiæ haurire poterant; Pontificii vero, qui sanam Jesu doctrinam jactitant, nullam habent excusationem, sed duplici poena digni censentur. Luc. XII. 47. Ægyptii extrema imbuti superstitione, Jeremiam esse hominem, sed singulari gratia a Deo donatum, optime noverunt, & ipsum lapidibus ab ingratissimis Israelitis ad necem obrutum, vel his suis oculis viderunt, vel a testibus ocularibus audiverunt. Non igitur, ut Deum, sed tanquam virum apud summum Numen gratia multum valentem sunt venerati: quippe qui, si credere fas est, ab hoc vate a maximo vindicati erant malo. Si igitur tale pietatis officium Sanctis, ob miracula & beneficia est statuendum, facilem habent Ægyptii, facillimamque Romanenses suæ superstitionis excusationem. Ne tanti quidem Romanensium cultus Sanctorum, ab Ægyptiorum cultu, Jeremiæ reliquiis adhibito, differt!

§. V. Objectamento, quod forte afferet Vener. *Abbas*, crimen in cultu ipso esse ponendum, sic occurro. Eadem est apud Ægyptios, ac apud Romanenses cultus ratio. Superstitiosos Ægypti inquilinos in
O o o 2 colen-

i) vid. pag. 316.

colendis Jeremiæ reliquiis partim excusat, his verbis: „At ubinam ab his
 „ edocemur, divinos honores fuisse ab Ægyptiis Jeremiæ, ejusque cada-
 „ veri adhibitos? neque enim, quod magna cum religione Ægyptii ve-
 „ nerarentur, conjicere poteris, divino cultu Jeremiam fuisse honora-
 „ tum. “ k) Partim, si peccarint, id ipsorum adscribit ingenio ad ido-
 „ latriam præclivi: „At age, si vis, divinos honores detulerint Ægyptii Je-
 „ remiæ. Quid mirum id est in populo, qui tam facile creaturas quas-
 „ libet divino cultu prosequeretur. “ l) Libere nunc cum ipso disce-
 pto. Investiget nunc mecum accuratius cultum Sanctis adhibendum, &
 cordate edisserat, quale discrimen sit constituendum? Ægyptii de Jeremia
 sperarunt, eum tantæ apud Deum esse auctoritatis, ut, quicquid vellet,
 agere posset, divino adjutus auxilio. Nonne Romanenses eadem, de
 Sanctulis suis, lactantur spe, & iisdem precibus, votis, & aliis studiis ad
 cultum religiosum pertinentibus illis præstant venerationem? Nonne nor-
 mam, quæ in cultu divino observanda est, derelinquunt, & plus quam
 rei natura fert, attribuunt Sanctis? Non admiratur Ven. Trombellius hanc
 superstitionem in populo, qui quaslibet creaturas divino prosecutus est
 cultu. Quidsi vero ego, stupore commotus, dicerem: me maxima cum
 admiratione vidisse Romanenses res creatas, Sanctorum reliquias, vestium
 centunculos, & alios Sanctulorum tribones pio cultu afficere, eosdem
 osculari, coram iis procidere & sua ad hæc sordida, & annis fere exusta
 assumenta effundere desideria. Lege quæso bone Abbas Breviarium Ro-
 manum de St. Cruce; tecum hæc verba reputa; quin & tecum habita, &
 noris, quam curta in cultu religioso Romanensibus sit supellex. Relege
 hæc aurea verba:

O crux, ave, spes unica,

Hoc passionis tempore

Auge piis justitiam

Reisque dona veniam.

§. VI. Si igitur Ægyptiorum mores reprehendis, quos ego ipse su-
 perstitionis acuso, merito & hanc crucis & omnium reliquiarum venera-
 tionem

k) vid. p. 314.

l) vid. p. 314.

tionem relegare debes; est enim lignum, in quo nullum salutis nostræ meritum est quærendum. Utinam nunc adesset æquus disceptationis nostræ censor, qui Palæmoniis rem exploraret oculis, & dubiam prorsus decideret sententiam! O si libero ab omnibus præoccupatis persuasionibus animo iudicium ferret, quid de his Romanæ Ecclesiæ lenociniis sit statuendum! Id nunc in fine dissertationis discutiendum indagandumque est; num huic Sanctorum cultui adhæreat crimen?

§. VII. Palmarium hoc disceptationis inter nos argumentum ultimas Exercitationum nostrarum occupet partes. Cultus Sanctorum, quantum in pia defunctorum memoria, virtutum imitatione, & Dei laude, consistit, ut jam supra ex nostra Augustana Confessione m) solide probavimus, omnis vitii est expers. Si vero ex Romanensium usu Sanctorum cultum contempleris, a vero multum aberrat tramite, & superstitionis plenus est. Sanctorum cultus plus quam humanam, & certe divinam ingenerat mortalibus de Sanctis opinionem; qui modo mediatores, modo rerum humanarum & orbis præsides, modo Dei amici & administri intimi, modo potentes, & pollentes virtute, & auxilio intercessores, modo denique opitulatores appellantur & invocantur longe benignissimi. Promovet hic Sanctorum cultus, qui in Romana est ecclesia, superstitionem, dum in horum Sanctorum nomine sacrificia offeruntur, & ipsorum invocatio & adoratio inculcantur. Auget hæc ratio vanam hominum persuasionem, dum ipsorum invocationi & deprecationi multum sane tribuitur, quasi homines his internunciis & deprecatoribus apud Deum indigerent. Titillat hic cultus superstitiosa hominum ingenia, dum reliquæ coluntur, & ipsis, ut supra monuimus, mira vis attribuitur, adeo quidem, ut auxilia ab iis sint expectanda longe saluberrima. Excitat idem ille Sanctorum cultus proclives ad errorem animos, dum miseri homunciones ad has reliquias, & Sanctorum imagines remittuntur, ut coram iis suas, quæ animum perturbant, effundant sollicitudines, in terram se projiciant, & opem ab iis certissime expectent. Tenebris suffundit hæc cultus ratio homines, qui in his Sanctis omnem ponunt spem solatiumque, & votiva præstant donaria, vel potius aureos quandoque pollicentur montes. Hæc tam manifeste ad superstitionem homines abripiunt, ut vel prudentiores genti-

O o o 3

les

m) vid. *Apolog. August. Confess. de cultu Sanctorum.*

les harum rerum usum pro superstitionis illectamento habuerint. Satis concinne & acute de imaginum cultu disputat magnus ille *Plato*. Putat, illum esse inanem & superstitiosum; quia simulacra sive colantur, sive despiciantur, nos apud superos nihil juvare possint. *Plato* mentem suam ita exponit. *Quapropter, inquit, existimandum est, ut paulo ante diximus, nullum apud Deum magis honorandum simulacrum habere nos posse, quam patres, & avos senio confectos, matresque similiter. Quibus honoratis Deus gaudet, alioquin eos minime exaudiret. Mirabilius enim parentum simulacrum nobis, quam inanimas quaque imagines videri debet. Nam quæ animam habent, quando coluntur a nobis, pro nobis orant, faventque quotidie. Quando despiciuntur, contra. Quæ vero anima carent, neutrum horum faciunt. n)*

§. VIII. Satis sobrie & apposite cultum imaginum religiosum destruit *Plato*, & simulacra non majoris pretii, quam alias res æstimat inanimatas. Summa argumentorum, quæ adhibet, huc redit. Si imagines sunt res inanimatæ, nullam habent divinitatem & potestatem: Si nullam animam & divinitatem, nihil interest, an colantur vel despiciantur. Nullum enim ab iis nobis, si simulacra colimus, sperandum est præmium, & nulla, si ea pendimus flocci, metuenda est pœna. Utrumque vero nobis a parentibus, qui vivunt, est expectandum. In pudorem Romanensium hæc a gentili Philosopho dicta esse, nullus dubito, quum ejus concludendi ratio tam sana, accurata & plana sit, ut credulos imaginum cultores erubescere oporteat. Superstitiosum enim est aliquid colere, quod sensibus caret, & omnis rei & opis est nescium. Si quis Mariæ, & alius Sancti veneratur imaginem, superstitionem non effugit, quia colit rem inanimam & sua conditione longe inferiorem. Ecquis nunc, rebus ex utroque latere consideratis, putaverit, cultum Sanctorum, eorumque reliquiarum & imaginum omni carere superstitionis vitio? Bene quidem in concilio Mediolanensi IV. Episcopis hæc provincia tradita est, ut omnis evelleretur & subverteretur superstitio; sed ex eo, quo hæc lex lata est, tempore plus aucta, quam imminuta est inanis de Sanctis persuasio. Concilium, quod adduximus Mediolanense, de superstitionibus tollendis hæc optime pronuntiavit. *Quantum in religione stabilienda atque augenda*

n) vid. *Platon. Oper. de legibus Lib. XI. p. m. 975.*

da laboris ponendum est, tantum in superstitione ex hominum mentibus evellenda, curæ ac diligentia est impendendum. Quare parochi diligenter ei rei invigilent: ut si quod superstitionum genus in suæ parochiæ hominibus animadvertant, id semper ante proximam synodum, tempore, quod episcopus præstituerit, ad illum in scriptis deferant, ut ei malo occurrere opportune possit. o) Quam egregie huic superstitioni occurratis, tot novorum Sanctorum consecrationes, tot efficta sanctorum imaginum miracula, tot insolentia reliquiarum ex catacombis erutarum nomina, tot denique inusitata in re sacra molimina satis declarant. Tunc demum suo bene fungentur munere Romanæ ecclesiæ præsules, omnem si peccandi, & in vitium prolabendi causam, & proximam, & remotam, e medio sustulerint. Si enim totus, quantus, quantus est, & quam longe lateque patet, evertitur Sanctorum cultus, & ut in nostra conspicitur ecclesia, circumciditur & emendatur, omnis omnino evanescet superstitio. Eas sibi agendas esse pro rostris publicis partes, firmiter statuunt nostræ Ecclesiæ ministri, ut selectioris puriorisque cultus affeclas de vero & licito Sanctorum erudiant cultu, eosque non ad Sanctorum imagines & reliquias, neque ad deprecationes Sanctorum, sed ad solum Deum, Jesumque salutis nostræ auctorem remittant. Nullæ ab ipsis fabulæ, de fictis Sanctorum miraculis, enarrantur: nullæ deviandi illecebræ proferuntur; nullæ imagines ad venerationem exponuntur; nullæ denique reliquiarum nundinationes instituuntur. Omnis proinde in nostra ecclesia hujus cultus supprimitur persuasio, & si forte inveniatur, funditus eradicatur superstitio. Multum omnino abest, ut reverendo *Petro Moretto*, qui ritus Romanæ Ecclesiæ bene ac sapienter institutos esse putat, suffragium addam, ut potius eos non ab omni superstitionis labe liberos esse constanter asseram. Contrariam nobis laudatus *Morettus* obtrudit sententiam, hæc scribens: *Vere non minus, quam sapienter pronunciabat olim nobilis auctor libri de divinis officiis Alcuino tributi agens de Quadragesima, Quinquagesima, & Septuagesima: Nihil sine causa in Ecclesiasticis consuetudinibus a Doctoribus constitutum præcipuis: id est ab Apostolis, Romanis Pontificibus, & Episcopis. Siquidem tanta vel in minimis sacris ritibus, seu ecclesiasticis consuetudinibus proprietas, concordia, & majestas tanta se prodit Christiano, pioque animo meditantibus pulcherrimam divinorum officiorum, reliqua-*
rum.

o) vid. *Harduin. Concil. Tem. X. Art. IV. p. m. 814.*

rumque iis annexarum actionum economiam, ut suspicandi vix locus pateat, quidpiam in illis irrepsisse casu, seu sine certa per Majores nostros sanctissime excogitata ratione. p) Vereor, ut hanc, quam protendit, Romanæ Ecclesiæ institutis conciliet Rev. Morettus auctoritatem. Concessit mihi nuper admodum Vener. Trombellius, multa casu irrepere in optima Ecclesiæ instituta, quod tamen negat Morettus. Atprobandum erat, Apostolos, & primos Ecclesiæ Christianæ doctores reliquiarum cultum unquam demandasse. Primitiva, quod planum est, Ecclesia hujus vanæ & superstiosæ de reliquiarum veneratione, opinionis, & aliorum, quæ aguntur, crepundiorum minime rea fuit.

§. IX. Coronidem nunc his, quas ad Tom. I. spectare vidi, Exercitationibus impono, argumenta de reliquiis & imaginibus Sanctorum subsequen-
tibus reservaturus dissertationibus, quæ nobis in hos Romanæ ecclesiæ
abusus inquirendi suppeditabunt occasionem satis opportunam. Si forte B.
Lector quædam momenta suo ex judicio ulterius excutienda offende-
rit, id non meæ naturæ, sed instituti rationi tribuet. Si enim varia va-
rii generis, quæ in his Exercitationibus occurrunt, argumenta calamo
pertexere, & prolixè tractare voluissem, intra limites se non continuis-
set labor. Spondeo insuper recipioque, quædam momenta non tanti esse
ponderis, ut ea singulari ratione duxerim enucleanda esse. Circumcidi
proinde, & amputavi argumentorum multitudinem, ne, dum proli-
xus sum, res ubivis obvias afferrem. Volui potius illorum, qui soli-
diora & jucundiora lectionis exposcunt argumenta, satietati mederi, quam
diffuso & spisso opere ipsis creare fastidium.

p) vid. ej. *Lucubrationes de Presbyterio. in Prolog. Sect. I. §. I. p. 1. Edit. Rom.*
1741.

INDEX DICTORVM S. SCRIPTVRÆ VIN- DICATORVM ET EXPLICATORVM.

Gen. XVIII, 2.	51	Matth. IV, 10	933
XIX.	52	Matth. XVI, 18	259
XXII.	198	XXV, 34. 37	291
Exod. XX, 5	3. 4	Luc. I, 28	24
Deut. V, 9	ibid.	XX, 36	213 sq.
X. 20	339	Joh. XVI, 23	277
XVII, 23	342 sqq.	Actor. II, 31	441
XXXIV, 6	442	X, 25. 26	6. 7
Num. XIII, 23	353	1 Cor. VIII, 4	388
Josua V, 13 sq.	319 sq.	XIII, 36	441
Jobi XIV, 21	297 sqq.	Eph II, 8 9	290
XXX, 23	460	Coloss. II, 18	349 sqq. 376
XXX, 26	346	1 Tim. I, 17	339
Psalms. CXIX, 5	53	2 Petr. I, 15	216 sq.
CXXXII, 11	45	Joh. I, 16	291
Jes. XLV, 23	417	Hebr. II, 5	379 sqq.
LXIII, 16	305 sqq.	Apoc. III, 21	394
Jerem. XV, 1	198	IV, 10	41
Zach. I, 12	206	IV, 11	292
Habac. II, 4	291	V, 8	219
Tobiz XII, 12	209	VI, 10	222
Ecclesiastici XII, 5	459	VII, 11	272
XXX, 4	299 sq.	VIII, 3. 4	221
2 Maccab. XV, 13 -15	203 - 205		

INDEX RERVM.

A.		Adoratio, tres secundum Bellarmi-
<i>Abraxas</i> , quid denotet 75. 76. 430		num complectitur actus 2. quo-
<i>Adorare</i> , quid hæc vox significet		modo illam Pontificii explicent 5.
51 sqq. 189		vindicatur. ib. illustratur 6
		1 P P P
		<i>Ado-</i>

INDEX RERVM.

- Adoratio civilis* 50. in quo consistat 51. cui competat *ibid.*
Adoratio religiosa, significatus vocis 48 sqq. 122. Deo competit 51 ejus antiquitas & origo 129. in abusum degeneravit. *ibid.* quem quidem Carolus M. extirpare studuit, ad hunc usque autem diem non penitus eradicatus 130. *vid.* etiam cultus religiosus
Adorationis causa 2
Advocata & advocatus, harum vocum significatus falsus & verus 229 sqq. 232. cui hoc nomen competit 231
Aegyptii, primi idololatriæ instauratores 70. quales Deos venerati sint 344. 430. quomodo eorum mulieres pariant 418. quare cultum serpentis alati instituerint 430. eorum ritus sepeliendi, imprimis circa pie defunctos, & reges 457 sqq. sumtus profusi in extruendis monumentis 460. exponebant quoque defunctos iudicio vivorum 461. de honore, quem Jeremiæ exhibuerint, *vid.* Jeremias.
Æstimium *vid.* *Patrum &c.*
Alcoranus, quid de angelis credat 356
Alcuinus an auctor librorum Carolinorum 124. a Carolo M. valde diligitur 125
Alexander, martyr, inscriptio in suo tumulo 445
Alexandria 362
Ambrosii epistolæ de inventionē reliquiarum quare suspectæ 228
Amphibolus putatitius sanctus 185
Angelorum cultus *vid.* cultus angelorum.
Angelorum malorum cultus, qui hanc doctrinam foverint 355 sq.
Angelorum religio 350
Angelus, varix opiniones de eis 356. 376. 378
Angelus fæderis, cur inter myrtos constitutus 208
Angelus fæderis Josuæ obvius, juxta mentem Trombellii quis 319. ejus sententia refutatur 320. 327 quis verus sensus *ib.* 323. 328. sq. quo in loco & qua forma hic angelus apparuerit *ib.* sq. non est creatus 321. 324. mysterium hujus figuræ 322 vocatur *Jehovah* *ib.* 324. ei obediendum 323. qualis juxta Hug. Grotii aliorumque sententiam *ibid.* 324. esse Jesum demonstratur 324 sq. Calmeti sententia 330. quæ improbatur 331. quid per religionem angelorum intelligatur 350
Anima, quid Pythagoræ & ejus æteli 223 quomodo se post mortem habeat 301. 309. 311. *vid.* etiam Basilides.
Antonius St. ejus mors & sepultura 457
Apostoli, cum Patribus non comparandi 226. quare *ibid.*
Ariani, hostes Christi & sanctorum 90.

INDEX RERVM.

90. contrarium tamen Trombellius vult extorquere ibid.
Arius, quomodo suos Deos diviserit 91
Astra & sidera prima superstitionis & idololatriæ instrumenta 344
Assyrii, a quibus doctrinam de diis hauserint 70
Augustinus, quare dubius de intercessionem martyrum & sanctorum 244. quid de mediatore Christo docuerit 245. | quid Romanenses ei ob verba: *Christum esse mediatorem unum & verum*, affingant 245

B.

Babal, quid 390
Bardanes, Philippicus, synodum VI Constantinopolitanam cur aggressus sit 101. quare imperator saluatus, ib. a monacho ei imperium prædictum ib. pro hoc vaticinio monachum patriarcham constituit ib. cultui imaginum deditissimus 102. quid cum imagine Christi ante pugnam egerit ib. ejus crimen 104. damnatur a Papa 105. male audit ib. Felicem bene tractat & magnifice donat ib.
Basilides, quando vixerit, ubi virus suum disperferit, & quid de Deo & anima docuerit 74 - 76
Basilidiani an hostes sanctorum 74. unde nomen traxerint ib. eorum errores 75. 78. sub quo simula-

cro Christum coluerint 76.
 a Trombellio pro amicis sanctorum habiti 77. sed reprehenditur ib. sq. adorarunt solem 78. etiam serpentes coluerunt 79
Beati, rerum individuarum, quæ in terra geruntur, sunt nescii 301. 304 sq. 308. quod Trombellius falsa interpretatione S. Scripturæ annihilare audet 305. sed refutatur 306 sqq. qua ratione rerum humanarum conscios esse a Pontificiis dicantur 310. quorum sententia vero infirmatur. 311. sq. pro salute totius ecclesiæ, non autem pro peculiaribus personis, orare credimus 304. 309. 312 314
Benedictus St. historia reliquiarum suarum 270
Bonifacius St. miraculum de ejus basilica 456.
Beneficia per reliquias facta, vid. Miracula.

C.

Caulacau, vocis notio 75. 76
Calcei, eorum depositio cultus nota, 327. ad quas gentes postea hic ritus transierit, & quid per illum innuatur 328
Caini s. Cajani, a Trombellio amici sanctorum æstimantur. 80. unde orti ib. eorum religio ib. vitiosum vitæ genus ib. 81. Trombellius refutatur 82
Carolini libri vid. libri.
Carolus M. quare laudatur 122 sq.

INDEX RERVM.

- Alcuinum** magno habuit in pretio 125. amicus Hadriani 126. quid de Concilio Nicæno II. dixerit ib. ejus res gestæ in Italia & populi Rom. amor erga eum ib. religioni Christianæ addictissimus 127 quare Hadrianus tam frequentes literas ad eum scripserit ib. cultum sanctorum repudiavit ibid. abrogavit sacra sub arboribus 130. honoravit Claudium Taurinensem 141
Carlstadius quis fuerit & ejus crimen 170. non Lutheri sectator 171
Cathari vid. Waldenses.
Cedrenus fabulatur de Leone Isauro 107. 108
Cerei ejusdem usus 405. finis cereorum in funeribus prælatorum 407. Rom. ecclesia hunc usum adhuc observat 408 unde hic ritus promanaverit ib.
Centuriatores Magdeburgenses notantur 191
Cerintus, hostis Christi divinitatis infensissimus, quos foverit errores 361. inflatus 362. platonicus ib. ei initium angelorum cultus adscribitur 362
Chaulochau, quid sit 35
Chinenses, ritus eorum sepeliendi 461
Christiani primævi, quomodo olim dicti & quare 183. angelos non coluerunt 337. ne Dei imaginis, nedum sanctorum coluerunt picturas 94 sq. martyribus erexerunt sepulcra 450. quid iisdem exinde evenerit ibid.
Christophorus (sanctus) fabula de eo 182. quid hoc verbum proprie significet 182. 183. melius creditur nomen appellativum, & martyres eo esse salutatos ibid. illustratur simili verbo ib. 183. quid nos de hoc Christophoro sentiamus 183. sententia Mabillonii 184
Christus, non angelus creatus, quare princeps s. dux exercituum vocetur 321. est dux & dominus exercituum 323 sq. doctor angelorum 335. mediator unicus, & cur hæc doctrina ab Apostolis tantopere repetita 370. præstantior & excellentior angelis 371. 382. historia de revelatione sanguinis Christi 439 sq.
Claudius Taurinensis male quidem audit, sed tamen laudandus est 141. in honore habitus ib. ubi & quis fuerit ib. ejus adversarius ib. qui culpatur 143. Rom. Pontifici contrarius & quare ib. 142 sq. Arianismi & Nestorianismi accusatur 142 sq. defenditur 143
Clementis St. historia de ejus reliquiis 270. 439
Colere & adorare hor. verborum verus sensus 189. 194
Cœmeterium vid. sepulcra.
Cæna S. celebratio in primitiva ecclesia 239
Commentarii Origenis in Jobum sunt sup-

I N D E X R E R V M.

- supposititii 191. quis auctor creditur 192
- Communio Sanctorum*, cujus fideles sunt participes 255 sq. de qua Apostolus agat 257. quid nos sub hac voce intelligamus 258
- Concilia* quid de œcumenicis & recentioribus putandum 37
- Concilium Aurelianense*, quos damnaverit 150
- Concilium Constantiense* quid de quaestu reliquiarum ordinaverit 162
- Concilium Constantinopolitanum* quis approbaverit, quod cives male fecerunt, & in quo synodus Constantini Copronymi abrogata & cultus imaginum renovatus est 119 sq.
- Concilium Elibertanum*, quid de cultu imaginum decreverit 91. annus hujus concilii incertus ib. cur canonem XXXVI. Romanenses sinistre explicent & damnent 92. rationes eorum explicationis ib. refutantur ib. quid Cabassutius de hoc canone statuerit 93. Albaspinæi mens 94. arguitur 1sq.
- Concilium Francofurtanum*, 20. 794 habitum, Roman. illud, infirmare conantur 121. quare habitum 128. ejus tres potiores canones de imaginibus & sanctis, enumerantur ib.
- Concilium Gangrense* an cultui sanctorum faveat 86. adversatur Romanensium institutis 88
- Concilium Moguntinum* quid de cultu imaginum docuerit 281
- Concilium Nicænum II.* a Pontificiis laudatur 118 sq. an Romana ecclesia, illi inniti possit 121. Caroli M. judicium de illo 126. quid de Maria & sanctis hujus concilii Patres crediderint 429. adorationem imaginum violenter & fraudulenter stabiliverunt 401
- Concilium Senonense*, quos damnaverit 152
- Concilium Tridentinum*, sub quo imperatore habitum 122. quomodo vocabulum *adoratio* explicet ib. quid hujus concilii Patres de cultu imaginum decreverint 139. 280. 409
- Confucius*, quis & quomodo a Chinesibus colatur 178
- Consecratio Sanctorum* vid. Sanctorum consecratio.
- Constantinus Copronymus*, cujus filius fuerit 111 sq. Trombellius emendatur ibid. hostis sanctorum & monachorum, 112 113. comparatur cum Hannibale 112. intercessionem Mariæ ludibrio habuit 113. omni tamen illam non privavit honore ib. quid de Christo juxta Anastasium crediderit 114. cujus sententia infirmatur ib. cur Christi imagines removerit ib. an imperator ideo Christi divinitatem negaverit ib. sq. cives a cultu imaginum juramento coegit 115. ejus mors fabulosa ib. crimen ejus unde profluxerit, de quo tamen absolvitur ib.

INDEX RERUM.

Constantinus Papa cur concilium Ro-
mæ instituerit 105
Corpus hominis quid, ejusque digni-
tas 443 sq.
Cryptocalvinistæ sunt iconoclastæ 171
Cultus angelorum, origo 355. 356. 357.
358. 360. 361. 369 379. quis auctor
a Bellarmino & Trombellio vendi-
tetur 332. illum ex verbis Augustini
extorquere Trombellius falso an-
nititur 333. contrarium a Petavio
exhibetur 334. quid per hunc in-
telligendum 351. an ex Theologia
Judæorum probandus 352. destitu-
tus divino præcepto 370. silet de
eo S. Scriptura 371. an symbola
sub quibus Deus in V. T. cole-
batur, cultum hodiernum Roma-
nensium defendant 369. est inju-
rius in officium Christi mediato-
rium ib. lædit excellentiam Chri-
sti 372. qualem errorem conci-
piat 371. angeli ejus sunt exper-
tes ib. quomodo ad Judæos trans-
ierit 356 sq. 363. quando cum
aliis idololatricis figmentis ad Pon-
tificios dimanaverit 359. an Pauli
verba ad Coloss. II, 18. aliquid
adhuc tribuant 368 sq. quosnam
angelos Colossenses & Laodicenses
coluerint 375. Trombellius &
Spondanus putant malos ib. eorum
rationes destruuntur 376. Theodo-
retus credit bonos ib. quem Spon-
danus, qui reprehenditur, repre-
hendit 377. angelian colendi 383

385. Petavii sententia 384. sub-
terfugium de latria & dulia est nul-
lum 385. ex Lactantio probatur,
quod vero Nourrius invertere al-
laborat 385. Apostoli Pauli do-
ctrina de cultu angelorum 393
Cultus civilis definitio nostra 2. Pon-
tificiorum 1. divisio 22
Cultus fictitius, divisio juxta Trom-
bellium 38. qui se ipse refutat 40
& refutatur 41. etiam ex S. Scri-
ptura 43
Cultus imaginum, an imagines præ-
stantiam divinam habeant ut arca
fœderis 398. ab iis auxilium spe-
randum nullum ib. quare in tem-
plis adhibitæ 401. hunc cultum e
sacris esse expellendum etiam non-
nulli episcopi optaverunt 399. est
christiano nomine indignus, &
hoc cultu ablato, quid corruat 382.
quare hic cultus a vero Dei cultu
seducat 400. procreat superstitio-
nem ib. divinum haud probari po-
test mandatum ib. ex quo Ponti-
ficii eum extorquere studeant 401.
argumenta contraria repelluntur
402 sq. vid. etiam imago, cultus
sanctorum ut & sanctorum &c.
Cultus intermedius 35. quomodo dif-
ferat a divino 36. refellitur ib. 38
Cultus Marianus, ejus vanitas 33.
origo & auctor 27. 28. 31. quare
hic cultus introductus 30. qui se
ei opposuerint ib. Basnagii judi-
cium 31. Schellstratenii sententia

INDEX RERUM.

32. primitivorum Christianorum mens 31. quid lucri ex hoc cultu hauriant Pontificii ib.

Cultus reliquiarum vid. reliquiae

Cultus religiosus, divisio 1. definitio 12. & quid ex hoc fluat 12. 13. 35. ejus actus externi an internis respondeant ib. Bellarmini divisio ib. refutatur 14. cui competat 2 5. 15. 22. 35. 50. quid huic cultui opponatur 16. quomodo a Romanensibus dispescatur 42. ex S. Scriptura refellitur 43. quid involvat 122. an angelus talem cultum affectaverit 328. 411. an malis angelis exhibeatur 352

Cultus Sanctorum, occasio & origo 235 236. stabilimentum 237. in quo consistat 477. est superstitiosus ib. nil juvat 478. quibus rationibus utatur, ad eum defendendum, Trombellius 425

Cultus siderum, ejus origo 348

Curtius (Marcus) quare se in paludem intromiserit 229

Cyprianus vindicatur ob sibi imputatam de intercessione sanctorum sententiam 234

Cyrillus, ejus sententia de sanctis 62

D.

Damasceus, ejus judicium de libro Epiphanii: de cultu Mariæ 32. refutatur 33

Decreta divina, eorum manifestatio quotuplex, anque vivis an mor-

tuis contingat 312. posse Deum angelis & beate defunctis concedere non dubitamus 313

Dæmon & genius unum idemque 356 quid de eis Mahummetani fabulentur 357. notio vocis 363. 367

Deitas, deitatis speculum quid 301

Deus, mente sola adorandus, 70 72. a gentibus plerisque per imagines cultus 95. cur imagines in cælo, terra & aqua vetuerit 344. an per simulacra & imagines coli velit 391. 396 non imaginum fabricaturam prohibuit 396. ejus imago in ecclesia græca nullibi reperitur 397

Deus ignotus, quis per hunc intelligendus 17. & quos per illum gentiles coluerint 18

Deus solus adorandus 339 sqq.

Defunctus. vid. ecclesia primitiva

Dii morborum 264. ab opposito probatur, quod putatitii Dii 265

Dii nautarum 264. quis Deus in horum locum eligendus 265

Diocletianus, martyrum cadavera terræ mandare vetuit 446

Dionysius Areopagita, vir sublestæ fidei 212 sq.

Donaria apud gentiles quare facta 285 duo genera ib. 287

Dormientes VII. cur sic dicti 445. Rom. ecclesiæ sententia de eis traditur ib.

Dulia, definitio 42. non sanctis præstanda etiam ex Augustino demonstratur 44. 45

Eccle-

INDEX RERVM.

E.

Ecclesia Anglicana in funeribus sacramento S. cœnæ utitur 240
Ecclesia Christiana ex Hebræis collecta quomodo vocata 256. quare 257
Ecclesia græca, quid de cultu imaginum, & quomodo de Romana dissentiat 396 sq.
Ecclesia Romana, superstitionosa 21. 264. quid Trombellius sub hac ecclesia intelligat 195. auctoritate lubrica nititur 196
Ecclesia particularis errare potest 196
Ecclesia primitiva non adoravit sanctos neque Mariam 93. 192. tribus primis seculis invocationis sanctorum expers 186. 191. probatur exemplo Smyrnenfium 187. & aliorum 193. quis contrarium probare audeat 190. quos ritus circa martyres & pie defunctos observaverit 235 sqq. finis horum rituum 237 sq. 341. 287. quomodo hi ritus in abusum abierint 241. quando & quare S. cœnam celebrarit 239 sq. hujus ecclesiæ Patres quare & a quo tempore sancti dicti 173
Ecclesia universa christiana s. vera an intercessionem sanctorum crediderit 196 sq. stat munita & errare non potest ib.
Edeffeni a Gnosticis angelorum cultum sunt mutuati 356
Elbis, quis 356

Eliseus, quid statuendum de miraculo cum suis ossibus & quare factum 467 sq.
Epiphani Panarium vindicatur 33. 34. insignis historia de Epiphanio in itinere ad Bethel, hostis imagin. 134
Eunomius quis fuerit & quos errores foverit 89. 96. hostis sanctorum cum suis affectis 90
Eustathiani reliquias non sunt deventerati neque defunctos coluerunt 87. quare 88
Eustathius a Trombellio defensus 81 de quo Eustathio sit sermo 82 Tillemontii sententia 83. nostra opinio 84. cui sectæ addictus ib. a concilio Gangrensi damnatus 81 85. venditatur tamen amicus sanctorum ib. quod improbat 89
Exercitus cæli quid subintelligendum 344
Exhumatio, pœna apud Hebræos 447

F.

Felix, Papa, quomodo a Philippico exceptus 105
Flacius, Manichæus 153
Freda & *Fredum* quid 103
Fructuosus, quis, & an ex precibus ejus intercessio sanctorum demonstranda 314

G.

Galla St. monialis 394
Galli, quo sua sacra peregerint 125
Genius & dæmon unum idemque 356
Genio

INDEX RERVM.

Seniorum & internunciorum auctor
& qui cum eo faciant 261 - 263
quid hoc figmentum probet 263.
Galei sententia ib. apud gentiles
an in pretio fuerint 267

Gentiles, superstitioni 175. quare
suorum putationum sanctorum re-
liquias conservarint 452 sq. in
suis templis, quales imagines erexe-
rint 395

Genuflexio s. adoratio, quid S. quo
modo a Patribus usurpetur 10. a
Patribus concilii Nicæni II. & Ta-
resio ib. a Patribus ecclesiæ recen-
tioris orientalis ib. sq.

Glyceria monumentum martyris un-
guento scaturiens 436

Gnostici, an cultus angelorum aucto-
res 355

Gregorius M. cultum imaginum re-
jecit 138 sq. quid postea de ha-
rum cultu docuerit 139

H.

Hadrianus I. quid de Jesus literis ad
Carolus M. judicandum 127

Hieronymus Pragensis, quare accusa-
tus 165. in vincula conjectus ib.
denique neque confessus neque
convictus ad rogam damnatus 166
ejus encomium ib

Hemoufion, quid 40 41

Hus (Jo) ejus de imaginibus, inter-
cessione sanctorum, Maria, S-
cæna &c. doctrina 160. a quo
bonus catholicus venditetur ib.
quod reprobat 161. Carlerius
Hussi inimicus 161. amicus Ni-

colaus Taborita ib. ejus nomen
quid significet ib. cujus doctri-
nam ulterius propagaverit ib. Si-
moniam & reliquiarum nundina-
tionem perstrinxit 162. quid apud
Patres concilii Constantiensis ef-
fecerit ib. ii Patres vituperan-
tur 164. Sylvii testimonium de
ejus doctrina 163. incendio cum
libris damnatus 166. libri ejus
adhuc sunt superstites 167. mo-
nita sua ad Bohemos e carcere ib.
ejus laudes 166

Hussita, a quo nomen acceperint 159
inimici sanctorum & imaginum ib.
161. 164

Hyperdulia, ejus defin. 42. ejus fun-
damenta eluduntur 46

I.

Iconoclastæ, hostes imaginum, reli-
quiarum & sanctorum 106

Idololatra, ejus definitio 378

Idololatria ejus causa & origo 16 344
348. effectus 17. modi 21. obex
ei ponitur 266

Idolum, quid 17 390. ejus cultus
apud gentiles ib. apud Judæos 18
idola apud Judæos extirpantur
369. ad quæ simulacra hæc vox
restringenda 387. quid hoc voca-
bulum significet 388 sq. 390. quid
Trombellius per idolum intelligat
387. quid ratione formæ & ma-
teriæ sit 390. Pontificiorum do-
ctrina de eo 391. quomodo ii-
dem imagines ab idolis secernant
ib. harum vocum discrimen 392

INDEX RERVM.

I.

<i>Jeremias</i>, Propheta, a quibus, quomodo & quare colatur 472 474. ejus reliquiae Alexandriam translatae sunt 473 in dubium vero vocatur ib. sq. comparatio Pontificiorum cum Aegyptiis de hujus reliquiis 475 sq. <i>Ignatius</i>, quid de eo judicandum 229 quae miracula ejus reliquiae patrarint 466 <i>Ilipbreda</i>, quis fuerit 103 <i>Imago</i>, ejus usus quomodo introductus 139. quis colatur 392. Lactantii judicium de cultu imaginum 395. confessio nostra de imaginibus 396. usum imaginum Deus prohibuit 397. vid. etiam cultus imaginum. <i>Imago Jesu</i>, historia de ejus nova crucifixione 73. remota 114. an Leo Armenus eam male tractaverit 131 sq. <i>Imago Jesu Edessena</i> in honore habitata 102. divinitus efformata venditur, quod negatur 102. 3. cur <i>αχαιο</i> <i>παιντος</i> vocetur 103. cur haec imago fictitia ib. Montefalconis sententia 104. quid Hus de ea senserit 160 <i>Imago S. Dominici e caelo delapsa</i> fingitur 103 <i>Imagines Sanctorum</i>, qua gaudeant potestate 283. an miracula procreare possint ib. exempla miraculorum ib. 284. quid donaria, imaginibus facta, indicent 285	<i>Intercessio pro mortuis non fundenda</i> 294 <i>Intercessio Mariae</i> v. Maria <i>Intercessio pro vivis</i> 294 <i>Internuncius</i> v. mediatores <i>Invocatio Sanctorum</i>, an ex Judaeorum doctoribus possit probari 353. contrarium demonstratur 354. v. etiam sanctor. invoc. <i>Joannis</i>, Baptistae, dextra quid praeficiat 270 <i>Jonas Aurelianus</i>, hostis Claudii Taurinensis 141 sq. 143 <i>Josephus</i>, quare ossa sua ex Aegypto in Canaan deportari mandaverit 463. ab Aegyptiis cultus fuit, quo vero nomine incertum ib. an mandatum de conservandis an sepeliendis ossibus dederit 464. an Israelitae has reliquias in suo itinere adorarint 465 <i>Josua</i>, quid per hoc nomen alias intelligatur 320. an Sanctos invocaverit 353 <i>Jovianus</i>, amicus Sanctorum 96 <i>Irenaeus</i>, an, quod Mariam advocatam dixerit, intercessionem ejus crediderit 230. quare eam ita nominaverit 231 sq. Dallzi sententia ib. hujus loci vera explicatio 232. de imaginibus quid scripserit 393 <i>Irene</i>, imperatrix, ejus facinora 117 ecclesiae Rom. faulrix & praesidium 118. 119 <i>Israelitae</i>, an Sanctorum intercessionem crediderint 305 sqq. Judaei,

INDEX RERVM.

Judei, hostes sanctorum & imaginum 69. 70. quomodo Deum coluerint 71. regum & cesarum imagines in templis abhorruerunt 72. a quibus nomina Michael, Raphael, Gabriel didicerint 356 sq. bonos angelos esse colendos; somniarunt 368. quos angelos statuerint 378. quid per antiquum & novum orbem intelligant 380
Judeorum patronus, quis 377. 382
Judicium sedis Rom. v. sedis Rom.
Julianus, hostis sanctorum & christiani nominis 61. & crucis 62
Juno, ejus varia nomina & cultus 345 sq.

L.

Latria ejus discrimen 3. definitio 42. qui sanctos latria colant 44. 45
Leo Armenus, quare concilium instituerit 131. quare monachos coeuerit 131. lenis tamen fuit ib. hostis vero imaginum ib. attamen Christi coluit imaginem 132 simulator aestimatur ib.
Leo IV imperator, ejus parentes 116 hostis initio imaginum mitis, deinde implacabilis, quare ib. quale vitium commiserit 117. figmentum de eo ib. ejus mors ib. uxoris suæ facinora 117 sq.
Leo Isaurus, iconomachus, 106. hostis imaginum, persecutor illarum, & fabula quare 107 sq. inter eum & Gregorium II. diffidia, & exinde motus in Italia 109 sq. cur ejus depositionem du-

Pinius neget 109. Pontificiorum auctoritatem debellare nititur 110 cui consentit Pagius ib. fata Leonis & Pontificis ex hoc dissidio orta ib. fulmen Papæ in Leonem ib. judicium nostrum 111
Libri apocryphi, quare canonicis inferiores 202
Libri canonici, eorum criterium 203
Libri Carolini, an cultui sanctorum faveant 122. quomodo verbum veneratio accipiant ib. quis eorum auctor 123-125. quid Pontificii de iis judicent 124. cur deliquerint 128
Libri Maccabæorum, qui eos canonicos fecerint 202. contrarium vero probatur 203
Longinus, cæcus, Christi sanguis ei visum reddidisse dicitur 441. fictitius Longinus deprædicatur & quare ib.
Luna quomodo alias appelletur 346
Lutherani sanctis non denegant venerationem 122. quibus modis usum imaginum concedant 139. Manichæismi accusati 152. quod repellitur & contrarium probatur 153. quid decultu sanctorum doceant 168. sqq. Cryptocalvinistæ cum Lutheranis non sunt conferendi 170. Christi professoribus nomen *sanctus* libenter concedunt 174. quid de sanctis doceant 189. quid de libris apocryphis credant 202. quomodo Bellarminus religionem Lutheranam

I N D E X R E R V M.

nam culpet 218. quid de communione sanctorum credant 255. sqq. *Lutherus*, non iconoclasta, sed modo superstitiosum improbavit cultum 168-170. quid de cruce Christi fenserit 170. male quoque Carlstadii temerarium ausum tulit ibid. quid de intercessionem sanctorum docuerit 253. cum Mahumete comparatur 63. vindicatur 68 M.

Mahumetani in delubris non patiuntur imagines 64. eorum preces & peregrinationes 65. 66. quid post immolationem agant 67. officium præsidis templi summi Meccani 68

Mahumetus, quid de Maria docuerit 63. hostis sanctorum & imaginum cultus 64. quare Turcæ ad ejus tumulum peregrinationes instituant 65. ejus tumulus 67

Manichæismus, qui hujus erroris accusati 150-152

Maria, quibus laudibus, honoribus & nominibus a Pontificiis insigniatur 23. 25. 26. 229. qui refutantur 24. ejus intercessio non valet 319. Crasseti sententia de ejus intercessione 24. quid Choiseulius & Bailletus de ejus cultu fenserint 25. est impedimentum unionis inter Protestantes & Pontificios 26. sententia vera de hoc cultu 27. est apud Christianos in magno honore 297. cur honoranda 39. 113. quomodo Christus

eam honoraverit 39. ejus intercessionem Constantinus Copronymus negat 113. in precibus audiendis & auxiliis ferendis nil præstare potest 114. historiola de ejus imagine 130. ejus falsitas ob oculos exemplis ponitur 394. episcopi de ea ib. sq. magis quam Christi colitur 393. ei Romæ templum exstructum 229. cum Eva comparatur 231. advocata dicitur 229. quare 233. an ritus circa martyres &c. in primitiva ecclesia ejus invocationem probent 236. quid Mahumet de ea docuerit 63

Martyres, vid. ecclesia primitiva.

Mediatorem inter redemptionis & intercessionis non est discrimen 25

Mediatores, an sancti recte ita dicantur 258 sq. qua ratione Trombellius, hoc titulo sanctos colendos, tradat 259. sed arguitur 260. origo ib. 261. 264. sana doctrina de mediatoribus 266. quid Scherlock judicet ibid. quomodo in Rom. ecclesia æstimentur 267. peregrinantur quoque 268-270

Michael angelus quis 326. ejus nomina ib. an cultum religiosum imperaverit 328.

Michael Balbus & *Theophilus* hostes imaginum 132. sq. eorum epistola ad Ludovicum interpolata 132. quomodo clandestinos imaginum cultores explorarint 133. dona Romam miserunt ibid.

Mina,

INDEX RERUM.

Mina, quid 66

Miracula & beneficia per reliquias facta an confirment sanctorum cultum 433 sq. obicitur contraria sententia 434. sq. an & quare miracula vera sint edita ib. his miraculis multa superstitiosa & fabulosa sunt addita 435. Bellarmini cum Centuriatoribus Magdeburgensibus dissidia de eis ib. pleraque finguntur 436 seq. ad ea quoque Glyceriæ & St. Martini monumenta sunt referenda 436. sq. an testimonia Patrum circa miracula ad cultum sanctorum juvent 438. ratio miraculorum circa cultum sanctorum ob reliquias levis, & vituperatur 442. miracula cum reliquiis sunt subdola 468

Monachi, lucrum eorum ex reliquiis & artes decipiendi populum 162

N.

Nicephorus, quare miraculis scateat. 437. sq

Numa, quas leges de colendo Deo publicaverit 71. ex quo eas hauserit 72

O.

Oblationes in primitiva ecclesia non sunt confundendæ cum hodiernis ecclesiæ Romanæ 242. quare factæ & sic dictæ ib. quid sint 243

Orandi ritus apud Hebræos & gentiles 119

Origenes Platonius 223. ejus commentarii in Jobum sunt suppositi-

tii & quare 191. quis eorum auctor credatur 192

P.

Panegyris, hujus vocis notio 256 sq.

Patres ecclesiæ, eorum nimium æstimum impugnatur 225. 227. an ipsi, placitis suis in religione standum esse, affectaverint ib. sq. sibi non semper constantes 226. quæ fides illis tribuenda ib. Apostolis sunt inferiores ibid. quid de illorum testimoniis statuendum 227. eorum testimonia globulis involuta solvuntur 238 - 232. an ex iis missa, invocatio sanctorum, purgatorium & oblationes pro defunctis deduci possint 241. quare plerique dæmones s. genios crediderint 363. intercessionem in ecclesiam introduxerunt 264. quare superstitionis nutritores accusentur 282 sanctos magis, quam plus est, honorarunt 56. quare & quo tempore sancti dicti 173. primitivæ ecclesiæ Christiani sanctos non adorarunt 192

Patroni & presides apud Pontificios Theologorum, Medicorum & Chirurgorum, Jureconsultorum & pictorum 264. rejiciuntur 265

Paulus, Apostolus, quare cultum angelorum accuset 362. an Platoniorum latebras denudaverit 363. an Coloss. II, 18. tantummodo de malis angelis egerit 368 sq. quid Pontificii exinde enucleare

Q q q 3

ten-

INDEX RERUM.

- tentent 369. quare cultum an-
 gelorum repellat ib. 393
Paulus, Patriarcha Constantinopoli-
 tanus, hostis imaginum, ejus mors
 exoptata 119
Petrus, an a Cornelio sibi delatos ho-
 nores receperit 7. 8
Philo Judaeus Platonicus 215 sq.
Plato, *Platonici*, eorum instituta vitae
 363. cur & quomodo eorum
 placita a Christianis recepta ibid.
 quid de abstinence ab usu carnis
 & conjugio putarint ib. eorum
 opiniones ad Judaeos aliasque gen-
 tes dimanarunt 364. 368. ut & ad
 Colossenses 368. cultum demo-
 num cur observaverint 364. qua-
 les genios venerati sint 368. quid
 de angelis crediderint 376. quid
 de cultu sanctorum 478
Polycarpus St. quis fuerit & quae pas-
 sus sit 187. qui ejus cineres col-
 legerint 190. 446. an ex precibus
 ejus Pontificii pro sanctorum in-
 tercessione aliquid lucri capiant 315
Pontificii, an eis ritus circa martyres
 & pie defunctos in primitiva ec-
 clesia fulcimentum pro defenden-
 da sua invocatione sanctorum prae-
 beant 238. an celebratio S. Coenae
 eorum sacramentum missaticum
 probet 239. 240. dogmata sua no-
 va ex Patribus ex torquere possint
 241. aliter scribunt, aliter sentiunt,
 280. quod imagines non colant a
 se avertere allaborant 280. 281.
 sed reprobantur, quod exemplis il-
 lustratur 282. ab omni culpa
 non sunt liberi 283. quod dis-
 crimen idolum inter & imaginem
 sancti constituent 387. quales a
 se declinare studeant, se nimis
 alte de sanctis agere 279. contra-
 rium vere demonstratur 280. eo-
 rum doctrina de precibus sancto-
 rum 280. veritatem quibus argu-
 mentis probare audeant 248. 249.
 251. 252. argumenta vero illa nul-
 lius sunt ponderis & jamdudum
 explosa 248. potius refelluntur
 251. 254. angelos Christo parum
 inferiores aestimant 372. colunt
 sanctos, qui nunquam in rerum
 natura extiterunt 391. falso Pro-
 testantes cultus sanctorum accu-
 sant 409. ex miraculis mere ima-
 ginariis cultum sanctorum corro-
 borare satagunt 438. vid. etiam
 sancti & sanctorum.
Porphyrius Antiochenus, hostis san-
 ctorum, quando vixerit, crucem
 pedibus conculcasse dicitur, lau-
 datur 60. arguitur 61
Porphyrius philosophus, hostis san-
 ctorum, ejus studia & libri deper-
 diti 57. libri in pretio fuerunt
 ibid. ex quo ejus odium in san-
 ctos creverit ibid. antea christia-
 nus ibid. hostis inprimis reliquia-
 rum & quare 58 sq. genios bonos
 credidit 58. cujus institutione
 usus 59. quare intercessionem re-
 jecerit ib. irrisor expiationis &
 redemptionis ibid.

I N D E X R E R V M

Preces sanctorum pro universa ecclesia credimus 301. cur Rom. sedis asseclæ eas pro peculiaribus personis credant ibid. quod vero hæc doctrina erronea sit, remonstratur ibid. Costeri & Natalis sententiæ 302. quæ debilitantur 303. etiam exemplo Israelitarum error probatur 305-307. quærit Trombellius ex Fructuosi & Polycarpi precibus pro universa ecclesia novum singulare argumentum, quod vero destruitur 314. 315
Priscus, quid cum Christi imagine egerit 103
Protectores provinciarum & urbium 264

R.

Regina celi, quid per eam intelligendum 345 sq. qui ei libamina obtulerint 346
Religio angelorum, quid 349. 350. 351. falsa explicatio 551. verus sensus 352. 354. sententia Trombellii 355
Reliquiæ sanctorum, an patrent miracula 270. quis doceat, esse refugium omnibus miseris 456. qualem fidem primitivæ ecclesiæ patres de iis habuerint 444. quare & quomodo earum monumenta ornentur ib. quid Christiani primævi cum reliquiis martyrum egerint 446 sq. 451. testimonium S. Scripturæ ibid. Pontificii vituperantur 447. cur miraculo-

sam reliquiarum somnient inventionem 453. rursus circa reliquias 454
Reliquiarum cultus, origo 448. 452. sq. 455. in quo hujus cultus incrementum quærant 462. anex deputatione Josephi ossium in Canaan roborari possit 462. negatur & probatur 463. Calmeti & Gougii sententiæ 464. superstitionem Pontificii prudentiores non negant 449. multi originem in seculum II. & III. transferre volunt ib. Valesii sententia de hoc cultu 450 sq. explosis argumentis, novum quærent in hoc, sc. inesse in iis vim aliquam & virtutem, illustrantque exemplis 466 sq. quod autem reprobandur 467. probare conantur etiam dictis scripturæ, sed eorum falsa interpretatio infirmatur 468. 469. 470. nullo modo eum defendere possunt 462. deducere ad superstitionem improbat quidem Trombellius, sed contrarium probatur 451. 471. 472. 474 sqq. 479. e comparatio superstitionis Pontificiorum cum Ægyptiis 475. objectio Trombellii infirmatur 475 sq. quæ crimina exinde sequantur 477. Concilii Mediolanensis IV. de tollendis superstitionibus decretum 478 sq. Porisma 479
Reliquiarum St. Clementis & St. Benedicti historia 270
Res terrena, sanctos eas nobis dare posse

INDEX RERUM.

- posse, falso probatur 316. qui eas largiatur 317
- Romanenses* vid. Pontificii
- Romani*, quomodo Deum coluerint 71
- S.
- sanctus*, notio hujus vocis 173
- Sancti*, quomodo appellentur a Pontificiis 477. quare secundum eorum mentem sint colendi 36. improbat 37. 38. a Romanis episcopis sunt excogitati & canonisati 282. qui eos magis, quam fas est, coluerint 56. eorum intercessio rejicitur 59. tribus prioribus seculis non fuerunt in usu 87. 95. 140. eis dulcia non præstanda 93. non veneratio, sed cultus denegatur 122. qui sancti dicti 173 qui vere sancti dicantur 172 sq. 174. cui competat secundum Pontificios 175. quare hæc appellatio in desuetudinem venerit 173 quare suos sanctos internuncios & mediatores nuncupent 254. 358. a quonam beneficia, quæ a sanctis poscimus, accipiamus 275. an per se, an alterius ope & interventu opem pro nobis impetrent 277. mala repellere & bona conferre dicuntur 284. quid Lutherani de iis doceant 189. 317. an precibus suis Deum honorent 221. an certus numerus sanctorum 184. in eis colendis ignorantia, aut non superstitio toleranda 185. an eis miracula concedenda 412. qui eis in omnibus calamitatibus affingant miraculorum facultatem 438. quis, eis cultum relativum non immediatum exhibendum esse, doceat 415 sq. hic cultus corrumpitur 395. quid sequatur, si sanctis debitus Deo cultus exhibeatur 418 eorum revelatio per reliquias suas abscondita 43. hostes sanctorum, qui enumerantur 55 sqq.
- Sancti putatitii*; non sunt honorandi 264. 393. quare 265.
- Sanctissimus*, cur Papa sic appellandus 175. reprobatur ib.
- Sanctorum consecratio*, Consuetudo & origo hujus ritus apud gentes 175. 179. vocatus cultus heroicus 176. ejus comparatio 177. illustratur exemplo Confucii 178. ratio consecrationis 178. illustratur lepidis imaginibus 179. ritus 180. sedis Rom. judicium de hac consecratione infallibile fallibile redditur. 187 sq.
- Sanctorum cultus*, s. honor verus, in imitatione & dilectione eum Trombellius ponit 404 sq. qui vero castigatur ibid. eum caritatis usu munire studet 405 iterum reprehenditur ib. melior Chrysostomi sententia 407. Vigilantii mens de hoc ritu, cui vero Hieronymus contradicit ib. in quo Christiani primævi caritatis cultum exhibuerint 408. quid Trombellius de piorum vita sanctorum honore. quos nos æque

I N D E X R E R V M.

ac pie defunctos colimus, sentiat
410. Protestantes quoque eis ho-
morem non surripiunt, potius
amoris officium erga eos de-
clarant 409. 410. 412. 413. quale
consequens ex doctrina Trombel-
lii fluat 412. nostra doctrina dictis
scripturæ & exemplis illustratur 411
Sanctorum cultus vanus, Trombel-
lius ob hujus cultus denegationem
etiam suos fidei socios culpat 414
sq. qualem cultum intelligat 415
castigatur 416 sq. in defendenda
sua sententia de invocatione san-
ctorum ambigit & ignarus ad
nostram accedit sententiam 418
quales distinctiones de hoc cultu
singantur 419. Bossueti sententia
ib. cultus, qui ad exemplar suum
redundat, an Pontificii hujus
opinionis præsidium inveniant
420 an Basilii ei faveat ib.
an cultus sancti exulet, si Ro-
manus prudentior coram alicu-
jus sancti imagine mentem non
ad sanctum, sed ad Deum dirigat
421. ratio hujus cultus vana &
origo 422. orientalis ecclesiæ de
hoc cultu confessio 423. nostrum
judicium de hujus ecclesiæ confes-
sione ib.
Sanctorum intercessio 194. origo
260. 261. 264. eam ecclesia pri-
mitiva non credidit 196. quibus
argumentis Trombellius eam ex-
torquere studet 197. 206. 208. 209

213. 216. 219. 221. 222. 224. 244.
247. 251. 252. 254. 255. 272. 275
279. 294. sed nullibi præsidium
assequitur, potius ubique refuta-
tur 198 sqq. fulcrum denique in
libris apocryphis quærit 201. etiam
ex iis refellitur 202 sqq. quid in-
tercessioni sanctorum non patro-
cinetur 242. diu lapis Luthera-
nos inter & Pontificios Lydius fuit
247. Lutheri mens de interces-
sione S. 253. an ex symbolo Apo-
stolico probanda 255. qualem
intercessionem nos admittamus 272
sqq. 294. pro universa ecclesia
& pro peculiaribus personis quid
Trombellius putet & quibus uta-
tur fundamentis 295 sqq. quæ ve-
ro exploduntur & contrarium ob
oculos ponitur 296 sqq.
Sanctorum invocatio quo tempore or-
ta 190. num necessaria sit & de-
mandata 249 sq.
Sanctorum merita in intercessione,
quid Pontificii de eis sentiant 290
quod ex S. Scriptura repellitur 290
quare ne quidem merita dici pos-
sint 291. quare aliena merita ni-
hil juvent 292. quod meritum
præstantius ib. error Trombellii,
quem exemplo Principis munire
studet, reprobatur 293
Sanctorum opera facia, in beneficiis
exposcendis & auxiliis ferendis fi-
ctitio nititur fundamento, quod-
que infirmatur 153

INDEX RERVM.

Sanctorum preces vid. Preces san-
ctorum

Sanctorum revelatio per suas reliquias
plerumque ridicula 439

Sanguis Christi, ejusdem revelatio
per miraculum, historia de eo
439. Scriptores vero rem in du-
bium trahunt 441. Mantuæ osten-
ditur 442. an superstes sit perne-
gatur 441 sq. in quem errorem
incidant illi, qui modo particu-
lam hujus sanguinis adorant 442

Saxones, quia in loco sacra sua pere-
gerint 128

Sepulcra, quid primitivi Christiani
circa ea observaverint 450. dormi-
toria appellata ib. apud gentiles
quomodo dicta 458. an ad Christia-
nos hæc appellatio devenerit 459

Sepultura, ejus privatio gravis poena 447

Serenus Massiliensis imagines abstulit
& fregit 138. quare 139

Sergius, monotheleta 104

Serpens aneus, quis eum erexit &
quare erectus 427. 429. an ab
Israelitis cultus fuerit ib. quis
eum destruxerit 428. 431. quare
non erectus ib. quid Patres Con-
cilio Nicæni II. de hac erectione
statuerint 429. quid hic serpens
fuerit ib. ejus cultus antiquitas
& auctor ib. 431. apud Ægyptios
magnæ fuit auctoritatis ib. quare
hunc cultum instituerint ib. qua-
le remedium fuerit 431. quomo-
do hic serpens vocetur, a Judæis

æstimetur & quid prudentiores
Pontificii de facto Ezechia ob de-
structionem ejus senserint 435

Simon Magus qualis fuerit 355. quis
nobis hæresin ejus notam fece-
rit 358. quem errorem de Deo,
angelis & mundo foverit 359
Romæ statua donatus, a Petro ve-
ro, cum volare auderet, præcep-
satur 359. adhuc ejus sectatores
Romæ inveniuntur ib. 360. Ba-
ronius eum a cultus angelorum
auctore amat liberare 360. quo-
modo ab Ignatio nominetur 362
fuit Platonius ib.

Smyrnenses, quare insimulati super-
stitionis & quomodo eam amove-
rint 187. eorum capita christia-
næ fidei 188. 190. quomodo ver-
ba colere & adorare accipiant 189
eorum confessio de martyribus ib.

Sol, a quibus gentibus divinitus ad-
oretur 344. a gentilibus quomo-
do dictus & adoratus 346

Soli, hujus verbi falsa & vera inter-
pretatio 339. 340

Stetit, vocis notio 199. 200

Superstitio, ejus origo 344

Synodus Laodicensis, ubi, quando &
quare instituta 373. canon XXXV
memoria dignus, de quo agat 374
quos hæreticos damnaverit ib. 375
angelorum cultum quomodo nun-
cupaverit 378. 386. causæ, quare
hujus synodi Patres idololatriam
confutarint 383. 392. an hujus
cogni-

INDEX RERUM.

concilii canon XXXIV. cultum angelorum probet 386
Synodus VI. Constantinopolitana impugnatur, cultui contradicit Sanctorum 101. damnat Honorium Papam 104

T.

Tabellæ votivæ, quid, & eorum genera 287
Tarasius sub qua conditione ambierit Patriarchatum Constantinopolitanum 119 cultum imaginum recepit 120
Theophilus quare imaginum cultores & fabricatores expulerit 133. vid. etiam *Michael Balb.*

Thesens, cultus circa hujus reliquias 452 ejus sacellum omnibus miseris asyllum 456

Turcæ, unde hauserint opiniones de angelis & geniis 357. quos angelos & quid de iis crediderint 356 sq.

Typhon, cur eum Israelitæ coluerint 18 cur Ægyptii & quem pro eo habuerint 20. sub qua forma cultus ib.

U.

Ursula (sancta) historia de ea, quæ examinatur 184. repudiatur 185

V.

Veneratio imaginum quid 122. notio vocis ib.

Verus, martyrum cadavera terræ mandari prohibuit 446

Viar (Sanctus) putatitius sanctus 185

Vigilantius, ejus patria & officium 99 hostis cultus sanctorum, a Trombellio laudatur 96. contraria sententia hujus laudis ib. verba ipsa Vigilantii de hoc cultu 97. 99. horum falsa Hieronymi interpretatio ib. fundamentum falsæ interpretationis ib. negavit inprimis præsentiam sanctorum 98 Hieronymus culpatur 99

Vitulus aureus, ejus cultus 18. 19. Bel-larmini sententia de eo explosa 18. cur ex auro conflatus 19. occasio hujus cultus 21

Voluntas Dei signi, quos habeat auctores 426. quomodo distinguatur & definia-tur ib. signa falsa Trombellii repe-luntur ib. & exemplis illustratur 426 sq. an voluntas signi, cultui Sancto-rum faveat 432

W.

Waldenses, dicti quare Cathari 144. 151 denominatio hæc quare iis laudi ce-dat 145. Bernardi de eis judi-cium 146. unde Waldenses dicti ib. quo seculo orti, ibid. eorum doctri-na 147. 149. ubi conventus celebra-rint 147. audiunt quoque pauperes de Lugduno ib. hostes sanctorum 148 Albingenenses 149. & Publicani 151 variorum accusantur errorum, ideo-que in concilio Aurelianensi da-mnantur 150. sq. defenduntur ib. 151. 152. quare Manichæismi accusati ib. cultum sanctorum emendarunt, te-stes sunt orthodoxi, & ab hæreseos crimine absolvuntur 154

Waldus, (Petrus,) an autor Waldensium 146. quis hic fuerit 147

Wiclef (Joan.) quis fuerit, quando vixerit, & cui se opposuerit 155. quid Ro-manenses de eo judicent ib. ejus do-ctrina 156 sq. quis ejus libros infir-marit 156. ejus navi 157. erro-res, quibus inculpat, sunt effi-cti, excogitati & refutati 158. ejus li-bri combusti ib. quod fatum tandem ejus corpus tulit 159. ejus sectato-res qui 159

F I N I S.

Errata, quæ offendit Typographica, Ben. Lect. ut sic emendet, & reliqua forte obvia, & ob temporis inopiam non satis excussa, pro candore corrigat, humanissime rogat auctor.

PRÆF. pag. 21. lin. 3. leg. Romæ. p. 25. lin. 27. l. Haberto. p. 35. lin. 5. l. his. p. 37. lin. 23. l. decet. DISSERT. p. 9. lin. 25. l. ob. p. 10. lin. 7. l. Calmet. p. 15. lin. 15. l. institutisque. p. 23. lin. 26. l. genitrix. p. 28. Not. b) adde Commentar. & Not. c) leg. p. 526. p. 39. lin. 8. l. honorare. p. 41. Not. e) l. Grabianæ. p. 42. lin. 24. l. sed non, p. 62. lin. 16. l. præposuerint. p. 63. lin. 11. l. calumniabatur. p. 96. lin. 26. l. adde: usurpans, quæ simili ratione jure obloqui solent hujus temporis hæretici. p. 98. lin. 24. l. quiverint. p. 101. lin. 18. l. quo. p. 106. in fine. l. scæviere. p. 119. lin. 10. l. Irenen. p. 123. lin. 5. l. vellet. p. 129. lin. 6. l. aera. p. 159. in fin. l. de cultu, & adoratione. p. 166. lin. 23. l. fragor. p. 183. lin. 3. a fin. l. Cyrilli. p. 187. lin. 7. a fin. adde: corona. p. 219. lin. 9. l. Petrus apud Calmetum. p. 221. lin. 8. a fin. l. indicia. p. 240. lin. 12. l. Anglicana. p. 259. lin. 6. contrah. solidaris. p. 261. lin. 9. l. hominibus. p. 364. lin. 13. l. omittam. p. 269. lin. 2. in fin. add. Morettus tradit. p. 276. lin. 5. l. patronus. p. 298. lin. antepen. l. Persequitur. p. 301. lin. 23. l. possit. p. 359. lin. 4. l. voragine. p. 367. lin. 10. καὶ ἀνεπαύω. p. 382. lin. 9. a fin. l. Apostolus. p. 386. lin. 1. l. noverant. p. 394. lin. 19. l. Tursellinus. p. 398. lin. 10. dele. Seu p. 419. lin. 15. l. Sanctificationis. p. 424. lin. 8. 9. del. i. & t. & l. illa. p. 426. lin. 16. l. continent. p. 433. lin. 11. l. commendanda. p. 438. lin. ult. l. eruuntur. p. 439. lin. 16. l. peregrinorum. p. 460. lin. 6. & lin. 21. l. Ecclesiasticus.

Kiesling, Johann Rudolf,

Exercitationes theol. hist. in quibus Ven. D. Jo. Chrysost. Trombellii
Dissertationes de cultu sanctorum ... Tom. I. Part. II. exhibitae, modeste
diluuntur

Lipsia 1742

4 Diss. 1972#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10825179-7

VD18 14563878-004